Ioan Hudiță

JURNAL POLITIC

(7 decembrie 1944 - 6 martie 1945)

DOMINO®

Jurnalul ne înfățișează, zi de zi, iluzii și realități, evenimente interne și externe, un întreg proces de mutații. Hudiță este un optimist, uneori chiar forțat, mărturisind-o în notațiile sale și arătând că se simte dator să întrețină o stare de spirit. Din când în când, însă, dovedește și obiectivitate în aprecierile pe care le face, dar mai mult de 'uz intern', pentru a nu uita! Oricum, dincolo de optimismul autorului său, *Jurnalul* ne dezvăluie în detaliu tragedia trăită de poporul român.

acad. Dan Berindei

978-973-1838-56-4

www.dominor.ro

EDITAT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ
Tiraj 300 exemplare

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HUDIȚĂ, IOAN
Jurnal politic : 7 decembrie 1944 – 6 martie 1945 /
Ioan Hudiță ; stud. introd.: Dan Berindei. – București :
Do-minor, 2008
ISBN (13) 978-973-1838-56-4

I. Berindei, Dan (pref.)

821,135,1-94

94(498) „1944.12.07/1945.03.06" (0.82-94)

Editor: Ana Daniela Budică

Copyright © DO-MINOR, 2008 pentru prezenta ediție.

Ioan HUDIȚĂ

Jurnal politic

(7 decembrie 1944 – 6 martie 1945)

Studiu introductiv, note şi indice
de acad. Dan BERINDEI

STUDIU INTRODUCTIV

Acest nou volum din *Jurnalul politic* al lui Ioan Hudiță se referă la guvernarea generalului Rădescu, la care a participat și autorul *Jurnalului* în calitate de ministru al Agriculturii. Sunt însemnări dense, poate și din pricina faptului că acest guvern a reprezentat pentru autorul însemnărilor și ultimul important moment politic al său. Aș mai adăuga că am impresia unor întregiri după cea dintâi redactare. Textul este fluent, dar este vorba probabil de o transcriere. Îmi exprim această opinie și datorită felului în care este descrisă căsătoria religioasă a fiicei sale și a subsemnatului. Voi mai reveni asupra acestui subiect.

Evenimentele care au marcat sfârșitul guvernării generalului Sănătescu nu au decurs în conformitate cu dorințele pe care le-au avut partidele istorice. Încercarea de a înlocui guvernul civil Sănătescu printr-unul de tehnicieni n-a reușit. Intervenția ocupantului a fost în această privință factorul determinant. După cum înseamnă și Hudiță, Partidul Național Țărănesc a suferit un „grav eșec politic", iar miniștrii săi, menținuți în cadrul noii formațiuni guvernamentale, au fost „adunați în fugă ca niște caraghioși" pentru ceremonia noii lor instalări sub conducerea generalului Rădescu. Condițiile puse de Rădescu – depunerea armelor deținute de partizanii F.ND.-ului, încetarea dezordinelor administrative și a intrării cu forța pe moșii – nu aveau să fie realizate. O singură promisiune a lui Vîșinski, dirijorul operațiunii, a fost realizată, cel puțin formal, și anume acceptarea extinderii autorității guvernului asupra Moldovei și a Sudului Bucovinei. Nemulțumit, la 7 martie, Maniu va exclama: „Rădescu vorbește ca un militar, comandant de regiment, el n-are

habar de politică"; de altfel, Petru Groza îl judeca la fel pe premier, considerându-l „un tip cazon, care confundă politica cu administrarea unui batalion".

Noua guvernare n-a început sub cele mai bune auspicii! Hudiță, apreciind că „situația devine ridicolă", își făcea iluzii privind o înlocuire a cabinetului cu altul „de militari și tehnicieni". El a constituit Comisiunea pentru reforma agrară, dar a și procedat la destituirea grupului de ingineri agronomi, care făceau jocurile F.N.D.-ului, atrăgându-și reproșul lui Groza, vicepreședinte în noul guvern, că exagera „în aplicarea unor legi care sunt depășite de împrejurări". Propaganda fenedistă continua în fabrici, cu toate angajamentele asumate de partidele stângii și plecarea delegației interministeriale în Moldova era întârziată, circulând în schimb zvonul unei anexări a Moldovei și a Bucovinei de către U.R.S.S., pe care, însă, optimistul Hudiță îl respingea. La 14 decembrie a avut loc prima ședință a noului guvern Rădescu, la peste o săptămână de la constituire, în care Groza și Gheorghiu-Dej nu s-au sfiit să rădă!

Lucrurile au intrat cu toate acestea pe un făgaș de normalitate. La 15 decembrie, Hudiță s-a prezentat în audiență la rege, când, după ce monarhul i-a semnat hârtiile, el i-a pledat pentru un nou guvern de militari și tehnicieni și în aceeași zi, într-o ședință de birou a P.N.Ț.-ului, Maniu își exprima opinia că, având în vedere situația existentă, trebuiau „puși în curent anglo-americanii cu planurile rusești" și că trebuiau preveniți „că noi suntem hotărâți să rezistăm cu armele". Cu o întârziere, promisiunea lui Vîșinski s-a concretizat și comisia interministerială s-a putut deplasa în Moldova.

La 14 decembrie, s-a hotărât ca Hudiță să fie conducătorul acestei comisii, dându-i-se mandat de a numi prefecții și primarii. Din comisie mai făceau parte: Emil Bodnăraș, subsecretarul de stat Nistor, generalul Ilie Crețulescu, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa și Mihai Răutu, ei fiind însoțiți și de 25 de jandarmi. Echipei i s-au alăturat și doi veri ai lui Hudiță din județul Baia. La 18 decembrie a avut loc plecarea din București, luându-se la rând județele moldovene și bucovinene. În reședința fiecărui județ se convoca o adunare, se analiza conducerea în funcțiune și se lua o decizie referitoare la menținerea sau înlocuirea ei, în primul rând a prefectului și a primarului. Pretutindeni s-au lovit de zvonul anexării sovietice. Între Hudiță și Bodnăraș, de fapt personalitățile dominante în această

comisie mixtă din punct de vedere politic, a fiinţat o conlucrare, cel de-al doilea nevrând, evident, să forţeze lucrurile.

La Piatra Neamţ, Hudiţă a vizitat pe bătrânul cărturar Ghiţă Kirileanu. „Din luna februarie [1944], nota cel dintâi, el n-a văzut ziar românesc. Nu ştie nimic despre 23 august, decât că România nu mai luptă alături de nemţi şi că a trecut de partea ruşilor şi a anglo-americanilor". „Populaţia, mai adăuga Hudiţă privind situaţia de la Piatra Neamţ, duce mare lipsă de alimente. Pâine nu mai este în oraş de câteva luni, iar mămăliga de-abia se mai găseşte. Nu există zahăr, cafea, ulei, de cel mult şapte luni". În drumul spre Fălticeni va constata „acelaşi spectacol dezolant, case părăsite, unele distruse complet, bălării uscate cât gardurile, ţipenie de om, nici un câine, nici o pisică, pustiu peste tot, podurile şi şanţurile stricate sau lipsă completă, urmările nenorocite ale războiului care a silit populaţia să fugă în toate părţile". Pe tatăl său, ministrul îl găseşte „culcat pe o saltea de paie" şi fără vreun scaun sau vreo masă. „De la intrarea în sat şi până la casa noastră, mai nota el, nici un gard, nici un podeţ, nici un copac, totul fusese ars în timpul războiului, iar ceea ce mai rămăsese fusese distrus de locuitori pentru a-şi procura lemne de foc şi adăposturi pentru iarnă".

În general, se constată o confirmare a situaţiilor de fapt în ceea ce privea conducerea judeţelor, în două rânduri producându-se şi intervenţii ale comandanţilor forţelor de ocupaţie sovietice în favoarea menţinerii în funcţie a prefecţilor. La Fălticeni, Hudiţă l-a impus însă ca prefect pe vărul său Ioan Spiridon. Zvonul anexării la U.R.S.S. persista în multe locuri – inclusiv la Iaşi –, paralizant pentru orice schimbare şi mai ales revenire spre trecut. O problemă o reprezenta şi reîntoarcerea funcţionarilor la posturi, ei fiind întâminaţi în general cu ostilitate de noile autorităţi locale. Lungul periplu s-a încheiat la 23 decembrie, când comisia s-a înapoiat la Bucureşti. În ziua următoare a avut loc o şedinţă a guvernului în care Hudiţă a făcut bilanţul, evidenţiind şi buna conlucrare pe care o realizase cu Bodnăraş. De fapt, exceptând Fălticenii şi Tecucii, avusese loc o confirmare a stării de fapt şi a diriguitorilor locali instalaţi sub ocupaţia sovietică, ceea ce probabil şi determinase pe Bodnăraş să accepte micile cesiuni amintite. În perioada următoare, în mai multe rânduri, Hudiţă va păstra legătura cu unii dintre prefecţii acestor judeţe moldovene.

Revenit în Capitală şi reluându-şi activitatea în cadrul guvernului, Hudiţă a constatat aceeaşi situaţie de incertitudine. Rădescu declara că „se va termina cu un mare scandal" guvernarea cu fenedişti, învinuindu-i că unelteau pentru transformarea României în republică sovietică. În ceea ce în privea pe Hudiţă, el persista mai departe în gândul unui guvern de militari şi tehnicieni. La 28 decembrie, nota informaţia pe care i-o dăduse Panait Lupu, secretar general al Ministerului de Interne, privind reuniunile fruntaşilor comunişti şi fenedişti, care se ţineau „lanţ" la Teohari Georgescu şi care pregăteau „înlăturarea lui Rădescu". La sfârşitul anului, Hudiţă s-a deplasat la Sinaia, unde a fost primit de rege şi apoi la Sibiu, la Maniu, pe care l-a găsit „realmente bolnav", dar cu mintea limpede.

„Maniu, remarca Hudiţă, are o mare răbdare să asculte pe acei care au să-i comunice ceva important şi nu-i întrerupe decât foarte rar, atunci când e nevoie de mai multă precizie". Preşedintele P.N.Ţ. îşi păstra anumite rezerve referitoare la generalul Rădescu, deoarece, remarca el, „generalul e cam violent şi obişnuit să comande, confundând politica cu armata". Având în vedere situaţia generală şi mersul războiului, el recomanda rezervă. „Nu trebuie făcut absolut nimic, arăta el, care ar putea indispune pe anglo-americani, care şi aşa au atâtea probleme dificile de discutat cu Sovietele".

Ultima lună a anului 1944 se încheia. *Jurnalul* dezvăluie aspecte şi contradicţii ce fiinţau în lumea politică retrezită la viaţă, odată cu încetarea dictaturii, dar trebuind să opereze în condiţii cu totul diferite de cele din 1937, înaintea instalării la cârma ţării a succesivelor dictaturi. Partidul Naţional Ţărănesc avea în fruntea sa pe Iuliu Maniu, un om politic încercat şi care se bucură de deplinul credit al autorului *Jurnalului*, spre deosebire de cei trei vicepreşedinţi. Mihalache venea cu balastul cochetărilor sale cu regimul lui Antonescu, Popovici era criticat până şi de ceialalţi fruntaşi ardeleni şi învinuit de duplicitate şi de a nu fi deplin corect în problemele materiale, iar Lupu, îmbătrânit şi irascibil şi, totodată, preocupat, de altfel ca şi Mihalache, de a obţine o înaltă funcţie şi mai ales pe cea de prim-ministru, nu mai făcea faţă ca mai înainte sarcinilor sale. Maniu l-a rugat în mai multe rânduri pe Hudiţă să-l reţină pe Lupu de la greşeli. Autorul *Jurnalului* are întreaga consideraţie pentru Ghiţă Pop şi o simpatie evidentă pentru Aurel Leucuţia.

Este, în schimb, iritat, de silințele lui Popovici, de altfel, până la urmă încununate de succes, pentru promovarea ca secretar general al partidului a lui Nicolae Penescu.

Colaborarea dintre Maniu şi Dinu Brătianu era lipsită de probleme, dar prezența politică a lui Gheorghe Tătărescu neliniștea în mod evident pe cei doi bătrâni şefi de partid şi-l irita şi pe Hudiță. Eventualitatea unei împăcări a fostului prim-ministru liberal cu Dinu Brătianu şi cei din jurul său îl îngrijora şi-l supără primirea lui Tătărescu de către diplomații sovietici, ca şi apropierea sa de F.N.D. Dacă pentru intransigenții Maniu şi Hudiță procesul răspunderilor urma să-l privească şi pe fostul prim-ministru liberal, chiar şi generalul Rădescu părea înclinat să încurajeze o împăcarea a liberalilor.

Guvernul reflecta în compoziția sa o căsătorie de interes! În timp ce necontenit Maniu şi cei din jurul său se gândeau la o un nou guvern de militari şi tehnicieni, fenediştii erau preocupați de o consolidare a pozițiilor lor. Conştienți însă de slăbiciunea lor politică în comparație mai ales cu forța P.N.Ț.-ului, ei au încercat diferite manevre. La 8 decembrie, Petru Groza a încercat să-l convingă pe Hudiță să accepte o conlucrare apropiată cu F.N.D.-ul. Potrivit ofertei sale, Maniu urma să se retragă la Bădăcin, lui Hudiță urma să i se dea funcția de viceprim-ministru, Mihalache fiind şi el acceptat în acest guvern. În seara aceleiaşi zile, Ana Pauker a propus fruntaşului țărănist o întâlnire, care s-a desfăşurat a doua zi în sediul P.N.Ț.-ului din str. Clemenceau. Ea s-a aventurat chiar mai departe decât Groza. A declarat lui Hudiță, căruia i-a propus să asume funcția lui Rădescu, că vorbea în consens cu Bodnăraş şi cu Gheorghiu-Dej, având şi un asentiment din partea lui Vîşinski. Hudiță i-a ridicat însă, ca o pavăză, chestiunea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord, dar Ana Pauker – pe care interlocutorul ei o califică „o femeie inteligentă, cultă, cu judecată echilibrată şi surprinzător de bine orientată în problemele de politică externă" – i-a răspuns cu abilitate, că spera ca la terminarea războiului P.C.R. să discute cu Uniunea Sovietică „această delicată problemă". La rândul său, Hudiță nu s-a sfiit să declare interlocutoarei sale că pe el „nu atât comunismul sovietic" îl speria, cât „vechiul şi odiosul imperialism rusesc care, din nenorocire, se manifestă şi azi sub masca comunistă, parcă şi mai puternic"! O discuție purtată de Lucrețiu Pătrăşcanu cu Ghiță Pop, la

10 decembrie, dezvăluia că încercarea de apropiere a comuniştilor de ţărănişti reflecta o acţiune tactică concertată. Criticând pe Ana Pauker – poate pentru a da impresia independenţei sale faţă de comunişti – Groza a repetat, la 12 decembrie, lui Hudiţă propunerea sa de conlucrare făcută cu trei zile mai înainte. În timpul vizitei interminsteriale din Moldova, fruntaşul ţărănist căzuse de acord cu Bodnăraş în soluţionarea problemelor ce se puneau. În realitate, o reală conlucrare nu era posibilă, deoarece jocul nu era cinstit din partea F.N.D.-ului şi P.C.R.-ului, ceea ce avea să fie demonstrat prin evoluţia evenimentelor în ultimele două luni de guvernare ale generalului Rădescu.

În *Jurnal* sunt înregistrate aproape în fiecare zi evenimentele externe şi în primul rând mersul războiului pe toate fronturile (chiar şi pe cel din Pacific) şi relaţiile dintre cele trei mari puteri devenite aliate. Sunt înregistrate succesele militare aliate, dar, totodată, în mai multe rânduri este scoasă în evidenţă forţa de rezistenţă militară a celui de-al Treilea Reich; la 10 decembrie Hudiţă nota chiar: „situaţia militară... nu e deloc strălucită", iar două săptămâni mai târziu consemna „marea primejdie" cauzată de ofensiva neaşteptată germană din Ardennes.

Deşi ipoteza unei păci separate a anglo-americanilor cu germanii apărea în discuţiile consemnate de Hudiţă – dorită de mulţi români, ca o soluţie a complicatei situaţii a ţării – el a respins-o categoric. Vizita lui Charles de Gaulle la Moscova nu s-a bucurat de simpatia sa, fiindu-i teamă de o inclinaţie prea prorusă a generalului. Îl preocupa mai ales, este evident, relaţiile dintre anglo-americani şi sovietici. Evoluţia problemei poloneze era pentru el un barometru şi în ceea ce privea viitorul României. „... dacă anglo-americanii cedează în chestiunea poloneză, înseamnă că Sovietele vor câştiga partida şi în problema românească", comenta el la 9 decembrie. Cu două zile mai înainte notase: „Războiul n-a luat încă sfârşit şi intrigile dintre marile puteri au şi reînceput. Cum pot lupta micile naţiuni şi salva interesele lor în cadrul acestor mari rivalităţi dintre cei mari?!"

Deşi Hudiţă îl considera cu oarecare condescendenţă pe Lupu, apreciind că vârsta îi diminuase capacităţile politice, bătrânul politician vedea foarte just stadiul real al situaţiei, când declara, la 17 decembrie 1944, că sovieticii aveau „mână liberă din partea anglo-americanilor nu numai în ţara noastră, dar şi în Balcani şi Europa Centrală". Cu tot optimismul său, şi Hudiţă tindea la o concluzie

similară, când spunea generalului Ilcuş, la 26 decembrie, că, în ceea ce privea pe anglo-americani, nu se putea „conta pe nici un sprijin din partea lor, în cazul în care Sovietele ar încerca să ne bolşevizeze". În schimb, Groza putea să afirme lui Hudiță, când tenta să-l atragă de partea F.N.D-ului, că Uniunea Sovietică acorda „tot sprijinul" partidelor din cadrul respectivei coaliții, învinuind partidele istorice că neglijau „importanța factorului sovietic", „contând prea mult pe anglo-americani, care, dacă sacrifică Polonia, cu atât mai mult nu se vor strica cu Sovietele de dragul României".

În privința intențiilor sovietice, Hudiță s-a putut edifica în timpul vizitei sale în Moldova, confruntat cu zvonurile care circulau referitoare la intențiile de anexare. „Oamenii aceştia vorbesc pe față şi nu numai când sunt amețiți de băutură – i-a spus Mârza la Iaşi, referindu-se la ofițerii sovietici – că Europa va fi îndată după terminarea războiului organizată în republici sovietice, aliate cu Uniunea Sovietică şi că România va fi unită cu Republica Sovietică Moldovenească"!

Dar dominante rămâneau la Ioan Hudiță totuşi, cu toate îngrijorările, iluziile în sprijinul pe care, chiar dacă nu imediat, anglo-americanii aveau să-l dea României. Din îndemnul şi al lui Maniu, el a continuat să întrețină o strânsă relație cu reprezentanții Statelor Unite şi Marii Britanii, pentru a fi la curent cu politica anglo-americană în relație cu Uniunea Sovietică, dar şi cu speranța de a-i putea convinge pe ei şi mai ales puterile pe care le reprezentau să sprijine eforturile forțelor politice democratice din România. Notând „indignarea" acestor reprezentanți față de evoluția problemei poloneze – Berry arătându-se însă mai rezervat! – el comenta, la 15 decembrie, că anglo-americanii nu aveau să fie în stare de a se angaja într-un „nou război", ceea ce nu l-a împiedicat să le arate că P.N.Ț.-ul era dispus „a se opune cu armele" bolşevizării țării de către Uniunea Sovietică, reacție considerată de britanicul Stevenson „logică", în timp ce pentru Berry ea putea duce la „complicații grave". Două săptămâni mai târziu, Hudiță a invitat pe diplomații britanici şi americani şi pe generalul Schuyler la un prânz la el acasă, la capătul căruia avea să noteze că i se păruseră „foarte bine informați asupra intențiilor Sovietelor față de vecinii lor din Europa". Dar de la o bună informare la reacțiune era un drum lung!

În ultima zi a anului 1944, apare în *Jurnal* informația referitoare la intenția lui Maniu de a-l trimite pe Ioan Hudiță peste hotare ca reprezentant politic în împrejurările complicate în care se afla România. Proiectul nu s-a realizat, pe de o parte deoarece Mihai Popovici, însărcinat cu administrarea fondurilor partidului nu a putut pune la dispoziție suma necesară, iar pe de alta din cauza evoluției evenimentelor, care au dus, în două luni, la înlăturarea din guvern a partidelor istorice.

Dar până la 6 martie 1945, deși în necontenite stări conflictuale, guvernul Rădescu și-a urmat activitatea. Hudiță a luat parte la un șir de ședințe ținute la Ministerul Justiției, în care a fost pregătit decretul de sancționare a criminalilor de război, prilej de contradicții, deoarece reprezentanții partidelor istorice – și mai ales național țărăniștii – se pronunțau pentru sancționarea și celor vinovați de dezastrul țării începând cu demnitarii dictaturii regale. Mulți dintre acești oameni politici, în frunte cu fostul premier Gheorghe Tătărescu, dar și Mihail Ralea sau Mihail Ghelmegeanu erau însă, în noile împrejurări, aliați potențiali sau chiar membri ai Frontului Național Democrat și deci includerea lor în decret a fost respinsă de către fenediști în ședințele ce au avut loc și n-a fost cerută prea insistent nici de liberali. O altă sursă de tensiuni a reprezentat-o și reglementarea activităților sindicale, miniștrii partidelor istorice opunându-se proiectului lui Pătrășcanu privind înființarea unui sindicat unic.

La Ministerul Agriculturii, Comisia însărcinată cu întocmirea proiectului de reformă agrară a început să lucreze încă din decembrie. În paralel, s-a întocmit un proiect pentru reglementarea pescuitului pe Dunăre, dar a intrat în funcțiune și o Comisie de epurare a personalului. Tensiuni existau în Ministerul Agriculturii între titular și sub-secretarul de stat Romulus Zăroni, mai ales legate și de grupul așa-numiților „ingineri democrați", care acționa înăuntrul ministerului.

Evoluția chestiunii poloneze și slăbiciunea manifestată în această privință de anglo-americani, dar mai ales evidența unei neimplicări active a acestora în ceea ce privea România, în vreme ce presiunile și pretențiile sovietice deveneau îngrijorătoare, sunt și ele înregistrate de Hudiță. La 10 ianuarie 1945, bucovineanul Dimitrie Marmeliuc și basarabeanul Ștefan Ciobanu s-au refugiat la colegul și prietenul lor Hudiță, de teama ridicării și expedierii lor în Uniunea Sovietică,

până în ziua următoare, când Rădescu a dat toate asigurările în ceea ce îi privea, el arătându-se totodată „ "furios la culme pe ruşi".

Şedinţe de birou ale P.N.Ţ., desfăşurate mai ales la Mihai Popovici, dejunuri politice cu ceilalţi fruntaşi ai partidului, discuţii între ţărănişti şi liberali referitoare la atitudinea faţă de fenedişti, încercări de a convinge pe Titel Petrescu să nu joace cartea F.N.D.-ului, doctorul Lupu considerându-l un „naiv incorigibil", reprezentau alte acţiuni şi activităţi consemnate în *Jurnal.* Optimist, Hudiţă nota la 17 ianuarie opiniile sale: „În curând situaţia politică se va limpezi", urmând a se forma un guvern „de uniune naţională, prezidat, de Maniu", deoarece „fenediştii" reprezentau „o minoritate infimă, plină de gunoaiele vieţii noastre politice". Totuşi, în ziua următoare, el punea lui Rădescu o întrebare categorică: „Vreau să ştiu precis, dacă d-voastră vă simţiţi în stare să rezistaţi", deoarece în realitate tensiunile politice existente erau foarte mari şi condiţiile de afirmare a opiniilor democratice începeau a fi sub semnul întrebării, datorită regimului de ocupaţie la care România era supusă.

Cu toată situaţia politică care nu anunţa un viitor prea bun, Maniu, Ghiţă Pop şi Hudiţă insistau mai ales în problema sancţionării lui Tătărescu şi a celor din preajma lui – „procesul răspunderilor"! – în timp ce Mihalache şi Lupu se arătau mai concesivi în această privinţă. De altfel, când se va ajunge la o discuţie în această problemă cu Dinu Brătianu, la 25 ianuarie, acesta s-a arătat ezitant faţă de propunerea arestării lui Tătărescu. Înăuntrul Partidului Naţional Ţărănesc lucrurile erau departe de a fi limpezi. Popovici a reuşit să-l impună ca secretar general pe Nicolae Penescu, neagreat de Hudiţă şi de cea mai mare parte a celorlţi fruntaşi. Mai importantă era însă perspectiva preşedinţiei partidului. Intenţiile de retragere a lui Maniu, din pricina stării sănătăţii sale, sunt respinse de vicepreşedinţi, Mihalache declarând că vedea în Maniu „un simbol al unităţii". Hudiţă căuta să atenueze tensiunile, mai ales că se gândea la retragerea sa din politică. Îl „supraveghea" pe Lupu pentru ca acesta să nu se lăse cucerit de oferte fenediste şi-l liniştea pe Mihalache, cerându-i să întocmească el proiectul de reformă agrară.

Intrată în activitate la 14 decembrie 1944, Comisia agrară a trecut la pregătirea reformei, lucrând însă în atmosfera politică tensionată şi fiind confruntată, ca şi Hudiţă, ministrul Agriculturii, cu situaţiile grave de pe teren. La 8 ianuarie 1945, o delegaţie de mari

proprietari din Moldova a înfățișat ministrului problemele cu care ei se confruntau. „Ei, nota Hudiță, au toată bunăvoința să participe la campania de însămânțări de primăvară, însă nu dispun nici de semințe și nici de inventar. Totul a fost luat de ruși. Hambarele au fost golite, vitele, caii au fost strânși și duși în Rusia, fără să se lase proprietarilor măcar o chitanță. Cei care s-au opus au fost împușcați pe loc. Mobilierul din conacuri, vechi și de oarecare valoare, a fost ridicat și dus în Rusia. Au fost ridicate până și rezervele de traverse de stejar pentru calea ferată din gările unde fuseseră depozitate". La sud de Milcov situația era ceva mai bună, dar avea să se adauge și agitația întreținută de F.N.D. între țărani pentru grabnica efectuare și aplicare a reformei.

Hudiță era de acord cu partidul său și cu liberalii, ultimii foarte categorici în această privință, pentru amânarea reformei în perioada următoare sfârșitului războiului, dar, totodată, își dădea seama de situația tensionată de la sate, exploatată politic de fenediști. La 11 ianuarie a primit în audiență pe reprezentanții Sindicatului agricultorilor, conduși de profesorul Stoianovici, care i-au propus să nu aibă loc o împroprietărire, ci formarea unor mari unități agricole. Hudiță a purtat cu ei o discuție amabilă, dar a notat în *Jurnal* la plecarea lor: „Văzându-i însă cum ies din birou, siguri că au câștigat partida, m-a apucat un sentiment de melancolie după lumea pe care o reprezintă ei, pe cale de dispariție definitivă, fără ca ei să-și dea seama".

La 9 ianuarie, Hudiță a cerut Comisiei agrare să-și intensifice activitatea în vederea pregătirii unei reforme rapide. S-au format șase subcomisii care au trecut la o muncă intensă. Dar, între timp, ministrul avea greutăți și cu aliații liberali și mai ales cu Dinu Brătianu. Acesta susținea, la 17 ianuarie, că „o astfel de reformă este nu numai absurdă în vremurile de față, dar și contrară intereselor Moscovei, căci ea ar reduce simțitor producția agricolă". Hudiță nota în ziua următoare: „Liberalii își continuă politica lor veche, ca și nimic nu s-ar întâmpla ca să-i poată determina pentru vreo schimbare". În „Scânteia" comunistă, dar și în „Graiul Nou" al forțelor de ocupație au fost declanșate, din a doua jumătate a lunii ianuarie, atacuri legate de întârzierea efectuării reformei agrare, dar și privind însămânțările. La 21 ianuarie, de altfel, chiar Hudiță însemna îngrijorat deficitul de însămânțări din toamnă de 900 000 ha, care se

adăugau celor 5 500 000 ha ce trebuiau însămânțate primăvara. Oricum, Hudiță se îndoia că avea să poată fi întârziată reforma, Lupu alăturându-i-se în această privință. La sfârșitul lunii ianuarie, ministrul a purtat o discuție și cu generalul Rădescu, privind reforma agrară, Hudiță opinând pentru realizarea ei, dar pentru aplicarea ei efectivă după încheierea războiului.

Audiențe la rege – cu care discută și problema sancționării demnitarilor din 1938–1940 ori chestiunea reformei agrare –, dejun la el acasă cu Lupu, Mihalache și Ghiță Pop, în care Hudiță a susținut că „aliații" – adică anglo-americanii – erau „decișii să treacă peste orice divergențe ca să ajungă mai repede la capitularea acestor inamici" – respectiv a germanilor, dar și întrevederi cu marele rabin Șafran, cu Negel, cu Isidor Karmitz, patronul firmei de de medicamente „Standard", dar și cu Miron Constantinescu, reprezintă unele activități ale fruntașului țărănist în cea dintâi lună a anului 1945.

Deși, în fapt, își 'începuse cursul la Facultatea de Litere și Filosofie încă din decembrie, Hudiță l-a „redeschis" oficial la 17 ianuarie, notând: „lume imensă, sala arhiplină, ușile deschise pentru a putea urmări lecția și studenții de pe culoar"; au fost prezenți și colegi, profesorii Constantin Marinescu, I.D. Ștefănescu, Teofil Sauciuc-Săveanu, Dimitrie Marmeliuc Nicolae Șerban și Dragoș Protopopescu, lipsind de data aceasta cei legați sau înclinați spre F.N.D. Unii dintre cei prezenți se simțeau amenințați de epurare – cazul lui Șerban și al lui Protopopescu –, iar alții, în primul rând Călinescu, șovăiau, acesta arătându-se îngrijorat, deoarece comuniștii erau „hotărâți să ia cu asalt guvernul"! Cu Marinescu și cu Mircea Florian, Hudiță a purtat discuții neplăcute, el învinuind pe cel dintâi de a fi urmat pe Iorga și de a fi aderat la regimul de dictatură al lui Carol al II-lea, iar pe cel de-al doilea de a fi aderat la socialiști, deci la F.N.D.!

Hudiță a continuat să fie considerat de P.C.R. ca un posibil „aliat", tentativele de racolare a sa continuând. La 3 ianuarie 1945 a avut loc o întâlnire între el și Bodnăraș la Președinția Consiliului de Miniștri. Fruntașul comunist i-a declarat că este convins de democratismul său, amintindu-l pe Vîșinski ca având aceeași opinie și a căutat să-l determine la o colaborare pentru răsturnarea lui Rădescu. Hudiță neangajându-se în direcția propusă, a sugerat lui Bodnăraș formarea unui guvern de tehnicieni, idee care reflecta

dorința P.N.Ț.-ului. În consecință, s-au despărțit „cam rece", Hudiță notând: „Bodnăraș și-a închipuit probabil că sunt un ambițios gata să mă arunc în aventură pentru un rol de coadă de topor în mâinile agenților Moscovei". Deși, el mai comenta că are „impresia că de azi înainte comuniștii noștri și-au pierdut orice nădejde în colaborarea cu mine", spre sfârșitul aceleiași luni Ana Pauker a luat ea inițiativa de a relua tentativele anterioare. L-a vizitat pe Hudiță acasă, unde a stat o oră și jumătate. Ea se arată, aparent, deosebit de concesivă, urmărind să-l determine „să mergeți cu noi". Fără a nega amestecul sovietic, ea îi spune interlocutorului ei: „Vă bazați pe anglo-americani? D-voastră nu vedeți ce se întâmplă în Polonia, în Iugoslavia... Dacă Sovietele vor să impună în România un guvern prietenos față de ele, credeți d-voastră că Roosevelt și Churchill le vor împiedica?" Consecvent poziției sale, Hudiță i-a propune o „colaborare loială" cu partidele istorice „pentru a apăra independența totală a statului nostru și a da țării reformele, democratice de care ea are nevoie". Ca și întrevederea anterioară cu Bodnăraș, nici această întâlnire nu s-a soldat cu rezultatul scontat de P.C.R. Hudiță însă nota după întrevedere: „Ana Pauker mi-a făcut și de data aceasta impresie foarte bună, cultă, inteligentă, realistă și foarte bine orientată în politica externă. Moscova are în ea un reprezentant important în țara noastră"!

Întrevederile lui Ioan Hudiță cu reprezentanții anglo-americanilor în România au continuat, el reprezentându-și partidul și ținând la curent pe Iuliu Maniu și pe membrii biroului cu rezultatele întâlnirilor ce le avea. La 2 ianuarie 1945, evidența în *Jurnal* faptul că acești diplomați erau bine informați, dar că „nu ne putem aștepta de la ei la nici un ajutor, afară de acela de a informa cât mai exact posibil guvernele lor despre tot ce se întâmplă la noi". Berry arătase cu prilejul acestei întâlniri că războiul din Europa se putea prelungi „până la toamnă", deoarece „nemții sunt încă foarte tari" și mai spusese că se temea, în aceste condiții, că U.R.S.S. „să nu abuzeze". La rândul său, viceamiralul Stevenson își exprimase îngrijorări față de curentul pacifist american și se arătase „sceptic" în privința raporturilor cu sovieticii.

Patru zile mai târziu, Hudiță a fost invitat la prânz la Berry, unde mai erau de față generalul Schuyler, vice-amiralul Stevenson și Le Rougetel. Subiectul principal de discuție a fost evoluția problemei poloneze în urma formării guvernului provizoriu al Poloniei de către

U.R.S.S. Hudiță n-a ezitat să-și prevină interlocutorii că românii erau dispuși să-și apere „cu arma în mână independența față de imperialismul rusesc". „Astăzi, le-a mai spus el, Sovietele, sprijinindu-se pe drojdia societății noastre și pe secăturile oportuniste, care există la toate națiunile pământului, vor să ne bolșevizeze, profitând de alianța cu țările d-voastră, care le-a dat posibilitatea să scape de primejdia hitleristă, pretinzând acum în presă și în comentariile și în comunicatele lor militare că «ne-au eliberat» de sub ocupația germană, când, în ziua de 27 august, intrând în Capitală primele lor coloane, trupele noastre terminaseră deja curățirea Munteniei și Dobrogei de orice dominație germană".

Două săptămâni mai târziu, Hudiță a fost din nou invitat, de Berry, la masa de seară, purtând discuții cu aceiași interlocutori. Au fost mai ales comentate „impresiile excelente" cauzate de o declarație făcută de Churchill în Camera Comunelor, privind alegerile libere ce urmau a fi organizate în țările „eliberate" în Europa Centrală și de Sud-Est. Hudiță le-a atras atenția diplomaților anglo-americani asupra faptului că „datoria de război" a României fusese „achitată deja cu vârf și îndesat" și a ridicat din nou eventualitatea unei rezistențe față de imixtiunile sovietice chiar prin rechemarea unor divizii de pe front. Între timp, în ultima decadă a lunii ianuarie, au început să parvină informații referitoare la apropiata întâlnire a celor trei mari, incomplete însă și confuze.

Relațiile cu Uniunea Sovietică au continuat să se afle și ele pe agenda activității cotidiene a lui Hudiță. Devenise, între timp, și mai evidentă măsura în care prezența armatei sovietice era similară unei dure ocupații militare a țării și, totodată, Comisia Aliată de Control era de fapt o autoritate menită a conferi un caracter legal dominației U.R.S.S., întrucât reprezentanții anglo-americani nu numai că nu puteau să-și impună punctele de vedere, dar nici cel puțin nu încercau acest lucru, ei reprezentând simple piese de decor. Deși contribuția armatei române fusese și era deosebit de însemnată pe front, României i se retrăsese dreptul de a-și administra teritoriile transilvane care-i fuseseră răpite în august 1940, iar în Moldova, deși teoretic autoritatea guvernului român fusese restabilită, în fapt imixtiunile autorităților militare sovietice erau directe. La aceasta se adăugau, în afara livrărilor cu forme legale, prelevările masive. La 16 ianuarie generalul Rădescu aprecia la 3 miliarde însușirile de bunuri

românești fără a se fi eliberat în schimb chitanțe. Mii de vagoane de căi ferate scoase peste graniță nu mai fuseseră înapoiate. Făcând un bilanț, doctorul Lupu aprecia, la 20 ianuarie 1945, că despăgubrile de 3 000 milioane dolari prevăzute în convenția de armistițiu fuseseră plătite, adăugându-se la acestea uriașele prelevări, ca și confiscările de bunuri definite ca germane.

Zvonurile existente și în lunile anterioare referitoare la viitoarea soartă a țării persistau. La deschiderea cursului lui Hudiță, profesorii Șerban și Protopopescu îi transmiteau, la 17 ianuarie, că „rușii vor ocupa sigur Moldova întreagă și vor bolșeviza restul țării". Cinci zile mai târziu, binele informat Isidor Karmitz își exprima și el îngrijorarea privind zonele de influență concedate sovieticilor de aliații lor.

Având în vedere grava situație a agriculturii, Hudiță a solicitat generalului Vinogradov, la 20 ianuarie, sprijinul Uniunii Sovietice în ceea ce privea semințele de grâu, vitele de tracțiune și motorina pentru tractoare. Acesta i-a promis „tot concursul său", apreciind că guvernul sovietic urma să acorde cele necesare României. Peste aproape trei săptămâni, Hudiță avea să-l viziteze din nou pe general, însoțit de Mihai Romniceanu, ministrul Finanțelor, și de data aceasta, după ce au fost lăsați să facă „anticameră" 15 minute, generalul sovietic a comunicat celor doi miniștri că cele 2 000 de vagoane de sămânță nu puteau fi livrate ca împrumut, ci doar să fie vândute. El a promis din nou că avea să intervină și pentru câteva sute de tractoare, dar a cerut apoi să se efectueze reforma agrară!

Între timp, la 26 ianuarie 1945, F.N.D.-ul și-a publicat programul, considerat de generalul Rădescu „opera Moscovei". Iritat, generalul, care își supraaprecia forțele, intenționa să demisioneze pentru a forma un nou guvern fără fenediști, Hudiță și Ghiță Pop rugându-l însă să temporizeze. La 29 ianuarie, cu prilejul unui prânz la „Capșa", fruntașii țărănești – fără Maniu, care se găsea încă la Sibiu la tratament, unde a mers Ghiță Pop pentru a-l informa – l-au vizitat pe seară pe Rădescu. Acesta era „ferm decis" să înlăture F.N.D.-ul de la guvernare, Pop i-a cerut însă să nu întreprindă vreo mișcare înainte de a se sfătui cu Maniu și cu Dinu Brătianu. La 31 ianuarie, generalul era într-atâta de optimist, încât credea că până și Vinogradov vedea situația ca el! Nu aceasta era însă părerea altora. Sabin Manuilă se întreba, la 30 ianuarie, dacă „mai poate fi vorba pe

viitor de o Românie independentă", iar într-un grup de cunoscuți ai lui Hudiță se mergea până acolo încât acesta a trebuit să combată afirmația: „e păcat că n-a putut învinge Hitler", care nu indica sentimente prohitleriste, ci măsura în care ocupația sovietică era dureros percepută!

Presa fenedistă și-a intensificat violența de limbaj. Tensiunea politică era în creștere. La 3 februarie, Hudiță a fost primit de regele Mihai și i-a exprimat convingerile sale optimiste de perspectivă. „... odată războiul terminat, i-a declarat el suveranului, e de presupus că anglo-americanii vor fi mai liberi să impună Sovietelor respectarea tratatelor semnate alături de ei". La rândul său, regele și-a exprimat acordul cu primul său ministru. „... i-am lăsat mînă liberă lui Rădescu, a spus el, să pună capăt anarhiei, cum va socoti el mai bine". Vizitându-l însă la Sibiu pe Maniu, Hudiță a primit recomandarea acestuia ca lucrurile să nu fie precipitate. Dar atunci când, la 5 februarie, Hudiță i-a transmis recomandarea lui Maniu de a nu provoca criza de guvern, generalul „se schimbă la față", iritat, declarând că are el „planul" său!

La 5 februarie, așa-numiții ingineri democrați au reușit să preia controlul Societății inginerilor agronomi, iar conflictul dintre generalul Rădescu și Teohari Georgescu, subsecretarul său de stat de la Interne, s-a accentuat, începând să se desfășoare și întruniri fenediste ostile generalului. Lucrătorii tipografi de la „Dreptatea", evident la indicații și sub presiuni, au refuzat să publice ziarul P.N.Ț.-ului. „Atmosferă de furtună", nota Hudiță la 7 februarie. În timp ce Dinu Brătianu a declarat lui Hudiță că s-a „înțeles complet" cu Rădescu pentru scoaterea fenediștilor din guvern, fruntașul țărănist căutând a-l tempera prin invocarea opiniei lui Maniu. Mihalache se arăta și el de părerea lui Dinu Brătianu, în timp ce doctorul Lupu, ca și Hudiță, susținea temporizarea. Între timp, la 7 februarie, în ședința de guvern, majoritatea a respins atât arestarea lui Tătărescu, cât și cea a lui Isidor Karmitz. Ideea „rezistenței militare" era și ea prezentă, în timp ce Rădescu refuza să-și dezvăluie planurile în legătură cu marea întrunire pe care o convocase duminică, 11 februarie, declarând: „știu ce am de făcut și o să vă placă".

După o perioadă de incertitudine, când nici nu se știa unde urma să aibă loc întâlnirea celor trei mari, ea a avut loc, cum nota Hudiță la 6 februarie, „undeva în Crimeea"! În aceeași zi, el mai

evidenția în *Jurnal* că sovieticii dispuneau de „o poziție excepțional de bună" pe tărâm militar – la 60 km de Berlin! –, în timp ce Roosevelt și Churchill aveau „tot interesul să fie prudenți"! La 7 februarie a fost dat comunicatul referitor la întâlnirea de la Yalta. Peste o săptămână, Hudiță nota că acesta asigura „formal" popoarele zonei în care acționa Armata Roșie, dar, totodată, nu uita să amintească ceea ce se întâmpla în fapt în Polonia și în Iugoslavia! La 10 februarie, deci trei zile după comunicatul mult așteptat, el se întâlnise la Berry cu acesta, cu generalul Schuyler, cu viceamiralul Stevenson și cu Le Rougetel. Stevenson îi invocase faptul că anglo-americanii nu dispuneau de „o situație militară prea bună", asigurându-l că lucrurile aveau să se schimbe după capitularea Germaniei. Berry s-a opus ideii retragerii unor divizii românești de pe front. În schimb, i-a cerut să fie „bine informat". În realitate, reprezentanții anglo-americani nu puteau face nimic, se simțeau legați de mâini și de picioare și ceea ce îi interesa era doar o bună informare!

Între timp, Hudiță, presat de acțiunile fenediste, a căutat să grăbească prima fază a reformei agrare. Solicitat de el, Mihalache a întocmit proiectul, expunerea de motive redactând-o profesorul Zane. La 9 februarie, în ședința Comisiei agrare, Hudiță a depus proiectul, prezentat de Zane. Fenediștii s-au retras însă din comisie, în aceeași ședință! Zece zile mai târziu, Maniu se declara de acord cu proiectata înfăptuire a reformei în două etape.

Tensiunile politice creșteau. La 11 februarie 1945, întrunirea preconizată de Rădescu a avut loc, fiind prezentă o „mulțime imensă". Cuvântarea generalului, adevărată surpriză chiar și pentru „aliații" săi, a fost după opinia lui Hudiță un „rechizitoriu" îndreptat împotriva celor definiți de Rădescu a fi „fără neam și fără D-zeu". Ea a stârnit entuziasm, dar Hudiță a considerat discursul a nu fi fost „politic", iar Lupu drept „o gafă de neiertat", el însă nădăjduind să devină prim-ministru! În orice caz, revenit de la Sibiu, Maniu s-a declarat de acord cu cei doi.

Cuvântarea generalului Rădescu a acutizat criza politică, între cele două tabere devenind evidentă imposibilă conlucrarea. Sprijiniți de Uniunea Sovietică, fenediștii au acționat pentru deplina preluare a puterii de către ei și înlăturarea de la aceasta a partidelor istorice, în timp ce cele din urmă au încercat să facă față situației prin

formarea unui guvern de militari şi tehnicieni. Era evident că generalul acţionase fără suficient discernământ, având în vedere situaţia de fapt a ţării şi regimul de ocupaţie care efectiv fiinţa, ca şi pasivitatea anglo-americană.

Prea îndrăzneţ în ceea ce îl privise, Rădescu n-a îngăduit să aibă loc o mare manifestare antifenedistă, temător de grave incidente care s-ar fi putut produce. În schimb, o mare întrunire a F.N.D.-ului a avut loc la 13 februarie. Consiliul de miniştri, care s-a desfăşurat în ziua următoare, a fost, paradoxal, „liniştit", deşi proiectul de lege privind reorganizarea C.F.R., prezentat de Gheorghiu-Dej, a fost respins. Cu o zi mai înainte, Hudiţă fusese vizitat de Constantinescu-Iaşi, acesta având probabil sarcina de partid de a verifica poziţia fruntaşului ţărănist în noua conjunctură. Hudiţă îi descrisese problema Basarabiei ca un „baraj", iar peste câteva zile avea să aibă cu el un aspru schimb de cuvinte la Facultate.

Tensiunile din sfera politicii se transferau şi pe tărâm universitar! De câte ori se ducea la curs, pe care l-a ţinut conştiincios chiar şi în timpul ministeriatului său, Hudiţă purta discuţii, atât cu cei situaţi pe poziţii apropiate de partidele istorice, cât şi cu ceilalţi, mai ales cu ezitanţi de felul lui Vianu. Hudiţă s-a opus tentativei lui Miron Constantinescu de a obţine o conferinţă pentru un curs referitor la frământările sociale la români, pretinzându-i doctoratul, spre supărarea celui în cauză. De asemenea, tot Hudiţă a contribuit la respingerea unei tentative similare a lui Vlădescu-Răcoasa. În schimb, amicul său Nicolae Şerban şi-a văzut anulat transferul său de la Universitatea din Iaşi la cea din Bucureşti! Pe Hudiţă îl irita, de asemenea, înregimentarea unora dintre colegi în tabăra fenedistă.

În atmosfera tensionată existentă, pentru a-şi consolida posibilităţile de manevră, dar şi pentru a nu provoca o primejdoasă reacţie sovietică, Rădescu a renunţat la rechemarea unor unităţi de pe front în vederea apărării ordinei de drept. Generalul Sănătescu, şef al Statului Major, şovăia şi el. Atacurile la adresa unor fruntaşi ai partidelor istorice se intensificau, printre ei figurând şi Hudiţă. Titel Petrescu înclina pentru înţelegerea sa cu cele două partide istorice, dar ceilalţi funtaşi ai partidului său nu aveau aceeaşi disponibilitate. Îngrijorări provoca şi doctorul Lupu, care, dornic de a deveni prim-ministru, nu respingea unele avansuri ce i se făceau dinspre tabăra adversă, lucru semnalat lui Hudiţă şi de Wilhelm Filderman. Acesta a

primit şi vizita rabinului Alexandru Şafran, care, realist şi informat, i-a spus că „anglo-americanii au recunoscut de fapt ruşilor o sferă de influenţă asupra Balcanilor şi a Europei Centrale şi a Germaniei până dincolo de Berlin"; de altfel, în aceeaşi zi de 16 februarie, doctorul Lupu şi fratele său Panait exprimau opinii asemănătoare referitoare la sfera de influenţă dobândită de sovietici la Yalta!

În atmosfera tulbure existentă, Rădescu se arăta totuşi optimist, la 17 februarie, convins că Uniunea Sovietică nu avea să intervină! Dar jocul devenea din ce în ce mai strâns. În aceeaşi zi, Hudiţă a fost vizitat de Ana Pauker şi Bodnăraş, care au repetat încercarea de „racolare" a sa. Două zile mai târziu, tot optimist, mai ales că regele Mihai se arăta ferm susţinător al liniei sale, Rădescu credea că şi Groza avea să părăsească coaliţia fenedistă, Maniu, realist, calmându-i speranţele!

O relativă pauză ori mai bine zis un intermezzo a reprezentat pentru Hudiţă căsătoria fiicei sale Ioana. Lectura *Jurnalului* sugerează însă nişte intercalări ulterioare în relatarea acestui eveniment familial, ceea ce ar explica unele greşeli materiale; de exemplu, căsătoria civilă n-a avut loc la 17 februarie, ci la 8 februarie; de asemenea, instalarea în garsoniera din str. Brezoianu a avut loc doar peste câteva luni după nuntă. Aş mai adăuga – şi în calitate de actor! – că relatarea căsătoriei religioase este politizată! Este adevărat că la biserica Bălaşa a fost foarte multă lume, printre care şi personalităţi politice, inclusiv Maniu, Dinu Brătianu şi Titel Petrescu, dar contrar celor susţinute în *Jurnal*, au fost prezenţi şi câţiva lideri roşii, respectiv Pătrăşcanu şi Constantinescu-Iaşi. De asemenea, au fost prezenţi tineri şi colegi ai tânărului cuplu, între ei şi membri sau simpatizanţi ai celor două partide istorice, dar n-a fost vorba de urale ori ovaţii şi de atmosfera politizată sugerată în *Jurnal*. De asemenea, ca un detaliu, mirele şi naşii se găseau în biserică, când a sosit mireasa şi n-a fost vorba de o întâmpinare a naşilor de către cei doi tineri. Este evident că la o retranscriere, a introdus detalii care nu puteau aparţine unei notaţii din ziua respectivă (Mai semnalez o altă inadvertenţă a acestui volum din *Jurnal* rezultată dintr-o transcriere şi eventual îmbogăţire ulterioară a textului: Folosirea denumirii de *Ambasadă* sovietică în repetate rânduri este cu totul prematură, deoarece în fapt relaţiile diplomatice româno-sovietice la

nivel de legație s-au restabilit abia la 6 august 1945, iar la nivel de ambasadă la 24 august 1945!).

Dar nunta a fost doar o scurtă pauză în criza politică care se afla în plină desfășurare. Hudiță mai era confruntat și cu problemele ministerului său, Comitetul de însămânțări, în fruntea căruia se găsea generalul Rozin, n-a primit sprijinul în care se nădăjduise – în semințe și tractoare – din partea Uniunii Sovietice. Rădescu a procedat la destituirea lui Teohari Georgescu, acutizând prin aceasta conflictul și nădăjduind utopic mai departe că Petru Groza avea să se despartă de aliații săi! Maniu era mai realist, la 21 februarie, când mărturisea lui Hudiță în privința anglo-americanilor că „în împrejurările de azi nu putem conta pe nici un sprijin din partea lor, în cazul că rușii ar voi să se amestece în treburile noastre interne". Bătrânul om politic se pronunța pentru o demisie „imediată" a generalului Rădescu și pentru grabnica formare a guvernului de militari și tehnicieni, înainte ca o intervenție sovietică să fi putut avea loc. El mai opina pentru proclamarea stării de asediu de către noua formație guvernamentală. Consiliile de miniștri evidențiau starea acut conflictuală, mai ales când au început să aibă loc și înlocuirile de prefecți (printre ei și vărul lui Ioan Hudiță, prefectul de Baia, Spiridon).

Încurajări nu veneau din partea anglo-americană, dimpotrivă. La 20 februarie, Hudiță nota în *Jurnal* că Berry atrăsese atenția lui Rădescu asupra necesității ca în spatele frontului să fie liniște, iar Stevenson își exprimase opinia despre o prelungire a războiului până în toamna 1945! În ziua următoare, Hudiță mai semnala ca un „lucru neplăcut în politica externă", „marea solidaritate de interese" invocată de presa engleză și americană în legătură cu Uniunea Sovietică. Nu întâmplător, Hudiță avea să comenteze: „Ei au toată simpatia pentru țara noastră, cunosc foarte bine planurile rusești, dar nu pot lua poziție în contra lor cât timp durează încă războiul". „Am cam terminat cu optimismul meu exagerat în privința lui Churchill și a lui Roosevelt... față de națiunile căzute în robia lui Hitler", conchidea Hudiță la 24 februarie!

La 22 februarie 1945 a avut loc o recepție a reprezentanței sovietice, la care au participat oameni politici români din ambele tabere. Generalul Vinogradov s-a arătat amical față de Hudiță, stabilindu-se o întâlnire între ei pentru ziua următoare. Cu aceeași

ocazie, Hudiță l-a invitat la prânz, pentru 24 februarie, pe consilierul Pavlov. Cu toate acestea, în timpul recepției, Rădescu a fost informat că se pregătise de către sovietici răpirea sa și a lui Hudiță, ceea ce l-a determinat ca la plecare să recurgă la o gardă militară. Nu s-a întâmplat însă nimic.

În ziua următoare, Hudiță l-a vizitat pe Vinogradov, unde era prezent și căpitanul Nicolski. Au discutat problema însămânțărilor – în această privință făgăduielile anterioare ale generalului rămânând neîmplinite! –, ca și chestiunea reformei agrare. Vinogradov, cu evidentă ipocrizie, a dezmințit în fața fruntașului țărănist sprijinirea de către Uniunea Sovietică a comuniștilor români. Hudiță a folosit prilejul pentru a ataca pe adversarii oportuniști ai partidului său, ceea ce a interesat pe interlocutorii săi, întrevederea durând peste două ore. Vizita lui Pavlov la Hudiță va avea și ea loc, el venind cu soția și fetița, dar diplomatul sovietic abuzând cu băutura nu toastase doar pentru Stalin, ceea ce era aproape un lucru firesc în situația dată, ci băuse și pentru România ca a 17-a republică sovietică!

La 23 februarie, cu o zi mai înainte, avusese loc un prânz la Buftea, la Știrbei, la care au luat parte Maniu și Hudiță. Optimist, Barbu Știrbei, care-l considera pe Vinogradov „un om de treabă", a susținut că sovieticii erau legați „de mâini și de picioare" de anglo-americani, dar totodată s-a arătat ezitant în a primi să formeze un nou guvern! Cu același prilej, Leucuția se citise fragmente din presa fenedistă și sovietică, în care Maniu era prezentat ca un admirator al lui Hitler și Mussolini, iar Brucan îi califica drept criminali de război pe Maniu, Rădescu și Dinu Brătianu!

O nouă mare întrunire fenedistă s-a desfășurat la 24 februarie, la care a apărut și disidența țărănistă condusă de Anton Alexandrescu, Rădescu nedând însă autorizația pentru desfășurarea unei întruniri național-țărăniste în aceeași zi. Generalul se arăta acum ezitant și în chestiunea unei eventuale rezistențe militare și, totodată, pleca urechea la sfaturile lui Tătărescu. Între timp, continuau și negocierile dintre socialiști și comuniști, dar treptat poziția de lider a lui Titel Petrescu se șubrezea. Iritat de șovăirile lui Rădescu, Maniu se gândea să se recurgă la un alt general – Mihai Racoviță, Aurel Aldea sau Niculescu – sau la președintele Curții de Casație pentru a conduce noul guvern ce se preconiza. La rândul său, Hudiță, continuând să meargă conștiincios la Ministerul Agriculturii pe care-l

conducea, i-a prevenit, la 26 februarie, pe Grigore Popa şi pe Romulus Odobeşteanu să fie gata de a deveni miniştri. În aceeaşi zi, vizitându-l la Palat pe Negel, Hudiţă a fost prevenit de acesta în legătură cu treptata părăsire a lui Titel Petrescu de către socialişti şi, totodată, privind influenţa exercitată de Tătărescu asupra monarhului, ca şi a presiunilor generalului Vinogradov.

În repetate rânduri, cei doi preşedinţi ai partidelor istorice s-au întâlnit cu generalul Rădescu acasă la Dinu Brătianu, participând la întâlniri şi alţi fruntaşi ai celor două partide, între care şi Hudiţă. La 26 februarie, Rădescu a fost somat de Dinu Brătianu să înlocuiască pe miniştrii comunişti prin socialişti, dar, totodată, zvonurile părăsirii lui Titel Petrescu de către partizanii săi şi deci a liniei sale începeau să se confirme! În aceeaşi zi, a avut loc şi un Consiliu de miniştri, la care socialiştii n-au apărut, dar au fost prezenţi Groza şi Gheorghiu-Dej, ultimul pentru a cere lui Rădescu să demisioneze! Hudiţă şi Bebe Brătianu au exprimat însă sprijinul partidelor lor pentru general şi i-au cerut să-şi completeze cabinetul, ceea ce Rădescu s-a angajat să solicite, în ziua următoare, monarhului.

La 27 februarie, Maniu şi Dinu Brătianu au fost primiţi de regele Mihai şi s-au întors optimişti de la audienţă. „Regele, a spus Maniu, e hotărât să reziste cu orice preţ, chiar cu riscul de a-şi pierde tronul", iar Hudiţă, cuprins şi el din nou de optimism, a comentat că „Sovietele nu-şi pot permite să-i braveze pe anglo-americani". În după amiaza aceleiaşi zile, Titel Petrescu plănuia să înlocuiască în guvern pe Rădăceanu şi Voitec, pe care-i considera „vipere", cu Jumanca şi Flueraş, dar tot el a anunţat sosirea lui Vîşinski. Criza intrase, neîndoielnic, în faza ei finală.

Primit de rege chiar în ziua sosirii, Vîşinski ceruse înlocuirea generalului Rădescu, oferind în schimb Transilvania de Nord unui nou guvern. Dacă la ţărănişti Lupu se străduia să obţină el moştenirea funcţiei de prim-ministru, de data aceasta a intrat în acţiune şi Dimitrie Negel, care s-a oferit, spre indignarea fruntaşilor partidelor istorice, să asume el această funcţie. Oricum, în după amiaza zilei de 28 februarie, Rădescu şi-a prezentat demisia.

Între timp, Hudiţă a fost căutat de Vîşinski, care l-a invitat în aceeaşi seară. În cursul întrevederii, care a durat până la ora 2 noaptea, Ioan Hudiţă l-a apărat pe generalul Rădescu şi s-a străduit să

demonstreze demnitarului sovietic că Uniunea Sovietică nu trebuia să se bizuie în România pe P.C.R., ci pe P.N.Ţ., partid într-adevăr reprezentativ al ţării. În timp ce Vîşinski i-a oferit să asume conducerea noului guvern, dar, subînţeles, şi despărţirea sa de partidul său. Hudiţă n-a acceptat să se separe de Maniu, dar a pus întrebarea de ce nu se putea accepta ca el să asume înalta funcţie oferită ca reprezentant al P.N.Ţ-ului şi al lui Maniu? Vîşinski l-a anunţat că-i va trimite pe Dej şi pe Bodnăraş să stea de vorbă, iar Hudiţă i-a cerut şi sprijin ca reforma agrară să poată fi realizată în două etape (mai întâi exproprierea şi apoi împroprietărirea!). În dimineaţa de 1 martie, Hudiţă a comunicat lui Maniu conţinutul întrevederii sale cu Vîşinski. A primit autorizarea pentru continuarea negocierilor, inclusiv cu reprezentanţii P.C.R., dar era evident că Maniu prefera formula unui guvern Ştirbei sau a unui guvern condus de un general mai tânăr, un cabinet condus de un fruntaş ţărănist, dar având în compoziţie şi reprezentanţii comunişti implicând probabil prea multă responsabilitate şi riscuri, în condiţiile complicate existente.

În timp ce, dând urmare dispoziţiilor probabile ale lui Vîşinski, Constantinescu-Iaşi a telefonat lui Hudiţă pentru întâlnirea preconizată şi acesta i-a invitat la prânzul de la 2 martie pe fruntaşii comunişti, în după amiaza zilei de 1 martie – când a apărut şi un interviu al doctorului Lupu dezvăluind ambiţiile guvernamentale ale acestuia – fruntaşii partidelor istorice s-au întreţinut cu Ştirbei în legătură cu eventualul său guvern.

În dimineaţa de 2 martie, la ora 8, Maniu a venit la Hudiţă acasă şi i-a recomandat ca în întrevederea cu fruntaşii comunişti să ridice şi problema Basarabiei şi Bucovinei de Nord. Era evident cea mai bună cale pentru a duce la eşecul tratativelor. Nici Hudiţă nu pare a fi fost prea interesat de oferta care i se făcuse – de fapt un trandafir cu spini – deoarece, după vizita lui Maniu şi înainte de întâlnirea ce urma să aibă loc, s-a dus la Ministerul Agriculturii şi apoi şi-a ţinut şi cursul la Facultate.

La ora 12 au sosit, conduşi de Constantinescu-Iaşi – vechi prieten al lui Hudiţă şi cunoscător al casei – Gheorghiu-Dej, Bodnăraş, Teohari Georgescu şi Constantin Agiu. Invitat telefonic, Pătrăşcanu, deşi s-a angajat să participe, n-a mai venit. Gheorghiu-Dej i-a oferit lui Hudiţă conducerea guvernului, dar a cerut să se

continue efortul de război, să se efectueze reforma agrară şi epurările. Hudiţă s-a declarat de acord, dar a cerut, potrivit indicaţiei lui Maniu, ca în declaraţia ministerială a cabinetului preconizat să fie ridicată şi problema Basarabiei şi a Bucovinei de Nord şi a revenirii lor la România, „pe cale paşnică", printr-o înţelegere. Evident, atât Dej, cât şi Bodnăraş şi Constantinescu-Iaşi au făcut „rezerve categorice" în această problemă, angajându-se totuşi a o supune „tovarăşilor... din conducere", deşi în fapt ei o reprezentau. Au rămas însă mai departe la masă, dar în realitate înţelegerea era blocată.

După amiaza, Hudiţă avea să-l informeze pe Maniu asupra întâlnirii, aflând de la acesta că doctorul Lupu era supărat că dorita sa candidatură la conducerea unui viitor guvern nu dobândise sprijinul în care el nădăjduise! Nici Ştirbei nu a reuşit în încercarea rezolvării crizei politice, depunându-şi mandatul şi atunci regele l-a oferit lui Groza – din „diplomaţie, susţinea Negel lui Hudiţă – dar punându-i condiţia colaborării la guvernare a tuturor celor patru partide. Groza a trecut la Dinu Brătianu, în dimneaţa lui 3 martie, oferind participarea la guvernare a liberalilor. Punând condiţia ca şi Maniu să fie cuprins în sfera de acţiune a lui Groza, Dinu Brătianu de fapt a refuzat. Funcţia de vicepreşedinte propusă doctorului Lupu a fost respinsă cu indignare de acesta, jignit de refuzul de a i se încredinţa chiar lui mandatul de formare a guvernului.

Întorcându-se acasă, Hudiţă s-a pomenit şi el cu Petru Groza, cu flori şi bomboane, care i-a oferit şi lui vicepreşedinţia şi i-a cerut să-l convingă pe Maniu la o colaborare. Ca argument, Groza i-a arătat că în cazul refuzului ţărănist, Uniunea Sovietică avea să ceară alcătuirea unui guvern fenedist. Mergând mai departe în acţiunea lui de *captatio benevolentiae*, Groza se arătase dispus să se retragă la sfârşitului războiului, cedând mandatul lui Maniu. Hudiţă l-a trimis la Iuliu Maniu, iar acesta, întrebat, contrar opiniei lui Mihalache, s-a arătat dispus să aibă o întrevedere cu Petru Groza. Când Mihalache îl întrebase ce avea să sugereze regelui, în cazul depunerii mandatului şi de către Groza, răspunsese diplomatic: „cea mai bună formulă"! În realitate, mingea se găsea încă de pe acum în mâinile lui Vîşinski! Consilierul sovietic Pavlov l-a sunat pe Hudiţă, seara la 22^{30}, pentru a-i cere să vină la demnitarul sovietic în dimineaţa de 4 martie, la ora 10.

Înainte de a ajunge la Vîşinski, Hudiţă a trecut pe la Ministerul Agriculturii şi pe la Maniu, care-l informase că în noaptea

precedentă îl primise pe Groza, respingându-i oferta de colaborare şi propunându-i, în schimb, alcătuirea unui guvern „neutru" – deci de specialişti – şi organizarea de alegeri în termen de o lună. Lui Hudiţă, Maniu îi recomandase că faţă de o eventuală ofertă a lui Vîşinski să ceară un răgaz de 24 de ore; era evident încă o dată că bătrânul om politic voia să împiedice succesul unei formule de acest fel.

La ora 10 dimineaţa Hudiţă a ajuns la Vîşinski, „supărat şi furios", potrivit consilierului Pavlov, atitudine care probabil făcea parte dintr-un scenariu pregătit vizitatorului său. Demnitarul sovietic i-a anunţat lui Hudiţă „o mică schimbare", constând în includerea în guvern ca vicepreşedinte a lui Gheorghe Tătărescu. În această situaţie, Hudiţă a respins orice colaborare cu noul cabinet, amintind de „gunoaiele politice" acceptate de U.R.S.S. Vîşinski l-a prevenit că va „cere regelui să accepte acest guvern", din care Maniu şi Brătianu erau excluşi. Despărţirea a fost rece. Zarurile erau aruncate.

Deplasându-se la Dinu Brătianu, unde continua să funcţioneze „statul major" al partidelor istorice, Negel i-a informat pe cei prezenţi că regele invitase pe Groza la ora 15 pentru a-i retrage mandatul. Hudiţă le-a relatat propunerile lui Vîşinski. Rădescu, la rândul său, a confirmat acţiunile fostului premier al lui Carol al II-lea, dar le-a semnalat şi concentrări de trupe sovietice în Bucureşti. Dinu Brătianu s-a pronunţat pentru rezistenţă militară faţă de imixtiunea sovietică, Maniu a propus să se revină la formula guvernului Sănătescu, dar prin înlocuirea lui Pătrăşcanu şi a lui Titel Petrescu prin doi tehniceni, declarându-se şi el pentru măsuri militare preventive.

La ora 16^{30}, Groza nu dăduse curs invitaţiei regelui şi nu se prezentase la Palat. Două ore mai târziu, Brătianu şi Maniu erau primiţi în audienţă de suveran. Peste alte două ore, din nou „statul major" s-a întrunit la Dinu Brătianu, care le-a relatat că monarhul „este hotărât să reziste cu orice preţ", iar Maniu le-a comunicat că regele era de acord cu formula unui nou guvern Sănătescu. Cei prezenţi au discutat chiar şi compoziţia noului cabinet şi, reîntors acasă, Hudiţă era „încântat de înţelegerea dintre noi (respectiv P.N.Ţ.) şi liberali şi de modul cum va fi alcătuit noul guvern". El mai nota, totuşi, fără a realiza dimensiunile presiunii fenediste, că în aceeaşi zi se defăşuraseră patru întruniri de sector ale F.N.D.-ului.

În ziua următoare, Hudiță a trecut conștiincios pe la Ministerul Agriculturii și apoi, înainte de a se duce la Berry, s-a dus la Maniu, care i-a recomandat să-l roage pe reprezentantul american să ceară lui Vîșinski „să fie moderat" și ca tot el să-l încurajeze pe rege să nu se lase „intimidat". Dar Maniu era totodată iritat, deoarece regele îl primise pe Tătărescu în seara precedentă, după audiența acordată lui și lui Brătianu. De la președintele P.N.Ț-ului, Hudiță s-a dus la Berry, unde se găseau și Stevenson și Le Rougetel și le-a cerut să intervină în sensul dorit de Maniu. Răspunsul lor a fost însă dezamăgitor, ei asigurându-și doar interlocutorul că aveau să-și informeze guvernele asupra cursului evenimentelor din România.

Reîntors la Dinu Brătianu, la „statul major", Hudiță și-a asumat sarcina de a întocmi un memoriu pentru anglo-americani pe care Rădescu trebuia să-l înmâneze reprezentanților acestora. Între timp, primit de rege, Sănătescu a venit „zâmbitor" la „statul major", anunțând că suveranul acceptase formula de guvern sugerată de șefii celor două mari partide istorice și că el era totodată „indignat" că Tătărescu îi pusese și problema răsturnării monarhiei. La 17^{30} a fost fixată o nouă audiență la Palat a lui Maniu și a lui Brătianu.

Dar, între timp, avea să se producă prima intervenție sovietică directă pe lângă monarh. Acesta a fost vizitat de generalul Vinogradov, care i-a pretins expedierea pe front a trupelor române din București și care a părăsit cabinetul regal fără a aștepta ca suveranul să-i întindă mâna. Gestul său brutal a avut un efect și asupra lui Dinu Brătianu, care a ajuns să spună regelui că decât un „război catastrofal" cu armata sovietică, mai bine se forma un guvern Groza . Maniu a rămas intransigent, sfătuind pe monarh ca Sănătescu să formeze guvernul, Rădescu să preia statul major, iar ultimatul lui Vinogradov să fie respins. Deznodământul era însă aproape, deoarece, la rândul său, după generalul sovietic, Vîșinski și-a anunțat vizita la 9 seara. Realist, Maniu se îndoia, înainte de primirea lui Vîșinski, că regele avea să poată rezista dublei presiuni sovietice.

Ziua de 6 martie avea să fie hotărâtoare. Încă la ora 7^{30} dimineața, Leucuția a comunicat lui Hudiță că monarhul cedase. La acest lucru contribuiseră și Ioanițiu și Stârcea, apropiații regelui, chiar înainte de venirea demnitarului sovietic. Vizita acestuia durase o oră, Vîșinski somând pe rege în favoarea lui Groza și ieșind, trântind ușa. Prin aceasta el a marcat limpede măsura înfeudării țării

față de Uniunea Sovietică. El învinuise chiar pe monarh că trecuse „cu arme şi bagaje... în lagărul inamicilor Uniunii Sovietice"! De altfel, reprezentanții Statelor Unite şi Marii Britanii, consultați de monarh, l-au sfătuit la moderație şi Stevenson i-a spus chiar să facă „şi această concesie". Hudiță mai adăuga că regina-mamă şi Negel îi păreau a fi contribuit şi ei la cesiunea regelui. De fapt, în condițiile date, având în vedere şi poziția rezervată anglo-americană, nu putea fi aleasă altă cale, decât cu riscul major al unui război cu Uniunea Sovietică.

Preluarea puterii de către Groza a dus la o ireversibilă răsturnare a situației, pentru o jumătate de veac. *Jurnalul* consemnează cum, în prima zi, au trecut în opoziție cele două mari partide istorice, pregătindu-se în realitate pentru o lungă ieşire din istorie. Începea să se aşterne ceața peste România, iar intrarea ei în sfera de dominație sovietică devenea un crud adevăr.

Acad. Dan Berindei

Jurnal politic

(7 decembrie 1944 – 6 martie 1945)

Joi, 7 decembrie 1944

La 7^{30} telefonează Ghiță Pop[1] din partea lui Maniu[2], să fim la ora 11^{30} la Președinția Consiliului unde ne vom întâlni toți trei cu Rădescu[3] ca să rezolvăm situația noastră în guvern. La 8 ajung la minister, unde rezolv mai multe chestiuni de ordin administrativ. După 12^{30} mă voi reîntoarce pentru a mă ocupa de însămânțări și celelalte probleme.

Fac cursul cu studenții între 9 și 10. În cancelarie mă așteptau Călinescu[4] și Sauciuc-Săveanu[5] iar ceva mai târziu a sosit și Dragoș Protopopescu[6]. Călinescu mă roagă să-i explic și lui cum de s-a ajuns la „acest guvern mai mult decât ridicol". „Datorită faptului că unii sunt prea cuminți și buni patrioți, iar alții prea neserioși și indiferenți de ce se poate întâmpla țării lor; față de această dezbinare, am răspuns eu, străinul își poate vârî coada, așa cum s-a întâmplat de când e lumea și oriunde pe glob". „Am ajuns chiar atât de departe?", mă întreabă el. „Să sperăm că a fost numai un moment de surprindere și că situația se va îmbunătăți înainte de a fi prea târziu, i-am răspuns eu. În orice caz, toți acei care se joacă cu soarta țării și se bazează pe sprijinul străinului vor avea de dat socoteală într-o zi pentru faptele lor. Observ, ca istoric, și cu ocazia acestor evenimente că oamenii nu învață nimic din pățaniile trecutului și, orbiți de o fatalitate oarbă, nu învață nimic din experiența trecutului și se aruncă orbește în valurile luptei cu speranța că nu vor păți ca alții. Or toți aceștia nu se gândesc la ce-au pățit legionarii, carliștii și antoneștii. Așteptați să se termine războiul, să reintre țara în exercițiul suveranității sale și să se facă alegeri generale. Atunci se va pune marea problemă a răspunderilor politice, începând cu dictatura lui Carol[7], amice Călinescu, și sunt sigur că va fi cum zice Biblia, scrâșnirea dinților". „Aviz amatorilor", a adăugat Dragoș Protopopescu. I-am lăsat să continue discuția între ei trei, iar eu am plecat la Lupu[8].

L-am găsit cu profesorul Lupu[9] și cu fratele lor, Panait[10]. Lupu era furios că nu reușea să obțină, de mai bine de o oră, legătura telefonică cu Rădescu, pentru a-l întreba dacă acceptă să-l mențină pe Panait mai departe ca secretar general la Interne. S-a liniștit când i-am spus că la 11^{30} mă întâlnesc eu cu Rădescu și-l voi ruga eu să-i facă acest serviciu. Lupu se află încă sub influența banchetului de ieri și nu-și dă seama că tocmai în momentul când partidul nostru făcea dovada forței sale politice, el a înregistrat un grav eșec politic, care-i

poate fi fatal în viitor. Ieri a fost înfrântă grav țara noastră întreagă căci s-a trecut peste partidul nostru, în care ea avea atâta încredere, ca peste o cârpă. Noi, reprezentanții acestui mare partid, ne-am văzut adunați în fugă ca niște caraghioși și siliți să facem parte dintr-un guvern fără program și prezidat de un biet general bătrân, pe care de-abia îl cunoaștem.

În fața acestor considerații, Lupu parcă s-a trezit din somn. „Știi, zice el, că eu nu m-am gândit la acest aspect al situației; cred că ai dreptate, noi am înregistrat ca partid un mare eșec și țara la fel; trebuie făcut ceva ca să ieșim cât mai repede din această situație primejdioasă". „Nu avem decât o soluție acum, să facem o ultimă încercare, am spus eu, pentru a dovedi Aliaților toată bunăvoința noastră pentru a înghiți și această umilință și să ne pregătim să punem în aplicare formula de guvern de tehnicieni, la care nu trebuia renunțat ieri". Lupu se declară de acord, iar frații săi, profesorul și Panait, spun că acest lucru trebuie înfăptuit cât mai repede, „chiar înainte de Crăciun".

La 11^{30} ajung la Președinție. Maniu și Ghiță Pop sosiseră deja de câteva minute și discutau cu Rădescu chestiunea celui de-al cincilea loc pentru noi în guvern. Rădescu se arăta foarte binevoitor, cerându-i lui Maniu să-i indice el ce minister nou ar trebui făcut pentru partidul nostru. Rădescu ne-a sugerat ideea uuni minister al refacerii sau, eventual, transformarea Comisariatului aplicării Armistițiului într-un minister în toată regula. Maniu i-a mulțumit pentru bunăvoința care o arată și a rămas să-i dea răspunsul într-o zi, două, când va trebui să-i indice și persoana pe care o recomandă la acest nou departament. Am trecut apoi la programul de guvernare, întrucât tot ce discutase Maniu cu Rădescu mai înainte se referea la un guvern „de militari și tehnicieni". Noul guvern al celor patru partide din Bloc, fiind cu totul politic, repune în discuție toate problemele pentru care a fost obligat să demisioneze Sănătescu[11], în ziua de 2 decembrie. Răspunsul lui Rădescu la întrebarea lui Maniu în ce privește modul cum înțelege el să guverneze a fost destul de satisfăcător și trebuie să recunosc că ne-a făcut o bună impresie, mai ales hotărârea lui categorică „de a restabili liniștea și legalitatea cu orice preț". Rădescu a scos din servietă declarația citită de mine în Consiliul de Miniștri, în ziua de 2 decembrie, și a declarat: „punctele cuprinse în această declarație rezumă tot programul meu". El ne-a

spus în continuare că în discuțiile care le-a avut cu Groza[12], Gheorghiu-Dej[13], Titel Petrescu[14] și Pătrășcanu[15], el le-a vorbit cât se poate de clar despre condițiile cuprinse în declarația partidului nostru și că a rămas clar că el dacă acceptă să prezideze noul guvern înțelege să aplice în întregime aceste condiții: depunerea armelor, încetarea dezordinilor administrative și a oricărei propagande pentru intrarea cu forța în moșiile proprietarilor. El a obținut de la Vîșinski[16], ieri la amiază, după audiența la rege, promisiunea lui că îndată ce va ajunge la Moscova – unde pleacă mâine – va trimite ordinul guvernului său Comandamentului militar sovietic din Capitală să facă toate înlesnirile necesare autorităților românești pentru a se întoarce în Moldova și Bucovina. Vîșinski i-a mai promis că el va recomanda guvernului să facă același lucru și pentru Ardealul de Nord. „Astăzi la ora unu, ne spune Rădescu, am convocat la Președinție pe Groza și pe miniștrii fenediști pentru a le pune în vedere că nu rămân nici 24 de ore în fruntea acestui guvern dacă nu se angajează să înceteze orice tulburări și orice polemici în presă cu partidele care fac parte din guvern". La felicitările lui Maniu pentru hotărârea lui de a aplica acest program, Rădescu a răspuns că „lucrurile n-ar fi ajuns la anarhia de azi dacă Sănătescu ar fi fost mai puțin moale și ar fi știut să-i cheme la ordine pe tulburători, de la prima abatere".

Mulțumindu-i și eu pentru aceste lăudabile intenții, l-am pus în curent cu scandalul care-l am la ministerul meu cu grupul unor excroci de ingineri, zișI democrați, care, călcând legea care împiedică pe funcționarii publici să se înscrie în partidele politice, au aderat la Frontul Plugarilor și participă la întrunirile acestui partid, prezidat de Groza, vicepreședinte al guvernului. „Bine că mi-ai spus, mi-a răspuns Rădescu, îi voi cere socoteală lui Groza chiar azi pentru această încălcare grosolană a legii și te rog să iei imediat cele mai drastice măsuri în contra acestor funcționari abuzivi".

Ne-am despărțit de Rădescu la 12[30]. Înainte de plecare i-am amintit de rugămintea lui Lupu. Mi-a spus să-i comunic că fratele său rămâne mai departe secretar general, așa cum i-a promis. Îndreptându-ne spre mașină, Ghiță Pop începu să-și exprime admirația lui pentru Rădescu. „Iată omul care ne trebuie, zice el; acum înțeleg și mai bine cât de moale a fost Sănătescu, care a putut permite fenediștilor atâta obrăznicie". „Ești un mare naiv, dragă Ghiță, i-a răspuns Maniu. Rădescu vorbește ca un militar, comandant

de regiment; el n-are habar de politică. Aşteaptă să vezi cum se va termina şedinţa lui cu fenediştii, dacă le va vorbi aşa cum ne-a spus nouă; să nu te miri dacă nu va demisiona chiar azi, în caz că se va ţine de vorbă".

Maniu a plecat cu Ghiţă Pop la Dinu Brătianu[17], iar eu m-am dus la minister, aşa cum promisesem lui Odobeşteanu[18] şi lui Julea. Convoc pentru mâine dimineaţă la 8^{30} grupul inginerilor răzvrătiţi, pentru a-i convinge să se astâmpere. Îl rog şi pe Zăroni[19] să stea de vorbă cu ei şi să le atragă atenţia asupra neplăcerilor la care se expun dacă persevereză în acţiunea lor. El surâde, lăsându-mă să înţeleg că-mi fac iluzii şi că ei au dezlegare de la Groza. L-am prevenit şi pe el că în ziua în care va mai ţine discursuri, ca cel de la Caracal, îndemnând ţăranii să intre cu plugurile în moşiile proprietarilor, nu mai are ce căuta la minister, căci va fi destituit. „Eu sunt reprezentantul domnului Petru Groza la acest minister şi numai de el sunt obligat să ascult", a spus el. „Dumneata te înşeli şi ai scuza că eşti iresponsabil, i-am răspuns eu; cât timp mă ai şef pe mine, trebuie să te înţelegi cu mine şi că nu ieşi din cuvântul meu pentru că altfel să-l rogi pe şeful d-tale să te ia în serviciul lui; eu n-am nevoie de balamuc în ministerul pe care-l conduc". Voi lămuri această chestiune cu Groza la prima ocazie.

Lucrez apoi cu secretarii generali la planul de reorganizare al ministerului, în vederea reformei agrare. Cu Odobeşteanu am pus la punct comisiunea pentru studierea problemei agrare, pe care vreau s-o convoc înainte de a pleca în Moldova. Rădescu şi-a dat adeziunea şi m-a prevenit să fiu gata pentru a pleca în Moldova, ca preşedinte al Comisiunii interministeriale, în două, trei zile. Sunt hotărât să numesc în Comisiunea agrară, în afară de reprezentanţi ai partidelor din guvern, şi delegaţi ai tuturor instituţiilor care au vreun raport cu problema agrară, ca: Academia de Agricultură, Uniunea sindicatelor agricole, Institutul de Cercetări Agronomice şi Administraţia Pădurilor Statului. Comisiunea va lucra sub preşedinţia mea sau, în lipsa mea, a subsecretarului de stat. Secretar va fi directorul Proprietăţii şi Bunurilor Statului. Partidelor politice din guvern le-am rezervat câte patru delegaţi: liberalilor, naţional-ţărăniştilor şi F.N.D.-ului.

Este o bucurie generală în minister pentru rămânerea mea mai departe în fruntea lui. „Toată lumea se temea să nu ajungă acest

departament în mâinile F.N.D.-ului", zice Buşniţă[20]. „Partidul nostru, care se ocupă prin tot programul lui de problema ţărănească, i-am răspuns eu, cât timp se va găsi în vreun guvern de colaborare cu alte partide, va avea în locul său acest minister". „Toţi funcţionarii acestui departament vor respira uşuraţi când vor cunoaşte această declaraţie", a declarat Neculai Ion. Telefonez lui Lupu că fratele său Panait rămâne mai departe secretar general la Interne.

După masă lucrez la *Jurnal* şi citesc presa, iar seara ascult Radio Londra până târziu. Ruşii anunţă de câteva săptămâni în şir asaltul final asupra Budapestei, care nu mai începe. La Rin iar se constată oarecare încetinire. Este aceasta rezultatul unei oboseli, care ar fi explicabilă sau consecinţa unor planuri politice pe care le-ar urmări anglo-americanii? În cazul acesta s-ar explica pentru ce Sovietele bat pasul pe loc în aşteptarea lămuririi situaţiei. Prietenul meu Ghiţă Pop, fără să mai vorbesc de Lazăr[21], Leucuţia[22], Solomon[23] şi chiar Mănuilă[24], nu numai că nu exclud încă posibilitatea unei păci separate a anglo-americanilor cu Hitler[25], dar chiar o şi doresc pentru a scăpa Europa de primejdia bolşevismului. La ultima noastră şedinţă de birou, Mihai Popovici[26] şi Mihalache[27] se arătau convinşi că aşa se va întâmpla, întrucât „este exclus ca democraţiile anglo-americane să lase sute de milioane de oameni sub dominaţia hoardelor bolşevice".

Presa engleză se ocupă pe larg de evenimentele din Italia, unde se pare că nu este o înţelegere completă între Washington şi Londra şi mai ales de tulburările din Grecia, care au degenerat într-un adevărat război civil, între partidele de dreapta şi cele inspirate de comunişti. Trupele engleze au fost nevoite să intervie de mai multe ori pentru a împiedica vărsările de sânge.

Nici voiajul lui de Gaulle[28] la Moscova nu scapă din vederea presei anglo-americane, care urmăreşte cu mare atenţie mersul negocierilor. Războiul n-a luat încă sfârşit şi intrigile dintre marile puteri au şi reînceput. Cum pot lupta micile naţiuni şi salva interesele lor în cadrul acestor mari rivalităţi dintre cei mari!?

Vineri, 8 decembrie 1944

La Minister la opt dimineață. Lucrez cu secretarii generali și le semnez lucrările curente. La 8[30] primesc o delegație a inginerilor „democrați", în cap cu Virgil Economu, De Mayo, Gh. Ștefănescu și G. Stere[29]. Le citesc sentința Consiliului de disciplină a ministerului care-i condamnă pe toți la „suspendarea definitivă din funcțiune pentru abateri grave de la legea de organizare a ministerului și a Codului funcționarilor publici". Le pun în vedere că dacă renunță la politică și-și văd de treabă, eu pot să le reduc pedeapsa ca ministru și să-i reprimesc în funcțiunile care le-au avut. Virgil Economu, pe un ton obraznic, mi-a răspuns că „legea la care se referă Comisia de disciplină este perimată și că ea va fi schimbată foarte curând prin alta democratică, pe baza căreia nu numai funcționarii publici vor avea dreptul să facă politică, dar chiar și militarii sub arme". „Până va veni această lege eu, ca ministru, sunt obligat să o aplic pe cea existentă; vă dau termen 24 de ore să vă supuneți legii, altfel veți fi suspendați așa cum a decis Comisia de disciplină". Ridicându-mă în semn că audiența a luat sfârșit, l-am rugat pe Stere să mai rămână un moment. „Tatăl d-tale, i-am spus eu, mi-a fost profesor de drept administrativ și constituțional la Iași; îți atrag atenția că mi-ar fi penibil ca mâine să fiu obligat să te destitui din slujbă, tocmai acum în preajma iernei; te rog să te gândești bine până mâine ce faci". A stat tot timpul cu capul în jos ca un prost, fără să scoată o vorbă. Nu mi-am închipuit ca Stere să aibă un copil atât de mediocru.

Pe la 9[30] primesc un telefon de la Rădescu să trec pe la el, la Președinție. Am ajuns la 10. Era singur. Mi-a spus că Dinu Brătianu l-a văzut pe la 9 și că printre altele i-a atras atenția asupra reformei agrare pe care eu caut „s-o rezolv în timp de război", lucru pe care partidul său nu-l poate admite cu nici un preț. Rădescu ține să mă prevină că și el este de aceeași părere și că în discuția care a avut-o cu mine, ieri, el a înțeles că eu nu fac altceva decât să pregătesc această reformă, dar nu s-o și înfăptuiesc înainte de terminarea războiului. I-am răspuns că la fel văd și eu chestiunea și că mă surprinde teama nejustificată a lui Brătianu. În momentul când îi dau acest răspuns, a intrat și Groza, care a asistat la discuția noastră. Eu i-am explicat lui Rădescu modul cum am alcătuit Comisiunea pentru studiul reformei agrare și el a rămas încântat. Groza a recunoscut și el că „în adevăr

Comisiunea este alcătuită din toate competențele de care dispune țara în această problemă".

Cu această ocazie i-am pus în curent cu situația grupului de ingineri agronomi înscriși în Frontul Plugarilor și cu hotărârea Comisiei de disciplină de a-i suspenda din funcțiune. „Trebuie să-i dai imediat afară", mi-a spus Rădescu. I-am răspuns că le-am dat un termen de judecată până mâine și sper că „domnul Groza, ca vicepreședinte al guvernului, îi va sfătui să se cumințească". M-am plâns apoi de Zăroni și l-am prevenit pe Groza că dacă mai îndeamnă țăranii „să împartă moșiile boierești", eu refuz să-l mai primesc în minister. Rădescu mi-a dat perfectă dreptate. La plecare, Groza a ieșit după mine și m-a invitat să trec un moment pe la el, care are cabinetul alături de Rădescu. Zâmbind și luându-mă de gât, Groza a început să-mi spună că „prea le iau în piept și caut să exagerez cu aplicarea unor legi care sunt depășite de împrejurări și care au nevoie de o revizuire generală pentru a ne pune în pas cu vremea". A început apoi să-l ridiculizeze pe Rădescu, prezentându-l drept „un tip cazon, care confundă politica cu administrarea unui batalion". „Noi, dragă Hudiță, ne-am înșelat profund asupra lui. De altfel, eu n-am nici o vină. Scoaterea lui din naftalină este opera exclusivă a lui Pătrășcanu și a lui Gheorghiu-Dej, care au crezut până ieri după masă că au găsit omul providențial pentru a înlocui pe Sănătescu; când au văzut cu cine au de-a face, ei au înțeles în fine greșeala comisă, dar acum este prea devreme pentru a reacționa". Groza nu crede în durabilitatea acestui guvern, întrucât Rădescu „nu înțelege că lucrurile s-au schimbat fundamental și că trebuiesc făcute mari concesii partidelor din F.N.D.". El recunoaște că „Sovietele acordă tot sprijinul acestor partide, în care văd singurul mijloc de a se înfăptui reformele democratice la care ne obligă Armistițiul". El e convins că și „partidele istorice" fac aceeași greșeală, neînțelegând „sensul vremurilor" și că nu apreciază exact „importanța factorului sovietic, contând prea mult pe anglo-americani care, dacă sacrifică Polonia, cu atât mai mult nu se vor strica cu Sovietele de dragul României, care a luptat până mai ieri în contra tuturor Aliaților". Groza revine la vechea lui propunere să-l conving pe Maniu să se retragă la Bădăcin, iar partidul nostru să accepte președinția lui. În acest caz, el îmi acordă vicepreședința Consiliului cu Ministerul de Externe, ne lasă același număr de locuri în guvern și se face forte să obțină aprobarea

Moscovei pentru intrarea lui Mihalache ca ministru la Agricultură. „Sunt dispus să merg până acolo pentru o înțelegere cu voi, continuă Groza, încât vă mai dau două locuri în plus, lăsând liberalilor numai două ministere, care și așa sunt prea mult pentru ce mai reprezintă ei ca forță politică".

L-am lăsat să vorbească pentru a vedea și mai bine gândul lui intim, știind foarte bine că nici el singur nu se vede prezidând un astfel de guvern, căci este exclus ca un om de inteligența lui Vîșinski să poată susține un astfel de aventurier, după ce l-a cunoscut și a avut ocazia să-i cântărească valoarea. M-am mulțumit să-i răspuns râzând că divergența dintre concepțiile noastre este atât de mare încât orice înțelegere o văd cu totul exclusă. „Eu te rog să te gândești bine la propunerea mea; o înțelegere între noi doi ar fi de o mare importanță pentru țară și ar scuti-o pe viitor de mari frământări și neajunsuri pentru multă lume". La despărțire mi-a strâns mâna cu multă căldură și mi-a spus pe un ton foarte serios: „eu am mare răbdare și nu consider răspunsul d-tale drept ultimul cuvânt".

Fiind ora 12 când am ieșit de la Groza, am trecut pe la Dinu Brătianu, pe care l-am găsit în mare discuție cu Costinescu[30] și d-rul Angelescu[31], referitor la noile propuneri făcute de Tătărescu[32] pentru refacerea unității partidului. În momentul când am intrat eu, Dinu Brătianu explica lui Costinescu pentru ce nu poate fi acceptată propunerea „acestui saltimbanc care trebuie să figureze primul pe lista celor de judecat". Am înțeles din ultimele cuvinte ale lui Brătianu că d-rul Costinescu pledase cauza reconcilierii cu acest ticălos.

Le-am explicat motivul vizitei mele, repetându-le și lor ceea ce-i spusesem lui Rădescu cu privire la intențiile mele în problema agrară. Dinu Brătianu s-a declarat complet de acord cu punctul meu de vedere și m-a felicitat pentru „atitudinea dârză" care am avut-o față de fenediști la ultima ședință a Consiliului de Miniștri. Eu l-am lăudat pe Romniceanu[33], spunându-le că noi doi ducem toată lupta contra acestor agenți ai Moscovei și că e regretabil că unii dintre colegii noștri nu fac la fel, căutându-și să-și menajeze raporturi comode cu ei. „Faci aluzie la Danielopol[34] și Fotino[35]", mă întreabă ironic Costinescu, care are pică pe primul pentru a-i fi suflat Ministerul Sănătății. „Oameni comozi se află și în partidul nostru", le-am răspuns eu. Am trecut apoi la politica lui Rădescu și la

raporturile cu ruşii. Angelescu are cuvinte grele la adresa regelui pentru că a cedat presiunii Aliaţilor. Are aerul că reproşează şi lui Brătianu şi lui Maniu că „s-au lăsat păcăliţi". El e de părere să se ceară lui Rădescu să demisioneze la primul gest de nesupunere al F.N.D.-ului şi să se recheme în Capitală o parte a trupelor noastre de pe front. Brătianu este de acord cu el şi susţine că dacă partidele din F.N.D. nu depun armele în câteva zile şi nu încetează tulburările în ţară, el va cere imediat lui Rădescu să demisioneze, altfel este hotărât să retragă din guvern reprezentanţii partidului său. El se arată dispus să ceară lui Maniu alcătuirea unui guvern numai din partidele noastre două, cel mult oferind un loc sau două socialiştilor lui Titel Petrescu, „bineînţeles dacă acesta o rupe cu comuniştii şi cu celelalte cocioabe sovietice". Am impresia că oamenii aceştia nu sunt de loc pe pământ şi că alianţa noastră cu ei ne poate crea serioase dificultăţi în viitorul apropiat. Nu ridic nici o obiecţie, întrucât după evenimentele petrecute în ultimul timp şi după discuţia cu Groza din dimineaţa aceasta trebuie să am un schimb de păreri cu Maniu asupra atitudinii partidului nostru faţă de noua situaţie creată prin alcătuirea guvernului Rădescu.

Mă reîntorc acasă, unde rămân restul zilei, Maniu fiind plecat înainte de dejun la Snagov. Este foarte obosit şi nu se simte de loc bine de câteva zile. E vorba să se întoarcă mâine sau poate chiar luni dimineaţă. Pe la 5 vin să mă vadă d-rul Stănculescu[36] şi Cezar Simionescu[37]. În fine, par că s-au înţeles după o luptă de câţiva ani între ei. Simionescu a acceptat să fie şi Stănculescu vicepreşedinte în organizaţia Capitalei; până acum el voia să fie numai unul singur, în persoana lui. Ei vor însă să iau eu şefia Capitalei în locul lui Lupu, care nu mai poate rămâne, „devenind pe fiece zi ce trece mai senil şi mai incapabil de a conduce Capitala". Ei au venit cu ziarul „Dreptatea" în mână, din 8 decembrie, în care se publică discursurile ţinute cu ocazia sărbătoririi sale, de ziua Sf. Nicolae. Este adevărat că eu am plecat la depunerea jurământului şi n-am asistat până la sfârşitul mesei pentru a asculta discursurile. Din cauza aceasta n-am putut vorbi nici eu, aşa cum mă rugase Lupu, deşi îi promisesem. Sunt atât de ocupat încât n-am nici timp să răsfoiesc presa, dar încă să mai pot citi şi discursurile prietenilor mei. Simionescu îmi citeşte câteva pasaje din discursul lui Lupu, în adevăr hazlii şi susceptibile de interpretări defavorabile lui. „Nu trebuie să citeşti cărţi, a spus el,

pentru a te călăuzi în viață; e destul să cobori în sufletul tău, să privești realitatea în față și să faci cum îți dictează sufletul". Răspunzând acuzațiilor aduse pe vremuri că e bolșevic, Lupu a declarat că „el este în adevăr un bolșevic, dar al creștinismului și că pentru el fiecare psalm este un poem și fiecare paragraf din liturghie, un învățământ profund; eu n-am luat nimic din Marx[38], a continut Lupu, eu mă inspir din Biblie și din viață" etc., etc. „Prietenii lui Lupu din sală, care speră să-l vadă într-o zi prezidând un guvern prosovietic, zice Stănculescu, au rămas profund decepționați de aceste cuvinte străbătute de un misticism lipsit de sens, iar când au mai văzut că el mai cere preoților din sală să-i mai cânte și troparul din Liturghia Sf. Nicolae, au rămas înmărmuriți, înțelegând în fine că s-a dus pe apa sâmbetei orice perspectivă de prim-ministru".

Simionescu și Stănculescu vor să pună lui Maniu problema șefiei lui Lupu, în scopul, zic ei, de a-i face și lui personal un serviciu, luându-i de pe cap o povară, redându-i liniștea pe care i-o tulbură zadarnic tot felul de trepăduși, care-i vâră în cap bazaconii ridicole. Ei vor să se înțeleagă cu mine înainte de a discuta cu Maniu. I-am convins în câteva cuvinte să stea liniștiți. Întâi eu n-am timp să mă ocup de șefia Capitalei, și apoi situația politică este atât de gravă, încât noi trebuie să rămânem așa cum ne găsim și să nu oferim adversarilor noștri nici un cui în care să-și poată agăța vreo pălărie. „Să fim încântați dacă vom putea ajunge, așa cum suntem, la alegerile generale pe care noi avem interesul să le ținem cât mai repede posibil; de când văd ce oameni se îndeasă la conducerea țării, în numele F.N.D.-ului, m-am convins că cei mai răi dintre fruntașii noștri sunt îngeri față de acești ticăloși și trădători de țară", am spus eu. „Cu ce ne mai poate jena Lupu când el se inspiră din Biblie și declară că în toată ideologia sa politică el n-a luat nimic de la Marx". „Pe noi trebuie să ne bucure astfel de declarații. N-au decât să se supere comuniștii noștri pe el și stăpânii lor de la Moscova", am mai adăugat eu. „Poate ai dreptate", mi-au răspuns amândoi într-un glas.

După plecarea lor am citit din „Dreptatea" ultimele declarații făcute de Maniu referitor la acuzațiile aduse de presa fenedistă referitor la raporturile lui din trecut cu mișcarea legionară. După ce explică foarte bine motivele pentru care a făcut pactul de neagresiune din 1937 cu legionarii, care a dus la prăbușirea în alegeri a guvernului Tătărescu și la demascarea lui Carol al II-lea, Maniu declară că

înțelege chestiunea închisă și că pe viitor el nu va mai răspunde la astfel de atacuri, lipsite de orice justificare.

Pe la ora 9 seara îmi telefonează Ana Pauker[39], pe care am cunoscut-o la ultima recepție de la legația sovietică și cu care mă întreținusem destul de amical vreo câteva minute. Ea îmi spusese atunci că „ar fi încântată să aibă un schimb de păreri cu mine asupra situației politice", căci mă cunoaște foarte bine din nume „încă de pe vremea când mă luptam cu huliganii antisemiți, la Paris". I-am spus că-i stau la dispoziție când vrea, cu atât mai mult cu cât și eu am pus umărul serios la schimbul care s-a făcut între ea și moș Codreanu[40], în 1937. Ea mi-a mulțumit atunci și a rămas să-mi telefoneze ca să fixăm o întâlnire. Ne-am înțeles pentru mâine la 11, la Clubul nostru din Clemenceau.

Sâmbătă, 9 decembrie 1944

La 8 la minister. Față cu încăpățânarea inginerilor „democrați" de a refuza intrarea în legalitate am semnat avizul Comisiei de disciplină, suspendându-i numai pe <3> luni, cu pierderea salarului. Dosarul celor care s-au făcut vinovați de fraude la însămânțări a fost deja trimis la Parchet pentru cercetări. Excrocul de Economu, care e cel mai compromis în aceste fraude, caută acum să apară drept „victimă politică" și nu un hoț obișnuit de drept comun. A rămas ca Odobești eanu să dea un comunicat ziarelor pentru a explica măsurile luate de minister. Lucrez apoi cu Ghițulescu, secretarul Comisiunii de reformă agrară. El a făcut deja adresele de convocare pentru ziua de 15 decembrie, ora 4 p.m.

Mă înțeleg la telefon cu Leucuția să mă duc mâine dimineață la Snagov pentru a-l vedea pe Maniu la ora 11. Va merge și Ghiță Pop.

La 11 văd pe Ana Pauker la Clubul nostru din Clemenceau. Mă așteptam să văd o evreică frumușică și comunistă, admiratoare fără margini a Sovietelor, când colo am descoperit o femeie inteligentă, cultă, cu judecată echilibrată și surprinzător de bine orientată în problemele de politică externă. Ne-am înțeles de la început foarte bine în privința criteriului cel mai sigur de a distinge pe democrați dintre reacționari, antisemitismul. „Față de un intelectual și un democrat sincer ca d-voastră, mi-a spus ea de la început, eu voi căuta să fiu foarte sinceră, fiindcă numai așa văd posibilă explorarea

terenului dintre noi, în vederea unei înțelegeri viitoare". S-a apărat că ar fi o agentă a bolșevismului rusesc, care, după ea „nu este marfă de export". „Comunismul pe care-l practică rușii, a continuat ea, va trebui mult revizuit în caz că el ar fi chemat să se aplice în alte țări. România, ca țară eminamente agrară ce este, nu s-ar potrivi nici pe departe cu regimul bolșevic. Până la crearea unui climat favorabil comunismului, pe care eu îl consider formula viitorului, va trebui să mai curgă multă apă pe Dunăre. O colaborare între Partidul Comunist Român și cu partidul d-voastră, democrat și țărănesc, eu o văd ca o necesitate istorică, pentru multă, foarte multă vreme. Toată speranța noastră se îndreaptă către partidul d-voastră și în special spre d-voastră, aripa stângă, pe care noi am dori-o s-o vedem cât mai repede la conducerea lui. Eu personal nu împărtășesc temerea multor prieteni de-ai mei, de așa-zisul reacționarism al d-lor Maniu și Mihalache, fiind convinsă că ei se înșeală, însă trebuie să recunosc că guvernul sovietic are unele rezerve față de ei, lucru care îngreunează mult raporturile noastre. Situația ar fi mult mai ușoară dacă dl. dr. Lupu, marele nostru democrat, n-ar fi atât de obosit de ani ca să poată echilibra aripa dreaptă a partidului d-voastră, încă atât de puternică. De aceea, nu vă ascund că eu și colaboratorii mei apropiați, Bodnăraș[41] și Dej, ne gândim din ce în ce mai mult la posibilitatea unei colaborări cu d-voastră și trebuie să vă mai adaug că și d-lui Vîșinski i-ați făcut o excelentă impresie". După această introducere de captare a bunăvoinței mele, Ana Pauker a trecut la analizarea situației interne. După ea, guvernul actual nu e de durată. Rădescu s-a dovedit din prima zi „incapabil de înțelegere a spiritului de colaborare, atât cu partidele din F.N.D., cât și cu Sovieticii, cărora le-a cerut unele concesii, pe un ton cu totul nepotrivit". Ea crede că Rădescu va trebui înlocuit „cât mai repede posibil" printr-un om politic priceput și cu autoritatea necesară de a restabili ordinea, de a aplica Armistițiul și de a continua războiul. „Eu nu văd altul mai potrivit ca d-voastră, zice ea, căci aveți și sprijinul nostru, ca și al guvernului sovietic". Am ascultat-o liniștit, fără s-o întrerup. În răspunsul meu am început prin a o felicita pentru orientarea sănătoasă care o are în politica noastră internă și mai ales pentru faptul că înțelege cât poate fi de nepotrivit comunismul pentru o țară agricolă ca a noastră, cu peste 80% țărani. I-am explicat că atât prietenii ei, cât și guvernul sovietic nu cunosc bine nici pe Maniu, nici pe Mihalache,

pe care trebuie să-i judece după programul partidului şi a modului cum au guvernat şi nu după polemicile din presă, lipsite de orice obiectivitate. Am ţinut apoi să-i precizez cât mai clar posibil că eu nu mă gândesc un moment la vreo acţiune separată de conducerea partidului, asigurând-o că dacă partidul ei şi cu cel socialist urmăresc sincer o colaborare cu noi, lucrul se poate realiza foarte uşor, cu salvarea tuturor intereselor ţării şi a unei perfecte colaborări cu Uniunea Sovietică. Am întrebat-o apoi care este situaţia exactă a lui Groza în F.N.D., care lasă a înţelege că ar fi persoana indicată pentru un viitor preşedinte de Consiliu, susţinut de acest Bloc. „On fait flèche de tout bois"*, mi-a răspuns ea râzând, noi sperăm să nu ajungem aici". I-am reproşat apoi greşeala de a se încurca cu toate secăturile vieţii noastre publice, la a căror judecare partidul meu nu poate renunţa imediat ce vor avea loc alegerile generale. „Când partidul d-voastră ia sub aripa lui protectoare astfel de indivizi, cum îşi închipuie el că mai poate ajunge la o colaborare cu noi?, am continuat eu. D-voastră trebuie să faceţi mai întâi dovada că sunteţi partid naţional şi nu la ordinul Moscovei, căci altfel nu veţi găsi nici un membru din partidul nostru care să-şi ia răspunderea unei colaborări cu d-voastră" Ana Pauker a recunoscut că din acest punct de vedere, partidul ei se află într-o poziţie „destul de grea, întrucât el nu poate lua o poziţie pe faţă în chestiunea Basarabiei şi Bucovinei", dar că ea speră că de îndată ce se va termina războiul, Partidul Comunist va căuta să discute cu Sovietele „această delicată problemă". „D-ta eşti o persoană inteligentă şi, după cât văd, şi destul de curajoasă, i-am spus eu, judecă d-ta ca un simplu om de pe stradă cum în iulie 1936 Litvinov găsea că România are drept asupra Basarabiei şi Bucovinei şi se arăta gata să semneze tratatul prin care Sovietele renunţau definitiv la ele şi azi, după opt ani, acest lucru nu mai e posibil? Au căpătat ruşii un drept în plus asupra lor pentru că i-a autorizat Hitler şi Ribbentrop[42] că le pot ocupa prin pactul de la 23 august 1939. D-ta mi-ai spus de la început că vrei să fii complet sinceră cu mine. Iată că şi eu sunt la fel de sincer cu d-ta şi te întreb cum pot justifica Sovietele lăcomia lor condamnabilă pentru o bucată de pământ românesc pe care-l rup de la un biet popor paşnic şi sărac, când ei călăresc pe 5 milioane de km pătraţi în Europa şi peste alte 23

* Se poate face săgeată din orice lemn!

milioane în Asia? Poate un om cinstit să dea dreptate unui guvern care calcă în picioare în mod atât de grosolan un principiu de echitate internațională? Dl. Vîșinski s-a supărat pe Maniu și a refuzat să stea de vorbă cu el sub pretext că el nu are nici o calitate oficială să discute cu dânsul problema românilor din Basarabia și Bucovina. Cum nu avea această calitate ca șef de partid și când el avea delegați în guvernul Sănătescu cinci miniștri și trei subsecretari de stat? Vezi, doamnă Pauker, pe mine nu atât comunismul sovietic mă sperie, ca român, ci vechiul și odiosul imperialism rusesc care, din nenorocire, se manifestă și azi sub masca comunistă, parcă și mai puternic. Ceea ce fac ei în Polonia și amestecul tot mai intolerabil în treburile noastre, pe noi, ca români, ne îngrijorează foarte mult. Spunându-ți aceste lucruri d-tale, care ești o comunistă și care treci drept o delegată a guvernului sovietic în țara noastră, vei înțelege câtă încredere am în d-ta ca să-ți pot vorbi atât de liber și fără teamă. Sper că acum vei înțelege și mai ușor câte greutăți stau în calea partidelor noastre pentru o colaborare și care totuși eu o găsesc necesară pentru țară". Spre surprinderea mea, Ana Pauker nu s-a supărat și mi-a răspuns pe un ton tot atât de sincer, asigurându-mă că față de modul deschis în care i-am vorbit ea „nu va sufla o vorbă care să ajungă la urechile Sovietelor din ceea ce i-am spus eu despre relațiile cu ele". „Din contra, i-am răspuns eu, te rog să nu faci nici un secret din ele și să le comunici exact cum ți le-am spus eu. Prin aceasta ne faci la toți un serviciu, chiar și partidului d-tale, care atâta timp cât nu va lua o poziție clară în problema Basarabiei și Bucovinei nu va avea niciodată posibilitatea să prindă în țara noastră. Sovietele trebuie să știe că dacă noi suntem nevoiți să ne supunem forței, aceasta nu înseamnă că noi putem renunța vreodată la acele provincii românești. Noi așteptăm să vedem războiul terminat pentru a vedea ce rămâne din spiritul Pactului Atlanticului și cum poate motiva o putere comunistă ca Sovietele pretenția de a stăpâni teritorii străine, cotropite cu forța de vechii țari și recucerite cu ajutorul lui Hitler și Mussolini[43]. Eu, în locul d-tale, a profita de bunele raporturi care le ai cu Moscova, pentru a căuta să le deschizi ochii prietenește și să le arăți poziția delicată în care se află guvernul sovietic practicând o politică de cuceriri și pretinzând totodată că sunt și comuniști. În orice caz, eu, ca unul dintre reprezentanții stângii din partidul meu și ca partizan sincer și convins al colaborării loiale cu Sovietele, sunt

adânc îndurerat de această nedreptate şi greşeală totodată, pe care Moscova o face poporului meu". „D-le profesor, mi-a spus ea la plecare, discuţia cu d-voastră a fost o regalare pentru mine şi totodată şi o descoperire în personalitatea d-voastră; aş fi fericită dacă ne-am mai vedea". „Să sperăm că ea va folosi ţării şi poate şi partidelor noastre", i-am răspuns eu. Personal am fost totdeauna pentru dictonul că „e mai bine cu deşteptul la pagubă, decât cu prostul la câştig". Când a ieşit ea pe uşă m-am gândit la dânsa şi la mediocrul de Groza. Este sinceră ori nu? Vom vedea!

Restul zilei stau în casă. Pentru a putea lucra se răspunde la telefonul care zbârnie într-una că lipsesc din Bucureşti. Trec în *Jurnal* conversaţia cu Ana Pauker, citesc presa şi ascult seara Radio Londra. Trupele americane sunt pe punctul să ocupe în întregime insula Leyte din Filipine. Cu ocuparea portului Ormok, japonezii au pierdut ultima posibilitate de a aduce întăriri. Ei au pierdut numeroase vase de război în ultimul timp. În Balcani, trupele feldmareşalului Weichs[44] se retrag spre Dunăre, înregistrând pierderi colosale din partea partizanilor lui Tito[45]. În Italia, nemţii rezistă încă puternic în regiunea Ravena-Bologna, ameninţaţi să fie încercuiţi de Armata 8 engleză. Pe frontul occidental, ca şi pe cel oriental aliaţii întâmpină o rezistenţă disperată din partea nemţilor. În Budapesta, trupele lor şi cele ungureşti rezistă metru cu metru pătrat. Divizia românească a lui Şova[46] face minuni de vitejie în faţa Capitalei maghiare. Presa engleză se ocupă mereu de vizita lui de Gaulle la Moscova, unde se pare că totuşi se va semna un pact franco-rus, deşi Franţa face încă dificultăţi în recunoaşterea comitetului prosovietic de la Lublin. Faptul acesta prezintă mare importanţă şi pentru noi, întrucât dacă anglo-americanii cedează în chestiunea poloneză, înseamnă că Sovietele vor câştiga partida şi în problema românească.

Pe plan intern continuă polemica între Tătărescu şi partidul lui Dinu Brătianu, pe chestiunea reunificării. Individul se agită mult în ultimul timp, mai ales de când a fost şi el invitat de Vîşinski la o recepţie la Ambasada sovietică. Secătura de Tătărescu şi celelalte puşlamale care-l urmează, Bentoiu[47], Bejan[48], Vântu[49], Tiberiu Moşoiu[50] etc., pretind că Sovietele nu mai fac nici o pretenţie asupra lor şi că foarte curând vor fi admişi şi ei în Frontul Naţional Democrat. De altfel, ei merg mai de mult alături de comunişti şi dacă încă nu fac parte din Blocul lor, aceasta se datorează unei simple

manevre de moment, pentru a putea duce mai uşor lupta pentru înlăturarea lui Dinu Brătianu de la şefia partidului. Ei vor să exploateze cazul Gh. Brătianu[51], pe care-l ameninţă cu arestarea din cauza politicii sale filo-germane.

Presa fenedistă se ocupă pe larg „de chestiunea inginerilor democraţi" suspendaţi de mine de la Ministerul Agriculturii şi trece uşor peste comunicatul oficial, care lămureşte situaţia lor. Mă aştept la o campanie în toată regula în contra mea, cu toate că Rădescu a cerut încetarea oricăror polemici între partidele din guvern.

Duminică, 10 decembrie 1944

Ajung la 10 la Snagov. Odată cu mine soseşte şi Ghiţă Pop. Discutăm cu Maniu două ore. Participă, mai bine zis, asistă, şi Leucuţia şi Mănuilă, care sunt de acord cu noi în toate cele hotărâte. Ghiţă Pop povesteşte discuţia avută cu Rădescu ieri după masă, şi cu Pătrăşcanu ieri la prânz. Rădescu i s-a plâns de comunişti şi de Groza, care, „bazându-se pe concursul Moscovei, i-a spus Rădescu, sunt hotărâţi să-şi facă de cap mai departe". El aşteaptă pentru moment să reaşeze în mod definitiv administraţia în Moldova şi Bucovina, după care vor căuta să limpezească raporturile cu partidele din F.N.D., „orice s-ar întâmpla, chiar dacă am ajunge şi la o ruptură cu ruşii". Rădescu pune mare bază pe sprijinul partidului nostru pentru „o eventuală luptă în stradă cu haimanalele comuniste". Pe liberalii lui Dinu Brătianu el nu pune nici o bază pentru că sunt „ca şi inexistenţi". Din cauza aceasta el crede că Dinu Brătianu face foarte rău că refuză înţelegerea cu Tătărescu, care i-ar aduce „forţe proaspete, absolut necesare pentru partidul lui cu cadre îmbătrânite". Rădescu e de părere apoi că reprimirea grupului Tătărescu în partid ar mai reprezenta şi un alt avantaj, foarte important pentru situaţia de azi, acela de a-l împiedica să adere la F.N.D. „Eu ştiu că este o lichea, i-a spus Rădescu, dar nu e mai puţin adevărat că majoritatea forţelor dinamice din Partidul Liberal merg cu el şi nu cu Dinu Brătianu şi că pentru F.N.D. faptul că el are titlul de fost prim-ministru şi mai antrenează cu el şi alţi vreo zece foşti miniştri contează foarte mult ca prestigiu în ochii anglo-americanilor. Aşa se explică pentru ce comuniştii îi fac atâta curte şi se pare că pe această chestiune sunt de acord şi ruşii". Ghiţă Pop încheie povestirea conversaţiei cu Rădescu

cu informația că el știe din mai multe părți că acesta întreține foarte bune relații cu Tătărescu care, la rândul lui, are bune legături și la Palat, prin Stârcea[52] și Ioanițiu[53]. În concluzie, el crede că noi „ar trebui să ne gândim serios la propunerea lui Rădescu".

Cât despre discuția cu Pătrășcanu, acesta i s-a plâns că Rădescu i-a decepționat pe toți, de la prima ședință cu el și că el este convins că va trebui să ne desfacem de el cât mai repede posibil. Pătrășcanu i-a mai spus lui Pop că singura soluție este o colaborare cu partidul nostru, însă cu condiția ca noi „să fim mai înțelegători cu ei și să încetăm de a-i mai considera partid în slujba Sovietelor". Pop i-a răspuns foarte bine că pentru aceasta ei trebuie să ia atitudine clară în chestiunea Basarabiei și Bucovinei și să înceteze de a mai aduna în jurul lor toate secăturile vieții noastre publice.

După el am vorbit eu. L-am contrazis amical, dar ferm totodată pe chestiunea reîntregirii Partidului Liberal, formulă spre care lăsase impresia să încline și el față de propunerea lui Rădescu. „Departe de a-l împiedica pe Tătărescu, am susținut eu, de a nu se alia F.N.D.-ului, înlesnindu-i reîntregirea Partidului Liberal, noi am face cea mai mare greșeală politică pentru că acest individ, după ce ar pune mâna, cu șnapanii lui, pe conducerea partidului l-ar duce în întregime în blocul F.N.D., lipsindu-ne pe noi de un aliat prețios, dacă nu pentru forța sa electorală, cel puțin pentru rolul lui din trecut, care-i permite să se mai bucure încă în străinătate de un mare prestigiu". „Acesta-i adevărul, au intervenit Leucuția și Mănuilă într-un glas, cu atât mai mult cu cât întreg stat-majorul acestui partid, cu Dinu Brătianu în cap, e format numai din oameni bătrâni, iar Gh. Brătianu reprezintă în prezent un balast pentru ei, din cauza nemțofiliei sale prosteşti". „Și ceea ce am spus eu până acum, am continuat eu, nu privește decât aspectul politic al problemei; ori ea mai are și-un altul, mult mai grav, acela moral. Cum putem noi abandona procesul răspunderilor pe care-l agităm de ani de zile și pe care s-au angajat să-l facă toți fruntașii noștri, în frunte cu dl. Maniu? Așa ceva este cu totul exclus, căci altfel ne-am pierde într-o clipă prestigiul de care ne bucurăm în fața națiunii". „Este inutil să mai continuăm discuția asupra acestui punct, a intervenit Maniu. Dl. Hudiță a pus perfect chestiunea și partidul nostru va face procesul răspunderilor cu orice preț și va lupta din răsputeri pentru lichidarea politică a șarlatanismului politic, reprezentat de ticălosul și aventurierul Tătărescu".

Am trecut apoi la celelalte chestiuni. Prima a fost amânarea întrunirii Comitetului nostru central pentru luna ianuarie, rămânând ca data lui precisă să fie fixată înainte de Anul Nou. După aceasta eu i-am pus în curent cu situaţia politică, aşa cum o văd eu, după discuţiile din ultimele zile avute cu Dinu Brătianu, cu Groza şi Ana Pauker. Din toate aceste discuţii şi informaţii pe care le posed reies trei lucruri asupra cărora ţin să stabilim o atitudine unitară între noi, conducătorii partidului: atitudinea faţă de F.N.D., care persevereză în planurile lui de a anarhiza ţara, atitudinea faţă de Rădescu, care nu se va putea menţine la conducerea guvernului ţării mult timp şi atitudinea noastră faţă de reforma agrară, de care liberalii nici nu vor să audă, iar ruşii o consideră indispensabilă, ea decurgând din Armistiţiu, drept obligaţie, cum pretind ei. Le-am analizat pe rând. F.N.D.-ul nu depune armele, continuă agitaţia în fabrici şi pe ogoare şi nu renunţă la ocuparea cu forţa a primăriilor şi prefecturilor. Condiţiile cuprinse în declaraţia noastră de demisie din guvern din ziua de 2 decembrie rămân neîmplinite de fenedişti şi noi continuăm să ne găsim în guvern cu ei din nou, cu singura schimbare că în loc de Sănătescu avem preşedinte pe Rădescu, pierzând totodată şi Ministerul de Interne. „Situaţia devine ridicolă, am spus eu, şi noi trebuie să găsim pentru opinia publică o motivare a atitudinii noastre pentru a nu fi acuzaţi de incapacitate politică". În concluzie, eu am propus fie să dăm un comunicat lămuritor în toate aceste chestiuni, fie ca preşedintele partidului să facă declaraţii presei, în care să prezinte punctul de vedere al partidului în toate aceste probleme. Ghiţă Pop, Leucuţia şi Mănuilă susţin cu căldură propunerea mea, preferând soluţia de a se face declaraţii presei, eventual ziarului nostru „Dreptatea". Maniu e de acord să facă aceste declaraţii, însă nu acum ci după ce se va rezolva definitiv problema administraţiei noastre în Moldova şi Bucovina, deoarece declaraţiile sale vor însemna deschiderea unei noi crize la guvern, lucru care trebuie pregătit pe îndelete ori ajutorarea populaţiei din Moldova şi Bucovina nu mai poate permite nici o întârziere. „Chestiunea vitală, care primează în prezent pe toate celelalte, continuă Maniu, este salvarea populaţiei din aceste teritorii de foamete şi frig. Numai după ce vom rezolva această gravă problemă ne putem gândi la celelalte, seriindu-le în ordinea importanţei lor. Eu ştiu că F.N.D.-ul îşi continuă planul său de acord cu Moscova şi mai ştiu totodată şi faptul că Rădescu

poate cădea în orice moment". Maniu e sigur că acesta va intra inevitabil în conflict cu F.N.D.-ul şi de aceea el e de părere ca noi să-l susţinem atât timp cât apără ordinea şi merge pe linia politicii noastre. Cu această ocazie Maniu ne face o mărturisire pe care ne roagă s-o păstrăm numai pentru noi. „Punctul slab al poziţiei noastre, pentru orice situaţie s-ar prezenta, a spus el, este regele şi oamenii din apropierea lui, care-l pot influenţa, aşa cum s-a întâmplat cu ocazia formării guvernului Sănătescu, cu reprezentanţi ai celor patru partide, dar mai ales cu ocazia formării guvernului Rădescu. În ultimul moment, toate planurile noastre au fost date peste cap de Palat, care s-a lăsat influenţat de tot felul de persoane, fricoase şi în special interesate; până nu vom fi siguri de rege, nu mai putem întreprinde nimic. S-a putut observa în toate aceste împrejurări, ca şi la 23 august, că militarii noştri sunt disciplinaţi şi se supun uşor voinţei regelui. El trebuie deci cultivat de noi cu multă grijă, căci e copil şi e foarte uşor influenţabil. El trebuie convins ca de un adevăr matematic că interesul lui personal, al monarhiei şi al dinastiei sunt strâns legate de politica noastră şi a liberalilor şi că în ziua în care Sovietele ar ajunge să fie stăpâne la Bucureşti, soarta lui e pecetluită, iar România ar deveni imediat o republică sovietică". Maniu e de părere că noi, care facem parte din guvern, de acord cu liberalii, trebuie să profităm de orice audienţă la rege pentru a-l convinge de acest adevăr.

În ce priveşte reforma agrară, eu am atras atenţia prietenilor mei asupra primejdiei care ne ameninţă, precizând că după cât am înţeles eu din discuţiile cu Vîşinski, cu Groza şi cu Ana Pauker ei nu renunţă la ideea că prin Convenţia de Armistiţiu noi suntem obligaţi să înfăptuim această reformă, cât mai repede posibil, fără să mai aşteptăm sfârşitul războiului. Teoria lor se bazează pe ideea că „reacţiunea caută să tergiverseze această reformă, căutând să câştige timp şi să procedeze ca şi în timpul primului război mondial, când partidele politice de la conducere au promis s-o realizeze imediat după război, şi totuşi au amânat-o ani de zile, odată pacea încheiată". Ei susţin că dacă reforma agrară, în ansamblul ei, poate fi înfăptuită mai târziu, în orice caz pământul trebuie luat de pe acum din mâna proprietarilor şi dat în folosinţa ţărănimii, care-l poate cultiva fie în obşti agricole, fie în înţelegere cu comunele, la rigoare chiar şi în cooperare cu foştii proprietari, acolo unde e posibil, rămânând ca împroprietărirea ţăranilor să se efectueze mai târziu, după terminarea

războiului. În felul acesta, susțin ei, se realizează exproprierea acum, pentru a se termina odată pentru totdeauna cu marea proprietate, chit că repartizarea ei la țărani să se realizeze mai târziu. „Aceasta fiind situația, am întrebat eu, care este poziția guvernului nostru în această problemă. Putem noi, ca partid țărănesc, să lăsăm F.N.D.-ului inițiativa aceste exproprieri, fără să riscăm de a ne vedea depășiți de propaganda adversarilor noștri? Este în interesul nostru să ne solidarizăm mai departe cu aliații noștri liberali și să refuzăm această expropriere în momentul de față? Eu știu foarte bine că împrejurările de azi nu sunt favorabile unei astfel de operații, dar cine ne garantează nouă climatul necesar de liniște politică, ca să putem aștepta în liniște aceste condiții prielnice? Eu personal nu vă ascund convingerea mea intimă că noi ar trebui să ne gândim foarte serios la această problemă și în orice caz să ne pregătim din vreme pentru a nu fi surprinși de evenimente. Preocuparea mea principală este aceea de a păstra în mâinile noastre orice inițiativă și, la rigoare, să fim gata să trecem peste orice rezistență de partid, despărțindu-ne, la nevoie, pe această problemă chiar și de aliații noștri liberali". Ghiță Pop și Leucuția găsesc propunerea mea „plină de primejdii", dintre care cea mai importantă este „spargerea blocului nostru cu liberalii" și dezorientarea unei mari părți din opinia publică, care vede în noi singura forță capabilă de a ține în frâu dezmățul comunist. Ei văd totuși și primejdia unei concurențe din partea fenediștilor, lucru care ne-ar pune în mare încurcătură. În concluzie, ei sunt ezitanți. Sabin Mănuilă se pronunță pentru teza mea. „Cântărind bine argumentele pro și contra, zice el, e cred că acelea în favoarea tezei d-lui Hudiță cântăresc mult mai greu decât celelalte".

Maniu a spus de la început că „în principiu" el este de acord cu teza mea, însă el crede că această chestiune nu este încă „iminentă", iar dacă s-ar pune totuși mai devreme e de presupus că liberalii nu vor fi atât de absurzi să nu înțeleagă poziția noastră. În orice caz, „Maniu e de acord ca eu să pregătesc în mare secret" un astfel de proiect pe care să-l am gata pentru orice eventualitate. Rămâne ca toate aceste chestiuni să le rezolvăm în discuția după întoarcerea mea din Moldova și a lui Maniu din Ardeal, unde pleacă peste două, trei zile pentru mai mult timp. Plecarea mea în Moldova, cu Comisia interministerială, se va produce la mijlocul săptămânii viitoare.

Am plecat din Snagov la ora 12.

Avem la dejun pe Grigore Popa[54], Sauciuc-Săveanu, Tudor Ionescu[55], pe N. Şerban[56] şi Dragoş Protopopescu. Sufrageria noastră fiind mică, pe cei căsătoriţi i-am invitat fără soţii. În felul acesta am fost şi mai liberi să ne vedem de discuţiile noastre. Şerban ne întreţine o bună parte din timp cu polemica sa cu Iorgu Iordan[57], cu Rosetti-Bălănescu[58] şi cu Ralea[59], polemică care, după ani de zile dusă la Iaşi, s-a transportat acum la Bucureşti. De data aceasta, Şerban se află într-o poziţie ceva mai grea, căci adversarii lui sunt toţi în F.N.D., având şi avantajul că dispun la Ministerul Învăţământului de amicul lor, Voitec[60], care fiind un om de nimic şi un incult, îl pot manevra cum vor. Cu drept cuvânt el e indignat când vede numiţi în comisiunile de epurare, la Universitatea din Iaşi şi Bucureşti, indivizi ca Iordan, Rosetti-Bălănescu, Zane[61] şi alţii, care au sprijinit pe faţă dictaturile lui Carol şi Antonescu[62] şi acum ei sunt chemaţi să decidă cine trebuie epurat şi cine nu. „Este o adevărată batjocură, cu numirea membrilor în aceste comisiuni, pe care o face Voitec", zice Popa. Ionescu Tudor e de acord cu el. Toţi se miră cum de partidul nostru a acceptat să facă parte din guvernul Rădescu, când fenediştii nu renunţă la nimic din planul lor de a anarhiza viaţa publică a ţării, făcând jocul bolşevismului rusesc. „Vom sfârşi prin a regreta 23 august şi a dori victoria lui Hitler, dacă lucrurile mai merg aşa mult timp", zice Popa, în aprobarea lui Şerban şi a lui Ionescu. Le explic în câteva momente pentru ce s-a ajuns la situaţia de azi şi nu le ascund decepţia lui Maniu în urma capitulării regelui „atât de ruşinoasă". „Dacă mai rămânem în acest guvern, le-am spus eu, o facem numai pentru a putea termina procesul de regularizare al situaţiei din Moldova şi Bucovina cât mai repede posibil, ca să putem salva populaţia de foamete şi frig, acum în preajma iernii. Odată pusă la punct această chestiune, guvernul Rădescu nu mai are nici o raţiune de a mai rămâne şi cred că vom avea cel mai târziu până la Anul Nou guvernul de militari şi tehnicieni pe care-l plănuiam încă de la începutul lui decembrie". La plecare îl previn pe Popa să fie gata pentru a intra în viitorul guvern de tehnicieni la Învăţământ. El va pune ordine în învăţământ şi se va termina astfel cu domnia secăturilor în universităţi.

După masă lucrez la *Jurnal*, citesc presa, iar seara ascult Radio Londra. La Moscova s-a semnat în fine pactul franco-rus. Nu se cunosc încă condiţiile lui. Se pare însă că în chestiunea poloneză nu

s-a ajuns la nici o înțelegere, afară de aceea că guvernul francez va trimite un „observator" pe lângă Comitetul de la Lublin. Rușii deci persevereză în atitudinea lor ostilă față de guvernul legal polonez de la Londra. Faptul că anglo-americanii tergiversează această chestiune și nu pun piciorul în prag este o dovadă suficientă pentru mine că ei menajează mai departe pe ruși și atunci se explică foarte bine și atitudinea lor față de România, față de care au și mai puține obligații. Se tem ei încă de o pace separată Hitler-Stalin[63] de-i menajează pe ruși atât de mult? Altă explicație nu văd în atitudinea lor condamnabilă din toate punctele de vedere în chestiunea poloneză, ca și a noastră. În orice caz, situația lor militară din Europa occidentală, din Italia și din Balcani, fără să mai vorbesc de cea din Pacific nu e de loc strălucită după o jumătate de an de la debarcarea lor în Normandia. Cât despre ruși, ei s-au împotmolit definitiv în Polonia și Prusia Orientală, iar cât despre Ungaria ei se laudă de peste două luni că sunt gata să ocupe Budapesta și nu au mai ajuns s-o cucerească. Toată această situație militară, destul de proastă la toți aliații, este de văzut dacă ea se datorește slăbiciunii, oboselii sau unor planuri politice, greu de explicat pentru noi, din lipsă de informații suficiente. Iată cadrul extern de care nu se poate ca noi să nu ținem seama, iar rezolvarea problemelor noastre interne, dacă nu vrem să aruncăm țara într-o primejdioasă aventură.

Luni, 11 decembrie 1944

La 8 la minister. Lucrez cu Odobești eanu și Julea la însămânțări. După datele primite până acum din partea Camerelor de Agricultură, s-au însămânțat până la 10 decembrie 1 671 158 hectare din suprafața programată de 2 245 000 ha, adică 70%. Aprob programul de însămânțări pentru primăvară, întocmit de Direcția Producției vegetale. Lucrez apoi cu secretarii generali la programul de furnituri pentru armata sovietică, în contul Armistițiului, care este istovitor pentru țară, rușii luându-ne și pielea de pe noi. Executăm și nu zicem nimic pentru a nu fi acuzați de rea voință în aplicarea Armistițiului. Numărul mare de vite și cai care ni se cer ne crează dificultăți imense în privința arăturilor de primăvară, fără să mai vorbesc de sămânța de grâu pentru primăvară, pe care încă nu știu de unde vom putea-o procura. Lucrez apoi cu Bușniță, care-mi propune un întreg program

de reorganizare a pescăriilor statului, printre care şi o serie de sate pescăreşti de-a lungul Dunării şi al litoralului la Marea Neagră. Rămâne să-l studiez după ce mă voi reîntoarce din Moldova.

La 12 trec pe la Rădescu, la Preşedinţie, să văd când s-a fixat plecarea în Moldova. Îl găsesc supărat la culme pe ruşi, care nici azi n-au primit dezlegare de la Moscova pentru plecarea delegaţiei interministeriale în Moldova. „Oamenii aceştia, zice el, ţin cu orice preţ să ne distrugă o parte a populaţiei noastre din Moldova şi Bucovina, de foame şi mizerie. Ce reparaţii mai pot face locuitorii acum în plină iarnă a caselor distruse în atâtea sate de pe urma războiului". Cât despre fenedişti, aceştia îşi continuă propaganda lor în fabrici şi în administraţia de stat, călcând în picioare toate angajamentele luate pentru a respecta ordinea. Rădescu începe a se convinge şi el că nu este altă soluţie decât un guvern de tehnicieni şi militari, care să fie impus cu forţa ruşilor, sub ameninţarea unei rezistenţe militare din partea noastră. Ca să-l conving definitiv în acest sens, îi spun că noi şi liberalii îl susţin pe el să prezideze acest guvern. Rădescu mă întreabă dacă noi l-am putea convinge şi pe Titel Petrescu să adere la această soluţie. „Nu pentru că partidul lui ar reprezenta vreo forţă, zice el, ci numai pentru titlul său de partid socialist, care ar face bună impresie faţă de anglo-americani şi ar putea închide gura şi Sovietelor". I-am răspuns că noi vom încerca, deşi nu-mi prea fac iluzii că vom putea reuşi, Titel fiind un mare naiv şi un fricos fără pereche. Rădescu vede mâine la prânz pe Vinogradov[64], căruia are de gând să-i vorbească foarte tare dacă mai tergiversează cu plecarea noastră în Moldova.

După masă stau acasă şi-mi pregătesc documentaţia necesară în vederea discursului pe care îl voi ţine la întrunirea Comisiei pentru reforma agrară de joia viitoare. Seara ascult Radio Londra şi răsfoiesc presa. Situaţia militară pe diferitele fronturi lâncezeşte. Ruşii se laudă mereu cu succesul lor în Ungaria, însă Budapesta nu reuşesc încă s-o ocupe. În Grecia continuă războiul civil, iar trupele engleze nu pot restabili ordinea. Presa fenedistă face mare caz de epurările din universităţi. Se publică prima listă: Mihai Antonescu[65], P. P. Panaitescu[66], Nichifor Crainic[67], Ion Petrovici[68], dr. P. Tomescu[69], Al. Marcu[70], Gh. Alexianu[71], Ovidiu Vlădescu[72], Virgil Nitulescu[73] etc.

Marți, 12 decembrie 1944

La minister la ora 8. Studiez cu Neculai Ion o serie de chestiuni în legătură cu Eforia mănăstirilor Neamț-Secu în vederea delegației economice de azi după masă. La 11 mă duc cu el la Patriarhie, pentru a-l scuti pe patriarh[74] de un drum la minister. După ce rezolv cu el diferite chestiuni privitoare la punerea în funcțiune a Eforiei, el ne oferă o gustare și o afinată, un fel de lichior de afine, făcut de el personal. Deși e trecut de 80 de ani, capul lui e destul de limpede și vioi. „Trăim vremuri foarte grele, zice el, și tare mă tem că va fi în curând și mai greu, cu blestemații de bolșevici, care n-au decât un scop, să răstoarne orice ordine și să creeze anarhie". Caut să-l liniștesc, spunându-i că foarte curând ne vom despărți de bolșevicii noștri și se va forma un guvern de tehnicieni pentru restabilirea ordinii. „Mă tem că va fi foarte greu, căci rușii nu se lasă cu una, cu două, iar aliații lor, englezi și americani au prea mare nevoie de ei ca să nu le caute-n coarne. Să dea Dumnezeu să reușiți, însă eu nu mai am nici o nădejde după ceea ce văd că se petrece cu bieții polonezi. De fiara sălbatecă nu poți scăpa cu vorbă bună, ci numai cu puterea bâtei și eu nu văd încă omul în stare să se lupte cu ea". „În orice caz, noi vom căuta să rezistăm, deși știm cât de mici suntem față de ei, dar se mai întâmplă uneori, i-am spus eu, că buturuga mică răstoarnă carul mare". „Asta așa este, a zis Nicodim, și câteodată ajută și Dumnezeu. Din partea mea aveți toată binecuvântarea Bisericii". Mi-a strâns mâna cu căldură și m-a sărutat pe frunte.

La orele 4, ședința Delegației economice, sub președinția lui Groza și Leucuția. Timp de trei ore rezolvăm problemele Eforiei Neamț-Secu și vreo 20 de alte chestiuni referitoare la alte mănăstiri și schituri, rămânând pe altă ședință încă vreo 40 dintre ele din așa-zisa Eforie a mănăstirilor înzestrate, al căror bugete cad sub controlul ministerului meu. După ridicarea ședinței, Groza m-a condus cu mașina lui până acasă. Mi s-a plâns de Ana Pauker, sub motiv că „femeia aceasta nu înțelege nimic din politica noastră și se amestecă în toate". „Din nenorocire, zice el, jidovanca aceasta este un fel de responsabilă a guvernului sovietic și, ca atare, ne terorizează pe toți, obligându-ne să facem numai ce vrea ea". În continuare, el îmi repetă vechea lui propunere. „Dacă d-ta și Maniu ați fi înțelegători, eu aș ști cum să scăpăm de teroarea acestei jidovănci și a protectorilor săi". Îl întreb imediat cum vede el posibilă o astfel de operație? „Nu vă spun

planul meu decât după ce ne înțelegem și am siguranța completă a secretului meu". „Bine, i-am răspuns eu, vom mai sta de vorbă în această privință după ce mă întorc din Moldova". Ajunși în fața casei mele, el a coborât din mașină și m-a rugat să nu spun nimănui, numai lui Maniu, chestiunea cu Ana Pauker și cu rușii. Eu m-am făcut că-l ascult, pentru a vedea ce este în capul lui de zevzec, dar nu l-am luat în serios, întrucât știu că este un aventurier țăcănit. Voi avea ce râde cu Maniu!

Miercuri, 13 decembrie 1944

Fac ora de curs între 9 și 10, în fața unei săli arhipline, ca de obicei. Participă foarte mulți studenți și de la alte facultăți, îndeosebi de la Drept. Ușile amfiteatrului sunt deschise pentru a putea auzi și cei de pe culoar. Asistă la ora de curs și colegii Săveanu, Telega[75], Dragoș Protopopescu și Marmeliuc[76], cu care mă întreținapoi câteva minute în Cancelarie. Săveanu și Marmeliuc sunt nerăbdători să afle când plec în Moldova și Bucovina. Ei au știri foarte proaste despre situația din aceste provincii. Un mare număr de refugiați n-au încă siguranța că se pot întoarce la casele lor. Unii se îndoiesc chiar dacă aceste provincii nu vor fi anexate definitiv la Rusia. Toți acei care răzbat să ajungă în Capitală, venind în camioane rusești, spun că evreii și militarii ruși dau ca sigur acest lucru și vorbesc pe față că foarte curând și restul țării se va transforma într-o Republică Sovietică. Dezmint categoric aceste știri și le spun că aștept din zi în zi să plec în Moldova și Bucovina pentru a pune capăt definitiv acestor zvonuri fanteziste. Mă și enervează chiar faptul că oameni ca Săveanu și Marmeliuc sunt în stare să creadă în astfel de bazaconii și-mi răpesc timpul cu astfel de fleacuri. În orice caz, ei așteaptă cu mare îngrijorare rezultatul vizitei mele în Moldova și Bucovina.

La minister lucrez până la ora 12, rezolvând lucrări curente. Am invitat la dejun pe Maniu, Ghiță Pop și Leucuția, pentru a discuta cu ei o serie de chestiuni în legătură cu reforma agrară și cu modul cum înțeleg eu să organizeze comisiunea însărcinată cu studiul ei. Ei au sosit la ora unu. Timp de o jumătate de oră i-am pus în curent cu punctele principale din declarațiile pe care le voi face și cu numele persoanelor pe care vreau să le numesc în această comisiune. N-a fost discuție decât în privința lui Zane. Eu n-am voit să-l numesc mai întâi

pentru că n-are nici o pricepere în materie şi apoi nu înţeleg să fie delegat al partidului într-o comisiune atât de importantă, când el trebuia înlăturat din partid pentru atitudinea lui favorabilă lui Carol şi lui Antonescu. Dacă n-a fost înlăturat din partid din cauza lui Mihalache, nu înţeleg să fie acum cocoţat într-o astfel de comisiune. Ghiţă Pop şi Leucuţia sunt complet de acord cu mine. Maniu însă insistă să trec peste toate aceste consideraţii şi să-l numesc, nu pentru competenţa lui, căci el are păreri foarte proaste despre individ, ci pentru a nu-l supăra pe Mihalache. I-am răspuns că eu l-aş numi pe Mihalache, dacă aş şti că acceptă şi nu se consideră jignit, căci acesta cunoaşte foarte bine cel puţin unele aspecte ale problemei ţărăneşti. Văzând însă insistenţa lui Maniu, am acceptat să-l numesc în contra voinţei mele.

Am trecut la celelalte chestiuni. În seara aceasta voi şti dacă mai plec săptămâna aceasta sau cea viitoare în Moldova, deoarece acum la prânz Rădescu are o întrevedere decisivă cu Vinogradov în această privinţă. Îl pun apoi în curent cu ultima discuţie cu Rădescu de ieri şi cu promisiunea mea de a fi susţinut de partidul nostru ca preşedinte al unui guvern de tehnicieni, dacă-şi ia răspunderea s-o rupă cu fenediştii. Maniu e de acord cu propunerea mea. Le comunic părerea patriarhului Nicodim despre ruşi şi despre bolşevicii noştri. Se miră şi Maniu de luciditatea minţii sale. La urmă, în timpul mesei, facem haz de propunerea lui Groza în legătură „cu jidovanca" de Ana Pauker. Aflu de la Leucuţia şi Ghiţă Pop că în Ardeal e foarte răspândit cuvântul de „jidovan şi jidovancă". Nimeni nu ia în serios pe Groza. Când e vorba să-i pronunţe numele, Maniu face o strâmbătură în colţul gurii, ca şi cum s-ar afla în faţa unui lucru care miroase urât. Maniu, deşi arată foarte prost şi de-abia îşi poate mişca piciorul stâng, s-a simţit totuşi foarte bine în timpul dejunului şi a făcut o serie de glume amuzante. El a hotărât să plece săptămâna viitoare în Ardeal şi dacă va fi posibil să se interneze pentru o săptămână, două în clinica d-rului Sturza[77], la Sibiu, în vederea unui tratament de raze. Totul însă depinde de modul cum va evolua situaţia politică. În timpul dejunului îmi telefonează Rădescu să mă pregătesc de plecare lunea viitoare. Cu organizarea plecării se va ocupa subsecretarul de stat de la Interne, Gh. Nistor[78]. El spune că a obţinut de la Vinogradov toate asigurările de plecare a delegaţiei mele.

Rămân acasă restul zilei şi lucrez pentru curs, scriu la *Jurnal*, răsfoiesc presa. Nimic deosebit pe ziua de azi. Presa engleză comentează mereu voiajul lui de Gaulle la Moscova şi pactul franco-sovietic, însă textul lui încă n-a fost publicat.

Joi, 14 decembrie 1944

La minister la opt. Lucrez cu Neculai Ion la problema aprovizionării cu lemne de foc a Capitalei. Nu avem nici azi numărul necesar de vagoane pentru transportul acestor lemne din gările unde este el depozitat. Noroc de ţărănimea din jurul Capitalei care-l transportă cu căruţele din ocoalele silvice aflate în raza de 50 km. Excrocul de Virgil Economu continuă campania de presă fenedistă în contra mea, făcând-o pe victima şi acuzându-mă că l-am suspendat pentru motive politice. Consider comunicatul dat presei de către minister suficient de clar pentru a mai da şi alte lămuriri în legătură cu acest excroc şi cu tovarăşii săi de fraude în aşa-zisa campanie de însămânţări. Dosarul lor este la Parchet şi îndată ce procesul va fi judecat, lumea va vedea de partea cui este adevărul. I-am spus de altfel şi lui Groza, şeful lor politic, că oricine în locul meu la minister nu putea face altfel decât să apere bunul statului, lăsând Justiţiei libertatea de a decide.

La ora 10^{30} prima şedinţă a Consiliului de Miniştri prezidată de Rădescu. Participă pe lângă miniştrii titulari şi subsecretarii de stat. Rădescu face apel la miniştrii fenedişti să colaboreze loial la restabilirea ordinii „în fabrici, pe ogoare şi în administraţie" pentru a putea executa Armistiţiul şi continua războiul. El cere insistent să depună armele pentru „a nu fi silit să le ridice cu forţa".

Îi răspunde Groza mai mult în batjocură, că „partidele din F.N.D. urmăresc şi ele ordinea, ceea ce însă nu înseamnă că trebuie să renunţe la lămurirea opiniei publice în privinţa programului lor". „Lămurirea opiniei publice prin presă şi întruniri, i-a răspuns Rădescu, e una şi îndemnul la răscoală şi la luarea cu forţa a prefecturilor şi primăriilor e cu totul altceva". „Câteodată e bine să ia şi poporul unele iniţiative când statul nu le ia la timp", i-a răspuns răzând Gheorghiu-Dej. Conversaţia a continuat pe acelaşi ton până la sfârşitul şedinţei, între Rădescu şi fenedişti. Noi, ţărăniştii şi liberalii, deşi n-am fost înţeleşi, am preferat să nu ne amestecăm în discuţie,

lăsându-l pe Rădescu să se răfuiască singur cu prietenii lui care l-au impus ca preşedinte de Consiliu.

S-a discutat mult proiectul susţinut de Voitec cu privire la înfiinţarea unei Universităţi la Timişoara. În principiu, toată lumea este de acord, însă a crea universităţi în plin război, când avem o situaţie financiară atât de jalnică, mi se pare un lucru neserios. Miroase a simplă propagandă din partea F.N.D.-ului şi noi nu suntem naivi să le facem jocul. Romniceanu precizează, de altfel, foarte bine, punctul nostru de vedere, declarând că dacă toţi suntem de acord cu acest proiect, statul nu dispune momentan de banii necesari pentru aşa ceva. Ghiţă Pop a susţinut acelaşi punct de vedere. Discutarea proiectului a rămas în continuare pe mâine după masă, la ora patru.

S-a definitivat apoi Comisiunea interministerială care va pleca în Moldova pe ziua de 18 decembrie, sub preşedinţia mea. Rădescu propune şi consiliul aprobă ca eu, în calitate de preşedinte al comisiei, să pot semna pe loc, în fiecare capitală de judeţ, ordinele de numire a prefecţilor şi primarilor respectivi.

Eu am făcut apoi, la cererea lui Rădescu, o scurtă dare de seamă asupra stadiului în care se află însămânţările şi aprovizionarea cu lemne de foc a capitalei. Campania de însămânţări este ca şi terminată, pe ziua de azi realizându-se din plan doar 70%, adică 1 700 000 hectare. Groza, voind să-şi apere omul lui, Zăroni, pe care eu l-am însărcinat să supravegheze însămânţările, îndeosebi în Ardeal, a subliniat în termeni elogioşi „meritele excepţionale ale Comitetului de însămânţări în cap cu Zăroni, care a fost în stare să obţină aşa succes, în condiţiile grele ale războiului". „Eu am auzit că domnul acesta s-a ţinut de chefuri şi de întruniri şi n-a depus absolut nici o activitate pentru însămânţări", a spus Dinu Brătianu, provocând râsete la fenedişti. „Dl. Hudiţă ce spune?" întreabă Romniceanu. „Nu mă jeneză de loc certificatul de bună purtare pe care dl. Groza vrea să-l dea omului său de încredere căci el îi poate servi şi ca stimulent pentru viitor, când sper să facă mai mult pentru însămânţările de primăvară decât n-a făcut pentru acestea, de toamnă". Râsete generale. Şedinţa s-a terminat la ora unu.

La 4 şedinţa Comisiei agrare, în sala mare a Ministerului Agriculturii. Sunt prezenţi delegaţii partidelor care fac parte din

guvern, câte patru de fiecare, şi reprezentanţii diferitelor instituţii care au raporturi cu problema agrară*.

În discursul meu de deschidere a şedinţei am explicat criteriile după care am alcătuit Comisia agrară, arătând că n-am voit ca ea să fie prea numeroasă, făcând apel la specialiştii cei mai de seamă de care dispun partidele din guvern şi institutele care au şi ele un cuvânt de spus în problema agrară. Bineînţeles Comisiunea este liberă ca, în cursul activităţii sale, să facă apel la orice persoană competentă în anumite chestiuni de detaliu. „Guvernul din care fac parte, ca şi Partidul Naţional Ţărănesc, pe care-l reprezint la acest minister, suntem cu toţii hotărâţi să facem reforma agrară şi aceasta cât mai repede cu putinţă", am continuat eu. În continuare am arătat că această comisiune trebuie să folosească toate experienţele din trecut şi să ţină seama de toate greşelile comise cu ocazia trecutelor exproprieri şi împroprietăriri, pentru a ajunge la o reformă agrară completă, întrucât exproprierea şi împroprietărirea nu sunt decât numai două din multiplele aspecte ale ei, iar acestea trebuiesc rezolvate în aşa fel încât problema pământului să înceteze pentru totdeauna de a mai constitui un subiect de agitaţie în viaţa noastră politică. Pe vremuri se spunea că dacă vrei să înmormântezi o chestiune o trimiţi în faţa unei comisiuni; s-a terminat cu glumele. Pentru mine comisiunea nu înseamnă amânare, întârziere, ci studiu serios al problemei, realizat de oameni serioşi şi competenţi, pentru a realiza o reformă solidă, care să pună bazele unei economii româneşti şi a unei ţărănimi prospere, scoasă pentru totdeauna din sărăcie şi mizerie", am mai precizat eu. Am spus apoi că eu aştept ca lucrările acestei comisiuni să se termine repede, întrucât membrii ei sunt toţi specialişti care cunosc deja problema şi n-au nevoie de nici o iniţiere prea lungă. Am schiţat apoi câteva din aspectele principale ale reformei agrare, asupra cărora ţin să se oprească în mod deosebit membrii comisiunei: pământul disponibil pentru a fi împărţit ţăranilor, organizarea producţiei agricole şi comercializarea ei,

---

* Partidul Naţional-Ţărănesc: V. Serdici[79], I. Rusu, Cezar Spineanu[80] şi Gh. Zane; Partidul Naţional Liberal: M. Berceanu, Gh. Cipăianu[81], Emil Grinţescu şi Valeriu Bulgaru[82]; F.N.D.: Romulus Zăroni, I. Ghiţă, Th. Iordăchescu[83] şi I. Moagă; diferitele instituţii: N. Cornăţeanu[84], M. Capri, D. Gusti[85], Ilie Dumitrescu şi N. Mareş[86]; secretarul comisiunii: D. Ghiţulescu.

comasarea terenurilor în vederea unei productivități sporite, introducerea unei tehnici moderne în agricultura românească, precum și încadrarea ei în politica economică generală a statului. „Pentru a putea rezolva toate aceste aspecte, am spus eu, comisiunea d-voastră trebuie să adune datele necesare pentru a cunoaște în mod exact suprafața pădurilor statului, precum și a celor particulare, pentru a vedea ce disponibilități mai există în vederea unei noi exproprieri și pentru organizarea eventuală de păduri comunale, acolo unde e posibil. În al doilea rând, Comisiunea d-voastră trebuie să stabilească în mod exact suprafața terenurilor necultivabile sau cu randament scăzut pentru a vedea în ce măsură pot ele fi valorificate și redate agriculturii, deci noi suprafețe de dat în proprietatea țăranilor". Am arătat apoi că după statistica făcută de Direcția Îmbunătățirilor Funciare, noi dispunem de următoarele suprafețe: un milion de hectare de terenuri mlăștinoase și inundabile din regiunea Dunării; 750 000 hectare terenuri inundabile, în lungul celorlalte râuri din țară; un alt milion de hectare reprezintă mlaștinile din restul țării, terenurile degradate, râpi, dealuri; terenuri arabile însă bântuite de secetă, având nevoie de irigațiuni pentru a li se asigura o productivitate normală, se ridică la cifra fantastică, aș putea spune, de 2 700 000 ha; terenuri arabile dirijate sau în curs de degradare 840 000 ha; terenuri fărâmițate cu orientarea în lungul pantelor, neexploatabile în mod rațional se ridică și ele la cifra fantastică de 2 100 000 ha. Toate aceste terenuri degradate și care pot fi redate agriculturii după anumite îmbunătățiri funciare se ridică astfel la cifra uriașă de opt milioane și 390 000 hectare. Din această suprafață de peste 8 milioane hectare, aproape 3 milioane (exact 2 800 000) sunt în permanență necultivabile, iar restul de 6 milioane, trecute în statistici ca terenuri arabile, sunt în fapt pământuri ori în parte degradate ori supuse secetei, cu o foarte mică productivitate, cauză principală și permanentă a pauperizării populației din acele regiuni. Ajutoarele pe care statul le pune la îndemâna acestor populații sunt cu totul insuficiente. Peste 700 000 hectare reprezentând terenuri inundabile în regiunea Dunării ar putea fi transformate în orezării, ferme horticole, pescării sistematice, crescătorii de oi și de vite și chiar ferme model, cu ajutorul câtorva îmbunătățiri funciare.

În partea finală a discursului meu m-am ocupat de problema izlazurilor și a fermelor model și a cooperativelor agricole libere, la

care partidul meu ține foarte mult. Am atras în mod deosebit atenția Comisiunei asupra acestor probleme de interes vital pentru agricultura noastră și pentru ridicarea standardului de viață al populației rurale. Am terminat cu problema împroprietăririi sătenilor pe pământul care va fi expropriat, cerând Comisiunii să studieze și problema indivizibilității eventuale a lotului țărănesc, cu multiplele lui aspecte, dintre care, cel mai principal, soluționarea problemei disponibilului de brațe de muncă care trebuiesc în acest caz dirijate spre alte ocupații decât agricultura.

Am terminat cu problema împroprietăririi, lămurind aspectul acestei chestiuni în jurul căreia se învârte toată agitația blocului F.N.D.. Am ținut să lămuresc toată lumea că prima categorie de țărani care trebuie să fie împroprietărită sunt luptătorii de pe front și urmașii lor și că acest lucru nu se poate decât după terminarea războiului, căci altfel ar însemna să zdruncinăm moralul oștirii, ceea ce ar fi o crimă în împrejurările de azi. „Reforma agrară trebuie să fie pregătită pentru a o pune în aplicare imediat după încetarea ostilităților, am continuat eu. Până atunci eu aștept de la Comisiunea d-voastră să-mi arătați de cât pământ dispunem pentru o nouă expropriere, cât pământ dăm noilor împroprietăriți și cum îl dăm, adică stabilirea criteriului după care vor fi stabilite diferitele categorii și ordinea în care vor veni ele la această împroprietărire. Totodată, aștept de la d-voastră și cele mai bune soluții referitoare la folosirea brațelor de muncă țărănești care vor rămâne fără pământ, în mod inevitabil". Am terminat, urând Comisiunii spor la lucru și colaborare rodnică. Membrii Comisiunii au aplaudat îndelung declarațiile mele.

A vorbit după mine Zăroni, care a citit o declarație, redactată probabil de șeful său politic Groza și în care se arată că partidul său, Liga Plugarilor, consideră că pământul aparține de drept celor ce-l muncesc, lucru care corespunde doctrinei Partidului Național-Țărănesc de la înființarea lui. În aceeași declarație se mai cere ca noua reformă agrară să soluționeze și problema pădurilor și pășunilor comunale, de care m-am ocupat și eu în discursul meu.

Au mai vorbit apoi Gh. Zane, Gh. Cipăianu, V. Serdici, Cezar Spineanu, I. Moga, N. Cornățeanu, N. Mareș și M. Capri. Toți au exprimat adeziunea partidelor și institutelor pe care le reprezintă la reforma agrară, asigurându-mă de întregul lor concurs.

Am urmărit cu multă atenție declarațiile lui V. Luca[87], care a vorbit în numele Partidului Comunist și ale lui Th. Iordăchescu*, ca delegat al Partidului Social-Democrat. Amândoi au vorbit în favoarea reformei agrare, arătând că ea face parte din programele partidelor lor și că ea trebuie făcută „cât mai repede cu putință, în special exproprierea, care se poate realiza imediat, rămânând ca împroprietărirea să se amâne eventual după terminarea războiului". În realitate, toți vorbitorii au făcut declarații pur propagandistice. După terminarea ședinței m-au înconjurat delegații liberali, Valeriu Bulgaru, Cipăianu, Berceanu, Grințescu, alarmați de declarațiile lui Luca și Iordăchescu că exproprierea se poate face înainte de terminarea războiului. La discuția care a urmat cu aceștia au mai participat și N. Mareș, M. Capri și N. Cornățeanu. Aceștia sunt de acord cu liberalii că nu se poate face nici o expropiere înainte de încheierea păcii și că trebuie respinsă categoric propunerea „acestor demagogi, care nu urmăresc decât să învrăjbească țărănimea în contra proprietarilor", zice Mareș, susținut în cor de toți ceilalți. Ei vor neapărat să cunoască părerea mea în această privință. „În principiu sunt de acord cu d-voastră, le-am răspuns eu, că nu se pot face reforme de structură, mai ales una de importanța reformei agrare în timp de război și fără Parlament în care să poată fi discutat pe îndelete, așa cum merită o astfel de reformă; pe lângă aceasta nu e bine ca reforma să se facă în grabă și mai ales sub presiunea străzii și în prezența unor trupe străine care reprezintă un regim social pe care vor și fenediștii să-l introducă în țara noastră. Aceasta este convingerea mea și a partidului meu. Noi însă trebuie să fim și realiști, am continuat eu. D-voastră încă nu știți că Sovietele ne constrâng să facem o serie de reforme, zise democratice, pe baza Convenției de Armistițiu. Dacă noi nu reușim să constituim un guvern de tehnicieni și să rezistăm rușilor, de văzut dacă vom putea rezista în chestiunea reformei agrare. Ați văzut cum au pus chestiunea exproprierii delegații Partidelor Comunist și Social-Democrat. Eu vă mărturisesc că personal sunt foarte îngrijorat de modul cum vor evolua raporturile noastre viitoare cu guvernul sovietic, după experiența tristă care au am făcut-o cu ocazia formării guvernului Rădescu. Nu uitați că anglo-americanii continuă să

* În text eronat Teodorescu, dar peste câteva fraze scris corect (D. B.).

menajeze Sovietele, vedeți numai ce se întâmplă în Polonia. O rezistență în contra lor mai depinde și de rege și este de văzut dacă el admite o politică de rezistență. Iată pentru ce eu sunt îngrijorat destul de mult". Mareș, Cipăianu, Capri s-au declarat încântați de răspunsul meu, aducându-mi tot felul de laude și felicitând partidul meu „că dispune la Ministerul Agriculturii de un om atât de pregătit și atât de curajos în apărarea intereselor țării". Ei speră că vom reuși să scoatem din guvern „pe oamenii Moscovei" și „vom constitui guvernul de tehnicieni".

Am ajuns acasă de-abia la 9 jumătate. Ședința a durat aproape 5 ore, iar discuția mea cu delegații de mai sus, vreo 20 de minute. Ascult Radio Londra. Evenimentele din Grecia preocupă toată presa britanică. După cât se pare, americanii nu prea sunt de acord cu politica Angliei în această țară. Nici azi nu s-a publicat încă textul pactului franco-sovietic. Problema poloneză continuă la fel să preocupe presa engleză și americană. Sovietele însă urmăresc metodic realizarea planului lor de aservire a Poloniei, cu ajutorul Comitetului polon comunist de la Lublin. Nu încape nici o îndoială că același lucru îl urmăresc și față de România, cu ajutorul trădătorilor noștri din F.N.D.. Trebuie să ne punem pe capul regelui și să-i deschidem ochii asupra primejdiei care ne amenință dacă vrem să salvăm independența țării. De-abia aștept să-l văd mâine dimineață pe Maniu și să-i împărtășesc temerile mele. Dârzenia cu care F.N.D.-ul își urmărește propaganda lui este o dovadă sigură că Sovietele sunt în spatele lui.

Vineri, 15 decembrie 1944

La 7[30] îmi telefonează Ghiță Pop că la 11 avem ședință de birou la Mihai Popovici. Nu mă mai duc deci la Maniu, cum eram hotărât, din moment ce ne vedem la 12 și trec pe la minister pentru a rezolva ultimele chestiuni înainte de a pleca în Moldova. La 9 telefonez lui Berry[88] și lui Stevenson[89] și iau întâlnire cu ei în seara aceasta, la ora opt, la locuința lui Stevenson.

Lucrez cu secretarii generali, cărora le semnez ultimele hârtii, pentru a lăsa totul în regulă, la plecarea mea în Moldova și Bucovina. La 11 precis am audiență de lucru la rege[90].

După ce mi-a semnat cele trei decrete care le aveam, m-a întrebat, ca de obicei, „ce mai este nou şi cum merg raporturile cu fenediştii". I-am povestit pe scurt cum s-a desfăşurat şedinţa de ieri a Comisiunii pentru reforma agrară şi liniile mari ale discursului meu. L-am informat de punctul nevralgic al problemei, exproprierea pământului înainte determinarea războiului, aşa cum o cere F.N.D.-ul şi punctul meu de vedere că astfel de reforme nu se pot face în timp de război. „Desigur, aveţi dreptate, cum se poate face o astfel de reformă în timp de război, cu trupe străine în ţară şi cu armata noastră pe front. Desigur, moralul ei ar fi complet zdruncinat când ar afla că cei de acasă împart pământurile fără ei. Aşa ceva e cu totul imposibil", a spus regele cu hotărâtă convingere. „Toată lumea de bun simţ din ţara aceasta gândeşte la fel, Majestate, i-am răspuns eu. Noi ne bazăm foarte mult pe cuvântul Majestăţii Voastre şi vă rugăm chiar că atunci când vedeţi pe miniştrii fenedişti să le atrageţi atenţia din timp să înceteze orice campanie în acest sens". I-am arătat însă în continuare că lupta cu fenediştii nu va fi uşoară din cauză că în spatele lor se află Sovietele care se folosesc de ei, exact cum fac şi în Polonia, unde se folosesc de drojdia societăţii în contra guvernului legal de la Londra. Pentru a-l vedea ce spune şi pentru a-l ambiţiona totodată să fie curajos şi să nu se teamă de a rezista ruşilor, i-am arătat că dacă noi rămânem uniţi ferm în jurul său, ruşii nu pot izbuti în planurile lor, întrucât anglo-americanii nu le permit folosirea forţei, mai ales că s-au angajat prin Convenţia de armistiţiu, în modul cel mai categoric, să nu se amestece în treburile noastre interne. Cum, deci, cu ce drept ne-ar putea sili să facem reforme după placul lor pentru a învrăjbi naţiunea şi pentru a dezorganiza complet economia ţării, într-un moment când noi nu ne putem lipsi de nici un om capabil să ne dea o mână de ajutor în cultivarea pământului. Putem noi tocmai acum când am rămas cu planul de însămânţări nerealizat decât 70% să ne dispensăm de concursul marilor proprietari, singurii care mai dispun de seminţe, de capital şi inventar agricol. „Ar fi o crimă de neiertat faţă de ţară, cu atât mai mare cu cât ştim foarte bine că prin astfel de manevre Sovietele nu urmăresc decât bolşevizarea ţării. Eu rog pe Majestatea Voastră să vorbiţi din timp cu reprezentanţiui englezi şi americani din capitală, în special cu Berry şi Stevenson, care cunosc situaţia foarte bine şi care sunt dispuşi să ne apere independenţa noastră cu toată hotărârea". I-am arătat că a

fost o mare greşeală acceptându-se rămânerea fenediştilor în guvern, la 6 decembrie, mai ales că ei n-au renunţat nici la propaganda lor anarhică şi nici n-au predat armele, aşa cum am cerut noi şi liberalii. „Singura soluţie, am spus eu, e formarea unui guvern de militari şi tehnicieni, care să suspende orice agitaţie politică, să restabilească ordinea pentru a se putea aplica Armistiţiul şi a continua războiul şi aceasta cât mai repede cu putinţă". Regele a rămas profund impresionat. „Dacă situaţia este aşa cum o prezentaţi d-voastră, şi nu mă îndoiesc că aşa este, atunci trebuie să vă spun, a zis regele, că mie mi-a fost prezentată în culori mult mai favorabile, când am acceptat constituirea guvernului Rădescu. Vă rog să comunicaţi d-lui Maniu că vreau să discut cu el ce este de făcut, chiar mâine dimineaţă la ora 11".

I-am vorbit apoi de plecarea mea în Moldova, lunea viitoare, pentru restabilirea administraţiei noastre şi luarea de măsuri la faţa locului pentru salvarea populaţiei din zonele distruse de război. A rămas să-l văd pentru a-i face un raport despre ceea ce am constatat în acest drum, imediat ce mă voi întoarce în Capitală.

Audienţa a durat o oră şi 20 minute. Am ajuns la Popovici aproape de ora unu. Vorbise deja Mihalache şi Lupu. Când am ajuns eu, vorbea Ghiţă Pop despre situaţia din organizaţiile noastre din Ardeal. După ce a terminat el, Mihalache m-a felicitat pentru discursul meu de ieri, fiind pus în curent de Spineanu şi Zane. Lupu s-a asociat şi el la complimentele lui. Mihalache, fiind pus în curent în dimineaţa aceasta de Serdici; ziarele de azi vorbesc toate despre discursul meu, care va apare complet în ziarul „Dreptatea". Le-am povestit pe scurt cum s-a desfăşurat şedinţa de ieri a Comisiunei pentru reforma agrară, arătându-le punctul de vedere al delegaţilor comunişti şi socialişti în ce priveşte exproprierea, care după ei se poate face şi în timp de război. Am scos bine în evidenţă primejdia la care suntem expuşi din moment ce în spatele fenediştilor se află Sovietele, iar acestea pretind că noi suntem angajaţi prin Convenţia de armistiţiu să realizăm anumite „reforme democratice". „Partidul trebuie să ia în serios această ameninţare şi să stabilească din timp atitudinea potrivită pentru cazul că fenediştii vor căuta să o pună în aplicare", am precizat eu. Am trecut apoi la audienţa de azi de la rege, povestindu-le pe larg discuţia avută cu el şi părerea lui. Au rămas cu toţii impresionaţi de rezultatul discuţiei mele cu regele şi de

faptul că acesta a rămas atât de impresionat, încât vrea să discute chiar mâine dimineață cu Maniu întreaga situație politică. Rar am văzut un om mai fericit ca Mihalache când a aflat că și regele este de părere să se formeze un guvern de tehnicieni, care să suspende orice agitație politică și să restabilească ordinea. „Du-te domnule Maniu și folosește toată abilitatea și prestigiul d-tale pentru a-l convinge pe rege pentru această soluție, singura capabilă să ne aducă liniștea în țară", i-a spus el lui Maniu. Lupu e și el de acord că guvernul de tehnicieni este cea mai bună soluție, însă se îndoiește că regele va avea curajul s-o impună Sovietelor. „Această soluție, zice el, ar fi mult ușurată dacă prostul de Titel Petrescu și-ar înțelege interesul și ar părăsi F.N.D.-ul. Eu voi căuta să mai discut cu el, deși nu-mi fac iluzii".

Maniu a rezumat situația în câteva cuvinte. Mai întâi trebuie puși în curent anglo-americanii cu planurile ruseşti și preveniți că noi suntem hotărâți să rezistăm cu armele dacă Sovietele se mai amestecă în treburile noastre interne. Apoi trebuie convins definitiv regele pentru soluția noastră, pentru a nu mai avea surprize de ultimă oră. Tot acest plan trebuie pus imediat în lucru, rămânând să-l punem în aplicare imediat ce vom regulariza administrația noastră în Moldova și Bucovina. Maniu susține mereu că noi nu trebuia să cedăm de la prima încălcare a Armistițiului de către Soviete, când ne-au silit să ne retragem administrația noastră din Ardealul de Nord. A doua mare greșeală a fost făcută la 6 decembrie, când ne-am supus presiunii ruseşti, acceptând guvernul Rădescu și menținând astfel mai departe pe fenediști la conducerea statului. Răspunderea acestor greșeli n-o poartă desigur nici Maniu, nici Brătianu, care s-au opus cât au putut. Ea cade în întregime asupra regelui și a răilor săi sfătuitori. Rămâne să vedem dacă el a învățat ceva din greșelile făcute și dacă putem conta pe el în rezistența față de ruși. Maniu mă roagă să fiu foarte tare în seara aceasta cu Berry și Stevenson, pentru a nu spune mai târziu că n-au fost preveniți din timp.

La ora 8 la Stevenson. Prezenți în afară de el Berry și Le Rougetel[91]. De data aceasta, Le Rougetel era treaz, dar a băut solid în timpul discuției. Pentru prima dată de când îi cunosc am asistat la o mică ceartă între ei pe chestiunea atitudinii față de ruși. Din ea am înțeles că tot ce bănuiam eu până acum era, din nenorocire, adevărat. Churchill[92] nu este complet de acord cu Roosevelt[93] în privința

raporturilor cu Sovietele. Primul este pentru o atitudine mai fermă şi fără menajamente, în timp ce al doilea este mai îngăduitor şi mai dispus să închidă ochii asupra diferitelor manevre pe care şi le permit Sovietele, în contradicţie cu Charta Atlanticului şi cu celelalte tratate semnate între ei. Sunt numai urechi la discuţia dintre ei. Am impresia chiar că Stevenson anume ţine ca să aflu eu că între guvernul său şi cel american sunt neînţelegeri serioase pe chestiunea relaţiilor cu Moscova şi că dacă Sovietele comit unele abuzuri şi încălcări de angajamente internaţionale, vina o poartă numai guvernul american şi nu cel englez. Stevenson şi Le Rougetel sunt pur şi simplu „indignaţi" de atitudinea Sovietelor faţă de guvernul legal al Poloniei, refugiat la Londra de la începutul războiului. „Pretenţia Moscovei de a impune polonilor Comitetul ei de la Lublin este un adevărat scandal, zice Stevenson. Guvernul nostru, care are angajamente precise faţă de guvernul legal al Poloniei, nu se poate dezonora sacrificându-l de dragul Sovietelor. Eu cred că la Washington nu se ia destul de în serios acest lucru şi ne pune pe toţi într-o lumină mai mult decât jenantă faţă de opinia generală a lumii întregi în privinţa angajamentelor noastre de a lupta pentru o pace justă, care să respecte independenţa tuturor popoarelor. Moscova nu vrea să-şi respecte angajamentele luate şi se vede încurajată în această atitudine de îngăduinţa prea mare a Washingtonului. Iată un ultim fapt care dovedeşte acest lucru: atitudinea Sovietelor faţă de angajamentul luat de a nu se amesteca în treburile interne din Grecia, luat faţă de Churchill cu ocazia ultimului său voiaj la Moscova. Noi ştim precis că ea sprijină în direct, cu bani şi cu arme, pe comunişti şi anarhiştii din această ţară". Faţă de această filipică a lui Stevenson mă aşteptam la un răspuns tot atât de ferm din partea lui Berry care, în schimb, s-a mulţumit să-i dea o replică în doi peri. „Este adevărat că preşedintele nostru Roosevelt are multă admiraţie faţă de efortul militar al ruşilor, dar să nu-ţi închipui d-ta că el e dispus să le permită încălcarea tratatelor. Aşteaptă să vezi terminat războiul şi numai atunci se va convinge lumea că guvernul nostru ştie să-şi respecte angajamentele luate". „Să nu fie atunci prea târziu şi să ne vedem obligaţi să facem un nou război pentru a-i sili pe ruşi să-şi respecte angajamentele", i-a răspuns Stevenson. „Nu va fi nevoie de aşa ceva i-a răspuns Berry, căci la sfârşitul războiului Sovietele vor fi atât de epuizate încât ar fi suficient să le arăţi doar un băţ ca să le fie frică şi de umbra lor".

„Eu cred, am intervenit eu care n-am scos o vorbă cât a durat această discuție între ei, că d-voastră, d-le Berry, luați în prea ușor lucrurile și că pierdeți din vedere multe aspecte ale situației politice din Europa și, în special, un adevăr cunoscut de când e lumea: că mai ușor distrugi un rău în starea lui embrionară decât după ce el s-a dezvoltat și a prins rădăcini adânci în trupul unei națiuni. D-voastră vorbiți de epuizarea Sovietelor la sfârșitul războiului. Vă înșelați profund că, într-o Europă sărăcită și dezorientată după atâția ani de război, Sovietele n-au nevoie de prea mare forță militară pentru a-și răspândi propaganda ei otrăvitoare pentru ca pe urmele ei să-și consolideze imperialismul lor tradițional, dacă nu asupra întregii Europe, cel puțin asupra vecinilor Rusiei. Vă întreb deci dacă după atâtea sacrificii pe care țările d-voastră le-au făcut până acum și le vor mai face încă, nu se știe cât timp, vor mai fi în stare să facă un nou război pentru a sili pe ruși să-și respecte angajamentele lor internaționale? Eu nu cred și de aceea sunt foarte îngrijorat pentru viitorul Europei și în special pentru noi, popoarele care ne găsim în vecinătatea lor".

„Eu înțeleg foarte bine teama d-voastră, a răspuns Berry, însă eu rămân la convingerea mea că ne va rămâne destulă putere pentru a convinge pe ruși să rămână liniștiți între frontierele lor, bucuroși că datorită sprijinului nostru au scăpat de dominația lui Hitler și de dezagregarea statului lor".

„Eu însă țin să vă anunț că partidul nostru, pe care d-voastră îl cunoașteți că are aproape toată națiunea în spatele său, este hotărât să apere independența țării cu orice preț și chiar cu riscul de a ne opune cu armele dacă Sovietele calcă Armistițiul, amestecându-se în treburile noastre interne. Partidul nostru a ținut chiar azi o ședință de birou în care s-a hotărât formarea unui guvern de tehnicieni, cu scoaterea fenediștilor din el și a tuturor celorlalte partide, guvern care să continue războiul, să aplice Armistițiul și să se opună cu armele dacă Sovietele nu renunță la planurile lor de a bolșeviza țara. Partidul m-a autorizat să vă aduc la cunoștința d-voastră această hotărâre pentru a informa din timp guvernele d-voastră că noi, în disperare de cauză, ne vedem siliți să retragem o parte din forțele noastre de pe front pentru a ne apăra indepenedența".

Stevenson găsește „logică" atitudinea noastră, însă Berry e de părere că ea „poate provoca complicații grave, pentru care el nu-și

poate lua nici o răspundere". „Nici nu-i vorba ca noi să ne luăm vreo răspundere, rolul nostru fiind să transmitem guvernelor noastre informațiile care le avem, rămânând ca ele să decidă atitudinea de luat față de astfel de eventualități", i-a răspuns foarte bine Stevenson, ca și cum aș fi vorbit eu. „Eu cred că d-l Stevenson are perfectă dreptate cu atât mai mult cu cât prevenite din timp, de ceea ce se poate întâmpla în România, guvernele d-voastră au posibilitatea să intervină, făcând un serviciu și Sovietelor pe care le-ar ajuta să evite grave complicații la Dunăre". Le Rougetel, care în tot timpul discuției a băut într-una, s-a mulțumit să spună că „el este complet de acord cu părerea amicului său Stevenson".

S-a discutat apoi chestiunea voiajului lui de Gaulle la Moscova. „Omul acesta se joacă cu focul, căci nici nu s-a limpezit încă bine situația Franței, zice Berry, și el umblă cu intrigi la Moscova pentru a ne crea nouă, americanilor, dificultăți în organizarea viitoare a Europei. Să sperăm că Sovietele vor fi mai chibzuite decât el". Stevenson e de acord cu Berry că „alianța tradițională franco-rusă, de care tot vorbește de Gaulle, este îndreptată și în contra Angliei, dar că el se înșeală când își imaginează că rușii sunt atât de proști să se lase antrenați în planurile aventuroase ale acestui general ambițios și megaloman". La urmă Berry observă că „discuția care a avut loc în fața mea eu trebuie s-o consider sub raportul sincerității ei drept un omagiu adus specialității mele, de profesor de istorie diplomatică, mai mult decât activității mele de om politic".

În momentul când ne îmbrăcam, Berry a profitat de un moment când ceilalți oaspeți îți puneau hainele și mi-a șoptit să trec pe la el mâine la 12. Am ajuns acasă pe la 11 noaptea.

Sâmbătă, 16 decembrie 1944

Trec pe la minister pentru a lua cu mine documentația necesară în vederea măsurilor de luat cu Camerele de agricultură în privința semănăturilor de primăvară și a ajutoarelor de care are nevoie populația din Moldova și Bucovina. În acest scop iau cu mine și pe Julea, directorul producției vegetale, cel mai indicat să mă ajute în aceste chestiuni.

Între 10 şi 11[30] lucrez la Ministerul de Interne cu Rădescu şi cu cei doi subsecretari de stat Nistor şi general Creţulescu[94] care fac parte şi ei din Comisiunea interministerială, unul ca din partea liberalilor, priceput în problemele de administraţie, celălalt, ca reprezentant al Ministerului Apărării, pentru a se ocupa de tot ce priveşte garnizoanele militare şi cercurile de recrutare. Cu Rădescu punem definitiv la punct compunerea Comisiunei şi numele persoanelor care fac parte din ea. Din partea F.N.D.-ului merge Vlădescu-Răcoasa[95] şi Emil Bodnăraş, unul dintre secretarii generali ai Partidului Comunist. Acesta, ştiind ruseşte, ne va servi de interpret în discuţiile eventuale cu comandanţii ruşi din capitalele de judeţ. Rădescu îi dă lui actele prin care Comandamentul general sovietic ordonă comandanţilor ruşi să ne înlesnească îndeplinirea misiunii noastre. Mai merge cu noi şi Mihai Răutu[96], subsecretar de stat, şeful organizaţiei noastre din Dorohoi. Pentru siguranţa că ruşii nu ne vor face totuşi dificultăţi la trecerea prin capitalele de judeţ, unde ei au puternice garnizoane, Rădescu dispune să meargă în caravana noastră şi un camion cu 25 jandarmi, sub comanda generalului Creţulescu. Într-un alt camion se transportă hrana pentru ei şi pentru noi, întrucât nu există alt mijloc de aprovizionare, atât e de mare sărăcia în Moldova şi Bucovina, unde nu există nici un restaurant şi nici magazine în care să te poţi aproviziona. Toată problema hranei pentru drum este lăsată în seama lui Nistor. Plecarea caravanei noastre este fixată pentru luni dimineaţă, ora opt, din faţa Ministerului de Interne. Mă înţeleg apoi cu Rădescu asupra declaraţiilor care le voi face cu ocazia instalării prefecţilor şi primarilor, căutând să evit orice fricţiuni cu autorităţile militare sovietice şi să explic întârzierea cu care se regularizează problema administrativă în Moldova ca un fapt datorat dificultăţilor războiului şi nu şicanelor ruseşti. „Aşa ceva trebuie evitat cu multă grijă", stăruie Rădescu. Aici am ajuns cu raporturile noastre, după aproape patru luni de colaborare militară, cu aliaţii noştri ruşi! Şi cine ştie ce ne mai aşteaptă din partea lor!

La 12 m-am dus la Berry, foarte curios să aflu pentru ce m-a chemat fără să ştie Stevenson. L-am găsit bine dispus şi mult mai optimist. L-am informat că vin de la o întâlnire cu Rădescu în legătură cu plecarea mea în Moldova, săptămâna viitoare, dându-i toate detaliile asupra condiţiilor în care pleacă caravana noastră pentru ca să vadă şi el ce-au făcut ruşii în Moldova şi cu câte măsuri

de siguranță trebuie să circulăm, noi, membri ai guvernului, în propria noastră țară după patru luni de colaborare militară cu Aliații.

Conversația cu el a fost foarte interesantă, mai ales prin sinceritatea lui. Berry este un om bine informat, foarte cult și foarte inteligent, surprinzător pentru un american, care trec în general de oameni naivi și cu totul nepricepuți în treburile externe. Dacă este ceva adevărat în aceste aprecieri, atunci Berry face o excepție la regula generală, poate unde e și francez la origine, și deci mai accesibil problemelor de sinteză generală. El a început prin a-mi spune că în discuția de ieri seară a fost nevoit să adopte o atitudine care nu corespunde în fond cu modul său personal de a vedea chestiunea relațiilor cu Sovietele. „Prietenii noștri englezi, a continuat el, se află în divergență cu noi pe mai multe chestiuni principale în ce privește viitoarea organizare a păcii. Cea mai importantă din toate este cea privitoare la lichidarea imperiilor coloniale. Nu știu, personal, dacă această chestiune este coaptă sau nu în prezent. Ceea ce știu însă precis este că președintele Roosevelt și o mare parte a lumii noastre politice sunt ferm hotărâți să le desființeze, permițând tuturor națiunilor, indiferent de nivelul lor de dezvoltare, să-și organizeze liber viața lor națională. Noi îi înțelegem foarte bine pe englezi când ei nu sunt de acord cu politica noastră. Churchill a spus-o în mai multe rânduri și destul de clar că el nu înțelege să ducă un război pentru lichidarea propriului imperiu britanic. Sistemul englez de transformare al coloniilor mai dezvoltate în dominioane este desigur o soluție pentru un moment, însă numai acolo unde merge. Pentru rest, independența acestor colonii este inevitabilă. Sovietele nu sunt nici ele încântate de politica noastră față de colonii, căci se văd și ele amenințate în ce privește prezența lor în Siberia, care în fond este tot o colonie și acest imens spațiu geografic aparține popoarelor din Asia. Cum crede Moscova că imperiul colonial rus va supraviețui odată ce vor fi lichidate imperiile coloniale englez, francez, belgian, portughez și olandez? Bineînțeles, acesta este un proces de durată, dar el este inevitabil până la urmă. Pe lângă această mare divergență între noi și Londra, se mai adaugă și o sumedenie de alte chestiuni mai mici, în legătură cu diferitele interese pe care Anglia le are în Europa și care crează neînțelegeri între ea și Soviete. Președintele Roosevelt caută să se mențină, pe cât posibil, într-un rol de neutralitate față de aceste divergențe, care încep să fie deja

supărătoare în unele puncte ca Polonia, Balcanii, Grecia şi România. Acum vei înţelege pentru ce ieri seară eu am fost silit să păstrez o anumită rezervă, deşi în conştiinţa mea eu eram în totul de acord cu părerile d-voastră şi ale prietenului meu Stevenson în privinţa Sovietelor. Eu le cunosc foarte bine intenţiile, mentalitatea şi politica lor, după atâţia ani petrecuţi la Moscova şi ştiu foarte bine că numai forţa le poate sili să-şi respecte angajamentele tradiţionale. Acest lucru însă nu puteam spune în faţa lui Stevenson şi Le Rougetel, care ar fi putut să-l folosească în rapoartele lor trimise la Londra. Eu sunt personal de acord cu formula d-voastră de a rezista ruşilor, însă vă rog să nu luaţi părerea mea drept un răspuns oficial, căci aşa ceva nu pot face. Părerea mea este că guvernul d-voastră să ne sesizeze oficial printr-un memoriu foarte bine documentat pe care eu îl voi trimite la Washington, însoţit de referatul meu, care va fi foarte favorabil. Aveţi astfel asigurată toată bunăvoinţa mea pentru că sunt convins că aveţi dreptate, însă vă rog încă o dată să nu folosiţi părerea mea drept o aprobare oficială. În d-voastră personal, inutil s-o mai repet, eu am toată încrederea".

I-am mulţumit din suflet pentru sinceritatea cu care mi-a vorbit şi l-am asigurat de toată discreţia mea. I-am spus apoi că îndată ce mă voi întoarce din Moldova îl voi vedea pentru a-l informa de tot ce am făcut şi văzut şi că atunci voi fi fericit să-i răspund şi eu la chestiunile de politică externă pe care le-a atins el în discuţia de astăzi. Discuţia cu el a durat o oră şi jumătate.

La ora două fără un sfert am ajuns la „Capşa", unde Maniu lua dejunul cu Ghiţă Pop, Leucuţia, Solomon, Ilie Lazăr şi Sachi Boilă[97]. După dejun Maniu pleacă la Snagov cu Leucuţia şi Ilie Lazăr, unde rămâne peste noapte, iar mâine dimineaţă pleacă în Ardeal pentru mai mult timp. Către sfârşitul mesei au mai sosit Răutu, Ghilezan[98] şi Cezar Simionescu. Fiind prea multă lume, iar Maniu arătând extrem de obosit, am găsit că-i mai prudent să nu-i pun în curent cu discuţiile mele cu Berry şi Stevenson, mai ales că nu e nimic urgent şi totul se amână pe după Crăciun. Le-am povestit măsurile luate pentru plecarea în Moldova şi m-am angajat faţă de Maniu să fac eu un drum la Sibiu în cazul că el va rămâne acolo de sărbători. S-au discutat numai generalităţi, scoţându-se în evidenţă doar faptul că ori nemţii sunt încă foarte tari, ori ruşii au un plan dacă nu atacă serios Budapesta şi bat piciorul pe loc în Polonia şi Prusia Orientală de-

atâta timp. Maniu n-a luat aproape de loc parte la discuție, arătând peste măsură de prost și de obosit. Mi-a urat mult succes în Moldova. „Îmi pare rău, mi-a spus el că trebuie să pleci tocmai acum când eu, plecând la Sibiu, prezența d-tale era atât de necesară în Capitală, pentru a ține un contact strâns cu Rădescu și cu Palatul. Să sperăm că nu se va întâmpla nimic grav în acest timp".

Seara am stat acasă, pregătindu-mă pentru drum. Milica pregătește două coșuri mari cu alimente pentru ai mei de la Bogdănești. Ard de nerăbdare să văd ce este cu tata[99], cu Ghiță[100] și cu celelalte rude ale mele din județul Baia. Sper să-l găsesc în viață și pe moș Ghiță Kirileanu[101], la Piatra Neamț. Iau 200 000 lei cu mine, toți banii care-i am în casă, ajutor pentru familie și prieteni.

Duminică, 17 decembrie 1944

La 9 dimineață trec pe la Lupu să mă înțeleg cu el pe cine trebuie să numesc prefect și primar la Huși, când voi trece pe acolo. Am găsit la el și pe fratele său, Panait. Situația pare destul de încurcată, întrucât ei n-au nici o informație de ce oameni au rămas la Huși și nici nu cunosc care din refugiați au reușit să se întoarcă. Eu îi propun lui Panait să meargă cu mine, căci mi-ar fi de un mare folos. El ar merge, însă nu mă poate însoți prin toate județele, întrucât eu trec mai întâi prin județele din lungul Siretului, până la Rădăuți și de acolo mă întorc prin celelalte din lungul Prutului. Rămâne să las Fălciul în seama lui, unde el se va duce după întoarcerea mea în capitală.

Aflu de la Lupu că Mihai Popovici se zbate de câteva zile să-i găsească lui Penescu[102] o funcțiune în partid, drept „compensație" pentru postul de ministru care l-a pierdut. El se gândește la un loc în secretariatul partidului, invocând argumentul că noi, cei trei, Ghiță Pop, eu și Solomon, rămânând mai departe în guvern, nu avem timp suficient să ne ocupăm de alegeri. I-am răspuns lui Lupu că în ce mă privește pe mine personal, eu aș fi mai mult decât fericit să scap de această belea, lucru care corespunde perfect planului meu de a mă retrage la prima ocazie din secretariat și apoi din politica militantă de partid, numai că nu găsesc de loc potrivită numirea lui Penescu, om lipsit de orice calitate pentru funcțiunea aceasta și în plus antipatizat de toată lumea. Lupu e de aceeași părere și a căutat să-l convingă pe

Popovici să renunțe. Popovici nu se lasă însă și a făcut apel și la Mihalache care, din ostilitate față de Ghiță Pop, se arată dispus să susțină pe oricine altul numai să-l poată înlătura pe el. Se pare că Popovici și Mihalache au discutat chestiunea aceasta cu Maniu, fără să poată ajunge la un rezultat, dovadă că pe noi nu ne-a pus în curent. Dacă aș fi cunoscut acest lucru ieri, aș fi putut discuta cu Maniu, lăsându-i mână liberă în ce mă privește pe mine, așa însă el e plecat din Capitală și chestiunea rămâne s-o discutăm după sărbători. Totul depinde de Ghiță Pop, pentru că dacă el rezistă, eu sunt obligat să mă solidarizez cu dânsul. Lupu nu crede că vom putea ține alegeri apropiate pentru mai multe motive, dintre care două sunt foarte importante: neputința de a face alegeri în Ardealul de Nord și opoziția rușilor sub pretext că se tulbură liniștea în spatele frontului. El recunoaște acum că a fost o greșeală de neiertat cedarea noastră în fața Sovietelor când ne-au invitat să părăsim administrativ Ardealul de Nord. El e convins că vom avea mari necazuri cu rușii în viitorul apropiat pentru că, zice el, ei au mână liberă din partea anglo-americanilor nu numai în țara noastră, dar și în Balcani și toată Europa Centrală. Observ că de câtva timp la Lupu această părere a devenit o idee fixă. „Tu, dragul meu, îmi spune el, ai rămas același optimist incorigibil. Mie intuiția îmi spune că te înșeli".

La întoarcerea spre casă m-am oprit la Ghiță Pop să discut cu el aceea ce aflasem de la Lupu și să punem la punct mai multe chestiuni pentru timpul cât voi lipsi din Capitală. Pop era în curent cu manevra lui Popovici. Îl pusese în curent Maniu, care nici nu vrea să audă. Totuși Ghiță Pop e de acord și el că dacă în adevăr rămânerea noastră în guvern se prelungește și alegerile generale pot avea loc, atunci trebuie o schimbare ori demisionăm din guvern, ori din secretariat. Cineva trebuie să se ocupe serios de pregătirea alegerilor. Ca și mine, el înclină pentru a părăsi secretariatul, însă nu admite în ruptul capului pe Penescu, pe care-l consideră „o pacoste pentru partid", cu atât mai mult cu cât vede în el „omul de afaceri al lui Popovici, un alt pungaș, ca și susținătorul lui". De-abia azi aflu de la Pop că, în momentul când ne-am trezit cu figura lui Popovici de a-l lăsa pe Penescu la Interne în locul său, Ghiță Pop a protestat energic pe lângă Maniu, pentru „această manevră urâtă a lui Popovici" și l-a anunțat că el nu se va solidariza niciodată cu Penescu dacă va ieși vreun scandal de pe urma folosirii fondurilor secrete de la Interne. Pentru el

este o certitudine că numai perspectiva de a-şi vârî mâna până în coate în fondurile secrete l-a determinat pe Popovici să-şi vâre omul lui la Interne. Maniu l-a asigurat că aşa ceva nu se va întâmpla, întrucât va lua el „toate măsurile necesare". M-am înţeles cu Ghiţă să reluăm discuţia acestei chestiuni după întoarcerea mea din Moldova. L-am pus apoi în curent cu discuţiile mele din ultimele zile cu Berry şi cu Stevenson, rugându-l să nu-l informeze despre ele decât numai pe Maniu, pe care-l va vedea peste câteva zile la Sibiu. Ne-am înţeles apoi să-l prevină pe Negel despre propunerea lui Berry ca guvernul să informeze pe anglo-americani despre situaţia exactă a raporturilor noastre cu Sovietele şi despre intenţia noastră de a rezista în caz că se mai amestecă în treburile noastre interne. El va ţine un contact strâns şi cu Rădescu şi va veghea ca acesta să nu se lase influenţat de manevrele lui Tătărescu. El îmi spune, ca şi Maniu, că este regretabil că eu trebuie să plec din Capitală „tocmai în împrejurările grele de astăzi". Bietul Ghiţă Pop rămâne acelaşi neîndemânatec pentru astfel de activitate, care-i repugnă şi în care nici nu se prea pricepe. Să sperăm că nu se va întâmpla nimic grav, acum înainte de sărbători. Maniu la Sibiu şi eu în Moldova, toată răspunderea partidului rămâne în seama lui, pentru că Lupu este cu totul absent, iar Mihalache îşi vede de treburile lui, la Dobreşti. Îi recomand să se sfătuiască pentru chestiuni mai grele cu Leucuţia şi Mănuilă, oameni serioşi şi cu multă pricepere politică. La plecare l-am rugat să nu-l piardă din vedere pe Lupu şi pe Titel Petrescu şi să încerce pe lângă acesta din urmă să-i deschidă ochii asupra propriilor lui interese. „E absolut zadarnic, mi-a răspuns el. Titel este aşa gogoman că-şi sapă groapa cu propria lui mână". Mă tem că Ghiţă Pop are dreptate. Lupu îl judecă la fel.

La dejun este adunată toată familia mea din Capitală. Vărul meu dinspre mamă, preotul Mihai Cârlănescu, refugiat într-un sat din Muscel, mă roagă să-l iau cu mine pentru a vedea cea mai rămas din gospodăria lui din Bogdăneşti. Îl voi lua în maşină cu mine, căci mai am un loc. Merge în maşina mea şi Răutu, plus că este încărcată până la refuz cu alimente pentru familia mea din Bogdăneşti, tata, Ghiţă, mătuşa Luţica, dacă îi voi mai găsi în viaţă. Celălalt văr, de pe tată, învăţătorul Ion Spiridon, vrea să meargă şi el şi dacă se poate să-l numesc prefect. Mă cam încurcă pretenţia lui, întrucât e cam lipsit de tact şi are mulţi adversari în judeţ, deşi este un om foarte corect şi un

excelent învățător. Neavând însă la îndemână pe altul mai bun, cred că-l voi numi pe el cel puțin pe timpul cât va dura refacerea județului și aprovizionarea populației. Rămâne să văd dacă-i pot găsi vreun loc în camionul cu jandarmi. Ar vrea să meargă și unul din frați, Mircea[103] sau Neculai[104], să se ocupe de tata și de Ghiță, în caz că mai sunt în viață, însă n-am loc pentru ei, plus că n-ar avea cu ce se întoarce, caravana noastră având altă rută la întoarcere. Tot timpul dejunului nu vorbim decât despre ce voi găsi în județ și mai ales la Bogdănești și la Fălticeni.

Seara la 5^{30} îmi telefonează Negel[105]. Mă duc la el la ora 6, la Palat. Stau o oră. El vrea să mă opresc la Administrația Domeniului Coroanei de la Mălini, când voi trece în Bucovina, ca să las un plic cu instrucțiuni administrative și să văd și eu dacă autoritățile ruseşti din Fălticeni au ridicat blocajul asuprea bunurilor acestui domeniu.

Am discutat apoi situația politică, punându-l în curent cu discuțiile mele cu Berry și cu Stevenson. I-am recomandat să țină un contact strâns cu ei, căci ne sunt foarte favorabili și dacă se poate să-i sugereze regelui să-i invite mai des la Palat. Negel îmi spune că peste câteva zile regele se va stabili la Sinaia, pe timpul sărbătorilor și că va rămâne acolo până după Bobotează. El crede că vom avea liniște câteva săptămâni, căci rușii au dificultăți destul de mari cu anglo-americanii în legătură cu Polonia și Balcanii și că nici din punct de vedere militar lucrurile nu merg prea bine pentru trupele lor în Polonia și Ungaria. Negel e convins, ca și mine, că singura soluție de viitor este un guvern de militari și tehnicieni. L-am felicitat pentru buna lui orientare politică și i-am spus că noi avem o mare încredere de capacitatea lui de a-l feri pe rege de influențele proaste. El știe la ce fac eu aluzie pentru că și el are păreri tot atât de proaste despre Tătărescu și oamenii lui, ca și mine. Referindu-se la drumul meu în Moldova, el mi-a spus că „nu mă invidiază", știind dificultățile imense pe care le voi întâmpina nu numai din partea autorităților sovietice, cât și din partea comuniștilor evrei, care-și fac de cap, urmărind prin toate mijloacele alipirea Moldovei și Bucovinei la Republica Moldovenească din Basarabia. Negel a devenit din cauza aceasta un mare antisemit. „După ce se va termina cu acest război, zice el, va trebui să ne revizuim complet politica noastră față de evrei care s-au dovedit niște trădători nerușinați". Am încercat să-i explic că nu toți evreii sunt comuniști și că și la ei sunt curente și ideologii

diferite şi dacă unii dintre ei arată simpatii deosebite faţă de Soviete, lucrul se explică prin tot ce au suferit ei din partea lui Hitler. „Părerea mea, am continuat eu, este că evreii vor ajunge până la urmă în conflict cu Sovietele, întrucât ei nu pot admite dictatura lor, pentru că ruşii sunt în realitate antisemiţi, dovadă progromurile înfiorătoare pe care le-au făcut în revoluţia lor din 1905–1906 şi care s-au soldat cu aproximativ 5 milioane de victime evreieşti". Totuşi nu cred că l-am convins, căci la urmă el mi-a spus: „În evrei nu poţi avea niciodată încredere, căci sunt oportunişti şi lipsiţi de scrupule". „Vom mai vorbi despre aceste lucruri după întoarcerea mea din Moldova", am terminat eu.

La 9 seara m-am aşezat în pat pentru a putea pleca odihnit la un drum atât de lung şi obositor.

Luni, 18 decembrie 1944

Caravana noastră pentru Moldova pleacă din faţa Ministerului de Interne la ora 8^{30} dimineaţă. Comisiunea interministerială e formată din: I. Hudiţă, ministru al Agriculturii, preşedinte; Vlădescu-Răcoasa, ministru al Minorităţilor; subsecretarii de stat: Mihai Răutu, Gh. Nistor* şi general Ilie Creţulescu, membri. În afară de trei maşini în care merg miniştrii, caravana mai conţine un camion cu 25 de jandarmi şi un al doilea camion mai mic, acoperit, cu alimente şi diferite bagaje. În el merg câţiva funcţionari, printre care şi Julea. Vărul meu Spiridon merge în camionul cu jandarmi, unde cu mare greutate i s-a putut face un loc. În maşina mea merg Răutu şi vărul meu preotul Cârlănescu.

Am ajuns la Focşani la ora 11^{30}, deşi eram anunţaţi pentru ora 10^{30}. Ne oprim la Prefectura judeţului. Înainte de plecarea noastră din Bucureşti, subsecretarul de stat Nistor anunţase tuturor prefecturilor din Moldova şi Bucovina orele aproximative ale sosirii noastre, puindu-le în vedere în acelaşi timp să convoace pe toţi reprezentanţii politici ai celor patru partide din guvern, în vederea numirii prefecţilor şi primarilor din capitalele judeţelor.

---

* De fapt, Dimitrie Nistor!

Sala mare a Prefecturii era plină de lume, funcționarii care sosiseră în parte din refugiu și reprezentanții politici ai celor patru partide, aceștia foarte puțini, în special liberalii, ai căror șefi lipseau cu toții. Și conducătorii organizației noastre țărănești lipseau în mare parte, în cap cu șeful ei, Nicușor Graur[106]. Situația politică însă în acest județ era ceva mai ușoară, întrucât prefectul în funcțiune, H. Boos[107], membru în organizația noastră reușise să se înțeleagă cu reprezentanții celorlalte partide, inclusiv comuniștii și socialiștii, așa că am găsit deja înființată o administrație județeană care reușise chiar să deschidă o parte din școli, printre care și liceul din Focșani. N-a fost deci nevoie de prea multă discuție pentru a-l confirma pe profesorul secundar H. Boos ca prefect, iar pe profesorul secundar Lozinschi, primar al orașului Focșani și pe avocatul Mihăileanu, independent, ajutor de primar. După ce le-am semnat ordinele de numire, le-am explicat celor prezenți pentru ce s-au întârziat atâta timp reluarea legăturilor administrative oficiale cu guvernul central de la București, îndemnându-i să depună toate eforturile pentru reorganizarea județului, pentru redeschiderea tuturor școlilor și aprovizionarea populației cu cele necesare. Întrebându-i apoi cum stau cu însămânțările de toamnă, Boos mi-a răspuns că județul a reușit să însămânțeze din plan aproape 70%, cu ajutorul județelor vecine, Râmnicu Sărat și Buzău, care le-au pus la îndemână semințe și mai multe tractoare. Julea, care a stat de vorbă cu mai mulți ingineri agronomi prezenți în Focșani și cu funcționarii de la Camera agricolă, mi-a spus, după ce am plecat din oraș, că cifra de 70% e cu mult exagerată și că în realitate nu crede că depășește 50% din plan. Spre surprinderea noastră, prefectul Boos ne-a putut oferi o masă în restaurantul din centrul orașului, o supă, o friptură, pâine neagră și ca băutură sifon. Din cauza rușilor nu se pune în vânzare în tot orașul nici vin și nici un fel de băutură alcoolică.

La ora 6 am ajuns la Bacău, unde situația este mult mai complicată. În sala Prefecturii se află adunați reprezentanții partidelor din guvern, afară de liberali, care, de teama agitației pe care o fac comuniștii în contra proprietarilor de moșii, nu s-au reîntors încă din refugiu. Organizația noastră național-țărănistă este toată prezentă, în cap cu șeful ei, avocatul Nicolau. Prefectul în funcțiune, instalat sub regimul de ocupație sovietic, avocatul Dionisie Ionescu[108], armean de origine, fost secretar al organizației noastre din orașul Bacău, a

părăsit partidul, înscriindu-se la comuniști. Nicolau, cu care am discutat situația înainte de a deschide ședința, e de părere să ia el prefectura până la alegeri, iar lui Dionisie Ionescu să-i dăm cel mult primăria orașului. Acesta însă nu acceptă cu nici un preț să cedeze prefectura. În discuția avută cu el, de o jumătate de oră, Ionescu mi-a explicat motivele pentru care vrea să rămână mai departe prefect, printre care și acela că vrea să-și vadă legalizată de Ministerul de Interne gestiunea lui, întrucât „crezând că Moldova va rămâne definitiv sub ruși", el a luat o serie de măsuri administrative, emițând o serie de bonuri cu valoare de monedă, care sunt încă în circulație în oraș și chiar în județ. Până nu primește descărcarea din partea guvernului, el se vede nevoit să-și păstreze postul. El n-are încredere în Nicolau, cu care nu mai are relații personale și se teme ca acesta să nu-i facă dificultăți la București până își va vedea gestiunea legalizată. În afară de acest argument, Ionescu îmi spune că el a reușit să stabilească foarte bune relații cu Comandamentul militar sovietic din oraș, de la care poate obține multe înlesniri pentru aprovizionarea populației din oraș și județ. Îmi dă cuvântul lui de onoare că va lăsa prefectura lui Nicolau de îndată ce i se va legaliza gestiunea de către Ministerul de Interne. Aproape mă convinsese când s-a petrecut un incident mai mult decât supărător. În timp ce discutam cu el, a intrat în sală comandantul sovietic din oraș, un colonel Efreimov, care pe un ton obraznic a întrebat „cine este șeful de la București al acestei delegații". La răspunsul meu că eu sunt conducătorul comisiunii interministeriale, el mi-a declarat pe un ton autoritar: „vă rog să nu vă atingeți de acest prefect al județului cu care eu mă înțeleg foarte bine". Înainte de a-i răspunde eu, i s-a adresat în rusește Bodnăraș, care i-a explicat rostul delegației noastre, rugându-l foarte politicos să nu se amestece în activitatea noastră. Văzând că este bine băut, l-a invitat într-o sală alăturată, unde a vorbit cu el o jumătate de oră, i-a arătat aprobarea Comandamentului sovietic de la București și l-a asigurat că delegația noastră va ține cont de recomandarea lui și că ea urmărește să stabilească cele mai bune raporturi cu autoritățile militare din toate județele pe unde va trece. Cu multă greutate a reușit să-l scoată din localul prefecturii, pentru a nu se mai da în spectacol.

După alte lungi discuții cu Nicolau, am sfârșit prin a mă înțelege să accepte primăria orașului pentru un țărănist, avocatul Constantin Calmuschi și să lase prefectura lui Ionescu. Ca ajutor

primar a fost numit un evreu, David Boiangiu, social-democrat. De altfel, îşi dă seama şi Nicolau că de îndată ce se va forma la Bucureşti un guvern de tehnicieni se vor revizui tot ce aranjăm noi astăzi. După semnarea de numire, le-am ţinut un scurt discurs, recomandându-le şi lor ceea ce spusesem la Focşani. Pe la 11^{30} noaptea am luat o mică gustare în biroul prefectului, după care am plecat spre Roman, unde am ajuns la ora două. Nistor anunţase pe cei de la Prefectură că vom ajunge pe la ora două noaptea. La plecare i-am recomandat lui Ionescu să fie prudent şi să se gândească şi la viitorul lui, întrucât „Moldova va rămâne românească, iar ruşii o vor părăsi într-o zi". El mi-a răspuns că este conştient de răspunderea „care şi-o asumă". Prefectului i-am recomandat să numească ajutor de primar un liberal, în înţelegere cu organizaţia lor.

La Roman găsim o situaţie şi mai delicată decât la Bacău. Spre surprinderea noastră, prefectul în funcţiune era un evreu, avocatul Herşcovici[109], membru în organizaţia noastră naţional-ţărănistă. Sala Prefecturii era plină de lume. Lipseau liberalii din aceleaşi motive ca şi la Bacău, afară de un învăţător pensionar. Lipseau la fel conducătorii organizaţiei noastre, inginerul Hoisescu[110] şi avocatul Cosloschi, care nu întorseseră încă din refugiu. Hoisescu, de altfel, era stabilit de mulţi ani în Capitală, fiind şef de onoare al organizaţiei noastre, iar Cosloschi, preşedinte activ. Din partea organizaţiei noastre se aflau numai Herşcovici şi Ştefan Aprodu, negustor, acesta ocupând funcţiunea de ajutor de primar al oraşului Roman, primar fiind Gh. Porcescu, un învăţător pensionar, liberal. Înainte de deschiderea şedinţei am stat de vorbă cu ei aproape o oră. Pe Herşcovici îl cunoşteam de când eram elev la Liceul Naţional din Iaşi, unde el era cu un an înaintea mea. Am fost apoi colegi la Facultatea de Drept, unde el a fost un student foarte bun, luând bilă albă până şi la profesorul A. C. Cuza[111], care nu era de loc favorabil evreilor, însă aprecia obiectiv pe cei foarte buni. De când terminase facultatea îi pierdusem urma, aşa că nu mică mi-a fost mirarea când l-am găsit prefect la Roman, sub ocupaţia rusească. Herşcovici mi-a explicat situaţia de la Roman şi împrejurările în care ajunsese prefect. El este un avocat foarte bun şi de când este prefect, el şi-a pierdut cea mai mare parte din clientelă. Mi-a povestit apoi haosul rămas în oraş şi în judeţ după retragerea autorităţilor şi apropierea frontului de luptă, de Roman, în lungul Siretului. Toată lumea fugea care încotro,

iar ţiganii şi sărăcimea oraşului începeau să prade şi să dea foc magazinelor din centru. El a fost silit, fără voia lui, la cererea populaţiei, să formeze un comitet de apărare a oraşului, comitet care în urmă s-a transformat în organ cu caracter administrativ, el luând funcţia de prefect, Gh. Porcescu aceea de primar, iar Ştefan Aprodu de ajutor de primar, iar alţii de pretori, comisari şi comandanţi de miliţie. Ca şi la Bacău, el a fost nevoit să introducă bonuri cu circulaţie restrânsă pentru plata funcţionarilor. El vrea să i se legalizeze aceste măsuri şi imediat după aceasta va demisiona pentru a se reîntoarce la meseria lui. L-am întrebat între patru ochi ce este adevărat cu campania pe care o fac unii evrei pentru alipirea Moldovei şi Bucovinei la Rusia Sovietică. „Şi noi avem drojdia noastră, ca toate naţiunile, mi-a răspuns el. Toţi aceşti indivizi fără căpătâi, hamali în gară, căruţaşi, muncitori cu ziua etc. visează cai verzi pe pereţi şi o fac pe comuniştii, habar neavând ce este această mişcare. Ei ştiu una şi bună că ei trebuie să conducă societatea în numele clasei muncitoare. Când le spun că ruşii vor părăsi Moldova într-o zi şi ei se expun la sancţiuni grave, îmi răspund că aşa ceva nu se va întâmpla, iar dacă totuşi s-ar retrage atunci pleacă şi ei cu dânşii, întrucât în Soviete fraţii lor sunt la putere. Singura dificultate mai serioasă, continuă Herşcovici, o avem cu cei câţiva evrei pretinşi intelectuali, care dispun de câteva clase de liceu sau de comerţ şi care cred că tot ce zboară se mănâncă. Aceştia erau siguri că Moldova va fi alipită la Rusia Sovietică. De abia aştept să-i cunosc mâine la Prefectură şi să le arăt cât s-au înşelat de mult crezând în astfel de bazaconii. Prezenţa Comisiunii interministeriale în Moldova pune capăt definitiv visurilor lor prosteşti. Începând din noaptea aceasta, zice el, comunismul a încetat să mai constituie o primejdie în judeţul Roman şi cred că la fel va fi şi în celelalte judeţe din Moldova. Herşcovici mi-a mai spus un lucru care m-a impresionat mult, că de când a devenit prefect el a refuzat în permanenţă colegilor săi evrei să facă vreo arestare de cuzişti sau legionari, mai ales că toţi şefii lor sunt fugiţi din judeţ. „N-am voit să se zică, spune el, că fiind evreu am acum ocazia să mă răzbun". „M-ai convins, i-am răspuns eu, pentru că totdeauna te-am cunoscut drept un om cinstit". M-am înţeles cu ceilalţi membri din delegaţie să confirm în posturile lor de Herşcovici, pe Porcescu şi pe Aprod.

Am deschis apoi şedinţa la ora 3^{30} din ziuă. Le-am făcut şi lor aceleaşi declaraţii ca şi la Focşani şi Bacău, explicându-le pentru ce statul nu şi-a putut până azi exercita autoritatea lui administrativă şi îndemnându-i să depună toată puterea lor de muncă în sprijinul populaţiei atât de crunt încercată. A urmat apoi o masă la ora 4 în ziuă, la care în loc de pâine ni s-a servit mămăligă. În toastul pe care l-am ţinut am scos în evidenţă două elemente caracteristice ale vremurilor pe care le trăim: un muncitor, Gheorghiu-Dej ministru şi un evreu prefect. Am arătat ce luptă eroică a trebuit să ducem noi, cei grupaţi pe vremuri în jurul d-lui Lupu, în contra huliganilor antisemiţi, cuzişti, legionari, vaidişti etc. A răspuns Herşcovici în cuvinte emoţionante, arătând şi el importanţa schimbărilor produse în ţară după 23 august şi omagiind totodată nu numai pe noi, care „în anii grei ai dictaturilor carliste şi antonesciene, zice el, am dus o luptă eroică pentru apărarea democraţiei. Evreimea din toată ţara nu va uita niciodată, a continuat el, sprijinul imens care l-a avut din partea acestui mare partid".

Bodnăraş, care a stat pe un scaun lângă mine, a rămas profund impresionat de toastul meu şi de hotărârea mea de a numi prefect un evreu. În toastul meu pomenisem şi de afacerea Dreyfuss de pe vremuri, din Franţa, arătând că la noi, până în timpul de azi democraţii adevăraţi se pot deosebi de reacţionari, după cum sunt sau nu antisemiţi. „Cu cât vă cunosc mai bine, mi-a spus Bodnăraş, cu atât îmi explic mai uşor forţa partidului d-voastră şi mă conving mai mult că Partidul Comunist trebuie să colaboreze cu el. Din nenorocire, în partidul meu foarte mulţi fruntaşi se tem de reacţionarismul lui Maniu. Dacă noi am putea trece peste această dificultate, colaborarea noastră ar fi asigurată pentru multă vreme". I-am răspuns că toţi prietenii lui care au astfel de păreri despre Maniu nu-l cunosc de loc şi că el are scuza că a lipsit mulţi ani din ţară, lucru care nu i-a permis să cunoască la faţa locului rolul imens pe care l-a jucat Maniu în apărarea regimului democratic, care dacă s-a salvat acest lucru se datorează în mare parte prestigiului personal imens al acestui om, pe care eu îl consider, ca istoric, drept cea mai mare personalitate politică de care dispune neamul nostru de la Mihail Kogălniceanu încoace. Bodnăraş a rămas pe gânduri.

Pe la 5 în ziuă ne-am culcat îmbrăcaţi pe nişte canapele în biroul prefectului, pentru a putea pleca pe la 8^{30}–9 la Piatra Neamţ.

Marți, 19 decembrie 1944

Plecăm din Roman la 8^{30}, ajungem la Piatra pe la 10^{30}. Înainte de a deschide ședința fac o scurtă vizită lui moș Ghiță Kirileanu, pe care-l găsesc cam răcit și îngrozit de atmosfera din oraș. Trăiește izolat cu totul. Nu vede pe nimeni. Stă într-o singură cameră, în care doarme, face mâncare, se spală, iar pe o mică masă pătrată are câteva cărți și câteva caiete pe care scrie într-una. Pregătește o nouă ediție a *Poveștilor* lui Creangă[112] și pune ordine într-un dosar voluminos cu hârtii rămase la el de la Mitiță Sturdza[113]. Din luna februarie, când rușii s-au apropiat de Piatra, el n-a mai văzut ziar românesc. Nu știe nimic despre 23 august, decât că România nu mai luptă alături de nemți și că a trecut de partea rușilor și a anglo-americanilor. Nu știe nimic despre existența guvernului Rădescu și nu-i venea să creadă când i-am spus că sunt ministru și că am venit în fruntea unei delegații interministeriale pentru a pune ordine în administrația din Moldova și Bucovina. I-am dat câteva kilograme de zahăr, trei sticle de ulei, 1 kg de cafea, trei sticle de vin, una de coniac, una de alcool și 20 000 lei. Milica i-a trimis prăjituri, ciocolată și doi cozonaci. Timp de 10 minute n-a putut vorbi de emoție, plângând într-una. I-am propus să-l numesc prefect sau primar. A refuzat categoric, invocând bătrânețea și dorința lui de liniște „pentru câte zile le mai are de trăit". Din ziarele care le aveam la mine i-am lăsat și lui câteva numere din „Dreptatea", „Curierul" și „Jurnalul" lui Braniște. I-am spus că dacă vrea să vină la București să-mi comunice prin prefectura județului data sosirii pentru a-l aduce de la gară acasă la mine. N-am putut sta decât o jumătate de oră, întrucât peste trei ore trebuia să plec la Fălticeni. M-a condus până la mașină, lăsându-l plângând în poartă. „Am trăit să văd și minunea aceasta, Moldova din nou a statului român și pe d-ta ministru în aceste cumplite vremuri pentru neamul nostru", a spus el în momentul despărțirii.

La Prefectură erau adunați reprezentanții tuturor partidelor din guvern. Liberalii erau reprezentați de țăranul Dinu Ghiorghiță, iar țărăniștii, de învățătorul Radu, fost prefect și de avocatul Moțoc. Găsesc prefect pe un învățător din Muntenia, căsătorit la Piatra de anul trecut cu o învățătoare din județ, cu numele de Antim Ștefănescu, înscris în Frontul Plugarilor lui Groza. Pare un om energic, bun gospodar și se bucură de bună reputație. Reprezentanții liberali și țărăniști fiind de acord să rămână el prefect, am acceptat,

numindu-l ca primar al oraşului pe învăţătorul Dumitru Ghiorghiţă, liberal, iar ca ajutor de primar pe Ion Tărbescu, ţărănist. Primar la Târgu Neamţ a fost numit avocatul Victor Moţoc, ţărănist, iar primar la Buhuşi, Aurel Săndescu, negustor, social-democrat. Prefectul ne-a expus situaţia dezastruoasă din judeţ. Semănăturile de toamnă nu s-au făcut decât 15% din plan, lipsind seminţele şi vitele pentru arătură. Populaţia duce mare lipsă de alimente. Pâine nu mai este în oraş de câteva luni, iar mămăliga de-abia se mai găseşte. Nu există zahăr, cafea, ulei, de cel mult şapte luni. Ca să câştigăm timp, fac declaraţiile mele în timpul mesei, luată într-un şopron de scânduri, cu o ciorbă de fasole şi ouă fierte, bineînţeles cu mămăligă. Lipseşte orice băutură alcoolică. Le arăt în declaraţiile mele pentru ce s-a întârziat atâta timp stabilirea legăturilor cu centrul, pentru că peste tot vreau să scot din capul tuturor ideea că s-ar fi putut vreodată ca Moldova să se alipească la Rusia Sovietică. Până şi moş Ghiţă Kirileanu îmi spusese că era aproape sigur de acest lucru şi că aştepta o ocazie să se poată refugia la Bucureşti. Le-am recomandat să deschidă peste tot şcolile, iar prefectul şi primarul oraşului să vină imediat la Bucureşti cu un plan complet de tot ce au nevoie, în special aprovizionarea populaţiei.

Plecăm din Piatra la ora două spre Fălticeni. Când am ajuns la Boroaia, caravana şi-a continuat drumul spre Fălticeni, iar eu m-am abătut o oră la Bogdăneşti, ducând cu mine şi pe vărul, preotul Cârlănescu. Am ajuns acasă la tata la ora 3 şi am stat o oră. De când am plecat din Piatra şi tot drumul până la Fălticeni acelaşi spectacol dezolant, case părăsite, unele distruse complet, bălării uscate cât gardurile, ţipenie de om, nici un câine, nici o pisică, pustiu peste tot, podurile peste şanţuri stricate sau lipsă completă, urmările nenorocite ale războiului care a silit populaţia să fugă în toate părţile. La Boroaia şi Bogdăneşti acelaşi spectacol. În Bogdăneşti situaţia mai jalnică ca peste tot. Aflu în urmă de la tatăl meu că în satul nostru a fost linie de front câteva luni, satul fiind împărţit în două, până la Primărie, şi de acolo, peste apa Râştei, până la Bogata şi Moişa era linia rusească, iar de acolo până în linia munţilor, ocupând Râşca, Buda, Slătioara, se afla linia ocupată de trupele noastre şi cele germane. După 23 august, trupele noastre şi cele germane s-au retras pe valea Bistriţei, în Ardeal, o parte pe la Broşteni, iar alta pe valea Bicazului-Gheorgheni. Partea din Bogdăneşti unde se află casa părinţilor şi şcoala primară a

căzut în zona sovietică. În localul şcolii a fost instalat comandamentul rus, iar în livada noastră, care se află în faţa şcolii, au fost instalate două baterii de artilerie, camuflate sub arborii fructiferi, dintre care n-a mai rămas aproape nici unul în picioare. Casa a rămas o ruină.

Pe tata l-am găsit culcat pe o saltea de paie în singura cameră rămasă întreagă, dar fără sticlă la ferestre, care erau astupate cu nişte bucăţi de scândură pe care le mai găsise în grajdul vitelor. N-avea nici scaun şi nici masă. Populaţia din Bogdăneşti a fost evacuată în judeţul Botoşani. Tata, Ghiţă şi mătuşa Luţica[114] au mers kilometri pe jos, iar o parte din drum, tata neavând un picior, a putut fi transportat în căruţele unor săteni. N-a putut lua cu el decât un mic geamantan cu ceva mâncare şi ceva rufe. Gospodăria a rămas de izbelişte, cu porci, vacă, păsări şi cu toată mobila din casă. După 23 august, ţiganii din Râşca, care se refugiaseră prin pădurile din jur, au prădat tot ce au mai găsit de pe urma războiului. Evacuarea populaţiei s-a făcut la sfârşitul lunii martie. Ea nu s-a întors înapoi decât la 15 septembrie, când n-a mai găsit nimic decât ruine, acoperite de bălării. De la intrarea în sat şi până la casa noastră, nici un gard, nici un podeţ, nici un copac, totul fusese ars în timpul războiului, iar ceea ce mai rămăsese fusese distrus de locuitorii întorşi pentru a-şi procura lemne de foc şi adăposturi pentru iarnă. Din pereţii rămaşi în picioare, locuitorii au extras lemnul care se mai găsea, ca să-şi poată improviza o cameră pentru iarnă. Când am ajuns eu în Bogdăneşti din fericire era vreme bună. Dumnezeu ţinea cu lumea aceasta nenorocită, permiţându-i să-şi înjghebe un adăpost pentru iarnă.

Când am intrat în camera lui tata, din cauza întunericului, nici nu m-a putut cunoaşte. Când a înţeles că sunt eu, i se părea că visează. Ghiţă nu era acasă: ajuta pe mătuşa Luţica să-şi înfiripeze şi ea o cameră de locuit. Şoferul meu Costică l-a dus acasă la el pe preotul Cârlănescu, care-şi avea gospodăria gard în gard cu mătuşa Luţica, aducând-o pe ea şi pe Ghiţă. Prima întrebare a tatei a fost despre ceilalţi copii. Când i-am spus că toţi sunt în viaţă, că sunt aranjaţi în Bucureşti, iar eu sunt ministru, s-a ridicat în picioare, a făcut o cruce mare şi a început să plângă. „N-am crezut că voi mai trăi să aflu că copiii mei trăiesc după aceste cumplite vremi care s-au abătut asupra familiei noastre şi a ţării întregi. De acum înainte pot să mor liniştit. Tot ce am suferit în anul acesta nu mai contează.

Dumnezeu mi-a răsplătit cu vârf şi îndesat necazurile nemaipomenite prin care am trecut".

După ce mi-a povestit sumar necazurile prin care a trecut, eu l-am pus în curent în câteva cuvinte cu situaţia şi cu misiunea mea în Moldova. I-am spus că voi numi pe Nicuşor Spiridon[115] prefect chiar azi şi că el îi va aduce de la Fălticeni tot ce are nevoie pentru a-şi aranja o cameră şi bucătăria. Ghiţă şi mătuşa Luţica, când m-au văzut, nu le venea să creadă că sunt în viaţă atât eu, cât şi toţi fraţii şi sora mea, Corina[116]. Le-am lăsat să împartă toate alimentele aduse, zahăr, ulei, cafea, alcool şi prăjituri. Cea mai mare bucurie care i-a făcut-o tatălui meu, cele două cutii de tutun şi pachetele de ţigări, căci el nu mai fumase de câteva luni. I-am lăsat pe toţi să se ospăteze din bunătăţile aduse, iar eu am plecat la treburile mele de la Fălticeni. Am luat cu mine pe Ghiţă, ca în timpul cât voi lucra eu la Prefectură, maşina să-l ducă înapoi acasă cu tot ce voi găsi eu la prietenii din oraş ca rufe, aşternut şi, eventual, o saltea. La Fălticeni am oprit la Gh. Ţon şi la farmacistul Ghelberg. Aceştia au adunat în fugă toate aceste lucruri cu care Ghiţă s-a întors acasă.

Am deschis şedinţa la ora 5, pe înserate. Localul Prefecturii era plin de lume. Din partea ţărăniştilor erau prezenţi, în afară de mine, I. Spiridon, Chirica Stoleru, farmacistul Ghelberg, Dumitru Drăguşanu şi avocatul Constantin Guter. Acesta din urmă era beat complet. Îl adusese cu sila partidele din F.N.D. cu gândul că l-ar putea impune ca primar al oraşului. S-a convins însă şi Bodnăraş că un astfel de om nu putea fi numit într-un astfel de post. În ce priveşte numirea lui Spiridon în postul de prefect, n-a fost nici o discuţie. De la Focşani şi până la Fălticeni toate numirile s-au făcut conform cu înţelegerea intervenită între mine şi Bodnăraş, care el reprezenta punctul de vedere al F.N.D.-ului. Vlădescu-Răcoasa nu era întrebat de loc. El asculta fără să crâcnească de Bodnăraş, care îl cam dispreţuia, punându-l la punct uneori foarte umilitor. Nistor şi Răutu nu se amestecau de loc. Liberalii nu aveau nici un reprezentant prezent. Am găsit ca primar al oraşului pe o fostă elevă a mea, Maria Stănescu, originară din Oprişeni, licenţiată în istorie, care se înscrisese la socialişti. M-am înţeles cu Bodnăraş pentru următoarele numiri: I. Spiridon, prefect, ţărănist; Ştefan Focşa, învăţător, primar, fenedist; Paul Lescu, ajutor de primar, evreu, social-democrat; Iacob Zaharescu, avocat, ca subprefect, fenedist. După ce am semnat

ordinele de numire, am ținut un discurs de o jumătate de oră, în care am explicat pentru ce s-a realizat situația administrației atât de târziu, cerând autorităților să întocmească de urgență un plan complet de tot ce are nevoie populația județului pentru refacerea gospodăriilor și aprovizionarea cu hrană și cu tot ce are nevoie. I-am recomandat lui Spiridon să vie la București cu acest plan săptămâna viitoare când voi fi și eu acolo pentru a-i înlesni obținerea ajutorului necesar. Am dispus pe loc ca ocoalele silvice din județ să pună gratuit la dispoziția populației lemnul necesar pentru reconstrucția caselor, rămânând ca guvernul să suporte plata acestui lucru. Înainte de a pleca i-am atras atenția evreului Fuchs, fost membru în organizația țărănistă și care îndeplinea acum funcția de șef al Siguranței din județ să fie prudent, să înceteze orice rezistență față de funcționarii întorși din refugiu, întrucât acei care s-au făcut vinovați de ceva în trecut nu pot fi epurați decât în conformitate cu decretul dat de guvern. Cum încerca să obiecteze, l-am pus la punct, atrăgându-i atenția că-l pot suspenda imediat din funcțiune, spunându-i totodată să nu uite că guvernul de la București este singurul care decide în toate problemele administrative. A pus capul în jos și n-a mai zis nimic. Am intenția să-l înlocuiesc imediat ce voi ajunge la București pentru abuzurile care și le-a permis în timpul cât credea că rușii vor rămâne stăpâni în Moldova. L-am prevenit pe Spiridon să-i întocmească un dosar cu toate abuzurile care le-a făcut și să mi-l aducă la București. Gh. Țon și Ghelberg s-au angajat ca mâine dimineață să ducă tatălui meu două paturi, cu așternuturile respective și tot ce mai are nevoie pentru reparat locuința. Vor lua cu ei și doi meșteri pentru punerea ferestrelor, repararea ușilor și zugrăveala necesară. Am lăsat tatălui meu 50 000 lei pentru toate aceste cheltuieli. Bucuria de a fi găsit pe tata, pe Ghiță și pe mătușa Luțica în viață și mulțumirea sufletească de a-i fi putut ajuta într-un moment atât de greu în viața lor m-au făcut să uit de toată oboseala drumului parcurs, căpătând aripi noi pentru munca pe care o mai aveam de îndeplinit.

Am plecat din Fălticeni la 7^{30} noaptea și am ajuns la Suceava la ora 8^{20}. Aceeași figură și aici. La Prefectură ne așteptau toate autoritățile și reprezentanții unor partide din guvern. Lipseau toți liberalii din județ, iar dintre fruntașii țărăniști era numai farmacistul Nimigean, șeful organizației, întors și el din refugiu de câteva zile. Administrația era reprezentată de un inginer agronom, Alexandru

Manole, fenedist, originar din Storojineț, prefect, iar primarul era un învățător evreu din organizația liberală din județul Baia, refugiat de câteva luni în Suceava, Constantin Doroftei, ca ajutor de primar, era evreul Filip Bercovici, originar din Pașcani, țărănist, stabilit aici de câteva luni. Om de treabă, de altfel, și care se purta destul de bine cu populația. Am stat întâi de vorbă cu Nimigean, care e pur și simplu îngrozit de situația jalnică din județ. „Evreii, zice el, își fac de cap; cei bogați au fugit de mult la București, iar sărăcimea lor vede în ruși pe eliberatorii ei. Toți vorbesc pe față de unirea cu Sovietele a părții din Bucovina care a mai rămas în stăpânirea noastră. Țărănimea românească din județ a fost în mare parte înregimentată în partidele de dreapta, cuzist, legionar și vaidist. Evreii din Suceava au o ură teribilă în contra lor și vor să se răzbune pe ei, prin unirea cu Sovietele". În continuare Nimigean îmi spune că de două zile, de când se știe că vine o comisie interministerială de la București și că s-a spulberat orice perspectivă de unire cu Sovietele „evreimea din Suceava este într-o mare fierbere și mulți dintre ei își fac bagajele să plece în zona sovietică a Bucovinei". Nimigean nu vrea să ocupe momentan nici un post, prefect sau primar, așa că neavând pe alții las pe cei actuali, le semnez ordinele de numire și le recomand să aibă grijă de populație. Le-am cerut și lor să înceteze orice opoziție față de foștii funcționari întorși din refugiu și să aplice dispozițiile legii în privința epurărilor. Bercovici nu mai putea de bucurie, văzându-se ajutor de primar, recunoscut oficial de București.Toată nădejdea mi-am pus-o în C. Doroftei, pe care-l cunosc de mulți ani, fruntaș liberal din județul meu, Baia, fost și inspector școlar.

Am plecat la ora 10^{30} din Suceava și am ajuns la Câmpulung la ora 12^{15} noaptea.

Miercuri, 20 decembrie 1944

De la Suceava până la Câmpulung a mers în mașină cu mine și Bodnăraș, cu care am discutat mult situația din Bucovina. El e încântat de modul cum rezolv eu problema numirii prefecților și primarilor și de „declarațiile înțelepte" care le fac peste tot. „Nu mi-am închipuit să ne înțelegem atât de bine în toate aceste chestiuni", mi-a spus el. Mi-a povestit apoi în ce împrejurări a plecat în Rusia,

fugind din închisoare, şi cum s-a reîntors în noaptea de 20 iulie 1943, în ziua de Sfântul Ilie, paraşutat de un avion rusesc în porumburile din jurul Fierbinţilor. În aceeaşi noapte, câteva avioane ruseşti au bombardat Bucureştii, făcând oarecari stricăciuni şi vreo 5 victime. De la Fierbinţi a ajuns la Bucureşti, unde a închiriat două camere la familia Niculescu, în Vatra Luminoasă, str. H., peste drum de casa mea. „Vedeam de la fereastra mea, de la etaj, mi-a spus el, toţi oamenii politici care veneau la d-voastră, precum şi pe prietenii noştri, Constantinescu-Iaşi[117], Voitec, Rădăceanu[118], în timpul tratativelor pentru încheierea Blocului democratic, la 20 iunie 1944". Bodnăraş se prezentase sub numele de inginerul Ceauşu, sub care-l cunoscusem şi eu la o şedinţă în casa lui Mihai Popovici, la care participase şi Maniu. În noaptea lui 23 august, pe la ora 11, l-am cunoscut sub adevăratul nume de Bodnăraş, când i-au fost încredinţaţi sub pază Antoneştii, Pantazi[119] şi Alexianu.

Tot drumul până la Câmpulung a nins liniştit. Când am coborât în faţa Prefecturii, zăpada era destul de groasă. Ne aşteptau toate autorităţile, în frunte cu prefectul Aurel Huţu, independent, primarul, avocatul Gh. Dănileanu, liberal, ajutorul de primar, Iacob Kesingher, evreu, avocatul Gavril Mândrilă, ţărănist, primar la Vatra Dornei, cu ajutorul său de primar, avocatul Eugen Forgaci, liberal şi poliţaiul oraşului, în uniforma lui de comisar, Ion Boca, fostul meu coleg din clasa a 8-a de la Liceul Naţional din Iaşi. Acesta venise în septembrie 1915, cu toţi colegii săi, elevi în clasa a 8-a la liceul din Suceava, ca să nu fie încorporaţi în armată de către regimul austriac din Bucovina. De-abia se ţinea în picioare de beat ce era. „Nu te-ai lăsat de băutură, i-am spuseu râzând, căci de pe când era elev de liceu adora pe Bachus". „Când am auzit că tu eşti preşedintele Comisiunii de la Bucureşti, mi-a răspuns el, mi-am permis să fac un chef, ca pentru o zi mare". N-a mai putut rămâne la şedinţa noastră, căci Huţu l-a trimis să se culce. Huţu este un vechi ţărănist, care ne părăsise în 1935, trecând cu Vaida[120]. El a rămas în Bucovina sub ocupaţia ruşilor, refuzând să se refugieze în Vechiul Regat. Printre persoanele prezente la Prefectură se aflau puţini ţărănişti şi liberali. După o scurtă expunere a prefectului Huţu despre situaţia din judeţ, m-am înţeles cu Bodnăraş să confirm actuala administraţie. Ni s-a servit apoi o masă simplă într-o cameră a Prefecturii. În toastul care l-am ţinut, am explicat şi aici motivele pentru care Bucureştii nu şi-au

putut exercita puterea administrativă în aceste ţinuturi până azi, recomandând autorităţilor să alcătuiască de urgenţă un plan de tot ce are nevoie judeţul cu care prefectul să vină în Capitală săptămâna viitoare, după reîntoarcerea mea. În timpul mesei, Huţu, care a stat lângă mine, mi-a explicat o serie de lucruri pe care nu le putuse spune în faţa lui Bodnăraş. Deşi în Câmpulung nu prea sunt evrei, totuşi au venit şi aici în ultimul timp câţiva reprezentanţi de-ai lor, din Cernăuţi, pentru a încerca să organizeze un nucleu comunist, spunând, printre altele, că „dacă Moldova nu va putea rămâne sub dominaţia Sovietelor, judeţele Câmpulung, Suceava şi Rădăuţi n-au altă soluţie decât să ceară alipirea la Bucovina Sovietică". Huţu m-a întrebat dacă la Bucureşti se cunoaşte această propagandă şi „dacă guvernul are puterea să apere Bucovina de Sud să rămână românească". A rămas încântat când l-am asigurat că nici vorbă nu poate fi de aşa ceva şi că foarte curând se va forma un guvern de tehnicieni, care va pune capăt oricărei colaborări cu fenediştii. „Prezenţa delegaţiei mele în Moldova şi Bucovina, i-am răspuns eu, este cea mai bună dovadă că aceste provincii vor rămâne statului român, oricâte speranţe îşi vor fi făcut Sovietele". Ne-am înţeles să ne vedem la Bucureşti, unde voi putea să-i explic mai pe larg situaţia.

La 3^{30} noaptea, ne-am culcat îmbrăcaţi în localul prefecturii, pentru a putea pleca la 8 dimineaţa la Rădăuţi. Eu am dormit pe o canapea, de-a picioarele cu Bodnăraş, iar Răutu, cu Nistor, pe de alta. Vlădescu-Răcoasa şi generalul Creţulescu au dormit acasă la Huţu.

La 8^{30} am plecat spre Rădăuţi. Câmpul era acoperit de zăpadă, dar nu mai ningea. Pe la ora 9 a ieşit soarele. Când am ajuns pe la 9^{30} în localitatea Cacica, renumită pentru mina ei de sare, Bodnăraş m-a rugat să întârzii o oră deschiderea şedinţei la Rădăuţi, cât timp se va abate el din drum să-şi vadă pe mama lui, într-un sat din apropiere. Noi ne-am continuat drumul, ajungând la Rădăuţi pe la ora 10.

Anunţat de la Câmpulung telefonic de plecarea noastră, prefectul şi celelalte autorităţi ne aşteptau la Prefectură, de la ora 9 dimineaţa. Aici am găsit aceeaşi situaţie ca şi la Câmpulung. Lipseau aproape toţi fruntaşii ţărănişti şi liberali. Administraţia era formată din: inginerul agronom Gh. Pălmaru, prefect, independent, avocatul Adolf Mândreanu, primar, liberal şi negustorul Berl Sporn, evreu, ajutor de primar, ţărănist. Erau şi câţiva ţărani din judeţ, printre care şi doi din satul Putna. Unul dintre ei avea locuinţa aproape de

mănăstirea care adăposteşte osemintele lui Ştefan cel Mare. De la fereastra biroului prefectului, care se află într-o frumoasă clădire cu două etaje, acest ţăran cu numele Ion Baciu mi-a arătat dealul din spatele mănăstirii Putna, pe care se află frontiera cu Bucovina de Nord, ocupată de Soviete. În linie dreaptă nu cred că sunt mai mult de 10 km. „Cum a fost posibil, d-le ministru, mi-a spus Baciu, să se găsească un guvern românesc care să poată lăsa ruşilor atâţia fraţi de-ai noştri, fără să tragă măcar un foc de puşcă. Să mă bată Dumnezeu dacă eu mai înţeleg pe fraţii noştri din Regat. Este atâta jale în satele noastre că eu n-am cuvinte s-o pot spune". De faţă cu Baciu mai erau încă vreo cinci ţărani din satele apropiate. Le-am explicat în câteva minute împrejurările în care ni s-a luat în 1940 Basarabia şi Nordul Bucovinei, reproşându-le totodată şi lor şi celorlalţi ţărani din Bucovina marea greşeală care au făcut-o cu toţii, înainte de acest război, când ei, în loc să asculte de partidul nostru, care urmărea pacea şi înţelegerea cu Sovietele, ei nu mai puteau de dragul cuziştilor, legionarilor şi vaidiştilor, cu care votau regulat, la toate alegerile, deşi aceştia împingeau ţara la alianţa cu Hitler şi la război cu Sovietele. „Până la urmă nemţii s-au aliat cu ruşii, le-am spus eu, Hitler a împărţit Polonia cu Stalin, recunoscându-i şi dreptul de a ocupa Basarabia şi Bucovina de Nord. Noi trebuia să ne batem deci şi cu ruşii, şi cu nemţii. Era posibil aşa ceva? Şi totuşi noi, Partidul Naţional Ţărănesc, prin preşedintele său Iuliu Maniu, a cerut pedepsirea regelui Carol al II-lea, reuşind să-l detronăm pentru a fi cedat fără luptă atât o jumătate din Transilvania, Cadrilaterul, Basarabia şi o jumătate din Bucovina, iar la 23 august l-am arestat şi pe generalul Antonescu şi pe colaboratorii săi apropiaţi, pentru a fi mers în război alături de nemţi. Acum, faţă de dezastrul în care a ajuns ţara, în urma politicii criminale a regelui Carol şi a lui Antonescu, noi facem tot ce putem astăzi pentru a repara ceea ce se mai poate repara de pe urma acestor criminali. D-voastră, ţăranii din Bucovina, care aţi votat la toate alegerile cu cuziştii şi cu legionarii, aveţi partea d-voastră de vină şi n-aveţi dreptul să vă plângeţi. Numai acei dintre cetăţenii Bucovinei care au rămas credincioşi partidelor Naţional Ţărănesc şi Liberal au dreptul să se plângă azi de nenorocirile care s-au abătut asupra ţării. Să sperăm că vor trage învăţăminte pentru viitor, cum trebuie să se orienteze în politica ţării. Eu v-am vorbit cinstit, ca un frate mai mare, să învăţaţi minte şi să nu

mai greşiţi în viitor". Baciu mi-a mulţumit pentru modul cinstit şi deschis cum le-am vorbit, asigurându-mă, în numele celorlalţi ţărani prezenţi, că astăzi toţi recunosc greşelile făcute şi că pe viitor aşa ceva nu se va mai repeta.

Sosind şi Bodnăraş, am deschis şedinţa la ora 11. Prefectul Pălmaru, un inginer agronom, originar din judeţul Rădăuţi, ne-a arătat în câteva cuvinte situaţia din judeţ, povestindu-ne în ce împrejurări, extrem de grele, s-a putut înfiripa o administraţie pentru menţinerea ordinii, după retragerea trupelor româno-germane şi a întregii noastre administraţii. „Sub ocupaţia ruşilor a fost ordine, însă populaţia n-a fost ajutată de loc, continuă prefectul, ajungând la sapă de lemn. N-am putut realiza aproape nimic din planul de însămânţări, lipsindu-ne şi sămânţa, ca şi tractoarele sau vitele necesare pentru arături". În concluzie, el a spus că populaţia este lipsită complet de hrană şi dacă nu este ajutată urgent n-are decât o singură soluţie: să-şi părăsească locuinţele, căutând în judeţele vecine hrana necesară. M-am înţeles cu Bodnăraş să lăsăm prefect tot pe acest inginer agronom, care ne-a făcut la toţi o foarte bună impresie de om energic şi foarte muncitor, iar ca primar şi ajutor de primar pe Mândreanu şi Sporn. În discursul meu, i-am felicitat pentru ordinea care am găsit-o şi le-am explicat motivele pentru care s-a întârziat atâta timp normalizarea relaţiilor cu centrul. Ca şi în celelalte judeţe pe unde am trecut, l-am rugat pe prefect să întocmească de urgenţă un plan complet de tot ce are nevoie judeţul şi să vină cu el la Bucureşti săptămâna viitoare. De altfel, odată cu plecarea delegaţiei noastre din Bucureşti a fost expediată o mare cantitate de cereale pentru judeţele din Nordul Moldovei şi din Bucovina.

Am plecat din Rădăuţi la 12^{30}, rămânând să luăm dejunul la Dorohoi, unde am ajuns pe la ora 3. Pentru a câştiga timp, am renunţat la masă, mulţumindu-ne cu nişte sandvişuri cu şuncă şi brânză. La Prefectură ne aşteptau autorităţile şi câţiva delegaţi ai partidelor din guvern. Ţărăniştii erau reprezentaţi de Mihai Răutu, subsecretar de stat, şeful organizaţiei. Liberalii nu aveau nici un delegat. De la ţărănişti mai erau câţiva delegaţi din oraş, printre care şi trei evrei. Cel mai important dintre ei era un maior în rezervă, fost invalid de război, Constantin Găluşcă, care ocupa funcţiunea de primar al oraşului. Situaţia din Dorohoi se prezenta ceva mai delicată. Prefectul în funcţiune era un învăţător de origine macedonean, Gh.

Faliboga, stabilit în Dorohoi de vreun an de zile şi care era şeful organizaţiei comuniste. Înainte de deschiderea şedinţei am stat de vorbă cu delegaţii ţărănişti, care cereau înlocuirea lui Faliboga cu orice preţ, considerându-l „un trăsnit, care o face pe comunistul fanatic". Primarul Găluşcă, îndeosebi, cerea să fie lăsat prefect mai departe Faliboga, sub motiv că era un om energic şi foarte bun gospodar. M-am înţeles cu Bodnăraş să lăsăm pe Răutu să găsească el soluţia cea mai bună, care să-i satisfacă pe toţi. Acesta, după discuţii de o oră, n-a putut convinge pe Faliboga să renunţe şi s-a văzut nevoit să cedeze. Este adevărat că nici noi, ţărăniştii, nu dispuneam de un om cu suprafaţă pentru a-l impune ca prefect. A trebuit până la urmă să-i confirm, ca prefect şi primar tot pe Faliboga şi pe Găluşcă, rămânând să ţină locul de ajutor de primar la dispoziţia organizaţiei liberale. Am atras atenţia însă lui Faliboga să fie obiectiv şi să colaboreze loial cu celelalte trei partide din Blocul democratic, căci altfel Ministerul de Interne va fi silit să-l înlocuiască. Mi-a plăcut la el şi faptul că în deosebire de alte judeţe vizitate, în Dorohoi erau deschise multe şcoli primare, până şi gimnaziul. În discursul meu le-am repetat şi aici explicaţiile referitoare la stabilirea legăturilor administrative cu centrul, cerându-le să întocmească de urgenţă planul cu tot ce are nevoie judeţul pentru aprovizionarea populaţiei. L-am obligat pe prefect să reprimească imediat în funcţiunile lor pe toţi funcţionarii sosiţi din refugiu şi să aplice legea cu privire la acei care trebuie epuraţi. În special funcţionarii din poliţie şi Siguranţă erau neprimiţi, iar câţiva dintre ei, chiar arestaţi. L-am admonestat sever pe prefect pentru aceste abuzuri şi i-am eliberat pe toţi, reprimindu-i în slujbele lor.

În timp ce eu eram ocupat în şedinţă cu rezolvarea acestor lucruri, directorul Julea a putut vorbi la telefon cu casa lui din Bucureşti, din biroul lui Faliboga. Acesta, fiind comunist, obţinuse aprobarea ruşilor să aibă telefon cu Capitala. M-am bucurat şi eu că în fine puteam vorbi cu familia mea şi să-i dau veşti că sunt bine sănătos. Aflu de la Julea că Zăroni a luat o serie de măsuri în lipsa mea, printre care şi suspendarea mai multor funcţionari din Direcţia producţiei vegetale, inclusiv Julea, luat cu mine în delegaţie. Reuşesc să vorbesc cu casa mea şi cu Odobeşteanu, pe care îl rog să nu dea curs măsurilor luate de Zăroni şi să menţie în funcţiune pe toţi cei suspendaţi. L-am mai rugat să-i comunice lui Zăroni că pentru

boacăna care a făcut-o, el nu mai poate lucra cu mine şi să-şi caute un loc la alt minister. Toţi ai mei s-au bucurat enorm aflând că sunt bine şi că sâmbătă noaptea sper să ajung acasă.

Fiind noapte încă de la 4^{30}, am rămas să ne odihnim în Dorohoi. Eu am dormit cu Răutu pe câte o canapea în biroul prefectului, a treia noapte îmbrăcat.

Joi, 21 decembrie 1944

Plec din Dorohoi la opt dimineaţa şi ajung la Botoşani la 9^{30}, pe un drum mizerabil, plin de hârtoape. Aici lucrurile au mers mai repede ca în celelalte judeţe. Am găsit prefect un liberal, inginerul agronom C. Arapu, o figură populară, iar ca primar un evreu ţărănist, trecut la socialişti, Carol Artberger. Amândoi colaborau în deplină înţelegere cu fenediştii. M-am înţeles repede cu Bodnăraş să-i confirm în posturile lor şi să rezerve un loc de ajutor de primar organizaţiei ţărăniste. Din expunerea prefectului şi primarului reiese că situaţia din acest judeţ este ceva mai bună, întrucât aici n-a fost teatru de război. S-a putut chiar realiza aproape 50% din planul de însămânţări de toamnă. Populaţia duce însă mare lipsă de alimente, deoarece în aceşti judeţ au fost evacuaţi foarte mulţi locuitori din judeţele vecine, unde au fost lupte grele în timpul războiului şi aceştia au consumat toate rezervele judeţului. În răspunsul meu i-am asigurat de tot concursul guvernului. De altfel, chiar ieri au sosit în oraş vreo 15 vagoane cu grâu şi alte alimente pentru populaţie. Şcolile au fost deschise într-o mare parte din judeţ, bineînţeles ca şi la Bacău, Roman şi Piatra Neamţ, cu personal didactic improvizat cu ce au găsit la îndemână, moaşe comunale, agenţi sanitari, suplinitori cu câteva clase secundare, iar în şcolile secundare cu învăţători şi cu avocaţi, în mare parte evrei. Toţi aceştia desigur nu văd cu ochi buni reîntoarcerea cadrelor didactice legale din refugiu şi caută să opună rezistenţă. Am recomandat peste tot prefecţilor să caute pe cât posibil să plaseze în alte slujbe, potrivite cu pregătirea lor, toate aceste elemente care rămân disponibile prin reîntoarcerea la catedre a titularilor lor.

Am plecat din Botoşani la ora 11^{30} şi am ajuns la Iaşi după două ore şi ceva. Am intrat prin şoseauna Păcurari, găsind tot cartierul

până aproape de centru distrus aproape în întregime de război. Ici, colo dacă se mai găsea o casă sau vreo bucată de gard. În tot oraşul nu mai merge nici un tramvai. Ruine peste tot. Prefectura o găsesc instalată într-o casă cu etaj, în strada Săulescu, lângă Piaţa Unirii. La Prefectură ne aşteptau autorităţile şi câţiva reprezentanţi ai partidelor din Bloc. Fiind ora două, ne-am înţeles să amânăm deschiderea şedinţei pentru ora 4, ca să avem timp să stăm la masă şi să ne informăm asupra situaţiei din oraş şi din judeţ. Constat repede că situaţia la Iaşi e mai proastă şi mai delicată ca oriunde în Moldova.

Am luat masa la un mic restaurant lângă Prefectură, împreună cu autorităţile locale. Conducătorul lor, deşi el nu ocupă nici un post oficial, este d-rul Mârza[121], fost asistent al lui Grigore Popa, pe care l-am cunoscut la Bucureşti în primăvara acestui an când pregăteam noi memoriul universitarilor prin care ceream lui Antonescu ieşirea din război. Popa mi l-a recomandat drept persoana noastră de încredere pentru culegerea de semnături pe acest memoriu din partea corpului universitar din Iaşi. În timpul mesei el a stat lângă mine şi m-a pus în curent cu situaţia, aşa cum s-a desfăşurat ea din luna august, când trupele ruseşti au ocupat Iaşul. Frontul a fost stabilizat câteva luni de zile pe dealul Breaza, din spatele Şcolii Normale „V. Lupu", până în ziua de 19 august, când ruşii au declanşat ofensiva şi au ocupat Iaşul a doua zi. În tot timpul iernii, Comandamentul sovietic al armatei din faţa Iaşului a fost instalat în satul Şipote, satul originar al lui Victor Iamandi[122], în casa cârciumarului Gh. Alexiuc, chiabur, care avea o foarte frumoasă gospodărie şi o casă spaţioasă, cu multe camere. Alexiuc era şeful organizaţiei liberale din comuna Şipote şi se bucura de multă trecere la Clubul liberal din Iaşi. Comandantul sovietic s-a instalat în casa lui, iar Alexiuc, fiind un om inteligent, s-a împrietenit repede cu el, punându-i la dispoziţie toată pivniţa lui, bine aprovizionată cu vinuri de Cotnari, vechi şi noi. Când ruşii au intrat în Iaşi, comandantul lor „prieten la cataramă cu Alexiuc", zice Mârza, l-a numit cu forţa prefect al judeţului, lăsându-i mână liberă să numească pe cine vrea în toate posturile administrative. Generalul rus, continuând urmărirea trupelor germano-române, a lăsat un colonel subaltern drept comandant al Iaşului, cu recomandaţia expresă să-l susţină mai departe pe Alexiuc şi să aibă încredere numai în el, ca prieten, „bine verificat". Acest colonel, auzind că azi soseşte Comisia ministerială de la Bucureşti, s-a prezentat la Prefectură la ora

10 şi i-a atras atenţia lui Alexiuc să rămână mai departe prefect, căci aceasta este dorinţa lui, iar dacă va fi înlocuit, „noul prefect nu se va mai bucura de nici un concurs din partea trupelor sovietice". Mârza mi-a spus în continuare că Alexiuc nu are decât o dorinţă, aceea de a se reîntoace la gospodăria şi familia lui din Şipote şi dacă rămâne mai departe, el o face numai la cererea prietenilor săi din Iaşi, care văd în el un mijloc de a avea raporturi bune cu ruşii, în interesul populaţiei româneşti. Când a devenit prefect, în luna august, Alexiuc a făcut apel la foştii lui prieteni de partid pentru a-l ajuta să organizeze o administraţie în oraş, în locul celei oficiale, retrase de Antonescu. Singurul liberal care rămăsese în Iaşi, ceva mai răsărit, era avocatul Eduard Lăzărescu, fost deputat, care însă nu exercita avocatura, trăind din expediente şi trafic de influenţă. Alexiuc l-a numit pe Lăzărescu primar al oraşului, iar în celelalte posturi de prefect al Poliţiei, de şef al Siguranţei, ajutor de primar, comisari etc. diferite persoane la recomandarea lui Lăzărescu. De câteva zile, Lăzărescu a numit şi un ajutor de primar, fost ţărănist, Gh. Negrescu, funcţionar mărunt la Administraţia financiară din oraş.

După ce mi-a povestit toate aceste lucruri, Mârza m-a întrebat dacă socot posibilă confirmarea actualei administraţii, în special a prefectului Alexiuc. „Cum crezi d-ta, i-am răspuns eu, că în capitala Moldovei, care dispune de atâtea şcoli, de o Universitate şi de o tradiţie culturală atât de veche, în oraşul mitropoliţilor Dosoftei, Varlaam şi Veniamin Costachi, în oraşul „Junimei" şi a lui Eminescu, cum îţi închipui d-ta că poate rămâne prefect un cârciumar cu patru clase primare". „Sunt vremuri de război, când totul e posibil", mi-a răspuns Mârza. „Prezenţa noastră aici, în vederea normalizării situaţiei, i-am răspuns eu, presupune că nu mai poate fi vorba de război, pentru a avea această scuză şi azi eu nu mai văd în ce măsură trupele ruseşti care se mai află în localitate mai pot avea vreo influenţă asupra administraţiei noastre". Mârza s-a uitat lung la mine şi văzând că Lăzărescu şi alţii din jurul său trăgeau cu urechea la ceea ce vorbeam noi m-a rugat să trecem într-un colţ al sălii, lângă sobă, şi acolo el mi-a făcut o mărturisire cu rugămintea s-o păstrez numai pentru mine. „Eu nu ştiu ce să cred însă dacă ofiţerii aceştia sovietici sunt serioşi şi bine informaţi asupra politicii guvernului lor, atunci situaţia ţării noastre nu este de loc strălucită. Oamenii aceştia vorbesc pe faţă şi nu numai când sunt ameţiţi de băutură, că Europa va fi

îndată după terminarea războiului organizată în republici sovietice, aliate cu Uniunea Sovietică şi că România va fi unită cu Republica Sovietică Moldovenească. Alaltăieri, de exemplu, când am fost informaţi că astăzi Comisiunea interministerială va sosi la Iaşi, am luat câţiva dintre noi o masă cu colonelul Serghei Pavlovici, chiar în această sală. La un moment dat, Lăzărescu, arătându-se îngrijorat de ceea ce vor păţi toţi acei care au ocupat demnităţi sub ocupaţia sovietică, colonelul Pavlovici i-a răspuns liniştit: „n-aveţi nici o grijă, toate aceste lucruri sunt mici jocuri diplomatice pentru a linişti pe anglo-americani, care o fac pe scrupuloşi şi habar n-au de realităţile din Europa Centrală şi din Balcani. România rămâne pentru totdeauna în sfera noastră de influenţă şi vă pot asigura că foarte curând ea va avea un guvern prosovietic". „În faţa unor astfel de declaraţii ale ofiţerilor sovietici, continuă Mârza, ce mai putem crede noi? Văd ei situaţia mai bine decât guvernul de la Bucureşti? V-am spus toate acestea pentru că d-voastră, care aveţi răspunderea, să puteţi decide în totală cunoştinţă de cauză". I-am mulţumit pentru sinceritatea cu care mi-a vorbit şi i-am propus să ia el Prefectura pentru a scăpa capitala Moldovei de jena de a avea un cârciumar cu patru clase primare la conducerea ei. Mârza a refuzat categoric, sub motiv că el vrea să se facă profesor la Facultatea de Medicină, spunând că momentan, după părerea lui, ar fi o mare greşeală să fie înlocuit Alexiuc, care poate obţine de la ruşi multe înlesniri pentru populaţia oraşului şi a judeţului. El mi-a declarat că-l ia pe răspunderea lui, cu atât mai mult cu cât Alexiuc e dispus să demisioneze în orice moment.

L-am invitat apoi pe Alexiuc, cu care am discutat situaţia în patru ochi. El mi-a explicat pe scurt cum a ajuns prefect şi mi-a dat câteva exemple de mari avantaje obţinute pentru populaţia Iaşului şi a judeţului de la sovietici, datorită bunelor sale raporturi cu comandanţii lor. I-am propus să lase Prefectura lui Mârza, fiind în interesul Iaşului să aibă un cărturar la conducerea ei. Alexiuc mi-a răspuns fără să se supere că el „recunoaşte cel dintâi acest lucru" şi că e fericit să se întoarcă la gospodăria şi familia lui din Şipote, „numai dacă eu pot obţine învoirea Comandamentului sovietic". I-am explicat că lucrurile s-au schimbat mult în ultimul timp şi că ofiţerii sovietici nu sunt în curent cu politica guvernului lor, care fiind aliat cu anglo-americanii, este obligat să respecte angajamentele luate prin

tratatele de alianță, iar în ce privește România, Sovietele s-au angajat să nu se amestece sub nici o formă în treburile noastre interne. Singurul drept care-l au se reduce la măsuri militare până la terminarea războiului. „În condițiile pe care ofițerii sovietici le au cu noi, mi-a răspuns Alexiuc, ei vorbesc altfel, însă pe mine nu mă interesează toate aceste lucruri pe care, de altfel, nici nu le înțeleg prea bine. Mie, dacă mă eliberați din Prefectură, vă spun încă o dată, îmi faceți un mare serviciu".

Am deschis ședința la ora 4 precis. Alexiuc ne-a citit un scurt raport asupra situației din județ, arătând că s-au făcut însămânțări peste 50% din plan, dar că populația duce mare lipsă de alimente, de grâu și mai ales de porumb.

În timp ce Lăzărescu ne citea raportul său privitor la situația orașului Iași, a intrat în sală colonelul sovietic Alexei Pavlovici, care adresîndu-se mie, în limba rusă, a făcut o scurtă declarație, pe care a tradus-o imediat Bodnăraș. Ea avea următorul conținut, așa cum ne-a fost tradusă de Bodnăraș: „Eu, în calitate de comandant militar al orașului Iași, țin să vă informez pe d-voastră, reprezentanți ai guvernului român din București, că actualul prefect Alexiuc este o persoană agreată mult de mine și eu aș fi fericit dacă ar rămâne mai departe prefect, pentru a putea colabora cu el în interesul populației". L-am rugat pe Bodnăraș să-i răspundă că guvernul român, din care noi, miniștrii prezenți, facem parte, urmărește cu mare grijă o colaborare cât mai strânsă cu autoritățile sovietice și că vom căuta să ținem seama, cât va fi cu putință, de rugămintea lui. Colonelul a salutat și a părăsit sala.

N-am voit să suspend ședința pentru a nu da nici o atenție incidentului și am rugat pe primarul Lăzărescu să continue citirea raportului. De fapt, n-a prea avut cu ce se lăuda în raportul lui. În tot orașul n-au fost deschise decât vreo trei școli primare și acestea cu personal improvizat din suplinitori. Raportul e plin de laude la adresa Sovietelor pentru concursul dat în aprovizionarea populației cu alimente și lemne de foc. Raportul face mare caz de funcționarii care se reîntorc din refugiu și care „nu pot fi reprimiți în slujbe decât după o minuțioasă cercetare a activității lor din trecut".

Am suspendat ședința pentru a mă consulta cu colegii mei din Comisiune, într-o cameră alăturată. Am cerut părerea tuturor, rugând pe Nistor, care face oficiul de secretar al Comisiunii, să treacă în

procesul-verbal al şedinţei părerea fiecărui membru. Vlădescu-Răcoasa s-a pronunţat pentru menţinerea actualei administraţii „din moment ce o cer şi Sovietele", spune el. Răutu refuză să se pronunţe înainte de a cunoaşte părerea mea. Nistor e de părere să fie schimbat atât prefectul, cât şi primarul, „cari nu au calităţile necesare pentru astfel de posturi şi mai ales în împrejurările de azi". Bodnăraş spune că şi pe el „l-a surprins neplăcut" intervenţia colonelului rus, care, după el, „a fost o greşeală", dar că trebuie să reţinem totuşi un fapt de care ar fi bine să ţinem seama şi anume că actualul prefect, având foarte bune relaţii cu Comandamentul sovietic, el ar putea obţine multe avantaje pentru populaţie. În consecinţă, el se pronunţă pentru menţinerea prefectului şi a primarului Lăzărescu.

Eu le-am spus că, având în vedere explicaţiile date de d-rul Mârza şi de Alexiuc şi ţinând seama că nici şcolile şi nici Universitatea nu sunt încă deschise, iar marea majoritate a funcţionarilor administrativi încă nu s-au întors, eu sunt de părere că putem menţine mai departe ca prefect pe Alexiuc, care, de altfel, e gata să demisioneze în orice moment. Cum el pretinde că şi azi se consideră tot liberal, eu cer ca primăria să fie dată unui ţărănist şi anume avocatului Mihai Borcea[123], care în anii dictaturii antonesciene a ţinut locul de preşedinte al organizaţiei noastre. Bodnăraş s-a declarat de acord cu propunerea mea, fiind încântat că-l accept pe Alexiuc ca prefect. El m-a întrebat de ce Borcea nu este prezent la şedinţa de azi şi dacă eventual nu ar avea dificultăţi cu autorităţile militare ruseşti, L-am lămurit cine este M. Borcea, ce rol a jucat în partid, fratele lui, profesorul Borcea, fost ministru şi unul dintre întermeietorii Partidului Ţărănesc în Moldova, împreună cu profesorul Paul Bujor[124]. I-am rugat pe Bodnăraş şi pe Vlădescu-Răcoasa să întrebe la Bucureşti pe generalul Sănătescu cine este Mihai Borcea, în a cărui locuinţă, din strada Polonă, ne-am întâlnit cu el şi cu Maniu, luni de zile, conspirând pentru răsturnarea Antoneştilor şi ieşirea noastră din alianţa germană. Întorcându-mă spre Nistor, care reprezintă Partidul Liberal în comisiunea noastră, l-am rugat râzând să nu se supere că dă locul lui Lăzărescu pentru un ţărănist. „De aşa liberali partidul meu se poate lipsi bucuros", mi-a răspuns el. Ajungând astfel la o înţelegere perfectă între noi, am redeschis şedinţa pe la ora 7 şi ceva.

Le-am anunțat hotărârea noastră, care a fost primită cu aplauze de către cei prezenți. Am însărcinat pe ajutorul de primar, Negrescu, să îndeplinească funcțiunea de primar până la sosirea lui Borcea. Le-am ținut apoi un discurs în care am lămurit ceva pe larg pentru ce s-a pus atâta întârziere în stabilirea autorității centrale în Moldova și Bucovina și am recomandat autorităților să ia de urgență măsurile necesare pentru aprovizionarea populației din oraș și județ și pentru redeschiderea tuturor școlilor. Am atras îndeosebi atenția lui Alexiuc să înceteze orice șicane la adresa funcționarilor întorși din refugiu și să aplice cu strictețe legea privitoare la epurări.

După terminarea ședinței am avut o lungă discuție cu Mârza, care rămâne, în ochii mei, adevăratul șef politic al Iașului. L-am rugat să vină cât mai curând la București cu un plan amănunțit de tot ce are nevoie Iașul și județul. I-am arătat că sub acest raport, Mihai Borcea, care cunoaște toate autoritățile din Capitală, va fi de mare folos Iașului, obținând cu ușurință ajutoarele necesare și la timp.

Am vorbit apoi la telefon cu Milica[125], din cabinetul prefectului, spunându-i că la 9 noaptea caravana noastră părăsește Iașul, mergând spre Vaslui. Am rugat-o să-i comunice lui Borcea că l-am numit primar al Iașului. Acasă la mine totul este bine.

Am părăsit Iașul la ora 9 și un sfert. Avem faruri bune la mașini. Când urcăm dealul la Repedea a început să ningă liniștit. La Poieni drumul era alb de zăpadă. N-am oprit, întrucât știu că prietenul meu Stelian Negoiescu, administratorul domeniului, nu s-a întors încă din refugiu. Am ajuns la Vaslui pe la 11^{30}, din cauza drumului prost, plin de gropi. La Prefectură ne așteptau autoritățile și reprezentanți ai partidelor din guvern. Înainte de a deschide ședința ne-am informat despre situația din județ.

Vineri, 22 decembrie 1944. Vaslui

Am deschis ședința la ora unu din ziuă. Am găsit prefect pe preotul N. Sârbu, fost țărănist, trecut la socialiști, iar primar pe profesorul Teodor Hodoroabă, țărănist. Înainte de deschiderea ședinței am stat de vorbă cu ei pentru a vedea în ce ape se scaldă. Preotul Sârbu m-a asigurat în patru ochi că el rămâne tot național-țărănist și că „are oroare de ateii comuniști", dar că pentru un moment trebuie să meargă cu ei, care au oarecare încredere în ei. „De

altfel, continuă el, printre comuniştii din Vaslui nu se află decât numai jidani şi nu dintre cei mai de treabă şi care se ţin de mine tot timpul şi mă supraveghează şi când mă duc la privată". El mi-a spus că şi primarul este tot aşa de supravegheat de comuniştii evrei, lucru pe care mi l-a confirmat şi acesta. Cum nu aveam la dispoziţie nici un liberal mai de seamă, m-am înţeles cu Bodnăraş să-i confirm tot pe ei, rămânând să ţină locul de ajutor de primar la dispoziţia organizaţiei liberale. M-am convins în sufletul meu că tot ce făcea comisiunea noastră erau lucruri cu totul provizorii în ce priveşte numirea prefecţilor şi primarilor şi că singurul lucru de seamă care rămânea era stabilirea controlului guvernului central asupra acestor judeţe în care populaţia era îngrozită de perspectiva rămânerii sub ocupaţie rusească.

După deschiderea şedinţei i-am rugat să ne explice situaţia din judeţ şi din oraş. După ce au terminat expunerea lor, Nistor le-a pus o serie de întrebări, aşa cum a procedat şi în alte judeţe, pentru a vedea priceperea lor în materie administrativă. Acest adevărat interogator avea un rezultat psihologic foarte bun pentru că îi trezea la realitate, iar asistenţa putea înţelege şi mai bine că statul nu se joacă în exerciţiul drepturilor sale.

În discursul meu, aşa cum procedam peste tot, am subliniat de la început seriozitatea cu care statul îşi va exercita dreptul său de control asupra gestiunii funcţionarilor administrativi din toate judeţele căzute un timp sub ocupaţia trupelor sovietice. În acelaşi timp, căutam să scot în evidenţă faptul că această ocupaţie militară s-a terminat şi că Moldova şi Bucovina rămân definitiv provincii ale statului român. Le-am cerut şi lor să întocmească de urgenţă rapoarte documentate despre nevoile judeţului şi oraşului, pentru ca guvernul să poate veni cât mai repede posibil în ajutorul populaţiei. În judeţul Vaslui s-a realizat din planul de însămânţări de-abia 30%. Populaţia este ameninţată cu foametea şi e lipsită complet de vite, cai şi porci. Nevoia însă cea mai urgentă este porumbul. Cele zece vagoane sosite zilele acestea de-abia dacă ajung pentru oraşul Vaslui. I-am asigurat că toate nevoile judeţului vor fi satisfăcute de guvern, de îndată ce vor fi duse la cunoştinţa lui. La Vaslui n-am găsit nici o plângere referitoare la reprimirea în slujbe a funcţionarilor reîntorşi din refugiu, lucru pentru care am felicitat atât pe prefect, cât şi pe primar.

Le-am recomandat şi lor să aplice legea privitoare la epurări, cu tact şi obiectivitate.

La ora 3 am suspendat şedinţa, după care ne-am dus la culcare. Eu şi Răutu am fost invitaţi la primarul Hodoroabă, unde am servit înainte de culcare câte un pahar cu lapte. El ne-a spus că prezenţa delegaţiei noastre şi modul cum s-a desfăşurat şedinţa a făcut o impresie profundă asupra asistenţei şi că el este convins că de azi înainte nimeni nu va mai crede în trecerea Moldovei la Uniunea Sovietică. „Evreii noştri comunişti, care vorbeau pe faţă, până mai ieri, a continuat el, că Moldova şi Bucovina vor rămâne definitiv unite cu Republica Moldovenească basarabeană au primit în noaptea aceasta o lovitură mortală. Lor nu le mai rămâne decât să treacă în Basarabia, dacă vor să scape de răzbunarea noastră".

Plecăm din Vaslui la 7^{30} dimineaţa la Huşi, unde ajungem la 9^{20}. În cursul drumului mă răzgândisem şi deşi promisesem lui Lupu să las fratelui său, Panait, libertatea de a aranja administraţia la Huşi, m-am decis să fac tot eu acest lucru, de teamă că Panait nu se va putea duce singur încă mult timp. La Prefectură ne aştepta puţină lume. Am găsit prefect un croitor, Dumitru Florescu, socialist vechi, iar ca primar un ţărănist, fost lupist, Ioan Farcaş, proprietar, şi ca ajutor de primar un învăţător liberal, Constantin Senchea. Aceştia mi-au spus că se înţeleg foarte bine cu prefectul Florescu, om corect şi foarte bun gospodar. Am fost fericit că nu mai am bătaie de cap şi i-am confirmat pe toţi în posturile lor. Le-am vorbit apoi ca şi în celelalte judeţe, explicându-le pentru ce am venit atât de târziu şi recomandându-le să întocmească de urgenţă un plan complet de tot ce are nevoie oraşul şi judeţul şi să-l aducă la Bucureşti, unde Lupu are posibilitatea să-l realizeze repede şi în întregime. I-am felicitat pentru faptul că n-am găsit nici o plângere în contra autorităţilor din partea funcţionarilor reîntorşi din refugiu. Am plecat din Huşi după o oră, ajungând la Bârlad la 11^{30}.

Găsim la Prefectură multă lume, printre care câţiva liberali şi ţărănişti. Fenediştii erau reprezentaţi prin mai mulţi lucrători de la gară, câţiva evrei, printre care şi câteva profesoare de la Şcoala profesională „Roşca Codreanu", în cap cu directoarea Ida Schor. Cu două zile înainte, când s-a aflat de plecarea în Moldova a delegaţiei noastre, prefectul evreu Samuil Schönfeld a părăsit postul, plecând în Basarabia, împreună cu primarul, tot evreu, Weiselberg. Se instalase

de urgență o nouă administrație în locul celor plecați, formată din: Vasile Gâlcă, profesor liberal, ca prefect, Constantin Bontaș, avocat, socialist, ca primar și I. Nichifor, avocat, țărănist, ajutor de primar. Înțelegându-se perfect între ei, i-am confirmat pe toți în posturile lor, urându-le spor la treabă. Profesorul Gâlcă ne-a făcut un scurt raport asupra situației din județ, atât cât o cunoștea și el de două zile. Situația din oraș ne-a fost expusă de primarul Bontaș. Situația era dezastruoasă. Însămânțările nu erau făcute decât 30% din plan, iar populația ducea lipsă de toate, în special de porumb. În ultimele zile sosiseră 16 vagoane cu porumb, dar mai trebuiau cel puțin o sută. Lemnele de foc lipseau complet pentru populația orașului. Am luat dispoziții și aici ca să se aplice decretul dat pentru Capitală, de a se tăia pădurile pe o rază de 50 km în jur, peste planul de amenajare, iar lemnul de foc să fie transportat de țărani cu căruțele lor. Nenorocirea e că și la Tutova lipsesc în mare proporție vitele și caii necesari pentru transporturi.

În timpul ședinței, mai mulți funcționari din Poliție și Siguranță, ca și doi pretori s-au plâns că li s-au făcut tot felul de mizerii la reîntoarcerea lor din refugiu, unii fiind arestați, iar alții n-au fost reprimiți în funcțiile lor până astăzi. Am dat dispoziție prefectului să fie puși în libertate toți cei arestați abuziv și să li se conteze la toți, pentru salarizare, timpul cât n-au fost primiți în slujbele lor. Și aici interogatorul luat de Nistor diferiților funcționari a făcut o profundă impresie asupra asistenței, înțelegând cu toții ceea ce urmăream, că statul își reia rolul său de șef al administrației. Ida Schor, pe un ton puțin obraznic, m-a întrebat ce devin cadrele didactice care și-au făcut datoria, continuând să țină deschise școlile, ale căror dascăli „le-au părăsit, fugind în Muntenia". Ea cere ca acești suplinitori, „care și-au făcut datoria în condiții atât de grele", să rămână mai departe la catedrele lor, iar titularii lor să fie repartizați la alte catedre înrudite. I-am răspuns, punând-o mai întâi la punct, că profesorii n-au fugit în Muntenia, ci au fost retrași de guvern, așa că ei își păstrează toate drepturile să-și reocupe catedrele lor. I-am precizat că Ministerul Învățământului nu poate ține la catedre oameni fără pregătirea corespunzătoare și că acei suplinitori care au funcționat în acest timp de război vor fi plasați în alte funcțiuni corespunzătoare cu pregătirea lor. Ida Schor nu s-a lăsat convinsă, reproșând statului faptul că mulți evrei au rămas fără studii

superioare, întrucât „au fost daţi afară din universităţi". Având dreptate în această chestiune, i-am răspuns liniştit că actualul guvern, din care facem parte şi noi, membrii acestei delegaţii, am pedepsit pe autorii dictaturii, înlăturându-i de la conducere şi arestându-i în acelaşi timp, aşteptând acum să fie judecaţi pentru faptele lor. Guvernul care a urmat după 23 august, am continuat eu, a anulat toate legile absurde ale regimului de dictatură, a redat străinilor bunurile confiscate şi a recunoscut tineretului evreu din şcoli anii de frecvenţă pe tot timpul cât n-au putut urma cursurile. I-am dat exemplu cazul unei studente înscrisă la Facultatea de Litere din Capitală, Goldberg Şura, care săptămâna trecută s-a prezentat la examen la materia mea şi fiind foarte bine pregătită a luat examenul pentru trei ani, după o oră şi ceva de examinare. După lichidarea acestui incident, mi-am ţinut discursul meu obişnuit, insistând în special asupra cauzelor care au împiedicat guvernul să-şi exercite drepturile sale în Moldova şi Bucovina. Le-am recomandat apoi autorităţilor de aici să cerceteze cu atenţie şi în mare grabă nevoile populaţiei, pentru ca guvernul să poată veni cât mai repede în ajutorul ei cu cele necesare.

La ora unu şi ceva am plecat spre Tecuci, unde am ajuns pe la ora trei. Autorităţile şi câţiva reprezentanţi ai partidelor ne aşteptau la Prefectură, în frunte cu prefectul d-rul Sbârnea. Spre marea mea bucurie văd în sală pe avocatul Petre Croitoru, şeful organizaţiei noastre, sosit din refugiu de două zile. El era înconjurat de o echipă numeroasă de ţărănişti. În schimb, liberalii lipseau toţi. Am stat de vorbă cu Sbârnea, cu Croitoru şi ceilalţi ţărănişti pentru a-mi face o idee despre raporturile dintre ei şi celelalte organizaţii politice. Am aflat că Sbârnea fusese şi el ţărănist, însă certându-se cu fostul nostru şef de organizaţie, Vasile Beldie, părăsise Partidul Ţărănesc şi se înscrisese la social-democraţi. Acum el era fenedist. Din proprie iniţiativă şi spre marea supărare a lui Bodnăraş, Sbârnea a declarat că în faţa lui Croitoru, care era şi decanul baroului din localitate, el îi cedează prefectura, mulţumindu-se cu primăria care, de altfel, nici n-avea titular, vechiul primar, un evreu, fugise de câteva zile în Basarabia. Am observat şi cu această ocazie cât urmărea de mult Bodnăraş să reducă peste tot influenţa Partidului Naţional Ţărănesc, preferând oriunde să susţină la postul de prefect pe oricine, chiar şi un liberal, afară de un ţărănist. Bodnăraş l-a luat de o parte pe

Sbârnea şi a căutat să-l convingă să revie asupra declaraţiei sale, dar fără rezultat. El i-a spus că nu se poate opune lui Croitoru, şeful său în Colegiul avocaţilor şi unanim respectat în oraş şi în judeţ. La sfârşitul şedinţei, Sbârnea s-a apropiat de mine şi mi-a spus că el s-a înscris la Titel Petrescu şi nu la comunişti, „pe care-i detestă, considerându-i coloana a 5-a sovietică". Le-am confirmat titlurile în aceste funcţiuni, rugându-i să rezerve locul de ajutor de primar unui liberal, când aceştia se vor reîntoarce din refugiu. Discursul meu a fost scurt, întrucât Croitoru, sosit proaspăt, cunoştea perfect situaţia, ca unul care ţinuse tot timpul contactul cu mine, la Bucureşti. A rămas ca îndată ce va lua postul în primire să facă un plan complet despre nevoile judeţului şi să vină cu el la Bucureşti. Am servit pe fugă o gustare în biroul prefectului, în loc de dejun, şi am plecat la 4^{30}, pe înserate, spre Galaţi, unde eram aşteptaţi de la amiază. Fiind întuneric complet când am ieşit din Tecuci şi drumul prost n-am ajuns la Galaţi decât aproape de 7. Eram colosal de obosiţi, iar cei care ne aşteptau de la amiază nu luaseră nici ei masa. Am decis deci să ţinem şedinţa mâine dimineaţă la ora 9, mulţumindu-ne pentru moment să luăm cunoştinţă de situaţia politică din judeţ şi de raporturile dintre cele patru partide din guvern. Am găsit prefect un liberal, Henric Hanagic, avocat, primar un fenedist, Ilie Gheorghiu, iar ca ajutor de primar tot un fenedist, Gh. Muşătescu. Se menţinea încă un post de ajutor de primar la dispoziţia naţional-ţărăniştilor. Am plecat toţi membrii delegaţiei ministeriale să ne odihnim pe unde eram cazaţi. Înainte am vorbit la telefon cu casa mea, din cabinetul prefectului, anunţând pe ai mei că voi sosi mâine seară acasă. Eu şi Răutu am dormit la fratele acestuia, d-rul Răutu, stabilit de mult timp la Galaţi şi fost primar al oraşului pe timpul dictaturii lui Carol. Deşi medic şi om cu stare, baia lui nu funcţiona, neavând lemne. Am luat ceva în gură şi m-am culcat pe la 10, dormind neîntors până la 7 dimineaţa.

Sâmbătă, 23 decembrie 1944

În fine am reuşit să mă bărbieresc şi să mă spăl până la jumătate. Seara la culcare mă spălasem pe picioare cu apă caldă, după 5 zile! În timp ce serveam o cafea cu lapte, Răutu a adus vorba despre fratele său, dacă „n-ar putea fi numit prefect sau la rigoare primar".

Deşi situaţia era jenantă, am fost nevoit să-i răspund că personal m-aş bucura să-i pot face acest serviciu, însă nu cred că e posibil. Am fost nevoit să-i spun că înainte de a părăsi sala Prefecturii, mai mulţi ţărănişti, în frunte cu avocatul Vârtosu, aflând că eu voi dormi noaptea la d-rul Răutu mi-a atras atenţia asupra lui, că l-au dat afară din organizaţie, când a acceptat postul de primar pe timpul lui Carol şi că ei se opun categoric de a mai fi numit prefect sau primar. „Dacă tu, Mihai, i-am spus eu, îi poţi convinge să-l accepte, eu sunt de acord". Am avut impresia că nu l-a prea încântat răspunsul meu, el aşteptându-se să iau personal taurul de coarne şi să-l impun cu forţa prietenilor noştri politici.

La ora 9 am deschis şedinţa. Prefectul Hanagic şi primarul Gheorghiu ne-au făcut câte un raport asupra situaţiei din judeţ şi din oraş, care e la fel ca şi în celelalte judeţe ale Moldovei. Nistor i-a supus interogatorului său obişnuit, în special pe primar, care s-a dovedit un om energic şi destul de priceput în materie de administraţie. Atât el cât şi prefectul Hanagic ne-au făcut o impresie foarte bună. De teamă ca nu cumva cineva din delegaţia noastră să ridice chestiunea d-rului Răutu, care era şi el în sală, prefectul Hanagic şi-a terminat raportul său cu declaraţia că „noua administraţie nu va colabora niciodată cu acele persoane care, servind dictaturile lui Carol şi Antonescu, sunt răspunzătoare de dezastrul de astăzi al ţării; acestea vor trebui epurate fără milă din toate posturile care le mai ocupă". Această declaraţie a fost un adevărat duş rece pentru amicul meu Răutu, care n-a mai insistat. Fratele său, văzând situaţia, a părăsit discret sala. Am suspendat şedinţa pentru a mă consulta cu colegii din delegaţie şi în special cu Bodnăraş. Ne-am pus repede de acord să-i confirmăm în posturile lor atât pe prefect, cât şi pe primar, după care am redeschis şedinţa şi le-am ţinut obişnuitul meu discurs. Le-am explicat şi lor pentru ce guvernul nu şi-a putut exercita autoritatea lor în Moldova şi Bucovina, precizându-le că în privinţa pedepsirii celor vinovaţi de dezastrul ţării, toate partidele din guvern sunt de acord şi că foarte curând se va publica un decret special în această chestiune. Am arătat că în ce priveşte partidul nostru, el susţine încă de pe timpul lui Carol pedepsirea acestor vinovaţi de nenorocirile abătute asupra ţării, în urma schimbării politicii noastre externe. I-am rugat pe prefect şi pe primar să aplice

cu obiectivitate decretul referitor la epurări şi să nu facă şicane funcţionarilor reîntorşi din refugiu.

La ora 11 am plecat la Brăila. Am ajuns la 12^{30}. La Prefectură ne aşteptau autorităţile şi mai mulţi reprezentanţi ai partidelor. Delegaţii ţărănişti şi liberali ne-au rugat însă să amânăm două, trei zile rezolvarea chestiunii prefectului şi primarului până vor sosi în localitate şefii organizaţiilor lor care vor veni ei la Bucureşti cu rezultatele înţelegerii dintre ei şi fenedişti. Rădescu mă rugase la plecare să ne abatem şi pe la Brăila, dacă ne va mai rămâne timp, întrucât, credea el, că numai la faţa locului se putea găsi o soluţie convenabilă. Conflictul dintre cele patru partide de la Brăila dura mai de mult. Am luat dejunul cu reprezentanţii acestor partide la un restaurant de lângă Prefectură, unde ni s-a servit, în fine, pâine în loc de mămăligă. Am părăsit Brăila pe la două jumătate, pe un drum stricat, cu nenumărate gropi pe el, până la Buzău, şi de acolo am călătorit comod până la Bucureşti. Am ajuns acasă pe la opt seara, obosit la culme şi plin de praf. Mă aşteptau fraţii, sora şi celelalte rude din Capitală. Le-am spus doar atât că tata, Ghiţă, ţaţa Luţica trăiesc şi că le-am lăsat de toate; restul după ce mă voi spăla şi voi face o baie.

La 9 m-am coborât în sufragerie, unde mă aşteptau cu toţii să afle amănunte despre familia noastră. Bucuria de a fi găsit pe tata şi pe toţi ceilalţi membri ai familiei în viaţă, satisfacţia datoriei împlinite şi conştiinţa că am îndeplinit un act istoric prin tot ce am realizat eu în acest drum mi-au dat puterea să povestesc celor de faţă, timp de trei ore, tot ce-i putea interesa din tot ceea ce am văzut şi făcut în judeţele prin care am trecut. Au plâns cu toţii când le-am povestit cum am găsit pe tata, pe Ghiţă şi pe ţaţa Luţica, cum stăteau în camere dărâmate, fără paturi, fără masă, fără scaune, cu ferestrele sparte şi acoperite cu scânduri, fără să mai vorbesc de aşternut, haine sau alimente, care lipseau cu desăvârşire. Bietul tata era atât de deprimat, încât nici nu s-a putut bucura de-ajuns că unul din copiii săi era ministru şi venise în Moldova să pună ordine în administraţia ei. A făcut doar o cruce mare, binecuvântând pe Dumnezeu pentru ştirea că copiii lui au supravieţuit războiului şi că se află toţi bine sănătoşi, în Bucureşti. După ce le-am spus ce-am aranjat cu prietenii mei din Fălticeni pentru a se ocupa de familia mea, ducându-le alimente, rufe, aşternuturi şi meşteri cu materialele respective pentru repararea

locuințelor, am trecut la celelalte aspecte ale drumului meu de o săptămână în Moldova și Bucovina până la Rădăuți. Le-am arătat ce am făcut pentru ridicarea moralului autorităților noastre, asigurându-i pe toți că Moldova și Bucovina rămân mai departe ale statului român și tot ce-am aranjat pentru a se veni de urgență în sprijinul populației, cu tot ce are nevoie pentru a scăpa de frig și de foamete. Le-am explicat în câteva cuvinte poziția evreilor din aceste provincii față de ruși și de statul nostru și modul cum le-am vorbit eu pentru a nu-i arunca în disperare de cauză în brațele Sovietelor. „În Moldova și Bucovina, am continuat, în afară de câțiva evrei necăjiți, care n-au nici o trecere asupra populației, nu există comuniști. Românii au oroare de așa ceva, mai ales de când știu ce au făcut bolșevicii în Rusia. Chiar acei care fac parte momentan din F.N.D. nu pot suferi pe comuniști pe care-i detestă. Toată lumea vede în ei agenții Moscovei și ai dezordinei". Aproape de ora 12 cădeam de oboseală și nu mai puteam ține ochii deschiși. Căldura din casă, atmosfera de Crăciun, cu toate bunătățile lui, îndeosebi vărzările care mie îmi plac atât de mult, plus o serie de vinuri bune, trimise de Odobeșteanu, toate acestea m-au moleșit în așa măsură încât n-am mai putut rezista și m-am retras în brațele lui Morfeu.

Duminică, 24 decembrie 1944. Ajunul Crăciunului

Telefonez la minister că voi trece după ora 11, îndată ce voi termina ședința de la Interne referitoare la Moldova, care începe la ora 9, sub președinția lui Rădescu. Sunt prezenți toți membrii delegației interministeriale; participă și Bodnăraș, care deși n-a făcut parte din ea, în mod oficial, totuși a jucat un rol important, reprezentând F.N.D.-ul cu mai multă pricepere decât prostănacul de Vlădescu. Eu am prezentat un scurt raport, în care am arătat în câteva cuvinte activitatea desfășurată de noi, aducând laude lui Bodnăraș, pentru colaborarea lui utilă la găsirea soluțiilor celor mai bune în desemnarea prefecților și primarilor. Am arătat apoi cât sunt de urgente trimiterea de ajutoare pentru salvarea populației de foamete și am informat pe Rădescu despre măsurile luate în legătură cu furnizarea de lemne de foc și de construcție populației sărace de către ocoalele silvice, în contul statului. Rădescu ne-a felicitat pe toți pentru activitatea depusă și a aprobat toate măsurile luate de mine. Eu

i-am propus să convoace la Bucureşti pe toţi prefecţii din Moldova şi Bucovina la o conferinţă în care să se discute măsurile de luat urgent pentru salvarea populaţiei şi repunerea în funcţiune a întregii vieţi de stat. Una din măsurile principale şi urgente de luat este ajutorarea funcţionarilor şi cadrelor didactice refugiate ca să se poată întoarce cât mai repede la posturile lor. Rădescu a aprobat cu toată căldura şi această propunere a mea. A rămas ca Nistor să-i prezinte tabloul complet cu prefecţii şi primarii numiţi de noi, pentru a li se întocmi decretele de numire. Şedinţa a fost suspendată la ora 11[30].

Când am ajuns la ministerul meu i-am telefonat lui Rădescu şi ne-am înţeles să ne vedem în după masa aceasta la ora 6 pentru a-l informa despre unele lucruri de care nu puteam vorbi în faţa lui Bodnăraş şi Vlădescu.

Am lucrat apoi cu secretarii generali, rezolvând toate chestiunile ivite în săptămâna cât lipsisem eu din Bucureşti. Mai întâi chestiunea dispoziţiilor ilegale luate de Zăroni în lipsa mea. Odobeşteanu m-a pus în curent cu discuţiile avute cu Zăroni în legătură cu aceste dispoziţii, pe care el le-a combătut, arătându-i că pe lângă faptul că sunt nejustificate şi cu totul nedrepte, unele din ele, dar reprezintă şi o latură jenantă în raporturile lui de subsecretar de stat cu ministrul titular, care e trimis de guvern în misiune specială în Moldova. Odobeşteanu i-a cerut să aştepte reîntoarcerea mea, însă Zăroni, sfătuit de Economu şi de grupul acestuia, nici n-a voit să audă, suspendând pe Julea, care mă însoţea în Moldova, şi punând în locul lui pe prietenul lui Virgil Economu, agronomul Dumitru Ştefănescu, „reputat excroc, care pe unde a trecut, a făcut numai fraude, provocând anchete peste anchete din partea ministerului, şi scăpând numai datorită complezenţei anchetatorilor săi", zice Odobeşteanu. Odată cu Anghel Julea, au mai fost suspendaţi şi alţi ingineri agronomi, dintre cei mai buni din minister, dar care, în diferite rânduri ceruseră sancţiuni severe în contra abuzurilor de tot felul de care se făceau vinovaţi Virgil Economu şi Dumitru Ştefănescu. Printre ei se află Teodor Leontescu, Remus Dodu şi C. Purcel. Zăroni, ca un prost ce este, a semnat tot ce i-au cerut excrocii de Economu şi Ştefănescu, continuă Odobeşteanu, acuzând pe cei suspendaţi de fraude de miliarde cu ocazia însămânţărilor şi dispunând o anchetă în contra lor, condusă de inginerul Christian Gheţu. Zăroni şi-a mai permis să facă şi numiri de noi membri în

Comisiunea de reformă agrară, în persoana domnilor Matei Maeschi, Victor Pascovschi şi Marin Lupu, când ştia foarte bine că şi aşa ea este prea numeroasă pentru a putea lucra. După ce am consultat pe şeful Direcţiei judiciare din minister, am anulat toate măsurile luate de Zăroni, cu excepţia anchetei pe care am lăsat-o pentru a nu se pretinde că am vreun interes să ascund adevărul. Secretarii generali, ca şi avocaţii ministerului susţin că „ancheta dispusă de Zăroni este o simplă înscenare grosolană", destinată să compromită pe cei suspendaţi din motive de pură răzbunare din partea lui Economu şi a lui Ştefănescu Am chemat apoi pe cei suspendaţi, care mi-au explicat pentru ce Economu şi Ştefănescu au pică pe ei. Aceştia au făcut parte din diferite comuniuni de anchetă hotărâte de minister, privitoare la gestiunea acestor indivizi care au prădat ca în codru cooperativele pe care le-au condus. „Julea şi cu mine, mi-a spus inginerul Leontescu, am cerut în diferite rânduri, în rapoartele noastre de anchetă, trimiterea în judecată a acestor excroci şi îndepărtarea lor din minister. Astăzi ei au găsit ocazia să se răzbune, înscriindu-se în Frontul Plugarilor şi speră să fie ajutaţi de d-nii Groza şi Zăroni, pentru a-şi atinge scopul". Ei mi-au cerut singuri să fie anchetaţi, pentru a spulbera definitiv această calomnie. După ce am ascultat şi pe aceştia, am dispus ca până la terminarea anchetei, Julea şi Leontescu să rămână la dispoziţia ministerului, fără să fie suspendaţi, numind provizor, ca director al producţiei vegetale, pe consilierul Ernest Gayraud, iar ca subdirector pe inginerul Roman Stere, care face parte din grupul lui Economu. În privinţa Comisiunii de anchetă, l-am lăsat mai departe pe inginerul Gheţu, numit de Zăroni, însă am completat-o cu secretarul general Neculai Ion, ca preşedinte, şi cu inginerul consilier Vlad Brâncoveanu şi cu inspectorul general contabil Marius Demetrescu, membri. Aceste dispoziţii vor fi publicate printr-un comunicat dat presei, după sărbătorile Crăciunului. L-am rugat pe Neculai Ion să urgenteze cât poate de mult această anchetă în interesul ministerului.

Din minister am căutat la telefon pe Ghiţă Pop, pe Solomon şi pe Leucuţia, pentru a afla cum s-a ajuns la „demisia" noastră şi la „delegaţia" dată lui Penescu de secretar general. Nici unul nu era în Capitală, primii doi erau plecaţi la Sibiu, iar ultimul la Snagov. Mă reîntorc acasă, unde găsesc pe preoţii Bedreag şi Diaconescu, de la biserica din cartier, veniţi cu Ajunul. Ambii fiind moldoveni, mi-au

pus o serie de întrebări referitoare la situația din județele lor. Au fost fericiți când le-am spus că în Moldova și Bucovina nu există comunism și că soldații care au luptat în Rusia au lămurit populația de ceea ce au văzut acolo în legătură cu „raiul bolșevic".

După masă încep să citesc presa din săptămâna trecută, când am lipsit din Capitală. Presa engleză cere crearea unui comitet politic la Washington, alături de cel militar, pentru o mai bună coordonare a politicii externe a celor trei mari puteri. Se vorbește insistent de tot despre apropiata întâlnire a celor Trei Mari, după sărbătorile Crăciunului. Trupele aliate au atins în multe puncte linia Siegfried, în timp ce aviația lor distruge sistematic tot ce a mai rămas din industria germană, la München, Duisburg etc. Trupele noastre și cele rusești se află la periferia Budapestei cam de prea mult timp. Sunt rușii realmente slabi și obosiți ori au vreun plan de temporizează ocuparea Budapestei?! Nici în Prusia și nici în Polonia situația lor nu este mai strălucită.

La ora 6 văd pe Rădescu la Interne. Îl pun în curent cu lucrurile constatate de mine în Moldova și Bucovina, despre care nu puteam vorbi în fața lui Bodnăraș. Mai întâi chestiunea atitudinii evreilor. Este sigur că sărăcimea lor a simpatizat mult cu Sovietele, în care vedeau eliberatorii lor din ghiarele lui Hitler. Punându-se bine cu trupele sovietice de ocupație, ei își salvau și interesele lor, legitime până la un punct, putându-se aproviziona mai ușor, iar unii dintre ei ocupând și posturi administrative. Perspectiva ca Moldova și Bucovina să se alipească la Republica Moldovenească le-a surâs celor mai mulți, mai ales că unii evrei din Basarabia și Bucovina rusească, trimiși siguri de Soviete, au cutreierat orașele din aceste provincii pentru a face propagandă în acest sens. Când au aflat însă că așa ceva nu se va întâmpla și că Sovietele sunt silite de anglo-americani să renunțe la astfel de cuceriri, acești evrei și-au dat seama de greșeala făcută. Unii dintre ei, mai compromiși pe această chestiune, când au aflat de apropiata sosire a comisiunii noastre interministeriale au și șters putina, trecând în Basarabia. I-am arătat în continuare lui Rădescu că n-ar fi drept să acuzăm în masă toată populația evreiască de această atitudine antiromânească, cu atât mai mult cu cât cei cu oarecare stare nu sunt comuniști și aproape toți au părăsit Moldova, refugiindu-se în Muntenia și Transilvania. „Eu am intenția ca în declarațiile care le voi face presei despre cele constatate

în Moldova şi Bucovina să le dau un certificat de bună purtare cetăţenească pentru a nu-i arunca în braţele Sovietelor şi ale comuniştilor noştri. În plus, am câştiga şi simpatiile anglo-americanilor, care favorizează mult pe evrei", am spus eu. Rădescu m-a felicitat, declarându-se complet de acord cu argumentarea mea. I-am explicat pentru ce am lăsat un evreu prefect la Roman şi un comunist la Dorohoi şi cât de grea a fost lupta cu Bodnăraş, care făcea eforturi disperate să pună prefecţi cât mai mulţi fenedişti, reducând numărul ţărăniştilor şi liberalilor. De altfel, sforţarea lui s-a dovedit şi inutilă, întrucât prefecţii şi primarii fenedişti căutau să mă asigure în patru ochi că ei au oroare de comunism. I-am explicat apoi cât au fost de importante declaraţiile mele făcute în fiecare Capitală de judeţ pentru ridicarea moralului populaţiei, îngrozită de perspectiva de a rămâne sub ruşi şi că deşi am luat toate precauţiile de langaj pentru a nu mă atinge de Soviete, toată lumea a înţeles însă că dacă guvernul nostru nu şi-a putut exercita autoritatea asupra acestor provincii, vina revine numai planurilor perfide ale Moscovei. Rădescu a fost atât de mulţumit de explicaţiile mele încât, după ce m-a felicitat încă o dată, mi-a spus că el pune mare bază pe colaborarea cu mine în viitor, întrucât şi-a dat seama de la prima şedinţă a Consiliului de Miniştri că sunt „un român curajos şi un foarte bun cap politic".

Am discutat apoi cu el situaţia lui Zăroni şi porcăria care a făcut-o în lipsa mea, probabil în înţelegere cu Groza, al cărui prieten politic este. „Este sigur că acest ticălos, căci nu-i pot spune altfel, i-a dat consimţământul să facă această blăstămăţie din moment ce, fiind vicepreşedinte al Consiliului, este în stare să primească în partidul său funcţionari administrativi, când ştie foarte bine că aşa ceva e cu totul nepermis şi eu i-am atras atenţia în două rânduri". Rădescu m-a rugat să aduc această chestiune în Consiliul de Miniştri, la prima şedinţă, „pentru a-i trage un frecuş acestui depravat, aşa cum merită".

Rădescu mi-a spus apoi o serie de lucruri cu privire la situaţia militară a Aliaţilor, care nu mi-au plăcut deloc. Timp de o săptămână cât am lipsit din Capitală, neputând asculta radio şi nici citi presa, nu m-am mai putut ţine în curent cu situaţia externă. Am auzit ceva vag când eram la Dorohoi despre o ofensivă germană undeva în Belgia, dar n-am avut nici o posibilitate să mă informez mai complet. Rădescu îmi dă acum câteva informaţii interesante. Nemţii au

dezlănțuit o formidabilă ofensivă în regiunea Ardeni, condusă de mareşalul Rundstedt[126], cu scopul de a sparge frontul anglo-american din Belgia, de a pune mâna pe depozitele lor militare şi alimentare şi a-i arunca, dacă e posibil, în mare. Se pare că Aliații au trecut printr-o mare primejdie. Nemții au atacat puternic, sprijiniți de aviație şi un mare număr de blindate avansând peste o sută de km în adâncime. Aviația lor a bombardat Parisul, provocând serioase pierderi şi mai ales panică. Rădescu e realmente alarmat de această situație, cu atât mai mult cu cât el credea pe nemți gata să capituleze. Aliații au reuşit să pună capăt înaintării germane, însă cu grele sacrificii, dovedind că încă sunt destul de slabi pentru a-i putea învinge pe nemți. În concluzie, Rădescu socoate că războiul s-ar putea să dureze încă mult timp şi în cazul acesta anglo-americanii nu se pot dispensa de ajutorul ruşilor. „Cum putem deci să ne apărăm independența față de Moscova, conchide Rădescu, când ea este atât de curtenită de anglo-americani?" Încerc să-l încurajez, spunându-i că ofensiva din Ardeni este poate ultima încercare disperată a nemților de a-i sili pe anglo-americani să încheie o pace cu ei, în speranța lor veche că aceştia nu pot lăsa Europa la discreția bolşevismului rusesc. „Dacă aş fi în locul lor, răspunde Rădescu, eu aşa aş face; aş încheia pacea cu nemții, înlăturând pe Hitler şi împreună cu ei aş continua marşul până la Moscova, eliberând poporul rus de teroarea bolşevismului şi asigurând şi libertatea Europei".

La plecare Rădescu îmi spune că are motive serioase să creadă că foarte curând „colaborarea lui cu fenediştii se va termina cu un mare scandal" şi că dacă-l văd pe Maniu să-l informez despre acest lucru. Rădescu are informații prin agenții lui din Siguranță că fenediştii lucrează mână în mână cu agenții Moscovei, pregătind metodic transformarea României într-o republică sovietică. „Să-i ferească însă Dumnezeu pe trădătorii noştri de ceasul când voi fi silit ca să vorbesc", spune Rădescu. „În aceastul acesta, d-le general, i-am răspuns eu, îmi permit să vă recomandă să nu întreprindeți nimic înainte de a vă consulta cu d-l Maniu, căci o ruptură eventuală cu fenediştii înseamnă o nouă criză de guvern şi acest lucru trebuie bine gândit şi pregătit". „Desigur, nu voi face nimic de capul meu, din moment ce prezidez un guvern de coaliție", mi-a răspuns el. I-am urat Sărbători fericite, spunându-i că eu mă voi închide în casă câteva zile

pentru a mă pune în curent cu situația externă din ultima săptămână, ceea ce am şi făcut de cum am ajuns acasă.

Am început să citesc presa în ordine cronologică, iar între 11 şi 12 am ascultat Radio Londra.

În ziua de 18 decembrie s-a publicat la Paris textul tratatului franco-sovietic, semnat de de Gaulle, la Moscova, la 10 decembrie, pe 20 de ani. El cuprinde opt articole. Ideea de bază a tratatului o formează solidaritatea de interese dintre cele două părți contractante în ce privește problema germană; ele își promit sprijin reciproc în soluționarea acestei chestiuni după ce războiul va fi terminat şi continuarea luptei până la victoria finală. Importanța acestui tratat constă în faptul că Franța reintră din nou în circulație ca „partener egal" cu aliații principali, deşi aportul său militar e foarte redus. În realitate, Sovietele vor să folosească Franța pentru a rezista mai uşor planurilor anglo-americanilor asupra Europei, iar de Gaulle vrea să se folosească de Soviete pentru a plăti anumite polițe americanilor, pentru modul cum aceştia l-au tratat în ultimii ani, iar englezilor să le poată rezista mai uşor în chestiunea germană, de teamă ca Anglia să nu revină la vechea ei politică de echilibru pe continent, care cere o Germanie puternică, drept mijloc de echilibru şi contra Rusiei, dar şi a Franței, aşa cum a făcut de altfel şi după primul război mondial. Aceste scopuri, perfide în fond, nu se poate să scape atenției diplomaților anglo-americani. Politica ambițioasă a lui de Gaulle nu-mi place şi sunt sigur că ea reprezintă o nouă dificultate pentru politica noastră externă, în sensul că atâta timp cât omul acesta va conduce Franța noi nu ne vom mai putea baza pe sprijinul ei în apărarea independenței noastre față de Soviete. Aceasta este în realitate concluzia pe care o trag eu pentru țara mea din acest tratat franco-sovietic. O nouă dificultate externă la orizont pentru România.

A doua problemă care evoluează îngrijorător pentru noi este chestiunea poloneză. Agenția „Reuter" reproduce un articol din ziarul rus „Pravda" din 17 decembrie, în care un agent sovietic, Ştefan Yendrikovschi, membru în Comitetul de la Lublin, scrie că „viitoarea frontieră a Poloniei ar merge de-a lungul Oderului, până la frontiera Cehoslovaciei, în linie dreaptă" şi că această frontieră este susținută de Uniunea Sovietică „şi de ceilalți aliați ai Comitetului de la Lublin, Cehoslovacia, Iugoslavia, precum şi francezii". Faptul că enumeră şi pe francezi înseamnă că de Gaulle şi-a dat şi el consimțământul

întrucâtva la Moscova în favoarea Comitetului prosovietic de la Lublin. Statele Unite au luat poziție față de aceste zvonuri. Stettinius a precizat că guvernul american recunoaşte mai departe guvernul legal al Poloniei refugiat la Londra şi că orice schimbări de frontieră „trebuie lăsate în suspensie până la terminarea ostilităților", afară bineînțeles de acelea „care pot fi consimțite de părțile în cauză, prin bună înțelegere". Stettinius[127] a mai declarat că după concepția guvernului său, toate problemele de frontieră trebuie lăsate pe seama „organului de securitate mondială", pe care Aliații îl pregătesc în prezent, pentru momentul când se va termina războiul.

În Anglia se constată o nemulțumire generală față de politica Moscovei în chestiunea polonă. Presa britanică sprijină fără rezervă guvernul legal polon din Londra şi critică pe față manevrele Moscovei în chestiunea Comitetului de la Lublin, pe care vrea să-l impună drept guvern legal al Poloniei. Problema a fost dezbătută şi în Camera Comunelor. În şedința din 15 decembrie, Eden[128] a reamintit Sovietelor că Anglia a intrat în război cu Germania ca urmare a garanțiilor date Poloniei pentru a-şi apăra integritatea şi că ea doreşte foarte mult să vadă o înțelegere deplină între Polonia şi Uniunea Sovietică, cu atât mai mult, a declarat Eden, „dintre toate țările care au stat sub focul acestui război, poate Polonia a suferit cel mai mult". Vorbind despre raporturile polono-sovietice, Eden a recunoscut că ele nu sunt prea bune, şi că guvernul său a depus şi depune eforturi susținute pentru ameliorarea lor, recunoscând că Anglia urmăreşte în egală măsură colaborarea cu Sovietele, dar şi cu Polonia, „pe care o vrea puternică şi independentă". El a făcut apoi un lung istoric al relațiilor cu Polonia, arătând care a fost punctul de vedere al guvernelor engleze în privința frontierelor polono-sovietice între cele două războaie şi a ajuns la concluzia tristă că în prezent „raporturile polono-sovietice sunt foarte întunecate". Eden a declarat în concluzie că în momentul de față „el nu poate oferi Camerei Comunelor perspectiva unui acord între Polonia şi Uniunea Sovietică", dar că va lupta mereu pentru a se ajunge la o înțelegere între aceşti doi aliați ai Angliei.

Din modul cum se dezvoltă raporturile anglo-sovietice referitoare la Polonia reiese că Moscova stă ferm pe poziția ei, iar Anglia umblă cu mănuşi, lucru care-i poate determina pe ruşi să persevereze în politica lor şi chiar să facă noi paşi, bruscând lucrurile.

Anglia are mari dificultăți și în Grecia, unde războiul civil e în plină desfășurare, iar trupele engleze nu pot restabili ordinea. În aceste condiții, ce sprijin mai putem găsi noi la anglo-americani când ei menajează atât de mult pe ruși?

Luni, 25 decembrie 1944. Prima zi e Crăciun

Stau în casă toată ziua și termin de răsfoit presa și revistele și încep și trecerea în *Jurnal* a călătoriei mele din Moldova și Bucovina, pe care sper s-o termin în câteva zile. Seara masă mare de familie până la miezul nopții.

Cât am fost eu în Moldova, presa noastră s-a ocupat pe larg de reforma agrară și de declarațiile mele în legătură cu ea, comentându-le favorabil, chiar și ziarele fenediste. Unele ziare au publicat în întregime discursul meu ținut la ședința de constituire a Comisiunii agrare, publicând și fotografia mea, pe care nu știu de unde și-au procurat-o, întrucât eu nu le-am dat-o, continuând prostul meu obicei de a nu cultiva presa, lucru care în politică este, desigur, o greșeală. Nu am nici timp și apoi îmi repugnă reclama, după care cei mai mulți aleargă cu limba scoasă. Eu am rămas sub acest raport la vechiul dicton cunoscut din bătrâni, „calul bun se vede din grajd", el n-are nevoie să fie plimbat prin târgurile de vite pentru a fi cunoscut.

Citesc în ziarele noastre declarațiile făcute de Filderman[129], referitor la abrogarea legilor rasiale și în care critică sever o serie de dispoziții luate de Pătrășcanu în legătură cu restituirea bunurilor, case, prăvălii, fabrici și cu acordarea de despăgubiri bănești celor care au dreptul.

Ziarele publică și informații despre a doua ședință a Comisiunii agrare, ținută în lipsa mea, sub președinția lui Zăroni, la care au vorbit mai mulți membri, printre care și Capri, Rusu, Vasile Luca, Grințescu, Cezar Simionescu etc. Unele ziare se ocupă pe larg de declarațiile mele în legătură cu asanarea bălților din lungul Dunării și cu importanța cooperativelor în organizarea agriculturii noastre („Universul" din 22 decembrie).

Citind presa noastră și ascultând în noaptea aceasta, după plecarea musafirilor, și Radio Londra am reușit în fine să mă lămuresc și eu în legătură cu ofensiva nemților din Ardeni. Atacul s-a produs săptămâna trecută, pe frontul ținut de Armata 1 americană. În

două zile, trupele germane, comandate de mareşalul Rundstedt, au realizat o breşă de 65 km în adâncime. Aducând forţe proaspete engleze şi franceze, ofensiva a fost oprită de generalul Eisenhower[130], în regiunea oraşelor Malmédy şi Stavelot. După presa engleză, la sud de oraşul Saint Vith, unde a fost oprită definitiv ofensiva germană, „s-a dat cea mai mare bătălie pe frontul de Vest de la debarcarea în Normandia". Nemţii au paraşutat şi ceva trupe în apropierea Parisului, cu intenţia de a produce panică, întrucât soarta acestor trupe era dinainte pecetluită. În ziua de 22 decembrie, Aliaţii au aruncat în luptă două armate noi. În prezent, intrândul din Ardeni, care mai rămâne în posesiunea nemţilor, este atacat dinspre Lorena de armata generalului Patton[131], iar dinspre Aix-la-Chapelle, de armata a 9-a a generalului Simpson[132]. În acest timp, aviaţia anglo-americană bombardează zi şi noapte trupele germane din aceste pungi, de unde e foarte greu să se mai poată retrage. Eu rămân şi la părerea mea, aşa cum i-am spus şi lui Rădescu şi azi, că această ofensivă a nemţilor a fost o simplă încercare disperată a lui Hitler de a-şi mai încerca încă o dată norocul, în speranţa că i-ar sili pe anglo-americani să încheie o pace cu el pe spatele ruşilor.

Marţi, 26 decembrie 1944. A doua zi de Crăciun

Am stat în casă toată ziua, până seara la 7, când ne-am dus la familia Odobeşteanu[133], unde am stat până la ora 11[30]. Au mai fost invitaţi şi soţii Ilcuş[134]. Odobeşteanu e rudă de-aproape cu soţia lui Ilcuş.

În cursul zilei am terminat de citit presa din ultimele zile şi am scris şi la *Jurnal* o bună parte din voiajul meu în Moldova. La Odobeşteni s-a discutat mult despre situaţia din Franţa în urma încheierii pactului cu Sovietele şi ofensiva nemţilor din Ardeni. Constat cu această ocazie că Odobeşteanu nu prea cunoaşte politica franceză şi are în general părerile soţiei sale, care este destul de bine informată. Ea se teme ca nu cumva de Gaulle, condus de ranchiunele lui personale faţă de americani, să nu împingă Franţa să joace prea mult cartea sovietică, lucru care ar putea irita Washingtonul şi poate chiar şi pe englezi. Am felicitat-o pentru perspicacittea ei politică, spunându-i că ceea ce la ea este o simplă teamă, la mine este deja o certitudine, în sensul că de Gaulle face o politică greşită faţă de

adevăratele interese ale Franței pentru că nu numai îi va supăra pe americani și pe englezi, care au făcut atâtea sacrificii pentru eliberarea ei de sub nemți, dar făcând jocul rușilor va fi silit să lase mână liberă comuniștilor pentru a se organiza și va pierde pe viitor și simpatiile popoarelor mici din Europa Centrală, lăsate la discreția bolșevismului rusesc. „Ce va face în viitor Franța fără sprijinul americanilor și cu ce va combate ea anarhia internă dacă întoarce spatele Washingtonului și Londrei și se întoarce cu fața spre Răsărit" am spus eu. Ilcuș s-a declarat întru totul de părerea mea. „La toate nenorocirile care s-au abătut asupra Franței, a spus el, de Gaulle îi mai adaugă încă una, umblând să-l pupe în spate pe Stalin". Ilcuș e pur și simplu furios pe de Gaulle, pe care-l acuză că „e gata să trădeze pe poloni, pe români și pe oricine, numai să se răzbune pe americani".

Întrebat de Ilcuș cum văd eu raporturile de viitor pentru țara noastră și Soviete, i-am răspuns că după atitudinea pe care o au anglo-americanii față de Moscova în chestiunea poloneză eu sunt convins că nu putem conta pe nici un sprijin din partea lor în cazul că Sovietele ar încerca să ne bolșevizeze. „Aceasta este și convingerea mea profundă", a spus Ilcuș, „și atunci mă întreb ce putem face pentru a scăpa de această primejdie?" „Un singur lucru, să ne apărăm singuri, cu orice risc și aceasta cât de repede, acum când anglo-americanii, fiind aliați și cu noi, ar putea interveni în favoarea noastră", i-am răspuns eu. I-am informat apoi câte eforturi am depus noi în ultimele două luni pentru a convinge pe rege și persoanele mai influente din jurul său că singura soluție este să rezistăm rușilor, făcând un guvern de tehnicieni și militari și refuzând orice colaborare cu agenții lor. Ilcuș se angajează să-i vorbească și el regelui în același sens. L-am prevenit însă că va avea de înfruntat pe licheaua de Tătărescu, care a reușit să aibe legături strânse cu Palatul. Ilcuș are cele mai proaste păreri despre acest ticălos.

Miercuri, 27 decembrie 1944

Lucrez toată dimineața la *Jurnal*; termin și lectura presei, rămasă necitită. La 12[30] sosesc și invitații noștri pentru dejun: Burton Berry, generalul Schuyler[135], Stevenson și Le Rougetel. Timp de o oră și jumătate discutăm politică și trecem în revistă problemele la ordinea zilei, servind gustări. La masă ne-am așezat la ora două. În timpul dejunului am continuat discuția. Eu le-am făcut o scurtă dare

de seamă despre drumul meu în Moldova şi despre cele constatate referitor la atitudinea ruşilor, a evreilor şi a ostilităţii profunde a populaţiei româneşti faţă de comunism şi de Soviete. S-au discutat apoi problema poloneză, grecească, tratatul franco-sovietic, ofensiva germană din Ardeni, luptele din Filipine şi, bineînţeles, raporturile dintre anglo-americani şi Soviete, care au constituit baza acestor discuţii. S-a vorbit destul de liber şi cu multă sinceritate. În rezumat, iată concluziile care se desprind pentru mine din tot ce s-a vorbit la acest dejun. Toţi aceşti patru reprezentanţi anglo-americani la Bucureşti sunt foarte bine informaţi asupra intenţiilor Sovietelor faţă de vecinii lor din Europa şi chiar şi faţă de chinezi şi japonezi. Ei ştiu foarte bine că, sub masca comunismului, Moscova urmăreşte acelaşi imperialism ca şi vechii ţari. Ei ştiu foarte bine că Moscova urmăreşte să stabilească o vastă zonă de influenţă pe frontiera ei europeană, de la Baltica la Marea Neagră şi peste Balcani până la Marea Egee şi Marea Adriatică. „La Washington şi la Londra se cunoaşte foarte bine această politică a Sovietelor, zice Berry. Însă acolo se mai ştie un lucru şi anume că Moscova nu poate uita că fără noi Rusia ar fi fost dezmembrată şi ocupată de nemţi pentru o sută de ani, dacă nu chiar şi mai mult. De aceea noi suntem convinşi că toate problemele spinoase ale prezentului vor fi rezolvate cu bine la sfârşitul războiului. Până atunci colaborarea militară dintre noi domină cu mult toate neînţelegerile de azi". „Noi vă înţelegem foarte bine politica d-voastră şi suntem convinşi că şi sunteţi foarte sinceri când afirmaţi aceste lucruri, însă noi ne temem totuşi de stările de fapt care se crează în timpul războiului să nu fie greu de înlăturat la sfârşitul lui, când toată lumea, îngrozită de ororile lui, n-are decât un singur scop, să le uite şi să se bucure de binefacerile păcii. Cu alte cuvinte nouă ni-i teamă ca nu cumva la încetarea luptelor d-voastră, americanii şi englezii, sătui de atâta război, să nu ne lăsaţi la discreţia Sovietelor, care-şi urmăresc metodic şi fără nici un scrupul politica lor imperialistă, tradiţională", i-am replicat eu. „Să mă ierte prietenul Berry, a spus Stevenson, însă eu cred că el e prea optimist în această privinţă; eu înclin mai mult spre părerea profesorului Hudiţă, care cred că-i cunoaşte mult mai bine pe ruşi decât noi, prea înclinaţi să ne facem iluzii". Schuyler şi Le Rougetel sunt de părerea lui Stevenson, în sensul că ei nu aprobă politica guvernului lor de prea mari concesii făcute Sovietelor. „Poate mă înşel, zice Schuyler, eu însă ca militar aş

proceda puțin diferit. Eu le-aș vorbi rușilor mai deschis și fără mănuși, ca buni aliați ce le suntem, că noi înțelegem să-și respecte cu strictețe angajamentele luate prin tratatele încheiate cu noi, ca să nu ne supărăm. Avertizați din timp, rușii ar înțelege că este o limită peste care nu se poate trece. Situațiile clare și fără echivoc sunt după mine unul cea mai bună cale de urmat în raporturile cu rușii". Mi-a făcut multă plăcere această declarație și l-am felicitat, spunându-i că astfel de langaj corespunde perfect imaginii pe care și-o face toată lumea în țara noastră despre politica externă a Statelor Unite, „politică cinstită și generoasă".

În privința ofensivei germane din Ardeni, toți sunt de părere că ea reprezintă o încercare disperată a lui Hitler pentru a obține o pace separată cu anglo-americanii și că de azi înainte ne putem aștepta în orice zi la capitularea lui, pentru a împiedica pătrunderea trupelor sovietice pe teritoriul Germaniei.

Cât despre pactul franco-sovietic, nimeni nu-l ia în serios. Toți disprețuiesc pe de Gaulle, considerându-l drept „un maniac vanitos și ridicol". Berry și Stevenson pun mare bază pe întâlnirea apropiată a celor Trei Mari, la care se vor discuta toate divergențele dintre Aliați, precum și soarta Germaniei după capitularea ei „iminentă".

Musafirii au plecat pe la cinci, încântați de mâncărurile românești care le-au fost servite, de icrele negre și de excelentele noastre vinuri.

Seara la opt ne-am dus la Fănică[136], unde era adunată toată familia pentru sărbătorirea onomasticii sale, azi fiind Sf. Ștefan, a treia zi de Crăciun. Au fost prezenți și Spiridonii, și prietenii lor buni, soții Comănescu[137]. Milica și cu mine am stat numai până la 11^{30}. Ceilalți au rămas să petreacă până dimineață.

Joi, 28 decembrie 1944

La minister la opt dimineața. Se comunică presei măsurile luate de mine referitoare la anularea dispozițiilor lui Zăroni, după care lucrez cu secretarii generali și le rezolv toate chestiunile la ordinea zilei. Odobești eanu mi-a pregătit un program foarte detaliat despre tot ce are nevoie ministerul în vederea campaniei de însămânțări de primăvară. Printre alte măsuri se prevede și aceea de a cere Sovietelor, sub formă de împrumut, cantitatea de grâu de primăvară

care ne lipseşte şi, dacă e posibil, şi ajutorul câtorva sute de tractoare pentru arăturile respective. Voi căuta să văd pe Vinogradov pentru a discuta cu el această chestiune. Nu-mi fac însă nici o iluzie că voi căpăta ceva, dar trebuie să încerc şi imposibilul pentru a putea rezolva cu bine însămânţările de primăvară.

La ora 11 primesc pe ziaristul Strumingher de la ziarul „Jurnalul" şi-i dau un interviu în legătură cu cele văzute şi constatate de mine în Moldova. Dau în *Jurnal* un scurt rezumat; textul lor mai complex se poate vedea în Anexa *Jurnalului* pe 1944. Declaraţiile mele au un scop pur politic, de aceea neg categoric existenţa oricărei mişcări separatiste, lucru de altfel complet adevărat, căci la separatism se gândesc numai câţiva evrei comunişti, îndemnaţi şi ei la această acţiune de către agenţii sovietici. Bineînţeles am evitat cu grijă de a atinge această chestiune în declaraţiile mele, dând întregii populaţii evreieşti din Moldova şi Bucovina un bun certificat de purtare românească. Am condamnat în termeni categorici imensa greşeală făcută de Antonescu cu retragerea administraţiei din aceste provincii şi am adus laude populaţiei rămase pe loc şi care a fost în stare să înfiripeze chiar o nouă administraţie pentru păstrarea ordinii şi apărarea bunurilor populaţiei. Am găsit apoi scuzabilă până la un punct rezistenţa pe care unele dintre aceste autorităţi, de altfel cu totul excepţional, au opus-o faţă de unii funcţionari din poliţie, care nu avuseseră purtări prea bune faţă de populaţie. Pasajul cel mai important din interviul meu este acela în care arăt că populaţia evreiască din Moldova, căreia i se atribuie de către unele cercuri interesate, o atitudine ostilă faţă de statul românesc, este acuzată pe nedrept, întrucât ea „rămâne o populaţie cuminte şi ataşată statului român" şi că „deşi a fost persecutată, pierzând în pogromul de la Iaşi peste 12 000 de suflete", ea nu s-a răzbunat pe funcţionarii care au avut vreun rol în aceste crime, mulţumindu-se, cel mult, să-i aresteze în vederea judecării lor. „Ici colo, cu totul izolat, câteva excese de zel, am spus eu, nu schimbă cu nimic atitudinea generală a populaţiei evreieşti, care rămâne o populaţie cuminte şi ataşată cu totul statului român". Am terminat interviul, citând exemplul de la Roman, unde am confirmat ca prefect pe un avocat evreu, Herşcovici, „om de o rară onestitate şi tragere de inimă pentru interesul obştesc" şi care mi-a declarat că n-a arestat nici un cuzist sau legionar pentru a nu fi acuzată populaţia evreiască de răzbunări politice. Ştiu că aceste

declarații nu vor fi pe planul adversarilor mei din partid și nici al naționaliștilor șovini, eu îmi urmez însă neabătut drumul convingerilor mele, mai ales că interviul meu corespunde adevărului și are scopul de a servi interesele populului meu.

Pe la unu jumătate am trecut pe la Lupu, pe care l-am luat cu mașina să ia dejunul la noi. El s-a reîntors ieri seară de la Mihalache, unde a petrecut Crăciunul. A venit la dejun și fratele lui, Panait. I-am pus în curent cu ceea ce am făcut în Moldova și cu ceea ce am aranjat la Huși. M-a bucurat faptul că Lupu a fost mulțumit de acest aranjament, recunoscând el singur că cizmarul numit prefect „este un om cunoscut pentru onestitatea lui". Le-am făcut apoi un rezumat al interviului dat ziarului „Jurnalul", pe care Lupu l-a găsit „foarte bun și plin de simț politic". „El va face mare vâlvă în lumea evreiască, a spus Lupu, însă trebuie să te aștepți și la critici severe din partea huliganilor noștri și poate chiar și din partea unor membri din propriul nostru partid, care nu vor pierde ocazia să te blameze".

Îl întreb dacă a fost consultat în legătură cu demisia lui Ghiță Pop din secretariatul partidului și cu desemnarea lui Penescu în mod provizoriu, până la convocarea Comitetului central, care trebuie să aleagă organele statutare. Lupu mi-a răspuns că atât el, cât și Mihalache n-au fost întrebați de Maniu și că amândoi au fost neplăcut impresionați când au aflat din ziare despre desemnarea lui Penescu. Lupu spune că s-a înțeles cu Mihalache să protesteze amândoi în contra acestei desemnări la prima ședință de birou. „Bineînțeles, a spus Lupu, pe baza deplinelor puteri Maniu are dreptul să ia orice dispoziție, însă până acum el avea bunul obicei de a ne întreba și pe noi, măcar de formă, când era vorba de luat vreo măsură mai importantă. Nu înțeleg pentru ce de data aceasta a procedat de unul singur, fără să ne consulte și pe noi. Penescu este cea mai proastă alegere care o putea face, fiind un înfumurat caraghios, antipatizat de tot partidul, prost ca noaptea și compromis până peste cap în afacerea chibriturilor, alături de Mihai Popovici. Mă întreb prin ce mijloace a reușit Popovici să-i smulgă lui Maniu numirea omului său de casă într-un post atât de important în ierarhia noastră de partid". Panait Lupu crede că „numai lugojăncile și fratele lor directorul „Universului"[138] au putut smulge lui Maniu această numire, pentru ca familia să pună mâna pe secretariatul partidului, în cazul că Maniu se retrage la Bădăcin, cum este vorba". „Se poate să ai dreptate", i-a

răspuns Lupu. Eu nu-mi pot face nici o idee despre această schimbare până nu voi vorbi cu Ghiță Pop și cu Maniu.

Am trecut apoi la situația politică internă și externă. Lupu e cam absent în privința celor ce se petrec pe plan extern. Nu citește nici presa, mulțumindu-se să-și facă o idee generală din ceea ce aude de la prieteni. Cât despre situația internă, el știe una și bună, că noi trebuie să ne înțelegem cu Sovietele și să nu contăm pe anglo-americani, care, zice el, „dacă sunt în stare să sacrifice Polonia, care a fost victima lui Hitler și a lui Stalin, cum nu vor sacrifica ei România, care a luptat în contra rușilor atâția ani". Panait, care e secretar de stat la Interne, unde lucrează cu Teohari Georgescu[139], ne dă câteva informații destul de alarmante. Cabinetul lui este locul de întrunire zilnică a tuturor fruntașilor comuniști și fenediști, care conspiră în contra lui Rădescu. De când acesta le-a cerut să predea armele și să înceteze dezordinile din țară și din fabrici mai ales, fenediștii nu-l mai înghit și regretă că l-au susținut să fie președinte de Consiliu. „Fenediștii, zice Panait, și-au închipuit că-l pot folosi, considerându-l bătrân și ușor de dus de nas. Acum când văd că el nu e dispus să le facă jocul, își frâng mâinile de prostia care au făcut-o". De câteva zile, reuniunile în cabinetul său se țin lanț și pun la cale înlăturarea lui Rădescu. Pentru aceasta ei așteaptă întoarcerea lui Gheorghiu-Dej de la Moscova, fiind siguri că rușii îi vor sprijini în acțiunea lor. „Nu mai departe decât azi, la ora 10, Agiu[140] și Chivu Stoica[141] vorbeau cu glas tare în cabinetul lui Teohari Georgescu, încât îi puteam auzi din camera mea, ușa fiind deschisă, continuă Panait, și propuneau acestuia o serie de măsuri în vederea luptei pentru răsturnarea actualului guvern. Când se va reîntoarce Dej cu aprobarea Moscovei, îi spunea Agiu, noi trebuie să fim pregătiți". Printre măsurile preconizate de ei sunt: refuzul de a preda armele, organizarea unei echipe de șoc în Capitală și lupta pentru impunerea la conducerea sindicatelor din Capitală a unor comuniști de nădejde. „Atunci situația se complică grav, zice Lupu, și cum rușii se vor amesteca siguri, singur nu văd ce-am putea face". Eu le-am repetat părerea mea veche, că noi trebuie să rezistăm, prevenind atât pe ruși, cât și pe anglo-americani că ne vom apăra independența cu armele în mână, de va fi nevoie. Lupu găsește că „orice rezistență din partea noastră, în împrejurările de azi, e foarte primejdioasă". „Știu, i-am spus eu, dar altă soluție nu văd, dacă vrem să scăpăm țara să nu devină o

republică sovietică. Noi nu suntem comuniști și ca atare vom anunța pe anglo-americani că noi ne apărăm ființa noastră; aplicăm cu rigurozitate Armistițiul, continuăm lupta contra Germaniei hitleriste, dar și ei să-i silească pe ruși să respecte angajamentul de a nu se amesteca în treburile noastre interne". Lupu găsește „logică părerea mea", însă el crede că totuși e mai bine să negociem cu Sovietele un compromis. În concluzie, cădem de acord că trebuie chemat Maniu în Capitală și să ne sfătuim cu el ce este de făcut.

Vorbesc cu Negel după masă pe la 6 la telefon și-l rog să-mi fixeze o audiență la rege pentru a-l informa despre situația din Moldova. Regele și Negel sunt încă la Sinaia, unde rămân și de Anul Nou. După o oră îmi comunică ziua de audiență, sâmbătă, 30 decembrie, ora 12, după care voi fi reținut la dejun. Mă hotărăsc să combin drumul la Sinaia cu cel de la Sibiu pentru a vedea și pe Maniu.

Seara la opt au venit să ne facă o vizită de sărbători Ghiță Pop și soția lui, care s-au întors astăzi din Transilvania. Mi-a făcut mare plăcere vizita lor, pentru că și eu țineam să aflu de la ei cum s-a ajuns la secretariatul lui Penescu. Iată în rezumat explicațiile lui Ghiță Pop. Maniu e foarte bolnav și îmbătrânit. El e de părere că lucrurile se vor complica curând și că noi doi trebuie să plecăm neapărat în străinătate, unul la Londra și altul la Washington pentru a explica oamenilor politici și presei situația noastră și primejdia pe care o reprezintă bolșevismul rusesc pentru țara noastră și pentru toate popoarele din Europa Centrală și din Balcani. „Canalia de Popovici, continuă Pop, cu care Maniu a discutat plecarea noastră, l-a șantajat fără rușine, cerându-i să desemneze pe Penescu în locul nostru, încadrat bineînțeles cu trei, patru secretari adjuncți, desemnați de președinte. Ce puteam face eu în fața lui Maniu, care cu o voce aproape stinsă m-a rugat să accept acest aranjament, singurul mijloc de a se asigura plecarea noastră. Pot spune că nici el nu-l găsește potrivit pe Penescu și ar fi preferat pe Ionel Pop[142] sau pe Cămărășescu[143], însă porcul de Popovici n-a voit să cedeze în ruptul capului. Între el și Penescu trebuie să fie la mijloc multe cadavre".

I-am răspuns lui Ghiță Pop că în ce mă privește personal sunt mai mult decât încântat că am scăpat de această belea, însă mă întristează mult faptul că în locul nostru este cocoțat un netrebnic, detestat de tot partidul, pe care nu-l văd bine intrat pe mâna unor

astfel de oameni. Prietenul meu e convins că Maniu, în sufletul lui de om corect, are tot disprețul pentru Popovici, dar n-are ce face întrucât acesta deține multe chestiuni de partid, de care se servește pentru a-l șantaja. Aflu de la Pop că Solomon, Ilie Lazăr, Leucuția și Mănuilă i-au reproșat lui Maniu în termeni foarte tari desemnarea lui Penescu, care e cunoscut de toată lumea drept omul de afaceri al lui Popovici. „Ce se va întâmpla mâine cu partidul nostru, i-a spus Leucuția, când fenediștii vor redeschide chestiunea Skoda și afacerera chibritelor pentru a ne compromite, demascând pe acești excroci". Maniu, foarte jenat, i-a răspuns că „toate aceste lucruri aparțin trecutului îndepărtat și ca atare nu mai pot provoca polemici".

Am discutat apoi situația politică, punându-l și pe Pop în curent cu situația din Moldova și cu tot ce am auzit de la Panait Lupu referitor la manevrele comuniștilor. El nu e surprins de loc de planurile fenediștilor, pentru că înainte de a pleca la Sibiu l-a văzut pe Groza, care i-a vorbit deschis despre imposibilitatea ca Rădescu să mai rămână la conducerea guvernului, întrucât s-a dovedit o „slugă a liberalilor și legionarilor și un adversar al Sovietelor". Pop a rămas cu convingerea că Groza avea asigurări de la ruși dacă-și permitea să vorbească atât de liber.

În privința situației externe, Pop este convins că ofensiva germană în Ardeni dovedește că Hitler este încă stăpân pe situație și că armata germană nu și-a pierdut nimic din forța ei. El nu exclude complet posibilitatea unei păci separate a anglo-americanilor cu Germania, mai ales dacă Hitler e dispus să se retragă de la conducere. În felul acesta Europa ar fi salvată de „primejdia bolșevizării", zice el. I-am răspuns că dacă ar fi vorba numai de Anglia, cred că acest lucru ar fi posibil, însă americanii nu vor trata niciodată cu Germania și Japonia decât pe baza capitulării fără condiții. Roosevelt nu-l va trăda pe Stalin cu orice preț.

Între 12 și ora unu noaptea am ascultat Radio Londra. Luptele continuă în Grecia. Pe frontul din Ardeni, nemții se retrag în grabă, părăsind material și mulți prizonieri. Churchill și Eden sunt de câteva zile la Atena pentru a pune capăt războiului civil din Grecia. Luptele din Leyte s-au terminat cu o mare înfrângere a trupelor japoneze. Presa americană și engleză vorbesc de o întâlnire a celor trei mari, la începutul lui februarie, undeva în Europa și de o conferință generală a Națiunilor Unite, în Statele Unite, în luna martie.

Vineri, 29 decembrie 1944

Lucrez la minister de la opt la 10, apoi mă duc la Rădescu, la Preşedinţia Consiliului şi am cu el o discuţie de o oră şi jumătate. Îl pun în curent cu tot ce am aflat de la Panait Lupu şi cu discuţia dintre Groza şi Ghiţă Pop privitoare la el. Surâdea tot timpul cât am vorbit eu. Când am terminat, el a început să râdă, spunându-mi că „el ştie lucruri şi mai grave" despre ceea ce pregătesc fenediştii în contra lui şi despre raporturile acestora cu Moscova. „Nenorociţii aceştia, zice Rădescu, sunt nişte instrumente oarbe în mâinile Moscovei, care-i duce de nas cum vrea ea. Eu am informaţii precise despre ceea ce au discutat ei între ei înainte de plecarea lui Dej la Moscova, ultimele instrucţiuni primite de la Moscova după reîntoarcerea lui Vîşinski i-au alarmat şi pe ei. Ana Pauker, V. Luca şi Pârvulescu[144] au fost de părere că lupta la care-i împinge Moscova este prea riscantă faţă de puterea adversarilor lor şi că Sovietele trebuiesc convinse să le dea un termen mai lung ca să se poată pregăti. Din discuţia lor a reieşit hotărârea ca o delegaţie a Partidului Comunist, în cap cu Dej, să plece imediat la Moscova pentru a explica Sovietelor situaţia şi necesitatea de a li se da o păsuire. Eu am informatorii mei, mă costă cam mult, dar informaţiile care le obţin mă ajută să salvez ţara din mâinile ruşilor. Când va sosi momentul voi vorbi eu şi atunci vor înţelege şi domnii Roosevelt şi Churchill cine sunt ruşii şi câtă bază se poate pune pe cuvântul lor". Rădescu mă roagă să nu comunic decât „numai lui Maniu" ceea ce mi-a spus el, întrucât aceste lucruri nu le ştiu de la liberali decât Dinu Brătianu şi Romniceanu. Informându-l că mâine am audienţă la rege, iar seara voi vedea pe Maniu la Sibiu, Rădescu mi-a sugerat să nu vorbesc absolut nimic despre ceea ce mi-a spus el nici cu Negel şi nici cu regele, „deoarece Palatul este plin de agenţii ruşilor şi fenediştilor şi că va informa pe rege când va crede el momentul potrivit". Dacă situaţia este aşa cum o prezintă Rădescu, atunci avea dreptate Maniu când spunea, nu mai mult decât acum două săptămâni şi ceva, că „ne aşteaptă zile foarte grele".

Toată după masa am stat în casă, am scris la *Jurnal*, am citit presa şi am ascultat Radio Londra. Între 7 şi 8 a trecut pe la noi Şerban să-mi arate un alt articol trimis ziarului „Dreptatea" în contra lui Rosetti-Bălănescu, Ralea, Călinescu, Iordan şi ceilalţi. Citesc în articol cuvintele lui Gamillscheg[145] despre Rosetti, „acest ciocoi e

mai mult slugoi". Toată această campanie de presă care o duce Şerban contra acestor oportunişti îi îndârjeşte şi mai mult contra mea, întrucât ei cred că datorită mie poate el publica aceste atacuri în ziarul partidului meu. În realitate, Carandino[146] şi Livianu se folosesc de Şerban pentru a demasca pe aceşti fanfaroni care îi sprijineau pe Carol şi pe Antonescu, iar azi nu mai pot de dragul ruşilor.

La Atena, Churchill întâmpină mari dificultăţi pentru a pune capăt războiului civil. În Ardeni, nemţii continuă retragerea, bombardaţi zi şi noapte de aviaţia anglo-americană. În fine, la Budapesta, care e complet încercuită, trupele române ale generalului Şova au reuşit să pătrundă într-un cartier, după lupte grele. Presa engleză şi franceză vorbesc deja despre „apropiatul dezastru" al lui Rundstedt.

Sâmbătă, 30 decembrie 1944

Plec cu Milica la Sinaia, la 9 dimineaţă. Ajungem la familia Jovin[147] după două ore. Milica rămâne la ei, iar eu mă duc la Castelul Peleş, unde sunt primit de rege exact la ora 12. Asistă la discuţie şi Negel. Regele şi Negel au citit declaraţiile mele făcute ziarului „Jurnalul" şi mă felicită pentru modul cum am tratat chestiunea evreiască. Le-am explicat pentru ce am vorbit aşa şi le-am făcut un scurt rezumat despre ceea ce am constatat şi aranjat. Le-am spus că la Domeniul Coroanei din Mălini, unde m-am oprit când am trecut în Bucovina, clădirea principală şi atenansele sunt în picioare, dar au nevoie de reparaţii importante. Inventarul şi rezervele de cereale au fost luate de armata sovietică, când a trecut în urmărirea trupelor româno-germane în retragerea lor din Bucovina. Regele bănuia că aşa trebuie să se fi întâmplat şi a suportat uşor această veste proastă care i-am adus-o. A rămas încântat de constatarea mea că în toată Moldova şi Bucovina nici vorbă nu poate fi de o mişcare separatistă, populaţia românească având oroare de bolşevism. Spunându-i că în seara aceasta îl voi vedea pe Maniu la Sibiu, regele m-a rugat să-i transmit cele mai bune urări de Anul Nou şi să-i spun „că aşteaptă cu nerăbdare să-l vadă cât de curând, întrucât are impresia că domnii din F.N.D. nu prea sunt mulţumiţi de d-l general Rădescu şi ar dori să discute cu el această chestiune". „În Bucureşti, i-am răspuns eu, circulă tot felul de versiuni şi e foarte greu de ştiut care din ele sunt

adevărate. Totul însă depinde de Soviete şi de relaţiile lor cu anglo-americanii". „Aşa este, a răspuns regele, şi impresia mea este că domnii Churchill şi Roosevelt nu doresc să-i supere cu nimic pe aliaţii lor, ruşii". N-am mai avut timp să-i dau replica mea, căci a intrat mama lui anunţându-i că ceilalţi musafiri îl aşteaptă deja în sufragerie. După ce i-am fost prezentat, regina Elena[148] m-a luat la braţ, conducându-mă în sufragerie, unde m-a prezentat celor câţiva englezi şi americani, dintre care cunoşteam pe Stevenson şi pe Berry. Regina mamă a luat loc la mijlocul mesei, având în dreapta pe rege, iar în stânga pe mine. În dreapta regelui a stat Negel, lângă el Stevenson, iar în stânga mea Berry. Dejunul n-a durat decât trei sferturi de oră. Am vorbit aproape tot timpul cu regina şi foarte puţin cu Berry, deşi amândoi aveam mai multe să ne spunem, însă el a înţeles că nu puteam proceda altfel. Regina m-a întrebat ce am găsit la Mălini şi dacă reparaţiile şi refacerea inventarului agricol n-ar costa prea scump. Am vorbit despre situaţia populaţiei din judeţele unde au fost lupte şi despre atitudinea populaţiei evreieşti. I-am recomandat să citească declaraţiile mele din „Jurnalul" de azi. Mi-a făcut o bună impresie, vioaie, inteligentă, vorbeşte bine româneşte şi ceva mai bine franţuzeşte. Când am încercat să vorbesc cu ea în franţuzeşte a preferat să-mi răspundă tot în limba română. M-a întrebat de familie, dacă am copii. „Mi-a spus dl. Negel că d-voastră sunteţi unul dintre prietenii cei mai apropiaţi ai d-lui Maniu, care vă consideră port-parolul său în actualul guvern. Când îl vedeţi, vă rog să-i transmiteţi cele mai bune urări din partea mea şi să-l asiguraţi de toată stima şi afecţiunea mea", mi-a declarat ea, ţinând mâna peste a mea tot timpul cât a pronunţat aceste cuvinte. „Îl voi vedea chiar în seara aceasta, căci de aici plec direct la Sibiu şi sunt sigur că urarea Majestăţii Voastre îi va face o mare plăcere, întrucât şi el când vorbeşte despre Majestatea Voastră are numai cuvinte de laudă şi multă stimă".

După dejun am trecut în holul unde avusese loc audienţa mea. După câteva cuvinte schimbate cu Berry şi cu Stevenson, cu care m-am înţeles să ne vedem în Capitală în ziua de 2 ianuarie, am băut cafea la repezeală şi m-am scuzat faţă de regina Elena şi de rege că trebuie să plec la Sibiu şi nu vreau să întârzii prea mult noaptea pe drum. „Vezi să nu-ţi ia maşina pe drum ruşii", mi-a spus regele, în râsetele celor prezenţi. „Ministerul meu a pierdut deja o maşină

înainte de Crăciun, luată cu forța de ruși", i-am răspuns eu, îndreptându-mă spre ușă.

Plecați din Sinaia la ora trei și un sfert, am ajuns în Sibiu, la hotelul „Coroana", unde aveam cameră rezervată, la ora 7^{30}. Când am început să ne spălăm, Milica a observat cum foiau ploșnițele pe pereți. Chem directorul hotelului și-i reproșez murdăria parchetului, chiuvetei de la baie, a pereților murdari de sângele ploșnițelor ucise. Îmi explică în câteva cuvinte cauza acestei murdării. Hotelul a fost ocupat de ruși și nu l-au eliberat decât săptămâna trecută așa că n-au avut timp să facă o curățenie cumsecade. A mers cu noi să ne alegem altă cameră, însă toate aveau ploșnițe. Până la urmă am rămas în una din ele, ni s-au adus așternuturi curate, s-au tras paturile de la perete și am decis să dormim cu lumina aprinsă pentru a ne apăra mai bine de aceste lighioane, moarte de foame. N-a fost însă posibil să ne apărăm nici cu lumina. Milica, având oroare de ploșnițe, nu s-a mai dezbrăcat. A stat de veghe toată noaptea pe un scaun lângă patul meu, apărându-mă de ploșnițele care-și dădeau drumul pe pat de pe tavan. Așa ceva nu mai văzusem în viață. Fiind peste măsură de obosit, eu am adormit câteva ceasuri, acoperit cu un cearceaf alb până și peste cap, pentru a se putea observa ploșnițele cu zecile care cădeau de pe tavan. A fost o noaptea de chin pentru amândoi, în special pentru Milica, care n-a închis un ochi toată noaptea. La ora 9 ne-am dus la Maniu, instalat la spital, în secția d-rului Sturza, într-o rezervă cu telefon. Milica i-a adus diferite prăjituri și mai ales cozonac cu nucă și ciocolată, care-i plac lui foarte mult.

Duminică, 31 decembrie 1944

Maniu e realmente bolnav. Este foarte slăbit. Face un tratament de raze la piciorul lui reumatic. De-abia s-a coborât din pat și-a pus un halat și a luat loc pe un fotoliu în care a stat trei ore cât a durat conversația noastră. În schimb, capul lui este întreg și mintea lui e tot așa de ageră ca și la 30 de ani. Aproape un sfert de oră a vorbit numai cu Milica, întrebând-o de fete, cum merg cu sănătatea și cu școala și făcând diferite considerații asupra incovenientelor care decurg pentru anumite soții din faptul că bărbații lor fac politică militantă. „Soțiile acestor oameni, când mai au și copii, a continuat el, devin adevărate martire, care sunt nevoite să ia asupra lor toată grija lor și a

gospodăriei. Eu, dacă nu m-am însurat, am ținut seamă și de acest lucru, căci știind de când eram încă student că voi face politică, n-am voit să expun o femeie neplăcerilor de a fi soția unui om politic. Există, desigur, și mari satisfacții pentru aceste soții, însă puține sunt femeile care înțeleg aceste lucruri. D-voastră, sunt convins, că faceți parte din această mică categorie, dându-vă seama că sunteți soția unui profesor strălucit și a unui om politic de mare valoare. Iată de exemplu situația de azi când țara noastră trece prin împrejurări extrem de grele și soțul d-voastră este cel mai indicat dintre prietenii noștri să plece în străinătate pentru a-i apăra interesele cu competența și devotamentul său bine cunoscut". Cu aceste cuvinte am intrat, în fine, în fondul discuției pentru care venisem.

I-am povestit o oră și ceva tot ce am făcut în Moldova și discuțiile avute după întoarcere cu reprezentanții englezi și americani din Capitală, cu Rădescu, cu Lupu, cu Ghiță Pop și în fine cu regele și cu mama lui, la audiența de azi. Maniu are o mare răbdare să asculte pe acei care au să-i comunice ceva important și nu-i întrerupe decât foarte rar, atunci când e nevoie de mai multă precizie. După ce am terminat, el mi-a răspuns rând pe rând, la toate problemele ridicate de mine, după cum urmează. Declarațiile mele, publicate în ziarul „Jurnalul", le citise deja de ieri seară. Le-a găsit „foarte bune și corespunzătoare liniei partidului". Din moment ce Rădescu e hotărât să apere ordinea și să lupte „contra anarhiei fenediste", Maniu e de părere că noi trebuie să-l sprijinim cu toată puterea, dar să-l supraveghem să nu facă greșeli politice, deoarece „generalul e cam violent și obișnuit să comande, confundând politica cu armata". În situația de azi externă, cu rușii încă la Budapesta, cu luptele încă neterminate încă în Ardeni și cu apropiata întrevedere a celor Trei Mari, noi nu trebuie să bruscăm lucrurile; trebuie cîștigat timp pentru a vedea rezultatul conferinței Roosevelt – Churchill – Stalin. Maniu speră ca la această conferință se va lămuri nu numai problema poloneză, dar și cea greacă, iugoslavă și română. El este sigur că odată cu acestea conferința va lua și măsuri generale cu privire la soarta Germaniei, a cărei rezistență el o socoate pe sfârșite. Rădescu trebuie convins să nu încerce vreo ruptură cu fenediștii înainte de această conferință. „Nu trebuie făcut absolut nimic, continuă el, care ar putea indispune pe anglo-americani, care și așa au atâtea probleme dificile de discutat cu Sovietele". Maniu mă roagă să-i comunic lui

Rădescu punctul său de vedere, cum sosesc în Bucureşti, unde el nu poate veni încă vreo 10 zile, cât durează tratamentul său medical. În cursul discuţiei noastre, Maniu a insistat de trei ori asupra necesităţii ca Ghiţă Pop şi cu mine să plecăm în străinătate, dacă se poate înainte de conferinţa celor Trei Mari. La urmă am discutat chestiunea mea de la minister cu agronomii zişi democraţi şi problema reformei agrare pe care fenediştii o agită în toată ţara. Maniu este de acord cu mine că trebuie ordine peste tot şi sancţiuni severe pentru agitatori. În privinţa reformei agrare, suntem cu totul de acord că ea trebuie pregătită serios pentru a o realiza de îndată ce se va termina războiul. Maniu insistă ca în toată chestiunea aceasta să mă sfătuiesc cu Mihalache şi să-i menajez pe cât posibil susceptibilitatea, ca unul care se pretinde cel mai bun cunoscător al problemei ţărăneşti. „Mihalache se cam inspiră din teoria luptei de clasă, i-am răspuns eu, şi uită că ţărănimea reprezintă un aspect al problemei noastre sociale şi economice. În mai multe rânduri a trebuit să-i amintesc că partidul nostru nu este numai ţărănesc, ci şi naţional, adică de armonie socială. Dacă prin titulatura sa partidul nostru urmăreşte restabilirea unui echilibru social, redând ţărănimii un rol corespunzător cu importanţa ei în economia ţării, atunci sunt de acord, însă refuz orice exagerare şi tot ce miroase a dictatură de clasă. După cum nu admit dictatura proletariatului, tot aşa nu admit nici dictatura ţărănimii şi a oricărei alte categorii sociale. Dictatură şi democraţie sunt noţiuni antinomice", am terminat eu, spre satisfacţia deplină a lui Maniu. „Când voi afla că ai ajuns la Londra şi la Washington, mi-a spus Maniu, voi răsufla liniştit, ştiind că interesele ţării se află în mâini foarte bune". Maniu ar fi voit să rămân în seara aceasta de reveion să-l facem împreună la Ionel Pop, unde se va duce şi el în după masa aceasta, pentru a se reîntoarce la spital mâine la prânz, însă n-a insistat, ştiind că mă aşteaptă familia la Bucureşti, iar mâine trebuie să asist la *Te Deum*-ul de la Patriarhie. Ne-am despărţit la ora 12 şi 10 minute. După ce am luat ceva pe fugă în gură la restaurantul hotelului, am plecat din Sibiu la ora unu, pe o vreme caldă, favorabilă ninsorii. Între Predeal şi Sinaia a şi fulguit puţin, însă restul drumului l-am făcut pe vreme foarte bună. Am ajuns acasă la ora 8^{30} seara.

Ai mei erau siguri că am rămas la Sibiu. Ne-am dezbrăcat, scuturând afară toată îmbrăcămintea şi rufele de pe noi pentru a scăpa de eventuale ploşniţe, am făcut o baie bună şi pe la 11^{30} ne-am

coborât în sufragerie, la masa de reveion. Toată familia noastră era adunată în jurul mesei, care se întindea din sufragerie până în birou, plus alta mai mică pentru copii, în total 22 persoane, în afară de copii.

Luni, 1 ianuarie 1945

Reveionul anului 1945 mă găseşte în unul din momentele cele mai de seamă din viaţa mea. Am scăpat de beleaua secretariatului general al partidului fără să am vreo răspundere personală, pentru a mi se putea reproşa că m-am eschivat de la o îndatorire faţă de el şi mă aflu cu un picior în ţară şi cu altul, virtual, în străinătate, unde e vorba să plec în curând. Visul meu de a mă retrage din viaţa politică militantă este pe punctul de a se realiza. Misiunea pe care partidul mi-o dă, de a apăra interesele ţării în afară, n-o pot refuza, întrucât ştiu că nimeni altul din partidul nostru n-o poate îndeplini mai bine ca mine şi apoi ea îmi dă posibilitatea de a mă degaja în condiţiile cele mai onorabile de orice răspundere faţă de partid şi de prietenii mei politici. Iată un motiv principal pentru care sunt fericit în noaptea acestui reveion. Mai sunt şi altele: tata, fratele Ghiţă şi celelalte rude ale mele rămase în Moldova sub ocupaţia sovietică sunt în viaţă, reuşind să scape de sub ororile războiului. Ceilalţi fraţi şi sora Corina au scăpat şi ei cu bine din acest război şi se află cu toţii în Bucureşti, în situaţii mulţumitoare; săraci lipiţi pământului, dar sănătoşi şi nepătaţi de împrejurările grele prin care au trecut în ultimii ani. Membrii familiei Milicăi au scăpat şi ei cu bine, iar unii dintre ei, cu soacră-mea în frunte, se află în Bucureşti, alături de noi în această seară de Reveion. Nimeni în afară de Milica nu este în curent cu plecarea noastră apropiată în străinătate. Toţi se bucură în noaptea acestui Reveion şi fac planuri de viitor. Cum nici unul dintre noi nu face politică, nu sunt în curent cu evenimentele grave prin care trece ţara şi nici prin minte nu le trece astfel că-i aşteaptă vremuri foarte grele. Singurul dintre fraţii mei care n-a prea fost strălucit la carte, dar care a făcut liceul la Chişinău şi a fost mai mulţi ani pretor în Basarabia, Neculai, strică întrucâtva nota optimistă care domină în această noapte de Reveion. Neculai are o puternică intuiţie în schimbul lipsei sale de cultură prea mare şi pe baza ei el face în seara aceasta o serie de consideraţii foarte pesimiste în privinţa viitorului apropiat. El este încadrat în ultimul timp ca subdirector în Ministerul

de Interne, la Administrația locală, unde lucrează sub Teohari Georgescu și Panait Lupu. Experiența care o are el din Basarabia și nordul Bucovinei, unde a fost și acolo pretor vreo doi ani, îl face să fie în discordanță cu ceilalți frați și chiar și cu mine în privința Sovietelor. „D-voastră toți, zice el, nu-i cunoașteți bine pe ruși și în special pe bolșevicii ruși. Nu există în lumea toată oameni mai perfizi și mai fără scrupule ca ei. Dacă ei au cedat pentru moment lăsând autoritățile noastre să se întoarcă în Moldova, ei au făcut acest lucru numai siliți, probabil, de anglo-americani, însă de îndată ce situația se va schimba, ei vor relua acțiunea lor de anexare a Moldovei la Republica Moldovenească și de transformare a restului țării într-o republică sovietică". El știe binișor rușește și vede mulți ruși care vin pe la Teohari Georgescu cu diferite treburi. „Oamenii noștri vorbesc pe față de planurile Moscovei asupra țării noastre, zice Neculai. Faptul că vorbesc pe față despre aceste planuri și nu fac nici un secret din ele, constituie pentru mine dovada că ei sunt siguri că vor reuși. Mata, bădie, cum îmi spune el, te înșeli complet în privința lor. Pe toți acei care vă opuneți planurilor lor ei vor căuta să vă distrugă cu ajutorul instrumentelor lor din țară". Nimeni din familia mea nu ia însă în serios pe Neculai și nici eu, deși recunosc că în multe privințe el s-ar putea să aibă dreptate. Nu vreau însă să descurajez pe nimeni în această noapte de reveion și observațiile lui Neculai rămân fără răspuns. Se discută mult posibilitatea ca el și Mircea să facă un drum la Bogdănești pentru a vedea pe tata și pe Ghiță și să le ducă un aparat de radio cu baterii și tot ce mai au nevoie. Dar cum? Trenul nu merge însă până la Fălticeni, iar o mașină sau un camion nu poate ajunge din cauza rușilor, care confiscă tot ce întâlnesc în cale. Rămâne să vedem dacă se restabilește circulația cu trenul până la Fălticeni sau poate găsim vreun camion rusesc. S-a petrecut foarte bine până la 5 dimineața. Milica și cu mine, frânți de oboseală, ne-am retras pe la ora două, lăsând fetele noastre și pe soacră-mea să conducă petrecerea mai departe. Nu s-a vorbit de loc politică tot timpul cât am stat eu, afară de observațiile făcute de Neculai la adresa rușilor.

Pe la 9 dimineață eram încă atât de obosit încât am rămas mai departe în pat și nu m-am mai dus la *Te Deum*-ul de la Patriarhie. Am citit presa, apoi am scris la *Jurnal*. După masă, două ceasuri și mai bine, la telefon, cu felicitările de Anul Nou. Noroc că printre rudele

mele din Capitală şi nici printre prietenii mei nu este nici un Vasile, ca să mă oblige să ies din casă. Gândul meu e toată ziua la tata, care sărbătoreşte azi onomastica lui, Dumnezeu ştie cum, când nici telefonul nu este încă restabilit cu judeţul şi comuna noastră până acum.

Seara ascult Radio Moscova şi Londra. Americanii avansează în Filipine vertiginos. În Ardeni, aliaţii fac mari progrese. La Budapesta, lupte la periferia oraşului. O divizie românească sub comanda generalului Şova a pătruns deja de câteva zile până aproape de centrul Budapestei. Cred că are mari pierderi.

Marţi, 2 ianuarie 1945

Mă înţeleg la telefon cu Berry şi cu Stevenson să ne vedem în seara aceasta la ora 7, la Berry. La minister la 9 dimineaţa. Lucrez cu Odobeşteanu şi cu Neculai Ion. Acesta din urmă îmi prezintă un raport privitor la aprovizionarea Capitalei cu lemne de foc, aduse cu căruţe ţărăneşti din ocoalele silvice din jurul oraşului. Pentru moment stăm destul de bine, iar dacă ruşii ne aduc înapoi cele 2000 de vagoane folosite de ei în Bulgaria, Iugoslavia şi Ungaria, atunci putem aduce în Bucureşti restul de lemne din depozitele ministerului, de la Ploieşti, Târgovişte şi Piteşti.

Pe la 11 trece Şerban să-mi arate un nou articol publicat de el în „Dreptatea" în contra lui Rosetti-Bălănescu.

La 11^{30} şedinţă la Ministerul Justiţiei a comisiunii pentru redactarea decretului privitor la criminalii de război. Sunt prezenţi: Pătrăşcanu, Ghiţă Pop, Fotino şi cu mine. Pătrăşcanu ne prezintă un proiect de decret cu totul nesatisfăcător. Fotino şi Ghiţă Pop, care cunoşteau deja textul, îl găsesc cu totul inacceptabil. Am luat şi eu un exemplar ca să-l studiez acasă pe îndelete. Şedinţa n-a durat decât o jumătate de oră.

După masă citesc declaraţiile lui Nistor şi Vlădescu-Răcoasa privitor la cele constatate de ei în Moldova. Amândoi îşi dau importanţă, deoarece ei n-au jucat absolut nici un rol, tot greul fiind lăsat asupra mea şi a lui Bodnăraş. Nistor face şi o greşeală pentru care îl voi mustra la telefon, afirmând că administraţia care s-a improvizat în Moldova, în lipsa celei oficiale, retrase de Antonescu „a căpătat o anumită tendinţă de independenţă", lucru care nu e

permis, zice el. În declarațiile mele, eu contest categoric orice tendință de independență, pentru a nu da apă la moară celor care ar dori să vadă în Moldova o mișcare separatistă. În afară de câțiva ovreiași, care sperau să joace cartea rusă, și câțiva derbedei de-ai noștri, care ar fi dorit să pescuiască în ape tulburi, nimeni nu s-a gândit la o apropiere de Rusia Sovietică. Declarația lui Nistor constituie o greșeală politică cu atât mai mare cu cât ea nu corespunde nici adevărului. În schimb, imbecilul de Vlădescu, preocupat de a se pune bine cu rușii și cu comuniștii, găsește că prin județele prin care a trecut el „există încă mulți reacționari, adversari ai noului regim democratic și care trebuie combătuți din timp și cu energie". Ziarul „L'Information Internationale", în numărul de Anul Nou, remarcă aceste contradicții din declarațiile noastre, reținând, bineînțeles, pe ale mele, care corespund adevărului.

La ora 7 seara la Berry. E prezent și Stevenson. Discutăm situația politică internă mai întâi și apoi cea externă. Berry și Stevenson dispun deja de un număr de informatori destul de serios, întrucât constat că au informații foarte bune despre ceea ce se întâmplă în țară. Pe ei îi interesează îndeosebi ceea ce se întâmplă la comuniști și aliații lor din F.N.D., după care trag concluziile lor despre ceea ce urmăresc Sovietele în țara noastră. Dacă ei nu ne pot da nici un sprijin pe față, trebuind să-i menajeze pe ruși, în schimb ei caută să informeze cât mai exact posibil guvernele lor de tot ce se întâmplă în România și despre relațiile noastre cu Moscova. Sunt convins că în sufletul lor ei sunt indignați pe Soviete pentru lipsa lor de sinceritate și pentru manevrele lor inadmisibile din Polonia, țara noastră și Balcani, însă nu pot face nimic, deoarece misiunea lor principală este menajarea aliatului moscovit în vederea continuării războiului contra Germaniei hitleriste. Toată acțiunea acestor reprezentanți gravitează în jurul acestei preocupări, așa că nu ne putem aștepta de la ei la nici un ajutor, afară de acela de a informa cât mai exact posibil guvernele lor despre tot ce se întâmplă la noi. Berry și Stevenson cunosc foarte bine planurile rușilor asupra Moldovei, pe care au crezut că vor putea-o anexa sau cel puțin s-o țină ocupată cât mai mult, sub pretext că se află în spatele frontului lor de luptă. Ei sunt probabil informați de ambasadorii lor respectivi de la Moscova, de la care primesc instrucțiuni referitoare la misiunea lor la București, câte presiuni trebuie să facă ei pe lângă Stalin și Molotov[149] pentru a-i

sili să respecte Armistițiul cu noi. Desigur, ei nu ne pot informa despre toate aceste lucruri, însă din modul cum vorbesc cu mine înțeleg foarte bine că noi putem conta pe toată simpatia lor. Ei au impresia că fenediștii se pregătesc să răstoarne guvernul Rădescu și să ceară regelui formarea unui nou guvern în care ei să poată juca un rol și mai mare, punând mâna și pe Ministerul de Interne. „Impresia d-voastră, le-am spus eu, o puteți transforma într-o convingere definitivă, că acesta-i adevărul". I-am pus în curent cu tot ce știu eu în această privință și cu adevăratul scop al vizitei la Moscova a lui Gheorghiu-Dej. „Trebuie să ne așteptăm pe curând la declanșarea acestei lupte, le-am spus eu, dacă rușii vor interveni pe față în sprijinul lor, vă rog să luați la cunoștință că noi, partidele de ordine, ne vom opune prin toate mijloacele. Vă rog foarte insistent să informați guvernele d-voastre din timp pentru a nu fi surprinse de împrejurări".

Trecem la politica externă. Berry crede că războiul în Europa s-ar putea prelungi până la toamnă. El se bazează pe două argumente, că nemții sunt încă foarte tari și cu cât războiul se apropie de frontiera lor cu atât ei vor lupta cu și mai multă îndârjire; al doilea argument este că rușii sunt pe de o parte obosiți de război, iar pe de alta și îngrijorați de perspectiva unei păci separate a anglo-americanilor cu Germania, „indiferent dacă fără Hitler sau cu Hitler". „De câteva luni rușii nu mai depun nici o sforțare serioasă, anunțând mereu ofensive decisive și mulțumindu-se cu vorbe. Ceea ce se petrece la Budapesta este pentru mine un argument mai mult decât convingător", zice Berry. El spune în continuare că presa americană începe a da semne de nemulțumire în privința prelungirii la nesfârșit a războiului din Europa, din cauza căruia se amână mereu și cel din Pacific, pentru a isprăvi cu japonezii. Berry crede că și Roosevelt e neliniștit și plictisit de toate aceste amânări și că după el adevăratul motiv pentru care „acest om bolnav" e dispus să se deplaseze peste ocean pentru o întâlnire cu Churchill și Stalin este dorința lui fierbinte de a grăbi sfârșitul războiului în Europa, dând asigurări rușilor că nu poate fi vorba de o pace separată cu Germania și să-i convingă astfel să facă un ultim efort pentru înfrângerea lui Hitler. „De aceea, continuă Berry, eu mă tem că Sovietele, cunoscând această stare de lucruri din țara noastră, să nu abuzeze, încercând să ne șantajeze atât în

chestiunea poloneză, cât şi în altele, în care Moscova are interese mai deosebite".

Stevenson, care l-a ascultat liniştit, ca şi mine, fără să-l întrerupă, i-a răspuns cu o sinceritate care m-a surprins mult. După el curentul pacifist din Statele Unite, care a cuprins şi Casa Albă, „e neliniştitor pentru opinia publică europeană, care nu e încă dispusă să creadă în el". „Agitaţia care se face în jurul ideii că un organism de justiţie internaţională ar putea asigura pacea lumii şi ar putea face imposibile războaiele printr-un control sever al înarmărilor ni se pare chiar primejdioasă, continuă Stevenson, întrucât aşa ceva s-a mai încercat la Geneva de către o serie de utopişti şi în loc de pace şi frăţie universală asistăm de peste patru ani la un război mondial mai grozav ca totodeauna". „Tendinţa care se observă în Statele Unite, continuă Stevenson, de a se face prea mari concesii Uniunii Sovietice, multă lume la noi o găseşte plină de primejdii pentru viitorul Europei. Imperialismul rusesc, care e la fel de puternic şi sub masca comunismului, ca şi în trecut, ar putea să ne creeze după război mari neajunsuri. Eu personal încep să fiu foarte sceptic în privinţa raporturilor de viitor cu aliaţii noştri ruşi".

„D-voastră aveţi cu atât mai multă dreptate cu cât comunismul, ca doctrină, caută să se universalizeze, am intervenit eu. Câte miliarde vor trebui cheltuite de Statele Unite şi de imperiul britanic pentru a combate şi stăvili propaganda aceasta, dirijată de Soviete, cât pe faţă, cât în ascuns. Dacă la aceasta se adaugă faptul că după război, datorită ajutorului dat de d-voastră, Uniunea Sovietică va ieşi cu un prestigiu sporit, este uşor de presupus cât de grea va fi lupta pentru a o constrânge să-şi respecte angajamentele internaţionale şi să renunţe la politica ei de cuceriri şi de sfere de influenţe. D-voastră, americanii, susţineţi că Sovietele vor rămâne slăbite mult de război şi că nu se vor putea reface nici în 50 de ani. D-voastră faceţi o mare eroare când judecaţi aşa pentru că uitaţi un fapt capital, acela că Rusia, fiind într-un regim comunist, în care omul nu contează nimic ca individ, fiind un simplu instrument în mâinile statului, o sută şi mai bine de milioane de roboţi vor fi puşi la munci de sclavi pentru a repara ruinele războiului. Vor avea la dispoziţie şi tot ce vor primi de la Germania ca despăgubiri de război, plus milioanele de prizonieri, pe care îi vor exploata la sânge. Dacă d-voastră, americanii şi englezii, nu luaţi de pe acum măsurile necesare pentru a înlătura din

faşă aceste imense primejdii de viitor, veţi plăti scump de tot mai târziu această lipsă de prevedere. Cât despre noi, popoarele din Europa Centrală şi Balcani, vecine cu acest focar de bolşevism, vai de pielea noastră ce ne aşteaptă. Eu cred că Stalin şi cu toţi colaboratorii lui apropiaţi se strâmbă de râs când aud de Pactul Atlanticului şi de noul proiect american de for internaţional de justiţie şi pace. D-voastră, informând guvernele d-voastră despre toate aceste lucruri, faceţi un triplu serviciu popoarelor d-voastră, nouă, naţiunilor expuse imperialismului rus şi d-voastră personal, pentru că veţi trece în istoria ţărilor d-voastră drept oameni prevăzători, curajoşi, care v-aţi făcut din plin datoria".

„Să sperăm, totuşi, a spus Berry, după un lung oftat, că dracul nu e chiar atât de negru cum şi-l imaginează oamenii". „Noi, care ne-am fript în trecutul nostru în atâtea borşuri imperialiste cu vecinii noştri, am rămas cu atâta frică încât suflăm şi în lapte acru", i-am răspuns eu. Ne-am despărţit pe la 11 noaptea, cu angajamentul de a ne vedea cât mai des, ca să ne continuăm informaţiile respective.

Miercuri, 3 ianuarie 1945

La minister de la 8 la 10^{30}. Lucrări curente. Semnez decretul întocmit de Neculai Ion privitor la numirea inginerului Petre Ioan în calitate de consilier tehnic, pentru a se ocupa de sectorul forestier al Ministerului Agriculturii. La 9^{30} primesc în audienţă pe şeful rabin Şafran[150], care mi-a mulţumit călduros de tot pentru „declaraţiile mele binevoitoare" la adresa populaţiei evreieşti din Moldova şi Bucovina. I-am răspuns că n-am spus decât adevărul, amintindu-i că eu am început politica militantă în partidul d-rului Lupu şi că încă de pe vremea când pregătean doctoratul la Paris am luat atitudine pentru studenţii evrei bătuţi şi alungaţi din Asociaţia studenţilor din Paris de către colegii lor, huligani antisemiţi. Şafran mi-a spus că el cunoaşte activitatea mea din trecut în acest domeniu şi ştie de la Filderman cât de mult am ajutat populaţia evreiască din România pe timpul dictaturii lui Antonescu şi a Gărzii de fier. Mi-a făcut multă plăcere declaraţia lui, care mi s-a părut cu totul sinceră, că partidul nostru nu trebuie să dea atenţie acelor evrei „foarte puţini la număr" care critică primirea în rândurile sale ale unor tineri foşti legionari, care-şi dau seama de fosta lor orientare politică greşită. „Partidul d-voastră, a

continuat Şafran, fiind un mare partid de guvernământ, a făcut foarte bine deschizând porţile acestui tineret şi nu l-a lăsat pradă disperării şi anarhiei". I-am răspuns că a înţeles foarte bine gestul preşedintelui nostru, Maniu. Şafran m-a rugat să accept pentru practică în fermele model ale statului a unui mic număr de tineri evrei, care vor să plece în Palestina, unde se vor ocupa de agricultură. I-am promis tot concursul.

La ora 11 întâlnire cu Bodnăraş, la Preşedinţia Consiliului, cerută de el. E nemulţumit de situaţie. El crede că Rădescu este „un reacţionar în slujba liberalilor şi care nu înţelege nimic din specificul vremurilor noi". Partidul lui e hotărât să ceară demisia lui „cât mai curând posibil", dar pentru aceasta el vrea o înţelegere cu naţional-ţărăniştii, dacă este posibil. „După întoarcerea lui Dej de la Moscova noi vom începe lupta pentru răsturnarea lui Rădescu, chiar dacă nu reuşim să ne înţelegem cu partidul d-lui Maniu", spune el. Bodnăraş îmi repetă bunele lui păreri despre mine şi-mi spune că în timpul cât a lucrat cu mine în Moldova s-a convins definitiv că sunt „un democrat convins şi un partizan tot atât de convins al unei înţelegeri sincere cu Uniunea Sovietică". El spune în continuare că aceeaşi impresie i-am făcut-o şi lui Vîşinski, care s-a pronunţat în termeni elogioşi despre mine. „Rostul întrevederii noastre de azi este, spune el, să analizăm situaţia raporturilor dintre partidele noastre şi să vedem apoi dacă noi putem ajunge la o înţelegere cu d-voastră în vederea înlocuirii lui Rădescu. Cunoaşteţi punctul nostru de vedere şi aşa cum ne-am înţeles în Moldova sper să reuşim şi în problemele de guvernare. Sunt convins că nici d-voastră, ca democrat, nu puteţi susţine un reacţionar ca Rădescu, care se senilizează văzând cu ochii". I-am răspuns că personal nu înţeleg pentru ce Rădescu trebuie înlocuit, deoarece el apără ordinea, execută Armistiţiul şi continuă războiul. „Dacă există dezordini în ţară, am continuat eu, răspunderea n-o poartă el, ci numai partidele din F.N.D., care nu se supun înţelegerii stabilite la formarea guvernului său la 6 decembrie, acum o lună". I-am repetat pe scurt care sunt aceste abateri: îndemnul populaţiei la ocuparea cu forţa a primăriilor şi prefecturilor, agitarea nepermisă a exproprierii moşiilor când Ministerul Agriculturii pregăteşte o vastă reformă agrară şi tulburările provocate în fabrici pentru înfiinţarea de sindicate comuniste. „Aceste dezordini pe care le combate azi Rădescu va trebui să le combată oricine i-ar lua locul, dacă doreşte ca

țara noastră să trăiască în ordine, i-am precizat eu. Singura soluție, după mine, dacă partidele din F.N.D. vor neapărat să scape de Rădescu este să se formeze un guvern de tehnicieni, prezidat de un militar sau de un magistrat, care să asigure ordinea și să pregătească alegeri libere cât mai repede cu putință. Numai așa putem ajunge și în țara noastră la un regim parlamentar, în care guvernele se pot face pe bază de colaborări libere între partide, după forța lor și după afinitățile dintre ele". Drept răspuns la tot ce i-am spus eu, Bodnăraș mi-a răspuns că eu mă las influențat de argumentele lui Rădescu, „cu totul neîntemeiate". „Cum neîntemeiate, când partidele din F.N.D. cu reprezentanți în guvern refuză de luni de zile să depună armele luate din depozitele statului cu ocazia lui 23 august și când dezordinile din țară și din fabrici se țin lanț", i-am răspuns eu. I-am dat un ultim exemplu despre ceea ce se întâmplă în ministerul meu, unde câțiva derbedei și excroci, după ce au prădat statul, o fac acum „pe inginerii democrați" și se consideră victime ale mele pentru că i-am trimis în judecată, singurul mijloc ca statul să-și recupereze banii excrocați. În loc să fiu lăudat că apăr averea statului, „amicul" Groza îi primește în partidul său, când știe foarte bine că funcționarii publici n-au dreptul să facă politică. „Cum vreți atunci să colaborăm în aceste condiții? Dacă d-voastră înțelegeți și procedați la fel și în viitor, veți ajunge la același rezultat și atunci e cu totul inutil să schimbăm pe Rădescu cu alt general sau civil", i-am precizat eu rar și apăsat. „Atunci va fi foarte greu, întrucât noi nu putem renunța la programul nostru și faptul că noi nu ne putem înțelege cu d-voastră personal nu văd eu singur cum am putea ieși din criza de azi", a spus Bodnăraș, vădit supărat și decepționat. „D-le Bodnăraș, l-am lămurit eu încă o dată, eu nu sunt comunist pentru că nu cred în programul acestui partid, sunt un democrat de stânga, gata să colaborez cu d-voastră, dar în cadrul programului meu, ordine, respectul proprietății și al libertății sub toate formele ei. Numai în aceste condiții puteți găsi în mine un colaborator sincer și loial". Ne-am despărțit cam rece. Bodnăraș și-a închipuit probabil că sunt un ambițios gata să mă arunc în aventură pentru un rol de coadă de topor în mâinile agenților Moscovei. Am impresia că de azi înainte comuniștii noștri și-au pierdut orice nădejde în colaborarea cu mine.

Dejun la bancherul Blanc[151], cu Milica. Blanc și fratele său au fost de două ori la minister să-mi propună achiziționarea din Statele

Unite a unui număr de 400 tractoare, pe care ei se declară în stare să le livreze în maximum două luni. Le-am cerut să prezinte ministerului o ofertă în regulă, întrucât avem absolută nevoie de aşa ceva în vederea campaniei de însămânţări la primăvară. La familia Negrei[152] am cunoscut, încă din vară, pe fostul magistrat Horia Bogdan, nepotul doamnei Negrei, căsătorit cu fiica bancherului Blanc. Am fost invitaţi de două ori la familia Bogdan, împreună cu soţii Negrei şi cu tatăl doamnei Bogdan, aceasta cu mult înainte de a fi ministru. Dejunul de azi l-am acceptat şi pentru un alt motiv. Profesorul Oprescu[153], colegul meu de facultate, mă prevenise cu două zile în urmă că Paul Boncour[154], nepotul celebrului om politic francez cu acelaşi nume, sosit de curând în ţară ca reprezentant diplomatic al guvernului de Gaulle, i-a făcut o declaraţie cu aer oficios, lui şi altor români care i-au făcut o vizită la Legaţia franceză cu ocazia Anului Nou. Oprescu are vechi legături cu această legaţie, este decorat cu Legiunea de onoare şi trece drept un „amic al Franţei". Boncour, vorbind cu el şi cu ceilalţi români despre situaţia politică internaţională şi în special despre relaţiile franco-sovietice aşa cum au fost ele tratate cu ocazia voiajului lui de Gaulle la Moscova, din noiembrie trecut, le-a spus printre altele că „după război situaţia în Europa se va schimba complet", în sensul că unitatea Germaniei va fi lichidată şi că două mari puteri vor domina situaţia, o Franţă puternică până la Rin şi o Rusie, la fel de puternică până la Berlin. Adresându-se în special lui Oprescu, ca cel mai reprezentativ, Boncour i-a făcut următoarea declaraţie: „Te-aş ruga să fii bun şi să comunici şi celorlalţi prieteni ai noştri, indiferent din ce partide fac parte, că pe viitor ei trebuie să se încadreze în această situaţie externă nouă şi să caute de pe acum să stabilească cele mai bune relaţii cu Uniunea Sovietică, viitoarea noastră aliată". Oprescu nu i-a răspuns nimic, însă s-a simţit dator să mă anunţe pe mine şi pe Victor Papacostea pentru ca, la rândul nostru, să informăm pe Maniu şi pe Dinu Brătianu. Când Blanc ne-a invitat la dejunul de azi, mi-a spus că a mai invitat şi pe Boncour, pe Oprescu, Savel Rădulescu[155] şi văduva fostului ambasador american Therek. Am acceptat cu plăcere, spunându-i că vreau neapărat să-l văd pe Boncour.

Am ajuns exact la ora indicată, unu jumătate. Blanc are o foarte frumoasă locuinţă în Bulevardul Ferdinand, peste drum de biserica grecească. Am aşteptat o oră sosirea lui Boncour, care a venit direct

de la o vânătoare, fără să se mai schimbe de haine. Ne-a făcut la toți o impresie proastă modul cum s-a prezentat, iar doamna Therek se și așezase la masă, fără să-l mai aștepte. Cum m-a văzut și a aflat cine sunt și că sunt și ministru în cabinetul Rădescu m-a luat deoparte și mi-a repetat cuvânt cu cuvânt, ca o lecție învățată pe dinafară, ceea ce îi spusese și lui Oprescu. M-am uitat serios la el, l-am informat că sunt doctor în litere de la Sorbona, profesor de istorie diplomatică la Universitatea din București, fost secretar general al Partidului Național Țărănesc și un mare convins francofil. I-am mai spus că partidul meu, în frunte cu Maniu, este atașat profund Franței și că Titulescu a făcut, cât a fost ministru de Externe, politica partidului nostru, din care a făcut parte. „Așa stând lucrurile, d-le Boncour, am continuat eu, iau act de declarația d-voastră, convins că ea reprezintă punctul de vedere oficial al guvernului d-lui de Gaulle și vă declar că ea mă surprinde extrem de dureros. Noi, românii francofili, dorim din suflet o Franță mare, puternică până la Rin și chiar până unde se varsă el în mare, înglobând și Belgia franceză, căci ne considerăm frați latini și cu cât veți fi mai puternici, cu atât va fi mai bine pentru noi, care de-abia ne mai ținem zilele în această masă puternică și asfixiantă de slavi. Dacă dl. de Gaulle vrea azi să ne părăsească pentru ambițiile sale și să ne convingă să acceptăm jugul rusesc, îmi pare foarte rău dar noi nu-i vom putea asculta sfatul. Am speranța că el când ne dă acest sfat nu reprezintă decât părerea lui personală și cel mult al unui mic grup din jurul său. Adevărata Franță, latină și generoasă, sunt sigur că nu împărtășește părerea lui și de aceea vă rog să-i comunicați oficial în raportul vostru că noi respingem recomandarea lui și ne vom duce lupta mai departe pentru apărarea independenței noastre".

În loc să se supere sau să protesteze într-un fel oarecare, el s-a ridicat brusc de pe scaun și mi-a răspuns aproape râzând: „Eu v-am prevenit, așa cum mi s-a recomandat și mie. Liberi sunteți să faceți ce credeți". El s-a îndreptat grăbit spre masă, unde ceilalți ajunseseră la mijlocul dejunului. Milica se întreținea amical cu d-na Therek, iar Savel Rădulescu explica ceva lui Oprescu. Eu am luat loc lângă Blanc cu care am vorbit despre Boncour, așezat la celălalt capăt al mesei, fiind de acord amândoi că este un om puțin serios. Invocând obligațiile mele de ministru, am părăsit masa după cafea. La 4^{30} am ajuns acasă, destul de supărat pe de Gaulle.

După masă între 5 şi 7 scriu la *Jurnal*. Seara citesc presa şi ascult Radio Londra şi Moscova. Ruşii bat piciorul pe loc în Polonia, Prusia Orientală şi la Budapesta. În Italia nimic de seamă. În Ardeni, aliaţii restrâng tot mai mult punga germană, apropiindu-se de Rin. În Filipine, americanii avansează, însă o victorie definitivă asupra japonezilor este încă departe. În Balcani situaţia este mai clară. Războiul civil din Grecia continuă, iar trupele germane, încercuite de partizani, în Bulgaria, Albania şi mai ales în Iugoslavia continuă să reziste cu disperare. Concluzia care se desprinde pentru mine este destul de proastă din punctul de vedere al intereselor româneşti. Cât timp nemţii mai rezistă, anglo-americanii au nevoie mare de ajutorul Sovietelor şi deci le vor face concesii pe spatele Poloniei, României şi Balcanilor. În cadrul acestei situaţii externe, trebuie să ne conducem noi politica internă în sensul că nu putem conta pe nici un sprijin serios din partea anglo-americanilor în lupta noastră cu bolşevismul rusesc.

Joi, 4 ianuarie 1945

Lucrez cu secretarii generali. Decid convocarea Comisiei agrare, pe care am completat-o cu Victor Slăvescu[156], în calitate de reprezentant al Institutului Economic. Odobeşteanu îmi prezintă un raport privitor la culturile de toamnă de floarea soarelui. Experienţa făcută în judeţele Buzău, Brăila, Dolj şi Covurlui a reuşit complet, ajungându-se la o producţie aproape dublă faţă de culturile de primăvară. S-a decis extinderea culturii de toamnă încă în patru judeţe pentru a putea satisface producţia de oleaginoase.

În vederea însămânţărilor de primăvară am cerut Camerelor agricole din toată ţara să ne comunice de urgenţă despre cantitatea de seminţe de care dispun pentru a lua măsurile necesare din timp. Am rezolvat apoi o serie de chestiuni referitoare la terenurile degradate şi la cele supuse inundaţiilor cu directorul îmbunătăţirilor funciare. Constat cu ocazia aceasta că în acest sector nu s-a făcut mai nimic până acum, deşi direcţia respectivă dispune de ani de zile de studii serioase în această privinţă. Desigur, lipsa de bani explică în bună parte această neglijenţă, însă nici miniştrii care au trecut pe la acest minister nu par să-şi fi dat multă osteneală. Dacă aş mai rămâne la acest minister şi după terminarea războiului, sunt sigur că aş putea

rezolva această chestiune, redând agriculturii peste un milion de hectare.

Între 11^{30} şi 12^{30} şedinţă la Ministerul Justiţei pentru discutarea proiectului referitor la sancţionarea vinovaţilor de dezastrul ţării. Pe lângă Pătrăşcanu, Fotino şi cu mine a mai fost prezent şi secretarul general al Ministerului de Justiţie, Traian Broşteanu, care ne-a prezentat mai multe statistici. Am tranşat definitiv chestiunea ce nu se putuse rezolva în şedinţele anterioare privitoare la data când trebuie să înceapă aceste răspunderi. Pătrăşcanu, de acord cu Groza şi cu toţi fenediştii, pentru a-şi apăra aliaţii lor, Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu[157] şi toţi carliştii care s-au înscris în formaţiile lor politice, susţine în mod ridicol că răspunderile trebuie să înceapă de la 6 septembrie 1940, când a luat puterea Antonescu. Noi şi liberalii am susţinut şi susţinem cu energie că această dată trebuie să înceapă din ianuarie 1938, de când Carol al II-lea a suspendat Constituţia şi a introdus dictatura, pentru că de la acea dată începe politica noastră externă de apropiere de Germania hitleristă. La ultima şedinţă eu l-am avertizat pe Pătrăşcanu să nu mai susţină zadarnic data de 6 septembrie 1940, pentru că noi nu vom ceda niciodată asupra acestui punct. Astăzi, cum s-a deschis şedinţa, Pătrăşcanu ne-a comunicat că după consultări cu celelalte partide din F.N.D., acceptă şi el data de ianuarie 1938. Am continuat discuţia proiectului pe articole, reuşind să ne punem de acord cu definirea noţiunii de „vinovat de dezastrul ţării". Am stabilit noua şedinţă luni, 8 ianuarie, ora 12.

Am ieşit cu Fotino. Ne-am dus împreună la Dinu Brătianu, unde eram invitaţi la dejun. Au mai fost prezenţi: Bebe Brătianu[158], Romniceanu şi C. Zamfirescu[159]. Pe drum Fotino mi-a spus că „istoria aceasta, cu data de ianuarie 1938, pe el, ca liberal, îl jeneză foarte mult" şi că dacă Dinu Brătianu nu ar fi promis lui Maniu să accepte această dată el ar fi azi de părerea lui Pătrăşcanu. „Procesul grupării lui Tătărescu, zice Fotino, ne pune pe noi, liberalii, din punct de vedere moral, într-o situaţie foarte grea, pentru că foarte mulţi dintre acei care au urmat pe Dinu Brătianu au profitat destul de mult de pe urma guvernării acestui şnapan şi nici n-au făcut nimic pentru răsturnarea lui de la putere. La voi, ţărăniştii, situaţia e foarte uşoară, întrucât partidul a dat afară pe toţi acei care au colaborat cu Carol, considerându-i trădători, luându-şi angajamentul de a-i pedepsi atunci când ţara va scăpa de dictatură. Noi, liberalii, n-am făcut nimic

asemănător vouă şi de aceea mă văd foarte jenat în faţa acestui proces". Ajungând la Dinu Brătianu, am întrerupt conversaţia noastră pentru a relua subiectul împreună cu ceilalţi invitaţi. Fotino i-a pus în curent cu discuţia de azi cu Pătrăşcanu şi cu hotărârea F.N.D.-ului de a accepta data de ianuarie 1938 pentru procesul răspunderilor. „Bravo!, a exclamat Brătianu, acum să-l văd pe dl. Guţă şi pe colaboratorii săi pe unde vor scoate mâneca cămeşii". „Ori pe unde ar scoate-o procesul acestor indivizi ne va atinge şi pe noi, i-a răspuns Fotino; vă rog să nu pierdeţi din vedere acest lucru". „Desigur, din punct de vedere strict formal, tu ai dreptate, i-a replicat Romniceanu. Dl. Guţă şi toată şleahta lui vor căuta să solidarizeze întreg partidul cu porcăria lui de politică, acuzându-ne pe toţi dacă nu de complicitate, cel puţin de pasivitate, căci şi aceasta poate constitui o vină până la un punct. Dar tu uiţi că acest proces este un proces politic, de importanţă vitală pentru ţara noastră, întrucât aceşti indivizi, în oportunismul lor fără margini, sunt gata să dea mâna cu toţi trădătorii de ţară, cozi de topor în mâinile Moscovei. Noi trebuie să-i demascăm la timp pentru a nu le mai da posibilitatea să trădeze interesele ţării, indiferent dacă procesul lor ne-ar putea jena în unele privinţe. De altfel, chiar dacă noi ne-am opune, aliaţii noştri naţional-ţărănişti sunt destul de puternici pentru a impune şi singuri acest proces. Partidul nostru s-a angajat să-i susţină în această chestiune şi el trebuie să-şi respecte cuvântul dat".

Bebe Brătianu şi C. Zamfirescu s-au declarat complet de acord cu Romniceanu, felicitându-l pentru modul cum a pus problema. Dinu Brătianu s-a pronunţat la urmă, adăugând la argumentele lui Romniceanu şi pe acela că „Guţă minciună reprezintă în momentul de faţă o primejdie naţională, întrucât Sovietele vor să-i folosească titlul lui de fost preşedinte de Consiliu drept un mijloc de a crea confuzie în politica noastră internă, lăudându-se faţă de anglo-americani că F.N.D.-ul are şi sprijinul unui fost prim-ministru şi a unei părţi a partidului nostru. Trecându-l pe el şi pe ceilalţi trădători din jurul lui pe lista criminalilor de război, le luăm Sovietelor o armă puternică din mână, cu care au intenţia să-şi facă mendrele în ţara noastră. Acesta-i punctul meu de vedere şi sunt fericit să văd că aliaţii noştri ţărănişti văd la fel situaţia".

„Noi, aşa cum a spus şi colegul Romniceanu, suntem angajaţi în faţa ţării să facem procesul lui Carol al II-lea şi al tuturor

colaboratorilor săi, încă de la începutul dictaturii sale, din 1938, am început eu, pentru ca toată lumea să ştie că nici o situaţie politică nu este eternă şi că vine o zi când cei care au deţinut puterea pot fi chemaţi să dea socoteală de cum şi-au făcut datoria. În privinţa aceasta trebuie să fim fără milă, pentru că numai aşa putem contribui la grăbirea procesului de educare politică a naţiunii noastre. Dacă la toate acestea mai adăugăm şi argumentul atât de înţelept al d-lui Brătianu că ticălosul de Tătărescu reprezintă azi o adevărată primejdie naţională, atunci trebuie să ne urmărim politica noastră fără un pic de ezitare, ştiind că numai aşa ne putem servi ţara".

Am trecut apoi la politica raporturilor cu fenediştii. Îi pun în curent cu tot ce cunosc eu în legătură cu hotărârea F.N.D.-ului de a provoca o nouă criză de guvern, întrucât vor să-l răstoarne pe Rădescu cu orice preţ. Tot ce le-am spus eu nu era cu totul nou pentru ei. Ei erau destul de bine informaţi despre manevrele comuniştilor şi despre rolul voiajului la Moscova al şefului lor. Romniceanu este de părere că Rădescu trebuie susţinut de noi toţi şi convins totodată să evite orice conflict cu fenediştii, pentru a putea câştiga timp. Dinu Brătianu s-a declarat de acord, invocând şi argumentul că noi ar trebui să evităm o ruptură cu F.N.D.-ul înainte de a cunoaşte rezultatul conferinţei apropiate al celor Trei Mari. El crede că la această conferinţă se vor lua măsuri importante în ce priveşte soarta Germaniei şi a celorlalte ţări din Europa Centrală şi Balcani. „Eu aştept cu mare nerăbdare să văd la ce înţelegere vor ajunge anglo-americanii cu Sovietele în privinţa Poloniei, continuă el, pentru că din această problemă vom putea vedea în ce măsură ne-ar putea ajuta Londra şi Washingtonul în apărarea independenţei noastre faţă de Soviete". „Din modul cum s-au comportat anglo-americanii până acum în problema poloneză, am spus eu, sunt foarte sceptic în privinţa aceasta. Eu nu-i văd înfruntându-i pe ruşi pentru a salva independenţa Poloniei. Mai multe fapte petrecute în ultimele trei luni mă fac să cred că ruşii nu vor ceda în această chestiune decât ameninţaţi cu războiul şi personal nu-i văd pe americani şi pe englezi dispuşi să facă aşa ceva. Eu rămân la părerea mea că numai o rezistenţă militară din partea noastră, acum, înainte de capitularea Germaniei, îi poate determina pe Churchill şi pe Roosevelt să fie fermi faţă de Moscova, făcând-o să înţeleagă că popoarele din Europa Centrală nu vor să schimbe dictatura lui Hitler cu alta sovietică şi mai

proastă". Singurul care se declară de acord cu mine este Romniceanu. Toți ceilalți cu Dinu Brătianu în frunte găsesc soluția mea „prea riscantă".

Întrucât am convocat Comisia pentru reforma agrară, am ținut să cunosc părerea lui Dinu Brătianu în privința soluțiilor preconizate de partidele din F.N.D. referitor la expropriere și la celelalte aspecte ale reformei agrare. Le-am făcut un scurt rezumat al pretențiilor fenediste, așa cum reies ele din manifestul de Anul Nou și din declarațiile făcute de Vasile Luca, portparolul fenedist în problema agrară. Dinu Brătianu, pe un ton cam iritat, mi-a răspuns printr-o scurtă declarație că el rămâne la părerea pe care și-a spus-o „răspicat", în mai multe rânduri „că atât cât durează războiul nu poate fi vorba de nici o reformă agrară. Ea poate fi studiată în cele mai mici detalii, însă punerea ei în practică nu se poate face decât în timp de pace, fără forfoteală de trupe străine în țară și numai de către un parlament ieșit din alegeri libere și care s-o poată dezbate în liniște și fără nici o presiune din afară. Sunt convins, a terminat el pe un ton apăsat și aspru, că orice om cu puțin bun simț din țara aceasta este de aceeași părere cu mine".

„Domnule Brătianu, m-am adresat eu, d-voastră știți foarte bine marea stimă care v-o păstrez și de aceea n-aș vrea să fiu greșit înțeles. Discutând cu domnul Maniu această problemă în ajunul Anului Nou, la Sibiu, el mi-a recomandat, printre altele, să mă consult cu d-voastră în toate chestiunile ministerului meu. Din tonul cu care mi-ați răspuns am înțeles că sunteți puțin iritat contra mea, bănuindu-mă poate că vreau să fac demagogie în această chestiune. Am impresia că anumite intrigi ale unor ziare fenediste au sfârșit prin a vă provoca această iritare, cu totul nejustificată. Eu sunt în întregime de acord cu d-voastră nu numai în chestiunea agrară, dar în oricare altă problemă de oarecare importanță, că nici una nu se pot face în timp de război, cu trupe străine în țară, cu armata noastră pe un front la sute de km de frontierele noastre și într-o vreme când avem de executat un armistițiu atât de oneros și de făcut față atâtor nenorociri rămase de pe urma războiului. Deci vă rog să rețineți că eu sunt tot atât de convins ca și d-voastră că nu se pot face reforme în timp de război. Dacă aceasta trebuie să fie atitudinea în astfel de probleme a oricărui om cu simțul răspunderii, nouă nu ne este însă permis să nu ținem seama de anumite realități, pe care trebuie să le apreciem la justa lor

valoare şi să vedem dacă le putem domina, salvându-ne principiile noastre. Propaganda deşănţată pe care fenediştii o fac în problema agrară, în chestiunea sindicatelor comuniste şi în administraţia publică dovedeşte că ei au asigurat sprijinul Moscovei. Altfel n-ar avea atâta tupeu ei, care nu reprezintă nici 20% din voinţa ţării. D-voastră trebuie să ştiţi apoi că reprezentanţii sovietici din Comisia pentru aplicarea armistiţiului, ca şi cei din Comandamentul trupelor sovietice, în frunte cu Vinogradov, nu pierd nici o ocazie să ne repete că noi suntem obligaţi prin Convenţia de armistiţiu să înfăptuim o serie de reforme democratice. Întrebarea pe care v-o fac acum, d-le Brătianu, este aceasta: avem noi puterea să rezistăm unei astfel de presiuni ruseşti? Desigur, noi le vom răspunde cu argumentele noastre atât de logice pe care le cunoaştem, dar dacă ei rămân la punctul lor de vedere şi nu vor să cedeze cu nici un preţ, ce facem noi? După mine unul eu socot că am face o mare greşeală să ne lăsăm surprinşi şi de aceea ar trebui să avem o soluţie pregătită şi pentru o astfel de ipoteză". „Ruşii vorbesc desigur de anumite reforme democratice pe care trebuie să le facem, mi-a răspuns Dinu Brătianu, însă eu refuz să-i cred atât de ridicoli ca să ne pretindă realizarea lor în timp de război. Distrugerea economiei ţării îi interesează şi pe ei, întrucât haosul şi dezordinile care ar urma de pe urma unor astfel de reforme le-ar ameninţa executarea armistiţiului şi ei nu-şi pot tăia singuri craca de sub picioare". „D-le preşedinte, a intervenit Romniceanu, eu cred că noi ar trebui să analizăm cu toată atenţia ipoteza colegului nostru, dl. Hudiţă, întrucât şi eu mă tem că ruşii ne vor sili să facem reforma agrară acum, în timp de război, indiferent de haosul şi dezastrul economic care ar urma; din contra, faţă de planul lor de a ne bolşeviza ţara, numai prin astfel de mijloace ei îşi pot asigura succesul. Informaţiile mele în această privinţă sunt tot atât de alarmante ca şi ale colegului nostru, dl. Hudiţă". Brătianu ne-a invitat la masă, mulţumindu-se să-i răspundă lui Romniceanu că pentru moment el nu vede pe ruşi „aventurându-se în astfel de complicaţii".

În timpul mesei s-a discutat situaţia militară de pe diferitele fronturi şi s-au făcut tot felul de ipoteze în legătură cu raporturile dintre aliaţi şi cu posibilitatea unei păci separate a anglo-americanilor cu nemţii. Liberalii, unde doresc aşa de mult acest lucru, îl şi văd posibil. „Reua credinţă a ruşilor şi ameninţarea cu bolşevizarea

Europei, zice Fotino, sunt motive destul de serioase pentru englezi, mai ales ca să le dea o lecție, încheind pacea cu Hitler. Acesta nu mai prezintă azi primejdia de acum patru ani, când dispunea de o armată atât de puternică și de o industrie și o economie atât de prospere. Condițiile unei politici de echilibru pe continent, la care ține așa de mult Anglia, sunt azi îndeplinite, așa că eu nu înțeleg ce mai așteaptă Churchill ca să se înțeleagă cu nemții. Eu cred că el ar putea obține de la ei chiar și îndepărtarea lui Hitler". Bebe Brătianu, Zamfirescu și Dinu Brătianu găsesc că o astfel de pace separată ar putea salva Europa Centrală și Balcanii de la bolșevizare, dar n-o cred posibilă. Romniceanu și cu mine o găsim cu totul exclusă, chiar dacă ar dori-o Churchill, întrucât Anglia este prea legată de Statele Unite pentru a putea face vreun gest de despărțire de ea și Roosevelt nici nu vrea să audă de o pace cu Germania fără o capitulare totală fără condiții.

Am ieșit cu Romniceanu, care m-a condus cu mașina lui până acasă. „Prietenii mei de partid, mi-a spus el pe drum, se uită mai mult la trecut decât la prezent și la viitor și tare mă tem că se înșeală mult, lucrurile nemaiputându-se întoarce la ceea ce a fost. De aceea eu sunt de părerea d-tale că noi trebuie să analizăm realitatea cu sânge rece și să găsim din vreme soluțiile cele mai bune pentru a ne apăra ființa noastră națională. În cercul intim al prietenilor mei eu susțin de ani de zile că, sub raportul priceperii politice, Maniu depășește cu mult pe toți contemporanii lui". I-am răspuns, pentru a menaja pe Dinu Brătianu, că Maniu, dacă este mai liber în mișcările sale și poate vedea astfel mai clar situația politică, aceasta se datorește și faptului că el nu are de apărat o clientelă politică cu prea mari interese materiale. Ne-am angajat să ne vedem cât mai des și să ne consultăm asupra tuturor problemelor la ordinea zilei.

Rămân acasă restul zilei și scriu la *Jurnal*, citesc presa și ascult radio. Reușesc să ajung la zi cu *Jurnalul*, trecând în el și voiajul din Moldova. Pe plan extern, nimic deosebit.

Vineri, 5 ianuarie 1945. Ajunul Bobotezei

Sărbătoare. Autoritățile închise. Stau toată ziua în casă și lucrez pentru curs. După sărbători cursurile se deschid în mod oficial la toate universitățile. Eu mi-am făcut cursul cu studenții mei înainte de Crăciun, în urma unei înțelegeri cu ei, care au acceptat să-l

frecventeze, nesiliți de nimeni. Numai așa pot face toată materia de curs pe anul acesta școlar. Și așa, dacă plec curând în străinătate, materia rămâne doar pe jumătate făcută.

Radio Londra se ocupă pe larg de noua lovitură politică dată de Soviete în Polonia, unde, trecând peste toate obiecțiile Angliei și Statelor Unite, Moscova își vede de interesele ei, punându-le în fața unui fapt împlinit, tocmai când se vorbește de apropiata conferință a celor Trei Mari. Presa engleză și americană, fără a condamna formal Sovietele, susține că guvernele lor își mențin cunoscuta lor poziție în chestiunea poloneză, în sensul că ele recunosc ca reprezentant legal al Poloniei numai guvernul ei, refugiat la Londra. Sovietele, trecând peste toate aceste obiecții, au transformat Comitetul prosovietic de la Lublin într-un guvern provizor al Poloniei, în sensul că președintele lui, Bierut[160], omul lor, a însărcinat în calitate de președinte al Comitetului Național al Poloniei pe Osubka-Morawski[161], comunist, cu alcătuirea unui guvern provizor, cu sediul la Lublin. Morawski păstrează președinția și ministerul de Externe. Această lovitură de teatru a Moscovei nu poate rămâne fără urmări. Avea deci dreptate Dinu Brătianu ieri când spunea că de modul cum se va rezolva problema poloneză vom vedea și noi în ce măsură ne putem baza pe anglo-americani în apărarea intereselor noastre față de Soviete.

Pe la 10 seara îmi telefonează Berry că s-a înțeles cu Schuyler și cu Stevenson să ne vedem mâine la dejun la el, unde va veni probabil și Le Rougetel, care n-a fost găsit la telefon, fiind probabil la Sinaia ori Brașov. Berry mă roagă să-i duc și ziarul cu interviul meu privitor la pactul româno-sovietic din iulie 1936 privitor la Basarabia, despre care fusese vorba la ultima noastră întâlnire. „Istoria de la Lublin, a spus el la telefon, este un adevărat scandal, cu urmări probabil foarte grave". „Mă bucur, i-am răspuns eu, în fine rușii încep să fie cunoscuți așa cum au fost ei totdeauna, hrăpăreți și lipsiți de orice cuvânt în relațiile internaționale".

Sâmbătă, 6 ianuarie 1945

Lucrez toată dimineața pentru curs. La ora 1^{30} ajung la Berry. E prezent și Le Rougetel, sosit de la Sinaia în dimineața aceasta, în afară de generalul Schuyler și Stevenson, care erau invitați de ieri. La ordinea zilei „scandalul de la Lublin", cum zice Stevenson. Acesta și

colegul său Le Rougetel condamnă în termenii cei mai categorici gestul Moscovei în problema poloneză, susținând că guvernul englez „nu poate înghiți această figură fără a se dezonora, întrucât Anglia a declarat război Germaniei pentru a protesta în contra invadării Poloniei". Stevenson merge mai departe, permițându-și să-i critice pe americani, care n-au acceptat niciodată propunerea lui Churchill „de a se vorbi rușilor clar și ferm în privința angajamentelor formale pe care le-au luat aliații față de Polonia de a o restabili între vechile ei frontiere, la sfârșitul războiului. Divergențele teritoriale care existau între Polonia și Soviete înainte de acest război puteau fi rezolvate pe cale pașnică, așa cum prevede Pactul Atlanticului și cum va fi stabilit și de organul de justiție internațională, la încheierea păcii generale". Berry a recunoscut deschis că în adevăr așa este. Roosevelt a căutat tot timpul „să potolească pe Churchill", urmărind în mod constant o sinceră și loială colaborare cu Sovietele, în speranța că acestea vor înțelege să procedeze la fel. Roosevelt le-a dat tot timpul asigurările cele mai categorice că n-au absolut nimic de temut din partea Statelor Unite și ale aliaților lor și că toate conflictele lor teritoriale cu vecinii lor vor fi rezolvate într-un spirit de înțelegere în forurile internaționale care se vor crea la sfârșitul războiului. „Sunt convins, a continuat Berry, că președintele Roosevelt și tot guvernul său sunt foarte dezamăgiți de gestul rușilor și că la apropiata conferință a celor Trei, problema polonă va fi rezolvată echitabil". „Eu, ca militar, a intervenit Schuyler, știu una și bună, că o situație neclară, cu cât se întârzie rezolvarea ei, cu atât se ivesc mai mari încurcături. Dacă li se vorbea destul de clar de la început, Sovietele nu s-ar fi angajat atât de mult în această chestiune și o înțelegere cu ei ar fi acum mult mai ușoară, pe când așa, anglo-americanii nu pot da azi înapoi, iar Sovietele, angajate așa de mult, le vine și mai greu să cedeze".

Eu m-am legat de concluzia lui Schuyler pentru a trage un învățământ din problema poloneză și pentru România. După ce l-am felicitat pentru modul foarte clar cum a pus problema, eu am arătat în câteva cuvinte poziția țării mele față de planurile Sovietelor. „Noi știm precis astăzi că Sovietele urmăresc bolșevizarea României pentru a o putea încadra în spațiul lor politic și economic, exact cum procedează în prezent și în Polonia. Dacă rezistăm și suntem ajutați de anglo-americani, acum când avem o armată și ne găsim încă în picioare, rușii vor fi siliți să-și respectele angajamentele lor

internaționale și în felul acesta popoarele vecine cu Sovietele din Europa Centrală și-ar putea salva independența, înțelegând și ele că în adevăr Aliații, care fac atâtea sacrificii pentru a doborî fascismul și hitlerismnul, nu înțeleg să le lase sub dictatura unui regim și mai rău, bolșevismul rusesc, o altă formă ipocrită sub care se manifestă azi vechiul imperialism rusesc. Azi, așa cum a spus dl. general Schuyler, vorbindu-li-se destul de clar și de ferm rușilor, noi și polonii mai putem fi salvați, altfel vom cădea sub exploatarea lor nemiloasă și d-voastră, englezii și americanii, veți avea o mare răspundere în fața istoriei de a ne fi lăsat sub o dictatură și mai sinistră decât aceea de sub care luptați ca să ne scăpați. De altfel, d-voastră trebuie să știți că dacă noi, românii, cădem împreună cu polonii, aceeași soartă vor avea-o și ungurii și cehoslovacii, germanii și toate popoarele balcanice. Eu îmi fac datoria să vă previn din timp, ca să nu vă mirați dacă într-o zi ne veți vedea cu arma în mână apărându-ne independența față de imperialismul rusesc". Cuvintele mele au avut efect pentru că toți cei prezenți s-au declarat, unul după altul, de acord cu expunerea mea, promițând să comunice guvernelor lor cât mai exact posibil argumentarea mea.

În timpul dejunului, la cererea lui Berry și a lui Stevenson, eu le-am făcut o expunere asupra încercărilor țării noastre de a se ajunge la o reglementare pașnică a litigiilor noastre teritoriale cu Uniunea Sovietică, în vara lui 1936. În legătură cu această problemă, eu dădusem un interviu ziaristului Emil Serghie, înainte de plecarea mea în Moldova și care a fost publicat în ziarul „Curierul" din 11 decembrie 1944. În acest interviu m-am ocupat în special de voiajul meu și al lui Lupu, trimiși de partid, în Franța și în Anglia pentru a atrage atenția guvernelor respective, Blum[162] și MacDonald[163], asupra primejdiei tot mai mari la care este expusă țara noastră din cauza propagandei hitleriste și a le oferi anumite soluții pentru combaterea acestei propagande, tolerată și ajutată pe sub mână de regele Carol al II-lea și de guvernul său, prezidat de secătura de Tătărescu. După ce am văzut pe Blum și o serie întreagă de fruntași politici din toate partidele, Lupu și cu mine ne-am dus la Londra unde, în afară de MacDonald și alți membri din guvern am văzut pe Lloyd George[164], pe Churchill și pe Eden. La întoarcerea spre țară ne-am oprit la Geneva, la 20 iulie, câteva zile după izbucnirea rebeliunii lui Franco[165], unde Titulescu[166] ne-a prezentat lui Litvinov[167], cu care am

discutat problema raporturilor româno-sovietice referitoare la Basarabia. Titulescu se pusese deja de acord cu câteva zile mai înainte asupra unui protocol prin care Sovietele renunțau pentru totdeauna la orice pretenții asupra Basarabiei în schimbul unei despăgubiri bănești de aproximativ 3 miliarde franci aur, echivalentul investițiilor pe care statul rus pretindea că le-a făcut în cei 106 ani de ocupație. Cifra aceasta rămânea de altfel să fie revizuită prin negocieri, întucât dacă statul rus a făcut unele investiții, el a beneficiat și de economia acestei provincii, plus impozitele populației pe tot timpul ocupației. Serghie a reprodus în ziar numai o parte a declarației mele, printre care și câteva pasaje din cele spuse de Litvinov. După ce am arătat împrejurările care au dus la respingerea protocolului Litvinov – Titulescu de către Carol al II-lea și la înlocuirea lui Titulescu din guvern cu Victor Antonescu[168], în ziua de 31 august 1936, am citit textul protocolului respectiv, care a făcut o profundă impresie asupra celor prezenți. La cererea lui Stevenson și Berry le-am lăsat o copie a acestui protocol și câte un exemplar din ziarul „Curierul" cu interviul meu. Le-am povestit în continuare împrejurările în care Sovietele ne-au reluat Basarabia, ba și o parte din Bucovina, în iunie 1940, precizând că această anexare Sovietele au realizat-o în urma înțelegerii secrete dintre Hitler și Stalin, prin așa-zisul Pact Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939. Sovietele au așteptat aproape un an pentru a vedea cum va evolua războiul pe frontul de Vest și când au văzut că Franța a capitulat și nemții au intrat în Paris, considerând războiul ca și câștigat de Hitler, după cinci zile, în ziua de 27 iunie, ne-au dat un ultimat să evacuăm Basarabia și Nordul Bucovinei în 48 de ore Franța la pământ, Anglia, gata să fie ocupată de nemți, cum credea aproape toată lumea, cine se mai putea opune în țara noastră rușilor, aliați cu nemții? România s-a supus și și-a retras trupele din aceste provincii, lăsând în voia soartei peste 3 milioane de români care gem și azi sub teroarea bolșevismului rusesc. Foarte mulți dintre ei au fost deja deportați cu miile în ghețurile Siberiei. „Astăzi, am terminat eu, Sovietele, sprijinindu-se pe drojdia societății noastre și pe secăturile oportuniste, care există la toate națiunile pământului, vor să ne bolșevizeze, profitând de alianța cu țările d-voastră, care le-a dat posibilitatea să scape de primejdia hitleristă, pretinzând acum în presă și comunicatele lor militare că „ne-au eliberat" de sub ocupația

germană, când în ziua de 27 august, intrând în Capitală primele lor coloane trupele noastre terminaseră deja curățirea Munteniei și Dobrogei de orice dominație germană". „În adevăr, situația d-voastră este tragică, a recunoscut Berry și acum înțeleg definitiv pentru ce aveți tot dreptul să vă temeți de astfel de vecini". Stevenson și Schuyler aveau ochii în lacrimi. Berry era profund impresionat. Numai Le Rougetel își domina mai ușor emoția, nelăsând din mână paharul său cu coniac însă și lui îi tremura puțin mâna.

„Noi vom informa guvernele noastre, cât mai exact posibil despre stările de lucruri din țara d-voastră, mi-a spus Stevenson și sper că ele vor fi în stare să impună Sovietelor respectul tratatelor semnate". „Trebuie să știți, a adăugat Berry, că lovitura lor de la Lublin vă ajută și pe d-voastră, prin consecințele ei inevitabile, întrucât ea deschide la timp ochii oamenilor noștri politici asupra modului cum înțelege Moscova să-și respecte angajamentele luate".

Am plecat de la Berry la 5^{30}, foarte obosit dar mulțumit că am avut ocazia să-i lămuresc definitiv pentru ce noi suntem îndreptățiți să ne temem de Soviete, deși ne dăm seama perfect că noi trebuie să ajungem la o formulă de conviețuire pașnică cu ele. Am ajuns acasă pe la 6. De-abia ajuns acasă mi-am data seama că azi a fost Boboteaza. Citesc presa și mă culc devreme, întrucât ziua de mâine este cea mai obositoare din an, din cauza musafirilor.

Duminică, 7 ianuarie 1945. Sărbătoarea Sf. Ioan Botezătorul

Ziua mea și a lui Mihalache, pe care l-am felicitat printr-o telegramă, el fiind la Dobrești. La fel am felicitat și pe generalul Ilcuș. La ora 11 au început să sosească prietenii mei politici și colegii de facultate, în cap cu Ghiță Pop și cu Grigore Popa, vreo 35 de persoane, care au stat în mare parte în picioare, în sufragerie, birou și antreul din fața lor, cu ușile deschise. M-au felicitat Ghiță Pop și Grigore Popa în numele celor prezenți, scoțând amândoi în evidență meritele mele în politică și în învățământ, domenii în care depun în mod egal „o muncă onestă și obiectivă în folosul țării și învățământului".

„Când se va cunoaște odată istoria vremurilor grele prin care a trecut țara în ultimii ani, a spus Ghiță Pop, numai atunci se va cunoaște rolul imens care l-a jucat prietenul nostru Hudiță în politica țării noastre, prin curajul, priceperea lui politică și optimismul său,

ajuns proverbial. Au fost momente atât de grele în care deznădejdea ne-a cuprins pe toți cei din jurul președintelui nostru, în așa fel că la un moment dat n-au rămas pe poziție decât șeful și sărbătoritul nostru de azi. Astfel de momente s-au repetat de mai multe ori în cursul acestor ani. De aceea eu am rămas într-o mare admirație față de acești doi oameni excepționali sub raportul priceperii politice și a capacității de a conduce destinele unui popor".

Grigore Popa, ocupându-se de rolul meu în învățământ, a fost la fel de elogios ca și prietenul meu, Pop. După ce a amintit rolul meu în viața studențească de la Iași, când amândoi am condus-o pentru dirijarea opiniei publice spre alianța cu Tripla Înțelegere și studiile mele pentru obținerea celor trei licențe, istorie, drept și geografie, terminate cu doctoratul de stat la Sorbona, Popa a spus printre altele: „Când sărbătoritul nostru de azi s-a întors de la Paris, cu doctoratul său strălucit despre relațiile Franței cu Transilvania, el a dus o luptă eroică de câțiva ani, cu tot ce avea mai rău pe acea vreme politicianismul nostru de gașcă și de căpătuială. Hudiță a învins, ținând piept tuturor șarlatanilor politici din acea vreme și când am văzut la ce funcțiune a ajuns în ierarhia partidului său nu m-a mirat de loc. Pot spune că pentru prima dată constat că în politica țării, cel puțin pentru generația mea, că un om ajunge în viață acolo unde merită".

În răspunsul meu am insistat asupra celor două primejdii care au constituit baza orientării mele în viață, conștiinciozitatea în îndeplinirea datoriei, indiferent funcțiunea care am avut-o și iubirea de neam, ca un patriot luminat și cu totul dezinteresat. „Am detestat toată viața pe oamenii lipsiți de caracter și de demnitate, pe oportuniștii și șarlatanii politici și nu m-am asociat niciodată cu ei. Dacă i-am combătut tot timpul am făcut-o nu din considerații personale, ci numai în interesul neamului meu pentru a-l apăra de secături și pentru a-l ajuta să-și formeze o educație politică, am continuat eu. Ceea ce am făcut în învățământ am aplicat și în politică, în sensul că toți cei care vor să fie conducători politici trebuie să cunoască problemele vieții politice cât mai bine cu putință și să fie promovați în ierarhia politică conform cu pregătirea, caracterul și gradul lor de onestitate. Desigur, condus de astfel de criterii eu mi-am făcut și mulți dușmani. Nu-mi pasă, că am conștiința împăcată și apoi știu că din fericire oamenii de treabă sunt mult mai numeroși decât

secăturile. Duşmanii mei, cum zicea Madgearu[169], sunt de fapt duşmanii partidului, iar eu adaug că ei sunt şi ai ţării întregi". Musafirilor li s-au servit gustări, vin şi cafele. La ora unu au plecat cu toţii.

Am luat dejunul numai noi, Milica şi fetele. Între ora 5 şi 7 am primit o serie de musafiri, printre care familiile Ispasiu[170], Petrescu[171], Panaitescu[172], Georgescu[173], Giosanu[174], Comănescu, Tănăsescu[175], Şerban[176], Hanciu[177], Munteanu, Boureanu, Culcer[178] etc., etc.

Seara la opt, masă de familie. Pe lângă fraţii şi verii mei din Capitală a mai fost prezent şi vărul meu Ion Spiridon, prefect la Baia, cu soţia şi copiii. El a sosit de la Fălticeni ieri după masă cu trenul. Familia lui n-a plecat însă la Fălticeni; casa lor are nevoie de mari reparaţii. El mi-a adus veşti bune de la tata şi de la Ghiţă, pe care i-a văzut acum trei zile. I-a găsit în plină activitate pentru repararea locuinţei, cu ajutorul unor meşteri de la Fălticeni, trimişi de Ghelberg şi de Chirica Stoleru. De sărbătorile Crăciunului şi Anului Nou a fost în judeţ o vreme neobişnuit de caldă pentru această epocă a anului. Dumnezeu ţine cu aceşti oameni necăjiţi, care şi-au găsit gospodăriile distruse de război, în timpul cât ei au fost evacuaţi în judeţele vecine.

De câteva zile s-a restabilit şi circulaţia pe linia Dolhasca – Fălticeni. Fraţii mei, Neculai şi Mircea, se decid a pleca mâine seară, împreună cu Spiridon, pentru a mai duce diferite lucruri şi alimente la Bogdăneşti, în special aşternuturi, haine şi rufărie. De la Fălticeni se vor duce la Bogdăneşti cu maşina prefecturii, trimisă de mine, de cum m-am întors din Moldova. Ar putea pleca de aici şi cu un camion, însă le e teamă să nu fie confiscat de ruşi pe drum, căci ei continuă să aibă garnizoane în toate capitalele de judeţ.

Aflu de la Spiridon că aprovizionarea judeţului se face în condiţii satisfăcătoare cu porumb, ulei, zahăr, gaz, iar cei care au nevoie de lemn pentru refacerea gospodăriilor îl pot procura de la ocoalele silvice şi de la fabricile de cherestea, care au fost repuse în funcţiune. Din toate judeţele Moldovei, Baia a fost cel mai lovit de război, în special satele din dreapta şi stânga râului Moldova. Norocul populaţiei că judeţul are acum în guvern pe un fiu al său.

Luni, 8 ianuarie 1945

La opt la minister. Primesc la 9 o delegaţie de mari proprietari din Moldova, care-mi prezintă un memoriu privitor la doleanţele lor.

Ei au toată bunăvoința să participe la campania de însămânțări de primăvară, însă nu dispun nici de semințe și nici de inventar. Totul a fost luat de ruși. Hambarele au fost golite, vitele, caii au fost strânși și duși în Rusia, fără să le lase proprietarilor măcar o chitanță. Cei care s-au opus, au fost împușcați pe loc. Mobilierul din conacuri, vechi și de oarecare valoare, a fost ridicat și dus în Rusia. Au fost ridicate până și rezervele de traverse de stejar pentru calea ferată din gările unde fuseseră depozitate. Proprietarii au nevoie și de credite pentru muncile agricole. I-am sfătuit să vadă și pe Rădescu, cu care voi căuta să rezolv cererile lor.

Am lucrat apoi cu Odobeșteanu, punând la punct legea de mobilizare agricolă în vederea campaniei de primăvară, simplificând o serie de formalități prea complicate. Odobeșteanu îmi semnalează apoi un interviu dat de Virgil Economu ziarului „România liberă" și în care excrocul acuză ministerul de neglijență în ce privește campania de toamnă, susținând că tot ce s-a mai putut realiza se datorește numai lui Zăroni și cere pentru viitor crearea unui Comitet al însămânțărilor, cu depline puteri etc., etc. I-am recomandat lui Odobeșteanu să ia măsurile necesare, împreună cu Oficiul juridic al ministerului, pentru ca procesul cu fraudele acestui excroc și al tovarășilor săi cu însămânțările de toamnă să fie terminat cât mai repede, pentru a vedea țara cine sunt oamenii care se erijează în apărătorii ei. Desigur, toată afacerea aceasta este pusă la cale de Groza, cu gândul că m-ar sili să stau de vorbă cu el și să fiu mai înțelegător față cu propunerile lui. Să aștepte! Singurul lucru care-l voi face e să pun în curent pe Rădescu pentru a vedea și el la ce manevre se pretează vicepreședintele Consiliului.

Directorul de cabinet, Sebastian, îmi aduce un articol apărut în ziarul „Drapelul" de ieri în care Vasile Luca, secretar general al F.N.D.-ului, cere o reformă agrară imediată, naționalizarea industriilor principale și a băncilor. Domnii fenediști sunt foarte grăbiți. Îi îndeamnă rușii? Luca, Bodnăraș și Ana Pauker trec drept agenții lor principali.

La 12 ședință la Ministerul Justiției. Prezenți: eu, Pătrășcanu și Fotino. Continuăm discutarea proiectului privitor la criminalii de război și cei vinovați de dezastrul țării. Terminăm capitolul referitor la criminalii de război. Pentru capitolul vinovați de dezastrul țării rămâne să ne vedem într-o ședință care va fi fixată mai târziu.

La ora două mă duc la Dinu Brătianu, unde iau dejunul cu Rădescu, Sănătescu şi Bebe Brătianu. Chestiunea polonă, subiectul principal, apoi chestiunile interne. Dejunul de azi are loc la iniţiativa lui Rădescu, care l-a rugat pe Brătianu să invite pe Sănătescu şi pe mine, în locul lui Maniu, care nu s-a întors în Capitală. Brătianu a invitat şi pe nepotul său, care e şi secretar general al Partidului Liberal. Primul vorbeşte Rădescu. El e foarte îngrijorat de situaţia din Polonia, din care trage concluzia că poziţia ţării noastre faţă de Soviete e şi mai gravă în cazul că acestea vor să-şi realizeze planul lor faţă de noi. El nu înţelege pentru ce anglo-americanii sunt atât de slabi şi de îngăduitori faţă de Soviete, „care-şi bat joc pur şi simplu de guvernul legal polonez de la Londra" şi calcă în picioare „fără ruşine" Pactul Atlanticului. „Eu eram hotărât să clarific zilele acestea raporturile cu partidele din F.N.D. şi eventual să le scot din guvern, cunoscute fiind planurile lor de bolşevizare a ţării. Acum însă, când văd ce se petrece în Polonia şi slăbiciunea anglo-americanilor faţă de ruşi, încep să ezit şi de aceea vreau să mă consult cu d-voastră dacă este cazul să păşim acum la această limpezire a situaţiei ori să mai aşteptăm câtva timp până vom vedea cum se termină Conferinţa celor Trei. Eu ştiu pe de altă parte că orice amânare este în detrimentul nostru şi că în acest timp uneltele Sovietelor profită de faptul că au reprezentanţi în guvern şi continuă şi mai uşor propaganda de anarhizare a ţării. Faţă de această situaţie atât de gravă, eu nu-mi pot lua singur răspunderea unei atitudini şi de aceea vreau să vă cunosc şi părerea d-voastră, a partidelor de ordine din guvernul meu. Eu vă declar dinainte că mă supun hotărârii d-voastră şi aş fi fericit să-i scot nu numai din guvern pe aceşti trădători de ţară, fără neam şi fără Dumnezeu*, dar să-i şi bag în închisoare pentru restul vieţii". Rădescu spune în continuare că el a ţinut să fie prezent la această consfătuire şi Sănătescu, datorită rolului jucat de el la 23 august şi experienţei care şi-a făcut-o în timpul celor două guverne pe care le-a prezidat.

Primul i-a răspuns Brătianu. El e convins că Roosevelt şi Churchill „nu vor înghiţi figura Sovietelor în chestiunea poloneză" la apropiata întâlnire cu Stalin şi de aceea el e de părere că până la această conferinţă noi n-avem nimic de temut din partea lor.

* F.N.D. (*F*ără *N*eam şi fără *D*umnezeu)! (n.a.).

„Aplicând corect Armistițiul și continuând loial războiul alături de Aliați, zice el, Sovietele nu pot invoca nici un motiv care să le permită un amestec direct în treburile noastre interne". El recomandă lui Rădescu să fie „vigilent" și să aplice cu strictețe legea, arestând pe tulburători și nepermițând nici o dezordine, nici în fabrici nici în administrație. El crede că în județele în care fenediștii se agită mai mult, ar trebui numiți prefecți foști militari pentru a nu fi bănuiți că protejează anumite partide și persecută pe altele. În concluzie, Brătianu e de părere că Rădescu ar trebui să lămurească încă o dată pe fenediști, fie într-o ședință a Consiliului de Miniștri, fie printr-un interviu dat unui ziar independent, asupra condițiilor în care înțelege el să guverneze țara în împrejurările de față. „Dacă nu se supun și nu respectă ordinea, noi ne vom consulta din nou și vom lua măsurile necesare. Sovietele și anglo-americanii trebuie ținuți în curent cu măsurile de ordine pe care guvernul le ia ca să poată executa Armistițiul și continua războiul".

Răspunsul meu a fost mai scurt, întrucât eu m-am declarat în întregime de acord cu cele spuse de Dinu Brătianu. Singurul punct în care n-am fost de acord complet cu el a fost chestiunea poloneză. Eu am susținut că după cum văd eu evoluând această chestiune, impresia mea este că Sovietele vor câștiga partida, întrucât americanii nu sunt complet de acord cu englezii în susținerea guvernului polon de la Londra și apoi chiar și aceștia, la rândul lor, nu toți sunt de acord cu vechea frontieră dintre Polonia și Rusia Sovietică. Dacă Sovietele procedează cu atâta brutalitate, căutând să impună guvernului legal de la Londra un altul, prosovietic, înseamnă că ele se bazează pe toate aceste divergențe dintre aliați și de aceea merg la sigur. Cât despre atitudinea care trebuie adoptată față de fenediști, eu am susținut o nuanță ceva mai deosebită decât Brătianu, în sensul că dacă trebuie neapărat respectată legea și reprimate sever orice tulburări, trebuie evitate cu grijă orice act de provocări, interesul nostru fiind să câștigăm cât mai mult timp pentru a vedea ce hotărâri va lua Conferința celor Trei și apoi cum evoluează războiul, întrucât, după părerea mea, cu cât războiul se va apropia de sfârșit, cu atât anglo-americanii vor avea mai puțină nevoie de consensul militar al Sovietelor.

Sănătescu s-a raliat în întregime modului cum am prezentat eu chestiunea polonă, declarând și el că anglo-americanii „se poartă cu

mănuşi fine cu Sovietele, deoarece se tem mereu ca Stalin să nu se înţeleagă încă o dată cu Hitler". În continuare, Sănătescu susţine că „însuşi Churchill va fi mai liber să-i reziste lui Roosevelt când va vedea că războiul este pe sfârşite şi că o înţelegere Hitler-Stalin e definitiv exclusă".

În timpul mesei s-au discutat o serie de chestiuni interne. Eu am arătat scandalul de la ministerul meu, unde o serie de excroci, în cap cu Virgil Economu, sunt primiţi în gruparea lui Groza, sunt încurajaţi de acesta să ducă o adevărată campanie de presă şi întruniri în contra mea, deşi ştie foarte bine că legea nu permite funcţionarilor publici să facă politică. Rădescu şi Brătianu spun că trebuie să aplic legea şi să-i suspend din funcţie „fără milă". Le arăt apoi campania pe care presa fenedistă o duce zilnic pentru o reformă agrară „imediată", pentru naţionalizarea industriilor şi a băncilor. Bebe Brătianu dă şi el o serie de informaţii referitoare la „propaganda deşănţată" care o face presa fenedistă în contra moşierilor, industriilor şi băncilor şi declară că toată această propagandă „e patronată şi dirijată de Moscova".

Rădescu ne informează că el a trimis un ordin secret tuturor prefecţilor din ţară prin care le cere să întocmească, „după cercetări discrete", un tablou cât mai exact posibil „despre toate confiscările şi furturile comise de trupele sovietice" pentru care au lăsat sau nu chitanţe. „Aceste furturi, pe care agenţii sovietici le numesc ridicări directe"*, continuă Rădescu, se ridică deja, după aprecierea mea, la mai multe miliarde lei. Eu vreau să am acte precise despre toate aceste furturi, pentru ziua când vom face socotelile definitive cu privire la plata datoriei noastre de război". Brătianu şi Sănătescu îl felicită pentru a fi luat această măsură. Eu l-am felicitat că s-a gândit să adune toate aceste date, însă mi-am exprimat îngrijorarea mea ca nu cumva ordinul său către prefecţi să nu ajungă în mâinile ruşilor. I-am spus că poate era mai bine ca acest ordin să fi fost transmis oral şi nu în scris, căci, căzut în mâinile Sovietelor, ar putea provoca mari nemulţumiri. Rădescu mi-a răspuns că el „nu se teme de nimeni, din moment ce lucrul este adevărat". O fi adevărat, m-am gândit eu, dar nu e politic! Rădescu este foarte susceptibil şi n-am putut să-i spun că a făcut o gafă. Ne-am despărţit pe la 5.

---

* În notele oficiale „des prélevements directs" (n.a.).

Seara la 7 ne-au vizitat Lupu şi cu fratele său Panait. Lupu s-a întors azi la prânz de la Mihalache, unde a stat două zile. Regretă că n-a stat acasă să-şi vadă de treabă şi să-şi îngrijească sănătatea. Lupu a rămas neschimbat şi cu cât îmbătrâneşte el devine tot mai irascibil, mai susceptibil şi mai greu de a se controla, ceea ce pentru un om politic este un mare defect. Prietenii săi apropiaţi încep să-l evite, dându-şi seama că senilizarea lui face progrese. El nu-şi dă seama de acest început de decădere spirituală, iar fraţii săi, profesorul şi Panait, încearcă zadarnic să-i atragă atenţia să fie mai discret. El se supără pe dânşii, îi bruschează uneori urât de tot, interzicându-le de a-i mai da sfaturi. El a venit în seara aceasta la noi ca să se plângă de Mihalache, de Popovici şi de Penescu. Pe acesta din urmă el nu l-a înghiţit niciodată, socotindu-l „un ţigan fălos şi excroc". În fond, el e nemulţumit şi pe Maniu, pentru că acesta, înainte de a pleca la Sibiu pentru sărbători, în timp ce eu eram plecat în Moldova, i-a rugat pe el, pe Mihalache şi pe Popovici să se îngrijească de partid pe timpul cât va lipsi el din Capitală. Or, Mihalache şi Popovici şi-au luat rolul în serios şi dau comunicate în presă în acest sens, anunţând convocarea unor foruri de partid care în realitate nu sunt decât reuniuni de câţiva prieteni personali. Lupu pretinde că toate aceste comunicate sunt date numai de Popovici şi Penescu, chiar fără ştirea lui Mihalache, care n-are nici un motiv să se supere, din moment ce este mereu citat în ele. Lui Lupu i-au ajuns la ureche tot felul de ştiri în legătură cu planurile lui Mihalache şi Popovici de a profita de boala lui Maniu pentru a pune mâna pe conducerea partidului, mai ales acum, când au reuşit să-l plaseze pe Penescu la secretariatul general. Ceea ce l-a indignat zilele acestea cât a stat la Dobreşti au fost declaraţiile lui Mihalache cum că imediat după Sf. Ioan el va veni în Capitală pentru a se ocupa de organizarea partidului şi de alegerile municipale din Capitală. „Amicul Mihalache, continuă Lupu, m-a anunţat în aşa termeni încât parcă eu nici n-aş exista, uitând că eu sunt preşedintele organizaţiei din Capitală şi vicepreşedinte al partidului pentru Moldova şi Bucovina. Fiind în casa lui n-am voit să-l supăr, punându-l la punct, însă i-am spus că vreau să plec imediat acasă. Îl aştept să vină la Bucureşti şi să văd ce vrea să facă. Eu sunt hotărât să convoc imediat organizaţia Capitalei pentru a discuta problema alegerilor comunale, după care voi convoca şi organizaţiile din Moldova şi Bucovina. În caz că Penescu

ar încerca să facă vreo obiecție, îl voi anunța că la prima ședință de birou, la care va participa și Maniu, voi cere înlocuirea lui și alegerea imediată a unui secretar general definitiv. Am venit să te previn să nu mai faci dificultăți și să accepți acest post cel puțin pentru câteva luni, până la convocarea Congresului general al partidului".

I-am răspuns lui Lupu, după metoda mea cunoscută față de el, recunoscând la început că are perfectă dreptate în tot ce-a spus, însă reducându-i până la urmă tot eșafodajul său, la câteva lucruri mărunte, pentru care nu face să se supere și să le ia în serios. I-am explicat pentru ce nu pot primi secretariatul general, fără să-i spun motivul principal, cu totul nou, că foarte curând e posibil să plec în străinătate, poate pentru mult timp, aceasta din cauză că el nu poate păstra un secret. Dacă Mihalache este hotărât să se ocupe de reorganizarea partidului, i-am explicat că acest lucru e foarte bun, mai ales în împrejurările de azi, când fenediștii caută să producă haos în țară. „Sunt sigur că Mihalache va veni din nou cu vechii săi prieteni, compromiși grav în timpul dictaturilor lui Carol și Antonescu, am continuat eu, însă toți aceștia sunt de preferat secăturilor care au aderat la F.N.D. Trăim vremuri atât de grele, cu rușii în spate, care vor să folosească toți ticăloșii noștri pentru a bolșeviza țara, încât nu mai putem alege azi pe cei mai curați și trebuie să ne mulțumim cu ce putem găsi, numai să izbutim să ne salvăm independența țării". I-am arătat apoi cât e de gravă situația din Polonia și cât suntem și noi de amenințați de amestecul rușilor în treburile noastre etc., etc. Lupu, cu toată îmbătrânirea sa, a rămas încă sensibil la tot ce privește interesul național, așa că până la urmă ne-am înțeles să stea liniștit și să evite orice conflict cu Mihalache și Popovici, ocupându-se cât se poate de serios de organizația Capitalei. Când l-am condus la mașină, Panait mi-a șoptit la ureche: „I-ai făcut un imens serviciu vorbindu-i ca un adevărat prieten". În seara aceasta n-am mai ascultat radio.

Marți, 9 ianuarie 1945

La minister la opt dimineața. Lucrez cu Bușniță la o serie de chestiuni referitoare la organizarea pescuitului în Marea Neagră, Dunăre și apele dulci. Rămânem în continuare mâine. Pun apoi la punct chestiunile privitoare la ședința de azi după masă a Comisiunii

pentru reforma agrară. La ora 10 dau un interviu lui Iosif Klarmann, reprezentantul lui „Jewische Telegraphic Agency", care mi-a fost recomandat de rabinul şef Şafran şi de Filderman. Cum trebuie să plec în străinătate, găsesc acest interviu binevenit, dată fiind importanţa revistei evreieşti în Anglia şi mai ales în Statele Unite. De altfel nu fac decât să spun adevărul, deşi ştiu că laudele aduse evreilor din Moldova îmi cauzează neplăceri în partid din partea celor cu vederi cam reacţionare şi antisemite. Este însă foarte greu să împaci toată lumea şi de aceea îmi văd de drumul meu. La prima întrebare a lui Klarmann referitoare la voiajul meu în Moldova înainte de Crăciun, i-am răspuns că evreii din această regiune au o comportare de cetăţeni loiali faţă de statul nostru şi că la întoarcerea mea în Capitală am propus primului ministru Rădescu să se acorde pensii familiilor evreieşti care au avut victime de pe urma regimurilor de dictatură din ultimii ani, lucru care a şi fost admis. La a doua întrebare privitoare la practica tinerilor evrei care vor să plece în Palestina în fermele noastre de stat, i-am arătat că am privit această propunere cu toată simpatia şi că mă bucură mult ideea că tineretul evreu din ţara noastră se gândeşte serios să pună umărul la constituirea unui stat naţional evreiesc în Palestina. I-am arătat cu această ocazie că eu am fost totdeauna pentru crearea unui stat naţional evreiesc pe locurile istorice ocupate de statul evreu până la căderea lui sub dominaţia otomană. Klarmann m-a ascultat cu multă atenţie şi mi-a spus că mişcarea sionistă este ferm hotărâtă ca după acest război să facă imposibilul pentru organizarea unui stat naţional în Palestina şi că pentru aceasta cere asigurări formale din partea Statelor Unite şi Angliei, că le vor da tot concursul. După ce i-am arătat cum văd eu această chestiune, i-am spus că în vara lui 1936, fiind la Paris, într-o misiune cu d-rul Lupu, am avut ocazia să discut cu primul ministru Léon Blum problema acestui stat în Palestina şi că printre altele eu l-am întrebat dacă populaţia arabă stabilită în această regiune n-ar putea fi eventual strămutată în ţările arabe vecine sau eventual în Algeria sau Tunisia, cu ajutorul unui mare împrumut la Societatea Naţiunilor de la Geneva. „În felul acesta, i-am spus eu, s-ar rezolva şi problema evreiască din Rusia şi din toate ţările din Europa Centrală şi din România, întrucât o mare parte din aceşti evrei s-ar duce în Palestina şi s-ar termina astfel cu mişcările antisemite care tulbură atât de mult liniştea din această parte a lumii. I-am spus

că Blum era cu totul favorabil acestei idei, însă revoluția din Spania, care a izbucnit în acel timp și războiul al doilea mondial, care a urmat după trei ani, au zădărnicit toate aceste planuri. „În orice caz, un stat puternic evreiesc pe coasta Mediteranei răsăritene, am continuat eu, ar constitui un element de echilibru în această parte a lumii și ar fi chiar de folos populațiilor arabe prin economia care ar dezvolta-o". Klarmann a promis să mai vină în țară.

La 11^{30} la Ministerul Justiției, ședință cu Pătrășcanu și Fotino, care nu s-a putut ține ieri, cum fusese vorba. Terminăm discuția ultimelor articole privitoare la decretul pentru criminalii de război și vinovații de dezastrul țării. Pătrășcanu a fost silit să cedeze pe toată linia în fața mea și a lui Fotino, cu care m-am înțeles foarte bine.

La ora patru după masă ședința Comisiunii pentru reforma agrară, prezidată de mine. În declarațiile mele am ținut să precizez din nou că toate partidele care fac parte din guvern sunt de acord pentru ca reforma agrară să se înfăptuiască cât mai repede cu putință și că nimeni nu mai este astăzi contra unei exproprieri și împroprietăriri. Prin aceasta am căutat să pun capăt campaniei ridicole pe care o duce presa fenedistă pe această chestiune. Văzând apoi încetineala cu care lucrează comisiunea, am propus o nouă metodă de lucru în sensul că membrii ei să lucreze în subcomisiuni restrânse, corespunzătoare aspectelor principale ale reformei agrare. În felul acesta subcomisiunile vor putea lucra mai repede și mai cu folos, rămânând ca lucrările lor să fie definitivate în plenul comisiunii. Iată aceste șase subcomisiuni: 1. Exproprierea; 2. Împroprietărirea; 3. Regimul silvic al pădurilor; 4: Situația juridică a proprietății și mai ales a celei nou înființată; 5. Organizarea producției agricole; 6. Probleme zootehniei și a pisciculturii și problemele islazurilor.

După citirea raportului ședinței trecute de către secretarul comisiunii agrare, inginerul Ghițulescu, s-a intrat în ordinea de zi. Primul a luat cuvântul Cezar Spineanu, care a cerut reprezentanților celor patru partide din guvern să-și precizeze atitudinea cu privire la suprafața de pământ care trebuie expropriat. El găsește că șase subcomisiuni sunt prea multe și că ar ajunge numai două, una pentru expropriere și alta pentru împroprietărire. Reprezentantul Partidului Liberal, Gh. Cipăianu, se pronunță în favoarea celor șase

subcomisiuni propuse de mine şi cere să se calculeze aproximativ numărul celor îndreptăţiţi la împroprietărire. Ia cuvântul apoi N. Mareş, fost ministru al Agriculturii pe timpul lui Antonescu, care se arată dispus să demisioneze din comisiune dacă prezenţa lui nu e dorită. El explică neajunsurile care le-a avut din partea legionarilor care voiau ca să-l omoare şi că s-a raliat cu Antonescu pentru că el a stârvit rebeliunea legionară şi a restabilit ordinea. Vasile Luca îşi menţine părerea lui, exprimată şi în şedinţa trecută, că Mareş nu poate face parte din comisiune din moment ce a fost ministru sub Antonescu. Gh. Cipăianu, fost şi el ministru al Agriculturii, ia apărarea lui Mareş, declarând că el reprezintă în comisiune Uniunea Generală a Sindicatelor Agricole. Mareş se declară jignit de afirmaţiile lui Luca şi demisionează, părăsind şedinţa. Rămâne ca Uniunea Sindicatelor Agricole să desemneze un nou delegat. Vorbeşte apoi profesorul Ernest Grinţescu, care se ocupă în special de organizarea producţiei agricole şi se declară favorabil propunerii de a se înfiinţa şase subcomisiuni. Vorbeşte apoi Manuel Capri, care face mai multe propuneri referitoare la activitatea celor şase subcomisiuni, prezentând şi un proiect de regulament asupra modului de lucru. Gh. Zane respinge proiectul de regulament propus de Capri şi cere să se întocmească cele şase subcomisiuni chiar în şedinţa de azi. Inginerul Ilie Demetrescu se ocupă de structura economiei agrare şi face diferite propuneri în legătură cu schimbările care vor avea loc în urma realizării reformei agrare. La urmă a vorbit şi profesorul Valeriu Bulgaru, care a propus formarea numai a două subcomisiuni, însă comisiunea a aprobat până la urmă propunerea mea de a se înfiinţa şase subcomisiuni. Şedinţa a fost ridicată la ora opt seara, după patru ore de discuţii. La ridicarea şedinţei am recomandat celor şase subcomisiuni să întocmească referatele lor în 10 maximum 15 zile, pentru ca ele să fie discutate în plenul comisiunii.

Seara lucrez la *Jurnal* şi ascult radio. Toată presa occidentală se ocupă de apropiata Conferinţă a celor Trei. Ziarele engleze publică declaraţiile lui Montgomery[179] referitor la luptele din Ardeni. El consideră drept definitivă înfrângerea lui Rundstedt şi consideră apropiată capitularea fără condiţii a Germaniei, mirându-se totodată asupra încăpăţânării lui Hitler de a mai cere poporului german sacrificii inutile care nu fac decât să-i prelungească zadarnic suferinţa. În Pacific, americanii au debarcat noi trupe în insula Luzon,

în timp ce japonezii se retrag mereu. Presa engleză continuă să discute situația din Polonia și susține energic guvernul legal polonez. La Budapesta, lupte de stradă de o rară violență.

Miercuri, 10 ianuarie 1945

La opt dimineața la minister. Lucrez cu Odobești eanu, fixând liniile mari ale proiectului de organizare a ministerului, de care se ocupă o comisiune specială sub președinția lui.

Cu Bușniță punem la punct decretul prin care se modifică Legea din 1896 privitoare la pescuitul în Dunăre și în râurile din domeniul public. Se iau o serie de măsuri în privința pescuitului în Marea Neagră. Bușniță lucrează după indicațiile mele la un vast program de organizare a pescuitului maritim, problemă care a fost complet neglijată până azi. Se vor construi porturi pescărești atât la Dunăre cât și pe litoralul Mării Negre pentru acostarea vaselor pescărești și hale speciale, prevăzute cu frigorifere, pentru vânzarea peștelui. Bușniță mă informează că Bulgaria dispune de o flotă specială de vase de pescuit, procurată din Germania și care-i permite să pescuiască peștele mare, la depărtare de sute de kilometri de coastă și că deși dispune de un litoral mult mai mic decât noi, bulgarii realizează beneficii imense de pe urma acestui pescuit. Mă gândesc să pregătesc un memoriu pentru Ministerul de Externe, ca la tratativele de pace cu Germania să-i cerem în contul datoriei de război să ne cedeze câteva vase de pescuit. Rog pe Bușniță să-mi furnizeze documentația necesară. El pregătește un proiect de lege privitor la organizarea unor sate pescărești după modelul danez, pentru pescuitul la mare, la Dunăre și la bălțile mari de-a lungul acestui fluviu.

La ora 11^{30} ședință la Ministerul de Interne sub președinția lui Rădescu a unui consiliu restrâns la care, pe lângă Groza, eu, Pătrășcanu, Fotino și Voitec, mai participă și Savel Rădulescu, Titel Petrescu și Dinu Brătianu. La ordinea zilei: probleme în legătură cu aplicarea Armistițiului și definitivarea decretului privitor la criminalii de război și la vinovații de dezastrul țării. Profit de prezența la ședință a lui Groza și ridic chestiunea grupului de ingineri agronomi, înscriși în partidul său, care participă la întruniri publice, permițându-și critici chiar și la adresa conducerii ministerului. „Cum este posibil, am spus

eu, ca un om drept, cum este dl. Groza, care mai ocupă şi funcţiunea de vice-primministru al Consiliului, să tolereze o astfel de ilegalitate, când toată lumea ştie că funcţionarii publici nu pot participa la viaţa politică. Dacă la aceasta se mai adaugă şi faptul că presa Frontului Plugarilor duce o campanie nepermisă în contra celorlalte partide din guvern, mă întreb ce fel de colaborare, ce fel de solidaritate de guvern este aceasta şi dacă nu este cazul să se înfiereze aşa cum se cuvine astfel de abateri şi astfel de manevre".

În răspunsul său, Groza a încercat să minimalizeze cazul inginerilor agronomi, susţinând că „după concepţia" lui legea care interzice participarea funcţionarilor publici la viaţa politică „este ca şi perimată şi că ea trebuie modificată". Cât despre criticile pe care le face presa partidului său la adresa unor membri din guvern, el le găseşte întemeiate şi că solidaritatea ministerială nu poate fi invocată atunci când se fac greşeli. I-a răspuns Titel Petrescu, care a profitat de ocazie pentru a scoate în evidenţă lipsa de seriozitate a acestui om, concurentul său la conducerea F.N.D.-ului. „Membrii unui guvern, începe Petrescu, sunt obligaţi să respecte legile, oricât de proaste le-ar considera, atâta timp cât ele nu sunt modificate. Călcarea lor duce la anarhie, ceea ce nu-i permis nici unui funcţionar public, dar încă unui vicepreşedinte de Consiliu. Cât despre atitudinea ziarelor de partid faţă de unele greşeli care se pot face de către unii membri ai guvernului şi asupra acestui punct cred că dl. Hudiţă are perfectă dreptate să protesteze. Orice nemulţumire trebuie discutată în şedinţele de Consiliu, în cerc intim, căci altfel ţara se poate întreba ce fel de guvern este acesta în care domneşte un astfel de balamuc. Eu cred că dacă astfel de procedee nu încetează imediat, demisia guvernului este singura soluţie".

Surprins, ca şi noi toţi de altfel de ieşirea lui Titel Petrescu, Groza a găsit prudent să tacă, evitând o ceartă deschisă cu colegul său din F.N.D. Pătrăşcanu şi Voitec se uitau unul la altul, neştiind ce atitudine să adopte. I-a scos din încurcătură Rădescu, care şi-a însuşit în întregime argumentarea lui Titel Petrescu, cerând lui Groza „să pună imediat capăt metodelor sale condamnabile ori să demisioneze imediat din guvern". Faţă de această somaţie categorică, Groza s-a mulţumit să declare că „dl. preşedinte de Consiliu va avea foarte curând răspunsul său, după ce se va consulta cu prietenii săi din F.N.D.".

S-a trecut la problema Armistițiului. Savel Rădulescu, comisarul nostru pentru aplicarea Armistițiului, ne-a făcut o prezentare a dificultăților principale care s-au ivit în ultimul moment în executarea lui, dintre care cele mai importante privesc Ministerul Agriculturii. Sovietele nu sunt mulțumite de livrările noastre de cereale, de vite și cai în contul Armistițiului, acuzându-ne de rea voință și nevrând să țină seama că realmente nu putem executa în întregime și repede toate cererile lor, de cele mai multe ori exagerate și chiar scandaloase. Sovietele ne cer vite și cai fără să țină seama că peste noi a trecut războiul, luându-se mereu după statistici vechi, dinainte de război, când frontierele țării erau altele decât cele de azi. „Comandamentul sovietic, zice Rădulescu, e convins că noi ascundem adevăratele cifre de animale de care dispunem și ne acuză de rea voință, în special în ultimele două săptămâni. Eu cred că Sovietele pregătesc ceva, căutându-ne mereu nod în papură". Rădescu îi recomandă să întocmească un memoriu cât se poate de bine documentat pe care să-l prezinte atât ruşilor, cât și anglo-americanilor pentru a fi acoperiți. A rămas ca el să vorbească și cu Vișoianu[180] să intervină și el pe lângă Vinogradov și să-i explice situația dezastruoasă în care ne aflăm. Rădescu e nemulțumit de modul cum se comportă Vișoianu care, zice el, „se ține numai de ceaiuri și recepții și evită sistematic de a ne ajuta în dificultățile care le avem cu rușii". El e furios și pentru faptul că, deși a fost invitat de el personal la ședința de azi, Vișoianu totuși n-a venit. Ca unul care n-am avut niciodată păreri prea bune despre acest om fără pregătire și fără caracter, evit de a mă amesteca în discuție. În schimb, îl înțeapă puțin Fotino. „Amicul nostru Vișoianu, zice el, evită sistematic, după cum cred că ați observat cu toții, să se amestece în polemicile noastre, voind să pară ca simplu reprezentant al Palatului; vrea probabil să se mențină deasupra partidelor și cultivă bune relații cu Sovietele". Toți au zâmbit, dar s-au ferit să comenteze ironiile lui Fotino. Groza, desigur, ar fi avut de spus ceva, căci el vede în Vișoianu un concurent la simpatia Sovietelor, însă părăsise ședința imediat după ce vorbise Titel Petrescu.

Dinu Brătianu și Rădescu, fiind grăbiți, s-a suspendat ședința la ora două, rămânând ca decretul referitor la criminalii de război să se discute în ședința de vineri. Am ieșit cu Fotino, care m-a condus până acasă. Tot drumul am vorbit de Vișoianu și de aerele care și le

dă ca om al regelui. „În realitate, zice el, individul acesta joacă pe toate tablourile şi bineînţeles caută să menţină cele mai bune raporturi şi cu Pătrăşcanu, pentru că se teme să nu fie implicat şi el în procesul celor vinovaţi de dezastrul ţării, ca om care a trădat pe Titulescu, trecând de partea lui Carol al II-lea, din al cărui parlament a făcut parte, fiind înscris în Frontul Renaşterii Naţionale". I-am răspuns lui Fotino că eu am cerut la timpul respectiv eliminarea lui din partid şi că individul nu mai face parte din partidul nostru, după cum nu se mai poate considera drept continuator al politicii lui Titulescu, binefăcătorul său, pe care l-a trădat în 1938 în mod neruşinat. Fotino este atât de furios pe Vişoianu încât vrea să-i deschidă ochii regelui la prima ocazie.

După masă stau acasă şi lucrez la *Jurnal*, care i-a proporţii din ce în ce mai mari din cauza activităţii mele la minister şi a numeroaselor şedinţe la care trebuie să particip. Seara ascult radio. Se vorbeşte mult despre apropiata Conferinţă a celor Trei, care s-ar ţine undeva în Europa, spre sfârşitul acestei luni. Nimic important din punct de vedere militar pe fronturile de luptă. La Budapesta lupte crâncene.

Pe la ora 9 seara mă trezesc cu colegii mei Ştefan Ciobanu[181] şi Marmeliuc, speriaţi şi alarmaţi peste măsură. Ei mă roagă să-i adăpostesc câteva zile la mine, întrucât au informaţii „precise" că ruşii vor să-i ridice şi să-i ducă în Siberia pentru activitatea lor trecută în Basarabia şi Bucovina. Ciobanu a fost deputat în Sfatul Ţării şi a ocupat mult timp postul de şef al Învăţământului din provincia sa. Marmeliuc a ocupat postul de primar la Cernăuţi sub guvernările Partidului Liberal. Am căutat să-i liniştesc, promiţându-le să vorbesc cu Rădescu. I-am adăopstit în camera de musafiri, pe două paturi improvizate în pripă. Bieţii oameni n-au închis un ochi toată noaptea.

Joi, 11 ianuarie 1945

La opt la minister. Semnez adresa către Ministerul de Finanţe pentru deschiderea unui credit de 500 milioane lei pentru procurarea de seminţe în vederea campaniei de primăvară. Lucrez cu Buşniţă şi Odobeşteanu, rezolvându-le o serie de chestiuni din resortul lor.

La 11 primesc în audienţă o delegaţie a Sindicatului agricultorilor, în frunte cu preşedintele lui, profesorul A. Stoianovici,

cu cei doi vicepreşedinţi Vasile Iamandi şi Nicolae P. Carp şi câţiva membri din comitet: Alfred Juvara[182], Georges Mavrocordat[183] şi Gh. M. Sturza. Cunosc din ziare constituirea recentă a acestui sindicat şi declaraţiile făcute presei de preşedintele său, Stoianovici. Mi-a făcut o deosebită plăcere să stau de vorbă cu aceşti moşieri, oameni cultivaţi, patrioţi şi sincer preocupaţi de interesele ţării, mai ales în aceste momente grele, când agricultura noastră trebuie să hrănească nu numai populaţia ţării, dar şi trupele ruseşti care luptă pe fronturile din Ungaria şi din Balcani. Oamenii aceştia nu refuză exproprierea moşiilor lor, însă preocupaţi de reducerea producţiei agricole din cauza pulverizării terenurilor expropriate, prin împroprietărirea ţăranilor, propun să se renunţe la împroprietărire pentru ca terenurile expropriate să poată fi exploatate în mari unităţi agricole, singurele care pot asigura o producţie satisfăcătoare. I-am ascultat cu toată bunăvoinţa. I-am invitat să stea jos şi le-am oferit câte o cafea. Stoianovici a vorbit aproape 20 de minute, expunând programul sindicatului pe care-l conduce, iar vicepreşedinţii Iamandi şi Carp au vorbit şi ei câte 5, 6 minute, ocupându-se despre diferitele aspecte ale problemei agrare. Nu i-am întrerupt de loc, lăsându-i să-şi expună în voie ideile lor. După ce au terminat de expus punctul lor de vedere, i-am întrebat dacă ei cunosc declaraţiile mele făcute cu ocazia deschiderii lucrărilor Comisiunii pentru reforma agrară. Toţi în cor au răspuns că le cunosc. Stoianovici a repetat ceea ce mai spusese, când expusese programul sindicatului său, că el şi prietenii săi cunosc foarte bine părerile mele şi că „sunt încântaţi că în aceste vremuri grele şi tulburi, Ministerul Agriculturii se află în mâinile unui patriot luminat şi intelectual de seamă, care poate ţine piept tuturor aventurierilor care urmăresc să bolşevizeze ţara". „Pe toţi aceşti aventurieri noi îi cunoaştem, am răspus eu, sunt o mână de oameni, printre care unii sunt cetăţeni români de dată recentă. N-avem nici o teamă de ei, ci numai de stăpânul lor, vorba dictonului cunoscut, nu te uiţi la câine, ci la stăpânul lui. Tot ce propuneţi d-voastră sunt lucruri rezonabile, care pot fi discutate între noi, oameni conştienţi de îndatoririle noastre, pentru a vedea care soluţii sunt mai bune pentru ţară. Totul însă în împrejurările de azi şi în condiţiile prezente ale situaţiei externe se reduce a o singură întrebare: dispunem noi azi de toată puterea politică necesară ca să ne apărăm independenţa ţării faţă de orice amestec din afară? D-voastră, ca oameni instruiţi, ştiţi foarte

bine că programul unui om sau unui partid nu se poate înfăptui decât în măsura în care dispune de puterea politică corespunzătoare. Cât voi rămâne eu pe acest scaun, fiți siguri că programul meu, anunțat de când am luat acest post în primire va fi respectat și orice propunere care mi se va face și voi găsi-o potrivită cu interesele țării va fi acceptată cu cea mai mare plăcere". Am răspuns apoi la diferite întrebări referitoare la situația externă, arătându-le că nici vorbă nu poate fi de pace separată a anglo-americanilor cu Germania, cum ar dori interlocutorii mei și că la apropiata Conferință a celor Trei se vor lua probabil măsuri în legătură cu toate problemele care se pun cu ocazia capitulării Germaniei. Stoianovici și Juvara mai păstrează totuși speranța că se va găsi o formulă pentru a nu se lăsa Europa la discreția bolșevismului rusesc". Ne-am despărțit ca buni prieteni. Văzându-i însă cum ies din birou, siguri că au câștigat partida, m-a apucat un sentiment de melancolie după lumea pe care o reprezintă ei, pe cale de dispariție definitivă, fără ca ei să-și dea încă seama. Bieții oameni își mai fac încă iluzii și nădejduiesc în contra oricărei nădejdi, cum zicea Sfântul Pavel!

Trec pe la Rădescu pe la ora unu și-l pun în curent cu refugiul de ieri noapte la mine al lui Ciobanu și Marmeliuc. Rădescu confirmă știrea că în adevăr, în ultimele zile, echipe sovietice, trecând peste capul guvernului, au ridicat cu forța mai mulți nemți din Ardeal, refugiați în Bucureşti, dar că nu s-au atins de nici un basarabean sau bucovinean. El a protestat energic pe lângă Comandamentul sovietic și a primit asigurări că pe viitor nici o ridicare de saşi sau șvabi nu se va mai face fără știrea și aprobarea guvernului. Din biroul lui Rădescu am vorbit cu Ciobanu și Marmeliuc, acasă la mine, informându-i că se pot duce liniștiți la casele lor, pe răspunderea mea și a lui Rădescu. Ce bucurie pe bieții oameni!

Iau dejunul la Mihai Popovici, unde are loc și o ședință de birou, la care participă: Lupu, Mihalache, Ghiță Pop, Leucuția, Solomon, eu și Penescu, în noua calitate de secretar general provizoriu. Plin de sine, ca de obicei, și cu o morgă care provoacă surâsul general, Penescu ne face o dare de seamă asupra măsurilor hotărâtoare care le-a luat în vederea organizării partidului pentru a putea face față alegerilor generale, care vor avea loc „cel mai târziu la sfârșitul lui februarie". Lupu, râzând, îl întreabă de unde este atât de sigur despre data acestor alegeri. „Toți factorii decisivi în stat sunt de

acord cu această dată, pentru a se putea pune capăt, o dată pentru totdeauna, anarhiei din țară și a se putea forma un guvern parlamentar în conformitate cu raportul real de forțe dintre partide", îi răspunde Penescu pe un ton sigur și categoric. Înainte de a-i replica Lupu, au izbucnit în hohote de râs Mihalache, Ghiță Pop și Solomon. Eu n-am intervenit de loc în discuție, ca unul care n-am avut niciodată păreri bune despre acest țigan îngâmfat și incorect. „Până acum știam că dl. Hudiță era cel mai mare optimist al partidului, văd însă că m-am înșelat, a spus Mihalache, constat că dl. Penescu îl întrece cu mult". „Eu tot ce-am susținut s-a realizat pentru că m-am bazat totdeauna pe o documentație politică serioasă și pe un fler pe care alții nu-l au", i-am răspuns eu.

Lupu ne povestește în câteva cuvinte discuția avută de el și Mihalache cu Rădescu, în dimineața aceasta, între 11 și 12[30]. „Nu numai că nici nu poate fi vorba de alegeri în februarie, începe el, dar situația, după aprecierea lui Rădescu, este atât de gravă, încât nu este exclusă o nouă criză de guvern și poate chiar un conflict serios cu Sovietele". Lupu arată în continuare că Rădescu „este furios la culme pe ruși, care încurajează haimanalele noastre fenediste să provoace anarhie în țară" și că probabil aceștia pregătesc o lovitură politică de îndată ce se va termina Conferința celor Trei. El și Mihalache i-au recomandat lui Rădescu să evite în momentul de față orice conflict cu F.N.D.-ul și să caute a cîștiga timp, luând bineînțeles toate măsurile necesare pentru a asigura ordinea și pentru a dejuca planurile fenediste de bolșevizare a țării. Mihalache, care n-a înghițit niciodată pe Ghiță Pop, pe Leucuția și pe Solomon, și-a făcut o plăcere să-i umilească, declarând că „ Rădescu s-a plâns că în politica lui energică și curajoasă pentru salvarea ordinii, el nu are în guvern decât doi oameni care-l secundează complet: Hudiță și Romniceanu, și că toți ceilalți sunt slabi și-și văd numai de treburile lor". Ghiță Pop și Leucuția s-au mulțumit să zâmbească, însă Solomon i-a răspuns că el își rezervă dreptul de a discuta cu Rădescu această chestiune. Discuția acestui punct s-a oprit aici, la intervenția lui Lupu, care a propus să trecem la chestiuni serioase și să nu ne pierdem timpul cu fleacuri. El m-a rugat să explic în ce constă conflictul de la ministerul meu cu așa-zisul grup al inginerilor democrați, ceea ce eu am făcut, explicând pe scurt care este întreg dedesuptul acestui conflict și ce urmărește Groza, care i-a înscris pe toți acești excroci în partidul său.

Leucuția a intervenit în discuție, dând o serie de explicații despre excrocheriile lui Virgil Economu, pe care el îl cunoaște foarte bine de când lucra cu el în Comitetul sporturilor. Mihalache și Lupu m-au felicitat pentru energia și curajul cu care apăr interesele ministerului și respectul legilor în vigoare.

S-a trecut apoi la situația externă și îndeosebi la problema raporturilor dintre Soviete și anglo-americani. Mihalache pune în discuție problema dacă o pace separată între anglo-americani și nemți mai este posibilă la ora aceasta. El este de ieri după masă în Capitală și a văzut în cursul serii mai multe persoane, printre care și Vișoianu și Savel Rădulescu. Mihalache spune că „aceștia nu exclud cu totul" această pace separată, însă el nu mai pune bază ca înainte pe părerea lor, „întrucât s-au înșelat aproape tot timpul, luând dorințele lor drept realitate". Lupu îl combate, arătând că „nimic în lume nu-i va schimba din hotărârea lor pe Roosevelt și Churchill să renunțe la hotărârea lor de capitulare fără condiții". El cere părerea mea în această chstiune, „ca specialist în problemele externe".

Timp de o jumătate de oră le-am explicat pentru ce o astfel de pace separată este cu totul exclusă, analizând situația politică din Statele Unite și Anglia și poziția lui Roosevelt și Churchill față de opinia publică a țărilor lor. „Democrația americană și engleză n-ar admite niciodată un act de felonie la adresa aliatului lor, Uniunea Sovietică, care a făcut sacrificii atât de mari pentru cauza lor comună, distrugerea regimurilor de dictatură și a militarismului german și japonez, am spus eu. Desigur, între ei sunt grave divergențe, cum e cazul cu Polonia, cu Balcanii și probabil și cu țara noastră, însă toate acestea sunt mult mai mici decât interesul de a rămâne uniți până la înfrângerea definitivă a Germaniei și Japoniei". Le-am arătat în concluzie că reprezentanții englezi și americani cu care mă văd regulat văd situația ca și mine.

Lupu, Ghiță Pop și Leucuția au luat și ei cuvântul după mine, declarându-se de acord cu părerile mele și arătând că la apropiata Conferință a celor Trei se va vedea exact pe ce sprijin ne putem baza noi din partea anglo-americanilor în conflictul nostru cu Sovietele.

În timpul mesei, Lupu mi-a spus că el n-a renunțat complet la ideea că noi am putea să-l câștigăm de partea noastră pe Titel Petrescu, „care, zice el, nu poate fi chiar atât de naiv să nu-și dea seama că până la urmă comuniștii îl vor lichida la ordinul Moscovei".

Eu le-am explicat conflictul care a avut loc între el şi Groza la ultima noastră şedinţă interministerială. Lupu vrea să exploateze această situaţie şi să-l rupă din F.N.D. Îi telefonează de la Mihai Popovici pe la 3^{30} şi-l invită la dejun, mâine la 1^{30} acasă la el. Lupu mă invită şi pe mine. La plecare Penescu mă roagă să fixăm o întâlnire, „căci are mai multe lucruri de vorbit cu mine". E dispus să vină la mine. Fixez ora 6, sâmbătă, 13 ianuarie, la mine acasă.

Îl conduc pe Lupu cu maşina mea acasă la el. E încântat de mine şi mă felicită călduros de tot de expunerea de politică externă făcută azi.

Seara scriu la *Jurnal*, citesc presa şi ascult radio. În centrul insulei Luzon se pregăteşte o mare bătălie pentru capitala Filipinelor, oraşul Manila. Generalul american MacArthur[184] a făcut recent declaraţii foarte optimiste în acest sens. Pe frontul din Belgia, pintenul din Ardeni, ocupat de germani, se macină zilnic sub presiunea trupelor lui Montgomery, care ar fi ocupat recent oraşul Laroche, centru important de comunicaţii pentru trupele germane. După comunicatul rus, trupele sovieto-române deţin trei sferturi din Budapesta.

În vederea Conferinţei celor Trei, guvernul iugoslav, refugiat la Londra, prezidat de d-rul Şubaşici, anunţă printr-un comuniat că regele Petru al II-lea[185] a aprobat proiectul pregătit de Şubaşici[186] şi mareşalul Tito cu privire la organizarea viitorului stat iugoslav, care va fi „determinată numai prin hotărârea liberă a poporului iugoslav". Până atunci regele Petru este de părere că numai un guvern de largă concentrare naţională ar putea asigura viitorul statului. Din comunicat se vede clar că neînţelegerile dintre englezi şi Soviete n-au fost încă soluţionate definitiv nici în chestiunea iugoslavă, unde Moscova menţine pe Tito şi refuză restabilirea monarhiei. Încă un sector grav de fricţiuni între anglo-americani şi Soviete care va da mult de lucru la Conferinţa celor Trei.

Vineri, 12 ianuarie 1945

La minister lucrez cu Buşniţă şi Odobeşteanu. Citesc în diferite ziare interviul dat de mine lui Klarmann, care a apărut nu tocmai exact în unele puncte, în special unele pasaje în legătură cu discuţia mea cu Blum şi cu teritoriile pe care să se întindă statul

evreiesc. Eu n-am pomenit nimic în interviu despre Siria, Liban şi Fenicia, decât la vechile hotare biblice ale Israelului. Toate acestea au fost adăugate de Klarmann.

Şedinţă la Ministerul Justiţiei între 12 şi 1[30], cu Pătrăşcanu şi Fotino. Terminăm discuţia privitoare la decretul cu criminalii de război şi cu cei vinovaţi de dezastrul ţării. Rămâne acum să fie discutat în plenul Consiliului de Miniştri. Pătrăşcanu spune că are mari dificultăţi cu colegii săi comunişti în legătură cu soluţia la care am ajuns noi într-o şedinţă de săptămâna trecută în materie de organizare sindicală. Pătrăşcanu ne anunţă că la Consiliul de Miniştri, când va veni în discuţie acest decret, el va fi obligat să revie la vechea formulă a partidului său, care nu admite decât sindicatul unic. I-am răspuns că încercarea lui de a reveni este timp pierdut, întrucât noi, ţărăniştii şi liberalii, suntem pentru libertatea sindicală şi nu putem ceda asupra acestui principiu în ruptul capului. Pătrăşcanu recunoaşte că noi avem dreptate însă se teme de Rădăceanu şi Voitec, care o fac acum pe intrasingenţii. După câte înţeleg, e mare mâncătorie şi la ei şi luptă pe viaţă şi pe moarte pentru ocuparea locurilor principale în ierarhia fenedistă.

La două fără un sfert ajung la Lupu. Titel Petrescu a sosit după un sfert de oră. Ne aşezăm imediat la masă, căci Lupu a pregătit o ştiucă umplută cu ciuperci cu smântână pe care vrea să le prezinte fierbinţi. Servitoarea lui, Victoria, e toată numai o apă de cât a fost muncită de Lupu, care a supravegheat pregătirea mâncărurilor în cele mai mici amănunte. Discuţia a început numai după ce am trecut de ştiucă şi de ciupercile cu smântână. Lupu l-a atacat puternic pe Groza, „un zevzec, un ambiţios ridicol, un vândut Moscovei, care pompează prin băncuţa lui din Deva toate fondurile pentru menţinerea mişcării comuniste". „Eu nu înţeleg, dragă Titel, a continuat Lupu, cum tu te poţi asocia cu aşa prăpădit, căruia i-a intrat în cap că ar putea ajunge până şi prim-ministru, eu nu mai înţeleg nimic şi mă întreb ce-o fi gândit Moscova dacă vrea în adevăr să ne impună la conducerea ţării aşa pramatie". Cum Titel Petrescu continua să se ospăteze şi tăcea, am intervenit eu în discuţie, amintind în câteva cuvinte răspunsul care mi l-a dat Groza referitor la reproşul meu de a menţine pe nişte ingineri excroci de la ministerul meu, suspendaţi şi trimişi în judecată pentru fraude de câteva milioane. I-am spus în continuare discuţia avută la prânz cu Pătrăşcanu despre

Rădăceanu şi Voitec, care o fac azi mai pe comuniştii decât el şi Gheorghiu-Dej. „Tu nu înţelegi, i-a spus Lupu, că Moscova urmăreşte izolarea ta completă pentru a permite comuniştilor să-ţi înghită tot partidul ca să rămână singuri la conducerea clasei muncitoare? Cum de accepţi tu să devii cu bună ştiinţă cioclul propriului tău partid?" Titel Petrescu, continuând să tacă, am intervenit eu din nou, răspunzând cu această ocazie şi lui Lupu, la întrebarea lui pentru ce Moscova vrea să se servească de un nenorocit ca Groza. „În mod logic, dacă Sovietele ar judeca corect şi fără scopuri ascunse, ele ar trebui să se gândească mai întâi la d-rul Lupu şi apoi la Titel Petrescu şi apoi la mine, care am fost cei mai sinceri partizani ai unei colaborări sincere şi loiale cu Moscova. În loc să procedeze aşa, ea se foloseşte de un aventurier ca Groza, de nişte pârliţi ca Gheorghiu-Dej, ca Voitec şi Rădăceanu, unii mai compromişi ca alţii. În fond e logic să procedeze aşa pentru că pe noi, patrioţi şi oameni cu demnitate, nu ne poate folosi drept instrumente docile pe care le pot duce de nas, oricum şi oricând, transformând ţara într-un satelit sovietic".

„Dragă d-le Hudiţă, mi-a răspuns Titel Petrescu, punând capăt tăcerii, ai pus punctul pe *i*; acesta-i adevărul. Eu îl cunosc de mult, dar am răbdare. Eu ştiu să aştept. Sunt în curent cu toată opera surdă care se duce de agenţii Moscovei pe lângă prietenii mei pentru a-i câştiga de partea comuniştilor, unora promiţându-le marea cu sarea, altora reamintindu-le vechi păcate pentru a-i ameninţa cu distrugerea lor morală etc., etc. Eu cunosc toate aceste lucruri, căci să nu credeţi că trăiesc în lună, cum cred unii. Dacă aştept şi nu reacţionez, aceasta se datoreşte convingerii mele că Sovietele nu sunt încă atât de tari pentru a-şi descoperi jocul. Ele se mai tem încă de o pace separată a anglo-americanilor cu nemţii, iar Conferinţa celor Trei, despre care presa americană şi engleză face atâta caz, să nu credeţi că Moscova n-are motivele ei să se îndoiască dacă nu cumva ea este o simplă cursă pentru a o pune în faţa faptului împlinit, pacea separată cu nemţii. Eu ştiu în această privinţă lucruri despre care nu pot vorbi încă. La Moscova, de altfel, se cunoaşte foarte bine situaţia de la noi şi se ştie foarte bine de ce forţă uriaşă dispune în ţară partidul d-voastră, peste care nu se poate trece cu una, cu două. De aceea amicul Groza tatonează pe la toţi fruntaşii partidului d-voastră să găsească complici cu ajutorul cărora să spargă partidul. De aceea

au încercat pe lângă dl. dr. Lupu şi pe lângă d-ta. Eu sunt în curent cu toate planurile lui pentru că nenorocitul, după ce este un simplu slugoi ordinar, mai este şi vanitos şi limbut şi se laudă peste tot că are în mână soluţia destrămării Partidului Naţional Ţărănesc. Cu astfel de argumente îşi imaginează el că-şi poate găsi colaboratori. Eu mi-am făcut datoria să-i avertizez pe ruşi despre toţi aceşti indivizi şi nădăjduiesc că ultima mea conversaţie cu Vîşinski, în ziua de 6 decembrie, a fost hotărâtoare în acest sens".

I-a răspuns Lupu mai mult, spunându-i cât în glumă, cât în serios, că „a rămas acelaşi naiv incorigibil şi care nu cunoaşte oamenii" şi că până la urmă, „când va fi prea târziu", lupta surdă care o duc comuniştii contra lui se va termina „cu izolarea lui totală şi poate chiar cu aruncarea lui peste bord". Lupu i-a atras atenţia „asupra excrocului de Rădăceanu" şi a „imbecilului de Voitec, pe cât de nul pe tot atât de lipsit de caracter", care „au trecut cu arme şi bagaje la comunişti" şi care „se pregătesc să-i dea lovitura de graţie". „În primul congres al partidului, i-a răspuns Titel Petrescu, toţi aceşta vor fi înlocuiţi din conducere prin alţii noi şi, odată dezumflaţi, nu vor mai avea nici un preţ, rămânând ca două cepe degerate". „Mă îndoiesc că vei reuşi să ţii acest congres, i-a răspuns Lupu, şi nu ştiu dacă până atunci trădarea acestora nu va fi deja fapt consumat". „În partidul meu s-au înscris în ultimul timp multe elemente de valoare, care îi vor înlocui pe trădătorii eventuali, cât ai zice peşte", i-a replicat Titel Petrescu. „Dragă Titel, iartă-mă că-ţi spun, a continuat Lupu, tu te înşeli profund asupra valorii morale a unor oameni, ca secăturile de Ionescu Tudor şi Iorgu Iordan şi atâţia alţii ca ei, care, după ce au trecut prin toate partidele, conduşi de acelaşi oportunism feroce, caută azi un adăpost în partidul tău. Toţi aceştia vor da bir cu fugiţii la primul semnal de luptă pe care-l vor da comuniştii în contra ta. Vom trăi şi vom vedea".

Am reprodus cât mai exact posibil pasajele cele mai importante din discuţia Lupu – Titel Petrescu, după care am vorbit eu. Am început prin a aduce omagiul meu lui Lupu pentru modul cum i-a răspuns, dovedind o cunoaştere perfectă a oamenilor şi a situaţiei politice din ţara noastră. Eu m-am ocupat de partea externă, arătându-i lui Titel Petrescu cât de mult se înşeală dacă îşi imaginează că Sovietele vor fi ţinute în frâu de către anglo-americani în privinţa planurilor lor faţă de România. Am analizat pe scurt

situația din Iugoslavia și din Polonia, țări în care Sovietele se află într-o divergeță totală cu aliații în ce privește soluționarea problemelor referitoare la viitorul lor. „Conferința apropiată a celor Trei Mari, am spus eu, ne va lămuri curând asupra tuturor acestor divergențe. Cât despre o pace separată cu Germania pe spatele Sovietelor, d-ta, domnule Petrescu, faci o mare greșeală care ar putea să te coste mult în viitorul apropiat, mai ales dacă prietenii d-tale, în care ai atâta încredere vor informa Moscova despre această speranță pe care o nutrești". Titel Petrescu n-a mai răspuns. Lupu ne-a oferit la sfârșitul mesei un coniac străin foarte bun. Titel Petrescu, deși era mare amator de așa ceva, a refuzat. Era abătut și demoralizat. A plecat pe la 4[30]. Eu am mai rămas câteva minute la Lupu. „Bietul Titel, este un om pierdut, a spus Lupu. Sunt convins că în sufletul său el e convins că tot ce i-am spus noi este adevărat, fiind însă un timid și un fricos, este incapabil de orice rațiune".

Seara stau acasă. Scriu la *Jurnal*, citesc presa și lucrez pentru cursul de la Universitate de săptămâna viitoare. Citesc în ziarul „Era Nouă" un articol de N. Petrașcu foarte bun despre Vaida Voevod, pe care îl zugrăvește foarte exact. „Lipsit de personalitate, lipsit de caracter, lipsit de vreun crez politic, căruia să-i fi rămas fidel în decursul carierei sale politice, dl. Vaida a fost o marionetă ce s-a agitat pentru situații personale. Prin comparație cu dl. Iuliu Maniu, care a fost un adevărat caracter, dl. Vaida a fost un oportunist care adopta orice atitudine pentru a putea juca un rol politic".

În fine, văd și pe ruși recunoscând importanța concursului trupelor române în luptele din Ungaria și din fața Budapestei. Mareșalul Malinovski[187], comandantul suprem al trupelor sovietice din Ungaria, împreună cu tot statul său major, a mulțumit public generalului Avramescu[188], comandantul Armatei a 4-a române, pentru „executarea conștiincioasă a ordinelor operative, umăr la umăr cu Armata Roșie". Chestiunea iugoslavă continuă să preocupe presa engleză. Se pare că guvernul englez manevrează pe Tito și face presiuni asupra regelui Petru să ajungă la un acord cu el. Pentru un moment, regele Petru nu admite instituirea unei Regențe, ceea ce ar putea duce la încordarea raporturilor cu Tito. La Londra se susține că lupta pentru Manila a și început, trupele americane aflându-se la 140 km de capitala Filipinelor.

Sâmbătă, 13 ianuarie 1945

La minister la ora 8 dimineața. Rezolv chestiunea delicată de la Camera agricolă Ilfov, unde colonelul pensionar P. Sfetescu, numit de mine ca președinte, se comportă prea milităros și lipsit de tact. L-am numit președinte, la cererea lui Maniu, care s-a adăpostit la el pe timpul rebeliunii legionare. Ginerele său, I. Stan, face parte din tineretul nostru țărănist și este un bun specialist în problemele financiare, ocupând postul de asistent la catedra lui Răducanu, profesor de Finanțe la Academia de Comerț. Am primit mai multe plângeri în contra lui din partea unor ingineri, șefi de ocoale agricole, care au fost mutați în plină iarnă, fără să țină seama că oamenii aceștia au gospodării greu de mutat în această epocă a anului. I-am atras atenția în mai multe rânduri și l-am rugat să revină aupra acestor mutări, inadmisibile în timpul iernei decât în cazuri cu totul excepționale. Sfetescu, bazându-se pe recomandarea lui Maniu, refuză să ia în seamă recomandările mele. Lupu m-a rugat și el să pun capăt acestor procedee milităroase și să las agronomii la locul lor, punându-le în vedere să-și vadă de treabă și să ia toate măsurile necesare în vederea însămânțărilor de primăvară. M-am văzut deci silit să anulez toate ordinele de mutare ale agronomilor respectivi, rămânând ca Direcția producției vegetale, sub controlul lui Odobești eanu, să cerceteze motivele pentru care Sfetescu a luat măsurile disciplinare respective în contra lor. Întrebând la telefon pe Leucuția și el a fost de acord cu hotărârea mea. Știu că Sfetescu se va plânge lui Maniu și se va supăra pe mine însă nu pot face altfel.

Am lucrat apoi cu secretarii generali la întocmirea ultimelor liste referitoare la funcționarii ministerului care trebuie trimiși în fața Comisiuii de epurare. La 12 am primit în audiență pe foștii miniștri Ionescu-Șișești[189] și Cornățeanu, care mi-au prezentat câte un memoriu despre activitatea lor la acest minister, căutând să dovedească nevinovăția lor și netemeinicia atacurilor care li se aduce prin presa fenedistă. Bieții oameni erau emoționați și mi-au explicat cu lacrimi în ochi că nu și-au făcut decât datoria și că au fost tot timpul străini de orice preocupări politice. „Dacă am fost nevoiți să participăm la anumite festivități oficiale și să ne încadrăm în ordinea acelor timpuri, am făcut-o ca funcționari în serviciu comandat, a spus Ionescu-Șișești, însă fără să facem nici un act din care să se poată

vedea vreo adeziune oarecare din partea noastră, la ordinea politică din acele timpuri". Cornățeanu are o situație ceva mai grea, pentru că a fost ministru în timpul lui Antonescu. El se poate încadra mai degrabă în decretul privitor la vinovații de dezastrul țării decât în cel privitor la epurări, exact ca și Ionescu-Șișești. I-am ascultat în liniște și i-am asigurat că le voi studia memoriile cu toată obiectivitatea, recomandându-le să-și vadă de catedrele lor și să aștepte fără teamă hotărârea mea, întrucât eu nu mă iau după tot ce se spune în presă și preocuparea mea fiind să apăr valorile țării nu să le distrug. Ei au părăsit biroul meu cu lacrimi în ochi.

La 6 m-a vizitat Penescu. L-am primit în biroul meu mic, care-mi servește și de bibliotecă. Așezându-se pe scaunul din fața biroului și observând covorul de jos, Penescu m-a întrebat dacă este „o Bucara". I-am răspuns că nu se pricepe de loc la covoare, acesta nefiind decât un biet covor de iută de 6000 lei, cumpărat în 1940, când m-am mutat în această casă. „Totuși, susține el, e foarte frumos și la lumina becului pare un adevărat Bucara". Penescu a început să-mi spună că deși noi nu suntem prieteni și nu ne frecventăm, lucru pe care el îl regretă foarte mult, totuși el are multă stimă pentru mine și că totdeauna în cercurile pe care le frecventează el a recunoscut rolul important pe care-l joc în conducerea partidului, „datorită culturii, onestității și deosebitului simț politic". „Din nenorocire, continuă el, nu pot spune același lucru despre ceilalți amici din jurul lui Maniu. Când a fost vorba să fiu numit în postul de secretar general, eu am întrebat pe Popovici, care m-a propus d-lui Maniu, dacă Hudiță nu vrea el să ocupe acest post pentru că e singurul om în fața căruia eu sunt gata să cedez. Numai după ce Popovici m-a asigurat că nu ești candidat și că trebuie să pleci în străinătate pentru mult timp, am acceptat acest post de răspundere, plin de primejdii". Penescu mi-a spus în continuare că nu este agreat de Mihalache, întrucât acesta ar fi preferat pe Zane, și nici de Lupu, care ar urmări să numească în acest post pe fratele său, Panait, dar că el e hotărât să-și vadă de treabă, dacă știe că eu n-am nici o pretenție și accept numirea lui.

I-am răspuns că din moment ce Maniu l-a acceptat și Ghiță Pop nu s-a supărat, personal n-am nici o pretenție, deoarece toți membrii biroului știu încă de ani în urmă că eu vreau să mă retrag din politica militantă de partid și să-mi văd de activitatea mea de istoric. „Dacă accept misiunea pe care vrea să mi-o dea Maniu în străinătate,

aceasta se datorește faptului că-mi dau seama de importanța ei pentru țară și știu că nimeni altul din partidul nostru n-ar putea-o îndeplini mai bine. Este, de altfel, ultima sarcină de partid care o mai accept".

După această explicație, Penescu mi-a spus că el a discutat chestiunea plecării mele în străinătate și că vrea să știe când va avea loc pentru a procura fondurile necesare pe care Popovici nu le are încă. El crede că va fi aproape imposibil să se adune atâția bani pentru a pleca și Ghiță Pop. Popovici a vorbit deja, spune el, cu Maniu și i-a explicat că plecarea lui Ghiță Pop nu e necesară, eu fiind suficient pentru această misiune. I-am răspuns că dacă nu intervine nimic imporant care să împiedice, eu aș pleca la începutul lui februarie. Penescu e sigur că până atunci Popovici va face rost de fondul necesar. În privința situației din partid, Penescu vrea să cunoască părerea mea în cazul că Maniu persevorează în hotărârea lui de a demisiona de la șefie. E sigur că Maniu e realmente bolnav și, ca om conștiinios ce este, el nu vrea ca partidul să sufere din cauza lui, care nu mai poate depune nici o activitate. „Prestigiul său este însă atât de mare încât, retrăgându-se de la șefie, partidul va pierde mai mult decât din lipsa lui de activitate, am spus eu. De aceea eu cred că dacă i se va explica acest lucru de către toți fruntașii partidului, el va accepta să rămână mai departe la șefie, măcar cu numele, conducerea de fapt a partidului trecând în mâinile triumviratului Lupu – Mihalache – Popovici. Această soluție o văd singura posibilă în împrejurările de azi, când avem în față atâtea dificultăți interne și externe și mai avem de făcut față unor alegeri generale. Își poate închipui cineva că noi am putea înfrunta dificultățile acestor alegeri fără a avea pe Maniu la conducerea partidului?" Penescu a fost nevoit să recunoască justețea argumentării mele, declarându-se complet de acord cu mine. El crede că „eu sunt singurul care l-aș putea convinge pe Maniu să rămână mai departe la șefie. Pentru că plec în străinătate și sunt complet dezinteresat personal, neavând în vedere decât interesul țării și al partidului". Declarându-se „fericit de a fi putut discuta lucruri atât de importante" cu mine, Penescu m-a asigurat că va face imposibilul pentru a sili pe Popovici să găsească fondurile necesare plecării mele. De fapt, e singurul lucru sincer care l-a spus în seara aceasta, întrucât sunt convins că el ține morțiș să mă vadă plecat din țară, unde prezența mea prezintă o amenințare pentru secretariatul său. Acesta-i și motivul real pentru care a venit să

vorbească cu mine. A plecat pe la ora 7^{30} deplin satisfăcut că scapă de un adversar primejdios.

Seara scriu la *Jurnal*, citesc presa şi ascult Radio. În Grecia pare să se fi ajuns la un armistiţiu. Trupele germane din Ardeni sunt ameninţate cu încercuirea. Churchill declară că ofesiva declanşată de Soviete în Polonia şi Ungaria este de mari proporţii şi, probabil, decisivă pentru înfrângerea definitivă a Germaniei hitleriste. Aşa se explică pentru ce anglo-americanii înghit toate figurile Moscovei în chestiunile polone şi iugoslave. Nu e deci timpul să-i supere pe ruşi, când armatele lor sunt angajate în aşa mare bătălie. Succese americane în Filipine.

Duminică, 14 ianuarie 1945

Dejun la Aurel Dobrescu[190]: eu, Ghiţă Pop, T. Roxin[191], Ilie Lazăr, gl. Negrei, Cezar Simionescu, dr. Stănculescu şi Anton Crihan[192]. Discuţia a început la ora 12 şi a durat două ore, după care ne-am aşezat la masă. S-au trecut în revistă toate problemele la ordinea zilei. Toţi sunt nemulţumiţi de numirea lui Penescu ca secretar general şi reproşează lui Ghiţă Pop slăbiciunea de a fi demisionat, făcând jocul lui Popovici. Aurel Dobrescu este cel mai supărat dintre toţi şi, ca foarte bun prieten al lui Ghiţă Pop, îşi permite să-l critice foarte aspru. „Tu, dragă Ghiţă, eşti vinovat de toată porcăria aceasta, de a uşura lui Popovici să pună mâna pe conducerea partidului, întâi ţiganul şi excrocul de Penescu, iar mai târziu şi prin cumnatul său Lugojianu, poate chiar cu gândul să-l împingă la şefia partidului, în locul lui Maniu. Astfel familia Lugojianu, stăpână pe ziarul „Universul", ar ajunge să stăpânească marele nostru partid. Numai slăbiciunea şi naivitatea ta condamnabilă au deschis acestor porci perspective atât de frumoase". Bietul Pop se apără cum poate şi el, invocând argumentul că Maniu i-a cerut acest lucru şi că nu-l putea refuza. „Tu nu ştii tactica lui Maniu, i-a replicat Dobrescu, el ţi-a cerut acest lucru pentru a-şi plăti urechea faţă de Popovici şi familia Lugojianu cu gândul că tu vei refuza şi astfel el rămâne acoperit. Cedând aşa de uşor, l-ai pus în situaţia neplăcută şi pe el, întrucât nu mai avea nici un motiv să-i refuze". Cum bietul Pop nu mai avea ce răspunde, am intervenit eu, spunându-le că faptul fiind consumat nu mai rămâne decât soluţia ca după alegerile generale să fie ales un alt secretar general corespunzător intereselor partidului. Roxin, Ilie Lazăr şi Dobrescu, unul după altul, au declarat că eu sunt

singurul candidat la care se gândeşte „toată lumea serioasă din partid". Înainte de a răspunde eu a intervenit Ghiţă Pop, spunând că eu nu pot fi candidat întrucât plec pentru mult timp în străinătate, „poate şi cu el, dacă sănătatea îi va permite". Gafa lui m-a supărat, întrucât plecarea noastră trebuia să rămână secretă până ce ajungem în străinătate. M-am văzut silit să-l dezmint, spunând că în adevăr aşa a fost vorba, dar că în urmă situaţia s-a schimbat şi că până nu vom vedea ce hotărăşte Conferinţa celor Trei, nu putem pleca şi că probabil vom renunţa la acest lucru. Le-am spus aceasta pentru că deşi toţi îmi sunt prieteni nu se poate păstra un secret cunoscut de atâta lume, iar ebruitarea lui ar da loc la comentarii neplăcute pentru partid, mai ales acum, în plină luptă cu F.N.D.-ul. Am cerut să se închidă discuţia asupra secretariatului partidului, precizându-le totodată că eu sub nici o formă nu voi candida la acest post. „Pentru aceasta avem tot timpul să căutăm un alt candidat mai potrivit", am încheiat eu discuţia. Cu aceasta am trecut la problema principală pentru care ne-am adunat, hotărârea lui Maniu de a demisiona de la şefia partidului.

Le-am expus în câteva cuvinte punctul meu de vedere aşa cum îi spusesem ieri seară şi lui Penescu. Maniu demisionează pentru că, ştiindu-se suferind, nu vrea să i se reproşeze de cineva că se cramponează de o funcţiune pe care altcineva ar putea-o îndeplini mai bine, el neputând activa mai mult. Cum însă partidul nu se poate dispensa cu nici un preţ de şefia unui om atât de prestigios, el trebuie rugat insistent de toţi fruntaşii partidului să rămână mai departe şef, rămânând ca munca efectivă de conducere să treacă în mâna uiui triumvirat Lupu – Popovici – Mihalache, cel puţin până la alegerile generale. Dacă prietenul nostru Pop n-ar fi făcut greşeala să demisioneze, el ar fi fost indicat să facă parte din triumvirat, în locul lui Popovici care, prin surzenia lui, nu poate îndeplini decât un rol decorativ. Toţi s-au declarat de acord cu propunerea mea, fiind siguri că Maniu va ceda dacă este rugat de toată lumea.

S-a trecut la analizarea situaţiei interne. Cezar Simionescu şi d-rul Stănculescu analizează situaţia din Capitală şi ajung la concluzia că partidele din F.N.D. duc o campanie disperată în contra partidului nostru. Ei sunt convinşi că în spatele acestei campanii se află Sovietele, care le finanţează toată presa şi propaganda lor de întruniri zgomotoase, la care concentrează sute de gură-cască, transportaţi cu

camioane care costă o avere. „De unde atâția bani? Se întreabă Simionescu. Toți fruntașii fenediști au mașini, cu șoferi angajați cu luna; presa lor apare zinic; ziarele lor se înmulțesc ca ciupercile; agenții lor cutreieră țara în lung și în lat, fie cu mașina, fie cu trenul, în clasa 1-a. O campanie de astfel de proporții necesită zeci de milioane. E clar deci că rușii o finanțează. Că este așa, continuă Simionescu, o dovedește și faptul că peste tot propagandiștii fenediști vorbesc pe față, în ultimul timp că actualul guvern va fi măturat curând și că Sovietele cer în mod categoric un guvern fenedist". D-rul Stănculescu confirmă în întregime pe Simionescu, adăugând faptul că după observațiile sale, „F.N.D.-ul va dezlănțui o campanie furibundă în contra lui Rădescu, de îndată ce se va întoarce Gheorghiu-Dej de la Moscova". Ilie Lazăr spune că și în Ardeal se observă o mare agitație, în special în centrele industriale. Partidele din F.N.D., îndeosebi Frontul Plugarilor al lui Groza, duc o luptă disperată în contra partidului nostru, „folosind cele mai grosolane minciuni în contra fruntașilor noștri". „Partidul lui Groza, continuă Ilie Lazăr, se și vede deja la conducerea F.N.D.-ului, de când marele partid socialist țărănist, al marilor bărbați de stat Ralea și Ghelmegeanu, a fuzionat cu el. Propagandiștii acestui imens partid, ca să poată atrage partizani, afirmă peste tot că Groza s-a înțeles cu Moscova și că el va prezida singur guvernul care va succede lui Rădescu. Ei folosesc în contra noastră două argumente principale: primul, că Maniu e grav bolnav și se retrage de la șefia partidului, al doilea, că fruntașii partidului se ceartă între ei pentru succesiunea lui Maniu. Așa că național țărăniștii sunt în totală derută și că nu este exclus ca o mare parte dintre ei să adere la F.N.D., recunoscând șefia lui Groza".

Ghiță Pop, Roxin și Dobrescu se declară de acord cu cele spuse de Ilie Lazăr, spunând că în ultimele zile ei au primit tot felul de oferte din partea unor agenți ai lui Groza de a se alătura F.N.D.-ului, întrucât Maniu e ca și retras de la șefie, iar partidul se află în plină dezagregare.

Crihan ne informează că genul de propagandă pe care-l adoptă F.N.D.-ul este asemănător celui folosit în Polonia de către Comitetul național de la Lublin, transformat de curând în guvern pretins național al Poloniei. „Aceleași metode folosite în contra guvernului legal de la Londra, împroșcat cu tot felul de calomnii,

sunt utilizate şi la noi, zice Crihan, lucru care dovedeşte amestecul Moscovei, sută în sută. Eu sunt sigur că Groza este deja înţeles cu Moscova şi că propagandiştii lui spun adevărul când anunţă că el va prezida guvernul care va succede lui Rădescu. Dacă anglo-americanii nu se vor supune categoric planurilor ruseşti, continuă Crihan, ţara noastră va avea un guvern Groza, iar Polonia, actualul guvern prosovietic, aşa cum îl vrea Moscova".

Eu am vorbit la urmă. Am început prin a pune la punct chestiunea păcii separate a anglo-americanilor cu nemţii, care nu iese încă din capul multor prieteni ca Ghiţă Pop, Lazăr, Roxin şi Crihan etc. Aceştia chiar azi n-au exclus posibilitatea acestei păci separate, lucru care ar scăpa Europa Centrală de bolşevism. Le-am arătat că aşa ceva este cu totul exclus şi că noi, dacă vrem să ne apărăm independenţa ţării, trebuie să ne gândim serios de pe acum la mijloacele care le putem folosi. „Este o mare nenorocire pentru ţara noastră, am continuat eu, că tocmai acum, în împrejurări atât de grele, Maniu este suferind şi nu poate dirija el singur lupta pentru apărarea independenţei noastre. El e singurul om care poate concentra toată naţiunea în lupta supremă pentru apărarea independenţei noastre, pentru că nu mai încape azi nici o îndoială în privinţa intenţiilor Sovietelor faţă de noi. Noi aşteptăm sosirea lui Maniu pentru a pune la punct strategia noastră înainte de a începe Conferinţa celor Trei, căci e bine ca anglo-americanii să fie preveniţi asupra intenţiilor noastre de a ne apăra cu arma în mână independenţa ţării. Mai mult nu văd pentru ce aş mai insista acum, sper că biroul partidului va şti să ia măsurile necesare pentru a scăpa de primejdia bolşevizării".

Înainte de a ne aşeza la masă s-a hotărât ca Ghiţă Pop şi Ilie Lazăr să plece mâine dimineaţă la Sibiu pentru a pune în curent pe Maniu cu modul cum vedem noi situaţia şi să vadă când ar putea veni el în Capitală pentru o şedinţă de birou.

În cursul mesei au fost trecute în revistă o serie de evenimente la ordinea zilei. Stănculescu şi Simionescu au dat o serie de exemple pentru a dovedi ce luptă surdă se duce în fabricile din Capitală între comunişti şi socialişti în jurul alegerilor sindicale. Ei susţin că lupta pentru desfiinţarea Partidului Socialist dusă de comunişti se va termina curând prin izolarea completă a lui Titel Petrescu şi că toţi fruntaşii mai de seamă ai acestui partid au fost deja câştigaţi de comunişti.

La ora 5 am ajuns acasă. Am scris seara la *Jurnal* şi am ascultat radio. Pe fronturile de luptă nimic deosebit pe ziua de azi. Presa străină se ocupă pe larg de situaţia din Iugoslavia şi Polonia şi face tot felul de ipoteze în legătură cu modul cum va fi soluţionată, la Conferinţa celor Trei, care va avea loc după 20 ianuarie.

Luni, 15 ianuarie 1945

La minister la opt dimineaţa. Odobeşteanu şi Julea mi-au pregătit programul complet pentru însămânţările de primăvară. Rămâne acum să văd de unde ne putem procura seminţele necesare, în special grâu de primăvară. Odobeşteanu e foarte sceptic în privinţa aceasta. El nu crede să găsim în ţară cantitatea necesară, oricât am plăti kilogramul şi propune să ne adresăm ruşilor pentru a ne pune la dispoziţie fie pe bani, fie sub formă de împrumut, cantitatea de care avem nevoie. Voi încerca să vorbesc cu Vinogradov.

Zăroni şi cu derbedeii lui de ingineri „democraţi" îşi fac de cap, participând la întruniri publice şi făcând declaraţii ofensatoare la adresa mea. Îl chem şi-i trag o muştruluială să mă pomenească. Mai întâi pun la punct problema răpunderii care o pot avea în materie de însămânţări. La începutul lui noiembrie când am luat eu în primire ministerul campania de însămânţări era virtual terminată. Dacă nu s-a putut termina întreg planul prevăzut de minister până la această dată, eu nu am nici o vină, răspunderea o are cel mult Negel, care a ocupat acest post de la 23 august şi până la venirea mea, dacă e vorba să se caute vreun vinovat oarecare. În realitate, nici el nu are absolut nici o vină, dacă războiul şi prezenţa trupelor ruseşti în ţară poartă toată răspunderea. „De când am luat eu în primire ministerul, i-am spus eu lui Zăroni, de faţă cu toţi cei trei secretari generali, ţi-am încredinţat d-tale direcţia generală a campaniei de însămânţări, deci dacă nu s-a realizat tot planul de însămânţări, eu port vina sau d-ta? Ai venit d-ta cu vreo propunere, cu vreun program care să fi putut asigura realizarea planului de însămânţări şi eu l-am refuzat? Cum îndrăzneşti atunci să insinuezi în declaraţiile d-tale că eu aş avea vreo vină în această chestiune". Zăroni mi-a răspuns bâlbâindu-se că el n-a spus niciodată că eu aş avea vreo vină, dar că „alţii spun acest lucru şi unele ziare care nu sunt sub controlul lui". „Dar la sărbătorirea aşa-zisului grup de ingineri democraţi, în care excrocul de Virgil

Economu şi-a permis să facă aceste insinuări, în prezenţa d-tale şi a lui Groza, pentru ce d-ta ai tăcut şi nu l-ai pus la punct, căci aceasta era datoria d-tale ca subsecretar de stat şi ca unul care erai însărcinat cu conducerea campaniei de însămânţări? În loc să protestezi şi să pui lucrurile la punct, d-ta l-ai aplaudat, ba le-ai promis, împreună cu Groza, să le dai şi o decoraţie pentru activitatea lor inventată şi care s-a soldat cu aproape 10 miliarde de lei excrocaţi de acest pungaş şi de tovarăşii apropiaţi şi după ce faci toate aceste acte condamnabile vii acum să spui că n-ai nici o vină şi că vrei să colaborezi loial cu mine pentru binele ministerului; cine te mai poate lua în serios. Văd că excrocul de Economu şi cu tovarăşii săi, cer acum, nici mai mult şi nici mai puţin decât înfiinţarea unui Comisariat al însămânţărilor. Personal n-am nimic contra, dar lumea se va întreba, cu drept cuvânt, la ce mai e nevoie atunci de un subsecretar de stat la agricultură dacă el este incapabil să se ocupe de însămânţări. D-ta eşti atât de naiv ca să nu-ţi dai seama că o astfel de propunere este o jignire pentru d-ta personal? Te rog să discuţi această chestiune cu şeful d-tale şi dacă şi el găseşte necesar, un Comisariat al însămânţărilor spune că eu sunt pentru, dar în cazul acesta eu voi cere desfiinţarea postului d-tale, care devine cu totul inutil. Te anunţ că până la limpezirea acestei situaţii, eu nu mai văd posibilă colaborarea cu d-ta, începând de azi".

„Eu, d-le ministru, mi-a răspuns Zăroni, drept să vă spun nu mai înţeleg nimic ce este în jurnalele noastre, pentru că şi eu le-am citit şi am văzut, spre mirarea mea, că declaraţiile mele ca şi ale celorlalţi vorbitori au apărut schimbate, una s-a vorbit în şedinţă şi alta s-a publicat în jurnale. Eu mă voi plânge de asta d-lui Petru Groza". „În cazul că una s-a vorbit în întrunirile d-voastră, i-am răspuns eu şi alta s-a publicat, d-ta eşti dator să trimiţi o dezminţire la aceste ziare şi ele sunt obligate să ţi-o publice".

După plecarea lui Zăroni, am rămas cu cei trei secretari generali, Neculai Ion, Buşniţă şi Odobeşteanu, care mi-au adus la cunoştinţă un lucru destul de grav şi care nu poate fi trecut cu vederea. Direcţia juridică din ministerul nostru, interesându-se la tribunal dacă s-a fixat data pentru judecarea procesului de fraude intentat de Contenciosul nostru în contra lui Virgil Economu şi a tovarăşilor săi, încă din luna noiembrie, a aflat că acest proces încă nu a fost pus pe rol datorită unui ordin primit de la Ministerul Justiţiei. Situaţia deci e clară. Dl. Pătrăşcanu, desigur, la cererea lui

Groza, a cerut tribunalului să amâne la calende acest proces pentru a permite acuzaților să-şi continue campania lor în contra mea. Nu-l văd bine pe Pătrăşcanu, dacă a făcut acest lucru. Rog pe Odobeşteanu să se ocupe de acest caz şi dacă poate să-mi procure o copie de pe adresa Ministerului de Justiție.

După masă la ora 6 şedință la Ministerul de Interne sub preşedinția lui Rădescu a comisiunii interministriale pentru discutarea decretelor privitoare la vinovații de dezastrul țării şi la acel al sindicatelor, prezentat de Rădăceanu. Sunt prezenți: Bebe Brătianu, Ghiță Pop, eu, Pătrăşcanu, Voitec, Rădăceanu. Nici în şedința de azi nu s-a putut termina discuția asupra celor două decrete din cauza pretențiilor lui Pătrăşcanu şi Rădăceanu care țin cu orice preț să scoată de sub urmărirea în justiție a grupului de indivizi care a colaborat cu dictatura lui Carol al II-lea, iar în chestiunea sindicatelor ei vor sindicatul unic, adică comunist, în timp ce noi şi liberalii suntem pentru sindicatul liber. Pe aceste două chestiuni noi le-am spus că rezistența lor e inutilă, întrucât noi nu cedăm cu nici un preț. A rămas să ne mai întrunim încă o dată, după ce Pătrăşcanu şi Rădăceanu vor referi partidelor lor şi vor obține aprobarea punctului nostru de vedere. Ghiță Pop şi Bebe Brătianu au scos foarte bine în evidență reaua credință a F.N.D.-ului, care pe de o parte se declară favorabil procesului celor vinovați de dezastrul țării, iar pe de altă parte primesc în partidele Blocului pe vinovații cei mai principali care trebuie pedepsiți exemplar, cum e cazul cu Ralea şi Ghelmegeanu, oameni care au făcut parte din guvernele dictatoriale ale ticălosului de Carol şi mai poartă şi răspunderea de a fi suspendat legea sindicatelor muncitoreşti din 1940. Pătrăşcanu şi Rădăceanu, foarte jenați, au fost nevoiți să recunoască „greşeala" făcută de prietenul lor Groza, „care s-a grăbit să primească în partidul lui pe acești oameni înainte de a-şi fi lămurit situația lor politică din trecut". „D-voastră nu sunteți sinceri, le-a replicat Bebe Brătianu, pentru că în realitate ştiu că sunteți hotărâți să primiți pe oricine în partidele d-voastră, chiar şi pe legionari. Indiferent de orice ar fi făcut în trecut, numai să accepte programul d-voastră". „Toată drojdia politică a țării este dispusă să treacă de partea d-voastră, le-a spus Ghiță Pop, pentru a scăpa de procesul răspunderilor pe care noi şi liberalii suntem hotărâți să-l facem, oricât v-ați opune". „În fond e mai bine aşa, am intervenit eu. Fiecare pasăre pe limba ei piere. F.N.D.-ul, asociat cu

această drojdie, va trebui să înfrunte alegerile generale, iar pentru noi, țărăniștii și liberalii, va fi mult mai ușor să-i combatem împreună. Țara va avea de ales între acei care i-au rămas totdeauna credincioși intereselor ei și Blocul care adună în jurul lui toată această drojdie politică, urmărind scopuri aventuriste". Am rămas cu impresia că Pătrășcanu și Rădăceanu au înțeles foarte bine primejdia care-i paște.

După plecarea lor, Ghiță Pop, eu, Bebe Brătianu și Fotino am mai rămas o jumătate de oră cu Rădescu. În cursul discuției de azi Rădescu a făcut o scurtă apreciere care nu mi-a plăcut. După ce am rămas cu el, am observat că remarca lui n-a plăcut nici lui Bebe Brătianu și lui Fotino. Rădescu a spus, după intervenția lui Ghiță Pop, că „în adevăr chestiunea implicării vinovaților în dezastrul țării, cu începere din 1938, e foarte delicată și că ea ar trebui analizată cu toată seriozitatea". Bebe Brătianu l-a întrebat ce a voit să spună prin remarca aceasta. Rădescu i-a răspuns că „el a discutat această chestiune cu regele Mihai și cu persoanele mai influente din jurul lui și că a înțeles că și dânșii nu sunt de acord cu ideea ca procesul să-i implice și pe colaboratorii fostului rege Carol, întrucât nu vor ca toți aceștia, în cap cu Tătărescu, să invoce la proces argumentul că ei au trebuit să se supună politicii regale, indiferent dacă în sufletul lor o aprobau sau nu". Rădescu spune în continuare că Tătărescu l-a avertizat atât pe el, cât și pe regele Mihai „că procesul lui va fi de fapt procesul regelui Carol, întrucât el se va apăra cu acte care vor pune într-o lumină extrem de neplăcută nu numai pe Carol, dar și întreaga lui familie și deci și dinastia". „În aceste condiții, zice Rădescu, eu am înțeles foarte bine situația delicată în care se află regele Mihai, care nu dorește să se mai pună în discuție problema tatălui său, care și așa a fost destul de pedepsit prin detronare". „Eu știu, a continuat Rădescu, că domnii Maniu și Brătianu s-au angajat de mult să facă procesul acestor oameni, însă mă întreb dacă n-ar fi cazul să-și revizuiască această hotărâre". Iată o situație nouă și destul de clară. Rădescu nu dorește să se facă procesul lui Tătărescu și deci și al colaboratorilor săi. Putem noi accepta acest lucru? Ghiță Pop și cu mine ne-am pronunțat categoric că partidul nostru nu poate renunța cu nici un chip la procesul colaboratorilor lui Carol. „Știu, ne-a răspuns Rădescu, că dl. Maniu și partidul d-voastră aveți în această privință întreaga autoritate morală și politică să judecați și pe colaboratorii lui Carol al II-lea, dar nu știu dacă Partidul Liberal

dispune de aceeaşi libertate, întrucât Tătărescu a guvernat cu o parte importană a Partidului Liberal, în timp ce cealaltă parte a lui l-a ajutat întrucâtva, neluând o atitudine clară faţă de el. Cel puţin aşa pretinde Tătărescu şi eu sunt convins că în caz de proces, el se va apăra energic, creind situaţii jenante atât pentru familia regală, cât şi pentru Partidul Liberal. Desigur, dl. Brătianu va decide în toată libertatea atitudinea partidului său în această privinţă; eu n-am făcut decât să-mi expun părerea mea personală".

„Noi cunoaştem foarte bine toate aceste lucruri, i-a răspuns Bebe Brătianu. De luni de zile Tătărescu şi oamenii lui ne bombardează mereu cu astfel de ameninţări. Noi nu ne potrivim însă ameninţărilor unui disperat şi am decis să mergem alături de dl. Maniu şi de partidul său în această chestiune, oricare ar fi riscurile pentru partidul nostru. În concluzie, d-le preşedinte, vă rog să luaţi cunoştinţă că noi susţinem ca procesul răspunderilor să înceapă cu anul 1938".

Plecând de la Rădescu, noi am continuat discuţia cu Bebe Brătianu şi cu Fotino în stradă, înainte de a ne despărţi. Fotino a recunoscut că „în adevăr situaţia e delicată atât pentru rege, cât şi pentru noi, liberalii". Bebe Brătianu i-a tăiat-o scurt, spunând că „pentru nimic în lume Partidul Liberal nu poate reveni asupra hotărârii sale, care rămâne definitivă, întrucât sunt în joc probleme care depăşesc cu mult chestiunile personale". Ghiţă Pop şi cu mine l-am felicitat pentru atitudinea lui fermă în problema procesului şi i-am spus că singura chestiune mai gingaşă din tot ce a spus Rădescu este atitudinea regelui. „Noi ştiam mai de mult, am spus eu, că Rădescu are legături serioase cu Tătărescu şi că în naivitatea lui speră să-l câştige de partea sa şi să-l folosească în contra F.N.D.-ului. Mă întreb dacă ceea ce spune el despre opoziţia regelui nu e opera lui personală pentru a-l servi pe Tătărescu. Noi vom vorbi cu regele foarte deschis despre toate aspectele acestui proces şi sunt sigur că-l vom convinge să nu se opună, întrucât este în interesul lui şi al dinastiei să se facă acest proces care, după mine, este consecinţa logică a lui 23 august, care a pus capăt definitiv politicii nenorocite de alianţă cu puterile Axei. Este în interesul regelui să se facă lumină completă în această problemă, pentru a dovedi sinceritatea lui în ce priveşte schimbarea politicii externe a ţării de partea aliaţilor ei fireşti". Bebe Brătianu s-a

declarat de acord cu mine şi mi-a spus că şi el cunoaşte de mult legăturile strânse dintre Rădescu şi Guţă Minciună.

Rămânând singur cu Ghiţă Pop, ne-am înţeles cu el să facă un drum la Sibiu pentru a pune în curent pe Maniu cu tot ce ne-a spus Rădescu şi să vadă dacă el ar putea veni la Bucureşti să vadă pe rege şi să analizăm împreună situaţia politică. El va putea pleca în seara aceasta.

Rămân restul serii în casă. Scriu la *Jurnal*, lucrez pentru curs şi citesc presa. La 10 seara ascult Londra. Presa fenedistă continuă campania în contra partidului nostru şi face mare tărăboi în jurul problemei legionare şi a epurărilor, acuzându-ne că nu aplicăm cu sinceritate dispoziţiile în vigoare pentru curăţirea aparatului administrativ de toţi fasciştii şi hitleriştii pe care îi primim în rândurile noastre. Pe fronturile de luptă nimic deosebit. Lupte crâncene în jurul Budapestei. Conferinţa celor Trei se apropie.

Marţi, 16 ianuarie 1945

Lucrez la minister de la 8 la 10, apoi şedinţă la Interne cu Rădescu şi cu prefecţii din Moldova, care prezintă rapoartele lor referitoare la aprovizionarea judeţelor respective. Rădescu le-a satisfăcut în întregime toate cererile lor, acordându-le şi creditele necesare de care au nevoie. Toţi au prezentat şi tablouri cu tot ce au ridicat ruşii fără să dea vreo chitanţă ca cereale, vite, oi, porci şi diferite materiale de cale ferată din gările noastre. După o apreciere sumară făcută de subsecretarul de stat Nistor de la Interne, toate aceste furturi se ridică la peste 3 miliarde de lei. E uşor de presupus cifra enormă a acestor „ridicări directe", când se vor adăuga şi celelalte din restul ţării şi mai ales din Transilvania. Invit la dejun pe vărul meu Ion Spiridon, prefect de Baia şi pe fostul meu coleg de liceu, Herşcovici, prefectul de Roman.

În cursul dejunului, amândoi îmi fac dări de seamă amănunţite despre situaţia din judeţele lor. Herşcovici spune, ceea ce eu am bănuit de la început, că Rădescu a făcut „mare greşeală" trimiţând în scris ordinul către prefecţi de a întocmi tablouri cu toate ridicările directe făute de ruşi, întrucât acest ordin se află deja de câteva zile în mâinile lor. Îl bănuieşte pe Faliboga, prefectul comunist de la Dorohoi. Comandantul rus din Roman l-a întrebat pe Herşcovici

dacă a primit şi el un astfel de ordin de la Rădescu şi dânsul, dându-şi seama de rostul acestei întrebări, s-a văzut nevoit să nege. Herşcovici a fost încântat de invitaţia sa la dejun şi m-a felicitat pentru declaraţiile ce le-am făcut după întoarcerea mea în Capitală cu privire la comportarea evreilor din Moldova. El e decis să plece foarte curând în Israel. „După câte văd eu, spune Herşcovici, F.N.D.-ul se pregăteşte să ia puterea, singur, cu ajutorul Sovietelor; cel puţin aşa vorbesc pe faţă comuniştii din Roman. La fel mi-a vorbit şi Faliboga şi Dionisie Ionescu, prefectul de Bacău, la o şedinţă intimă de ieri seară". I-am răspuns că toate acestea sunt simple ameninţări şi că noi şi liberalii nu vom permite niciodată aşa ceva. Trecând la situaţia externă, eu le-am expus în linii mari problema raporturilor dintre anglo-americani şi Soviete, ajungând la concluzia că aceştia nu vor permite niciodată Moscovei să pună mâna pe Europa Centrală şi pe Balcani „Războiul apropiindu-se de sfârşit, am continuat eu, nu-i mai văd pe anglo-americani dispuşi să le cânte mereu în strună Sovietelor. De altfel, cum ar fi posibil ca după atâtea sacrificii ei să lase popoarele eliberate de dictatura hitleristă să cadă sub una şi mai sinistră, a bolşevismului rusesc". Herşcovici şi Spiridon au plecat de la mine mai mult decât optimişti.

Seara, şedinţă cu membrii familiei. Astăzi s-au întors de la Bogdăneşti Neculai şi Mircea, care ne-au povestit cum au lăsat pe tata şi restul familiei noastre din Bogdăneşti şi din Ioneasa, Nigoteşti şi Ţoleşti. Rudele noastre din aceste sate şi-au găsit gospodăriile într-o stare ceva mai bună, întrucât pe la ele n-a fost teatru de război. Casele şi atenansele dacă le-au găsit în picioare, în schimb au pierdut toate lucrurile, vitele, păsările, până şi câinii şi pisicile. Cu meşteri de la Fălticeni, Neculai şi Mircea au reuşit să-i pună tatei şi lui Ghiţă la punct cele două camere, antretul şi bucătăria. Sunt fericiţi amândoi că aparatul de radio merge bine. Spiridon şi Ghelberg s-au angajat să procure bateriile necesare o dată la două luni. Este singurul aparat din toată comuna. Seara se adună rudele şi prietenii să asculte ştirile şi tot ce se mai transmite ca teatru şi muzică. Fraţii mei au aranjat şi locuinţa ţaţei Luţica, pe care au lăsat-o aprovizionată cu de toate, ca şi pe tata şi pe Ghiţă. În primăvară tata este hotărât să vină la Bucureşti pentru câteva zile, dacă-i putem trimite o maşină. La 11 întrunirea familiei a luat sfârşit. N-am mai ascultat Radio pentru că mâine dimineaţă reiau cursul la Universitate.

Miercuri, 17 ianuarie 1945

La minister la ora opt. Lucrez cu Buşniţă şi pun la punct decretul privitor la pescuitul în apele dulci şi Dunăre. La 9 la Facultate. Redeschid cursul în Amfiteatrul „D. Onciul". Lume imensă, sala arhiplină, uşile deschise pentru a putea urmări lecţia şi studenţii de pe culoar. Pe estrada profesorilor sunt prezenţi colegii: C. Marinescu[193], I. D. Ştefănescu[194], Sauciuc-Săveanu, Popescu-Telega, Marmeliuc, N. Şerban şi Dragoş Protopopescu. După ora de curs stau o jumătate e oră cu ei de vorbă, în Cancelarie. Toţi sunt alarmaţi de situaţie. Ralea, Rosetti-Bălănescu, Constantinescu-Iaşi, încadrat acum profesor de arheologie în facultatea noastră, Călinescu, Vianu[195] fac o mare propagandă fenedistă printre colegi, afirmând peste tot că Maniu e bolnav grav şi că partidul nostru e pe cale de a se rupe în bucăţi, dintre care unele se vor alipi F.N.D.-ului şi că foarte curând se va forma un guvern Groza. Şerban şi Dragoş Protopopescu, ca nişte alarmişti ce sunt, pretind că ruşii vor ocupa sigur Moldova întreagă şi vor bolşeviza restul ţării, impunându-i un guvern marionetă. Ei se arată foarte sceptici în privinţa ajutorului care l-am putea primi de la anglo-americani. Săveanu, Marmeliuc şi ceilalţi nu mai văd scăparea decât într-o pace separată a anglo-americanilor cu Germania, fie cu Hiter, fie fără el. În această stare de spirit înţeleg foarte bine pentru ce au venit să asiste la cursul meu şi să discute cu mine „dacă mai este vreo speranţă de scăpare", zice Şerban, care mai este alarmat şi de campania care se duce prin ziare în contra mea pe chestiunea „conflictului cu agronomii democraţi". La toate aceste întrebări ale lor eu le-am opus o dezmințire categorică, afişând un optimism de circumstanţă, pentru a-i redresa moralmente şi a-i convinge astfel să nu facă jocul propagandei fenediste. „În curând, le-am spus eu, situaţia politică se va limpezi, nu în sensul în care pretind fenediştii, ci prin plecarea lor din guvern şi formarea unui minister de uniune naţională, prezidat de Maniu. Se va face apel la Titel Petrescu, iar dacă nu va accepta, guvernul va renunţa şi la socialişti. Noi aşteptăm să vedem ce va decide Conferinţa celor Trei în chestiunea polonă şi iugoslavă, pentru a păşi la limpezirea situaţiei politice. Le-am mai spus că în discuţiile care le avem cu fenediştii în problema sindicatelor şi a procesului celor vinovaţi de dezastrul ţării, noi ţărăniştii şi liberalii mergem uniţi şi că vom învinge până la urmă".

„Din cauza aceasta urlă şi răspândesc tot felul de minciuni, le-am precizat eu, toţi aceştia care se văd ameninţaţi de procesul răspunderilor, în cap cu Guţă Tătărescu, Ralea, Rosetti, Ghelmegeanu şi tot neamul lor de ticăloşi". „Ce bine ar fi să fie aşa", mi-a răspuns Şerban. „Aşa va fi pentru că aşa e drept să fie, i-am răspuns eu. Fenediştii reprezintă o minoritate infimă, plină de gunoaiele vieţii noastre politice, în timp ce noi, ţărăniştii şi liberalii, reprezentăm tot ce are mai sănătos poporul român, care vrea să trăiască liber şi nici nu vrea să audă de teroarea bolşevică, tot aşa cum n-a voit nici de dictatura hitleristă". Prietenii ei mi-au mulţumit călduros pentru declaraţiile optimiste care le-am făcut şi au promis să combată energic propaganda mincinoasă a fenediştilor.

M-am reîntos la minister pe la 11, căci aveam zi de audienţe. Primul care intră este fostul meu coleg de liceu, Harnagea din Huşi. E şef de ocol în judeţul Argeş. A rămas acelaşi om timid, rezervat, dar conştiincios şi foarte muncitor. Ca elev, era mediocru; trecea clasa printre ultimii la clasificaţie, datorită mai mult muncii sale decât cunoştinţelor. Trecea drept bucherul clasei noastre. Aşa a rămas şi în meseria lui. La toate inspecţiile a fost găsit ca şef de ocol slab, notat cu nota 4, lucru care, după legea de organizare a ministerului, era bun în grad, pierzând astfel dreptul de a avansa la gradul inspectorilor. Întrunirea cu mine a fost întrucâtva penibilă. Nu ştia cum să se prezinte. „Domnule ministru, mi s-a adresat el, am venit la d-voastră cu o cerere foarte grea, dar vă rog cu lacrimi în ochi să mi-o rezolvaţi, pentru că altfel nu mai pot trăi". Ultimele cuvinte le-a pronunţat plângând de-a binelea. M-am sculat de la locul meu, m-am dus la el, i-am pus mâna pe umăr şi l-am invitat să stea jos, lângă mine, pe canapeaua de lângă fereastră. „Dragă Harnagea, i-am spus eu, fii bun şi-mi povesteşte, ca unui prieten, fost coleg de liceu, pentru ce eşti atât de abătut şi de nenorocit, căci eu sunt dispus să te ajut şi să-ţi rezolv toate problemele tale dacă legea nu se opune". Şi-a şters lacrimile, s-a uitat bine la mine să vadă poate dacă nu-mi bat joc de el şi pe un ton întrerupt de lacrimi dese mi-a povestit istorii triste familiare din viaţa lui care au sfârşit prin a-l demoraliza complet, în aşa măsură încât este hotărât să iasă la pensie dacă nu-i aprob cererea lui de transferare undeva prin Transilvania, unde nu mai ştie nimeni de el, din moment ce nu mai poate avansa în corpul silvic şi a ajuns „bătaia de joc a colegilor şi subalternilor mei". I-am citit cererea,

după care am chemat pe Neculai Ion, pe care l-am întrebat dacă el cunoaşte cazul acestui inginer silvic, informându-l în câteva cuvinte că a fost coleg cu mine de liceu şi că aş ţine mult să-l servesc în cadrul legii. Neculai Ion mi-a spus că el singur l-a inspectat de mai multe ori şi că sub raportul gestiunii totdeauna a fost găsit foarte bine şi dacă a fost notat sub cinci, acest lucru s-a datorat numai lipsei lui de iniţiativă în diferite chestiuni de interes silvic. Cu această ocazie el mi-a spus că eu, ca ministru, am dreptul să-i îndrept nota pe baza unui referat al unui inspector silvic şi în felul acesta el poate avansa inspector. L-am rugat să-l ia cu el, să i se facă acest referat şi să mi-l aducă la semnat. „Dacă devii inspector şi ajungi în grad pe colegii tăi de serie, l-am întrebat eu, mai ţii să fii transferat în Ardeal sau rămâi pe loc ori vrei să te transferi la un alt ocol?" „În cazul acesta ţin să rămân pe loc, să vadă toată lumea că mi s-a făcut drepate, scăpând astfel de situaţia umilitoare în care mă aflam". După o oră s-a întors în biroul meu cu referatul lui Neculai Ion. L-am semnat şi astfel Harnagea a plecat din cabinetul meu inspector silvic. Nu ştia bietul om cum să-mi mulţumească. I-am promis să-i trimit un inspector să-i facă un control al gestiunii, pentru a-l putea avansa încă un grad, în ierarhia sa. Neculai Ion, înduioşat de atitudinea mea, a promis să se ocupe personal de bietul Harnagea. Am făcut un om fericit!

După Harnagea am primit pe Miron Constantinescu[196], director al ziarului fenedist „România Liberă". În ultimii ani l-am văzut pe acest individ cu plete pe la cursurile mele, însă n-a trecut examene cu mine, căci l-aş fi obligat să se tundă. Am detestat totdeauna indivizii cu plete de poeţi nebuni. S-a prezentat foarte umil şi respectuos, spunându-mi că a regretat mult că n-a putut urma regulat toate cursurile mele „foarte interesante şi instructive", însă el a fost înscris la Istoria românilor şi Istoria slavilor şi nu la Istoria universală, de care ţine catedra mea. „De altfel, continuă el, pe cât am detestat de mult pe Giurescu[197] şi ca profesor şi mai ales ca om politic – o adevărată lichea – pe atât am apreciat pe P. P. Panaitescu, bineînţeles ca profesor, nu ca legionar fanatic ce era". El a cerut audienţă la mine pentru a mă întreba în două chestiuni: conflictul meu cu aşa-zisul grup de ingineri democraţi şi atitudinea Partidului Naţional Ţărănesc în privinţa criminalilor de război şi a celor vinovaţi de dezastrul ţării. El pretinde că are nevoie de aceste lămuriri în calitatea lui de director de ziar, întrucât nu vrea să se

angajeze într-o campanie de presă fără a fi el singur bine documentat. A urmărit să mă şantajeze în speranţa că eu i-aş putea pune fonduri la dispoziţie ca să atenueze campania de presă la adresa mea sau a fost sincer: acest lucru nu-l pot şti precis. Din modul cum i-am răspuns eu, sigur el a înţeles că pe mine nu mă interesează campania de presă a ziarului său, liber să scrie ce vrea întrucât eu n-am nici un interes personal în toate aceste chestiuni. „Domnul meu, i-am răspuns eu, în chestiunea cu agronomii suspendaţi, eu nu apăr decât interesele statului. Domnii aceştia au fost pedepsiţi în condiţii legale şi nu-şi pot recupera slujbele decât după ce vor restitui statului milioanele de lei excrocate cu ocazia pretinselor campanii de însămânţări. Toate măsurile luate în contra lor s-au făcut cu respectul legilor acestui minister. Dosarul lor e trimis în faţa instanţelor de judecată şi acum ministerul aşteaptă hotărârea justiţiei. Dacă dl. Groza a găsit cu cale să ia în partidul său pe aceşti excroci înainte de a se pronunţa justiţia treaba lui, el va răspunde în faţa Consiliului de Miniştri şi a ţării". L-am rugat pe Miron Constantinescu să treacă după audienţă pe la secretarul de stat Odobeşteanu pentru a vedea dosarul acestor excroci, banii furaţi şi trimiterea lor în judecată.

La a doua întrebare, i-am răspuns pe scurt că partidul nostru este angajat, încă de pe timpul lui Carol al II-lea, să pedepsească pe toţi acei care l-au ajutat în dictatura sa şi în schimbarea politicii noastre externe, lucru care ne-a dus la alianţa cu puterile Axei. De atunci şi până azi noi am cerut incontinuu pedepsirea acestor ticăloşi, în cap cu Tătărescu şi toţi ceilalţi colaboratori ai săi. I-am arătat apoi că în cursul tratativelor din primăvara lui 1944 pentru încheierea Blocului democrat din 21 iunie, partidul meu şi liberalii au refuzat să primească în Blocul democrat gruparea lui Tătărescu, tocmai pentru motivul că el trebuia judecat pentru trecutul lui politic şi nu luat de aliat în lupta pentru ieşirea din alianţa germană, pe care a pregătit-o el şi stăpânul său, Carol, în contra voinţei ţării. „Dacă Partidului Comunist îi convine azi să se alieze cu toţi aceşti ticăloşi, am continuat eu, treaba lui; el va da socoteală în faţa ţării la alegerile generale pe care noi vrem să le facem cât mai repede cu putinţă. Noi, ţărăniştii, ne continuăm politica noastră fără zig-zaguri, chit că am rămâne singuri şi vom vedea ce va zice ţara când va fi chemată să-şi dea verdictul". „Din acest punct de vedere recunosc, mi-a răspuns Miron Constantinescu, poziţia partidului d-voastră este imbatabilă şi

eu personal nu înțeleg pentru ce conducerea partidului meu a acceptat să colaboreze cu acești oameni. Să sperăm că până la urmă partidul meu se va debarasa de ei, căci altfel nu văd cum s-ar putea prezenta în fața corpului electoral alături de ei". „Părerea mea, i-am spus eu, este că Partidul Comunist nu mai este azi liber să dea înapoi și el este obligat să meargă mai departe de gât cu ei, în speranța deșartă că ar putea totuși să învingă". N-am voit să duc ideea mai departe și să-i spun că partidul său știe foarte bine acest lucru, însă el e obligat de Moscova să încheie astfel de alianțe. Audiența lui Miron Constantinescu a luat astfel sfârșit. Șeful meu de cabinet, inginerul Sebastian, l-a condus la Odobești să-i pună la dispoziție dosarul inginerilor democrați trimiși în judecată.

La ora 12^{30} am primit comitetul de conducere al *Puridului*, format din profesorii Paul Bujor, Constantin Motaș[198] și Mihai Băcescu[199], însoțiți de secretarul general T. Bușniță. Am pus la punct cu ei mai multe chestiuni referitoare la modificările care trebuie aduse legii pescuitului.

Profesorul Bujor și Mihai Băcescu m-au însoțit acasă la mine, fiind invitați la dejun. D-na Bujor era la noi acasă de la ora 11. Pe Motaș nu l-am invitat pentru că sunt supărat pe el. Ne-a părăsit fără rușine, trecând la socialiști, la care speră să aibă mai multe foloase decât la noi. Totdeauna a fost un șiret și un oportunist deosebit.

Bujor a îmbătrânit. Am adus vorba despre organizația noastră de la Iași, unde el ar putea lua președinția de onoare. D-na Bujor a intervenit imediat, spunând că soțul ei „are acum nevoie de liniște și că politica nu mai este pentru el, la vârsta care o are". Bujor a tăcut, semn că și el gândește la fel. Băcescu mi-a spus după plecarea familiei Bujor, că d-na Bujor a văzut pe Titel Petrescu și pe Voitec și speră să obțină prin ei o locuință la Muzeul „Antipa" din Capitală. Tot el mi-a spus că Motaș se ține de capul lui Bujor ca să se înscrie la socialiști, însă pentru moment acesta a refuzat. Impresia lui Mihai este că d-na Bujor îl îndeamnă ca să se înscrie. Mi-ar părea foarte rău ca să se compromită la bătrânețe. În orice caz, dacă nutrește astfel de scopuri cred că după discuția de azi la dejun a înțeles și ea, din tot ce am spus eu, cât ar fi de grav și de inutil totodată pasul spre socialiști. Explicându-le situația politică așa cum o văd eu, m-am folosit de cazul lui Motaș pentru a sublinia gestul urât făcut de acesta de a ne fi trădat, el care datorește cariera lui întreagă lui Borcea și partidului

nostru. „Pentru a fi transferat cu catedra la Bucureşti, nenorocitul de Motaş, am spus eu, şi-a mânjit bătrâneţea". Cred că d-na Bujor a înţeles ce ar însemna pentru soţul ei un gest asemănător, numai pentru o mică locuinţă în Capitală.

Între 6 şi 7^{30} am făcut o vizită lui Dinu Brătianu. Am discutat cu el situaţia politică şi problema agrară, despre care el nici nu vrea să audă. Sunt de acord cu el că astfel de reforme nu se pot face în timp de război, dar îl întreb dacă noi vom putea rezista în caz că Sovietele ne vor constrânge prin agenţii lor fenediştii. Brătianu e sigur că putem rezista oricăror presiuni sovietice, întrucât Armistiţiul nu ne sileşte la aşa ceva şi apoi „o astfel de reformă, zice el, este nu numai absurdă în vremurile de faţă, dar şi contrară intereselor Moscovei, căci ea ar reduce simţitor producţia agricolă, ceea ce nu-i poate conveni în timp de război".

Brătianu regretă că la 6 decembrie trecut, când s-a format guvernul Rădescu, el şi Maniu n-au fost destul de tari „ca să pună piciorul în prag şi să împiedice introducerea în guvern a elementelor fenediste". „Trebuia menţinută, continuă el, formula guvernului de militari şi tehnicieni, pentru a exclude introducerea în guvern a agenţilor Moscovei". „Cel care a cedat în ultimul moment presiunilor ruseşti, i-am răspuns eu, a fost regele. Dacă mâine se întâmplă presiune asemănătoare, sunteţi d-voastră sigur că regele nu va ceda din nou? " „Dl. Maniu şi cu mine suntem destul de tari ca să putem rezista regelui, la nevoie", mi-a răspuns Brătianu. Tare mă tem că se înşeală!

Seara scriu la *Jurnal*, pregătesc cursul de mâine la Facultate şi ascult Radio Londra. Pe frontul din Ardeni, trupele engleze şi americane au făcut deja de câteva zile joncţiunea în regiunea Saint Hubert. Trupele germane se retrag în debandadă pentru a scăpa de încercuire. La Budapesta, lupte foarte grele. Ofensiva rusă în Polonia merge greu. Nemţii rezistă cu disperare. De la Washington se anunţă că în ultimul timp americanii au scufundat 25 de vase japoneze, printre care şi vasul de linie „Musashi", de 45 mii tone. Pe ziua de azi nimic nou în privinţa Conferinţei celor Trei. Citesc în „Dreptatea" textul telegramei triumise fruntaşilor partidului de către Nicolau, preşedintele organizaţiei noastre de la Bacău, cu ocazia întrunirii Comitetului judeţean. Cea trimisă mie are următorul cuprins: „Comitetul judeţean, transformat într-o adevărată demonstraţie,

trimite salutul său secretarului general şi omului de credinţă şi muncă, care cinsteşte Moldova noastră şi partidul".

Joi, 18 ianuarie 1945

Între 9 şi 10 curs la facultate. Mă conduce până la minister colegul Florian[200], profesor de filosofie, transferat de curând de la Cluj. Este înscris la socialişti şi pare un oportunist de clasă. Se arată foarte îngrijorat de raporturile partidului său cu comuniştii şi mă întreabă pe mine dacă nu ştiu că aceştia „duc metodic o luptă de izolare a lui Titel Petrescu, pentru ca, odată înghiţit Partidul Socialist, ei să înceapă lupta pentru distrugerea național-țărăniştilor". „Oamenii aceştia sunt pur şi simplu agenţii Moscovei şi n-au absolut nici o preocupare pentru interesele ţării, continuă el. Eu şi un întreg grup de intelectuali, când ne-am înscris la socialişti, am fost siguri că partidul nostru va reuşi să grupeze în jurul lui tot ce are mai sănătos clasa muncitoare şi, aliaţi cu Partidul Național Țărănesc, să dăm ţării un regim de reală democraţie. Comuniştii nici nu vor să audă de aşa ceva şi fără un pic de jenă caută peste tot la alegerile sindicale să înlăture candidaţii socialişti pentru a pune ei singuri mâna pe întreaga conducere a muncitorimii". Ajungând în faţa ministerului l-am întrebat: „V-a trebuit atâta timp ca să înţelegeţi ce urmăresc comuniştii? Şi acum ce vrei d-ta, să vă învăţ ce aveţi de făcut? Duceţi-vă la Titel Petrescu şi întrebaţi-l ce i-am spus eu şi Lupu când l-am văzut acum câteva zile" L-am lăsat ca un caraghios în plină stradă şi am urcat în biroul meu.

Lucrez cu Neculai Ion şi cu Petre Ivan la întocmirea decretului referitor la anumite modificări din legea de organizare a Direcţiei silvice. Celălalt decret pentru organizarea Ministerului Agriculturii s-a terminat. Aştept audienţa de mâine la rege pentru a-i supune spre semnare aceste decrete, inclusiv cel al pescuitului, întocmit de mine, în colaborare cu Buşniţă.

Am pus la punct proiectul de adresă pentru Comandamentul sovietic în care ministerul nostru îi arată dificultăţile pe care le-a întâmpinat în toamnă din cauza războiului, neputând îndeplini întreg programul de însămânţări şi-i cerem concursul în ceea ce priveşte procurarea de sămânţă de grâu de primăvară şi înlesniri privitoare la predarea vitelor de care avem nevoie în agricultură şi la procurarea de motorină necesară tractoarelor pentru arături. Voi încerca să-i cer lui Vinogradov, dacă-l voi găsi bine dispus, să intervină pe lângă

guvernul său şi să-l întrebe dacă nu ne-ar putea împrumuta câteva sute de tractoare în vederea arăturilor de primăvară. Odobeşteanu şi Buşniţă sunt foarte sceptici în această privinţă. „Cred că ar fi cu totul contrar planurilor lor de a ne sărăci şi de a crea haos, ca Sovietele să ne ajute cu ceva la însămânţările de primăvară", observă Buşniţă. Cât despre Odobeşteanu, el e şi mai convins decât Buşniţă. Primesc apoi în audienţă pe generalul Rozin[201], delegatul lui Rădescu pentru problemele privitoare la aprovizionarea Moldovei şi Bucovinei. M-am înţeles cu el să supravegheze şi dânsul Camerele de agricultură din aceste provincii în îndeplinirea planului de însămânţări pentru primăvară. El e de părere că nu trebuie să contăm pe vreun concurs din partea Sovietelor, „care au tot interesul, zice el, să creeze sărăcie şi haos penru bolşevizarea ţării". „Cu atât mai mult noi trebuie să fim vigilenţi", i-am răspuns eu.

Seara la 6 văd pe Rădescu la Interne. Îl pun în curent cu situaţia privitoare la însămânţări şi la campania care se duce de presa fenedistă cu privire la reforma agrară. Îl previn că eu sunt de acord cu el şi cu liberalii că o astfel de reformă trebuie pregătită temeinic şi că ea nu se poate înfăptui decât după terminarea războiului. Pentru aceasta eu vreau să fiu sigur de concursul său şi să nu mă văd într-o zi silit s-o înfăptuiesc la repezeală şi pe nepregătite. „Vreau să ştiu precis, i-am spus eu, dacă d-voastră vă simţiţi în stare să rezistaţi agitaţiei imense pe care fenediştii vor dezlănţui-o curând, acum, după reîntoarcerea lui Gheorghiu-Dej de la Moscova. După informaţiile care le am eu, s-a întors asigurat de tot concursul Sovietelor pentru a provoca tot felul de dezordini care să le permită intervenţia lor pe motiv că trebuie restabilită ordinea".

Rădescu mi-a răspuns că el „cunoaşte foarte bine toate aceste lucruri, întrucât agenţii de care dispun Internele în Comitetul lor central i-au furnizat date precise asupra înţelegerii lor cu Moscova. Am la îndemână, a continuat el, un dosar complet asupra complicităţii dintre aceşti indivizi şi Moscova. Aştept ocazia potrivită pentru a da pe faţă toate aceste manevre şi sper că veţi fi cu toţii mulţumiţi de măsurile care le voi lua în contra acestor trădători nerușinaţi". Personal, neavând mare încredere în priceperea lui politică şi temându-mă să nu facă vreo trăsnaie în care ar putea fi antrenat şi partidul meu, l-am rugat insistent să se sfătuiască mai întâi cu Maniu şi cu Brătianu asupra celor ce are de gând să facă, să se

asigure de sprijinul regelui, care se află sub influența unor oameni care sunt în slujba fenediștilor. I-am recomandat să țină contact strâns cu reprezentanții englezi și americani din Comisiunea de control și dacă se poate să încerce să-l câștige între timp și pe Titel Petrescu care, în timpul din urmă, are și el motive serioase să fie supărat pe comuniști și pe Groza. Rădescu a rămas foarte mulțumit de sugestiile mele. „Dacă aș mai avea doi, trei ca d-ta în guvern, mi-a spus el, aș merge la sigur și nu m-ar mai durea capul". Am plecat de la el destul de sceptic și chiar alarmat, întrebându-mă dacă nu se lasă îmbătat de aparențe și de iluzii deșarte.

În cursul serii citesc presa fenedistă și cea zisă independentă, pentru a vedea cum pun ele problema agrară. Toată presa fenedistă cere înfăptuirea reformei agrare acum, pentru „ca în primăvară țăranii să intre cu plugurile în fostele moșii ale marilor proprietari, care sunt susținuți de partidele reacționare: Național Țărănesc și Liberal". După fenediști, marea proprietate trebuie redusă la maximum 50 hectare. În ce privește problema însămânțărilor de primăvară, presa fenedistă duce acum lupta pe baza unui așa-zis program alcătuit de Zăroni, când în realitate omul acesta n-are habar de nimic, programul fiind alcătuit de Groza și de excrocul de Virgil Economu. Acest „program" cuprinde o serie de măsuri, printre care și înființarea unui Comisariat al însămânțărilor. Curată prostie! Eu am întocmit un program complet în privința acestor însămânțări, rămânând numai să fi realizat dacă vom găsi sămânța necesară și dacă Ministerul Armatei și Comandamentul sovietic ne vor ajuta. Pentru rest, tot ce pretind fenediștii e pură propagandă, care se încadrează în planul lor de a provoca haos și dezordine. Tudor Arghezi[202] se întreabă el singur, în ziarul său „Bilete de papagal", ce rost va avea un Comisariat al însămânțărilor când există un Minister al Agriculturii. Presa fenedistă încearcă să creeze aparența unui „conflict" între mine și Zăroni pe chestiunea însămânțărilor, când în realitate nici vorbă nu poate fi de așa ceva. Conflictul meu cu Zăroni se reduce la faptul că el colaborează și protejează grupul de ingineri suspendați de mine și trimiși în judecată pentru excrocheriile săvârșite cu banii statului.

Un scrib de la „Scânteia" pe numele de Pavel Chirtoacă, ia de bun așa-zisul Memoriu al inginerilor democrați și scrise textual că „Ministrul Agriculturii n-a făut nimic pentru pregătirea campaniei însămânțărilor de primăvară și că se constată aceeași lipsă de

concepție și de măsuri concrete și eficace ca și în trecut". Chirtoacă lasă a se înțelege că Ministerul Agriculturii, adică eu, pregătește cu bună știință înfometarea țării și sabotarea armatelor române și sovietice pentru a nu putea duce la bun sfârșit lupta pentru distrugerea Germaniei hitleriste. „Orice întârziere în pregătirea campaniei de însămânțări va mări pericolul foametei, scrie scribul Chirtoacă, va îngreuna aplicarea Armistițiului, va micșora efortul de război al României. Aceasta să nu uite ministrul Agriculturii și nici moșierii din Sindicatul agricultorilor". Iată deci fixat programul de luptă pe care comuniștii înțeleg să-l adopte față de mine.

Între timp, liberalii își continuă politica lor veche, ca și cum nimic nu s-ar întâmpla ca să-i poată determina pentru vreo schimbare. Ei îi trag înainte cu teza lor, bună desigur pentru vremuri normale, că în timp de război nu se pot face reforme de structură, ca cea agrară. Ei speră să profite de faptul că atacul principal al fenediștilor este îndreptat în contra noastră, a național-țărăniștilor, forța politică principală de care se izbesc planurile lor și nu înțeleg că odată noi învinși, ei nu contează, putând fi înlăturați și măturați din viața politică cât ai sufla într-o lumânare. Presa lor îi trage înainte cu primejdia care ar decurge pentru țară din înfăptuirea acestei reforme care ar compromite producția agricolă și ar demoraliza armata de pe front. Toate acestea sunt, desigur, foarte exacte, dar pentru a le impune în împrejurările de azi cu armatele rusești în țară și cu demagogia haimanalelor noastre, împinse și finanțate de Moscova, se întreabă oare liberalii dacă țara dispune de forța necesară politică pentru a le impune? Eu nu vreau să descurajez pe nimeni, dar în sufletul meu încep să fiu foarte sceptic și aceasta datorită nerușinării unei minorități politice, inconștientă și obraznică, care nu s-ar angaja într-o luptă atât de ridicolă dacă nu s-ar simți asigurată de sprijinul total al Moscovei.

Am terminat lectura presei și scrisul la *Jurnal* aproape de miezul nopții, nemaiputând asculta Radio Londra. Afară a început să ningă. Miroase a viscol și iarnă grea.

Vineri, 19 ianuarie 1945

La minister la 8 dimineața. Lucrez cu secretarii generali și revăd cu ei textele decretelor pe care le voi prezenta spre semnare

regelui în dimineața de azi, la 11. Ieri seară mi-a telefonat Negel că regele vine vineri în Capitală şi mă poate primi în audienţă. La 9^{30} primesc în audienţă pe noii membri din Comisiunea agrară, pe Al. Garoflid[203], desemnat în locul lui Mareş, pe inginerul I. Vasiliu, desemnat în locul lui N. Cornăţeanu şi pe inginerul I. Gheorghiu, ca reprezentant al Direcţiei îmbunătăţirilor funciare din ministerul nostru. Le-am cerut şi lor să depună toate eforturile pentru a grăbi documentarea necesară acestei mari reforme. La întrebarea lui Garoflid dacă cred că această reformă se poate înfăptui acum, în timp de război, eu i-am răspuns că noi trebuie să fim pregătiţi pentru orice eventualitate şi că momentul înfăptuirii sale s-ar putea să ne fie impus de împrejurări peste putinţa noastră de a le domina. „În timpuri normale orice om de bun simţ ştie, am precizat eu, că astfel de reforme nu se pot face în timp de război şi fără un parlament care să le poată discuta în libertate".

La 11 am fost primit în audienţă de rege, în prezenţa lui Negel, pe care-l rugasem eu să fie prezent. După ce mi-a semnat decretele fără să se uite pe ele, regele a trecut la politică, întrebându-mă cum merge Maniu cu sănătatea şi când va veni el în Capitală. „S-au adunat în ultimul timp atâtea chestiuni, a spus regele, încât aş fi foarte bucuros să le pot discuta cu dânsul". „Dl. Ministru Hudiţă, a intervenit Negel, este un colaborator atât de intim al d-lui Maniu, încât Majestatea Voastră le poate foarte bine discuta cu domnia sa până va putea veni în Capitală dl. Maniu". I-am explicat regelui poziţia partidelor din F.N.D. în chestiunea reformei agrare şi atitudinea partidului meu şi al celui liberal în această problemă. Regele mi-a răspuns că şi el este de acord că nu se poate realiza acum în vreme de război, căci s-ar reduce producţia agricolă şi s-ar atinge moralul trupelor de pe front. „Faptul că fenedieştii continuă totuşi să ceară înfăptuirea ei acum, am spus eu, dovedeşte că ei au asigurat concursul Sovietelor, care pretindă că prin Convenţia de armistiţiu noi ne-am angajat să facem o serie de reforme democratice. În aceste condiţii noi ne-am putea trezi într-o bună zi cu o intervenţie sovietică care să ne pună în mare încurcătură". „Sovietele nu ne pot sili să facem în vreme de război o astfel de reformă, căci ar fi ridicol şi nici ele n-ar avea interesul să distrugă moralul trupelor noastre de pe front". „Îmi pare foarte bine, Majestate, i-am răspuns eu, că sunteţi

atât de bine informat în această problemă şi că vedeţi ca şi mine imposibilitatea unor astfel de reforme în timp de război".

I-am explicat apoi rostul campaniei pe care F.N.D.-ul o duce în contra mea pe chestiunea însămânţărilor de primăvară, problema Comisariatului pentru însămânţări şi conflictul meu cu Zăroni, care a devenit un instrument docil în mâna unor ingineri agronomi excroci, suspendaţi de mine şi trimişi în judecată pentru fraude. Am spus regelui, cu această ocazie, că datorită amestecului Ministerului de Justiţie, adică a lui Pătrăşcanu, procesul acestor excroci, deveniţi între timp membri în partidul lui Groza, n-a fost pus nici acum pe rol, deşi a fost intentat de două luni. Negel a intervenit, spunând că aceşti ingineri suspendaţi au fost primiţi în partidul lui Groza prin călcarea flagrantă a legii care interzice funcţionarilor publici să facă politică. Regele găseşte că am procedat foarte bine suspendându-i şi promite că-i va atrage atenţia lui Groza asupra procedeului său „cu totul nepermis".

Credeam audienţa terminată când deodată regele m-a întrebat ce este cu decretul privitor la criminalii de război şi la cei vinovaţi de dezastrul ţării. Eu am căutat să evit discuţia acestui capitol, pentru a-i lăsa lui Maniu prilejul să discute cu regele chestiunea aceasta. Întrebându-mă el, am fost nevoit să mă execut, explicându-i poziţia partidului nostru în această problemă şi discuţia avută cu Rădescu acum câteva zile cu privire la pedepsirea vinovaţilor de dezastrul ţării şi a foştilor colaboratori ai regelui Carol al II-lea. „Din cele spuse de dl. general Rădescu am înţeles eu că şi Majestatea Voastră ar fi în contra implicării în proces al acestor persoane de teamă ca Tătărescu, şeful lor, să nu încerce a se acoperi în cursul procesului cu persoana fostului rege Carol, sub pretext că el a trebuie să facă politica preconizată de suveranul său. Eu am rămas cu impresia că aceasta este mai mult părerea d-lui general Rădescu decât a Majestăţii Voastre şi că el caută să v-o impună pentru a salva pe Tătărescu şi pe ceilalţi colaboratori ai săi". „Asta cam aşa este, mi-a răspuns zâmbind regele. Eu caut să nu mă amestec în aceste chestiuni. Când Rădescu mi-a vorbit de această problemă eu i-am răspuns că nici mie nu mi-ar conveni să se aducă în discuţie persoana tatălui meu la acest eventual proces, însă i-am precizat că dacă totuşi guvernul susţine acest lucru eu nu mă voi opune". „Sunt fericit să aud din gura Majestăţii Voastre acest răspuns care ne uşurează mult situaţia partidului nostru şi a d-

lui Maniu în special în această problemă de mare importanță morală și politică". Pentru lămurirea lui completă am fost nevoit să-i explic pentru ce Rădescu susține pe Tătărescu și pe ceilalți complici ai săi, spunându-i că în naivitatea lui de militar bătrân, el își imaginează că ar putea manevra cum dorește el Blocul partidelor din F.N.D. în care s-au înscris o bună parte din foștii colaboratori ai șarlatanului Tătărescu, fără să-și dea seama că toate aceste partide din Bloc, afară de socialiștii lui Titel Petrescu, sunt pur și simplu niște formațiuni camuflate ale comuniștilor pe care aceștia le dirijează la ordinul Moscovei, în scopul de a crea confuzie și de a putea pretinde într-o zi să li se dea lor conducerea țării. Rădescu se înșeală foarte grav în această privință și de aceea noi, național-țărăniștii și liberalii, suntem hotărâți să nu-l urmăm în această direcție și să ne vedem de politica noastră, așa cum cer interesele adevărate ale țării. „De altfel, dl. general Rădescu, am continuat eu, în scopul de a menaja pe Tătărescu și pe complicii săi, face și o mare eroare de ordin constituțional pretinzând că în caz de proces acesta și ceilalți complici ar putea implica în apărarea lor persoana fostului rege Carol. El ori nu știe ori se face a uita că în Constituția noastră se prevede cât se poate de clar principiul iresponsabilității suveranului țării". Cum regele făcea ochii mari, l-am întrebat dacă în timpul studiilor sale i-a făcut cineva un curs de drept internațional, spunându-i că eu sunt și avocat, înscris în Baroul Capitalei, dar nu profesez, ocupându-mă de catedră. Regele mi-a răspuns că pe vremuri i-a făcut câteva lecții de drept constituțional și internațional colonelul Grigorescu[204], dar că problema iresponsabilității regale „n-a prea studiat-o". I-am explicat pentru ce s-a trecut în Constituție acest principiu și pentru ce nici un decret semnat de rege nu este valabil dacă nu este contrasemnat de un ministru care numai el poate fi tras la răspundere pentru cazul că ar putea da loc unui proces. „În cazul lui Tătărescu și al celorlalți, i-am spus eu, când aceștia ar încerca să invoace persoana regelui Carol, avocatul statului e de ajuns să amintească juriului acest articol de Constituție pentru ca persoana lui să fie scoasă din discuție. Tătărescu și toți ceilalți colaboratori nu pot invoca autoritatea fostului suveran întrucât răspunderea toată o au numai ei, care dacă nu aprobau politica lui puteau demisiona, nimeni nu-i putea obliga să rămână miniștri sau prim-ministru. Nu trebuie uitată vina acestui ticălos, care în vara lui 1940, ca prim-ministru, a făcut crima de a suspenda

garanțiile franco-engleze asupra frontierelor noastre pentru a pregăti astfel calea spre alianța cu Germania hitleristă, lucru care l-a făcut guvernul Gigurtu[205], care i-a urmat. Cu pedepsirea lor și a celorlalți ticăloși, regele Carol fiind sancționat prin îndepărtarea de la tron, poporul român lichidează această pagină nenorocită din istoria lui și-și orientează în mod definitiv politica alături de aliații lui firești, care l-au ajutat în 1918 să-și realizeze unitatea sa națională. Majestatea Voastră are tot interesul să se facă acest proces, care în interior este cerut de toată opinia publică românească, iar în afară el poate constitui o dovadă în plus despre buna noastră credință în noua orientare a politicii noastre externe".

„Dl. Ministru Hudiță, a intervenit Negel, are perfectă dreptate în tot ce a spus referitor la procesul celor vinovați de dezastrul țării. Persoana fostului rege Carol fiind iresponsabilă, nu poate fi implicată în proces". Am avut impresia că Negel a avut o adevărată satisfacție spunând acest lucru care elimina definitiv teza lui Rădescu pe care el nu-l prea înghite, ca rival la postul de prim-ministru. „Dacă este așa, ne-a răspuns la amândoi regele, n-am nimic contra de a se face procesul tuturor celor vinovați de dezastrul țării. Voi comunica acest lucru și d-lui general Rădescu". Luându-mi rămas bun, regele mi-a spus: „aș dori să ne vedem mai des pentru că discuția cu d-voastră este totdeauna instructivă pentru mine". I-am răspuns că-i stau oricând la dispoziție. Audiența a ținut o oră și 40 minute.

M-am întors la minister pentru a lăsa decretele semnate, după care am trecut pe la Lupu. N-am putut vorbi mai nimic cu el, fiind prea multă lume. Ne-am înțeles să vină mâine la dejun, împreună cu Mihalache și cu Ghiță Pop, pentru a discuta pe îndelete problemele la ordinea zilei. Aș fi vrut să-l invit și pe Popovici, însă Lupu se opune pe motiv că discuția cu el o obositoare și chiar supărătoare din cauza surzeniei lui.

Am luat dejunul acasă. După masă i-am invitat prin telefon pe Ghiță Pop și pe Mihalache, care se află de ieri seară în Capitală. Cu Ghiță Pop, deși întors de trei zile de la Sibiu, nu m-am putut vedea, fiind amândoi până peste cap de ocupați. Mi-a spus doar atât că Maniu se simte ceva mai bine și că probabil se va întoarce în Capitală după 24 ianuarie. Pe la 6 seara mi-a telefonat Negel pentru a mă invita la dejun duminică la ora unu. La ședința Consiliului de Miniștri n-am participat, nefiind nici o chestiune importantă care să

mă intereseze. E vorba, printre altele, ca Gheorghiu-Dej, întors recent de la Moscova, să facă o expunere a voiajului său şi a discuţiilor avute cu fruntaşii sovietici. Nu mă interesează cu atât mai mult cu cât sunt sigur că nu va spune nimic din ceea ce s-a înţeles cu Sovietele în privinţa bolşevizării ţării.

Am lucrat la curs, am scris la *Jurnal* şi am citit presa. Zăroni dă mereu interviuri sau mai bine zis Virgil Economu, care-l duce de nas şi-l plimbă toată noaptea prin cârciumile din Capitală. El pretinde că împreună cu inginerii democraţi el a făcut un plan în 11 puncte, pe care îl consideră mai bun decât cel propus de mine. El crede că nu mai este timp să împrumutăm 2000 de vagoane grâu de primăvară de la Soviete şi că această cantitate se poate găsi în ţară, afirmaţie cu totul gratuită, întrucât statisticile oficiale ale ministerului constată lipsa acestei cantităţi, deşi ea a fost blocată încă din noiembrie.

Titel Petrescu îşi dă şi el cu părerea. Cum nu-l poate înghiţi pe Groza, deci nici pe Zăroni, el nu împărtăşeşte părerile acestuia şi caută să-şi spună cuvântul într-un articol recent din ziarul său „Libertatea". El repetă în cea mai mare parte programul întocmit de mine pentru însămânţările de primăvară: blocarea semînţelor care există în ţară, import de seminţe din Rusia Sovietică, dacă e posibil, asigurarea transporturilor şi finanţarea de către stat a semînţelor, procurarea de tractoare şi obţinerea carburanţilor necesari, obţinerea de vite trăgătoare (boi şi cai) de la armată, care nu-i sunt absolut necesare etc., etc. Bineînţeles Titel Petrescu îşi exprimă toată încrederea în mine şi găseşte inutil orice comitet al însămânţărillor. Pe fronturile de luptă nimic important.

Ziarele noastre reproduc pasaje întregi din ultimele declaraţii făcute de Churchill în Camera Comunelor cu privire la atitudinea Angliei faţă de ţările liberate, aluzie la Franţa, Belgia, Olanda, Danemarca şi Norvegia şi ţările satelite „pocăite", vezi România. Principiul pe care stă Anglia faţă de toate aceste ţări este acesta: „guvern al poporului prin popor, pentru popor, numit pe baza unor alegeri libere, în cadrul sufragiului universal, cu secretul votării şi fără intimidare". Este perfect! Noi nu cerem mai mult, numai Anglia să fie în stare să impună şi ruşilor respectarea acestui principiu. Churchill, după ce a arătat punctul de vedere al guvernului său în chestiunile polonă, greacă şi iugoslavă, a pus la punct problema înţelegerii anglo-sovietice cu privire la teritoriile eliberate şi la acelea

în curs de eliberare, precizând că acordul prevede numai măsuri militare şi că el nu cuprinde nimic referitor la „diviziuni teritoriale sau sfere de influenţă după război". În felul acesta Churchill a spulberat toate zvonurile care circulă în jurul acordului anglo-sovietic răspândite în general de presa germană şi a terminat declaraţiile sale cu asigurarea dată indirect Sovietelor că atât ţara sa, cât şi Statele Unite nu au astăzi decât o singură preocupare principală, terminarea războiului prin capitularea Germaniei şi Japoniei. Declaraţiile lui Churchill au o mare importanţă şi pentru ţara noastră. Ele vizează sigur pe ruşi, care sunt astfel avertizaţi din timp, dacă mai era nevoie, să nu conteze pe sprijinul Angliei şi Americii în chestiunea sferelor de influenţă şi nici prin impunerea cu forţa a unor guverne marionetă în ţările pe care vor să le bolşevizeze. Declaraţiile lui Churchill reprezintă de azi înainte baza pe care trebuie să stea România în relaţiile ei cu Sovietele şi cu ceilalţi aliaţi. Din moment ce continuăm războiul alături de ei şi aplicăm riguros Armistiţiul, ne putem apăra foarte bine independenţa, refuzând categoric orice ajutor sovietic în treburile noastre interne. Factorii noştri de răspundere, guvernul, regele, armata şi partidele de ordine, dacă rămân solidari şi bine fixaţi pe principiile anunţate de Chrurchill pot foarte bine rezista Sovietelor, împiedicându-le de a transforma ţara într-un satelit al lor. Aceste declaraţii au venit tocmai la timp!

Sâmbătă, 20 ianuarie 1945

La minister la opt dimineaţă. În timp ce lucram la planul de însămânţări cu Odobeşteanu, primesc un telefon de la cabinetul generalului Vinogradov prin care sunt anunţat că mi s-a fixat audienţa cerută de mine de câteva zile azi, la ora 10. Memoriul meu privitor la concursul pe care-l cerem noi Sovietelor în campania de însămânţări de primăvară era deja bătut la maşină în mai multe exmplare. Faţă de reua credinţă a fenediştilor şi de scopurile lor de a crea haos şi de a ataca fără ruşine pe aceia care le stau în cale am început să mă încadrez cu acte pentru a putea spulbera pentru un moment atacurile lor nedrepte şi calomnioase. În privinţa activităţii mele de la minister mi-am întocmit deja un întreg dosar de care să mă pot servi la trebuinţă.

La ora 10 precis m-am prezentat la cabinetul lui Vinogradov. M-a primit imediat şi destul de cordial. Cum el nu cunoaşte nici o limbă străină, un român din Basarabia ne-a servit drept interpret; era în uniformă militară şi purta grad de căpitan. Pentru uşurarea discuţiei l-am rugat să citească mai întâi memoriul, rămânând ca eu să-i dau lămuririle de care ar mai avea nevoie. Interpretul i-a tradus memoriul, punct cu punct, iar Vinogradov l-a ascultat cu multă atenţie. „Problema agriculturii d-voastră este desigur foarte grea, date fiind lipsurile datorate războiului, începe el. Eu îmi dau foarte bine seama de acest lucru pentru că ştiu cât a fost de greu şi pentru ţara mea chestiunea însămânţărilor din toamna aceasta". Vinogradov mi-a propus tot concursul său, angajându-se să trimită imediat guvernului său memoriul meu, cu rugămintea de a fi admis în întregime. „De altfel, a spus el, noi am un interes comun ca producţia agricolă a ţării d-voastră să fie foarte bună din moment ce armatele noastre luptă cot la cot şi războiul pare că va mai dura şi anul acesta". El e sigur că guvernul lui ne va acorda sub formă de împrumut sămânţa de grâu de primăvară şi ne va pune la dispoziţie până la o mie de tractoare pentru arăturile de primăvară. I-am explicat apoi foarte pe scurt măsurile principale care le-am luat în vederea campaniei agricole de primăvară, insistând în mod deosebit asupra lipsei de cai şi de boi pentru arăturile respective. Vinogradov mi-a promis şi la acest capitol tot concursul pentru a reduce cererile comandamentului său la strictul necesar trebuinţelor armatei de pe front. Văzându-l atât de binevoitor, l-am rugat să urgenteze restituirea celor peste 2000 de vagoane de cale ferată care au fost folosite de armata sovietică în Ungaria, Bulgaria şi Iugoslavia în septembrie şi octombrie şi care nu s-au întors nici azi, având absolută nevoie de ele pentru aprovizionarea cu lemne a Capitalei şi cu carburanţii necesari tuturor judeţelor pentru tractoarele lor. S-a arătat mirat că aceste vagoane n-au fost restituite până azi. Discuţia cu el a durat o oră şi 10 minute. Am plecat încântat de bunăvoinţa cu care am fost ascultat şi de promisiunile lui de ajutor. În timp ce el răspundea întrebărilor mele, m-am întrebat tot timpul dacă era sincer în tot ce spunea şi promitea. Impresia cu care l-am părăsit era că fusese sincer. Desigur depinde şi de guvernul său. Rămâne să vedem dacă şi şefii săi vor fi tot atât de sinceri ca el.

La 11^{30} m-am reîntors la minister. Am pus în curent pe secretarii mei generali despre audienţa mea a Vinogradov şi despre

promisiunile atât de promițătoare pe care mi le-a făcut. Bușniță, care e basarabean de origine, mi-a spus râzând că eu nu-i cunosc bine pe ruși, care, zice el, „cu cât promit mai mult și mai ușor cu atât sunt hotărâți să nu se țină de vorbă". „Mie, în orice caz, mi-a făcut impresia că a fost sincer", i-am răspuns eu. Odobeșteanu și Neculai Ion zâmbesc și ei, ceea ce înseamnă că și dânșii gândesc ca și Bușniță. În situația mea de ministru și de om politic, chiar dacă în sufletul meu m-aș îndoi și eu puțin, sunt nevoit să afișez un optimism de circumstanță, cel puțin pentru a sperja puțin pe fenediști.

La ora 12 primesc în audiență pe colegul meu de facultate, profesorul C. Marinescu, care dorise să cunoască părerea mea în privința Universității creată recent la Timișoara. El a luat poziție în contra acestei universități, scriind mai multe articole în ziare pentru a semnala opiniei publice neajunsurile și riscurile organizării unei universități noi în timp de război, fără local, fără profesori, fără biblioteci și fără laboratoare. I-am spus de la început că i-am citit articolul său din „Semnalul" și că sunt de acord cu el în mare parte. El se arată „scandalizat" pur și simplu de ușurința cu care se va improviza corpul didactic al acestei universități și-mi face un rezumat al decretului în punctele lui cele mai importante. E îngrozit de articolul care permite numirea unor profesori „onorifici" din regiunea Timișoarei, lucru care-i amintește de un „regionalism" pe care l-a combătut întotdeauna. După ce mi-a expus toate acestea, Marinescu m-a întrebat cum de eu și Partidul Național Țărănesc am putut aproba crearea unei universități noi, în care corpul didactic va fi recrutat numai dintre fenediști, „Voitec fiind un om de paie în mâinile comuniștilor", zice el. Personal nici eu n-am fost de acord cu înființarea acestei universități, mai ales în aceste timpuri, însă nu m-am putut opune, întrucât fenediștii au reușit să obțină nu numai concursul Partidului Liberal, dar și al unei mari părți dintre fruntașii partidului nostru din Timișoara, care nu se puteau opune din motive politice locale. „Toate acestea, dragă colega, sunt consecințele politice ale unui război pierdut, în care ne-a vârât politica criminală a ticălosului de Carol al II-lea pe care d-ta și șeful d-tale Iorga[206] l-ați sprijinit în permanență, combătând fără rușine politica lui Maniu și a lui Titulescu, de înțelegere cu Sovietele. Ați voit război contra Sovietelor alături de nemți, l-ați avut și l-ați pierdut și acum n-aveți nici un drept să vă plângeți". Marinescu a încercat să explice că Iorga

şi toţi colaboratorii săi au fost în contra legionarilor şi că ei n-au avut niciodată simpatii pentru hitlerişti. „Cine l-a susţinut tot timpul pe Mussolini dacă nu Iorga? Cine l-a susţinut pe licheaua de Tătărescu, slugoiul neruşinat al lui Carol, chiar şi atunci când a suspendat garanţiile franco-engleze dacă nu tot Iorga. Cine a votat ca un irresponsabil acceptarea Dictatului de la Viena pentru a salva pe ticălosul de Carol dacă nu tot Iorga? Vrei să-ţi mai amintesc şi alte fapte condamnabile din lunga lui carieră politică?"„Chestiunea aceasta, a răspuns Marinescu, n-am putea-o pune la punct nici în câteva ore, aşa că rămâne pe altă dată. Singurul lucru care vreau să ţi-l spun este că eu personal n-am fost totdeauna de acord cu politica lui". „Te cred, însă din moment ce ai tăcut şi nu l-ai combătut public, rămâi solidar cu toate greşelile lui", i-am răspuns eu, punând astfel capăt unei discuţii destul de neplăcute.

Am ajuns acasă cu câteva minute înainte de sosirea musafirilor. Ghiţă Pop a venit primul. Lupu şi Mihalache au sosit câteva minute după el. Am stat de vorbă o oră şi ceva înainte de a ne aşeza la masă. Toţi trei sunt impresionaţi de succesul trupelor sovietice, care după ce au intrat în fine în Varşovia, au ocupat acum şi oraşul Lodz, al doilea în importanţă după capitala Poloniei. După comunicatul rus, trupele lor se apropie de Breslau, în Silezia şi de Königsberg, în Prusia. Lupu crede că ruşii vor ajunge la Berlin înaintea anglo-americanilor, „care avansează cu foarte mare prudenţă". Mihalache şi Ghiţă Pop nu pot înţelege pentru ce „se încăpăţânează prosteşte Hitler" de a mai rezista anglo-americanii şi nu-i lasă să avanseze, retrăgându-şi toate forţele pentru a opri invazia Sovietelor „şi a-i fugări pe ruşi până dincolo de Moscova". „Pentru că d-voastră doi refuzaţi mereu să înţelegeţi că Roosevelt şi Churchill sunt şi rămân aliaţi loiali ai Sovietelor, atâta timp cât şi acestea procedează la fel. Divergenţele dintre ei care, desigur, sunt mari nu depăşesc însă scopul principal, cum a spus Churchill, acela de a grăbi capitularea Germaniei şi Japoniei. Ultimul discurs ţinut de Churchill în Camera Comunelor pune definitiv la punct tot aceste chestiuni în sensul că Aliaţii rămân ferm decişi să treacă peste orice divergenţe ca să ajungă mai repede la capitularea acestor inamici".

Am trecut la problemele noastre interne. Primul a vorbit Ghiţă Pop, care l-a văzut pe Maniu acum câteva zile la Sibiu şi a trecut cu el în revistă toate problemele la ordinea zilei. În privinţa

sănătății lui, Ghiță Pop nu este prea mulțumit. Maniu arată destul de slăbit, merge greu, iar pentru a păși cu piciorul stâng are nevoie de baston. Tratamentul medical folosit n-a dat până acum roadele scontate; reumatismul său are o formă rebelă până și la tratamentul cu raze. În aceste condiții el mai are nevoie de o săptămână, două, de tratament deși vrea cu orice preț să vină în Capitală pentru câteva zile, după 24 ianuarie. „Dar ceea ce este mai grav din toate, continuă Ghiță Pop, este hotărârea lui fermă de a se retrage de la șefia partidului, întrucât față de împrejurările grave de azi el nu dispune de sănătatea necesară pentru a le face față". Eu, care cunosc foarte bine gândurile intime ale lui Lupu și Mihalache în chestiunea aceasta, m-am amuzat copios în cursul discuției care a urmat în jurul retragerii lui Maniu. O vacanță la șefia partidului în situația de azi e neplăcută pentru amândoi. Mihalache se teme să n-o ia Lupu, care ar fi cel mai indicat datorită situației de azi, când șefia lui ar putea fi agreată de Soviete mai mult decât a lui. Lupu, nefiind sigur că ar putea obține aprobarea partidului în care Mihalache dispune de ceva prieteni, preferă să rămână mai departe Maniu, deși își dă perfect seama că boala acestuia realmente nu-i mai permite să ocupe acest post. Până la urmă se declară amândoi de acord că Maniu trebuie să rămână mai departe la președinția partidului, oricât de mari ar fi incovenientele care decurg din lipsa lui de sănătate. „El trebuie să rămână a șefia partidului ca un simbol al unității sale", declară Mihalache. Rămâne deci să-l rugăm cu toții când va veni în Capitală să rămână mai departe la șefia partidului cel puțin până la alegerile parlamentare, care nu mai pot întârzia mult.

Discutăm apoi poziția partidelor față de problema agrară. Mihalache și Ghiță Pop sunt de acord cu liberalii că ea nu se poate face decât după război, eu și cu Lupu suntem de aceași părere, că în principiu așa ar trebui, însă ne îndoim amândoi că vom putea rezista propagandei fenediste, mai ales dacă vor interveni și Sovietele. „În orice caz, am spus eu, ca partid țărănesc noi trebuie să veghem să nu ne ia nimeni inițiativa în această problemă și să ne trezim într-o zi că suntem acuzați de rea credință și de ostilitate în chestiunea exproprierii". „Noi trebuie să rezistăm cu orice preț propagandei fenediste în jurul acestei reforme și să lămurim lumea pentru ce ne opunem ca ea să fi făcută în această atmosferă de război și cu trupe

străine în țară", a zis Mihalache. „Numai să putem rezista", l-a completat Lupu.

În chestiunea campaniei în jurul însămânțărilor de primăvară, după o scurtă expunere a mea, toți s-au declarat de acord cu proiectul meu, felicitându-mă pentru „atitudinea dârză" care am adoptat-o față de Zăroni și de grupul agronomilor excroci. Toți trei și-au exprimat indignarea lor față de amestecul scandalos al lui Pătrășcanu de a zădărnici procesul intentat de ministerul meu în contra acestor excroci.

În ceea ce privește judecarea celor vinovați de dezastrul țării, Mihalache și Lupu sunt în divergență cu mine și cu Ghiță Pop. Mihalache susține că „Maniu face o mare greșeală agitând această problemă, întrucât toți acești vinovați, ca să-și salveze pielea, au intrat cu toții în F.N.D., făcând jocul comuniștilor și Moscovei și creind confuzie în opinia publică și oferind acestor trădători cadre de conducere de care ei duc lipsă". Lupu are o idee mai originală. „Toți acești trădători mă întreb dacă nu era mai bine să-i primim în partid, atât noi cât și liberalii, să-i împiedicăm de a îngroșa rândurile fenediste și să-i lichidăm definitiv cu ocazia alegerilor generale, nepunându-le nicăieri candidatura". „Ar fi fost o soluție forte bună", zise Mihalache. Ghiță Pop apără politica lui Maniu, susținând că renunțarea la procesul răspunderilor acestor ticăloși ar crea partidului o atmosferă atât de proastă în țară, încât el și-ar pierde toată popularitatea și ar ajunge într-o situație poate chiar mai proastă decât liberalii. „Cine ne-ar mai lua în serios, a continuat el, când ne-ar vedea întinzând mâna acestor secături oportuniste și făcând cauză comună cu ei pentru a cere mai departe încrederea țării. D-ta, d-le Mihalache, ești de o naivitate îngrozitoare și nu te gândești ce s-ar întâmpla în partid când cadrele rămase credincioase în anii grei prin care am trecut ar vedea că foștii trădători pe care i-am dat afară și i-am atacat continuu în presa noastră sunt din nou reprimiți și ne pupăm din nou în bot cu ei. Cum e posibil ca d-ta să pierzi din vedere acest aspect moral al acestui gest. Eu te previn că nici un ardelean din partid n-ar putea accepta această capitulare rușinoasă în fața unor șarlatani politici". Pentru a evita un conflict, Mihalache a tăcut. Am profitat de tăcerea lui pentru a-mi da și eu părerea în această problemă, declarând de la început că subscriu la tot ce a spus colegul meu. „Față de ticăloșia acestor trădători, mă întreb și eu, dacă

realmente partidul n-ar fi trebuit să adopte soluția d-lui dr. Lupu pentru a le da o lecție exemplară, curățind viața politică a țării de astfel de putregaiuri politice. Citiți în presa fenedistă tot ce fac, ce scriu şi ce declară în întrunirile publice, indivizi ca Ralea, Ghelmegeanu, Tătărescu etc., etc. pentru a vă da seama de absurditatea ideii că astfel de secături ar mai fi putut intra în partid fără ca să nu ne facem de râsul lumii". În continuare, eu le-am povestit discuția cu Rădescu şi cu regele în legătură cu această problemă. Mihalache şi Lupu au cedat când au auzit că regele a acceptat şi el implicarea în proces şi a foştilor colaboratori ai tatălui său.

În timpul dejunului, Lupu a ridicat problema datoriei noastre de război față de Soviete, spunând că noi am plătit până azi peste suma datorată de 300 milioane de dolari şi că dacă se mai adaugă şi ceea ce „au furat trupele sovietice", plus bunurile germane confiscate atunci ruşii au luat încă o dată această sumă. Lupu crede că Rădescu a fost prea culant față de ei prin semnarea de curând a convenției prin care ne angajăm să acoperim această sumă prin materiale, în special petrol timp de 6 ani. El e furios în special pe Savel Rădulescu, care poartă răspunderea principală a acestei convenții.

Mihalache a plecat primul pe la ora două jumătate direct la Dobreşti. Lupu şi Ghiță Pop au mai rămas încă o oră şi ceva. Ghiță Pop l-a atacat rău de tot pe Mihalache, acuzându-l de „nesinceritate şi invidie față de Maniu" şi de totală nepricepere în politică şi în cunoaşterea oamenilor. La urmă s-a discutat chestiunea alegerii lui Pop ca şef de organizație la Buzău. Lupu a recunoscut că „Mihalache l-a indus în eroare", întrucât el susține pe avocatul Anghel, care ne-a trădat pe timpul lui Carol, acceptând un post de deputat. „Este intolerabilă atitudinea lui Mihalache, continuă Pop, care nu pierde nici o ocazie să fie avocatul reprimirii în partid a tuturor nemernicilor care ne-au trădat". Lupu a tăcut, lăsând impresia că i-a plăcut rechizitoriul lui Pop contra lui Mihalache, în care vede un adversar hotărât la succesiunea lui Maniu.

Restul zilei am stat în casă, lucrând pentru curs, citind presa şi ascultând radio. Ruşii fac mare caz în presă şi în comunicatele lor despre importanța cuceririi oraşului Lodz şi pătrunderea trupelor lor adânc în Prusia Orientală. Ei se şi văd în Berlin, lucru care mi se pare o foarte mare exagerare. Presa din țările occidentale comentează pe

larg importanța declarațiilor lui Churchill, scoțând în evidență gravele divergențe dintre anglo-americani și Soviete pe chestiunile polonă, iugoslavă și greacă. Pe plan intern, presa fenedistă face mare caz de Congresul sindicatelor, în care comuniștii dau o mare bătălie să se plaseze la conducerea lor. Ei întâmpină însă o mare rezistență din partea secțiilor muncitorești ale partidului nostru, care sunt foarte puternice, grupând în jurul lor elementele cele mai bune din lumea muncitorilor. E de așteptat și o încordare și mai mare a relațiilor dintre comuniști și socialiști, întrucât primii caută să domine peste tot și să pună numai oamenii lor la conducerea sindicatelor. Nu-l văd bine pe Titel Petrescu!

Duminică, 21 ianuarie 1945

La minister la ora opt. Pentru a pune capăt tuturor balivernelor pe care le trâmbițează presa fenedistă în legătură cu campania de însămânțări de primăvară am convocat azi la minister o conferință cu inspectorii regionali și cu directorii Camerelor de agricultură din toată țara cu ordinea de zi programul de însămânțări și măsurile care trebuie luate pentru îndeplinirea lui. Ședința a fost prezidată de mine. Au asistat Odobești eanu și Zăroni, pe care l-am invitat anume ca să-și spună și el cuvântul dacă se pricepe. În discursul meu am arătat importanța pe care o au în împrejurările de azi îndeplinirea planului de însămânțări de primăvară, cu atât mai mult cu cât planul celor din toamna trecută a rămas deficitar. Am ținut să precizez de la început, atât pentru fenediștii de rea credință, cât și pentru Soviete, că toate dificultățile pe care le întâmpină țara întreagă, ca și ministerul nostru, sunt rezultatul unei politici externe greșite față de care toate partidele din guvernul Rădescu n-au nici o răspundere. Am arătat că toate organele ministerului, ca și întregul guvern se ocupă cu multă grijă de înlăturarea marilor dificultăți cărora trebuie să le facem față pentru a asigura îndeplinirea programului nostru de însămânțări, lipsa de semințe, de inventar agricol și de tractoare. Dificultățile pentru îndeplinirea planului de primăvară sunt cu atât mai mari cu cât avem de făcut față deficitului din toamnă de aproape 900 mii hectare; dacă acest deficit îl adăugăm la planul normal de primăvară de 5 milioane 500 mii hectare, înseamnă că avem de însămânțat aproape 6 milioane și jumătate de

hectare. În planul ministerului s-a prevăzut ca deficitul din toamnă pentru grâu să fie înlocuit cu alte culturi de orz, ovăz, porumb, fasole, cartofi, mei, nutreț și grâu de primăvară, dacă vom avea un disponibil din aceste semințe, în special în Moldova, Bucovina și Vestul Transilvaniei. Am arătat în continuare că guvernul a decis să pună la dispoziția ministerului toate fondurile necesare pentru promovarea semințelor necesare și să-i dea tot concursul necesar pentru realizarea planului de însămânțări. Le-am arătat apoi demersul făcut de mine pe lângă Comandamentul sovietic în scopul de a ne ajuta în realizarea planului nostru de însămânțări. „Am găsit, am spus eu, la dl. general Vinogradov cea mai largă înțelegere și o largă bunăvoință de a ne sta în ajutor. El s-a arătat dispus să ne dea tot sprijinul atât în privința transporturilor, cât și a semințelor pe care voim să le importăm din Uniunea Sovietică, tot așa cum au obținut și finlandezii. Mai mult, el s-a arătat dispus să ne ajute cu un important număr de tractoare din Ucraina pentru arăturile de toamnă din Moldova și Bucovina".

În privința reformei agrare, am ținut să precizez că de îndată ce Comisiunea agrară va termina de pus la punct toată documentația necesară se va proceda la redactarea proiectului de reformă agrară, pentru ca ea să fie realizată, dacă se poate, și în primăvara aceasta, dacă împrejurările externe ne vor permite acest lucru. „Realizând o astfel de reformă în împrejurările de azi, am continuat eu, noi trebuie să ținem seama de experiențele din trecut când după fiecare expropriere și împroprietărire, căutându-se satisfacerea condițiilor sociale și politice, s-a pierdut din vedere aspectul lor economic. Azi, când noi avem un război pe brațe și un Armistițiu de satisfăcut, nu putem risca reducerea producției agricole". Am cerut celor prezenți, ca tehnicieni ce sunt, să ia cuvântul și să facă propunerile pe care le găsesc ei necesare, pentru îndeplinirea planului nostru de însămânțări de primăvară.

Bietul Zăroni, care a vorbit după mine, surprins de discursul meu, a fost nevoit să recunoască fără echivoc că „din cuvântarea d-lui ministru Hudiță se vede clar preocuparea de a se întocmi un plan real și practic pentru executarea însămânțărilor de primăvară". El a cerut celor de față să facă propuneri precise pentru a se putea întocmi un plan aplicabil pe teren.

Au luat apoi cuvântul mai mulți inspectori agricoli și directori de Camere agricole, care au făcut tot felul de propuneri

practice referitoare la executarea planului de însămânțări. O comisiune restrânsă se va întruni peste câteva zile pentru ca, împreună cu Odobeșteanu și cu directorul producției vegetale, să întocmească un plan suplimentar de însămânțări, pe baza propunerilor făcute în ședința de azi.

La ora unu dejun cu Negel, acasă la el. Trecem în revistă toate problemele la ordinea zilei, interne și externe, înainte de a ne așeza la masă. Negel e foarte mulțumit de modul cum am vorbit regelui în chestiunea lui Tătărescu și mă felicită „pentru curajul și abilitatea" cu care am pus chestiunea lui Rădescu. „Eu pot discuta liber cu regele orice chestiune, afară de acelea care privesc personal pe Rădescu, mi-a spus Negel. Raporturile noastre nefiind prea bune, nu vreau ca regele să creadă că nu sunt obiectiv în judecarea lui ca prim-ministru". În realitate Negel nu-i iartă lui Rădescu că i-a suflat postul de președinte de Consiliu. Pe mine mă interesează un singur lucru în această chestiune să am un aliat sigur la Palat pentru a putea contracara influențele nefaste care se pot exercita asupra regelui din partea lui Tătărescu sau a fenediștilor. Negel îmi spune că după plecarea mea de la audiență regele a discutat cu el pe larg toată chestiunea lui Tătărescu, arătându-se chiar nemulțumit de încercarea lui Rădescu de a-l induce în eroare. Negel i-a explicat pentru ce el nu s-a amestecat în chestiunea celor vinovați de dezastrul țării, nevoind să se creadă că el are un interes personal, dar că acum, după ce chestiunea a devenit publică, el e nevoit să recunoască „totala justificare a partidelor politice care vor să sancționeze pe toți vinovații de dezastrul țării". Negel m-a asigurat că regele a rămas „definitiv convins" și că putem conta pe concursul lui.

Am ținut însă mai mult ca la orice altă chestiune să mă pun de acord cu Negel asupra politicii noastre față de Soviete, așa cum se prezintă ea astăzi, după declarațiile lui Churchill în Camera Comunelor. Spre regretul meu, Negel nu le cunoaștea. Aflu azi din gura lui că el citește neregulat ziarele și că posturile străine le ascultă foarte rar. Am fost nevoit să-i fac un scurt rezumat al acestor declarații pentru a scoate în evidență importanța lor pentru noi în relațiile de viitor cu Sovietele. I-am repetat și lui Negel ceea ce-i spusesem lui Lupu, Mihalache și Ghiță Pop, subliniind pentru el, că mareșal al Palatului, că de azi înainte, atâta timp cât continuăm loial războiul alături de trupele rusești și executăm corect Armistițiul,

avem tot dreptul să refuzăm orice amestec al Moscovei în treburile noastre interne. Cât despre terminarea războiului, Churchill a precizat şi mai bine poziţia Angliei: nu pot exista sfere de influenţă şi toate popoarele sunt libere să-şi aleagă guvernele care le vor pe baza unor alegeri complet libere. Negel a rămas profund impresionat, întrucât el se temea realmente de rămânerea ţării noastre, a Poloniei şi Balcanilor în sfera de influenţă rusească. „Aceste declaraţii au o importanţă Capitală pentru noi, a declarat Negel. Plec imediat după dejun la Sinaia pentru a pune în curent pe rege cu aceste lucruri. Dacă Churchill a vorbit astfel, continuă Negel, înseamnă că şi Roosevelt este de acord cu el, căci altfel el nu putea fi atât de tare şi de clar faţă de Moscova, acum în ajunul Conferinţei celor Trei". Negel, în entuziasmul său, vede deja alegerile generale câştigate de Partidul Naţional Ţărănesc şi pe mine drept viitorul preşedinte de guvern, fiind convins că Maniu e prea suferind pentru a mai ocupa un astfel de post. Negel e convins că şi regele se va bucura de această perspectivă, deoarece, spune el, „regele are o mare stimă faţă de d-ta". I-am răspuns că eu n-am astfel de veleităţi, voind să mă reîntorc la catedră şi la cercetările mele, însă n-am insistat prea mult din motiv de prudenţă politică. Ne-am despărţit la ora 2^{30}, rămânând să ne vedem după reîntoarcerea lui de la Sinaia, unde el a plecat imediat.

Seara la 7^{30}, la Burton Berry, după un telefon schimbat cu el de la Negel. Au mai fost invitaţi Stevenson, Le Rougetel şi Schuyler. Cum m-am aşezat jos, Berry m-a întrebat râzând dacă cunosc ultimele declaraţii făcute de Churchill şi dacă sunt mulţumit de ele. „Principiile anunţate de el, am răspuns eu, chiar dacă Anglia şi Statele Unite n-ar fi în stare să le impună în întregime Sovietelor, au o foarte mare importanţă pentru noi, întrucât ele ne permit să ne apărăm independenţa şi completa noastră suveranitate faţă de orice amestec al Sovietelor. Noi putem acum să continuăm cu toată loialitatea războiul şi să aplicăm scrupulos Convenţia de armistiţiu pentru a nu da Moscovei nici un pretext de amestec. Rămâne acum să vedem dacă la apropiata Conferinţă a celor Trei vor aproba şi Sovietele principiile lui Churchill". În cursul discuţiei care a urmat şi la care au luat parte cu toţii, eu am ţinut mereu să subliniez importanţa politică a declaraţiilor lui Churchill, care sunt de natură să liniştească spiritele în toate ţările în care au pătruns trupele ruseşti,

întrucât lumea se temea ca nu cumva anglo-americanii să fi acceptat pretenţia Sovietelor de a-şi impune o sferă de influenţă asupra tuturor ţărilor din Europa vecine cu ele. De ani de zile presa germană hitleristă şi cea fascistă au susţinut mereu această idee, acuzând pe Roosevelt şi pe Churchill că au cedat toate aceste ţări influenţei ruseşti. „E foarte bine, am spus eu, că Churchill a dat o dezminţire categorică acestor ştiri false". Stevenson şi Le Rougetel promit că vor informa guvernul lor despre „impresia excelentă" care au făcut-o în ţara noastră declaraţiile lui Churchill. Berry şi Schuyler spun că Roosevelt a susţinut în toate declaraţiile lui de politică externă aceleaşi principii, întrucât ele formează baza politicii externe a Statelor Unite. „Nu cred că ruşii îşi pot face vreo iluzie asupra atitudinii ţării noastre în privinţa acestor principii care rămân sacre şi inviolabile", zice Berry. „În caz contrar, adaugă Schuyler, ei ar avea mari decepţii".

Am trecut apoi la chestiunile interne care-i preocupă pe ei în mod deosebit. Berry şi Stevenson m-au întrebat cum stăm cu plata datoriei de război faţă de Soviete. Le-am făcut o expunere amănunţită în această privinţă, arătându-le că dacă la ceea ce s-a plătit ruşilor în contul celor 300 milioane de dolari până acum se mai adaugă şi ceea ce „au luat direct", fără să dea chitanţă, se pare că „datoria de război e achitată deja cu vârf şi îndesat". Le-am povestit măsura luată de Rădescu şi care deja a ajuns la cunoştinţa guvernului sovietic, de a se aduna date precise din fiecare judeţ de tot ce-au ridicat ruşii de la particulari şi din depozitele statului în mod cu totul abuziv. „Vreţi să spuneţi furturi ordinare", m-a întrebat Berry. „Cam aşa ceva, am spus eu, însă pentru a nu-i jigni, noi le spunem în corespondenţa cu Sovietele „des prélèvements directs". Au râs cu toţii câteva minute. Berry şi Stevenson mi-au cerut unele lămuriri asupra polemicii din presa noastră referitor la campania de însămânţări de primăvară. Le-am răspuns în câteva cuvinte care e substratul politic al acestei probleme, asigurându-i că ministerul meu veghează serios la îndeplinirea planului de însămânţări, în măsura în care ne vom putea procura seminţele necesare şi vom avea inventarul agricol respectiv pentru arături. Pentru aceasta am cerut şi sprijinul autorităţilor sovietice, cu toate că ştim foarte bine în ce măsură ele poartă răspunderea campaniei de presă în contra mea. N-a fost nevoie să insist prea mult deoarece toţi cei prezenţi cunosc manevrele

Sovietelor şi ştiu, ca şi noi, cât temei se poate pune pe cuvântul lor. Eu le-am atras atenţia asupra hotărârii noastre de a rezista cu toate mijloacele în contra oricărui amestec sovietic în treburile noastre interne. „Chiar şi cu armele?", m-a întrebat Le Rougetel. „Chiar şi cu ele, aducând eventual de pe front câteva divizii, dacă ruşii calcă Armistiţiul", i-am răspuns eu. „Să sperăm că nu vom ajunge aici", a spus Berry. „Totul depinde de hotărârea şi de fermitatea cu care Churchill şi Roosevelt îşi vor susţine principiile lor atât de frumoase faţă de ruşi la întâlnirea apropiată", am răspuns eu. Am ajuns acasă la 11[45].

Luni, 22 ianuarie 1945

La minister la ora opt dimineaţa. Lucrez cu Buşniţă la proiectul de lege privitor la înfiinţarea satelor pescăreşti. Neculai Ion îmi prezintă programul aprovizionării Capitalei cu lemne de foc din pădurile statului din jurul oraşului, pe luna februarie. Pe luna ianuarie în curs ministerul a reuşit să aprovizioneze toate instituţiile publice, precum şi populaţia Capitalei. Nici până azi ruşii nu ne-au restituit vagoanele de cale ferată folosite de ei în Ungaria, Bulgaria şi Iugoslavia pentru a putea transporta în Capitală lemnele de foc depozitate în diferite gări din apropiere şi care nu pot fi aduse cu căruţele ţăranilor.

La ora 11 am primit în audienţă mai multe persoane, printre care şi un ziarist de la „Dreptatea ţăranilor", care mi-a pus mai multe întrebări privitoare la însămânţările de primăvară şi la campania care o duce contra mea presa fenedistă. I-am dat lămuririle necesare. Am primit apoi trei învăţători din judeţul meu, care, având locuinţele şi şcolile distruse din cauza războiului şi neputându-le repara în timpul iernii, m-au rugat să intervin la Ministerul Învăţământului pentru a fi menţinuţi fie în Capitală, fie în satele unde au fost refugiaţi. Le-am răspuns că aşa ceva nu e posibil, întrucât există o hotărâre guvernamentală pentru a sili pe toţi funcţionarii refugiaţi să se întoarcă la posturile lor. Doi preoţi, unul din Hărmăneşti şi altul din Liteni, au venit să-mi ceară o adeverinţă că sunt membri vechi ai organizaţiei mele din Baia pentru a nu fi urmăriţi ca foşti legionari. Şi pe aceştia am fost nevoit să-i refuz, neputând semna acte false.

Iau dejunul la Isidor Karmitz[207], care m-a invitat de câteva ori şi n-am avut timp să accept. De data aceasta am fost singuri. El trebuia să mă întreţină într-o chestiune strict personală şi de aceea nu şi-a mai invitat fraţii, ca de obicei. Înainte de dejun el m-a întreţinut despre necazurile lui personale, cerându-mi părerea dacă n-ar trebui să plece pentru câtva timp în străinătate. El este alarmat de ştirile care circulă printre comunişti în privinţa arestării lui posibile şi judecarea sa în calitate de criminal de război întrucât prin certificatul dat lui şi fraţilor săi de către Antonescu se recunoşte importanţa concursului întreprinderii lor farmaceutice în războiul dus contra Sovietelor. „După ce ne-au rechiziţionat toate depozitele noastre cu medicamente, zice Karmitz, acum comuniştii pretind că noi am colaborat cu Antonescu în războiul contra Sovietelor; aşa absurditate n-am mai văzut până acum". L-am liniştit, asigurându-l că din fericire pentru el şi pentru fraţii lui în guvernul Rădescu mai suntem şi noi, ţărăniştii şi liberalii, care avem majoritatea. Karmitz îmi repetă din nou ceea ce îmi mai spusese despre proastele lui raporturi cu comuniştii în general şi cu Pătrăşcanu în special, cărora el şi fraţii săi au refuzat în permanenţă să-i ajute cu bani. „Toţi aceşti indivizi formează coloana a 5-a sovietică şi noi, zice Isidor, i-am considerat tot timpul nişte trădători. O parte dintre ei erau agenţi ai Siguranţei, lucru care-l ştiam precis de la prietenul meu Parizianu, şeful Serviciului de Siguranţă la Prefectura de Poliţie a Capitalei". Informaţiunea aceasta este perfect exactă, întrucât în vara anului trecut, înainte de 23 august, cât timp eu şi familia mea am stat la Snagov, am întâlnit în mai multe rânduri pe Isidor Karmitz la vila lui Parizianu[208], unde aveam întâlniri cu colonelul Mădârjac[209], secretar general la Interne, pentru Ordinea Publică. Mădârjac locuia cu soţia lui la Parizianu, unde avea o cameră şi Karmitz. Toţi trei erau prieteni foarte buni.

În privinţa situaţiei externe, Isidor este foarte pesimist. I-am arătat cum văd eu situaţia în urma declaraţiilor lui Churchill. El a rămas tot la părerea lui că ruşii vor rămâne şi după război foarte tari şi deci foarte primejdioşi pentru România şi pentru toate celelalte ţări pe care pretind ei că le „eliberează" de sub nemţi. Prietenii săi din Franţa şi Statele Unite îl informează regulat de cum văd ei situaţia externă. După cât înţeleg el are strânse legături cu mişcarea sionistă internaţională pe care o ajută cu mulţi bani. După conducătorii

sioniști, ruşii vor rămâne foarte tari, întrucât Roosevelt şi colaboratorii lui apreciază foarte mult concursul militar al Sovietelor şi apoi Statele Unite au nevoie de o Rusie puternică nu numai în Europa, pentru a împiedica o redresare a Germaniei, cât mai ales în Asia, contra Japoniei, pentru un echilibru în Pacific. Isidor este informat că şi evreimea din Anglia gândeşte la fel, întrucât „pedepsirea exemplară a Germaniei pentru crimele ei din timpul războiului nu se poate realiza decât cu ajutorul unei Rusii puternice, indiferent de regimul ei social". „Deşi teoretic atât Anglia, cât şi Statele Unite, continuă Isidor, sunt contra împărțirii globului în zone de influență", se pare că în privința Rusiei Sovietice ele sunt dispuse să închidă ochii în privința țărilor vecine ale ei, „cel puțin permițându-i să instaleze guverne prietenoase față de ea". Isidor crede că pe aceste considerații se bazează Moscova când încearcă să impună la Varşovia guvernul pe care îl vrea ea. „Dacă Moscova reuşeşte în Polonia să impună la guvern pe oamenii ei din Comitetul de la Lublin, zice Isidor, cine o mai poate împiedica să facă acelaşi lucru la Bucureşti, situația României fiind infinit mai proastă decât a Poloniei". Desigur nu e lipsită de logică teoria lui Isidor, însă să sperăm că ruşii nu vor reuşi să-şi facă mendrele în Polonia şi nici la noi, dacă vom şti să rezistăm. Nu se poate ca anglo-americanii să nu reacționeze față de gestul porcesc al Moscovei, care în loc să aştepte sosirea guvernului legal polon de la Londra s-a şi grăbit să transfere în Varşovia, de-abia eliberată, guvernul satelit de la Lublin. Să vedem acum cum vor reacționa Roosevelt şi Churchill la apropiata întrevedere cu Stalin. În concluzie, i-am spus lui Karmitz că atâta timp cât rămâne la putere guvernul actual, el poate rămâne liniştit, văzându-şi de treburile lui.

Seara la 7^{30} o masă intimă la d-rul Stănculescu, cu Ghiță Pop, Aurel Dobrescu, Ilie Lazăr, Cezar Simionescu şi Leucuția. Timp de o oră şi ceva s-a discutat situația politică internă, atitudinea lui Lupu şi Mihalache, precum şi problema organizației Capitalei. Simionescu şi Stănculescu dau o serie de amănunte în legătură cu rivalitatea surdă dintre Lupu şi Mihalache în privința organizației Capitalei. Toate elementele care fuseseră ridicate la anumite situații în timpul cât trăia Madgearu, Lupu le-a înlăturat încetul cu încetul, înlocuindu-le cu persoane devotate lui. După moartea fratelui său, Costache[210], el s-a dezinteresat de Capitală, lăsând-o la dispoziția lui Stănculescu şi

Simionescu. În ultimul timp a început să se ocupe din nou, punând pe Leon în fruntea Culorii de Albastru şi căutând să-l îndepărteze pe nepotul lui Mihalache, Ion Marinache, de la şefia organizaţiei de Verde, unde el ar vrea să-l pună pe dr. Komorowski[211], protejatul lui Stănculescu. În această chestiune şi eu sunt de acord cu Lupu întrucât Marinache, în afară că este nepotul lui Mihalache – iar gurile rele pretind că e propriul lui fiu – nu are nici o calitate, fiind un mediocru, un avocat de duzină, care trăieşte numai din trafic de influenţă. Înlocuirea lui ar fi foarte uşoară dacă nu l-ar susţine Mihalache. În timpul din urmă Lupu a înlocuit de la secretariatul Capitalei pe avocatul Lărgeanu, fostul boxeur al lui Madgearu, întrucât acesta şi-a permis să-l critice, iar pe deasupra era şi prietenul lui Marinache. Simionescu spune că în ultimul timp locuinţa lui Lupu este frecventată zilnic de o serie de indivizi suspecţi în slujba comuniştilor, care spionează pentru partidul lor şi caută să-l convingă să se despartă de Maniu, „singura condiţie pentru a fi susţinut de F.N.D. la o eventuală şefie de guvern". Simionescu citează printre aceşti agenţi pe evreul Şaraga şi pe un oarecare Adam, fost învăţător suplinitor în judeţul Fălciu şi azi agent de siguranţă la dispoziţia lui Bodnăraş. Aflu cu această ocazie de la Stănculescu, că acum trei zile Ralea şi Ghelmegeanu i-au făcut lui Lupu o vizită deaproape două ore, între 5 şi 7 după masă şi că el şi cu d-rul Ilie Vasiliu s-au întâlnit cu ei la uşă. Lupu le-a povestit pe scurt discuţia avută cu aceşti neofiţi. El nu s-a jenat să critice pe Maniu pentru „intransigenţa lui ridicolă" în chestiunea pedepsirii celor vinovaţi de dezastrul ţării. Lupu le-a spus că acest proces dacă s-ar face l-ar putea atinge şi pe Mihalache şi o serie întreagă de fruntaşi ai partidului care, sub diferite forme, au colaborat cu regimul lui Carol şi chiar cu Antonescu. El le-a mai spus că Ralea şi Ghelmegeanu „i-au propus formal" să accepte programul fenedist şi atunci F.N.D.-ul îl va susţine pe el şi nu pe Groza la preşedinţia guvernului viitor. „Lupu ne-a lăsat a înţelege că într-o astfel de eventualitate, continuă Stănculescu, noi, prietenii lui, am putea obţine demnităţi de mare importanţă".

Cezar Simionescu a profitat de această informaţie pentru a-l ataca pe Lupu cu o rară violenţă, fără să mai ţină seama de prezenţa mea. Deşi recunosc defectele lui Lupu şi ambiţiile lui exagerate, totuşi l-am apărat totdeauna ca prieten şi n-am făcut cor cu detractorii

lui. Răspunsul meu a fost mult uşurat de intervenţia lui Ghiţă Pop care, în spiritul lui împăciuitor, l-a liniştit în mare parte pe Simionescu, căruia i-a explicat că „Lupu, cu toate micile lui ezitări şi impulsivităţi, totuşi a secundat politica lui Maniu în anii grei de luptă cu Carol şi Antonescu". „Ceea ce face el astăzi şi care ne-ar putea supăra, a continuat el, nu mai constituie nici o primejdie pentru partid, întrucât toată lumea îl cunoaşte azi drept un om în declin şi deci iresponsabil. Ticăloşi sunt cei care caută să-l folosească drept instrument pentru promovarea scopurilor lor".

„Lupu, am spus eu, este şi astăzi de bună credinţă în naivitatea lui şi când pezevenghi ca Ralea şi Ghelmegeanu îi trec pe la nas perspectiva unei preşedinţii de Consiliu, el crede că, acceptându-le propunerea, ar servi partidul. După cât îl cunosc eu, vă pot asigura pe toţi că Lupu, în ipoteza că ar ajunge, prin imposibil, preşedinte de guvern el n-ar accepta niciodată să servească ruşilor drept instrument poentru bolşevizarea ţării şi s-ar retrage după un imens scandal".

S-a trecut la celelalte chestiuni în care s-a constatat un acord complet. Vom face front cu toţii în privinţa reprimirii în partid a elementelor trădătoare şi vom atrage atenţia lui Mihalache să nu le mai sprijine în propriul lui interes. În ce priveşte pe Lupu, el trebuie menajat pentru a nu-l împinge în braţele linguşitorilor. Toţi mă roagă să veghez pe lângă el, ca şi până acum, „să nu facă vreo trăsnaie".

Ghiţă Pop şi Leucuţia au cuvinte grele la adresa lui Mihai Popovici, care „cu şiretenia lui" folosesc pe Lupu şi pe Mihalache în scopul de a pune el mâna pe conducerea partidului, profitând de boala lui Maniu. Leucuţia arată cum Popovici, ca să câştige pe Lupu, a acceptat să-l asocieze pe Fănel Mihăiescu[212] la funcţiunea de casier al partidului, când în realitate numai el se ocupă de fondurile partidului. „Este pur şi simplu scandalos, continuă Leucuţia, modul cum procedează acest om chiar faţă de Maniu. După ce toate fondurile partidului sunt adunate numai datorită prestigiului său, Popovici refuză sistematic să-i dea socoteală de modul cum sunt întrebuinţate, făcându-i tot felul de mizerii când e vorba să achite unele plăţi aprobate de şef. Va trebui să facem imposibilul ca la alegerile viitorului birou al partidului să scăpăm de această lepră din casieria partidului".

În timpul mesei eu le-am făcut o scurtă dare de seamă asupra importanței declarațiilor lui Churchill referitoare la relațiile noastre cu Sovietele, lucru care i-a bucurat pe toți, cu atât mai mult cu cât în ultimul timp propaganda îndrăzneață a F.N.D.-ului reușise să zdruncine moralul multora dintre prietenii noștri. În fine, pentru prima dată Ghiță Pop recunoaște în fine și el că după ultimele declarații făcute de Churchill „nu mai poate fi vorba de vreo pace separată cu Germania hitleristă și că probabil ea va fi ocupată de trupele aliate, inclusiv cele sovietice".

La urmă s-a discutat și atitudinea presei fenediste față de Maniu. Această presă și-a fixat deja atitudinea ei în privința „reîncadrării Ardealului de Nord în statul român" în sensul că acest lucru nu se poate realiza „decât sub un guvern fenedist, care să cuprindă toate forțele democratice", fapt care nu se poate realiza din cauza „opoziției lui Maniu, care împiedică acest lucru, prelungind inutil criza politică". Ghiță Pop, Ilie Lazăr, Leucuția și Dobrescu sunt toți patru de acord că îndată după căderea Budapestei, o parte a armatei noastre care se va întoarce în țară trebuie să se oprească un moment în Ardealul de Nord pentru a termina cu administrația sovietică, „trecându-se peste voința Moscovei, la rigoare". Ei cred că Maniu nu se va opune. Eu am susținut că această operație nu se poate realiza decât după o prealabilă înțelegere a noastră cu Comisia interaliată de control. Prietenii mei ardeleni cred că, angajând aceste tratative, nu ne-am mai putea folosi de elementul surpriză și în cazul acesta ar însemna să ne luptăm cu trupele sovietice, ceea ce ar fi și mai grav. Eu am rămas la părerea mea. Ghiță Pop a rămas să discute chestiunea cu Maniu, la Sibiu, dacă el nu se întoarce curând în Capitală. Am ajuns acasă la miezul nopții.

Marți, 23 ianuarie 1945

Lucrez la minister de la 8 la 10^{30} la programul de însămânțări și pun la punct ultimele chestiuni referitoare la legea de reorganizare a Ministerului Agriculturii. La 11 mă văd cu Negel la biroul său de la Palat. El s-a reîntors ieri seara de la Sinaia. A vorbit cu regele și l-a pus în curent cu toate chestiunile discutate cu mine. „Regele este încântat de declarațiile lui Churchill, zice Negel și este hotărât să reziste Sovietelor, dacă s-ar amesteca în treburile noastre interne".

Venind vorba despre boala lui Maniu, regele l-a întrebat pe Negel „pentru ce acesta nu se retrage de la şefia partidului pentru a-i urma profesorul Hudiţă, care mi se pare cel mai capabil dintre prietenii săi". Negel mă asigură că de mai multe ori, venind vorba despre retragerea lui Maniu de la şefia partidului, regele a pomenit numele meu ca cel mai indicat să-i ia succesiunea.

L-am informat pe Negel că în timpul cât a fost el plecat la Sinaia, eu am văzut pe Berry, pe Stevenson şi pe Le Rougetel şi că aceştia dau, ca şi mine, aceeaşi interpretare declaraţiilor lui Churchill. L-am rugat să sugereze regelui să-i invite cât mai des la Palat şi să păstreze cele mai bune relaţii cu ei, întrucât ne sunt foarte favorabili intereselor noastre şi nu au păreri prea bune despre Soviete. Am discutat apoi chestiunea Ardealului de Nord, spunându-i că unii dintre prietenii mei ardeleni se gândesc serios ca armata noastră, când se va reîntoarce de la Budapesta, să pună capăt dominaţiei ruseşti asupra Ardealului de Nord. Negel s-a speriat pur şi simplu, declarând că „un astfel de gest ar putea fi considerat drept o provocare la adresa Sovietelor şi le-am da ocazia pe care o caută cu lumânarea pentru a ne ocupa militar toată ţara". Cum aşa văd şi eu situaţia şi de aceea am spus prietenilor mei că nu se poate întreprinde nimic înainte de a-i preveni atât pe ruşi, cât şi pe anglo-americani. Negel e de părerea mea.

I-am arătat, în continuare, cum pune problema aceasta presa fenedistă, care condiţionează reîncadrarea Ardealului de Nord în statul român de formarea unui guvern fenedist, singurul care ar inspira încredere Sovietelor. „Să aştepte", a fost răspunsul scurt şi categoric al lui Negel. I-am repetat din nou rolul imens care-l are de jucat pe lângă rege pentru a-l menţine pe linia de rezistenţă fermă faţă de pretenţiile Sovietelor de a se amesteca în treburile noastre. Negel pare conştient de importanţa misiunii sale, deoarece şi el recunoaşte că regele este influenţabil şi că „asupra lui se exercită multe presiuni, nu toate în interesul ţării".

Iau dejunul în familie. La ora 6 mă vizitează Mihai Popovici. El l-a văzut ieri pe Maniu la Sibiu şi a discutat cu el mai multe chestiuni de partid, printre care şi plecarea mea în străinătate. Maniu ţine neapărat ca eu să plec cât mai repede. Popovici i-a explicat că pentru moment el nu-mi poate pune la dispoziţie decât maximum 10 mii franci francezi, rămânând restul să mi se completeze cu franci

elvețieni din fondul de 10 milioane depuși de mareșalul Antonescu în Elveția. I-am spus că acest aranjament nu-l accept. Eu nu pot pleca cu soție și cu doi copii și să mă văd într-o zi pe drumuri, neavând nici cu ce trăi și nici în situația de a îndeplini misiunea pentru care plec. „Cu ce bani pot eu pleca la Londra, la Washington și cu ce mijloace mă pot deplasa, vedea oameni politici, da interviuri, redacta memorii, publica articole în ziarele importante etc., etc. Dacă e vorba să nu-mi pot îndeplini misiunea așa cum o înțeleg eu în interesul țării atunci prefer să stau în țară și să-i apăr interesele cât voi putea de aici". Popovici crede că Maniu poate aranja foarte ușor această chestiune cu Vișoianu, care poate deschide un cont până la o sută de mii franci elvețieni la dispoziția mea din fondul țării în Elveția. I-am răspuns că n-am nici o încredere în această secătură cu care nu schimb o vorbă la ședințele Consiliului de Miniștri și care din ostilitate față de mine ar fi în stare să-mi pună tot felul de piedici. „Dacă vrei să compromiți definitiv plecarea mea în străinătate, i-am spus eu, atunci pune-l în curent pe Vișoianu. De când știe că eu duc lupta în Consiliul de Miniștri pentru implicarea în procesul răspunderilor a tutror celor care au colaborat cu regele Carol, mă urăște de moarte pentru că și el trebuie să dea socoteală pentru colaborarea cu ticălosul de Carol și pentru trădarea lui Titulescu, sub a cărui aripă ocrotitoare se complace să apară azi în toate declarațiile lui publice, ca și cum lumea nu știe că a fost deputat în Frontul regelui nebun". Popovici și-a menținut vechea lui părere că procesul răspunderilor nu se poate face, întrucât el ar putea implica pe foarte mulți dintre fruntașii noștri politici. „Iată un motiv în plus pentru a-mi facilita plecarea mea în străinătate căci ați scăpa de opoziția mea". „Este o idee", mi-a răspuns el, râzând. L-am pus apoi în curent cu modul cum văd eu declarațiile lui Churchill pe care nici el nu le cunoștea. A recunoscut că într-adevăr sunt foarte importante, mai ales că sunt făcute înainte de Conferința celor Trei. „În adevăr, aceste declarații, zice el, pot schimba mult poziția Sovietelor față de noi". „Avem în ele, i-am răspuns eu, o bază serioasă de rezistență față de amestecul Sovietelor în politica noastră internă".

Seara am citit presa, am lucrat la *Jurnal* și am ascultat Radio Londra. Ziarele noastre au publicat pe larg în ultimele zile declarațiile mele de duminica trecută în legătură cu însămânțările de primăvară. Majoritatea ziarelor le-au comentat favorabil; cele fenediste, în cap

cu „Scânteia", organul comunist, au făcut tot felul de rezerve, cum era de aşteptat şi publică un aşa-zis proiect de însămânţări datorat lui Zăroni. La şedinţa de duminica trecută, când eu am făcut declaraţiile cunoscute, a fost şi el prezent, declarându-se de acord cu programul ministerului, susţinut de mine. Proiectul zis Zăroni, care se publică acum de ziarele fenediste, este opera lui Groza şi a excrocului de Economu, care se folosesc de numele lui pentru a duce campanie în contra mea. Aşa înţelege secătura de Groza să lupte în contra mea, în speranţa că m-aş decide să stau de vorbă cu el. Voi discuta mâine cu Rădescu această nouă murdărie a lui Groza. Unele ziare fenediste caută să provoace neînţelegeri între mine şi liberali pe chestiunea agrară, susţinând că eu m-aş fi declarat în conferinţa de duminică favorabil unei reforme agrare „radicală şi rapidă".

Încă nici o ştire asupra datei Conferinţei celor Trei. Aliaţii au lichidat complet intrândul german din Ardeni. Ruşii se apropie de Breslau şi avansează adânc în Prusia Orientală. Americanii continuă cu succes ofensiva lor în Filipine. La Budapesta, luptele continuă în centrul oraşului. Nemţii îi obligă pe bieţii unguri să continue o rezistenţă disperată, care se va termina cu distrugerea completă a oraşului şi cu jefuirea lui de soldaţii ruşi, ca oraş cucerit prin forţa armelor. Sper că trupele noastre nu vor participa la acest vandalism.

Miercuri, 24 ianuarie 1945

Lucrez pentru cursul de mâine la Facultate. La 11 mă duc la *Te Deum*-ul de la Patriarhie pentru sărbătorirea Unirii. Sunt prezenţi toţi membrii guvernului. Vorbesc puţin cu Rădescu. El e ocupat azi toată ziua, aşa că ne vom vedea mâine la 11. Fac doar act de prezenţă şi mă înţeleg cu Dinu Brătianu să mă duc la el mâine la 12^{30}.

Iau dejunul acasă, iar după masă lucrez pentru curs. Scriu la *Jurnal* şi fac ceva ordine prin corespondenţă, care formează un teanc voluminos. Mi-ar trebui cel puţin un secretar particular şi nu mă pot decide încă. Dacă n-ar fi vorba de plecat în străinătate, poate m-aş decide mai uşor, aşa mai amân acest lucru în speranţa că mă voi putea descurca şi singur. Radio Londra anunţă în cursul nopţii că întâlnirea celor Trei va avea loc la începutul lui februarie, undeva în Europa, întrucât Stalin nu poate părăsi Rusia tocmai în acest moment

când el dirijează marea ofensivă contra Germaniei. În Grecia lucrurile par a se liniști.

Joi, 25 ianuarie 1945

După curs, vorbesc în cancelaria facultății cu Șerban și cu Dragoș Protopopescu, care mă informează că Rosetti-Bălănescu se laudă că vor fi epurați „pentru activitatea lor huliganică din trecut". Ies cu ei și continui discuția cu dânșii până la minister. Șerban este amenințat să i se răscolească activitatea lui de la Iași, pe vremea cât a fost prefect de poliție și a luat măsuri severe în contra celor câțiva studenți basarabeni bănuiți de bolșevism. Pe Protopopescu îl amenință cu trecutul lui de legionar. Îi liniștesc, încurajându-i să nu se potrivească acestor amenințări ridicole. Nu știu dacă am reușit. N-am putut continua discuția căci în dimineața aceasta am program foarte încărcat.

La minister expediez lucrările curente, iar la ora 11 mă duc la Rădescu, la Interne. Îl pun în curent cu măsurile luate pentru însămânțări și cu reaua credință a lui Groza, care vrea să facă din această chestiune un cal de bătaie în contra mea și chiar a lui Rădescu. Acesta îl detestă nu numai pentru atitudinea lui obraznică, dar și pentru motivul că vede în el un rival la președinția guvernului. „Lasă-l pe seama mea, mi-a spus Rădescu, am eu ac de cojocul lui scârbos; dispun deja de un dosar voluminos despre activitatea acestui aventurier obraznic, vândut rușilor și care joacă cum îi cântă ei. Îl voi demasca curând atât pe el, cât și pe ceilați ticăloși în slujba Moscovei". Rădescu cunoaște și el campania presei fenediste în contra mea și se bucură spunându-mi că „atacurile acestor ticăloși sunt o dovadă că se tem de mine și de măsurile bune care le iau în minister". „Acești indivizi, a continuat el, atacă pe toți cei în care văd piedici serioase în calea planurilor lor. Cu cât te vor ataca mai mult cu atât vor dovedi că ești mai primejdios pentru ei pentru că singurul lor scop este pregătirea bolșevizării țării". Rădescu mă asigură de tot sprijinul său, însă mă roagă să fiu „prudent" în chestiunea reformei agare, „care nu se poate înfăptui decât după terminarea războiului". I-am răspuns că și eu sunt de aceeași părere cu el, dacă el îmi garantează că nu va ceda presiunii fenediste. „Nu numai că nu voi

ceda, mi-a răspuns Rădescu, dar dacă se vor obrăznici, sunt decis să-i scot şi din guvern".

Cu aceasta am trecut la declaraţiile lui Churchill, pe care Rădescu le cunoştea foarte superficial. I-am repetat pasajele principale, însoţindu-le de comentariile respective pentru a vedea şi el că de azi înainte avem şi noi pe ce ne baza pentru a rezista ruşilor în caz că s-ar amesteca în politica noastră internă. L-am informat că am discutat pe larg cu Negel această chestiune şi că atât el, cât şi regele sunt de acord cu interpretarea mea. „E perfect, voi vorbi şi eu cu regele pentru a ne pune de acord asupra planului de a sfârşi cu anarhia fenedistă".

De la Rădescu m-am dus la Dinu Brătianu, care m-a reţinut la dejun. A mai invitat pe Bebe Brătianu şi pe Romniceanu. Am trecut cu ei în revistă toate chestiunile discutate cu Rădescu, constatând un acord complet între noi. Şi Dinu Brătianu dă aceeaşi importanţă declaraţiei lui Churchill şi s-a bucurat când i-am spus că Negel şi regele le interpretează la fel. „Cred că de acum înainte, zice Bebe Brătianu, am scăpat complet de ameninţarea Sovietelor în privinţa reformelor pe care ne putem sili să le facem acum, înainte de sfârşitul războiului". „Aceasta numai în cazul că la Conferinţa celor Trei, zice Romniceanu, anglo-americanii vor reuşi să impună Sovietelor principiile enunţate de Churchill. Eu tare mă tem că toate aceste principii frumoase ar putea fi călcate în picioare de ruşi, dacă vor vedea că ele nu sunt impuse cu forţa, singurul argument de care ei ţin seama". Dinu şi Bebe Brătianu sunt ceva mai optimişti. Eu mă raliez lor, spunând că „indiferent de ce vor face ruşii, principiile lui Churchill rămân valabile pentru noi şi pe baza lor noi putem foarte bine rezista încercărilor ruseşti de a ne bolşeviza ţara ". Romniceanu se raliază interpretării mele. Terminăm discuţia acestui punct cu rugămintea mea ca şi liberalii să caute a menţine un contact strâns cu regele pentru a-l feri de influenţe nesănătoase.

În timpul dejunului eu am ridicat chestiunea delicată a lui Tătărescu şi colaboratorilor săi, întrucât Rădescu m-a anunţat că mâine la 11 a convocat Comisiunea interministerială pentru a întocmi lista celor care vor fi arestaţi în primul lot. I-am informat apoi despre discuţia avută cu Rădescu în această privinţă şi apoi cu regele, fiind de faţă şi Negel. A făcut mare impresie asupra lor amănuntele care le-am dat în legătură cu modul cum am pus problema regelui şi mai ales

răspunsul acestuia că dacă persoana tatălui său nu va fi pusă în discuție, atunci este și el de acord să se facă procesul tuturor colaboratorilor săi. Le-am spus și amănuntul că regele s-a declarat de acord cu mine că Rădescu are el motivele lui ca să-l scape pe Tătărescu de proces. Am terminat expunerea mea, repetându-le poziția partidului meu și a lui Maniu personal în procesul răspunderilor, rugându-i să rămână solidari cu noi și să treacă cu vederea anumite incoveniente pentru unii fruntași ai partidului lor. Le-am mai spus că și la noi în partid există păreri diferite față de acest proces și că unii se tem chiar că Mihalache ar putea fi implicat pentru cele câteva săptămâni cât a fost consilier regal în 1940. „Noi însă nu putem sacrifica principiul de dragul câtorva persoane și de aceea vă rog să procedați și d-voastră la fel", am terminat eu.

În timpul cât am vorbit eu, m-am uitat mereu la interlocutorii mei. Dinu și Bebe Brătianu erau realmente jenați, în timp ce Romniceanu îmi făcea impresia că era de acord cu argumentarea mea. Dinu Brătianu a găsit de cuviință să-mi răspundă el pentru a nu lungi inutil discuția. Reproduc cât mai exact posibil răspunsul său. „Tătărescu și cei câțiva scelerați din jurul său, a început el, trebuie desigur pedepsiți exemplar pentru partea lor de răspundere la dezastrul țării. Sunt de acord cu partidul d-voastră și cu dl. Maniu în această privință și-mi voi ține cuvântul. Desigur, știți și d-voastră că acest proces are și o parte jenantă pentru mine și pentru partidul meu, în numele căruia Tătărescu a guvernat țara mulți ani. Până la un punct mi s-ar putea reproșa și mie și prietenilor mei că nu ne-am opus mai categoric politicii nefaste a grupului Tătărescu etc. Toate acestea le știu foarte bine și sunt gata să-mi iau toată răspunderea. Mă întreb însă dacă în împrejurările de azi, cu rușii în țară și cu războiul încă neterminat, este totuși momentul potrivit pentru acest proces și dacă n-ar fi mai bine ca el să fie amânat pe mai târziu, într-o perioadă de pace, fără trupe străine în țară, când am dispune și de un Parlament ieșit din alegeri libere, singurul for care ar avea toată autoritatea și ar putea prezenta și toată garanția că procesul răspunderilor s-ar putea face în toate condițiile de obiectivitate posibile. Eu aștept să discut această chestiune cu dl. Maniu înainte de a lua o hotărâre definitivă".

I-am răspuns că Maniu rămâne intransigent în această chestiune și că săptămâna trecută ne-a comunicat prin Ghiță Pop, care l-a vizitat la Sibiu, să cerem chiar dacă ar fi să rămânem singuri, ca

procesul răspunderilor să înceapă cu anul 1938, deci cu toți colaboratorii ticălosului de Carol. Cât despre celelalte argumente aduse de Dinu Brătianu mi-am permis să le combat, arătându-le că amânarea acestui proces va echivala de fapt cu renunțarea la el, lucru care ne-ar pune într-o lumină jenantă față de opinia publică căreia i-am promis de ani de zile acest proces. Le-am spus în continuare că ar fi o mare greșeală să fie lăsat un ticălos ca Tătărescu, care nu așteaptă decât momentul de a scăpa de proces, pentru a trece cu arme și bagaje de partea fenediștilor, care au nevoie nu de el, o secătură, ci de titlul lui de fost președinte de Consiliu, pentru ca rușii să poată înghite gura aliaților lor, englezi și americani, că F.N.D.-ul cuprinde suficiente personalități politice pentru a avea dreptul să revendice puterea. „Arestându-l și vârându-l în procesul răspunderilor, am continuat eu, îl dezumflăm atât cât trebuie pentru ca rușii să nu-l mai poată folosi drept instrument. De aceea mâine, la ședința comisiunii interministeriale, eu voi cere arestarea lui". „Din acest puncnt de vedere, eu cred că dl. Hudiță are mare dreptate", a spus Romniceanu. Bebe Brătianu a găsit și el că „în adevăr, arestarea lui Guță ar însemna o serioasă lovitură dată F.N.D.-ului și patronilor lui, Sovietele". „Chestiunea aceasta noi trebuie s-o analizăm cu toată seriozitatea", a declarat Dinu Brătianu.

Eu n-am insistat din delicatețe față de acest bătrân onorabil. Am ieșit cu Romniceanu, care m-a felicitat pentru modul cum am pus chestiunea, asigurându-mă de tot sprijinul lui și promițându-mi că el și prietenii lui vor căuta să-l convingă pe Dinu Brătianu să cedeze și el „pentru a termina odată cu acest grup de ticăloși".

Restul zilei stau în casă și lucrez la curs, scriu la *Jurnal* și citesc presa și ascult Radio Londra. Ziarele fenediste continuă să agite problema însămânțărilor de primăvară, căutând să o prezinte drept un conflict între mine și Zăroni. De două zile Groza și excrocul de Economu au întocmit un plan de însămânțări, pe care-l prezintă drept opera lui Zăroni, plan care în realitate este o simplă parafrazare a proiectului ministerului, pus la punct de mine. Unele fițuici fenediste publică tot felul de năzbâtii sub titluri grave de „lupta dintre miniștrii Hudiță și Zăroni", afirmând printre altele că eu „urmăresc probabil sabotarea însămânțărilor în scopul de a înfometa țara și de a împiedica armata să lupte cum trebuie în contra nemților". Un scrib, Chirtoacă, publică în „Scânteia" de ieri un lung articol în care mă

face răspunzător de neîndeplinirea planului de însămânțări de toamnă, când eu nici nu eram ministru. Ziarele serioase, care nu sunt în slujba F.N.D.-ului, publică declarațiile mele și planul de însămânțări întocmit de minister după indicațiile mele și caută să liniștească opinia publică, asigurând-o că planul de însămânțări va fi îndeplinit atât cât omenește este posibil. Printre aceste ziare se află: „Universul", „Jurnalul", „Timpul", „Curierul", „Dreptatea", „Viitorul", „Ardealul" etc., etc.

Citesc în „Dreptatea" de ieri un articol bine documentat privitor la inginerul N. Profiri[213], mare fenedist, cu toate că pe timpul lui Antonescu era o remarcabilă lichea nemțofilă, decorată cu „Vulturul german", în octombrie 1942. Autorul articolului se întreabă cum de un astfel de om poate fi admis în F.N.D., ba să facă parte și din comitetul de epurare de la Politehnica din Capitală. Răspunsul e simplu: F.N.D.-ul primește în sânul lui orice individ, indiferent trecutul lui legionar, cuzist, vaidist, fascist sau hitlerist, dacă se angajează să facă jocul Sovietelor, bolșevizând țara. Acesta este singurul criteriu după care F.N.D.-ul își recrutează partizanii. Altfel cum s-ar explica prezența în F.N.D. a unor indivizi ca Ralea, Ghelmegeanu, Iordan și probabil ca mâine și a lui Guță Tătărescu, secături slugarnice ale tuturor regimurilor de dictatură. Pe fronturile de luptă nimic deosebit.

Vineri, 26 ianuarie 1945

La minister la opt dimineața. Directorul de cabinet, Sebastian, îmi semnalează un articol apărut în ziarul Armatei Roșii, „Graiul Nou", în care un anume locotenent T. Petrova, se ocupă de problema însămânțărilor de primăvară, bătând în struna fenediștilor, și prezentând-o drept o obligație care decurge din Armistițiu. Articolul se leagă de declarațiile mele prin care am recunoscut că în toamna trecută au rămas neînsămânțate aproape un milion de hectare. „Acest fapt, scrie Petrova, este cu atât mai surprinzător cu cât și proprietăți care au posibilități de cultivare au rămas în întregime sau în parte neînsămânțate. Care ar fi starea morală și combativitatea soldaților dacă aceștia vor ști că familiile lor nu au asigurată pâinea necesară, dacă ei înșiși nu vor fi suficient aprovizionați? Mizeria creată voit și artificial de adepții hitlerismului cu scopul de a provoca

dezechilibru în spatele frontului nu poate fi tolerată căci serveşte inamicului". Articolul continuă cu ameninţarea că o bună recoltă priveşte şi Uniunea Sovietică, întrucât prin Convenţia de armistiţiu România e obligată să achite Sovietelor, în contul datoriei de război, în fiecare an, 7% în produse agricole. Autorul articolului afirmă că guvernul sovietic va ajuta cu tot ce depinde de el campania de însămânţări, însă pentru aceasta este necesar „să fie reprimaţi agenţii hitlerişti care în mod premeditat sabotează agricultura". Iată deci că ziarul rusesc îşi însuşeşte în întregime temele propagandei fenediste în contra mea. Eu am devenit în ochii lor un sabotor, care vreau să înfometez ţara şi să fac jocul Germaniei hitleriste! De azi înainte trebuie să mă aştept din partea comuniştilor la o campanie şi mai violentă pe tema însămânţărilor, întrucât presa sovietică le-a pus deja la dispoziţie noi teme, sabotajul şi intenţia de a ajuta pe hitlerişti.

Rezolv chestiunile curente, iar la 11 mă duc la Interne, la şedinţa comisiunii interministeriale, prezidată de Rădescu. Sunt prezenţi: Groza, Pătrăşcanu, eu şi Fotino. La propunerea lui Rădescu, se aprobă arestarea mai multor militari, foşti comandanţi de unităţi, acuzaţi de ruşi pentru crime de război. Când eu am ridicat chestiunea arestării lui Tătărescu, spre surprinderea mea colegul Fotino a cerut cuvântul pentru a propune ca această problemă să se tranşeze în plenul Consiliului de Miniştri. Rădescu s-a declarat de acord, spre satisfacţia lui Groza şi Pătrăşcanu. Rămânând izolat, n-am mai insistat şi am părăsit şedinţa, plecând direct la Mihai Popovici, unde era convocat biroul partidului, la ora 12. Prezenţi: Lupu, Popovici, Mihalache, Ghiţă Pop, Solomon, Leucuţia, Ghilezan, Răutu[214] şi Penescu, care nu pierde nici o ocazie de a-şi scoate în evidenţă funcţiunea lui de secretar general provizoriu. Deşi la ordinea de zi se aflau mai multe puncte referitoare la reorganizarea partidului, nu s-a putut discuta nici unul din ele, întrucât eu am ridicat problema arestării lui Tătărescu, punându-i în curent cu noua atitudine a liberalilor, privitoare la judecarea celor vinovaţi de dezastrul ţării şi cu cele întâmplate la şedinţa de azi a comisiunii interministeriale. Timp de câteva ore s-a discutat numai această problemă.

„Liberalii se dovedesc mai realişti decât noi, zice Mihalache, şi nu umblă după cai verzi pe pereţi. Noi ar trebui să urmăm exemplul lor şi să punem capăt unei chestiuni care nu se poate înfăptui şi care ne crează numai neplăceri". Lupu a repetat teza lui

cunoscută că procesul răspunderilor politice nu-l poate face decât sufragiul universal. „Cei care au greşit şi poartă răspunderea pentru dezastrul ţării, zice el, nu pot fi judecaţi decât de o singură instanţă, poporul, prin alegeri generale. Numai aşa pot fi lichidaţi definitiv ca oameni politici". După el a vorbit Popovici în acelaşi sens cu Mihalache şi Lupu, spunând că el a încercat tot timpul să-l convingă pe Maniu să renunţe la acest „proces imposibil şi primejdios totodată".

Am lăsat să le răspundă mai întâi Ghiţă Pop, ca ardelean şi prieten intim al lui Maniu. În răspunsul său, care a fost foarte bun, Ghiţă Pop s-a dat cam rău la Mihalache şi Popovici, menajând pe cât posibil pe Lupu. El arătat că partidul nostru s-ar „dezonora grav" dacă ar renunţa la acest proces şi că popularitatea lui de azi se datoreşte în cea mai mare parte lui Maniu personal, care „prin intransigenţa lui politică a salvat partidul de tot felul de compromisuri pe care şi le-au permis unii dintre fruntaşii lui atât pe timpul lui Carol, cât şi a lui Antonescu". „Care ar fi fost situaţia d-lui Mihalache, a continuat el, dacă Maniu n-ar fi declarat mereu că toţi colaboratorii lui Carol vor fi pedepsiţi sever la ziua socotelilor; prin această declaraţie, dl. Mihalache căpăta acoperirea necesară pentru încercările lui neizbutite de a se înţelege cu Carol, acceptând să îmbrace uniforma lui ridicolă şi postul de consilier regal. Declarând în faţa ţării că toate secăturile oportuniste vor fi aspru pedepsite, Maniu acoperea complet pe dl. Mihalache, în sensul că actele sale politice atât de greşite apăreau ca acţiuni de partid şi nu personale, cum erau de fapt. Dacă renunţăm la proces, cum rămâne atunci dl. Mihalache cu acţiunea lui din mai şi iunie 1940 de colaborare cu Carol? Mai are dânsul acoperirea necesară? Nu va zice lumea că toate ameninţările noastre la adresa colaboratorilor lui Carol n-au fost sincere şi că noi n-am urmărit altceva decât să-l acoperim pe dl. Mihalache în toată această poveste?" „Eu în orice caz am fost de bună credinţă", l-a întrerupt Mihalache. „O greşeală politică se plăteşte, d-le Mihalache, i-a replicat Ghiţă Pop, indiferent dacă ai fost sau nu de bună credinţă". Mihai Popovici a căutat să-i vină în ajutor, declarând că acţiunea lui Mihalache din mai 1940 a fost aprobată de mai mulţi fruntaşi ai partidului, printre care şi el. „Dacă nu mă înşel d-ta ai fost singurul care l-ai aprobat, i-a răspuns Lupu. Eu am fost alături de Maniu, considerând acţiunea lui Mihalache drept o mare

greşeală". „D-ta, Mihai, i-a spus Ghiţă Pop, ar fi bine să fii mai prudent, pentru că eu ştiu foarte bine pentru ce ţineai să se ştie la Palat că-l susţii pe dl. Mihalache, când în realitate nu erai sincer şi apoi ai pe conştiinţă multe lucruri care au nevoie de aceeaşi acoperire morală a lui Maniu. Încetaţi de a mai cârti în contra procesului răspunderilor pentru că nu vă daţi seama că vă tăiaţi craca de sub picioare. Singura teză care poate sta în picioare până la un punct este teoria d-lui Lupu cu sufragiul universal, deşi nici ea nu ne poate satisface, mai întâi pentru că prelungeşte răul şi ne compromite şi apoi sufragiul universal nu văd cum ar putea judeca el cu obiectivitate greşelile unor bandiţi politici".

După Ghiţă Pop am vorbit eu, căutând să evit orice polemică cu Mihalache, Popovici şi Lupu. Am ţinut să precizeze de la început că sunt de acord cu Ghiţă Pop în privinţa unei autorităţi morale a lui Maniu, de pe urma căruia partidul se bucură de un imens prestigiu în faţa ţării. „Când vorbim despre procesul răspunderilor politice, am spus eu, toată lumea ştie că e vorba de Maniu, întrucât el este acela care a condus aproape singur lupta contra lui Carol şi Antonescu; că pe parcurs a mai avut şi aliaţi, acest lucru nu diminuează cu nimic importanţa operei sale. Faptul că azi gruparea liberală de sub preşedinţia lui Dinu Brătianu se desparte de noi pe această chestiune nu reprezintă pentru mine nici o importanţă. Poate chiar că e mai bine pentru partidul nostru să rămânem singuri într-o chestiune în care liberalii, ca aliaţi, ne-ar fi putut chiar jena în cursul acestui proces. De altfel, i-am dus destul în spate, iar gruparea lui Dinu Brătianu dacă n-ar fi avut spijinul lui Maniu s-ar fi ales praful de ea până acum. Trebuie, de altfel, să-i şi înţelegem; cu ce obraz se prezintă ei la procesul lui Tătărescu când acesta a guvernat tot timpul cu Partidul Liberal, având alături, pe banca ministerială, oameni ca d-rul Angelescu şi d-rul Costinescu, cumnatul lui Dinu Brătianu. Rămânând singuri, noi ne păstrăm neştirbit întregul nostru capital moral şi ne vom putea mişca mult mai liber în privinţa realizării programului nostru democratic. Sub acest raport, Partidul Liberal reprezintă un balast pentru noi, mai ales dacă alegerile generale vor avea loc curând". În concluzie, eu am susţinut că partidul nu poate renunţa sub nici un motiv la acest proces şi că la viitoarea şedinţă a Consiliului de Miniştri noi trebuie să cerem arestarea lui Tătărescu. Leucuţia, Solomon, Ghilezan şi Răutu s-au declarat de acord cu

propunerea mea. Lupu a propus ca înainte de această şedinţă să se ia avizul lui Maniu.

Popovici ne-a reţinut la dejun. Eu le-am citit câteva pasaje din ziarul sovietic „Graiul Nou". Toţi găsesc amestecul ruşilor în această chestiune scandalos şi primejdios. Mihalache are numai cuvinte de laudă la adresa mea pentru „priceperea şi energia" cu care conduc ministerul. Când ne-am despărţit, el mi-a spus că e nevoit să plece în după masa aceasta la Dobreşti, dar că se va întoarce în Capitală peste trei zile, când ţine neapărat să discute cu mine „câteva chestiuni de partid".

Am ieşit cu Lupu, pe care l-am condus până acasă la el. Este încântat de modul cum l-a executat Ghiţă Pop pe Mihalache. „Era timpul să i se dea această săpuneală. El crede că lumea a uitat aerele care şi le dădea în mai 1940 când bestia de Carol făcuse apel la dânsul. El se şi vedea prim-ministru, gata gata să se răfuiască şi cu Maniu pentru a se pune bine cu Palatul". Lupu e mulţumit că „această săpuneală" nu i-am dat-o eu, ci un ardelean, „căci altfel, zice el, ar fi putut bănui că eşti de acord cu mine". Lupu se arată hotărât să activeze serios în organizaţia Capitalei şi e furios pe Mihalache pentru lipsa lui de sinceritate faţă de el. Lupu e convins că Mihalache urmăreşte şefia Capitalei şi că în vederea acestui scop toţi prietenii lui, în frunte cu Marinache, duc o luptă surdă în contra lui, răspândind peste tot vestea că Lupu „e ramolit şi face numai gafe". „Vreau să-i arăt şi lui şi tuturor celorlalţi calomniatori, continuă Lupu, că eu nu sunt încă ramolit şi că se înşeală profund când ei iau generozitatea şi buna mea credinţă drept ramolisment". I-am răspuns că face foarte bine dacă se hotărăşte să activeze, însă i-am recomandat să fie mai prudent în conversaţiile pe care le are cu adversarii noştri, care au tot interesul să ne calomnieze partidul. El mă asigură că totdeauna are în vedere interesul partidului, dar că nu poate închide gura „ticăloşilor şi intriganţilor". În realitate, Lupu rămâne incorigibil; el, înainte de toate; partidul şi fruntaşii săi pot fi oricând sacrificaţi pentru o mică satisfacţie de moment a orgoliului său.

Restul zilei rămân acasă. Citesc presa, scriu la *Jurnal* şi ascult Radio Londra. Trupele ruseşti sunt la periferia oraşului Breslau, pe care nemţii sunt hotărâţi să-l apere energic. Prima linie de rezistenţă germană, la Königsberg, a fost străpunsă de armata

sovietică. În Camera Comunelor s-a discutat deja problema condițiilor de pace care ar fi impuse Germaniei. Eden, întrebat de un deputat laburist în Camera Comunelor dacă se va acorda României un statut de cobeligeranță, i-a răspuns să i se adreseze în scris această întrebare. Cu această ocazie, Eden a declarat, în legătură cu participarea țării noastre la război, că „România a dat deja ajutor substanțial cauzei Aliaților, menținând 14 divizii în luptă. Posibilitatea măririi acestui ajutor, a continuat el, prin mijloace și măsuri ce urmează a fi luate de Aliați este în primul rând o chestiune de resortul Comisiunii de Control aliate de la Bucureşti". Presa britanică se ocupă în ultimele zile de Cehoslovacia, unde Sovietele caută, ca și în Polonia, să pregătească un guvern favorabil Moscovei în contra celui legal de la Londra, prezidat de Beneş[215]. Presa fenedistă continuă campania în contra mea pe chestiunea însămânțărilor. Unele ziare publică lungi articole despre „lupta mea cu Zăroni" și susțin că „este primejduită pâinea populației". Altele reproduc articolul din ziarul sovietic „Graiul Nou", care se ocupă de această problemă.

În fine, ziarul „Scânteia" publică programul de guvernare al Frontului Național Democrat. După ce atacă Partidele Național-Țărănesc și Liberal, pe care le consideră reacționare și ostile unei înțelegeri sincere cu Sovietele, anunță un întreg program economic și administrativ și se angajează „să facă imediat reforma agrară", expropriind toate moșiile până la 50 ha. În programul fenedist se mai promite „încadrarea Transilvaniei de Nord în statul român, căci numai un guvern fenedist poate inspira încredere Uniunii Sovietice". Acest angajament dovedește în mod definitiv complicitatea Moscovei în publicarea acestui program de guvernare fenedistă. Iată deci o situație nouă, începând de azi. F.N.D.-ul se prezintă drept singura formulă capabilă să „normalizeze relațiile noastre cu Sovietele", îndepărtând din guvern „elementele reacționare ale celor două partide, Țărănesc și Liberal". E foarte bine că lucrurile încep a se lămuri pentru toți acei care și-au mai făcut iluzii.

Sâmbătă, 27 ianuarie 1945

La opt dimineața la minister. Lucrez cu Bușniță și Neculai Ion. Pe la 9 primesc un telefon de la Ana Pauker, care vrea să mă vadă. Îi fixez o întâlnire la mine acasă în seara aceasta la ora 6.

La 11 mă duc cu Ghiță Pop la Rădescu. Discutăm situația creată prin publicarea programului de guvernare fenedistă. Rădescu e furios la culme şi se vede pus direct în cauză. „Programul fenedist, zice el, este opera Moscovei, căci altfel n-ar putea afirma că numai un guvern fenedist ar putea rezolva problema Ardealului de Nord". El a telefonat lui Negel să-l întrebe dacă regele vine în Capitală azi sau mâine, căci altfel se duce el la Sinaia să discute cu el „ce este de făcut". Din discuția care a urmat am înțeles că el dorește „o limpezire imediată a situației politice" în sensul că vrea să demisioneze şi să formeze un nou guvern, fără fenedişti, acceptând cel mult pe socialişti dacă Titel Petrescu se angajează s-o rupă cu F.N.D.-ul. Ghiță Pop şi cu mine îl sfătuim că nu precipite lucrurile şi să se înțeleagă mai întâi cu Maniu şi Brătianu. Cât desptre Titel Petrescu, noi ne îndoim că se va putea despărți de comunişti, întrucât toți prietenii lui mai apropiați au trecut deja de partea Moscovei. E foarte bine însă să-l vadă pe rege şi să-i explice cât de primejdios e amestecul Moscovei în treburile noastre. Rădescu e supărat şi pe Vişoianu, care, zice el, „face declarații slugarnice față de Soviete în speranța de a se pune bine cu ele". Rădescu îl bănuieşte de „relații vinovate cu comuniştii, pe care-i cultivă în detrimentul intereselor țării" şi spune că are un dosar voluminos despre aceste legături pe care are intenția să-l prezinte regelui pentru a se convinge şi el „cine este omul în care el şi-a pus atâta încredere". „Am observat, continuă el, cum acest individ, în cursul şedințelor Consiliului de Miniştri, caută tot timpul să facă jocul fenediştilor, pretinzând că el este omul regelui şi nu al partidelor". I-am spus lui Rădescu că-mi pare foarte bine că-l cunoaşte acum şi el foarte bine cine este această secătură care ne-a trădat şi pe noi şi pe Titulescu, binefăcătorul lui, care a pus în circulație politică un om de nimic şi cu totul lipsit de caracter.

Am ieşit de la Rădescu cu Ghiță Pop, pe care l-am convins să facă un drum la Sibiu şi să-l pună în curent pe Maniu cu situația. Va pleca în după masa aceasta pentru a se putea întoarce mâine seară. Părerea mea este că Maniu ar trebui să facă imposibilul şi să vină la Bucureşti pentru câteva zile pentru că numai el poate găsi o soluție politică gravelor evenimente la ordinea zilei. Ghiță Pop este de aceeaşi părere. Îl informez că seara aceasta voi vedea pe Ana Pauker, care probabil vrea să discute cu mine situația nouă creată prin publicarea programului de guvernare fenedistă.

La ora 6 precis a sosit Ana Pauker. A stat la mine până la 7^{30}. S-a mirat de modestia biroului meu şi a rămas şi mai surprinsă când i-am spus că locuinţa mea o am de la Ministerul Muncii şi că mai am de achitat aproape 500 mii lei pentru a deveni proprietarul ei. Am lăsat-o să vorbească pentru a înţelege scopul vizitei sale. Ea a început prin a-mi face complimente pentru convingerile mele democrate „sincere", spunând că ea cunoaşte trecutul meu pe terenul democraţiei şi poziţia mea de „om de stânga" în partidul meu şi că pentru aceasta ea ar dori să discute cu mine evenimentele la ordinea zilei şi să vadă dacă nu putem ajunge la un acord în privinţa lor. „A fost un act de mare curaj din partea d-voastră, continuă ea, declaraţiile care le-aţi făcut referitor la atitudinea evreilor din Moldova şi în interviul care l-aţi dat presei străine în legătură cu crearea unui stat naţional evreiesc, căci într-un partid care deschide larg porţile foştilor legionari astfel de idei sunt destul de primejdioase pentru autorul lor". „Aşa vi se pare d-voastră, i-am răspuns eu, pentru că legionarii, care au intrat în partidul nostru, au renunţat la ideile lor greşite şi au acceptat programul nostru în întregime, atât sub raportul lui social, cât şi al politicii lui externe. În aceste condiţii vă pot asigura că declaraţiile mele n-au provocat nici o împotrivire din partea lor". În continuare, i-am arătat că partidul nostru nu putea lăsa acest tineret, zăpăcit de propaganda hitleristă, să rămână pradă anarhiei, devenind astfel o pradă uşoară curentelor extremiste. Încadrate într-un partid de ordine, aceste elemente pot fi de folos ţării. Ana Pauker, care e o femeie inteligentă şi cultă, a sfârşit prin a mă înţelege. „Poate, în locul d-voastră, a spus ea, şi eu aş fi făcut la fel". Ea a continuat să-mi explice pentru ce a venit să mă vadă: întâi chestiunea ţărănească şi apoi programul de guvernare fenedist. Ea a început să-mi motiveze pentru ce partidul comunist e contra implicării într-un proces al răspunderilor pentru dezastrul ţării a colaboratorilor lui Carol, în cap cu Tătărescu, Cunoşteam teoria comuniştilor prezentată de atâtea ori în şedinţele noastre interministeriale de către Pătrăşcanu, Gheorghiu-Dej şi alţii. Am ascultat-o liniştit pentru că voiam să văd ce argumente noi poate aduce ea într-o chestiune arhidezbătută până acum şi mai ales să-mi dau seama cum se descurcă ea într-o problemă pusă la cale de Soviete cu cele mai mici amănunte.

„Ştiu de la Pătrăşcanu, începe ea, că d-voastră aţi cerut recent arestarea lui Tătărescu şi a colaboratorilor săi, dar aţi rămas în minoritate şi că propunerea d-voastră va fi supusă unei discuţii în Consiliul de Miniştri. Eu n-am venit să pledez cauza acestor oameni, pentru că ştiu că n-aş avea nici o şansă de reuşită, ci numai pentru a vă explica poziţia noastră şi a vă exprima totodată regretul nostru foarte sincer că d-voastră personal vă angajaţi într-o luptă pierdută dinainte şi care e de natură să vă creeze mari dificultăţi în calea unei colaborări de viitor între noi, lucru pe care eu personal şi prietenii mei o dorim foarte mult". Ea spune în continuare că după informaţiile ei, noi, naţional-ţărăniştii vom rămâne în minoritate şi în Consiliul de Miniştri, deoarece liberalii, ca şi Rădescu nu vor vota cu noi. După dânsa, procesul acestor oameni este „aproape imposibil de făcut", deoarece sunt prea mulţi care ar putea fi implicaţi şi apoi din punct de vedere strict juridic e foarte greu de stabilit răspunderea lor, întrucât ei pot invoca ori buna lor credinţă, ori acoperirea suveranului, care guvernând ţara ca un dictator, răspundea personal de politica externă a statului. „De altfel, a continuat ea, trebuie să vă mărturisesc că eu personal am oarecare recunoştinţă faţă de Tătărescu, de Ralea şi de Ghelmegeanu care în anii grei de închisoare ei mi-au dat o mână de ajutor ca să pot pleca în Uniunea Sovietică prin schimbul făcut cu basarabeanul Codreanu".

Am întrerupt-o imediat pentru a-i arăta că toţi aceştia n-au jucat absolut nici un rol în chestiunea acestui schimb şi că totul a pornit de la regele Carol, în urma unei audienţe a d-rului Lupu. I-am explicat că Lupu şi mine discutasem de mai multe ori cu Ostrovschi[216] chestiunea unui schimb de arestaţi politici comunişti cu moş Ion Codreanu şi că el era de acord. Din nenorocire, toate demersurile lui pe lângă Tătărescu, ca şi ale noastre, au rămas zadarnice. Lupu şi cu mine am rugat pe Ralea şi Ghelmegeanu, care făceau parte din guvern, pentru a interveni şi ei pe lângă Tătărescu pentru a-l convinge să accepte acest schimb, însă nici n-au voit să audă, de teamă să nu-şi rişte posturile lor. Cum însă regele Carol cu sistemul lui de intrigi căuta să cultive pe Lupu şi pe Mihalache pentru a-i detaşa de Maniu, eu i-am spus într-o zi lui Lupu de ce nu ar cere o audienţă regelui pentru a-i spune că greşeşte enorm în lupta care o duce contra lui Maniu şi cu această ocazie să-i vorbească şi despre cazul lui moş Ion Codreanu. Când Lupu i-a propus acest lucru, Carol

a sărit în sus de bucurie, văzând în acest schimb o ocazie de a sonda sentimentele guvernului sovietic la adresa lui. Regele i-a telefonat imediat lui Ghelmegeanu, ca ministru de Interne, să facă demersurile necesare pentru acest schimb. „Desigur, în urmă Tătărescu, Ralea şi Ghelmegeanu au căutat să-şi aroge un merit în acest schimb, mai ales după 23 august, când au văzut ce avantaje ar putea trage ei din această chestiune, am continuat eu. În realitate ei sunt nişte simpli poltroni, care vor să se laude cu meritele altora. Acesta e purul adevăr privitor la schimbul care s-a făcut între moş Codreanu şi d-voatră. Nu le datoraţi nimic, căci tot ce au făcut au executat ca nişte slugi plecate porunca stăpânului".

„În orice caz, mi-a răspuns Ana Pauker, indiferent de meritele lor în cazul meu, ei sunt în momentul de faţă prietenii noştri şi noi nu-i putem părăsi, mai ales că ceea ce li se reproşează este foarte greu de precizat din punct de vedere juridic". Am întrebat-o dacă ar vedea cazul acestor lichele tot aşa dacă ele ar face azi parte din partidul nostru. A zâmbit, răspunzându-mi că „ceea ce se poate permite unui prieten, nu se poate îngădui unui adversar". „Eu vă înţeleg foarte bine pentru ce vorbiţi aşa, e omenesc până la un punct, însă d-voastră nu ne puteţi obliga şi pe noi să judecăm la fel, care suntem angajaţi de ani de zile să judecăm şi să pedepsim exemplar pe toţi ticăloşii care poartă răspunderea atâtor nenorociri abătute asupra ţării".

Şi pentru că discuţia noastră a fost atât de sinceră, eu mi-am permis să-i spun cum văd eu atitudinea comuniştilor faţă de aceşti ticăloşi. „D-voastră, i-am spus eu, sunt sigur că aveţi exact aceleaşi păreri despre aceşti nenorociţi ca şi mine. Eu nu vă fac ofensa să vă cred atât de naivă şi de ignorantă totodată ca să nu vă daţi seama că argumentele folosite în contra procesului pe care vrem noi să-l facem n-au absolut nici o valoare pentru simplul motiv că Constituţia prevede clar răspunderea totală a miniştrilor şi iresponsabilitatea suveranului. Realitatea este că atitudinea partidului d-voastră în această chestiune vă este dictată de Moscova. Ea are nevoie să grupeze în jurul d-voastră cât mai multă adunătură de indivizi, indiferent păcatele lor din trecut, deoarece cu cât sunt mai pătaţi, cu atât pot fi utilizaţi mai uşor, întrucât n-au de ales decât puşcăria sau colaborarea cu d-voastră. Acest lucru îmi aminteşte „oastea de strânsură" pe care o adunau voievozii noştri din trecut, din toate

haimanalele satelor şi târgurilor, şi care avea misiunea să prade şi să dea foc la tot ce întâlnea în cale, în spatele armatei regulate, care urmărea pe inamic. D-voastră puţin vă pasă de valoarea morală a acestor oameni ca Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu etc. Singurul lucru care vă interesează sunt titlurile lor, funcţiunile lor, care pot prosti pe naivi, iar Sovietelor le pot servi ca argumente că F.N.D.-ul cuprinde foşti miniştri, preşedinţi de Consiliu etc., etc., argument cu care ele speră să poată închide gura aliaţilor anglo-americani. Noi ştim foarte bine acest lucru şi de aceea suntem hotărâţi să ne apărăm ţara în contra oricărui amestec din afară".

Ana Pauker a ascultat filipica mea cu o faţă zâmbitoare. „Şi admiţând că d-voastră veţi avea dreptate, mi-a răspuns ea când eu am terminat şi în adevăr tot acest program ar fi fost pus la cale de Soviete, cu ce-l puteţi d-voastră împiedica? Vă bazaţi pe anglo-americani? D-voastră nu vedeţi ce se întâmplă în Polonia, în Iugoslavia şi recent în Cehoslovacia? Dacă Sovietele vor să impună în România un guvern prietenos faţă de ele, credeţi d-voastră că Roosevelt şi Churchill le vor împiedica? D-voastră vă înşelaţi profund dacă credeţi aşa ceva. Adevăratul scop pentru care am venit la d-voastră este dorinţa mea de a încerca încă o dată să vă conving să mergeţi cu noi. Mi-ar părea enorm de rău să eşuez, căci în cazul acesta noi am fi siliţi să recurgem la alţii, care n-au nici pe departe calităţile d-voastră. Sper că am fost tot atât de sinceră în ceea ce v-am spus ca şi d-voastră. În orice caz, oricare ar fi rezultatul, trebuie să vă mărturisesc că discuţia cu d-voastră este o adevărată plăcere pentru mine, chiar şi atunci când d-voastră aveţi cuvinte prea aspre la adresa noastră". În continuare, ea mi-a spus că partidul ei s-ar fi putut adresa şi lui Lupu, încă acesta „e prea bătrân şi prea uzat pentru a putea face faţă rolului unui preşedinte de guvern". În ultima parte a conversaţiei am lămurit-o pentru ce eu nu pot accepta propunerea ei de a adera la F.N.D. „O singură posibilitate de colaborare cu partidul d-voastră şi cu socialiştii rămâne deschisă, i-am spus eu; dacă d-voastră vă separaţi de toată pleava cu care v-aţi înconjurat şi acceptaţi o colaborare loială cu partidul meu şi cu cel liberal pentru a apăra independenţa totală a statului nostru şi a dat ţării reformele democratice de care ea are nevoie". „Sper că ne-am înţeles definitiv", i-am spus eu la plecare. „Apreciez foarte mult sinceritatea d-voastră", mi-a replicat ea. Ana Pauker mi-a făcut şi de data aceasta impresie

foarte bună, cultă, inteligentă, realistă şi foarte bine orientată în politica externă. Moscova are în ea un reprezentant important în ţara noastră.

După plecarea ei citesc presa, scriu la *Jurnal* şi ascult apoi diferite posturi străine de radio. Presa fenedistă, întreţinută cu bani de Moscova, este de o slugărnicie dezgustătoare faţă de stăpânii ei. Ea nu face decât să traducă telegramele publicate de ziarele ruseşti şi publică articole elogioase la adresa lui Stalin şi a generalilor sovietici, lipsite de orice bun simţ. Dacă te-ai lua după comunicatele ruseşti ai putea crede că sovieticii duc tot greul în lupta cu nemţii. Nimic în presa lor despre anglo-americani şi nici o vorbă despre uriaşul ajutor american în armament, medicamente, bani şi alimente. Slugărnicia presei fenediste e cu totul dezgustătoare. Ziarul lui Cocea[217], „Victoria", a uitat că e un ziar publicat la Bucureşti şi scris în limba română. Cocea a fost întotdeauna un şperţar ordinar şi un om de nimic. Văd că şi-a asigurat de curând colaborarea fostului lupist Scarlat Calimachi[218], altă secătură care n-a făcut nimic în viaţă, exclus din familia sa, de către propria lui mamă şi care trăieşte de ani de zile din ce câştigă biata lui soţie, artista evreică Dida Solomon. Rar am întâlnit în viaţă hahaleră mai mare!

Presa engleză se ocupă de câteva zile de viitoarele condiţii de pace care vor fi impuse Germaniei. De acord cu ziarele americane, ea crede că ele vor fi foarte grele. Două în special sunt sigure: desfacerea unităţii germane, realizată cu forţa în 1871 şi lichidarea pentru totdeauna a militarismului german. Rămâne de văzut ce măsuri vor lua anglo-americanii pentru a împiedica acum bolşevismul rusesc să ia locul Germaniei hitleriste în Europa Centrală.

Pe frontul din Ardeni, întrândul german este în curs de lichidare. Ruşii avansează în Prusia Orientală. Se pare că 30 divizii germane sunt ameninţate de încercuire în această regiune. Sfârşitul Germaniei hitleriste se apropie cu paşi repezi. Ziare suedeze şi elveţiene vorbesc de câteva zile de capitularea apropiată a Germaniei, care ar fi încercat zadarnic să sondeze pe aliaţi, prin intermediul Spaniei, dacă i s-ar putea oferi condiţii onorabile. Răspunsul aliaţilor ar fi fost categoric: capitularea fără condiţii. Am fost totdeauna sigur de acest lucru.

Duminică, 28 ianuarie 1945

La Brăneşti. Plec cu Milica şi cu soţii Odobeşteanu. Neculai Ion şi cu inginerii silvici au organizat o vânătoare la Brăneşti, la care mă invită şi pe mine. Accept ca să văd cum arată o vânătoare, prima în viaţa mea. Neculai Ion cu Buşniţă şi Mihai Băcescu au mers în altă maşină. Era multă zăpadă şi cerul senin, nu prea frig. Pe la 12 a ieşit soarele. Am asistat din maşină la o parte din vânătoare, după care eu am vizitat Şcoala de pădurari. Vorba lui Lupu, am asistat la toate plăcerile vânătorii, afară de operaţia tragerii cu puşca. La unu jumătate a avut loc o masă la Casa de vânătoare a ministerului, în pădure, organizată de inginerii silvicultori. S-a petrecut foarte bine. Mihai Băcescu a reuşit să împuşte doi iepuri; era foarte mândru. Ne-am întors acasă pe la 5 seara, cu Odobeştenii. Ceilalţi au mai rămas să petreacă.

Seara lucrez pentru cursul la Universitate, scriu la *Jurnal*, citesc presa, ascult radio. Afară vremea devine urâtă şi rece. Pare a se pregăti de viscol pe la 9 seara. Nimic deosebit pe fronturile de luptă. Presa fenedistă continuă campania în contra mea pe chestiunea însămânţărilor şi face o largă publicitate programului lor de guvernare. Aştept să văd cu ce rezultat va veni în seara aceasta Ghiţă Pop de la Maniu pentru a putea pune la punct cu Rădescu şi cu liberalii un plan de luptă contra anarhiei fenediste. Conferinţa celor Trei se apropie. După Radio Londra, ea ar putea avea loc în primele zile ale lunii februarie, undeva în Europa de Răsărit. Este adevărat că în situaţia de azi, când ruşii se află în plină ofensivă pe tot frontul de Răsărit, Stalin, în calitatea lui de comandant suprem, nu poate părăsi Uniunea Sovietică. N-ar fi exclus ca întrevederea celor Trei să aibă loc într-o localitate pe teritoriul Uniunii Sovietice, poate chiar Moscova.

Luni, 29 ianuarie 1945

La opt dimineaţa la minister. Lucrez cu Odobeşteanu şi cu Ghiţulescu la reforma agrară. Citesc rapoartele pregătite până azi de către comisiunea agrară. Ghiţulescu, secretarul ei, îmi dă o serie de lămuriri în legătură cu mersul lucrărilor şi discuţiilor din comisiune. Sunt hotărât să convoc o nouă şedinţă a ei de îndată ce voi vorbi cu Maniu. La 10 îmi telefonează Ghiţă Pop, reîntors în cursul nopţii de la Sibiu, să ne vedem la dejun la „Capşa", unde vor fi prezenţi

Leucuția, Solomon și Ghilezan, la ora unu. Ghițulescu mă informează că delegații țărăniști din Comisiunea agrară, Zane, Spineanu și Serdici, se declară de acord în multe chestiuni cu delegații fenediști și că și dânșii sunt de părere că reforma agrară se poate face acum, în timp de război. Îi răspund lui Ghițulescu că atitudinea aceasta e determinată de raporturi tactice și că nu ei au calitatea să decidă când se poate înfăptui o astfel de reformă. Aștept să discut această chestiune cu Mihalache, zilele acestea. Eu am planul meu în această problemă. Îl voi discuta cu Maniu și dacă el îl aprobă îi voi da drumul, spre marea surprindere a fenediștilor și desigur și a liberalilor. Noi nu trebuie să uităm că suntem țărăniști și că problema agrară ne privește mai întâi pe noi și pe urmă și pe liberali și celelalte partide din F.N.D.. Noi nu putem permite altor partide să aibă inițiativa în astfel de probleme care privesc de aproape viața economică a țărănimii noastre.

La ora unu la „Capșa". Pe lângă cei citați mai sus mai este prezent și Sachi Boilă. Ghiță Pop ne pune în curent cu cele discutate cu Maniu, care va veni în Capitală peste 2–3 zile. El ne face un rezumat al discuției avute cu Maniu, care în general continuă să fie optimist, dacă regele rămâne ferm pe poziție. El i-a spus lui Ghiță Pop că noi, miniștrii, trebuie să-i atragem atenția lui Rădescu să nu precipe situația și să nu întreprindă absolut nimic fără o înțelegere prealabilă cu regele și cu Negel, singurul om cu cap la Palat și care poate ține piept anturajului prost al suveranului. Maniu crede că toată îndrăzneala F.N.D.-ului și pretenția lui de a veni la guvern se datorează Sovietelor, care vor să pună pe Churchill și pe Roosevelt, la apropiata întrevedere cu ei, în fața unui fapt împlinit. Dacă regele rezistă, Moscova nu poate face nimic, pentru că nu-i dă mâna să impună cu forța un guvern fenedist. „După Maniu, continuă Ghiță Pop, Sovietele își fac iluzii, crezând că dacă au succese importante pe frontul de Răsărit, pot obține orice concesii din partea lui Roosevelt și Churchill, uitând că și aceștia au obligațiile lor de a nu lăsa țările din Europa Centrală la discreția bolșevismului rusesc". Maniu este informat destul de bine despre atmosfera din Anglia și Statele Unite, datorită legăturilor sale cu Vaticanul, legături care se mențin cu tot războiul prin preoții uniți de la Blaj. Opinia publică din aceste țări exercită mari presiuni asupra guvernelor lor pentru ca ele să fie foarte atente în raporturile lor cu Sovietele, care ar putea profita de

victoriile lor militare pentru a bolşeviza o bună parte din Europa. De aceea Maniu crede că orice rezistenţă serioasă din partea ţărilor ameninţate de bolşevismul sovietic poate avea toată simpatia aliaţilor occidentali. „Toată atenţia noastră, i-a spus Maniu, trebuie concentrată asupra regelui să fie tare, intransigent, căci Moscova nu este chiar atât de tare pentru a-i impune ceva cu forţa". După expunerea aceasta a lui Ghiţă Pop a urmat o lungă discuţie între noi. Solomon spune că l-a văzut pe Rădescu în cursul acestei dimineţi şi că l-a găsit „ferm decis s-o rupă definitiv cu fenediştii din guvern şi să-i înlăture din guvern, dacă regele îi va admite acest lucru". Ghiţă Pop, Leucuţia şi cu mine suntem de părere că înlăturarea lor din guvern trebuie amânată cel puţin până după Conferinţa celor Trei, când vom avea date mai precise asupra relaţiilor dintre ei. Sachi Boilă propune ca noi, miniştrii din guvern şi subsecretarii de stat, să facem un demers urgent pe lângă Rădescu pentru a-i aduce la cunoştinţă părerea noastră şi să-şi comunicăm totodată şi părerea lui Maniu.

Ghilezan ne informează că el a discutat sâmbătă pe larg toată situaţia politică internă cu Romniceanu şi că acesta vede problema „exact ca şi noi" şi că în plus el nu prea are mare încredere în rege că ar putea rezista unei presiuni serioase din partea Moscovei. Romniceanu i-a mai spus că mama regelui are o mare influenţă asupra lui şi că din nenorocire ea are în jurul ei un „anturaj mai mult decât suspect", care exercită la rândul său „o influenţă nefastă asupra ei". Romniceanu e de părere că regina Elena „e cam lacomă de bani şi tremură la ideea că fiul ei ar putea pierde tronul". I-am răspuns lui Ghilezan că şi eu sunt de aceeaşi părere cu Romniceanu. Sachi Boilă propune ca noi să-l vedem chiar în seara aceasta pe Rădescu, ceea ce se aprobă. Ghiţă Pop îi telefonează lui Rădescu, de la „Capşa", şi ia *rendez-vous* cu el la ora 7 seara la Ministerul de Interne. Trebuie neapărat să-l convingem să nu precipite lucrurile, provocând o criză de guvern care, în împrejurările de azi, n-ar servi decât ruşilor.

La ora 7 seara ne-am prezentat cu toţii la Rădescu. Răutu e plecat din Capitală, iar Căpăţineanu n-a ieşit încă din spital, unde a fost operat de apendicită. Vorbeşte în numele nostru Ghiţă Pop, care-i face un scurt rezumat despre discuţia lui cu Maniu, de ieri dimineaţă, la Sibiu. Rădescu se arată rezonabil, asigurându-ne că el în nici un caz n-ar fi prezentat regelui demisia cabinetului înainte de a se

înțelege cu Maniu și cu Brătianu, lucru pe care speră să-l facă zilele acestea. S-a bucurat de știrea că Maniu vine în Capitală în câteva zile. În rezumat, după ce mai vorbim și eu și Leucuția, ne înțelegem să nu întreprindă nimic până nu va vedea pe Maniu și pe Brătianu. Eu ridic apoi chestiunea agitației pe care o face presa fenedistă în contra mea în jurul însămânțărilor de primăvară. „Atacurile fenediste n-au nici o importanță pentru mine, întrucât ele sunt puse la cale de Groza și de câțiva șarlatani din jurul lui, care se folosesc de prostănacul de Zăroni și de câțiva ingineri agronomi excroci, trimiși de mine în judecată pentru excrocheriile făcute cu ocazia însămânțărilor de toamnă, am spus eu. Singurul lucru care mă interesează în atacurile lor și pe care-l găsesc destul de grav este amestecul Sovietelor în această polemică. Articolul apărut în ziarul lor, „Graiul Nou", pune la dispoziția presei fenediste, argumente care sunt nu numai calomnioase la adresa mea și a ministerului pe care-l conduc, dar reprezintă și un amestec grosolan în treburile noastre".

Rădescu e de acord cu mine, convins că „toată activitatea F.N.D.-ului este dirijată de Moscova". „În dosarul meu, pe care-l voi da în vileag la ziua răfuielii, îmi spune Rădescu, campania care se duce în contra d-tale e dirijată de Groza, la ordinul Comandamentului sovietic. Am dovezi precise în acest sens. D-ta trebuie să grăbești procesul în contra agronomilor excroci de care se servește Groza și pentru a câștiga timp poate că n-ar fi rău să accepți propunerea F.N.D.-ului de a crea un Comisariat al însămânțărilor, în fruntea căruia am putea numi un om serios și cu suprafață și în felul acesta le-am lua din mână un cal de bătaie, făcându-i de râs". I-am răspuns că personal n-am nimic contra, cu atât mai mult cu cât, creind acest comisariat, Zăroni rămâne fără nici o atribuție și din postul lui poate fi desființat. Rădescu vrea să desființeze și postul de subsecretariat de stat al lui Teohari Georgescu, pentru că „are dovezi definitive" că acesta este „un spion al rușilor în Ministerul de Interne". Rădescu spune în continuare că Moscova are doi agenți primejdioși în conducerea mișcării comuniste de la noi, pe Ana Pauker și pe Bodnăraș, care conduc efectiv partidul peste capul lui Gheorghiu-Dej și a lui Pătrășcanu, „simple jucării în mâinile lor". Toate aceste informații au făcut mare impresie asupra colegilor mei. Ghiță Pop i-a mulțumit călduros în numele nostru pentru încrederea care ne-o arată, dar a insistat încă o dată să nu întreprindă nimic înainte de a se

înțelege cu Maniu și cu Brătianu. Am plecat de la Rădescu pe la opt și ceva.

Seara am rămas acasă, schițând punctele principale ale decretului pentru înființarea Comisariatului însămânțărilor pe care vreau să-l pun la punct mâine la minister. Telefonez lui Odobeșteanu să convoace mâine la opt la minister pe ceilalți doi secretari generali, întrucât mâine, fiind sărbătoare legală, funcționarii nu vin la serviciu.

Ascult în cursul nopții Radio Londra. După ultimele știri, Conferința celor Trei va avea loc în primele zile din februarie în Europa. Nu se știe încă localitatea, Stockholm sau Moscova. Din punct de vedere militar, nimic deosebit pe toate fronturile.

Marți, 30 ianuarie 1945. Sărbătoarea Sfinților Vasile, Grigore și Ioan

La minister la opt dimineața. Discut cu secretarii generali textul schițat de mine pentru înființarea Comisariatului însămânțărilor, informându-i și pe ei asupra motivelor care m-au determinat să accept sugestia lui Rădescu. Cel mai bucuros dintre toți este Odobeșteanu, care scapă astfel de această mare belea pe capul lui.

La 10^{30} am predat textul decretului lui Mănuilă pentru a-i da ultima formă înainte de a-l discuta cu Rădescu. Mănuilă este și el foarte îngrijorat de situație datorită amestecului Sovietelor în treburile noastre. A rămas încântat de explicațiile care i le-am dat eu referitor la hotărârea lui Rădescu de a rezista cu orice preț politicii fenediste. Mănuilă trage concluzii foarte pesimiste pentru noi de modul cum Sovietele au pus mâna pe Ungaria, prin Convenția de armistițiu încheiată cu guvernul provizoiu al acestei țări* și se miră cum anglo-americanii au putut semna alături de Soviete o astfel de convenție, care conține dispoziții și mai avantajoase pentru ruși decât cele cuprinse în Convenția cu noi. „Care poate fi situația țării noastre, zice el, dacă Sovietele, după ce sunt stăpâne în Polonia, mai rămân tot așa de stăpâne și pe Ungaria, pe Bulgaria, pe Iugoslavia și ca mâine și pe Cehoslovacia; mai poate fi vorba pe viitor de o Românie independentă?" Îi răspund că eu am încredere în anglo-americani,

* La 25 ianuarie 1945 (n.a.).

care vor şti să ţină în frâu imperialismul rusesc, mai ales că acesta se prezintă sub o mască bolşevică, detestată de toată lumea liberă. Pentru moment, i-am mai spus eu, trebuie să ne mulţumim cu faptul că prin această Convenţie de armistiţiu însăşi Ungaria acceptă anularea dictatului de la Viena; pentru rest, va trebui să luptăm din greu pentru a ne salva independenţa şi felul nostru de viaţă liberă. Mănuilă rămâne totuşi foarte sceptic.

Dejun la familia Grigore Georgescu, care sărbătoreşte ziua lui onomastică. E prezentă toată familia lui, în cap cu Ispasiu şi cu vărul meu Vasile Spiridon[219]. Toţi sunt îngrijoraţi de soarta ţării şi sunt indignaţi pe ruşi. „Avea dreptate Antonescu, e păcat că n-a putut învinge Hitler, rău au făcut anglo-americanii că nu i-au lăsat pe nemţi să distrugă bolşevismul şi lăcomia neruşinată de pământ şi de dominaţie asupra ţărilor vecine ale acestui popor înapoiat şi lipsit de orice morală". Iată fraze care le aud din gura celor prezenţi, oameni care până mai ieri erau de acord cu mine, în dorinţa de a învinge Aliaţii, zdrobind hitlerismul, fascismul şi militarismul japonez. Aceste aprecieri le aud azi din gura tuturor, până şi a multora dintre prietenii mei politici. La ultimele consfătuiri cu ei le-am atras atenţia să nu se lase influenţaţi de aceste consideraţii şi să caute a lămuri lumea asupra primejdiei la care poporul român ar fi fost expus dacă, din nenorocire, ar fi învins Germania hitleristă. „Nu uitaţi, le-am spus eu, lucru care l-am repetat şi azi, că de sub o eventuală dominaţie rusească poporul nostru are posibilitatea de a scăpa într-un timp oarecare, pe când de sub una germană, nu s-ar putea elibera nici într-o sută de ani; de dominaţia unui popor inferior, sub toate raporturile, noi putem scăpa mult mai uşor decât sub a unui popor superior, care ne-ar putea distruge toată fiinţa noastră naţională. Noi avem de ales în acest război între dominaţia germană şi cea rusească. Pentru clasa noastră conducătoare, desigur, ocupaţia bolşevică este mult mai primejdioasă decât cea germană, însă ce contează sacrificarea a 10 mii de oameni cel mult când e vorba de salvat un neam întreg de peste 15 milioane. Nu uitaţi apoi că Hitler şi Mussolini au acceptat fără ruşine să ne înjumătăţească Ardealul, iar dacă ar fi învins ne-ar fi luat şi cealaltă jumătate, fie pentru a o da ungurilor, fie pentru a organiza un principat liber al Transilvaniei, în care minoritatea germană, profitând de rivalitatea noastră cu ungurii, şi-ar fi putut crea un rol de arbitru, adică de conducere. Nu trebuie uitat apoi că

imperialismul german, în expansiunea lui spre Est şi spre Sud, conform politicii arhicunoscută de *Drang nach Osten*, nu permite existenţa unor state puternice în calea lui, având tot interesul să le pulverizeze în mici stătuleţe, mult mai uşor de dominat şi de exploatat". Am repetat de mai multe ori prietenilor mei politici, dezamăgiţi şi ei de Soviete, părerea lui Maniu în această chestiune care, ca ardelean şi ca unul care şi-a făcut toată cultura în limba germană şi Universitatea la Viena, limbă pe care o vorbeşte mai bine decât limba lui maternă, ei bine, Maniu a luat poziţie fermă în contra oricăror alianţe cu Germania pentru simplul motiv că el cunoaşte foarte bine ce urmăresc nemţii în ţara noastră, în cazul că ar ajunge stăpâni pe Europa Centrală. De aceea, el şi întregul nostru partid, inclusiv toţi fruntaţii noştri, am combătut în permanenţă curentele de dreapta şi pe ticălosul de Carol, care luptau pentru alianţa cu Germania. „Nu trebuie să pierdem din vedere aceste lucruri, ca oameni politici, care avem obligaţia de a dirija naţiunea pe linia cea mai bună a adevăratelor ei interese, spun eu mereu prietenilor noştri, fiind convins că numai aşa ne facem datoria, trecând peste toate interesele noastre de moment, oricât ar fi ele de ameninţate". Declaraţiile acestea au sfârşit prin a-i convinge pe cei prezenţi, ridicându-le astfel moralul, nu ştiu pentru cât timp, pentru că de îndată ce ruşii fac câte o porcărie, românii noştri revin iar la părerea „că era mai bine sub nemţi, care respectau ordinea şi nu se amestecau în treburile noastre". La aceste constatări pesimiste eu răspund mereu cu acelaşi argument, că nemţii erau mai diplomaţi decât ruşii şi aşteptau să câştige războiul pentru a-şi da arama pe faţă.

Fiind o sărbătoare de familie le-am anunţat vestea că azi dimineaţă, am profitat de un loc vacant în Inspectoratul de vânătoare al Capitalei pentru a-l transfera pe Vasile Spiridon în acest post din funcţiunea sa de şef de ocol silvic, la Furceni, jud. Tecuci. În felul acesta îşi vede şi el visul lui împlinit de a fi transferat în Capitală, unde are casă de mai mulţi ani şi face navetă la Furceni. Noi am plecat pe la ora 4, căci luasem şi fetele[220]. Ceilalţi au rămas să sărbătorască succesul lui Vasile. Sâmbăta viitoare va avea loc sărbătorirea lui, acasă la dânsul.

Pe la 7 seara felicit pe Grigore Popa, la telefon, pentru ziua lui. Avea la el multă lume, însă eram prea obosit pentru a mai ieşi din casă. Am citit presa, scris la *Jurnal* şi revăzut cursul de mâine la

Facultate. Grigore Popa m-a întrebat la telefon cum văd eu situația. „Optimist ca totdeauna" i-am răspuns eu. Conferința celor Trei se apropie. Presa internațională pune în legătură această conferință cu apropiata capitulare a Germaniei, fiind vorba de condițiile care se vor impune acestei puteri care în curs de un sfert de secol a provocat două războaie mondiale. În timpul acesta americanii au debarcat noi trupe în Filipine, iar aviația lor scufundă mereu vase japoneze de mare tonaj.

Miercuri, 31 ianuarie 1945

La ora 10, când ieşeam de la curs, mi-a ieşit înainte George Călinescu. M-a întrebat dacă am două minute libere să-mi spună ceva. Am intrat cu el în biroul meu, în care țin şi biblioteca Seminarului de istorie diplomatică. Pare speriat. Se uită în toate părțile să vadă dacă suntem singuri şi siguri că nu ne aude cineva. „Cu banditii aceştia, cu care eu m-am legat din prostie şi naivitate, zice el, nu te poți juca, pentru că din moment ce ai intrat în horă cu ei trebuie să joci cum îți cântă ei, altfel te distrug". Călinescu este peste măsură de alarmat. Vorbeşte încet şi se uită mereu spre uşă, de teamă să nu ne surprindă cineva. Nu spun nimic şi-l las să se frământe, aşteptând să văd ce vrea să-mi spună. Deodată intră direct în subiectul care-l chinuia. „Comuniştii noştri, începe el, nu ştiu pe ce se bazează dar sunt hotărâți să ia cu asalt guvernul şi nu se gândesc că acest lucru ne poate duce la un adevărat război civil, care pe mine mă îngrozeşte pur şi simplu. Trebuie să mai adaug că lupta pe care ei o duc prin presă în chestiunea însămânțărilor are ca scop unic să lovească în d-ta, ceea ce e nedrept întrucât eu ştiu cât i-ai apărat şi ajutat. I-am prevenit şi pe Ralea şi pe Vianu că eu la gazeta care o conduc* nu admit să se publice nimic din toate aceste calomnii nerușinate. Ei speră că vei fi doborât pentru că eşti adversarul lor cel mai temut din toată echipa lui Maniu. Am ținut să ştii aceste lucruri: eu şi gazeta mea nu mă solidarizez cu astfel de mârşăvii". I-am răspuns că toată campania presei fenediste nu mă interesează, întrucât eu îmi fac datoria să apăr interesele țării şi că cei vinovați îşi vor primi răsplata la timpul cuvenit. I-am mai spus că Ralea şi cu toate

* „Națiunea".

lichelele din jurul lui vor avea de răspuns curând pentru ce au ajutat dictatura lui Carol, pentru ce i-au aprobat politica lui de colaborare cu Germania hitleristă şi pentru ce bronzul de Ralea a semnat decretul pentru suspendarea sindicatelor muncitoreşti în 1939. „În timp ce toţi aceştia îl pupau în cur pe Carol şi apoi pe Antonescu, am continuat eu, subsemnatul am stat de strajă, ca un câine credincios, luptându-mă cu sărăcia şi cu ameninţările de tot felul, alături de Maniu, care a sfârşit prin a-i doborî, unul după altul pe aceşti siniştri dictatori. Din acuzaţi aceşti oportunişti încearcă azi, cu ajutorul ruşilor, să devină acuzatori. Se înşeală însă amar când speră să reuşească. Avem noi ac pentru cojocul acestor neobrăzaţi. Şi pentru că d-ta cunoşti bine pe Creangă, îşi amintesc o zicală pe care el o repeta deseori: „iese hârbul în cale şi râde de oale". Călinescu a făcut mult haz de acest proverb. L-am lăsat pe culoarul facultăţii râzând şi m-am dus aproape fugind la minister, unde eram în întârziere.

Am rezolvat câteva hârtii urgente, după care am plecat la Rădescu, la care aveam oră la 12. Din discuţia cu el de o oră am aflat multe lucruri interesante. El a văzut zilele acestea pe rege şi pe Negel, pe Dinu Brătianu, pe Mihalache şi pe Lupu şi s-a înţeles cu ei „să pună capăt anarhiei fenediste". El le va atrage atenţia pentru ultima dată „să se potolească, căci altfel el va prezenta regelui demisia cabinetului". Două condiţii le consideră el indispensabile: încetarea oricărei agitaţii pe chestiunea reformei agrare, „care nu se poate realiza decât după sfârşitul războiului" şi renunţarea presei fenediste de a mai ataca partidele Ţărănist şi Liberal, care fac parte din guvern. Fără aceste două condiţii Rădescu este hotărât să demisioneze. El s-a înţeles cu regele şi cu Negel să formeze un nou guvern cu partidele istorice şi cu socialiştii, fiind toţi convinşi să Titel Petrescu va accepta, întrucât el nu aşteaptă decât ocazia să se despartă „de oamenii Moscovei". Pentru a fi şi mai sigur că operaţia lui va reuşi, Rădescu a văzut ieri pe seară pe Vinogradov, cu care a analizat pe larg situaţia, arătându-i că anarhia care o provoacă în ţară partidele fenediste ameninţă liniştea din spatele frontului şi compromite întreaga economie a ţării prin reformele pe care le preconizează înainte de vreme. Rădescu a rămas cu impresia că şi Vinogradov vede situaţia la fel; în orice caz nu l-a contrazis de loc şi s-a declarat de acord cu ideea că guvernul trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a asigura ordinea şi a putea îndeplini condiţiile

Armistițiului. L-am ascultat fără să-l întrerup. Rădescu pare foarte sigur de tot ce spune, trăgând concluzii sigure din fapte îndoielnice. Îl întreb dacă într-adevăr e sigur că Titel Petrescu va merge cu noi și dacă în adevăr Vinogradov a fost sincer sau nu cu el. Rădescu mi-a răspuns că într-adevăr el n-a vorbit cu Titel Petrescu, dar are știri „precise" că „el este hotărât să denunțe înțelegerea cu comuniștii, fiind convins că aceștia vor să-l distrugă la prima ocazie" și că aceasta este și convingerea lui. „Ar trebui totuși să vorbiți cu el pentru a fi complet sigur, i-am spus eu, pentru că, după cât îl cunosc eu și după ceea ce am discutat eu și cu Lupu cu dânsul nu sunt prea sigur de atitudinea lui, el fiind un om slab, naiv, lipsit de curaj și de orice pricepere politică". Rădescu e totuși sigur de Titel Petrescu. Cât despre Vinogradov, Rădescu e convins de sinceritatea lui pentru motivul că lucrul principal care-l interesează este executarea Armistițiului, care ar fi compromisă dacă se continuă anarhia. I-am atras atenția asupra faptului că Moscova are agenți speciali care pot lucra și peste capul lui Vinogradov, îndemând F.N.D.-ul, după un plan bine stabilit, să-și continue activitatea lui demagogică. Rădescu rămâne totuși la părerea lui că din moment ce Vinogradov a recunoscut că anarhia este primejdioasă, el poate să ia măsurile necesare pentru restabilirea ordinei.

I-am prezentat apoi textul decretului care înființează Comisariatul însămânțărilor, pe care îl aprobă fără să facă vreo observație. El e de părere că în fruntea lui să numesc pe generalul Rozin, care e prietenul lui personal, și care este deja însărcinat de el cu problemele Moldovei și Bucovinei. Venind vorba despre problema agrară, Rădescu m-a prevenit că Dinu Brătianu și „chiar Mihalache" s-au plâns că eu întrețin în minister „o atmosferă favorabilă ideii că această reformă s-ar putea face și acum, până în primăvară". I-am răspuns că atitudinea lui Dinu Brătianu nu mă surprinde, întrucât pe liberali nu-i interesează această reformă, ba poate au chiar interesul ca ea să nu se înfăptuiască niciodată. Cât însă de Mihalache, acest om este de perfectă bună credință, însă că din nenorocire nu înțelege nimic în politica generală a țări și încă și mai puțin în politica externă. „Eu v-am mai spus și vă repet și azi, am continuat eu, că personal sunt de acord atât cu d-voastră, cât și cu ei și cu toți oamenii de bun simț din țara noastră că o astfel de reformă nu se poate realiza în condițiuni bune decât după terminarea

războiului şi în cadrul unui parlament ieşit din alegeri libere. Mă întreb însă dacă în forfoteala de azi, cu trupele ruseşti în ţară şi cu agitaţia care o face F.N.D.-ul, la îndemnul sigur al Moscovei, noi vom putea rezista şi nu vom fi siliţi s-o înfăptuim înainte de vreme. Eu, care am răspunderea de a veghea, ca ţărănist, să nu ne vedem depăşiţi într-o zi şi să ne trezim cu un proiect de reformă agrară fenedist, sunt nevoit să întreţin în minister această atmosferă. D-voastră trebuie să-mi garantaţi siguranţa politică necesară pentru a aştepta în linişte sfârşitul războiului şi, în cazul acesta, eu pot aştepta ca proiectul acestei reforme să fie studiat temeinic şi pus la punct de comisiunea care lucrează la el, sub direcţia mea. Altfel, vă previn că eu, cât timp sunt în fruntea acestui minister, nu mă voi lăsa depăşit de vreo iniţiativă fenedistă. Făcând aşa, sunt convins că-mi servesc partidul şi chiar şi d-voastră personal, ca şef de guvern".

Rădescu s-a arătat rezonabil, declarându-mi că el înţelege foarte bine poziţia mea şi că are toată încrederea în priceperea mea politică. El mi-a mai spus în continuare că a discutat recent şi cu Sănătescu agitaţia fenedistă în chestiunea reformei agrare şi că şi acesta s-a arătat indignat că se încearcă înfăptuirea unei noi exproprieri şi împroprietăriri în timp de război, când tinerii ţărani care au drept de împroprietărire luptă pe front. Sănătescu i-a spus că moralul armatei ar fi grav atins şi că el i-a cerut „insistent de tot" să se termine cât mai repede cu putinţă această agitaţie. I-am răspuns lui Rădescu că argumentarea lui Sănătescu este perfect logică, însă ar fi o soluţie şi în această privinţă la care am informaţii că s-au oprit fenediştii şi anume: să se facă exproprierea acum, lăsându-se proprietarilor maximum 50 ha, iar împroprietărirea după război, pentru a permite şi celor sub arme să participe la ea, după ce vor fi desconcentraţi. Pământul expropriat ar trece asupra comunelor, care-l vor cultiva în obştii, până la sfârşitul războiului. În felul acesta soldaţii ar lupta cu şi mai mult curaj, ştiind că pământul care li se cuvine este deja luat din mâna proprietarilor şi trecut în stăpânirea comunelor pe tot timpul războiului. „Desigur, nici această măsură nu este perfectă, am precizat eu, pentru că ea s-ar solda cu o reducere importantă a producţiei agricole, comunele neposedând inventarul şi creditul marilor proprietari. Însă la rigoare, dacă Sovietele ne-ar forţa şi noi n-am putea rezista, ar fi aceasta o soluţie, şchioapătă, bineînţeles, dar o soluţie totuşi acceptabilă până la un punct.

Sovietele ar fi prevenite în acest caz, dacă ne obligă să facem aşa ceva, să nu fie surprinse dacă nu le vom preda în anul viitor cotele de cereale fixate prin Convenţia de armistiţiu". „Nu m-am gândit la o astfel de soluţie, mi-a răspuns Rădescu, care a ascultat cu mare atenţie expunerea mea şi, în adevăr, la rigoare, am putea-o admite mai ales dacă Sovietele îşi iau răspunderea să ne reducă cotele prevăzute pentru anii cât ar mai dura războiul. Să ştii, d-le Hudiţă, că soluţia d-tale ne-ar putea scoate dintr-o mare încurcătură. Te rog să nu mai vorbeşti cu nimeni despre ea şi să rămână un secret între noi doi, rămânând s-o mai discutăm în cazul că situaţia s-ar complica". Ne-am despărţit înţeleşi şi buni prieteni.

La ora două dejun la familia Balş[221]. Ioana şi Dan Berindei[222] sunt hotărâţi să se căsătorească încă din iunie anul trecut. Între timp el şi-a luat licenţa, în timp ce Ioana mai are un an, fiind în anul al 3-lea. Noi găsim că ar trebui amânată nunta pe la vara viitoare, după ce-şi va lua şi ea licenţa. Ei nu vor să audă! Mama lui Dan, Dina Balş este mai îngăduitoare şi este de părere să se cunune luna viitoare. La dejun, pe lângă soţii Balş au mai participat şi bunicii lui Dan[223], soţii Berindei, Ioana, Dan, Milica şi eu. N-am luat nici o hotărâre, rămânând să mai chibzuim. S-a discutat mult situaţia politică internă şi externă. Balş, care e inginer şi director general al Societăţii „Petroşani" nu face politică. E un om foarte serios, bine orientat în problemele de politică generală şi bineînţeles adversar hotărât al dezmăţului fenedist, ca şi generalul Berindei. Ambii au păreri foarte bune despre Maniu şi sunt încântaţi de colaborarea acestuia cu Dinu Brătianu. Am stat până la 5[30].

La ora 6, după un telefon, a venit Mihalache să discute cu mine toate problemele de partid, aşa cum mă înţelesesem cu el săptămâna trecută. El se află în Capitală de două zile. Venit „pentru o oră", el a stat până la 8, fiind nevoit să-şi decomande la telefon mai multe întâlniri. N-am putut trece în revistă nici o chestiune de partid, pentru care venise, discutând numai situaţia externă şi problemele ministerului meu şi îndeosebi reforma agrară. El a recunoscut de la începutul discuţiei că s-a înşelat „complet" în chestiunile externe pentru că s-a luat „după oameni nepricepuţi, ca Vişoianu, Savel Rădulescu, generalul Sichitiu[224] şi alţii tot aşa de nepricepuţi". „Pe d-ta, mi-a spus el, te-am considerat tot timpul prea optimist şi văd azi cât de mult m-am înşelat, neţinând seamă de părerile d-tale, care au

fost cele mai bune şi mai documentate. Ultima mare decepţie care am avut-o a fost atitudinea anglo-americanilor faţă de Hitler şi de ruşi. Niciodată n-am crezut că ei nu se vor înţelege cu acesta, lăsând Sovietelor mână liberă în tot spaţiul unde au pătruns trupele lor. Să mă bată Dumnezeu dacă-i mai înţeleg şi azi pe Churchill şi pe Roosevelt, cum de lasă ei pe bolşevici să pună stăpânire pe toată Europa Centrală şi pe Germania, fără să mai vorbesc de noi şi de Balcani. Eu sunt dezamăgit complet de tot ce văd că se petrece în lume şi nu mai văd nici o ieşire nici pentru ţara noastră. Toţi prietenii mei pe care i-am văzut zilele acestea nu mai văd nici o scăpare, fiind siguri că vom fi ocupaţi curând în mod definitiv de ruşi. La drept vorbind eu mă întreb dacă o ocupaţie militară din partea Sovietelor n-ar fi mai bună decât un guvern fenedist, format din toate lepădăturile vieţii noastre publice. Cel puţin să avem o ocupaţie străină cu simţul răspunderii decât un guvern de astfel de păcătoşi, care sub motiv că e românesc ar putea să ne facă şi mai mult rău. Îndrăzneala şi neruşinarea acestor păcătoşi este atât de revoltătoare încât personal prefer pe ruşi căci sunt străini, decât aceşti nemernici, care se pretind români". Pentru a câştiga timp nu i-am mai dat nici o replică la spusele lui, mulţumindu-mă să-i spun că şi în politica internă face greşeli pe care le va regreta la fel, într-o zi, încercând să readucă în partid toate secăturile care ne-au trădat sub cele două dictaturi sau au rămas în expectativă, aşteptând ocazii mai potrivite pentru a face la fel.

Am trecut la analizarea situaţiei interne unde şi el este convins că F.N.D.-ul este un simplu instrument organizat de Soviete cu ajutorul căruia vrea să ne transforme într-o republică sovietică. Se declară de acord cu atitudinea mea la minister şi mă felicită pentru modul cum procedez faţă de Zăroni şi „de excrocii lui". „Nu mă feliciţi însă, l-am întrerupt eu, şi pentru atitudinea mea în chestiunea reformei agrare, întrucât mi-a spus Rădescu chiar azi la prânz că te-ai plâns lui împreună cu Dinu Brătianu că eu privesc „uşuratic" această problemă şi că declar în dreapta şi în stânga că reforma se poate face chiar până în primăvară". Mihalache s-a făcut puţin galben la faţă şi surprins de indiscreţia mea a trebuit să recunoască exactitatea informaţiei mele. El a căutat să se acopere cu Mihai Popovici, Penescu, Serdici etc., care i-au spus că în adevăr eu „supralicitez pe fenedişti", făcând afirmaţii că această reformă se poate realiza până în primăvară. După ce i-am reproşat că se ia după indivizi care n-au

discutat niciodată cu mine o astfel de chestiune, în loc să se adreseze mie, i-am explicat poziția mea în problema agrară, repetându-i aproape tot ce-i spusesem lui Rădescu la prânz. El rămâne, ca un încăpățânat ce este, la părerea lui că reforma aceasta trebuie făcută după război. I-am arătat primejdia de a ne trezi cu un proiect fenedist, pierzând astfel inițiativa într-o problemă capitală pentru partidul nostru și că în lupta politică nu e bine să fii în defensivă, mai ales în împrejurările de azi, când avem pe ruși în țară, iar fenediștii, dirijați de ei și cu o presă plătită tot de dânșii, fac o propagandă uriașă, folosind tot felul de minciuni, unele mai grosolane ca altele. Pentru toate aceste motive am fost nevoit să-l amenințe, punându-l în fața acestei alternative ori pregătește el un proiect de reformă agrară, fixând proprietatea mare la 50 ha și trecând pământul expropriat pe seama comunelor până la sfârșitul războiului ori voi depune eu un proiect în acest sens atunci când voi socoti eu momentul. „Ca membru al Partidului Țărănesc eu sunt dator să veghez asupra intereselor lui și nu admit sub nici un cuvânt să las inițiativa rușilor, adică slugilor lor fenediste". Nemaiavând argumente ca să combată hotărârea mea și bănuind că poate e gelos pe mine că mi-aș lega eu numele de reforma agrară și nu el, care trece drept marele specialist în acest domeniu, i-am propus să demisionez eu, trecând eventual la alt minister și să ia el locul meu. Mihalache a refuzat categoric, spunând că pentru nimic în lume nu acceptă să facă parte dintr-un guvern „alături de oamenii rușilor". „În cazul acesta, i-am răspuns eu, d-ta pregătești proiectul reformei agrare, pe care eu îl voi prezenta comisiunii, ca bază de discuție, declarând că el este opera d-tale exclusivă, pe care mi-l însușesc și eu și partidul nostru". Cu această asigurare Mihalache a acceptat să lucreze la acest proiect. Ne-am înțeles ca proiectul să fie gata până la începutul săptămânii viitoare și să știm numai noi doi acest lucru.

Seara am lucrat pentru cursul de mâine și am scris la *Jurnal*. Am mai avut timp să răsfoiesc puțin presa. Oportunistul nerușinat de Sadoveanu[225] s-a dat cu totul de partea fenediștilor. E pur și simplu scandalos ce se petrece cu acest individ. Câteva zile după ce mi-am luat ministerul în primire a venit în audiență, însoțit de cumnatul meu, Costică Popa[226], fratele Milicăi și ginerele lui Sadoveanu, să-mi propună un schimb de proprietate între casa și gospodăria lui de la Copou-Iași cu casa din București, strada Caragiale, proprietatea

Ministerului Agriculturii. Mi-a explicat că această casă, dispunând de vreo 12 camere, i-ar permite să-şi instaleze toţi copiii şi, evident, şi pe Costache Popa, cumnatul meu. Am aprobat în principiu acest schimb, rămânând ca experţii ministerului să cerceteze cele două proprietăţi şi să vadă condiţiile în care se poate face acest schimb. Pe cererea lui Sadoveanu am pus rezoluţia „se aprobă în principiu; serviciul juridic va cerceta schimbul propus şi-mi va face propuneri". A rămas încântat de bunăvoinţa mea şi m-a rugat să-i înlesnesc o întrevedere cu Maniu, căci are de gând să se înscrie în partid. I-am promis. L-am rugat însă să vadă şi pe Pătrăşcanu şi să-i obţină şi aprobarea lui pentru schimbul propus, pentru a nu fi atacat mai târziu pe această chestiune. De atunci nu l-am mai văzut. Mi-a trimis vorbă după vreo două săptămâni prin cumnatul meu că a renunţat la schimbul propus şi că nu mai ţine să-l vadă pe Maniu. Am înţeles că omul nostru s-a înţeles cu Pătrăşcanu să obţină mai mult de la el decât schimbul propus. De atunci îl văd activând serios la Arlus în duminica trecută văd că a ţinut şi o conferinţă, în care ridică în slavă Constituţia sovietică şi binefacerile ei pentru poporul rus. Mare lichea!

1 februarie 1945

După ora de curs stau de vorbă în cancelaria facultăţii cu Tudor Vianu, Sauciuc-Săveanu, Marmeliuc şi Dragoş Protopopescu. Vianu mă ia de o parte pentru a-mi spune că el „nu e pentru nimic" în campania pe care o duce presa fenedistă în contra mea şi că „atât cât depinde de el" dânsul a căutat să-i lămurească pe toţi că n-au dreptate când atacă „un om corect şi sincer democrat". „Politica e foarte urât lucru", a adăugat Vianu. „Aprecierea d-tale, i-am răspuns eu, este valabilă numai pentru oamenii incorecţi şi secăturile între care te învârteşti d-ta". I-am dat exemplul, cazul recent al altui om de caracter, Victor Eftimiu, care după ce nu mai contenea cu laudele la adresa lui Maniu şi a partidului nostru, acum de când este pus sub anchetă pentru tot felul de matrapazlâcuri făcute de el la Direcţia Teatrelor, găseşte refugiu la fenedişti şi ne împroaşcă cu noroi nu numai pe Ghiţă Pop, care l-a demis, ci pe noi toţi din partid cu Maniu în frunte. „Cât despre Sadoveanu, i-am spus eu, să nu mai vorbim; după ce a supt de la toate partidele cât a putut, ajungând şi preşedinte

al Senatului, acum vrea să-şi facă o situaţie de om nou, trecând prin Arlus, la fenedişti; mai ieri voia să se înscrie la legionari; cu oameni de aceştia vreţi d-voastră să primeniţi viaţa morală a ţării?". Vianu a tăcut, fiind convins că în sufletul său de om corect, îmi dădea perfectă dreptate.

Am rămas apoi cu ceilalţi, dornici să afle „cum mai stăm cu situaţia". „Stăm bine, le-am răspuns eu, câinii latră, caravana trece şi ei rămân cu lătratul să-i audă stăpânii de la Moscova că-şi fac datoria". Au râs cu toţii, găsind foarte bun răspunsul meu „şi perfect corespunzător atitudinii fenediştilor". Peste tot eu mă simt dator să afişez un optimism robust, pentru a întreţine moralul prietenilor mei, deşi în sufletul meu am şi eu îndoielile mele. În orice caz pe oportunişti nu-i iert de loc.

La minister pun la punct chestiunile privitoare la punerea în aplicare a Comisariatului însămânţărilor, adresa la Finanţe pentru creditul de 5 miliarde lei, adresele la ministerele care trebuie să-şi trimită delegaţii respectivi la acest comisariat, precum şi desemnarea delegaţilor ministerului nostru. Deşi mâine este sărbătoare legală, am rugat pe Sebastian* să convoace pentru ora 9 reprezentanţii ziarelor mai importante pentru a le face declaraţii referitoare la Comisariatul înfiinţat şi la reforma agrară.

Trec apoi pe la Lupu, pe care-l găsesc cu fratele său, profesorul, care-i reproşa că nu ţine regim sever şi nu se lasă de fumat. Se pare că în ultimele zile el nu s-a simţit prea bine. Profesorul îi repetă mereu formula lui că medicamentele nu ajută mare lucru dacă nu se respectă un regim alimentar sever. Lupu ştie foarte bine acest lucru, însă e lacom şi nu se poate abţine de la mâncare. Simţindu-se prost, n-are nici un chef de politică, faţă de care afişează o indiferenţă totală. Singur profesorul mă întreabă cum văd situaţia, întrucât, după câte aude şi vede el, lucrurile merg foarte prost şi „Sovietele par hotărâte să ne transforme ţara într-o republică bolşevică". „Tot ce-i posibil", îi răspunde Lupu înaintea mea. „Fenediştii, am spus eu, joacă foarte tare cartea lor, ca şi cum ar fi pe punctul de a veni singuri la putere cât de curând. Această metodă reuşeşte totdeauna să intimideze pe naivi şi pe fricoşi. Faţă de noi însă, care suntem obişnuiţi de ani de zile să luptăm în opoziţie, cu tot felul de regimuri,

* Directorul de cabinet (n.a.).

metoda lor n-are nici o şansă să reuşească. Ruşii au investit în ei bani mulţi, ziarele care le scot în toată ţara, maşinile cu care circulă, piciorul pe care trăiesc fruntaşii lor, toate acestea presupun obligaţii faţă de stăpân şi în consecinţă trebuie să urle şi să mintă, spunând că tot ce-i alb este negru şi tot ce-i negru este alb. Neruşinarea lor nu trebuie să ne surprindă. Dacă secătura de Tătărescu, cu Ralea, Ghelmegeanu şi atâţia alţii îndrăznesc să facă morală lui Maniu şi să-i conteste până şi sentimentul naţional, te mai poţi mira de ceva? Iese hârbul în cale şi râde de oale! Noi, care cunoaştem valoarea morală a acestor indivizi, putem noi să ne lăsăm impresionaţi de zvârcolirile lor? Să-i lăsăm să latre şi să ne vedem de treabă. Şandramaua lor se va prăbuşi mai repede decât îşi închipuie lumea". Luptătorul din Lupu, trezit de vorbele mele, începe să se trezească inviorat şi-mi spune râzând: „Auzindu-te cum vorbeşti, înţeleg şi mai bine pentru ce tu eşti „la bête noire" pentru aceşti oameni care te urăsc de moarte şi te-ar sfâşia în bucăţi dacă ar putea". „Ştiu foarte bine acest lucru, i-am răspuns eu, şi de aceea le plătesc şi eu cu vârf şi îndesat şi nu-i voi lăsa până nu vor fi definitiv lichidaţi din viaţa noastră publică". Ne-am despărţit fără să mai discutăm altceva.

Stau restul zilei în casă, pun la punct declaraţiile pe care le voi face presei mâine dimineaţă, citesc presa şi scriu la *Jurnal*.

Seara la 7^{30} avem musafiri familia viitorului meu ginere Dan Berindei. El şi-a luat licenţa şi s-a înscris la doctorat. Este un mare ambiţios şi s-a înţeles cu Ioana să facă nunta în luna aceasta. Eu şi Milica ne opunem, pentru că numai de nuntă nu ne arde în vremurile acestea. Bunicii lui Dan, generalul Berindei şi soţia* se opun şi ei pentru motivul că Dan este prea tânăr. Mama lui, recăsătorită cu Balş, i-a dat binecuvântarea. La masa din seara aceasta ne-am dat şi noi consimţământul, spunându-le că personal n-am timp să mă ocup de formalităţile căsătoriei. Ioana şi Dan s-au angajat împreună cu mama lui să se ocupe ei de toate aceste forme. Au fost prezenţi: Lala şi generalul Berindei, Dina şi soţul ei Balş, şi Dan plus familia noastră. S-a discutat mult situaţia politică. Balş şi generalul Berindei sunt încântaţi de fermitatea cu care conduc ministerul şi au numai laude la adresa mea, a lui Maniu şi a Partidului Naţional Ţărănesc pentru

* Lala Berindei este sora d-rului Ion Costinescu şi sora d-nei Dinu Brătianu (n.a.).

„dârzenia" cu care apărăm țara să nu se bolșevizeze. Musafirii au stat până la 11[30] noaptea.

Vineri, 2 februarie 1945

La 9 la minister. Printre ziariștii prezenți se află Carandino și Livianu de la „Dreptatea", Serghie[227] de la „Curierul", Teodorescu-Braniște[228] de la „Jurnalul", Vintilică Brătianu[229] de la „Viitorul", V. Șoldan de la „Universul", Dinu Moroianu („Semnalul"), Miron Constantinescu („România liberă"), P. Chirtoacă („Scânteia"), Mureșanu („Ardealul"), Sachi Boilă („Patria") etc., etc. Mă întreținu cu ei foarte amical, după care le dau lămuriri privitoare la modul cum va funcționa Comisariatul însămânțărilor și la persoana generalului Rozin, care va fi numit în fruntea lui în urma înțelegerii mele cu Rădescu. La întrebarea lui Miron Constantinescu de ce s-a înființat atât de târziu acest comisariat, am răspuns că personal nici azi nu-l găsesc necesar, fiind convins că organele ministerului au suficiente mijloace ca să asigure însămânțări de primăvară, însă am cedat anumitor presiuni ca să nu se pretindă că aș avea vreun interes să mă opun. „De altfel, am continuast eu, în hohotul de râs al celor prezenți, am avut și un motiv personal de a menaja susceptibilitatea distinsului meu colaborator Zăroni, care a fost însărcinat de mine încă din prima zi de când am luat în primire ministerul cu dirijarea însămânțărilor de toamnă și de primăvară, cerând un Comisariat al însămânțărilor peste capul lui am găsit să ar fi o mare umilire pentru el, însă aflând în urmă că și el cere acest ajutor, i-am satisfăcut dorința. Acum treaba lui dacă nu supraveghează singur la buna lui reputație de agricultor «tu l'as voulu Georges Dandin»*". Am observat că cei care râdeau mai cu poftă erau Miron Constantinescu și prietenul său Chirtoacă.

Întrebat apoi de Serghie și de Teodorescu-Braniște dacă reforma agrară se poate înfăptui până în primăvară, eu le-am arătat punctul meu de vedere în această chestiune în sensul că o reformă de așa mare importanță trebuie făcută în liniște, după o studiere metodică la care să poată participa cât mai multă lume, lucru care în mod normal nu se poate realiza în timp de război. Am arătat că toate partidele din actualul guvern s-au angajat să înfăptuiască această

* Tu ți-ai făcut-o, pe românește (n.a.).

reformă şi că însuşi Rădescu este de acord. Dacă totuşi partidele din guvern s-ar putea pune de acord, personal n-am nici un motiv ca reforma să nu se înfăptuiască şi mai repede. „Ştiu însă, am continuat eu, că Partidul Liberal este categoric împotriva înfăptuirii acestei reforme în timp de război şi trebuie să recunosc că şi în partidul meu multă lume vede la fel ca şi liberalii această problemă; totul depinde de acordul partidelor". „Ce se întâmplă cu anumite pământuri, de exemplu, ale absenteiştilor, în care ţăranii au intrat deja cu forţa şi au făcut însămânţări, cine ia recolta în cazul că reforma agrară nu s-ar putea înfăptui până la vară", m-a întrebat Serghie. „În acest caz, recolta va aparţine celui care însămânţează, indiferent de regimul juridic al proprietăţii", i-am răspuns eu.

Mi s-au pus apoi mai multe întrebări referitoare la creditul de 5 miliarde şi la modul cum se va distribui el diferitelor categorii de beneficiari, la posibilitatea de a găsi sămânţă de grâu de primăvară, la Soviete şi la alte chestiuni referitoare la funcţionarea Comisariatului acestor însămânţări, la care am răspuns timp de o oră mai bine. Chirtoacă şi Miron Constantinescu m-au întrebat ce este cu aşa-zisul program de însămânţări al inginerilor democraţi, susţinut şi de Zăroni. Le-am explicat situaţia lui Economu, Ştefănescu, De Mayo şi ceilalţi care sunt trimişi în judecată pentru a fi excrocat câteva milioane cu aşa-zisele însămânţări din toamna trecută, exprimându-mi mirarea şi indignarea totodată că astfel de indivizi, ca să scape de urmărirea penală, se refugiază într-un partid politic, care-i primeşte contrar legii care interzice funcţionarilor publici de a face politică şi continuă să după o campanie plină de exagerări şi de minciuni grosolane, făcând-o pe victimele ministerului. N-am mai continuat pentru că mai mulţi ziarişti au cerut în cor să nu mai insist, întrucât „toată lumea cunoaşte pe excrocul Virgil Economu, renumit în această privinţă din vremea când se ocupa cu boxul".

După suspendarea şedinţei am rămas cu Carandino, Livianu, Serghie şi Teodorescu-Branişte, cu care am discutat situaţia politică, răspunzând la mai multe întrebări ale lor. Toţi sunt de acord cu mine că anglo-americanii nu vor trata cu Hitler nici o înţelegere şi că ei rămân pe poziţia lor fermă de capitulare fără condiţii. În privinţa apropiatei întrevederi a celor Trei, toţi se raliază părerii mele că înţelegerea dintre ei este perfectă pe chestiunea înfrângerii Germaniei hitleriste şi a militarismului japonez. În aceste condiţii politica

noastră internă trebuie să țină seama de acest acord complet între aliați, să nu contăm pe nici o înțelegere dintre ei și să aplicăm cu strictețe Armistițiul, căci numai așa ne putem apăra independența. „Și dacă totuși Sovietele, călcând Armistițiul, încearcă să treacă peste anglo-americani și să se amestece în treburile noastre interne, căutând să impună cu forța un guvern fenedist, mă întreabă Serghie, credeți că noi putem rezista?" „Desigur, i-am răspuns eu. Partidul nostru, liberalii, regele și Rădescu sunt complet de acord în această privință. Din moment ce executăm cu sfințenie armistițiul, Sovietele nu-l pot călca oricât ar vrea, pentru că rezistența noastră ar provoca complicații militare și politice, care n-ar putea lăsa indiferenți pe anglo-americani. De altfel, am continuat eu, Conferința apropiată a celor Trei ne va lămuri complet asupra acestor probleme. De aceea nu trebuie luată în serios campania fenedistă care nu urmărește în fond decât să creeze confuzie, panică, atmosferă favorabilă pentru a pescui în ape tulburi". Toți au rămas încântați de răspunsul meu și au plecat cu moralul ridicat. „Am luat o baie de optimism sănătos de care aveam mare nevoie", mi-a spus la plecare Teodorescu-Branișteș în asentimentul celorlalți. I-am sfătuit pe Carandino și pe Livianu să fie mult mai energici în articolele lor de la „Dreptatea" în combaterea prostiilor și obrăzniciilor presei fenediste. Carandino, care a luat locul lui Eftimiu[230] la direcția Teatrului Național din Capitală, îmi semnalează un răspuns apărut în „Universul" din partea lui Vișoianu și Savel Rădulescu, dat lui Tătărescu în legătură cu anumite afirmații făcute de acesta privitoare la politica externă a lui Titulescu. „Domnii respectivi, zice Carandino, spun în răspunsul lor că se rezervă pe mai târziu să pună la punct problemele ridicate de Tătărescu; pentru moment se tem să ia atitudine, căci nu știu amândoi de unde sare iepurele". „Qui a aimé, aimera et qui a trompé, trompera", i-am răspuns eu.

Dejun la Mănuilă cu Leucuția și Ghiță Pop. Trecem în revistă problemele la ordinea zilei. Mănuilă și Leucuția sunt foarte îngrijorați de violența presei fenediste, în care văd preludiul unui amestec apropiat al Sovietelor în treburile noastre interne. Ei se îndoiesc de capacitatea lui Rădescu, pe care-l bănuiesc de relații „vinovate" cu Tătărescu și se tem totodată și de rege, că ar fi în stare să reziste cu hotărâre unei presiuni serioase a Sovietelor. Ei regretă că tocmai în acest moment Maniu e încă suferind și nu se poate ocupa mai serios

de politică, el fiind singurul capabil să redreseze situația, silind pe rege să fie ferm pe poziție și să-l împiedice pe Rădescu de a face prostii. Ghiță Pop e ceva mai optimist, însă părerea lui nu e prea luată în seamă.

Eu i-am pus în curent cu ultimele discuții cu Rădescu și cu Mihalache și cu declarațiile făcute presei în dimineața aceasta. I-am informat despre înțelegerea care am avut-o cu Mihalache referitoare la reforma agrară și de hotărârea mea de a depune eu singur un proiect de reformă agrară pentru a nu ne vedea depășiți de o inițiativă fenedistă. Leucuția și Mănuilă au informații că Partidul Comunist „pregătește de zor" un proiect în acest sens și mă felicită pentru perspicacitatea mea de a nu mă lăsa surprins. Ei sunt de părere că eu ar trebui să văd neapărat pe Maniu pentru a căpăta aprobarea lui, căci astfel se poate înghite gura tuturor celor din partid, „care nu fac nimic și se țin numai de critici". Ei vizează pe Popovici, pe Mihalache și pe „caraghiosul de Penescu". Ghiță Pop e super încântat de modul cum l-am executat pe Mihalache. „Omul acesta este un mare încurcă lume, zice el, și niciodată n-am înțeles pe Maniu de ce îi caută atâta în coarne când în realitate priceperea lui în materie agrară este foarte limitată". Le promit să plec mâine după masă la Sibiu și să mă reîntorc duminică seara. Leucuția îl va anunța la telefon azi după masă.

După masă mă închid în casă și schițez un proiect de reformă agrară pentru a-l supune lui Maniu, pentru cazul că Mihalache nu se ține de vorbă. Toată dificultatea lui constă în fixarea cotei maxime a marii proprietăți la 50 hectare. Eu i-am propus lui Mihalache cota de 30 ha pentru regiunile de deal și de munte, unde 30 ha e suprafață mare față de șes. Pe la 10 seara textul a fost gata. Îl voi bate la mașină mâine dimineață la minister.

Sâmbătă, 3 februarie 1945

La minister la 8 dimineața. Lucrez cu secretarii generali punerea la punct a diferitelor decrete pe care le voi supune regelui spre semnare azi la 11 dimineață.

Ieri, fiind sărbătoare, audiența mea a fost fixată pe azi. La 10^{30} văd pe Negel, care-mi spune că regele e bine dispus și hotărât să-l susțină ferm pe Rădescu în lupta lui contra F.N.D.-ului. Negel lasă

impresia că acest lucru se datorește lui, care „veghează pe lângă dânsul pentru a-l feri de influențe primejdioase". Îl felicit și-l asigur că face un mare serviciu țării și familiei regale în îndeplinirea acestui rol. Negel se teme numai de mama regelui, „care vrea liniște cu orice preț și-l dăscălește mereu să nu se strice cu rușii". El mă roagă să insist și azi pe lângă el și să-i arăt că în ziua când Moscova și-ar impune guvernul ei la București, monarhia e ca și desființată, întrucât Sovietele urmăresc peste tot răsturnarea monarhiilor și întemeierea de republici pe care le pot manevra la discreție. „Vous enfoncez des portes ouvertes"*, i-am răspuns eu.

Audiența la rege a durat o oră și jumătate. Mi-a semnat decretele ca de obicei fără să se uite prin ele. I-am dat doar câteva lămuriri referitoare la Comisariatul însămânțărilor, pe care le-a ascultat cu o jumătate de ureche, netezându-și mereu câinele, mai înalt decât biroul. Cum a terminat de semnat ultimul decret m-a întrebat cum văd apropiata Conferință a celor Trei, care, după toate aparențele, ar putea avea loc în Rusia, poate chiar la Moscova. „Cred, i-am răspuns eu, că anglo-americanii urmăresc să spulbere odată mai mult zvonurile că ar putea trata o pace cu Germania hitleristă peste capul rușilor și apoi să treacă în revistă diferitele chestiuni divergente dintre ei și Soviete înainte de capitularea Germaniei. Desigur, vor pune la punct și liniile mari ale păcii cu ea, printre care cea mai importantă desfacerea unității imperiului german". „Nu crezi, mă întreabă regele, că distrugând imperiul german, Sovietele rămân prea puternice în Europa?". „Desigur, această primejdie rămâne, însă să sperăm că așa cum ne întrebăm noi astăzi se vor fi întrebat și Churchill și Roosevelt, cu toți colaboratorii lor, dacă după atâtea sacrificii de bunuri și vieți omenești, e bine ca hitlerismul și fascismul să fie înlocuite printr-o dictatură și mai sinistră, a bolșevismului rusesc. Eu refuz să cred posibilă o așa greșeală din partea acestor oameni inteligenți și cu simțul răspunderilor pe care le au față de popoarele pe care le eliberează. De altfel, nu văd nici pe ruși rămânând atât de tari după atâția ani de război, care le-au transformat țara în ruine înspăimântătoare, pentru a încerca să-și impună cu forța dorințele lor. Totul este, Majestate, am subliniat eu, să fim uniți și curajoși pentru a nu ne lăsa intimidați de răutoiele lor

* Spargeți uși deschise (n.a.).

şi să rezistăm, chiar cu armele în mână, pentru a ne apăra independenţa. Odată războiul terminat, e de presupus că anglo-americanii vor fi şi mai liberi să impună Sovietelor respectul tratatelor semnate alături de ei, nemaiavând nevoie de concursul lor militar". „Asta aşa este şi d-ta ai perfectă dreptate", mi-a răspuns regele, care de data aceasta a ascultat cu multă atenţie explicaţiile mele. „Noi ştim, de altfel, am continuat eu, că Sovietele urmăresc cu perseverenţă înlocuirea monarhiilor cu republici pe care le pot manevra uşor, iar cât despre asigurările lor de neamestec, nu e nimeni atât de naiv pentru a le lua în serios când ele vin de la ruşi, cunoscuţi de secole drept cei mai mincinoşi oameni din toată Europa, întrecuţi doar de chinezi". Regele a râs cu poftă, repetând formula lui obişnuită: „ai dreptate, aşa este".

Trecând la situaţia internă, am constatat cu plăcere că el ridiculizează programul de guvernare publicat recent de fenedişti, pe care îl găseşte o „înşirare de lucruri imposibile, simple slugărnicii faţă de Soviete, revoltătoare prin lipsa lor de bună credinţă". Pe rege îl revoltă îndeosebi pretenţiile lor că „numai un guvern fenedist poate inspira încredere Sovietelor", ca şi cum el n-a făcut nimic până acum şi a colaborat cu partidele reacţionare la sabotarea Armistiţiului. „Zilele trecute, continuă regele, am chemat pe Groza şi pe Pătrăşcanu şi i-am făcut răspunzători pentru modul cum au redactat programul fenedist de guvernare, care constituie o insultă directă la adresa mea, întrucât sunt acuzat indirect că în cele trei guverne care le-am făcut cu partidele care m-au ajutat să scăpăm ţara de nemţi şi de Antonescu m-am solidarizat cu partidele reacţionare pentru sabotarea Armistiţiului. Le-am atras atenţia că astfel de procedee din partea lor sunt inadmisibile faţă de mine. Ei s-au angajat să nu se mai repete astfel de lucruri pe viitor, însă eu nu mai am nici o încredere în ei şi de aceea i-am lăsat mână liberă lui Rădescu să pună capăt anarhiei cum va socoti el mai bine". M-a impresionat modul ferm şi accentul tonic al frazei cu care mi-a vorbit regele, constatând că se simţea profund jignit. Declaraţia regelui că i-a lăsat lui Rădescu mână liberă să soluţioneze criza politică m-a alarmat serios, aşa că am încercat să-l conving că poate ar fi fost mai bine să se fi luat mai înainte şi avizul lui Maniu şi Brătianu, întrucât Rădescu, în calitatea lui de militar, să nu facă greşeli care ar putea provoca o criză şi mai mare, tocmai acum, în ajunul Conferinţei de Trei. „Nu aveţi decât să discutaţi cu el,

mi-a răspuns regele; în ce mă priveşte eu am încredere în vârsta şi experienţa lui". La despărţire i-am spus că plec în după masa aceasta la Sibiu să-l văd pe Maniu. „Spune-i că mi-e dor de el şi că aş dori mult să discut cu dânsul problemele la ordinea zilei".

Am plecat la ora 4 cu trenul Bucureşti-Sibiu şi am ajuns la Sibiu la ora 8^{20}. Mă aşteptau în gară Ionel Pop şi băiatul lui. Pentru a putea discuta în linişte, Maniu a ieşit de la prânz din spital şi doarme la nepotul său, unde rămân şi eu peste noapte. După masa de seară, foarte frugală, începem discuţia, care ţine până la 12 noaptea. Participă la ea şi Ionel Pop. Trecem în revistă mai întâi situaţia externă, partea militară şi apoi Conferinţa apropiată a celor Trei. Acord complet cu Maniu, care-şi păstrează intactă mintea şi puternica sa intuiţie. Ca şi mine, el nu s-a îndoit niciodată de solidaritatea totală dintre aliaţi, fiind convins că ceea ce îi uneşte depăşeşte cu mult divergenţele dintre ei. După capitularea Germaniei, Maniu e sigur că anglo-americanii vor avea mult de furcă cu Sovietele, care nu vor renunţa uşor la pretenţiile lor de hegemonie asupra ţărilor vecine. El are nădejde însă că Anglia, redevenind mai liberă faţă de Washington, va şti să se opună expansiunii bolşevismului rusesc. Pentru aceasta el este complet de acord cu mine că noi trebuie să rezistăm cu hotărâre amestecului lor în treburile noastre şi să nu facem însă greşeala de a precipita lucrurile, dându-le vreun pretext de intervenţie, cât timp mai durează războiul şi aliaţii occidentali mai au nevoie de concursul lor militar. „În nici un caz, susţine el, dacă un conflict cu Moscova este inevitabil, răspunderea trebuie să cadă în întregime asupra ei, pentru a ne păstra bunăvoinţa Londrei şi Washigtonului".

După această precizare eu am povestit discuţiile avute cu Rădescu, cu Negel şi cu regele în privinţa relaţiilor cu Sovietele şi cu anglo-americanii. Maniu ia act cu plăcere de hotărârea regelui de a rezista presiunilor ruseşti, însă se teme, ca şi mine, de influenţa reginei Elena şi anturajului ei asupra fiului ei, „tânăr, fără experienţă şi foarte influenţabil". Maniu mă felicită pentru „perspicacitatea mea politică", întrucât nici el n-are încredere completă în priceperea politică a lui Rădescu. Maniu are informaţii alarmante despre general. În naivitatea lui, el se bazează pe Tătărescu, fiind convins că-l poate folosi ca element de manevră în contra F.N.D.-ului şi nu-şi dă seama, continuă Maniu, „că această secătură sinistră e trup şi suflet vândut

Moscovei, ca să-l scape de procesul răspunderilor". Până se va putea deplasa el în Capitală, mă roagă să-l văd imediat pe Rădescu şi să-i comunic din partea lui să fie prudent, să nu se potrivească lui Tătărescu şi să evite cu multă grijă orice măsură care ar putea permite ruşilor pretextul unei intervenţii. Maniu speră să poată veni în Capitală până la sfârşitul săptămânii viitoare. Eu i-am arătat că prezenţa lui este indispensabilă nu atât pentru a-l ţine din scurt pe Rădescu, cât mai ales pentru rege. Lăsăm chestiunile de partid pentru mâine dimineaţă.

Duminică, 4 februarie 1945. Sibiu

Reluăm discuţia la 8^{30} dimineaţa, care durează până la ora 11. Le povestesc situaţia din partid, aşa cum o văd eu, situaţia lui Mihalache, Lupu şi a celorlalţi fruntaşi. Le arăt temeiurile mele în privinţa reformei agrare şi nevoia de a nu ne lăsa surprinşi de un proiect fenedist, punându-i în curent cu discuţia avută cu Mihalache în această privinţă. Le citesc declaraţiile făcute presei despre toate aceste chestiuni, Comisariatul însămânţărilor, reforma agrară şi raporturile cu Zăroni şi cu aşa-zişii ingineri democraţi. Le citesc proiectul meu de reformă agrară pentru cazul că Mihalache nu mi-l prezintă la timp pe al său. Maniu şi Ionel Pop m-au ascultat cu atenţie, fără să mă întrerupă deloc. „Dragă profesore, mi-a spus Maniu după ce am terminat expunerea mea, eu în locul d-tale n-aş fi procedat mai bine în toate aceste chestiuni, de aceea te felicit din tot sufletul şi te asigur de tot concursul meu. Acum, că n-ai putut încă pleca în străinătate, constat că este un mare noroc pentru noi toţi de a fi rămas în ţară, în aceste timpuri atât de grele, cu probleme atât de grele, complicate, pe care eu, cu boala mea, nu mă pot ocupa. Prezenţa d-tale în guvern în aceste împrejurări este de o mare importanţă, mult mai de seamă decât tot ce ai fi putut face în străinătate. Rădescu, Mihalache, Lupu, regele sunt aşa cum îi cunoşti şi d-ta foarte bine. Toţi au mari calităţi, dar şi scăderi şi de aceea un om ca d-ta, cu dezinteresul, cu cultura şi cu priceperea d-tale politică este de un mare folos şi pentru ei, căci le poţi deschide ochii şi sfătui cum să procedeze mai bine, atât pentru ei, cât şi pentru ţară. Când am plecat din Capitală înainte de Crăciun eu am spus atât regelui, cât şi lui Rădescu să se consulte cu d-ta de câte ori va fi nevoie, întrucât d-

ta reprezinți cel mai bine gândirea mea politică și eu am toată încrederea în d-ta. Văd că și de data aceasta nu m-am înșelat. Un singur lucru țin să ți-l recomand ca unul care cunoaște așa de bine atmosfera din partid, păstrează cel mai absolut secret în privința proiectului d-tale de reformă agrară. Din moment ce-l cunosc eu, nu mai este nevoie să-l știe nimeni, în special Mihalache, Penescu, Popovici, Cămărășescu, care ar tăbărî asupra mea și mi-ar face zile fripte. Când vei socoti d-ta că e momentul potrivit, dă-i drumul fără grijă. În urmă se vor convinge cu toții că ai procedat foarte înțelept. Desigur, a continuat Maniu, ar fi mult mai bine dacă Mihalache l-ar putea prezenta pe al său la timp, căci am avea astfel și mai multă liniște în partid. Dacă totuși el nu se execută la timp, nu te jena și să-i drumul proiectului d-tale. Mai târziu îți va fi răspunzător* și Mihalache, nu numai partidul". I-am mulțumit pentru încrederea ce mi-o arată și i-am urat să vină cât mai repede și cu bine la București. După o mică gustare am plecat spre casă cu acceleratul de 11^{30}, ajungând în Capitală la ora 3^{30}. A venit cu mine și Ionel Pop. În tren am citit presa de ieri și de azi, pe care am terminat-o în cursul serii, după ce am trecut în *Jurnal* conversația de ieri și de azi cu Maniu.

Seara la 7 după masă, după un telefon, a venit la mine Miron Constantinescu pentru a mă ruga să nu mă opun la crearea conferinței Istoria frământărilor sociale la poporul român, pe care o va propune spre înființare profesorul Florian în vederea numirii sale. Îmi spune că totul este aranjat cu Voitec și că la prima ședință a Consiliului de facultate de săptămâna viitoare Florian va face această propunere. L-am întrebat dacă are doctoratul în istorie, fără care nu poate fi numit, întrucât legea se opune categoric, chiar dacă am vrea noi, profesorii. Constantinescu mi-a răspuns că „doctoratul îl va pregăti mai târziu și că legea învățământului superior se va modifica curând". „De altfel, a continuat el, eu nu sunt primul caz, căci în aceeași ședință a Consiliului, dl. Gusti va propune la fel, crearea unei conferințe de sociologie pentru asistentul lui Vlădescu-Răcoasa, care nici el nu are doctoratul". I-am răspuns că mă îndoiesc mult ca Gusti, fost ministru al Învățământului și un om foarte legalist în felul său, să aibă curajul să facă o astfel de propunere căci ar risca să se facă de râs. „Eu cred că d-voastră vă înșelați, mi-a răspuns Constantinescu pe un ton cam

---

* Probabil ar fi vrut să scrie *recunoscător* (D. B.).

zeflemitor, veți vedea că majoritatea consiliului va vota propunerea lui Gusti și d-voastră riscați să rămâneți în minoritate". „Eu, d-le Constantinescu, am început să văd multe lucruri anapoda în ultimul timp, dar să văd un Consiliu de facultate făcând conferențiari simpli licențiați, fără doctorat, asta n-o cred încă posibil". S-a sculat imediat și a plecat fără să-mi spună măcar bună seara. Rar am văzut un obraznic mai nesuferit.

Luni, 5 februarie 1945

La minister la 8 dimineața. Odobești eanu mă pune în curent cu o serie de lucruri neplăcute, petrecute la Societatea inginerilor agronomi, unde banda lui Virgil Economu, adunând în grabă câțiva membri, a pus mâna pe conducerea ei, publicând un comunicat prin care își arogă tot felul de atribuții în legătură cu apărarea intereselor societății. Comitetul de inițiativă, condus de Economu, de Ștefănescu și De Mayo, toți trimiși în judecată pentru fraude, a completat cu de la sine putere comitetul de conducere cu colegi care nici n-au fost întrebați, în speranța că aceștia vor accepta locurile în comitet, pentru a evita un scandal. Cum însă toți funcționarii ministerului cunosc pungășiile acestor trei, noii numiți fără voia lor s-au prezentat la Odobești eanu și l-au informat de cele petrecute. Acesta i-a sfătuit să publice în presă un comunicat, în care să-și lămurească situația. Cu această ocazie l-am rugat pe Odobești eanu să-mi pregătească datele necesare din dosarele acestor excroci în vederea unui comunicat lămuritor pentru presă, ca să se pună capăt agitației lor. Am pus apoi la punct cu Bușniță chestiunea înființării primului sat pescăresc la Greaca, pe care îl vom inaugura duminica viitoare, 11 februarie.

La 11 ședința Comisiei interministeriale, acasă la Pătrășcanu. Prezidează Groza. Prezenți: eu, Pătrășcanu și Fotino. La ordinea zilei, completarea listei criminalilor de război care trebuie arestați. Pierdem o jumătate de oră cu cazul Isidor Karmitz. Pătrășcanu susține cu un lux de amănunte că acesta trebuie arestat, întrucât a fost unul dintre evreii care au beneficiat de pe urma dictaturii lui Antonescu, nefiind arestat nici el, nici frații lui, iar întreprinderea lor a furnizat armatei imense cantități de materiale sanitare necesare războiului „contra Sovietelor". El susține că fraților Karmitz nu li s-a aplicat regimul sever impus conaționalilor lor, nu li s-au confiscat casele și nici n-au

fost scoşi la zăpadă sau internaţi în lagăre. Am combătut cu energie propunerea lui Pătrăşcanu, cunoscând de la Karmitz motivele ascunse pentru care îl urăşte Pătrăşcanu. Pătrăşcanu a citit apoi scrisoarea publică prin care Antonescu mulţumeşte fraţilor Karmitz pentru importantul lor concurs dat armatei române în timpul războiului. „Într-un regim de dictatură şi cu nemţii în ţară, crezi d-ta, i-am spus eu lui Pătrăşcanu, că fraţii Karmitz, fiind evrei, se puteau opune şi să refuze sprijinul lor guvernului Antonescu? Crezi d-ta că le-ar fi convenit să pună la dispoziţia Ministerului Sănătăţii toate stocurile de medicamente care le aveau în depozitele lor, la preţul oficial cu care le cumpăraseră, când, dacă le-ar fi vândut la liber, ar fi avut mari beneficii? Unde vezi d-ta intenţie şi bunăvoinţă la oamenii aceştia pentru a le reproşa azi că au colaborat cu regimul Antonescu? Faptul că Antonescu le-a trimis o scrisoare de mulţumiri şi i-a scutit de regimul impus celorlalţi evrei reprezintă acesta un motiv pentru ca unul din fraţi să fie considerat azi drept un criminal de război? Şi apoi dacă unul este vinovat, pentru ce şi ceilalţi trei fraţi nu sunt la fel de vinovaţi? D-ta, d-le Pătrăşcanu, vei fi având alternative de supărare pe fraţii Karmitz, însă noi nu putem ţine seama de ele şi de aceea mă opun categoric propunerii d-tale". Până la urmă, s-a decis ca acest caz să fie adus în faţa Consiliului de Miniştri, ca şi cazul Tătărescu. Pentru ceilalţi criminali de război n-a mai fost discuţie, aprobându-se toate propunerile făcute. Am plecat de la şedinţă cu Fotino, indignat şi el de atitudinea lui Pătrăşcanu în cazul Karmitz.

La 12^{30} la Interne, la Rădescu. Îl găsesc vesel şi optimist. Îi transmit rugămintea lui Maniu de a nu întreprinde nimic care să poată precipita lucrurile şi să evite cu prudenţă de a provoca o criză de guvern cât timp nu ştim ce va decide Conferinţa celor Trei. S-a schimbat brusc la faţă şi pe un ton iritat mi-a răspuns că „s-a săturat de sfaturi" şi că el „are capul lui şi ştie el ce are de făcut". M-a surprins ieşirea lui şi mai ales tonul cu care mi-a vorbit. Nu-l credeam atât de susceptibil! Am căutat să-l liniştesc, arătându-i că Maniu are mare încredere în priceperea lui politică şi că rugămintea lui n-are nimic ofensator, ea reprezentând numai punctul de vedere al partidului nostru faţă de criza politică în care ne aflăm. Menajându-i pe cât posibil susceptibilitatea sa, am ţinut totuşi să-i precizez că partidul nostru, fiind cel mai puternic din actuala coaliţie, n-ar vrea să se vadă târât într-o criză de guvern fără să fie prevenit la timp.

Rădescu s-a refugiat într-un mutism complet, mulțumindu-se să-mi repete de câteva ori că „el are capul lui și știe el ce face". „Spune-i d-lui Maniu, mi-a declarat el pe un ton sever și puțin răstit, că eu am planul meu, care sunt convins că o să vă placă și mă veți felicita". N-am putut scoate mai mult de la el.

Am trecut apoi la chestiunile ministerului meu, punându-l în curent cu ultimele manevre ale grupului Economu de la Societatea inginerilor agronomi. Rădescu a citit declarațiile mele făcute presei și se declară complet de acord cu ele. În ce privește pe „excrocul de Economu și pe cei din jurul său", Rădescu e de părere „să fiu sever cu ei și să grăbesc procesul" pentru „a dovedi și lui Groza de ce excroci s-a înconjurat". I-am răspuns că eu nu fac altceva decât să aplic legea acestor indivizi. „Ai toată acoperirea mea și te felicit pentru că ești un om curajos și energic", mi-a spus Rădescu. El e mulțumit că am numit omul propus de el, pe generalul Rozin, în fruntea Comisariatului însămânțărilor.

Dejun la Mănuilă, cu Leucuția, Ghiță Pop, Solomon și Ghilezan. Îi pun în curent cu cele discutate cu Maniu, afară de chestiunea proiectului meu de reformă agrară și cu discuția avută cu Rădescu de acum o oră. Toți se întreabă care o fi planul acestuia, asupra căruia el păstrează secretul. Solomon se angajează să-l sondeze, fiind sigur că lui îi va spune Rădescu ce are de gând să facă. Toți ceilalți sunt însă sceptici că va reuși. Ghiță Pop e de părere că noi ar trebui să-l constrângem să ne dezvăluie planul lui, pentru a nu ne trezi „cu cine știe ce boacănă". El și Mănuilă n-au prea mare încredere în perspicacitatea lui politică, considerându-l un „om rigid și încăpățânat". „În orice caz, spun eu trebuie folosit mult tact față de el și nu trebuie jignit, căci, în general, el este bine intenționat și hotărât să reziste cu orice preț fenediștilor și Sovietelor, protectoarele lor". Toți sunt de acord asupra acestui lucru. În chestiunea reformei agrare, opiniile celor prezenți sunt diferite. Mănuilă și Leucuția cred, ca și mine, că noi nu vom putea rezista presiunii Sovietelor de a nu realiza această reformă chiar în iarna aceasta. Ghiță Pop, Solomon și Ghilezan sunt de părere că trebuie să rezistăm oricărei presiuni și s-o amânăm până după război. „Desigur, așa ar fi logic, le răspund eu, dar dacă Sovietele ne presează, putem noi rezista și, eventual, provoca o criză de guvern pe această chestiune, lăsând câmp liber fenediștilor să agite opinia publică și să ne acuze că noi, Partidul

Țărănesc, suntem în contra unei noi împroprietăriri a țăranilor? Eu socot riscul prea mare pentru partidul nostru și de aceea l-am silit pe Mihalache să pregătească în grabă un proiect în acest sens, pentru a nu fi surprinși. De altfel, și Maniu vede la fel problema". Până la urmă se raliază și Solomon și Ghilezan, rămânând contra numai Ghiță Pop, care e convins că noi putem rezista. Mănuilă și Leucuția mă îndeamnă să trec peste liberali și să nu țină seama de opoziția lor, întrucât „lor puțin le pasă de o astfel de reformă, trăind cu capul în nori". În toate celelalte chestiuni la ordinea zilei există un acord complet între noi.

După masă și seara citesc presa, scriu la *Jurnal* și ascult Radio străin, Londra, Viena și Moscova.

Între 8 și 9^{30} am participat la spectacolul de operă organizat de Arlus, perntru a nu fi acuzat că refuz mereu să particip la manifestările acestei asociații. Am stat în loja câtorva granguri sovietici, cu care m-am întreținut, de altfel, destul de amical. Pe unul din ei l-am și invitat să-mi facă o vizită cu soția lui. I-am dat numărul de telefon. Toată presa din ultimele zile publică declarațiile mele și le comentează favorabil, afară de cea fenedistă, care face diferite rezerve. Unele ziare prezintă deformat declarația mea privitoare la reforma agrară, afirmând că eu aș fi spus „că ea va fi fapt împlinit până la primăvară". Toate ziarele, chiar și cele fenediste, comentează favorabil declarația mea că „recoltele vor reveni la vară acelora care însămânțează, indiferent de regimul proprietății, la acea dată". Până și ziarul lui Arghezi, „Bilete de papagal", comentează favorabil declarațiile mele.

Relativ la Conferința celor Trei, nu se știe încă nimic serios. După unele știri din Londra și Cairo, conferința ar fi început deja, păstrându-se secretul unde are loc. Se mai spune că cei trei vor adresa un apel poporului german, pentru a se revolta, punând capăt unui măcel inutil, capitularea armatei fiind inevitabilă. Pe frontul occidental trupele americane au cucerit mai multe puncte din linia Siegfried, iar rușii anunță „o vastă mișcare de flanc asupra Berlinului", armatele lor aflându-se la mai puțin de 60 km de capitala Germaniei. Trupele sovietice au trecut de câteva zile Oderul în mai multe puncte.

Ziarul „Viitorul", folosind o știre inexactă, precizează că Partidul Liberal nu este contra reformei agrare, cum aș fi declarat eu

la conferința de presă și că el o găsește necesară, dar la timpul ei și bine studiată. Va trebui să-l văd din nou pe Brătianu și să lămuresc această chestiune. Presa fenedistă anunță începerea campaniei de răsturnare a guvernului pentru instalarea unui guvern fenedist, în care să intre „toate forțele democrate progresiste", adică gruparea lui Tătărescu.

Marți, 6 februarie 1945

La opt la minister. Odobești eanu îmi semnalează un comunicat apărut în ziare din partea Societății inginerilor agronomi privitor la declarațiile mele făcute presei vinerea trecută. Comunicatul afirmă că eu am împiedicat timp de două luni adoptarea planului de însămânțări propus de Zăroni și de grupul Economu, pretinzând că planul ministerului este mult mai bun și că am acceptat înființarea Comisariatului însămânțărilor, propus tot de ei, forțat de delegația economică a guvernului și că în felul acesta „eu am periclitat îndeplinirea condițiilor de armistițiu, precum și interesele economiei naționale". Sunt acuzat apoi că, numind „un general agricultor" în fruntea Comisariatului însămânțărilor, nu recurg decât la o „diversiune, dovedind dezorientare și lipsă de bună credință". Această numire este considerată drept „o jignire față de corpul agronomic" și de aceea „Societatea inginerilor agronomi își ia angajamentul să dovedească acțiunea nefastă a d-lui ministru I. Hudiță în toate grelele probleme ce acesta are de rezolvat și roagă pe dl. președinte al Consiliului de Miniștri, în interesul vital al țării, să desemneze în fruntea departamentului un nou titular". Iată atitudinea acestor pungași expusă cât se poate de clar, prezentând-o țării sub acoperirea așa-zisei Societăți a inginerilor agronomi. Dacă îl numeam secretar general pe pungașul de Economu și nu-l trimiteam în judecată să restituie banii furați, așa cum mi-a cerut el a doua zi după ce mi-am luat ministerul în primire, eram acum un „mare ministru, cel mai de seamă dintre toți miniștrii acestui departament", cum îmi propunea el. Am cerut lui Odobești eanu să verifice imediat care dintre membrii Societății inginerilor agronomi se solidarizează cu comunicatul acestor excroci pentru a lua măsurile disciplinare care se cuvin. Pentru lămurirea opiniei publice, am redactat următorul comunicat pentru presă: „Față de amestecul nepermis în politica

militantă a câtorva ingineri agronomi, funcționari administrativi ai Ministerului de Agricultură, în frunte cu dl. V. Economu și față de atacurile neîntemeiate și ofensatoare pentru ministrul titular al departamentului, care este prezentat drept un sabotor al însămânțărilor și al aplicării Armistițiului, dl. secretar general Romulus Odobești a fost însărcinat cu anchetarea de urgență a funcționarilor Ministerului Agriculturii, care se solidarizează cu acțiunea d-lui V. Economu, pentru a fi suspendați și trimiși în judecata comisiei de disciplină. Odată cu aceasta, dl. V. Economu a fost desărcinat din calitatea de consilier tehnic de pe lângă cabinetul d-lui subsecretar de stat R. Zăroni. De îndată ce se va termina ancheta, se vor face publice scopurile pe care le urmărește dl. V. Economu într-o campanie de presă care durează de câteva săptămâni. Atunci se va vedea și autoritatea morală pe care o are acest domn pentru a prezida corpul inginerilor agronomi".

La ora 11 m-am dus la Rădescu, pe care l-am găsit citind în ziarul „Era Nouă" de ieri declarațiile făcute presei de subsecretarul său de stat Teohari Georgescu. Subliniind cu creionul roșu anumite pasaje, m-a rugat să aștept până va termina lectura acestor declarații. Furios la culme, Rădescu a izbucnit în reproșuri la adresa „acestui individ care are nerușinarea să spună că ministerul meu este un cuib de legionari și de hitleriști și că eu m-am opus în permanență la epurările pe care dânsul și colegii săi din F.N.D. le cer într-una de 6 luni". Rădescu spune în continuare că a convocat pentru azi după masă pe toți miniștrii fenediști pentru a-i invita să înceteze imediat orice campanie pentru schimbarea guvernului și să-l someze pe Teohari Georgescu ori să dezmintă declarațiile făcute, ori să demisioneze imediat, căci altfel îl dă el afară. „Pe porcul acesta îl am eu de mult la mână, continuă Rădescu, regret că nu l-am dat afară mai demult". Rădescu îmi spune în continuare că are informații precise că la întrunirile de duminică din Capitală ale fenediștilor el și cu mine am fost ținta principală a atacurilor lor, pe el acuzându-l de reacționarism și de agent al partidelor istorice, iar pe mine, ca sabotor al însămânțărilor și al Armistițiului. „Tot calul lor de bătaie, continuă Rădescu, este acum Maniu și miniștrii reacționari din guvern, în cap cu d-ta, protejați toți de mine". „Suntem deci în bună companie", i-am răspuns eu râzând.

I-am citit apoi comunicatul publicat în ziare al grupului Economu şi răspunsul meu dat presei în legătură cu ancheta ordonată şi cu pedepsirea vinovaţilor. „Foarte bine, mi-a răsuns el; ai făcut foarte bine că l-ai suspendat pe excrocul de Economu şi te rog să faci la fel cu toţi indivizii care se solidarizează cu porcăria lui de comunicat. Este inadmisibilă anarhia pe care vor s-o creeze fenediştii în toată ţara".

Am trecut la situaţia externă. După ultimele ştiri care circulă în dimineaţa aceasta, se pare că cei Trei au şi început conferinţa undeva în Crimeea, încă de câteva zile. Rădescu se miră cu drept cuvânt pentru ce aliaţii n-au anunţat până azi localitatea unde se întâlnesc. „Se tem ei de aviaţia germană? Se întreabă Rădescu. În cazul acesta situaţia lor nu este chiar atât de strălucită cum vor ei s-o prezinte". „În cazul că ştirea cu conferinţa se confirmă, i-am spus eu, nu găsiţi interesantă coincidenţa ei bizară cu dezlănţuirea campaniei fenediste pentru răsturnarea guvernului?" „Nu m-am gândit încă la această legătură, a răspus generalul, dar s-ar putea să ai dreptate. Probabil Comandamentul sovietic din Capitală cunoaşte acest lucru şi atunci, conform planului Moscovei, au dat drumul la câini". „De aceea, i-am spus eu, poate ar fi bine să nu precipitaţi lucrurile şi să mai amânaţi câteva zile limpezirea raporturilor cu F.N.D.-ul". „Poate ai dreptate, dragul meu", mi-a răspuns el. M-a surprins plăcut modul intim în care mi s-a adresat, cu „dragul meu", folosit pentru prima dată la adresa mea. Ne-am despărţit foarte amical. „Discuţia cu d-ta e totdeauna reconfortantă pentru mine", mi-a spus el, strângându-mi mâna.

Iau dejunul acasă, unde sunt mai mult musafir, iar când nu ies în oraş am atât de lucru încât nu mai am timp să vorbesc cu fetele mele şi să le întreb cum merg cu şcoala. Pe la 6 seara îmi telefonează Popovici că mâine la 11 vrea să ţinem o şedinţă de birou, la care va lua parte şi Mihalache, care soseşte mâine dimineaţă. Popovici vrea să participe şi miniştrii şi subsecretarii de stat ai partidului. I-am spus că n-am nimic contra.

Citesc presa şi ascult Londra, după ce am notat elementele principale ale zilei. În fine, trupele americane au ocupat Manila, capitala Filipinelor. MacArthur a făcut cu această ocazie declaraţii foarte optimiste în privinţa înfrângerii apropiate a Japoniei. Conferinţa celor Trei a început de câteva zile undeva în Crimeea, nu

se ştie până acum în ce localitate. Nu se publică nici informaţii asupra însoţitorilor. După neruşinarea cu care fenediştii reclamă puterea, înseamnă că ruşii se consideră tari pe poziţie şi speră să obţină mari concesii de la anglo-americani. Este adevărat că au şi o poziţie militară excepţional de bună din moment ce sunt stăpâni pe o mare parte a Germaniei răsăritene, iar trupele lor se află la 50 km de Berlin. Ei îşi pot permite acum să joace cartea tare, căci ce n-ar da Hitler să ajungă din nou la o înţelegere cu Moscova şi să întindă bolşevismul asupra întregii Europe. Hitler s-a lăudat, de altfel, în mai multe rânduri, în polemica lui cu anglo-ammericanii, că el „nu poate fi învins niciodată, întrucât are oricând posibilitatea unei înţelegeri cu bolşevismul pentru a da foc Europei". E de văzut însă dacă acum Moscova mai poate risca odată o înţelegere cu el. În orice caz, Roosevelt şi Churchill au tot interesul să fie prudenţi faţă de banditii fără scrupule, ca Hitler şi Stalin când aceştia dispun împreună de încă vreo 500 de divizii în stare de luptă. Cred că discuţiile lor de azi nu pot să nu fie influenţate şi de această ipoteză, absurdă numai în aparenţă. În orice caz, soarta noastră şi a celorlalţi vecini ai Sovietelor depinde foarte mult de regimurile de dictatură de la Berlin şi de la Moscova, deopotrivă de odioase şi de primejdioase.

Miercuri, 7 februarie 1945

La 8 la minister. Odobeşteanu mă informează că marea majoritate a inginerilor agronomi al căror nume au fost citate în comunicatul excrocului de Economu au protestat, desolidarizându-se de el şi că în jurul lui n-au mai rămas decât cei compromişi, ca şi el, şi care au fost trimişi în judecata comisiei de disciplină a ministerului. Zăroni nu mai dă pe la minister de câteva zile. Aflu de la Buşniţă o epigramă foarte bună de Păstorel Teodoreanu[231] făcută la adresa celor trei ignoranţi cu pretenţie de oameni politici, Gheorghiu-Dej, Zăroni şi Teohari Georgescu:

Geo, Theo şi Romeo
Stau în Cişmigiu pe brânci
Şi scriu o carte
Amintiri din facultate.

Epigrama e foarte bună şi cred că va face curând turul Capitalei. Convoc Comisiunea agrară pentru vineri, la ora 5 p.m.

Între 9 şi 10 fac cursul la facultate, după care nu mai trec prin cancelarie pentru a evita întâlniri care-mi pot răpi timpul tocmai azi, când am o zi foarte încărcată şi trebuie să fiu la Dinu Brătianu la 10^{15}.

La ora 10^{20} m-am dus la Dinu Brătianu, cu care am lămurit amical divergenţa dintre noi pe chestiunea reformei agrare. I-am arătat că eu n-am declarat că Partidul Liberal este în contra acestei reforme, căci ar fi fost inexact. Declaraţia mea s-a referit numai la faptul că Partidul Liberal nu este de părere ca ea să se facă acum, în timp de război, de altfel ca şi partidul meu. Dinu Brătianu, corect ca totdeauna, nici nu m-a lăsat să continui, spunându-mi că cei de la ziarul său „Viitorul" nu cunosc adevărul, că „fac exces de zel". Am discutat apoi criza politică provocată de campania fenedistă din ultimele zile. Brătianu l-a văzut şi ieri după masă pe Rădescu, cu care zice că s-a înţeles complet în privinţa „scoaterii din guvern a fenediştilor" şi înlocuirea lor cu socialişti, liberali şi ţărănişti. Pentru a cântări mai greu cuvântul meu, m-am acoperit cu autoritatea lui Maniu arătându-i primejdia de a deschide o criză de guvern în împrejurările de azi, când aliaţii se află în plină conferinţă în Crimeea şi unde, după toate aparenţele, ruşii se află într-o foarte bună situaţie. I-am arătat că Maniu i-a trimis vorbă lui Rădescu prin mine să amâne rezolvarea crizei politice pe mai târziu, când vom putea vedea mai clar care sunt raporturile dintre anglo-americani şi Soviete. „Scoaterea fenediştilor din guvern, i-am spus eu, nu este o operaţie uşoară, dat fiind sprijinul pe care-l au ei din partea Moscovei şi e de presupus că ea se va opune categoric, invocând tot felul de pretexte, mai ales dacă ea va constata la această conferinţă că poate conta pe indiferenţa anglo-americanilor". „Dacă noi rămânem uniţi şi suntem decişi să ne opunem oricărui amestec al ruşilor, nu văd pentru ce ne-am teme să formăm un guvern aşa cum vrea ţara, din moment ce aplicăm riguros Convenţia de armistiţiu", mi-a răspuns Brătianu. „Rezistenţa la care vă referiţi d-voastră, d-le Brătianu, depinde de foarte mulţi factori, printre care şi regele, care nu ştiu în ce măsură putem conta pe el într-un conflict deschis cu Sovietele. D-voastră vorbiţi apoi, am continuat eu, de intrarea în noul guvern a socialiştilor, lucru care mie mi se pare foarte greu de realizat, după cât îl cunosc eu pe Titel Petrescu". „Dacă refuză să ne dea concursul,

ne putem foarte bine lipsi şi de socialişti, introducând în locul lor un averescan şi eventual chiar un iorghist". „Operaţia aceasta, vă repet, i-am spus eu, este foarte nesigură şi extrem de primejdioasă, căci ea are la baza ei mai multe necunoscute". „În politică mai trebuie şi puţină îndrăzneală şi chiar o mică doză de risc", a fost ultimul său cuvânt. M-am convins definitiv că Brătianu este un om foarte de treabă, dar nu pricepe mare lucru la politică. L-am lăsat în iluzile lui şi am plecat la Popovici, unde am ajuns la 11[30].

I-am găsit în plină discuţie. Erau prezenţi membrii biroului şi toţi miniştrii şi subsecretarii de stat ai partidului. La biroul lui Popovici, în dreapta lui, şedea Penescu, iar în stânga, Fănel Mihăiescu, care o face pe casierul partidului pentru a putea asista la şedinţele de birou, pentru că în realitate casier este numai Popovici. Lupu şi Mihalache ocupau câte un loc la capetele biroului. Când am intrat eu vorbea Lupu despre întrunirile fenediste din Capitală de duminica trecută, remarcând lipsa de popularitate a acestor oameni, amintind de istoria poloboacelor goale care fac un zgomot asurzitor faţă de cele pline. „Pentru a face impresie asupra publicului, spune Lupu, comuniştii au colindat cu vreo cinci camioane, transportând la vreo 250 de muncitori pe la toate cele patru întruniri din Capitală, fixate la ore diferite, pentru a permite lui Gheorghiu-Dej să fie prezent la toate". Peste tot ei au strigat „trăiască Sovietele şi jos hitlerismul", iar în discursurile lor nu s-au ocupat decât de Maniu şi de reprezentanţii ţărănişti în guvern, reacţionari şi sabotori ai Armistiţiului. După Lupu a vorbit Mihalache, care s-a ocupat în câteva cuvinte de „propaganda deşănţată şi iresponsabilă" pe care o fac comuniştii în oraşele din jurul Capitalei, Ploieşti, Târgovişte, Piteşti şi Câmpulung, „folosind minciuni şi prostii gogonate, unele mai ridicole decât altele". „Numai Sovietele sunt de vină că încurajează aceste brute să arunce cu noroi asupra oamenilor de treabă din această ţară. Vai de pielea poporului rus dacă şi haimanalele care-l conduc sunt la fel cu ale noastre", termină Mihalache.

Vorbeşte apoi Ghiţă Pop, care face o scurtă expunere asupra raporturilor partidului nostru cu fenediştii. „Pe ei nu-i interesează liberalii, care nu-i jenează prin lipsa lor de popularitate, începe el. Toată lupta lor este îndreptată în contra partidului nostru, a fruntaşilor noştri şi în special a d-lui Maniu, aşa cum s-a putut vedea din

discursurile lor, la întrunirile de duminică. Noi suntem prezentaţi ca reacţionari, sabotori ai Armistiţiului şi complici ai hitleriştilor şi fasciştilor din administraţia de stat, pe care-i protejăm şi nu vrem să-i epurăm. Peste tot ei caută să câştige partizani în administraţia de stat, promiţându-le marea cu sarea, numai să treacă de partea lor şi să le facă jocul în planurile lor de a provoca dezordine, anarhie, confuzie. Partidele din F.N.D. primesc în rândurile lor toată pleava funcţionarilor publici, călcând în mod flagrant legea, care le interzice să facă politică. Colegul nostru, dl. Hudiţă, duce o luptă eroică cu un astfel de grup de ingineri agronomi, conduşi de un cunoscut pungaş Economu, toţi trimişi în judecată pentru excrocherii şi pe care Groza, ca un neruşinat ce este, i-a primit în partidul său şi-i foloseşte acum ca instrumente de lovire în contra partidului nostru. Eu şi Solomon suntem acuzaţi că ne opunem la epurarea hitleriştilor din ministerele care le ocupăm şi suntem atacaţi pe tot felul de fleacuri ridicole. La fel se întâmplă şi cu colegul nostru Leucuţia, care se află în plină luptă cu subsecretarul de stat, socialistul Tudor Ionescu[232] şi cu secretarul lui general Stambuleanu, pe care a şi fost obligat să-l suspende din funcţiune, aşa cum a procedat şi prietenul meu, dl. Hudiţă, cu excrocul de Economu, directorul de cabinet al lui Zăroni. De altfel, această metodă de luptă a fenediştilor în contra partidului nostru ei o folosesc peste tot unde au interes. Mă refer la scandalul de la Interne, unde Teohari Georgescu ia poziţie publică în contra ministrului de care depinde şi care pe deasupra este şi preşedinte de Consiliu. De observat apoi că în toată această luptă dusă în contra partidului nostru, colegii noştri din guvern, liberalii, au o atitudine puţin echivocă, fericiţi că ei nu sunt atacaţi şi sperând să profite de pe urma ei. De aceea presa lor trece sub tăcere propaganda scandaloasă a fenediştilor, mulţumindu-se cu consideraţii generale, aşa cum a făcut recent şi Dinu Brătianu în expunerea programului partidului său, declarând doar că programul de guvernare al F.N.D.-ului nu se poate realiza. Unii cred că nu este exclusă de tot posibilitatea unei colaborări liberalo-fenediste în caz că s-ar ajunge la o ruptură cu noi".

Leucuţia se declară întru totul de acord cu observaţiile lui Ghiţă Pop şi explică în câteva cuvinte motivele pentru care este atacat de presa fenedistă. „Eu voi continua să-mi fac datoria, apărând interesele ministerului, a terminat el, iar de îndată ce nu voi mai fi

ministru voi da în judecată pe toți detractorii mei, pentru a vedea toată lumea cu ce excroci am avut eu de luptat".

Mulțumind lui Ghiță Pop pentru a fi pus atât de bine problema atacurilor la care suntem supuși noi, miniștrii țărăniști, din partea F.N.D.-ului, i-am lămurit pe toți cei prezenți că în tot ce am făcut la minister și toate măsurile care le-am luat am avut în prealabil aprobarea lui Rădescu. Cu această ocazie am ținut să-i informez, rugându-i să păstreze toată discreția, că cel mai înverșunat adversar al F.N.D.-ului este Rădescu, care vrea demult s-o rupă cu ei și să-i scoată din guvern și că eu mă lupt din răsputeri să-l conving să nu provoace o criză de guvern acum când nu știm ce hotărâri vor lua cei Trei la Conferința din Crimeea. I-am pus în curent cu mesajul lui Maniu în acest sens, pe care i l-am transmis eu lui Rădescu după întoarcerea mea de la Sibiu și cu înțelegerea la care am ajuns cu el să mai amâne răfuiala cu fenediștii. Contrar de ceea ce pretinde presa, că Rădescu vrea să câștige timp și să aplaneze certurile din guvern, el arde, din contra, de nerăbdare să scoată cât mai repede cu putință pe oamenii Moscovei din guvern și chiar să-i aresteze pe câțiva dintre ei. I-am pus în curent cu discuția avută acum o oră și ceva cu Dinu Brătianu, care i-a lăsat lui Rădescu mână liberă să rezolve criza cum va crede el mai bine, lucru pe care eu nu l-am admis, spunându-i că Maniu se opune categoric la provocarea unei crize de guvern în împrejurările de azi. Rădescu a acceptat doar atât să stea de vorbă cu miniștrii fenediști și să ceară demisia lui Teohari Georgescu sau, în cazul cel mai rău, dezavuarea lui pentru declarațiile făcute în contra lui personal și al guvernului ce conduce. „În cazul acesta, intervine Lupu, înainte de a fi terminat ceea ce aveam de spus, situația e mult mai gravă decât mi-o închipuiam eu, deoarece eu cunosc foarte bine pe Rădescu. El este un om extrem de susceptibil, colosal de ambițios și de răzbunător. Dacă Teohari Georgescu l-a jignit, Rădescu nu-l va ierta nici în mormânt. De aceea cred că Hudiță a făcut foarte bine căutând să-l potolească și că noi ar trebui să tăbărâm cu toții pe capul lui să-l convingem să nu facă vreo prostie care să dea pretext rușilor să ne ocupe țara".

„Nu sunt de loc de părerea d-voastră și a d-lui Hudiță, a intervenit imediat Mihalache. Rădescu trebuie sfătuit, din contra, să grăbească limpezirea situației, scoțând din guvern toate aceste haimanale în slujba Moscovei și să formeze un guvern de uniune

națională fără comuniști, care nu reprezintă absolut nimic, nici o forță politică. Trebuie explicat și rușilor că toate aceste pușlamale le mănâncă banii degeaba și că numai gura e de capul lor".

„D-le Mihalache, i-am răspuns eu, tot ce spui și propui d-ta este, desigur, în asentimentul nostru, al tuturor celor prezenți și probabil și al țării întregi, însă trebuie să recunoști că nu e politic. Noi nu trebuie să ne luăm după capul unui general bătrân, ambițios și lipsit de pricepere politică și să analizăm cu sânge rece situația. Rușii sunt mult prea tari pentru a-i provoca, mai ales azi când Roosevelt, cu toată boala lui, a găsit cu cale să se deplaseze la o așa mare distanță pentru a întâlni pe Stalin la el acasă, în Crimeea. D-ta mai trebuie să știi că Rădescu are planul lui în privința soluționării crizei actuale și-l păstrează secret. La toate încercările mele de a afla în ce constă acest plan, el a rămas mut, declarându-mi că știe el ce face și că ne va place și nouă soluția lui. I-am atras atenția foarte delicat că noi ar trebui să fim informați asupra planului său, întrucât partidul nostru e mai puternic decât toate celelalte partide din guvern la un loc. Colegul nostru, d-rul Solomon, fiind în curent cu aceste lucruri, s-a angajat să vorbească și el cu Rădescu în acest sens. Ceea ce mă neliniștește pe mine este faptul că el are intenția să explice politica sa și a guvernului pe care-l conduce la întrunirea de duminica viitoare, fără ca noi, repet, partidul cel mai puternic din guvern, să fim puși în curent cu ce are el de gând să facă".

Lupu a luat imediat cuvântul. Declarând că după explicațiile mele el este „mai convins decât oricând" că trebuie intervenit urgent pe lângă Rădescu și sfătuit să nu provoace o criză de guvern cât timp Conferința celor Trei este încă în curs și nici Maniu nu se află în Capitală pentru o înțelegere cu regele și cu Dinu Brătianu. Toți cei prezenți s-au raliat părerii lui Lupu, afară de Mihalache. Prietenul său vechi, Căpățineanu[233], l-a rugat și el pe Mihalache să înțeleagă că nu e momentul potrivit pentru provocarea unei crize de guvern. „Faceți ce vreți, i-a răspuns el iritat, eu rămân la părerea mea, iar dacă-l văd pe Rădescu îl voi felicita din toată inima".

Fiind ora unu, iar la 6 noi, miniștrii, având ședință cu Rădescu, n-am mai avut timp să discutăm celelalte chestiuni în legătură cu organizarea partidului și alegerilor generale. Popovici ne-a oferit o gustare, iar la ora două ședința a luat sfârșit. Eu am luat dejunul acasă.

La ora 6 şedinţa Consiliului de Miniştri sub preşedinţia lui Rădescu. Înainte de a se intra în ordinea de zi, şeful Statului Major, generalul Sănătescu, a făcut o scurtă expunere asupra situaţiei militare, arătând marile pierderi care le avem în războiul din Ungaria, îndeosebi la Budapesta. După plecarea lui, Ghiţă Pop şi Solomon au ridicat problema muncitorilor de la tipografia ziarului „Dreptatea", care au refuzat să tipărească ziarul sub pretext că publică articole în contra muncitorilor. Atacurile lor vehemente la adresa fenediştilor au provocat replicile lui Groza, Pătrăşcanu şi Gheorghiu-Dej, care au susţinut punctul de vedere al muncitorilor. Rădescu a intervenit în discuţie, dezaprobând categoric acţiunea muncitorilor. „Sindicatele, a spus el, trebuie să se ocupe de interesele profesionale ale muncitorilor şi nu de politică". Fenediştii s-au mulţumit să surâdă, fără să mai răspundă, lăsând a înţelege că ştiu ei ce ştiu. Atmosferă de furtună! Generalul Negulescu[234], care stă lângă mine, îmi şopteşte: „Oamenii aceştia pregătesc ceva la ordinul Moscovei, căci prea sunt obraznici". „Sper să nu le meargă, dacă regele se va ţine ferm pe poziţie", i-am răspuns eu. S-a intrat apoi în ordinea de zi.

Prima chestiune din ordinea de zi e chestiunea arestării criminalilor de război. Pătrăşcanu ridică cazul Karmitz, repetând motivele lui cunoscute pentru arestarea lui. După răspunsul meu, s-a trecut la vot şi majoritatea* a respins propunerea lui Pătrăşcanu. Eu am cerut apoi arestarea lui Tătărescu, arătând într-o scurtă expunere rolul jucat de acest ticălos în regimul de dictatură al regelui Carol şi în pregătirea alianţei cu Germania. Au vorbit în apărarea lui Pătrăşcanu şi Rădăceanu, care au susţinut că un astfel de proces este greu de făcut pentru că „sunt lucruri vechi şi ar implica mari dificultăţi cu ocazia stabilirii vinovăţiei lor". „Spuneţi mai de grabă adevărul, le-am răspuns eu. D-voastră aveţi nevoie de concursul acestui ticălos, chit că în sufletul d-voastră îl disprețuiţi ca şi mine". La vot propunerea mea a rămas în minoritate, întrucât liberalii s-au abţinut, împreună cu Rădescu şi cu Vişoianu. S-a trecut apoi la celelalte chestiuni din ordinea de zi, legea presei şi diferite proiecte financiare. Eu am discutat în biroul lui Rădescu cu Leucuţia şi Ghiţă Pop problema raporturilor noastre cu Rădescu, ajungând la concluzia

* Noi şi liberalii (n.a.).

că trebuie menajat, dar în acelaşi timp şi împiedicat să deschidă o criză de guvern în momentul de faţă.

După terminarea şedinţei, pe la ora 10, eu, Ghiţă Pop, Solomon şi Leucuţia am rămas o jumătate de oră cu Rădescu, încercând să aflăm ceva din „planul lui de duminică". N-a fost chip să scoatem ceva din gura lui, decât asigurarea că „totul va fi bine, că vom fi mulţumiţi ca şi toată ţara". Informându-l despre măsurile luate de ministerul meu în contra celor 18 ingineri răzvrătiţi, Rădescu, punând mâinile, una pe umărul meu şi alta pe al lui Leucuţia, ne-a recomandat „să fim energici şi să tăiem în carne vie în toţi acei care, conştient sau nu, fac josul anarhiei fenediste. Trebuie să ne opunem prin toate mijloacele ca domnii aceştia să bolşevizeze ţara", a continuat el.

La 11^{30} noaptea aud la Radio Londra un comunicat în legătură cu Conferinţa din Crimeea a celor Trei. Se arată că cei trei sunt însoţiţi de miniştrii lor de Externe şi de mai mulţi consilieri. Scopul conferinţei este pregătirea păcii şi luarea ultimelor măsuri militare pentru obţinerea victoriei. „Există un acord complet, continuă comunicatul, în privinţa măsurilor militare". Statele majore ale celor trei puteri coordonează acum aceste măsuri. S-au început şi discuţiile referitoare la stabilirea unei păci trainice, stabilind planurile ocupării şi controlului Germaniei, precum şi acelea referitoare „la problemele politice şi politice ale Europei eliberate", ca şi „la organizarea unui for internaţional pentru menţinerea păcii". Nu se precizează nici azi localitatea în care are loc conferinţa, folosindu-se termenul de Crimeea. Ieşind în seara aceasta de la Rădescu, pe drum spre maşină, Ghiţă Pop îmi spune, relativ la politica externă, că „nemţii sunt încă foarte tari, din moment ce inspiră atâta frică adversarilor lor". „Luptă cu disperarea omului care ştie că înapoi nu mai poate da", i-am răspuns eu. Auzind comunicatul Londrei, mi-am amintit de vorbele prietenului meu.

Joi, 8 februarie 1945

Aşa cum ne înţelesesem ieri la Popovici, la 7^{30} dimineaţa a venit la mine Mihalache ca să discutăm proiectul de reformă agrară întocmit de el. El îmi repetă din nou argumentele lui în chestiunea acestei reforme, pe care o găseşte „cu totul imposibilă în

împrejurările de azi" şi mai ales după ce a stat de vorbă cu Rădescu şi cu Dinu Brătianu. „Prezentând un astfel de proiect în haosul care domneşte azi în ţară, zice el, noi riscăm să ne pierdem orice prestigiu şi lumea să ne creadă drept nişte simpli demagogi, fără simţul răspunderii". Mihalache a cedat numai în faţa argumentului meu repetat că nu trebuie să ne lăsăm surprinşi de un proiect fenedist, la care adversarii noştri lucrează de zor în momentul de faţă. Pentru a înfrânge definitiv rezistenţa lui şi a-l linişti, i-am spus că proiectul acesta, când voi socoti eu momentul potrivit pentru a-l face public, îl voi prezenta drept „bază de discuţie" pentru comisia de reformă agrară, rămânând ca el să devină lege atunci când guvernul ţării va găsi momentul potrivit. Cu atare asigurări, Mihalache a cedat şi, oftând, a acceptat să începem discutarea lui. M-a prevenit de la început că el, neavând timp, l-a rugat pe Zane să facă el expunerea de motive a proiectului. I-am răspuns că personal eu n-am nici o pretenţie şi că în toată problema aceasta eu nu urmăresc decât interesul ţării şi al partidului în lupta cu fenediştii ca oameni ai Moscovei. Lectura textului n-a dat loc la nici o discuţie, eu declarându-mă complet de acord cu modul cum este redactat, din moment ce căzusem de acord cu Mihalache încă de la început ca marea proprietate să fie redusă la 50 ha la şes şi la 30 ha la deal şi munte, afară de aceea rezervată fermelor model. La ora 10 fără un sfert am ieşit cu el, eu rămânând la facultate, iar maşina mea l-a condus la locuinţa lui. Ne-am înţeles ca azi după masă la ora 6 să ne vedem din nou la Club, pentru a ne pune de acord şi asupra expunerii de motive lucrată de Zane. După curs m-am dus la minister.

Odobeşteanu îmi citeşte lista inginerilor agronomi care s-au desolidarizat de acţiunea grupului Economu. Pe ceilaţi, care au refuzat să se desolidarizeze, Comisia de disciplină a ministerului i-a sancţionat „cu suspendarea pentru totdeauna din calitatea de funcţionari ai ministerului". Eu am aprobat sentinţa, reducând suspendarea numai la un an şi cu gândul să revin peste câteva luni pentru acei care devin rezonabili. Am dictat apoi directorului de cabinet, Sebastian, un comunicat explicativ pentru presă, referitor la măsurile luate. Comunicatul fiind lung, se va publica în întregime în Anexa acestui *Jurnal* pe anul 1945, aşa cum apărut în ziarul „Dreptatea" din 10 februarie. În comunicat se arată neruşinarea lui Economu şi a celor câţiva excroci din jurul lui, care se laudă cu

însămânțările de toamnă, când în realitate n-au făcut nimic decât au excrocat banii ministerului pentru care sunt trimiși în judecată și au folosit câteva camioane ale ministerului și ale armatei pentru aprovizionarea lor cu alimente și butoaie de vin pentru casele lor. Comunicatul dă apoi mai multe informații pentru ca opinia publică să cunoască valoarea morală a excrocului de Economu care, în diferite ocazii, mi-a oferit serviciile lui dacă-l numesc secretar general sau comisar al însămânțărilor. „Un om, continuă comunicatul, care pe unde a trecut a lăsat numai dosare voluminoase de la Parchet, care din arbitru de box își arogă competență agricolă și care din evreu de origine, în timpul regimurilor de dictatură și de persecuții sălbatice în contra evreilor el organiza prima Societate a gazetarilor sportivi creștini, n-a fost drept omul potrivit pentru postul de secretar general și mai ales pentru cel de comisar al însămânțărilor, care dispune de miliarde pentru asigurarea însămânțărilor de primăvară". E normal deci ca acest domn să fie supărat și să mă acuze acum, pentru că i-am refuzat toate cererile și l-am trimis în judecată, că sabotez însămânțările și aplicarea Armistițiului. În ce hal au ajuns unele partide din F.N.D. ca să folosească astfel de indivizi în lupta lor politică!

Pe la 11, când lucram cu Odobești eanu la aceste chestiuni mi-a telefonat Romniceanu că la ora 12 suntem așteptați amândoi la Vinogradov pentru a discuta cu noi problema finanțării celor 2 000 de vagoane de grâu de primăvară pe care Sovietele vor să ni le pună la dispoziție în vederea însămânțărilor. M-am înțeles cu el să ne întâlnim în biroul lui Vinogradov.

Am așteptat amândoi cam un sfert de ceas până am fost introduși în cabinetul lui. L-am găsit înconjurat de mai mulți consilieri și de un interpret, întrucât Vinogradov nu cunoaște nici o limbă străină. El ne-a comunicat că guvernul sovietic a luat în considerație memoriul Ministerului Agriculturii referitor la cererea de împrumut a 2 000 vagoane grâu de primăvară, dar el ar prefera să ne vândă această cantitate pe bani, dacă se poate ajunge la un aranjament convenabil. Eu i-am mulțumit imediat pentru bunăvoința care ni se arată, explicându-i în câteva cuvinte pentru ce nu s-a putut realiza în întregime planul însămânțărilor de toamnă și arătându-i totodată măsurile luate pentru asigurarea celor de primăvară. A dat din cap în semn că este de acord cu ele, după ce i-au fost traduse de

interpret. A urmat apoi o discuție de vreo 20 de minute între Vinogradov și Romniceanu privitoare la finanțarea acestei vânzări. Romniceanu i-a explicat că plata se poate face fie în lei, fie în devize străine. Trebuie numai să știm prețul vagonului și modul de plată, fixate de guvernul sovietic. Vinogradov a promis să facă un raport în acest sens guvernului său chiar azi. Ne va comunica rezultatul de îndată ce-l primește. L-am rugat să amintească în raportul său și de cererea mea privitoare la câteva sute de tractoare de care am avea nevoie pentru arăturile de primăvară. Vinogradov și-a luat notă, promițând că va trece și acest lucru în raportul său.

Când socoteam audiența terminată, el m-a întrebat brusc și cu un aer foarte serios „cum stai cu reforma agrară, căci se apropie primăvara și ea nu este încă realizată". I-am explicat pe scurt situația, arătându-i că o Comisiune agrară, formată din specialiști și reprezentanți ai partidelor din guvern, lucrează la ea dar că în privința datei când ea va deveni lege nu este acord între partidele din guvern, deoarece fiind în timp de război o astfel de reformă întâmpină unele dificultăți dintre care cea mai principală este reducerea producției agricole, când trebuie asigurată și hrana populației și a armatei de pe front, precum și predarea cotelor de cereale în contul Armistițiului. I-am arătat apoi că însuși generalul Rădescu se teme că o astfel de reformă, în împrejurările de azi, să nu ducă la slăbirea moralului soldaților noștri de pe front, știind că în timp ce ei își riscă viața, cei rămași acasă pun mâna pe pământul moșierilor. „Prin Convenția de armistițiu, a spus Vinogradov, țara d-voastră s-a angajat să facă o serie de reforme democratice, printre care reforma agrară este dintre cele mai însemnate". „Armistițiul nu precizează ce fel de reforme trebuie făcute, i-am răspuns eu liniștit, și apoi nici nu fixează termene pentru înfăptuirea lor. Toate acestea sunt lăsate la aprecierea guvernului român, singur în măsură să aprecieze ce reforme și în ce termene trebuie ele făcute". „Eu vă atrag atenția că toate aceste reforme trebuie făcute repede, iar țăranii să intre cât mai repede în stăpânirea pământurilor la care au dreptul pentru a înceta dezordinile din țară", mi-a răspuns pe un ton amenințător Vinogradov. „Toate dezordinile în legătură cu problema agrară, ca și cu celelalte referitoare la sindicate și la administrația de stat sunt provocate de partidele din Frontul Democratic, care vor haos și anarhie și care nu reprezintă în țară decât o infimă minoritate", i-am răspuns eu. În timp

ce Vinogradov se consulta cu unul dintre consilierii săi, eu am rugat pe Romniceanu să ia şi el cuvântul şi să-i arate cum gândeşte partidul lui în toate aceste chestiuni, ceea ce a făcut imediat. „Eu ştiu una şi bună, a răspuns Vinogradov, că d-voastră trebuie să executaţi Armistiţiul şi să asiguraţi liniştea în spatele frontului". Romniceanu i-a vorbit cu calm şi foarte bine, repetând o parte din argumentele mele şi insistând şi el „asupra răspunderii pe care o au comuniştii care întreţin o atmosferă de dezordine pentru a-şi putea face un rost în viaţa politică a ţării, ei nefiind decât o foarte slabă minoritate în viaţa noastră publică". Romniceanu a insistat apoi asupra marilor riscuri la care ar fi expusă ţara dacă s-ar veni acum, în timp de război, cu reforme sociale „susceptibile de frământări sociale şi de grave neajunsuri în economia ţării". „În orice caz, a conchis el, astfel de probleme nu sunt de competenţa noastră şi d-voastră ar trebui să le discutaţi cu primul nostru ministru". „Aşa voi şi face şi chiar foarte curând", i-a răspuns el pe un ton înţepat şi ridicându-se în picioare în semn că audienţa noastră s-a terminat. A dat din cap fără să ne întindă mâna. Noi am făcut la fel, în timp ce unul din ofiţerii lui, care au stat tot timpul în picioare, în spatele nostru, ne-a condus până la ieşire. Coborând scările, ne-am compus amândoi o figură zâmbitoare, trecând prin faţa unui mare număr de militari şi agenţi în civil, fără să scoatem o vorbă. Când ne-am urcat în maşina lui Romniceanu, i-am spus şoferului meu să ne urmeze la Dinu Brătianu. Înainte de a lua loc în maşină alături de el, Romniceanu mi-a făcut un gest discret, semn că nu trebuie să comentăm audienţa în faţa şoferului său. Până am ajuns la Dinu Brătianu am vorbit despre însămânţări şi despre bunăvoinţa care ne-o arată ruşii în această problemă.

La Dinu Brătianu am găsit şi pe Bebe Brătianu şi pe C. Zamfirescu. Era ora două fără 10. Audienţa noastră la Vinogradov durase o oră şi 10 minute. Salutând pe cei prezenţi, mi-am exprimat bucuria că împrejurările au făcut să nu fiu singur la discuţia noastră cu Vinogradov, rugându-l pe Romniceanu să povestească el cum a decurs această audienţă.

„Am asistat cu colegul meu, dl. Hudiţă, a început el, la cea mai umilitoare scenă din viaţa mea. O ţoapă de agramat, încărcat de zorzoane militare, ne-a tratat de sus, ca pe reprezentanţii unei ţări cucerite, evitând doar de a ne tutui şi de a da ordine ca unor servitori. În timp ce colegul meu îi răspundea cu calm şi cu demnitate la toate

amenințările lui, de-abia deghizate, eu reflectam la situația reală a raporturilor noastre cu țara lui. Azi am înțeles definitiv că Sovietele ne tratează ca țară cucerită și nu ca aliați și mi-am explicat pentru ce F.N.D.-ul pretinde să guverneze singur. Toată treaba aceasta este pusă la cale de Soviete și eu mă mir că ele nu și-au dat arama pe față mai devreme. Probabil așteaptă să fie sigure de capitularea nemților pentru a pune stăpânire definitiv pe România, ca și pe celelalte țări pe care pretind că le eliberează". După această introducere, care a trezit și mai mult atenția celor prezenți, Romniceanu le-a descris în cele mai mici amănunte cum a decurs discuția cu Vinogradov, spusele lui, răspunsurile noastre și teza lui cu privire la reforma agrară și la toate celelalte pomenite global în Convenția de Armistițiu.

După ce a terminat el, eu am tras următoarea concluzie: „Faptele sunt așa cum le-a prezentat colegul meu. F.N.D.-ul este instrumentul organizat de Soviete pentru ca prin el să pună stăpânire definitivă pe țară, când vor găsi ele momentul potrivit. De aceste adevăruri, d-voastră, d-le Brătianu, împreună cu Maniu și cu regele trebuie să țineți seama în măsurile pe care țara le are de luat dacă vrea să-și salveze indepedența". „În cazul acesta situația este foarte gravă, zice Dinu Brătianu. Îl voi pune în curent pe Rădescu și vom vedea împreună cu el când putem discuta cu regele măsurile care trebuiesc luate. Poate între timp vine în Capitală și Maniu pentru a ne sfătui și cu el". Până atunci, i-am spus eu dacă aflu cumva că fenediștii sunt gata să publice proiectul lor de reformă agrară, vă previn că eu pregătesc în prezent un proiect din partea partidului nostru, pe care-l voi anunța înaintea celui fenedist. Nu vreau să le las câmp liber pentru propaganda lor deșănțată în acest domeniu". „Foarte bine faci, azi m-am convins definitiv și eu, mi-a răspuns Romniceanu, că ai perfectă dreptate; depune imediat proiectul, pentru a nu lăsa nici un pretext acestor bandiți să tulbure mai departe viața noastră publică". Bebe Brătianu și Zamfirescu au aprobat și ei propunerea lui Romniceanu. Singur Dinu Brătianu a tăcut, făcându-mi impresia că nu mai era atent la această parte din discuția noastră. Ne-a invitat să luăm dejunul cu el. M-am scuzat că nu pot rămâne și am plecat pe la ora 3 și jumătate direct acasă, căci la 6 trebuia să mă văd cu Mihalache.

Am luat ceva în gură și m-am culcat să-mi limpezesc mintea de pe urma întâmplărilor de azi. La 6 m-am dus la Club, unde am

găsit pe Mihalache şi pe Zane discutând despre reforma agrară. „Nu văd ce zor este cu această chestiune de care toată lumea serioasă nici nu vrea să audă în împrejurările de azi", a spus Zane. Nu i-am răspuns, întrucât personal n-am nici o încredere în el, ştiindu-l fără caracter şi văzându-l în ultimul timp nelipsit de la toate manifestările publice ale fenediştilor. Îl înţeleg până la un punct pentru că are prea multe bube din trecut şi se teme ca aceştia să nu le răscolească. Mihalache l-a rugat să citească expunerea de motive. Am ascultat-o liniştit până la sfârşit, fără să-l întrerup. În schimb, Mihalache i-a cerut o serie de schimbări şi precizări, spunând de vreo două ori că textul „e puţin confuz". Eu aş fi spus că „este o simplă peltea confuză şi plină de lucruri comune, demnă de capul lui prost şi incult", dar am preferat să tac ca să nu am dificultăţi cu Mihalache; singurul lucru care mă interesa era să am cât mai repede proiectul reformei agrare al partidului la dispoziţia mea. N-am propus nici o modificare, mulţumindu-mă să-i răspund lui Mihalache că expunerea de motive este „acceptabilă".

După ce ne-am despărţit de Zane, m-am dus cu Mihalache la Lupu, la care am stat de la 7^{30} până la ora 9 şi un sfert. Coincidenţă interesantă. Lupu ne spune de cum am intrat pe uşă că acum zece minute a plecat de la el Teodorescu-Branişte, care l-a informat că „în lagărul fenedist e o mare frământare pe chestiunea reformei agrare. Comuniştii şi cu Groza vor să depună imediat proiectul de reformă agrară în faţa comisiei însărcinată cu studiul ei, în timp ce Titel Petrescu se opune şi ameninţă cu ieşirea din F.N.D. La Ministerul Justiţiei lucrează de zor o comisiune sub preşedinţia lui Pătrăşcanu, la întocmirea acestui proiect. Punctul de vedere al comuniştilor şi al lui Groza, continuă Lupu, este ca proiectul de reformă agrară să constituie pentru F.N.D. platforma de retragere din guvernul Rădescu şi declanşarea unei mari campanii în toată ţara în contra Partidului Naţional Ţărănesc". Lupu mă întreabă brusc dacă aş putea depune un proiect al partidului înainte de F.N.D. Pentru mine nu se putea ocazie mai nimerită pentru a închide definitiv gura lui Mihalache şi să înceteze cu obiecţiile lui. I-am răspuns lui Lupu că tocmai pentru acest lucru ne-am dus la el pentru a-şi da şi el părerea asupra proiectului de reformă agrară, care este gata pus la punct, rămânând să-l bat la maşină mâine dimineaţă. S-a bucurat enorm de iniţiativa mea. Nici nu voia să i-l citim. „Indiferent cum este redactat, el trebuie

depus imediat, dacă se poate chiar mâine dimineaţă, a spus Lupu, deoarece punerea la punct a amănuntelor se poate face şi mai târziu, în cursul discuţiei cu celelalte partide. Esenţialul este să fie depus înaintea celui fenedist şi să le spulberăm astfel orice bază de platformă electorală". În faţa atitudinii atât de hotărâte a lui Lupu au încetat ca prin farmec ultimele obiecţii ale lui Mihalache şi eu am citit expunerea de motive şi proiectul reformei agrare, pe care Lupu le-a găsit foarte bune. Ne-am înţeles ca depunerea lui să se facă mâine după masă, la ora 5, în faţa comisiunii agrare, care este deja convocată de două zile la Ministerul Agriculturii. Ne-am angajat toţi trei să păstrăm secretul cel mai absolut până mâine după masă.

Am discutat apoi situaţia politică. Lupu e îngrijorat de Rădescu care, după impresia lui, vrea s-o rupă cu fenediştii şi să-i scoată din guvern. El socoate operaţia primejdioasă, pentru că nu vede cum ar accepta Moscova acest lucru, din moment ce ea dirijează toată mişcarea fenedistă. Mihalache e cu totul de altă părere. „Scoaterea din guvern a acestor trădători, zice el, trebuia făcută mai de mult, de când Rădescu a văzut clar că oamenii aceştia sunt agenţi ai Moscovei şi că prezenţa lor în guvern este o primejdie pentru opinia publică". Lupu l-a combătut energic, amintindu-i că „în politică nu trebuie să te angajezi la lucruri pe care nu le poţi face din lipsă de putere". „Nu trebuie uitat, continuă Lupu, că noi ne găsim ca şi sub ocupaţie rusească din moment ce anglo-americanii au lăsat Sovietelor mână liberă în aşa-zisul spaţiul lor militar. Sub pretext că trupele lor au nevoie de linişte în spatele frontului lor, Moscova poate lua orice măsuri, prevalându-se de acest drept. Nu vezi, dragă Mihalache, i-a spus Lupu, cum procedează Moscova? Mai întâi pune pe oamenii ei să provoace anarhie şi dezordine şi apoi, sub motiv că trupele lor n-au destulă linişte în spatele lor, intervine pentru asigurarea ordinei. Vrei să le dăm pretext ca să intervie şi mai repede încă decât vrea ea? În situaţia de azi, când trupele ruseşti sunt angajate într-o bătălie uriaşă cu cele germane, iar Roosevelt şi Churchill se află în Crimeea – o dovadă cât sunt ei de hotărâţi să menajeze pe ruşi – acum crezi d-ta că e potrivit să-i provoace, lichidând oamenii lor şi scoţându-i din guvern? Ar fi o greşeală de neiertat şi dacă Rădescu se gândeşte la aşa ceva, înseamnă că a înnebunit de-a binelea". Mihalache n-a mai zis nimic, însă impresia care mi-a lăsat-o este că Lupu nu l-a convins. Dovadă că după ce i-am arătat şi eu că Lupu are perfectă dreptate şi

că ruşii caută cu lumânarea un pretext pentru a se amesteca pe faţă în treburile noastre, el a tăcut la fel, mulţumindu-se să ofteze, aşa cum are el obiceiul când se vede în faţa unor probleme grele.

Am trecut apoi la măsurile luate de mine în contra grupului Economu. Lupu şi Mihalache citiseră deja în ziare Comunicatul Consiliului Frontului Naţional Democrat, prin care eu sunt acuzat de sabotaj şi ameninţat că voi fi tras la răspundere de popor. „Cu cât te atacă mai mult aceşti derbedei, zice Mihalache, cu atât înseamnă că eşti un ministru foarte bun şi aperi interesele statului. Nu-ţi fă griji". Lupu mă felicită la fel. Le citesc comunicatul, care se va publica în ziarele de mâine cu care ei amândoi se declară de acord. Mihalache, care nu are păreri prea bune despre Leucuţia, mă întreabă dacă este ceva adevărat din „afacerile care i se pun în spinare". I-am făcut o caldă apărare, arătând că toate acuzaţiile sunt simple minciuni, invenţii grosolane şi că fenedistii îl atacă pentru aceleaşi motive ca şi pe mine, ca prieteni apropiaţi ai lui Maniu. „Citiţi campania pe care o duc ziarele fenediste în contra lui Maniu, acuzat că a susţinut dictaturile lui Carol şi Antonescu şi că a fost partizanul convins al războiului contra Sovietelor pentru a înţelege ce bază se poate pune pe cuvântul acestor ticăloşi în slujba Moscovei", am continuat eu. Le-am spus râzând că diferiţii mei „amici" din partid trebuie să se bucure de atacurile la care sunt supus din partea presei fenediste, dar că mie nu-mi pasă şi-mi văd de treabă, aşa cum îmi dictează conştiinţa. „Mişei se găsesc pste tot, mi-a spus Lupu. Faci foarte bine că-ţi vezi de treabă". L-am condus pe Mihalache la locuinţa lui cu maşina mea, despărţindu-ne pe la 11 noaptea.

Acasă n-am mai putut asculta radio şi am dormit buştean. E mirată şi Milica că mai pot rezista la atâta tăvăleală.

Vineri, 9 februarie 1945

La opt la minister. Sub dictarea mea, dactilografa cabinetului, d-na Ciobanu, mi-a bătut la maşină în mai multe exemplare proiectul de reformă agrară şi expunerea lui de motive. La 10^{30} am plecat la Rădescu, pe care l-am pus în curent cu audienţa mea şi a lui Romniceanu de ieri la Vinogradov. L-am pus apoi în curent cu ceea ce aflasem de la Lupu referitor la pregătirile fenediştilor pentru a publica proiectul lor de reformă agrară. I-am citit proiectul de

reformă agrară pe care am de gând să-l prezint astăzi după masă Comisiunii agrare, ca bază de discuție, rămânând ca el să fie pus în aplicare atunci când va găsi guvernul de cuviință. Rădescu și-a dat aprobarea, repetându-mi însă părerea lui că până la terminarea războiului „nu se poate face nici o expropriere și nici o împroprietărire". L-am întrebat cum vede soluționarea crizei și dacă a ajuns la vreo înțelegere cu fenediștii. „Le-am explicat deschis punctul meu de vedere și i-am prevenit că eu nu mai pot prezida un guvern cu ei dacă nu încetează imediat campania contra mea și a celorlalte partide care fac parte din guvernul meu. A rămas ca ei să discute între ei și să-mi dea răspunsul în două, trei zile. Până atunci ei au silit pe Teohari Georgescu să dea o dezmințire în sensul că el nu a avut intenția să mă atace pe mine, ci numai pe miniștrii reacționari din guvern". Rădescu e nemulțumit de această dezmințire, care „e plină de echivocuri prostești" și rămâne la convingerea lui definitivă că „o colaborare cu ei nu mai este posibilă". Nu vrea nici azi să-mi spună ce are de gând să facă și la ce soluție se gândește să anunțe la întrunirea lui de duminică. I-am repetat argumentele lui Lupu de ieri seară pentru a înțelege de ce e riscantă în momentul de față despărțirea de fenediști. Am insistat din nou ca să aștepte cel puțin sfârșitul Conferinței din Crimeea. „Știu ce am de făcut și o să vă placă", a fost răspunsul său definitiv.

De la Rădescu m-am întors acasă, unde am pus la punct declarațiile care le voi face în fața Comisiunii agrare, la depunerea proiectului, azi la ora 5 după masă.

Ședința plenară a Comisiunii agrare se deschide la ora 5 p.m. sub președinția mea în sala de ședințe a Ministerului Agriculturii. Sunt prezenți toți membrii comisiunii, afară de cei fenediști, care sunt reprezentați prin Zăroni. Lipsa lor dovedește că F.N.D.-ul este informat că eu voi depune azi proiectul de reformă agrară. Cine a putut să-i informeze? Se va vedea mai târziu! Secretarul comisiunii, Ghițulescu, dă citire procesului-verbal care constată activitatea subcomisiunilor în pregătirea materialului documentar cu care au fost însărcinate. Se înregistrează diferite propuneri făcute până acum referitor la diferitele aspecte ale problemei agrare: fermele model, iazurile, terenurile inundabile, rezervele naționale, îmbunătățirile funciare etc., etc.

Primul ia cuvântul Mihai Berceanu[235], delegat al Partidului Liberal, care prezintă punctul de vedere cunoscut că este pentru o reformă agrară, dar nu acum, în timp de război. După el vorbeşte Kapri, din partea Academiei de Agricultură. El constată că toate discuţiile care au avut loc în diferitele subcomisiuni până acum n-au dus la concluzii precise şi că o reformă agrară care să poată rezolva fericit toate aspectele ei, nu se poate face „pripit şi în timp de război", ca trebuind să fie studiată pe îndelete. Nemaiînscriindu-se nimeni la cuvânt, am vorbit eu.

Am precizat de la început că reforma agrară interesează toate partidele care fac parte din guvern, care sunt de acord, împreună cu generalul Rădescu, ca să fie înfăptuită în cele mai bune condiţiuni. Am recunoscut că în adevăr sunt mari dificultăţi pentru înfăptuirea ei, însă trebuiesc învinse pentru a asigura ţării o economie prosperă şi o pace socială definitivă, scoţând pentru totdeauna pământul din frământările noastre politice. „Ca reprezentant în acest guvern al Partidului Naţional Ţărănesc, am spus eu, realizarea reformei agrare a fost şi este pentru mine o preocupare de cea mai mare importanţă. De aceea am făcut apel la cei mai de seamă specialişti pe care-i are ţara, pentru ca, împreună cu delegaţiile partidelor din guvern, să pregătească temeinic tot materialul documentar de care ministerul are nevoie pentru înfăptuirea acestei mari reforme. Desigur, timpul pe care l-aţi avut la dispoziţie a fost foarte scurt, însă având în vedere că d-voastră sunteţi specialişti în această problemă, timpul nu mai contează chiar atât de mult. Eu vă mulţumesc în numele meu şi al guvernului pentru munca d-voastră depusă până azi în serviciul acestei mari reforme. Guvernul va aprecia momentul când ea va trebui să devină o realitate. În ceea ce mă priveşte pe mine, ca ministru şi partidul pe care-l reprezint, declar în faţa d-voastră că deşi ne dăm foarte bine seama de imensele dificultăţi şi riscuri care ne stau în cale, noi suntem totuşi favorabili unei noi exproprieri şi împroprietăriri atunci când guvernul ţării le va găsi posibile". Am arătat apoi în continuare că, paralel cu activitatea Comisiunii pentru reformă agrară de la minister, partidul meu a continuat să studieze şi el, în cadrul Cercului său de studii această problemă, ajungând la pregătirea unui proiect de reformă agrară pe care delegatul partidului nostru, dl. Zane, îl va citi imediat. „În vederea uşurării lucrărilor d-voastră, eu vă depun acest proiect drept bază pentru discuţiile d-

voastră, rămânând ca la şedinţa viitoare de joi, 15 februarie, eu să mi-l însuşesc fie în forma lui de azi, fie în forma în care va fi amendat de comisiunea d-voastră".

Imediat ce am terminat eu, Zane a dat citire expunerii de motive şi proiectului depus de mine. Proiectul conţine 23 de articole, precizând că marea proprietate se reduce la 50 ha la şes şi 30 ha la deal şi munte, cu excepţia fermelor model, pentru care se va face o lege specială. Proiectul precizează apoi terenurile exceptate de la expropriere precum şi modalităţile de împroprietărire a celor care au dreptul, stabilindu-se că ostaşii care luptă pe front vor fi primii beneficiari la împroprietărire. Proiectul conţine şi dispoziţia impusă de mine lui Mihalache ca recolta de pe terenurile expropriate cu forţa va rămâne acelora care au făcut însămânţările.

De îndată ce a luat cuvântul Zăroni, am înţeles definitiv că F.N.D.-ul era în curent cu depunerea proiectului de reformă agrară din partea mea, pentru că delegaţii fenedişti erau lipsă, iar el a declarat de la început că este autorizat de ei să anunţe retragerea lor pe viitor din această comisiune, întrucât „Frontul Naţional Democrat nu mai are încredere în actualul guvern şi rămâne definitiv fixat la atitudinea anunţată în Platforma lor de guvernare, întrucât Partidul Liberal şi marii proprietari sunt împotriva exproprierii". Declaraţia lui Zăroni n-a surprins pe nimeni. Toţi au primit-o cu zâmbete. Se sfârşise o comedie!

Am luat din nou cuvântul pentru a scoate în evidenţă poziţia ridicolă în care se află bietul Zăroni, pe care prietenii lui l-au silit să declare că el nu mai are încredere în guvernul din care face parte. Cu această ocazie am subliniat şi lipsa de sinceritate totală a F.N.D.-ului, care în momentul în care Partidul Naţional Ţărănesc face public proiectul său de reformă agrară, comuniştii şi asociaţii lor, în loc să rămână în comisiune şi să lupte alături de noi pentru înfăptuirea lui, fug de răspundere şi se acopăr de ridicol în faţa ţării. Am respins apoi ca „fanteziste" afirmaţiile lui Zăroni că liberalii şi moşierii sunt contra unei noi exproprieri, arătând că ei cer numai ca ea să e facă după terminarea războiului. „Toate aceste precizări pe care le fac eu astăzi, am terminat eu, sunt numai pentru oamenii de bună credinţă şi pentru istorie. Ceilalţi, inconştienţi sau în slujba unor cauze străine de neamul nostru, nu mă interesează, pentru că îi disprețuiesc". Aplauze puternice au acoperit ultimele mele cuvinte. A rămas definitiv fixat

ca următoarea şedinţă a comisiunii să aibă loc joi, 15 februarie, ora 5 p.m. Şedinţa a luat sfârşit la 8^{20}.

Am plecat la Lupu, unde mă aşteptau Mihalache, Ghiţă Pop şi Leucuţia. Le-am povestit cum a decurs şedinţa cu depunerea proiectului nostru, declaraţiile mele şi ale lui Zăroni, după care au urmat comentariile respective. Lupu şi Mihalache au văzut în cursul zilei, separat, pe Rădescu. Nici ei n-au putut scoate ceva precis de la el în legătură cu planul lui de mâine. Impresia lui Lupu este că Rădescu va anunţa motivele pentru care nu mai poate colabora cu fenediştii, fiind convins că el s-a înţeles cu regele în această privinţă. Mihalache e complet dezorientat. Toţi suntem de acord asupra importanţei faptului că fenediştii şi-au retras delegaţii din comisiunea agrară. Lupta e decis deschisă între ei şi Rădescu. Nu m-aş mira ca mâine ruptura să devină definitivă. Ghiţă Pop şi Leucuţia cred că F.N.D.-ul a primit de curând încurajări noi de la Moscova, întrucât presa lor din ultimele zile a depăşit în violenţă şi rea credinţă orice limită. „În orice caz, în lupta cu aceste haimanale, pe care o duce partidul nostru, zice Lupu, noi am marcat azi un punct important, anunţând că suntem gata să înfăptuim reforma agrară în timp ce fenediştii fug de răspundere şi rămân demascaţi în faţa ţării". „Meritul acestui succes revine în rândul întâi prietenului nostru dl. Hudiţă, care duce o luptă eroică la ministerul său", zice Ghiţă Pop. „Este perfect adevărat, recunoaşte şi Mihalache, căci numai la stăruinţele lui repetate, am acceptat să mă ocup de acest proiect. Desigur, este un succes pentru noi, deoarece nimeni nu va mai putea susţine de azi înainte că partidul nostru se opune reformei agrare". Mihalache a decis să asiste la adunarea de mâine a lui Rădescu, căci, zice el, „încep să am încredere în el". „Mă tem să nu facă vreo boacănă", i-a răspuns Lupu. Ne-am despărţit pe la 11^{30}.

Ajuns acasă, ostenit la culme, m-am culcat imediat.

Sâmbătă, 10 februarie 1945

La 9 la Rădescu, pe care-l informez de cele petrecute ieri la Comisiunea agrară. Nu ştiu pe ce se bazează el de este atât de sigur pe situaţie şi atât de bine dispus. Retragerea delegaţilor fenedişti din comisiune el o găseşte „foarte bună". „Eu să-i fi învăţat nu făceau mai bine, zice el, pentru că acest lucru, adăugat la platforma lor de

guvernare, la declarațiile lui Georgescu Teohari și la tot ce mai știu eu despre manevrele lor secrete îmi ușurează enorm poziția mea față de Comandamentul sovietic și de anglo-americani. Nu eu am început lupta și deci nimeni nu-mi poate reproșa că lupt pentru apărarea ordinei". Îl informez că presa fenedistă duce o campanie furibundă în contra mea pe chestiunea agronomilor sancționați, în contra lui Leucuția pe tot felul de chestiuni, unele mai mincinoase ca altele, în contra lui Maniu, răstălmăcind grosolan politica lui internă și externă și, în general, în contra întregii echipe ministeriale a partidului nostru. Îi arăt că toată această presă, chiar și cea pretins independentă, dar gras subvenționată de comuniști, cu bani ruseți, întreține o atmosferă de haos și incertitudine în jurul guvernului nostru, anunțând tot felul de schimbări în sânul lui și de demiteri. „Cred, am spus eu, că d-voastră, ca președinte al Consiliului de Miniștri, ar trebui să dați un comunicat lămuritor în toate aceste chestiuni pentru a se pune capăt tuturor acestor zvonuri". „Întrunirea de mâine are tocmai acest rost, mi-a răspuns Rădescu, să explic țării unde ne aflăm și cine poartă răspunderea situației de azi. Încă puțină răbdare și veți vedea cu toții că eu nu dorm și știu foarte bine cine sfâșie țara și cine o atacă mișelește pe la spate. D-ta, care ești unul dintre cei mai buni și mai harnici colaboratori ai mei, vei avea ocazia mâine să te bucuri în mod special de apărarea ce-ți voi face-o. Încă o dată te rog să nu scoți o vorbă de tot ce ți-am spus eu astăzi".

Am profitat de această ocazie pentru a-l preveni de o chestiune foarte delicată în legătură cu personalul apropiat din jurul lui. De ieri după masă mă întreb mereu de unde au știut fenediștii că eu trebuia să depun proiectul de reformă agrară în fața Comisiunii agrare, căci în afară de Rădescu și de noi, cei patru țărăniști, eu, Lupu, Mihalache și Zane, nimeni nu era în curent cu secretul nostru, până ieri la ora 5 după masă. Bănuiala cade fie pe Zane, de la noi, care ar fi avut interesul să mă saboteze, lucru care e greu totuși de crezut, fie pe cineva din oamenii apropiați din jurul lui Rădescu, printre care nu văd decât pe Sachi Botez, numit de câteva zile secretar general la Interne. I-am arătat lui Rădescu că acesta e fiul celebrului evreu botezat Iancu Botez[236] din Iași, bun prieten cu Ralea și cu toți francmasonii din Iași, el însuși având un grad important în Organizația Rotarienilor, condusă de Sadoveanu; ca atare Botez este mai mult un spion al F.N.D.-ului pe lângă Rădescu decât un

colaborator sincer al său. Rădescu mi-a răpuns râzând că el cunoaşte foarte bine legăturile acestui domn cu F.N.D.-ul şi că l-a numit în acest post „tocmai pentru a-l folosi ca informator în gruparea lui Ralea". „Pentru celelalte formaţiuni din F.N.D., zice Rădescu, am alte specimente pe care le plătesc cu bani grei, şi care-mi furnizează informaţii de mâna întâi". „De Sachi Botez eu m-aş feri, în locul d-voastră, de teamă să nu vă spioneze el, în folosul lui Ralea, căci este un mare şiret, lipsit de orice scrupule. În orice caz n-ar trebui lăsat să cotrobăiască prin hârtiile d-voastră, i-am adăugat eu, pentru că între el şi Zane eu îl bănuiesc tot mai mult pe Botez". Rădescu a rămas pe gânduri, ceea ce mi-a lăsat impresia că şi el începe a se îndoi de loialitatea noului său secretar general.

Am plecat la minister, unde secretarii mei generali, Odobeşteanu, Neculai Ion şi Buşniţă, neobişnuiţi cu întârzierea mea, păreau cam alarmaţi, temându-se să nu fiu deja debarcat, mai ales că presa fenedistă cere cu mare insistenţă înlocuirea mea de câteva zile. Au respirat uşuraţi când m-au văzut intrând pe uşă vesel şi bine dispus, ca de obicei. Le-am explicat în câteva minute situaţia politică, arătându-le că situaţia mea în guvern este destul de tare pentru a rămâne cu totul indiferent faţă de campania turbată a adversarilor mei. S-au bucurat mult toţi trei, întrucât în calitatea lor de colaboratori apropiaţi ai mei, ei sunt cei mai în măsură să judece cât de nedrepte şi calomnioase sunt toate atacurile care mi se aduc de presa fenedistă. „N-am făcut niciodată politică şi eram hotărât să mă feresc de ea ca de foc, mi-a spus Buşniţă, însă azi, când văd ce luptă uriaşă duceţi d-voastră şi partidul d-voastră pentru apărarea ţării faţă de trădătorii care fac jocul bolşevismului, sunt hotărât să-mi revizuiesc aversiunea pentru politică şi să mă înscriu în partidul d-voastră de îndată ce va înceta funcţiunea mea de secretar general, bineînţeles, dacă revizuindu-se legea actuală funcţionarii publici vor avea dreptul să facă politică". Odobeşteanu a adăugat că „în situaţia gravă prin care trece ţara este de datoria oricărui bun român să ia poziţie alături de cei care-i apără interesele". „Eu voi face la fel", a spus Neculai Ion. Pentru prima dată am discutat politică cu ei de când îi cunosc. Când i-am numit secretari generali, n-am avut în vedere, aşa cum este trecut şi în *Jurnalul* meu de atunci, decât competenţa lor tehnică şi reputaţia lor de funcţionari buni şi corecţi. Astăzi ei îşi dau perfect de bine seama care este fondul luptei care se dă în contra

partidului nostru care, cu cât este mai violent atacat de toată drojdia societății noastre, cu atât devine mai popular şi mai stimat de lumea românească. „Campania nedreaptă pe care o duce F.N.D.-ul în contra partidului d-voastră, îmi spune Buşniță, va sfârşi prin a ralia toată lumea în jurul lui, chiar şi acei care mai credeau în Partidul Liberal. Cred că până la urmă acest partid va dispare, întrucât după câte este de menajat de F.N.D.-işti înseamnă că numai reprezintă nici o primejdie pentru ei". Odobeşteanu şi Neculai Ion confirmă spunele lui Buşniță, adăugând că toate cunoştințele lor în cercurile liberale „vorbesc cu mare admirație de Maniu şi de toți fruntaşii țărăniști, care luptă atât de curajos în contra oamenilor Moscovei". Odobeşteanu m-a întrebat de față cu ceilalți dacă Rădescu va anunța la întrunirea de mâine demisia guvernului. I-am răspuns că nici vorbă de aşa ceva şi că el va explica țării, după câte ştiu eu poziția guvernului şi a lui personală față de toate problemele la ordinea zilei. „În orice caz, am terminat eu, cred că fenediştii nu vor fi mulțumiți cu declarațiile lui Rădescu".

La 12 m-am dus la locuința lui Burton Berry, unde au mai fost invitați Schuyler, Stevenson şi Le Rougetel. Inițiativa acestei întrevederi aparține lui Berry, care mi-a telefonat pe la 10 că ar dori să mă vadă pentru a discuta cu mine reforma agrară. Le-am făcut o scurtă expunere asupra împrejurărilor care m-au determinat să depun proiectul partidului nostru referitor la această reformă. Au rămas surprinşi de interpretarea pe care o dă Vinogradov Convenției de armistițiu care, după ei, nu precizează nimic clar şi în nici un caz nu poate fi vorba de reforme structurale în timp de război şi cu trupe străine în țară. Le-am arătat că tot aşa vedem şi noi lucrurile, spre deosebire de fenedişti, care, dirijați de Soviete, urmăresc să creeze haos şi anarhie pentru a le permite într-o zi să intervină sub pretext să restabilească ordinea. „Este adevărat că Armistițiul le dă drept să vegheze la menținerea ordinii în spatele frontului", zice Le Rougetel. „Ce fel de spate, îi răspunde Stevenson, când frontul se află la Budapesta şi pe Oder". „Şi când, mai ales toată lumea vede că numai comuniştii întreține toate aceste dezordini", îl completează Berry. Spre marea mea satisfacție constat că toți aceştia sunt de acord cu noi că, atâta timp cât executăm Armistițiul şi continuăm războiul, Sovietele n-au nici un drept să se amestece în afacerile noastre interne.

„Cu Sovietele, am spus eu, nu e suficient să ai dreptatea cu tine, mai e nevoie şi de forţă pentru a le sili să execute angajamentele lor internaţionale. Noi aşteptăm azi cu înfrigurare hotărârile care se vor lua în Crimeea de către Aliaţi pentru a vedea în ce măsură ruşii vor fi obligaţi să respecte angajamentele lor internaţionale, pentru că dacă Roosevelt şi Churchill nu le vor lăsa convingerea că sunt hotărâţi să se opună categoric planurilor lor de bolşevizare a ţărilor pe unde trec armatele lor, atunci fiţi siguri că ei vor abuza de prezenţa trupelor lor în aceste ţări pentru a încerca să pună mâna pe ele. Declaraţia mea a provocat o discuţie interesantă pe care o reproduc cât mai exact posibil. „Deocamdată, zice Stevenson, eu cred că la Conferinţa din Crimeea nu se vor lua hotărâri decisive în privinţa ţărilor pe unde trec armatele sovietice, întrucât problema capitală pentru Roosevelt şi Churchill este găsirea mijloacelor militare celor mai bune pentru înfrângerea Germaniei. Cel mult dacă se vor ocupa de modul cum se va rezolva problema germană după terminarea războiului". „După informaţiile mele, adaugă Le Rougetel, pe lângă problema germană, pe Roosevelt îl interesează foarte mult şi chestiunea viitorului for de justiţie internaţională care să asigure pacea, înlăturând forţa din rezolvarea conflictelor internaţionale. Cât despre ţările mici, satelite sau victime, eu cred că se vor repeta principiile cuprinse în Pactul Atlanticului, care le asigură independenţa şi intangibilitatea frontierelor". „Ne întoarcem, după cât văd eu, la ceea ce a spus de la început invitatul nostru, profesorul Hudiţă, intervine Berry. Şi eu sunt de părere că faţă de ruşi, principiile nu sunt suficiente dacă în spatele lor lipseşte forţa de a le impune să fie executate. Eu sper că şefii noştri ştiu prea bine aceste lucruri, ca să ia din timp măsurile de rigoare". Schuyler, care a tăcut tot timpul până acum, mi-a spus şi el părerea, după cum urmează: „Capitularea Germaniei, lichidarea afacerii italiene şi continuarea războiului în contra Japoniei vor crea atâtea probleme Aliaţilor încât ei trebuie să rămână mai departe uniţi dacă nu vor să compromită pacea, care trebuie să urmeze atâtor sacrificii de vieţi omeneşti şi de pierderi materiale. Aşa fiind, eu nu-i văd pe ruşi călcând în picioare angajamentele lor internaţionale, când vor avea nevoie de concursul Occidentului şi în special al Americii pentru refacerea lor de pe urma războiului, care le-a lăsat numai ruine şi cenuşă. De aceea, eu nu văd pentru ce ţările vecine ale Rusiei Sovietice au atâta groază faţă de ea,

când în realitate ea nu mai prezintă nici o primejdie, cel puțin pentru 30–40 de ani".

„Oricât ar rămâne de slabă după război, Rusia va fi mult prea tare față de vecinii ei pentru a nu le tulbura liniștea, am spus eu, dacă Anglia și Statele Unite se vor opune cu forța planurilor ei de dominație. Această teamă de viitor ne îngrijorează pe noi și de aceea să nu vă surprindă dacă noi vom fi obligați să rezistăm, chiar cu armele în mână, dacă Sovietele calcă Convenția de armistițiu. Eu cred că la întrunirea de mâine, Rădescu va lămuri în declarațiile sale toată această problemă. D-voastră va trebui să preveniți guvernele d-voastră pentru a nu fi surprinse de rezistența noastră, pentru ca, la rândul lor, să atragă din timp atenția Moscovei să nu întindă coarda până a ne duce la disperare". „Ambasadorii țărilor noastre la Moscova, mi-a răspuns Stevenson, au instrucții precise în acest sens și fiți siguri că ei nu stau cu brațele încrucișate față de manevrele rușilor în Polonia, Ungaria, România și țările balcanice. Pentru moment însă d-voastră trebuie să înțelegeți că ei au o situație militară prea bună și un rol prea important în înfrângerea Germaniei pentru ca ambasadorii noștri să-i sâcâie prea mult cu chestiunile lor. Mai târziu însă, după capitularea Germaniei, guvernele noastre vor avea, desigur, mai multă libertate pentru a-i sili să-și respecte angajamentele lor internaționale". „Eu înțeleg foarte bine toate aceste lucruri, i-am răspuns eu, însă vă rog să ne înțelegeți și d-voastră că noi nu putem accepta ca ei să ne impună cu forța un guvern comunist care ar pune capăt independenței noastre. Trecând peste toate aceste considerații, noi suntem hotărâți să rezistăm, chiar dacă ar fi să ne retragem de pe frontul din Ungaria câteva divizii". „În cazul acesta situația s-ar agrava foarte mult, mi-a replicat Berry și eu nu cred că d-voastră ați putea conta pe sprjinul nostru". „Cum să nu contăm, din moment ce noi înfăptuim cu strictețe Armistițiul și continuăm războiul cu toată armata noastră, căci și d-voastră ați semnat Convenția de armistițiu alături de Anglia și Uniunea Sovietică. D-voastră n-aveți nici un cuvânt de spus când constatați reaua credință a unuia dintre semnatari? De aceea, vă repet propunerea ca d-voastră să preveniți din timp guvernele d-voastră despre ceea ce se poate întâmpla la București dacă Sovietele vor să ne bolșevizeze țara".

Le Rougetel m-a întrebat dacă ideea unei eventuale rezistențe militare este hotărârea guvernului sau o părere personală. I-am

răspuns că este o simplă părere a mea şi că guvernul n-a discutat niciodată această problemă. I-am explicat însă că părerea mea este împărtăşită de tot partidul meu, care este cel mai puternic din actuala coaliţie şi de foarte mulţi liberali, care cred că vor merge cu noi în caz de rezistenţă militară.

Berry, care cunoaşte foarte bine situaţia politică şi are personal o mare stimă faţă de Maniu, a intervenind, recunoscând că părerea mea „trebuie considerată ca reprezentând punctul de vedere al tuturor partidelor din guvern afară de fenedişti, care sunt o foarte mică minoritate". „Dacă d-voastră mai aveţi o cât de mică îndoială în această privinţă, puteţi întreba pe Maniu şi pe Dinu Brătianu care sunt convins că nu mă vor dezminţi". I-am informat că Maniu soseşte în seara aceasta sau mâine dimineaţă.

La ora două, când ne-am despărţit, Berry mi-a făcut semn să mai rămân un moment. „Să mă iertaţi că v-am vorbit pe un ton care poate v-a surprins. Părerea mea este însă că guvernul român trebuie să reziste cu orice preţ şi să ne informeze pe toţi semnatarii Armistiţiului, în scris, despre toate încălcările lui de către Soviete. Eu ştiu perfect că ele sunt de rea credinţă, însă oricât este de mare nevoia de a le menaja, noi nu putem să nu le atragem atenţia când suntem sesizaţi prin cereri oficiale şi bine documentate, mai ales dacă acestea le sunt adresate şi lor". Berry m-a rugat să fiu foarte discret în această chestiune. I-am mulţumit din suflet pentru bunăvoinţa care ne-o arată şi l-am asigurat că numele său nu va fi pomenit în conversaţiile cu prietenii mei politici.

De la Berry m-am dus întins la Dinu Brătianu, pe care l-am găsit la masă cu Rădescu şi cu Bebe Brătianu. Era două jumătate. Brătianu m-a reţinut şi pe mine la dejun. N-am mâncat aproape nimic, întrucât am vorbit tot timpul, povestindu-le în întregime discuţia avută cu Berry şi cu ceilalţi. Partea privitoare la rezistenţa noastră militară la nevoie a făcut o profundă impresie asupra lui Brătianu şi a lui Rădescu. „Ce v-am spus eu, d-le Brătianu, ameninţarea cu rezistenţa noastră armată e singurul mijloc de a scăpa de presiunea Moscovei". „Chiar dacă pentru moment ar crede, i-a răspuns Brătianu, Sovietele nu ne-ar putea ierta mai târziu acest lucru şi am risca mari neplăceri din partea lor". „Totul este să câştigăm timp, d-le Brătianu, i-am spus eu, pentru că mai târziu, după terminarea războiului, anglo-americanii ne pot susţine şi mai puternic

față de Soviete, nemaiavând nevoie de concursul lor". M-a surprins dezagreabil atitudinea lui Brătianu, care mi s-a părut mai fricos ca niciodată. Pentru a-l încuraja și având în vedere gravitatea situației, precum și importanța personajelor cu care vorbeam, am trecut peste promisiunea făcută lui Berry și le-am comunicat părerea lui în această chestiune, rugându-i să nu se folosească de numele lui până nu vorbesc cu dânsul. Rădescu a sărit în sus de bucurie. „Eram sigur, a spus el, că americanii nu ne vor părăsi în lupta cu acești porci". I-am spus însă lui Rădescu să pregătească din timp un memoriu documentat, cu toate încălcările Armistițiului făcute de ruși pentru a fi predat Aliaților, la prima ocazie, oferindu-i și serviciile mele dacă are nevoie. Dinu Brătianu a acceptat până la urmă ideea unei rezistențe militare, cerându-i lui Rădescu să se consulte cu Sănătescu și cu alți generali, „în vederea organizării unei operații atât de primejdioase". I-am anunțat că Maniu sosește în seara aceasta sau mâine dimineață în Capitală.

Ne-am despărțit pe la 4^{20}. Seara am rămas acasă, așteptând telefonul lui Leucuția de îndată ce sosește Maniu. Între timp am citit presa și am scris la *Jurnal*. Neprimind nici un telefon de la Leucuția până la ora 9, am înțeles că Maniu nu va sosi decât mâine dimineață. Am ascultat până la 12 Radio Londra și Moscova. Rușii anunță apropierea de Berlin, iar americanii și englezii pătrunderea în linia Siegfried peste 10 km adâncime, în mai multe puncte. Aviația anglo-americană bombardează de câteva zile în șir, zi și noapte, Berlinul, care este o masă de flăcări. Acum cred că-și dau în fine seama și nemții ce este un război pe teritoriul lor și de prostia care au făcut-o lăsându-se conduși de un nebun ca Hitler. Aviația americană bombardează orașele și centrele industriale din Japonia. Armata japoneză a pierdut de mult orice inițiativă, găsindu-se peste tot în defensivă. Bieții Giosani ne-au așteptat tot până la 10 să ne ducem la ei, azi fiind ziua lui onomastică. Ne-am înțeles prin telefon să petrecem împreună această zi peste 13 zile, pe stilul vechi.

Duminică, 11 februarie 1945

Lucrez acasă până la ora 12, când mă duc la Lupu pentru ca împreună cu el să ne ducem la Răutu, unde suntem invitați la dejun. Lupu mă informează că Mihalache și alți fruntași ai partidului s-au dus la întrunirea lui Rădescu, la care a fost invitat și el, dar a găsit

„mai prudent" să nu se ducă. Lupu nu vrea să-şi rişte relaţiile lui cu Sovietele, căci tot mai speră să ajungă prim-ministru. Toate încercările mele că se înşeală profund, dacă nu vrea să ajungă un simplu instrument în mâinile Moscovei, au eşuat complet. El are în timpul din urmă un anturaj nenorocit, care-l împinge să joace cartea rusească, indiferent dacă el se compromite grav. Totul e să ajungă ei la putere, chit că pe urmă îl pot părăsi. Printre aceştia se află Sachi Botez, un aventurier, originar din Fălciu, un fost învăţător suplinitor şi acum agent informator. Pe lângă aceştia se mai află avocatul Gherasim, originar şi el din Fălciu, avocatul Vlădescu, fost procuror, care speră să ajungă ministru într-un guvern Lupu şi alţi câţiva evrei nenorociţi, care se văd şi ei în treabă, ca: Achile Şaraga[237], Trotuşanu, Munte etc., etc. Ce este mai interesant în acest anturaj este prezenţa în ultimul timp a faimosului D. R. Ioaniţescu, fost ţărănist, apoi vaidist, goga-cuzist şi acum devenit peste noapte lupist, ca să scape de epurare la Academia de Comerţ, unde este profesor. În jurul acestui anturaj, care este zi şi noapte în jurul său, se mai află şi foarte mulţi foşti lupişti, care n-au intrat în fuziunea cu naţional-ţărăniştii şi care, fiind disponibili, caută şi ei să-l convingă că acum a sosit momentul să se înţeleagă cu Moscova, el, fostul „bolşevic", aşa cum a fost acuzat ani de-a rândul. Eu am discutat cu Lupu în mai multe rânduri aceste chestiuni şi i-am arătat, ca bun prieten ce-i sunt, că toţi aceştia nu fac două cepe degerate şi că el ar face cea mai mare greşeală să se potrivească unor aventurieri, care nu reprezintă absolut nimic ca forţă politică. Azi aflu de la el că n-a renunţat încă definitiv la ideea că s-ar putea înţelege cu ruşii. Lupu îmi mărturiseşte că Adam i-a spus că „în cercurile comuniste numele lui se află în mare favoare şi că dacă se ajunge la o ruptură cu Rădescu, el ar fi persoana cea mai indicată să prezideze noul guvern de uniune naţională". În vederea acestei eventualităţi el a avut ieri după masă o lungă discuţie cu Titel Petrescu, în scopul de a se asigura de sprijinul lui. Lupu a rămas profund nemulţumit de această întrevedere. „Dobitocul de Titel, zice Lupu, mi-a spus-o verde de la început să nu contez pe sprijinul său, pentru că, în situaţia de azi, dacă F.N.D.-ul se desparte de Rădescu, viitorul prim-ministru nu poate fi decât socialist, adică el. Auzi, imbecilul, el şi prim-ministru! Nenorocitul nu-şi dă încă seama că toţi fruntaşii din jurul lui au trecut deja cu arme şi bagaje la comunişti şi nu aşteaptă decât momentul ca să-l înlăture şi din partid.

Prostul de el mi-a mai spus că nu se teme de Groza, pe care-l are la mână cu acte care-l pot distruge definitiv şi că el contează chiar pe sprjiinul câtorva ţărănişti de seamă din jurul lui Maniu". Lupu mi-a spus în continuare că dacă eu aş merge cu el, „guvernul lui s-ar putea face în trei zile". L-am rugat să nu mai vorbească absolut cu nimeni despre această chestiune până când nu vom discuta pe larg problema, întrucât acum e prea târziu şi la ora unu trebuie să fim la Răutu. Lupu a acceptat propunerea şi la unu şi un sfert am ajuns la Răutu.

Când am ieşit din locuinţa lui de-abia ne-am putut strecura prin mulţimea imensă care bloca toate străzile din jurul Ateneului, ocolind pe Calea Victoriei şi prin Piaţa Romană, pentru a ajunge la Răutu, în strada Gogu Cantacuzino. Mergând cu maşina, n-am putut întreba pe nimeni pentru ce se află atâta lume pe aceste străzi. Şoferul meu, Costică, ne-a dat câteva excplicaţii în sensul că întrunirea lui Rădescu n-a mai avut loc la „Scala", întrucât sala fusese ocupată de comunişti din cursul nopţii, ci la „Aro" şi că toată lumea aceasta aştepta să-l ovaţioneze pe Rădescu şi să facă apoi o mare manifestaţie la Palatul Regal. Am ajuns la Răutu destul de alarmaţi şi cu totul nedumeriţi de ceea ce se întâmplă la întrunirea lui Rădescu. „În orice caz, i-am spus eu lui Lupu, toată această lume adunată pentru a ovaţiona pe rege şi pe Rădescu înseamnă că nu simpatizează cu F.N.D.-ul. Iată pulsul ţării!"

Când am sosit la Răutu am găsit numai pe soţia lui, pe două nepoate ale ei şi pe Bodnăraş. Răutu era plecat cu Mihalache şi cu alţi prieteni la întrunirea lui Rădescu. D-na Răutu m-a luat deoparte şi mi-a explicat că Bodnăraş face curte uneia din nepoatele ei, cu care se va căsători probabil. Văzându-mă pe mine şi pe Lupu şi aflând că vin la dejun Mihalache şi alţi fruntaşi ţărănişti, Bodnăraş n-a mai rămas şi a plecat după câteva minute, fără să fi discutat ceva cu noi. N-am înţeles de loc pentru ce fusese invitat Bodnăraş dacă la dejun eram invitaţi şi noi. Nepoatele d-nei Răutu au plecat în oraş, odată cu Bodnăraş. „În casa aceasta, îmi şopteşte Lupu, cam cântă găina, iar bietul Răutu joacă după cum îi cântă ea". „Se înţeleg totuşi foarte bine amândoi, i-am răspuns eu, întrucât sunt deopotrivă de oportunişti şi le place să joace pe toate tablourile". Timp de o jumătate de oră a trebuit să răspundem la întrebările gazdei, care-i place să se ocupe şi de politică şi să-şi dea importanţă. În timp ce ea ne pregătea un aperitiv, Lupu îmi şopteşte că niciodată nu i-a plăcut

să ia masa în case unde femeia se ține de alte lucruri decât de gospodărie. „Vei vedea, zice el, ce masă proastă se va servi". De la primul fel, i-am dat dreptate lui Lupu.

Pe la două jumătate au sosit musafirii, însoțiți de Răutu. Printre ei se aflau: Mihalache, Penescu, avocații Pascu și Marinache și Nestor Badea[238], nepotul d-nei Mihalache. Cum a intrat pe ușă, Mihalache a venit întins la mine, m-a luat de o parte și mi-a spus cu mare emoție: „mi se pare că noi ne-am grăbit degeaba cu proiectul nostru de reformă agrară, căci Rădescu l-a făcut praf și pe el și pe fenediști". „Nu știu ce-a spus Rădescu, însă eu știu alte lucruri care mă fac să fiu convins că am făcut foarte bine, lucru de care te vei convinge curând și d-ta", i-am răspuns eu.

Fiind târziu, aproape ora trei, ne-am așezat la masă. În timpul dejunului am aflat ce s-a întâmplat la întrunirea lui Rădescu. Mai întâi chestiunea cu întrunirea. Ea a fost anunțată la „Scala", însă fenediștii, bănuind sau fiind chiar informați de intențiile lui Rădescu, au ocupat sala în cea mai mare parte din cursul nopții, lucru pe care acesta l-a aflat de la agenții de poliție. Rădescu a fost nevoit să țină adunarea la „Aro", ceea ce a derutat mult pe fenediști. Când aceștia și-au dat seama, pe la ora 9 dimineața, că au stat degeaba la „Scala", au părăsit sala cu gândul să se ducă la „Aro". Au găsit însă drumul barat de mulțimea care aclama pe Rădescu. Au urmat busculade, bătăi, iar fenediștii au părăsit terenul sub huiduielile mulțimii. Mihalache crede că dacă n-ar fi intervenit poliția ar fi fost mulți morți și răniți, întrucât mulțimea era colosal de înverșunată contra fenediștilor, pe care-i huiduia și le striga: „moartea trădătorilor de țară".

În privința declarațiilor lui Rădescu, toți care au fost prezenți la adunare, în cap cu Mihalache, sunt unanim de acord că ele reprezintă „un rechizitoriu cum nu se poate mai drept și mai brutal al activității fenediștilor", pe care Rădescu i-a numit așa cum îi califică opinia publică de „indivizi fără neam și fără Dumnezeu"*. Rădescu a apărat cum nu se poate mai bine pe membrii guvernului său, acuzați pe nedrept de reacționarism și de sabotaj, arătând că toți aceștia își fac datoria, apărând ordinea și interesele statului și că toată dezordinea din țară o întreține numai F.N.D.-ul. El a arătat apoi că guvernul său

* După literele F.N.D. (Frontul Național Democrat) (n.a.).

aplică loial Convenția de armistițiu și continuă războiul alături de Aliați cu cea mai mare hotărâre, precizând că pretenția F.N.D.-ului de a reuși numai el să inspire încredere în Aliați și să readucă Ardealul de Nord sub conducerea administrației noastre este o insultă la adresa țării, întrucât acest Bloc este o infimă minoritate față de marile partide democrate din guvern. Rădescu a condamnat în modul cel mai categoric dezordinile din țară și agitația în special pe care fenediștii o fac în legătură cu reforma agrară, cerând să se facă acum în timp de război o nouă expropriere și împroprietărire. „Rădescu, continuă Mihalache expunerea lui, a citit în acest sens o adresă primită de el din partea Marelui Stat Major al armatei prin care este rugat să pună capăt acestei agitații, deoarece soldații de pe front încep să fie neliniștiți că în timp ce ei își riscă viața pe front cei de acasă pun mâna pe pământul care li se cuvine lor în primul rând. Citirea acestei adrese, continuă Mihalache, a făcut o impresie atât de profundă asupra publicului din sală încât eu m-am simțit rușinat de a fi contribuit și eu fără să vreau la această agitație. Noroc însă că proiectul nostru e numai o bază de discuție și nu ne angajează la o expropriere și împroprietărire imediate". Mihalache își încheie expunerea lui cu afirmația că „Rădescu i-a făcut o excelentă impresie de om de seamă, capabil să pună capăt anarhiei și amestecului rusesc în treburile noastre. Omul acesta trebuie ajutat de noi să-și ducă până la sfârșit opera lui națională". Răutu și toți ceilalți care au participat la adunare sunt de acord cu aprecierile lui Mihalache și au numai cuvinte de laudă la adresa lui Rădescu. „Când Rădescu a spus că fenediștii sunt oameni fără neam și fără Dumnezeu, zice Răutu, sala s-a ridicat în picioare și l-a ovaționat câteva minute. Era un adevărat delir!"

În tot timpul cât mi-au povestit aceste lucruri, Lupu, vădit impresionat, n-a scos o vorbă. Toți ne uitam la el curioși să vedem ce va spune el despre toate aceste lucruri. El a continuat să tacă, ținând ochii în jos și continuând să mănânce. Văzând că nu ia cuvântul, am intervenit eu. Am început prin a recunoaște că din punct de vedere sentimental, declarațiile lui Rădescu corespund sentimentului general al țării, care detestă profund pe fenediști, în calitatea lor de agenți în slujba rușilor. Repetarea formulei „fără neam și fără Dumnezeu", care e pe buzele tuturor românilor, înțeleg că a provocat delirul sălii, ea venind din partea unui prim-ministru în funcțiune. „Mă întreb însă

dacă aceste declarații sunt însă și politice, am continuat eu, întrucât ele reprezintă ruperea oricărei colaborări cu fenediștii și o provocare directă la adresa Sovietelor, care-i protejează și-i dirijează în toată atitudinea lor politică. Dacă Rădescu și-a luat toate măsurile necesare pentru a face față acestei provocări, atunci el va înregistra un formidabil succes, lucru pentru care va avea recunoștința țării întregi. Dacă eșuează însă, provocând o criză politică prea devreme și pe care rușii desigur nu o vor, provocarea lui poate fi o mare greșeală, cu consecințe dezastruoase pentru țară". Am explicat apoi atitudinea mea și a colegilor mei din guvern, care am încercat să aflăm până ieri după masă ce are de gând să spună la această adunare, atrăgându-i atenția să nu provoace o criză de guvern până nu-și va lua toate măsurile și până nu va avea și părerea lui Maniu și a lui Dinu Brătianu. Am precizat celor prezenți că eu i-am atras în mai multe rânduri atenția să se asigure de sprijinul acestor oameni politici și mai ales a regelui, care este ușor influențabil și deci șovăitor. Rădescu mi-a răspuns că este perfect înțeles cu Brătianu și că este sigur că atât Maniu, cât și noi toți din conducerea partidului nostru vom fi mulțumiți de declarațiile care le va face la adunarea de azi. „Acum, am conchis eu, ne găsim în fața unui fapt consumat. Guvernarea noastră împreună cu fenediștii nu mai este posibilă de azi înainte. Rădescu, în mod logic, trebuie să prezinte regelui demisia guvernului. Are el asigurarea suveranului că va fi însărcinat cu formarea unui nou guvern fără fenediști? Iar în cazul că rușii nu acceptă ieșirea lor din guvern, lucru care mi se pare sigur, este el sigur că regele va rezista presiunilor lor? Iată pentru ce eu sunt foarte îngrijorat de criza provocată de el". Toți au ascultat cuvintele mele într-o tăcere de mormânt, impresionați profund de tot ce am spus eu.

Lupu a luat imediat cuvântul, declarându-se „de acord complet" cu concluziile mele și aducându-mi mari laude pentru „perspicacitatea mea politică". „Prietenul meu Hudiță, care a făcut o analiză perfectă a declarațiilor lui Rădescu, se întreabă dacă ele nu sunt o greșeală politică. Eu vă spun că ele sunt nu numai o greșeală inadmisibilă pentru un prim-ministru, dar și o imensă gafă pe care n-o putea comite decât un om care și-a pierdut controlul. Fenediștii știe doar toată lumea că sunt o creație sovietică, pusă la cale de Moscova în vederea unui plan precis de amestec în treburile noastre. Cum a putut el să le declare război fără să se gândească la stăpânul lor? Cum

îşi imaginează Rădescu că Moscova ar putea înghiţi un asemenea afront? Începând de azi, criza de guvern este deschisă şi Dumnezeu ştie cum vom putea ieşi din ea. După mine unul, gafa lui Rădescu este de neiertat".

Declaraţia lui Lupu a provocat o impresie şi mai adâncă asupra celor prezenţi. „E posibil să aveţi amândoi dreptate, şi d-ta şi dl. Hudiţă, a spus Mihalache. Eu nu m-am gândit pentru un moment la toate aceste aspecte. Singurul lucru care m-a impresionat în declaraţiile lui Rădescu a fost modul cum i-a judecat pe bandiţii de fenedişti. Recunosc că tot ce a spus mi-a plăcut mult şi l-am aplaudat din toată inima. Să-l vedem acum pe unde-o scoate mâneca cămăşii". „Situaţia este cu atât mai gravă, întrucât această criză Rădescu o provoacă, am spus eu, tocmai în momentul Conferinţei din Crimeea, când cei Trei Mari pun la punct, probabil, ultimele măsuri pentru înfrângerea Germaniei. Cum ar putea tolera ei o încurcătură de maţe, în spatele frontului, tocmai într-un aşa moment. Singura speranţă care o mai avem este regele. Va rezista el, aşa cum crede Rădescu, ori va capitula din nou, ca şi la 6 decembrie trecut?"

În momentul când spuneam aceste lucruru m-a chemat la telefon Leucuţia, să-mi spună că Maniu a sosit la ora 4 şi că mă aşteaptă la el imediat. Au mers cu mine Lupu şi Mihalache. Am ajuns la el la ora 5.

Găsim pe Ghiţă Pop şi pe Solomon stând de vorbă cu Leucuţia şi cu Sachi Boilă. Maniu dormea de la ora 4, obosit de drumul care-l făcuse în maşină. Sosise pe la ora 3 împreună cu Ionel Pop şi cu fiul acestuia. Aflăm de la Solomon detalii interesante referitoare la marea manifestaţie de câteva zeci de mii de oameni, în frunte cu Rădescu, făcută la Palat după terminarea întrunirii de la „Aro". Comuniştii de la „Scala", care încercaseră să facă o contra manifestaţie, au fost bătuţi grav de către partizanii lui Rădescu, printre care se aflau şi foarte mulţi ţărănişti şi liberali. Se pare că un mare număr de ţărănişti, în stare gravă, au fost duşi la spital. Aceste lucruri agravează situaţia şi mai mult. În fine, pe la 5^{30} am început discuţia cu Maniu.

După ce a fost pus în curent de noi toţi cu situaţia creată de discursul lui Rădescu, el s-a raliat fără rezerve la părerea mea şi a lui Lupu, declarând că deschiderea crizei de guvern în împrejurările de azi „este o mare greşeală, chiar dacă are şi aprobarea regelui, căci

acesta fiind tânăr şi fără experienţă, nu trebuie împins să ia atitudini nepolitice". „Trebuie câştigat timp cu orice preţ, a spus el, cel puţin după terminarea Conferinţei din Crimeea, pentru că în stadiul de azi al situaţiei militare, anglo-americanii au mare nevoie de concursul Sovietelor şi sunt gata să le facă orice concesii. În astfel de împrejurări, ei, oricâtă simpatie ar avea faţă de noi, nu pot supăra pe ruşi, aprobând o rezistenţă militară din partea noastră. Dl. Rădescu ar fi trebuit să cântărească bine toate aceste lucruri şi să nu dea frâu liber indignării sale, oricât ar fi ea de legitimă. Rămâne acum să vedem cum s-ar mai putea drege situaţia". A rămas să ia contact cu Rădescu chiar în seara aceasta, de va fi posibil, şi mâine să vadă pe rege şi pe Negel.

Când plecam noi, pe la 7^{30}, a sosit Dinu Brătianu, însoţit de Bebe Brătianu.

Lupu m-a rugat să-l duc acasă cu maşina mea şi să continuăm discuţia de ieri, deoarece, zice el, „lucrurile se pot precipita şi eu aş putea juca un rol în rezolvarea crizei". Iată pe scurt teza lui. Rădescu trebuie să demisioneze. Pentru a evita un guvern fenedist, pe care ruşii îl vor impune regelui, nu este decât soluţia unui guvern prezidat de el. Dacă Maniu i-ar da sprijinul, el se face forte să obţină agrementul Sovietelor. Pentru aceasta el are nevoie de sprijinul meu ca să-l conving pe Maniu. La Agricultură ar pune pe Mihalache, iar eu aş lua Externele. Lupu ar lua Internele cu doi subsecretari de stat, unul fenedist şi altul liberal. Restul portofoliilor le-ar împărţi între liberali, ţărănişti şi fenedişti. I-am răspuns că sprijinul lui Maniu n-ar fi greu de obţinut dacă s-ar face loc în guvern lui Ghiţă Pop, Leucuţia şi eventual lui Ilie Lazăr sau Aurel Dobrescu, însă personal nu cred ca el să poată obţine sprijinul ruşilor pentru un astfel de guvern. „Convingerea mea adâncă, i-am spus eu, este că ruşii vor un guvern pur fenedist pentru a pregăti cu ajutorul lui bolşevizarea ţării, lucru care nu-l pot obţine cu un patriot ca d-voastră. N-aveţi decât să încercaţi însă eu sunt sigur că nu veţi reuşi. În ce mă priveşte eu vă ajut şi voi vorbi în acest sens şi cu Maniu". Lupu crede totuşi că va reuşi!

Am ajuns acasă pe la 10^{30}. Milica şi fetele noastre, obişnuite cu absenţa mea cu zilele, nu mai zic nimic şi de-abia mai îndrăznesc să mă întrebe care mai este situaţia, pe care o văd şi ele din presă cât este de proastă. Vecinul nostru Sfat şi fetele lui, studente, care au

participat la întrunirea de la „Aro" şi la manifestaţia de la Palat, au spus Milicăi că „totul s-a petrecut într-un entuziasm imprescriptibil şi că fenediştii au fost bătuţi la sânge şi duşi pe targă la spitale". Milica însă ştia că eu n-am participat la aceste manifestaţii, fiind invitat la dejun la familia Răutu, de unde i-am telefonat pe la ora două. Nu mai pot asculta Radio şi mă culc frânt de oboseală.

Luni, 12 februarie 1945

Pe biroul meu maldărul de ziare fenediste şi zise „libere" şi nu ştiu când voi avea timp să le parcurg. La minister la opt dimineaţă. Odobeşteanu îmi semnalează că pe tramvaiele care trec prin faţa ministerului şi Piaţa Brătianu se află foi lipite cu titluri mari: „Jos sabotorul Hudiţă" şi „Trăiască inginerii democraţi". Publicul însă le rupe de îndată ce sunt lipite. Toată presa fenedistă mă prezintă drept reacţionar, omul lui Antonescu, aliatul legionarilor, moşierilor, duşmanul ţăranilor, proprietarul Societăţii Filmul Românesc, omul lui Maniu, pus la Ministerul Agriculturii să înfometez ţara şi să sabotez războiul în contra Germaniei hitleriste etc., etc. Pe Leucuţia îl prezintă drept omul unor afaceri de miliarde, pus şi el de Maniu pentru distrugerea economiei naţionale etc., etc. Se pretinde că numai un guvern fenedist poate pune capăt acestor scandaluri şi salva poporul de înfometare etc. Vorba lui Odobeşteanu: „toate aceste atacuri dovedesc teama lor groaznică de toţi acei care rezistă curajos planurilor lor de bolşevizare a ţării. Cu aceste atacuri grosolane, fenediştii vor sfârşi prin a vă face una dintre cele mai populare persoane din ţară". Odobeşteanu şi cu ceilalţi doi secretari generali au participat la întrunirea de la „Aro", împreună cu un mare număr de funcţionari din ministerul nostru şi au rămas „super încântaţi" de modul cum i-a executat Rădescu „pe toţi aceşti trădători de ţară". Atacurile ridicole aduse în contra mea mi-au creat mari simpatii printre funcţionarii ministerului şi în toată opinia publică românească. Odobeşteanu, Neculai Ion, Buşniţă au rămas însă foarte contrariaţi când le-am spus că după mine declaraţiile lui Rădescu nu sunt politice, ele putând deschide o criză politică de care se pot folosi Sovietele. „În orice caz, orice s-ar întâmpla, zice Buşniţă, ticăloşia acestor trădători a fost demascată de la înălţimea Preşedinţiei de

Consiliu, ceea ce reprezintă o mare satisfacție pentru toată opinia publică".

M-am înțeles cu Bușniță ca inaugurarea satului pescăresc de la Greaca, care a fost amânată de mai multe ori, să aibă neapărat loc duminica viitoare, 18 februarie. Am lucrat apoi cu Odobești eanu la planul de însămânțări de primăvară. A asistat și generalul Rozin. Pe Zăroni nu l-am mai invitat, întrucât după declarațiile lui de săptămâna trecută făcute presei, eu nu mai lucrez cu el și aștept prima ocazie de a mă debarasa complet de el.

Pe la ora 10 îmi telefonează Leucuția că Maniu l-a văzut la ora 9 dimineața aceasta și că la 11 are audiență la rege împreună cu el și cu Dinu Brătianu. La ora unu mă invită la el pentru a lua dejunul cu Maniu și cu Ghiță Pop.

Primesc apoi o delegație din județul Baia, în frunte cu Chirica Stoleru și preotul Rafail de la Boroaia, care mi-au prezentat un memoriu referitor la nevoile județului, în special a hranei locuitorilor. Am vorbit la telefon cu Romniceanu să deschidă un credit de 5 milioane lei pe seama Camerei de Agricultură din Fălticeni pentru aprovizionarea cu porumb a populației. Pr. Rafail și Chirica Stoleru îmi spune cât sunt eu de popular în județ care, zic ei, „a avut noroc să aibă ministru pe unul dintre fiii lui tocmai în momentul cel mai greu din viața lui". Chirica Stoleru mi-a adus veşti bune despre tata și Ghiță, care au acum de toate, până și două camere și bucătărie, reparate.

La 10^{30} îmi telefonează Constantinescu-Iaşi, care ar vrea să mă vadă pentru câteva minute. Îi fixez ora 11 în cabinetul meu de la Universitate.

Constantinescu mă întreabă dacă am citit declarațiile lui făcute la o întrunire de săptămâna trecută la Pitești. I-am răspuns că nu le cunosc, dar că în schimb sunt în curent cu „grosălăniile care le debitează presa lui la adresa mea". „Tocmai pentru aceasta am voit să te văd", mi-a răspuns el, după care mi-a debitat o lungă pologhie în care voia să spună că el și prietenii lui „au avut totdeauna o mare admirație pentru mine", că el știe mai bine ca oricine „ce sincer democrat sunt" și că în declarațiile lui de la Pitești el a recunoscut public că în Partidul Național Țărănesc există mulți democrați sinceri cu care Partidul Comunist ar fi fericit să poată colabora și că printre aceștia „el s-a gândit în primul rând la mine și la Lupu". „Prietenii

mei sunt furioşi pe tine tocmai pentru motivul că tu nu vrei să colaborezi cu noi şi faci jocul lui Maniu şi al tuturor reacţionarilor din jurul lui, a continuat el. Eu am venit să-ţi propun pentru ultima dată să mergi cu noi, căci de colaborarea ta depinde şi aceea a lui Lupu, care este prea bătrân pentru a putea antrena partidul tău, de unul singur. Tu eşti un om politic prea înţelept să nu înţelegi că toate atacurile presei noastre ar înceta imediat dacă noi am fi siguri de concursul tău". „Mai întâi protestez cu indignare, i-am replicat eu, în contra afirmaţiei tale, mai mult decât scandaloasă, la adresa lui Maniu. De când ai descoperit tu că el este reacţionar, când ştii foarte bine că te-a ajutat pe tine şi partidul tău ani de-a rândul cu bani şi cu autoritatea lui morală, acceptând colaborarea cu voi şi impunând şi lui Dinu Brătianu să admită intrarea voastră în Blocul care a dus la 23 august. Atunci era bun şi democrat, iar azi, când se opune bolşevizării ţării, este reacţionar şi duşman al poporului? Iar eu am devenit peste noapte reacţionar, sabotor, duşman al ţării şi colaborator cu hitleriştii, pe care vreau să-i ajut, înfometând ţara şi împiedicând continuarea războiului. Cum este posibil să-mi propui tu astăzi să colaborez cu acei care vor să facă jocul Sovietelor, transformând ţara într-o republică bolşevică? Tu ştii foarte bine că noi suntem democraţi cinstiţi, dar nu comunişti şi dacă am acceptat colaborarea cu voi am făcut-o tocmai în această calitate, de democraţi şi de oameni convinşi că trebuie să ajungem la o normalizare completă a raporturilor noastre cu Uniunea Sovietică. Dar atât. Dacă Moscova urmăreşte să pună stăpânire pe ţara noastră, noi ne vom opune din toate puterile noastre, fiind convinşi că anglo-americanii vor şti să pună frâu imperialismului rusesc sub forma lui nouă, de comunism. Pe voi, care vă lăsaţi antrenaţi în această luptă stupidă şi antinaţională, eu vă deplâng sincer şi vă atrag atenţia, cât mai este timp, să încetaţi de a mai juca rolul de instrumente oarbe în favoarea planurilor ruseşti. Sovietele ne-au luat, cu ajutorul lui Hitler, Basarabia şi nordul Bucovinei în 1940. Vom vedea la pacea generală dacă Moscova se va mai putea prevala de acordul ei cu Hitler, din august 1939, privitor la anexarea acestor teritorii. Noi, românii, suntem pentru o normalizare a raporturilor de bună vecinătate cu vecinul nostru din Răsărit, însă pe o bază de echitate, fiecare stăpân pe dreptul lui şi fără nici un drept de amestec unii în treburile celuilalt. Pe această bază eu şi prietenii mei putem colabora cu voi.

Altfel, este exclus! Mă întreb de altfel cum se va descurca Partidul Comunist în fața țării, la alegerile apropiate, dacă el nu ia acum o poziție clară în chestiunea frontierei noastre de la Răsărit". Constantinescu-Iași a pus capul în pământ și n-a mai scos un cuvânt. Ne-am despărțit fără să ne dăm mâna. Conversația noastră a durat aproape o oră.

Am trecut apoi pe la Mielu Mihăiescu[239] pentru a rezolva cu el mai multe chestiuni în legătură cu societatea noastră, Garajele Mihăiescu, apoi pe la Filmul Românesc, pentru a pune la punct mai multe probleme contabile. Matei Socor[240], d-rul Florescu și avocatul Porsena[241], membri în Consiliul de administrație, îmi exprimă felicitări pentru calmul cu care fac față atacurilor presei fenediste. Se miră și ei de „neruşinarea acestor scribi", care merg până a afirma că eu sunt proprietarul Filmului Românesc. „Dacă și în celelalte atacuri contra d-voastră sunt tot atât de obiectivi ca și în problema Filmului Românesc, zice Socor, atunci aveți tot dreptul să surâdeți, gândindu-vă la cuvintele lui Huss[242]: *sancta simplicitas*".

La ora unu am ajuns la Leucuția. Maniu n-a sosit decât pe la două și jumătate. Audiența durase până la ora unu, iar de la Palat el, cu Rădescu, au fost invitați de Dinu Brătianu, acasă la el, pentru a pune de acord asupra unui plan de acțiune, după cele discutate cu regele. Brătianu le-a servit o gustare. Până la sosirea lui Maniu, noi am discutat situația externă în legătură cu Conferința din Crimeea, despre care circulă zvonul că ar fi pe terminate. Până nu apare comunicatul respectiv nu se poate ști nimic precis. După tonul presei engleze, se pare că discuțiile dintre cei Trei merg foarte bine, înțelegându-se în toate chestiunile. Cine știe însă care e adevărul!

Maniu pare destul de obosit și mai ales plictisit. Nu vreau să descurajez pe nimeni și păstrez pentru mine tristețea de a constata că tocmai acum, când situația este atât de gravă, șeful nostru nu dispune de sănătatea necesară pentru a domina situația. Întâmplarea face că și Dinu Brătianu și Rădescu sunt prea bătrâni, iar regele, prea tânăr și lipsit de experiență! În ce privește partidul nostru, Mihalache nu pricepe doi bani din politica țării, iar Lupu vrea cu orice preț să ajungă prim-ministru, chit că nu s-ar putea menține decât câteva zile. În timpul acesta dușmanul se apropie de zidurile cetății. *Hanibal ante portas*!

Maniu ne face o scurtă dare de seamă asupra celor stabilite între el, Rădescu şi Brătianu după audienţa la rege. Desigur, capul lui e încă bun, dovadă atitudinea lui la rege faţă de discursul lui Rădescu. Ştiind de la acesta că suveranul îi lăsase mână liberă completă pentru a nu-l descuraja, nu numai că nu i-a reproşat nimic la audienţă, ci din contra, l-a lăudat pentru „fermitatea cu care apără interesele ţării". Maniu l-a întrebat pe rege cum vede el pe viitor posibilitatea de a rezista Sovietelor în cazul că acestea n-ar admite un guvern fără comunişti. Regele i-a răspuns imediat „pe un ton neaşteptat de ferm" că „din moment ce ţara aplică strict Convenţia de armistiţiu şi continuă loial războiul, Sovietele n-au nici un drept să se amestece în treburile noastre de politică internă". „Acesta este un răspuns care vă onorează, Majestate, i-a răspuns Maniu, însă ce ne facem dacă totuşi Sovietele, călcând Armistiţiul, vor pune piciorul în prag şi vor pretinde să-i primim mai departe în guvern pe comunişti şi pe aliaţii lor?" „Eu nu cred să aibă îndrăzneala să treacă peste anglo-americani, care au semnat şi ei Armistiţiul, i-a răspuns regele, şi dacă totuşi ar face-o, noi avem la îndemână mai multe soluţii, printre care, la nevoie, şi o rezistenţă militară, deşi n-ar fi de dorit să ajungem până acolo. În vederea unei eventuale presiuni ruseşti, a continuat regele, d-voastră vă rog să-mi prezentaţi soluţia cea mai bună pentru a ne apăra independenţa noastră". Pentru aceasta a urmat consfătuirea de la Dinu Brătianu, la care s-a stabilit, în linii mari, tactica de urmat începând de azi. Rădescu va convoca o şedinţă a Consiliului de Miniştri azi sau mâine pentru a vedea dacă fenediştii participă sau îşi prezintă demisia. După aceasta el va prezenta regelui demisia guvernului. Îndată ce va fi însărcinat cu formarea unui nou guvern, el va vedea pe reprezentanţii americani, englezi şi sovietici pentru a le explica motivele pentru care s-a ajuns aici şi a-i informa că noul guvern are misiunea de a restabili ordinea internă şi a aplica cu strictețe Armistiţiul şi de a continua războiul până la înfrângerea Germaniei hitleriste. Li se va explica totodată că încercarea de a guverna cu partidele politice n-a dat rezultatele scontate şi de aceea s-a revenit la formula de la 23 august, un guvern de militari şi tehnicieni, care să pună capăt tuturor agitaţiilor politice, până la sfârşitul războiului. Cu această ocazie se va vedea ce atitudine vor adopta Sovietele, căci despre anglo-americani nu există nici o îndoială asupra atitudinii lor.

Maniu s-a înțeles cu Brătianu să rămână în Capitală până la rezolvarea crizei de guvern. După aceste scurte explicații, Maniu s-a retras în camera lui, fiind peste măsură de obosit, iar noi ne-am coborât la familia Mănuilă să luăm dejunul. Era ora trei și un sfert. La dejun a participat și Sabin Mănuilă. Constat din discuțiile care au avut loc o mare dezorientare la prietenii mei. Ghiță Pop, Leucuția și până la un punct chiar Mănuilă sunt convinși că Rădescu a făcut foarte bine demascându-i pe fenediști și nici nu calculează exact complicațiile care ne așteaptă. Eu rămân la părerea mea că declarațiile lui Rădescu mai puteau aștepta cel puțin după Conferința din Crimeea și în nici un caz nu aprob caracterul lor polemic cu partide care fac parte din guvernul lui. Suntem însă de acord cu toții că formula unui guvern de militari și tehnicieni este cea mai bună soluție pe care n-o pot refuza nici Sovietele. Până la ora aceasta nu știm încă în ce fel vor reacționa fenediștii la discursul lui Rădescu și la cele întâmplate ieri, cu ocazia manifestației de la Palat. La ora 5 ne-am despărțit.

Seara citesc presa, scriu la *Jurnal* și ascult Radio. Campania presei fenediste la adresa mea și a lui Leucuția continuă cu o rară violență. Din acest punct de vedere apărarea care ne-a făcut-o ieri Rădescu e foarte bună pentru că lămurește foarte bine opinia publică în privința acuzațiilor calomnioase care ni se aduc. Ar fi fost însă mult mai cuminte dacă el nu împingea polemica cu fenediștii prea departe, insultându-i pur și simplu prin acuzația că sunt fără neam și fără Dumnezeu.

Încă nimic precis despre Conferința din Crimeea. Trupele anglo-americane au străpuns în mai multe puncte linia Siegfried, în timp ce rușii se apropie de Berlin. În Pacific, americanii se află în plină ofensivă în Filipine și Indochina. La Budapesta, trupele ungaro-germane continuă rezistența stradă cu stradă. Nemții luptă cu disperare să țină războiul cât mai departe, pe teritoriul Ungariei și Slovaciei. Încăpățânare prostească și pierderi inutile, din moment ce războiul este definitiv pierdut. Singuri naivii de Ghiță Pop și Leucuția mai cred posibilă o înțelegere de ultimă oră între anglo-americani și nemți, cu sacrificarea lui Hitler. Ei nu pot înțelege cum „de anglo-americanii pot lăsa Berlinul și toată Germania răsăriteană pradă bolșevismului". „Nu uitați, le-am răspuns eu, bombardarea Londrei și

crimele nesfârşite pe care le-au comis nemţii în aceşti ani de război; anglo-americanii nu uită aceste lucruri şi bine fac".

Marţi, 13 februarie 1945

Citesc în ziarele de dimineaţă noile declaraţii făcute de Rădescu la Radio. El explică pentru ce a trebuit să ţină întrunirea la „Aro" şi nu la „Scala", cum fusese anunţat şi dă vina pe fenedişti, care ocupaseră sala cu o noapte înainte. Face apel la evrei şi la muncitori să aibă încredere în el, care a fost toată viaţa lui un sincer democrat şi-i asigură că va lupta sincer pentru ţară şi dezinteresat ca unul care nu este preocupat de ideea de partid. Aceste declaraţii puteau lipsi, ele dovedind şi mai multă naivitate decât cele de duminică. Partidele din F.N.D. ţin şedinţe în şir de ieri dimineaţă pentru a-şi stabili atitudinea faţă de declaraţiile lui Rădescu. Pentru azi după masă fenediştii au anunţat o mare întrunire în Piaţa Romană pentru a protesta contra acestor declaraţii şi a-şi fixa atitudinea lor faţă de guvernul Rădescu.

La ora opt la minister. Pe tramvaiele care trec prin Piaţa Brătianu acelaşi spectacol, afişe lipite în fugă, căci publicul le rupe imediat, cu „Jos Hudiţă, Jos sabotorul de la Domenii". Lucrez cu Odobeşteanu şi cu secretarul Comisiunii agrare Ghiţulescu pentru a vedea în ce stadiu se află discuţiile referitoare la proiectul depus de mine. Decid convocarea comisiei pentru joi, 15 februarie, ora 5 p.m.

La ora 10 la Dinu Brătianu, împreună cu Maniu şi cu Rădescu. Maniu s-a înţeles ieri seară cu Brătianu ca partidele noastre să facă în timpul zilei de azi o mare demonstraţie în contra fenediştilor, nu atât pentru ei, care ştiu foarte bine că nu reprezintă nici o forţă în ţară, ci pentru reprezentanţii celor trei mari aliaţi din Comisia pentru aplicarea Armistiţiului pentru a vedea şi ei cât sunt de ridicoli aceşti indivizi care pretind să guverneze ei ţara. Rădescu a văzut pe rege ieri după masă şi azi la ora 9. Pare puţin îngrijorat, dar nu ne spune nimic din ceea ce a discutat cu el. În orice caz, el se opune categoric la întrunirea noastră, rugându-ne să nu „înrăutăţim şi noi situaţia mai mult decât este". Rădescu începe să-şi dea seama de gafa care a făcut-o şi acum caută să dreagă lucrurile, ceea ce mie mi se pare imposibil. El pune mare nădejde în Titel Petrescu, cu care a avut o lungă întrevedere ieri noapte şi speră că acesta „va media o înţelegere

cu comuniştii în cursul zilei de azi". În aşteptarea acestui rezultat, el ne roagă să amânăm demonstraţia noastră pentru care „este tot timpul" dacă misiunea lui Titel Petrescu eşuează.

Maniu i-a răspuns că Titel Petrescu „nu va face nimic, pentru că este un nepriceput şi un laş fără pereche" şi că „totul depinde acum de ce vor face Sovietele pentru că ele se află în dosul fenediştilor". În continuare, Maniu spune că din comunicatul publicat în cursul nopţii trecute în legătură cu Conferinţa din Crimeea nu se ştie nimic precis despre ceea ce s-a hotărât în privinţa noastră. „Totul depinde de modul cum vor înţelege ruşii să aplice cele hotărâte în privinţa noastră, continuă Maniu, şi mai ales dacă vor fi sinceri faţă de anglo-americani". Maniu rămâne la propunerea lui după audienţa la rege, convocarea unui Consiliu de Miniştri şi apoi informarea Aliaţilor despre hotărârea regelui de a forma un nou guvern de militari şi tehnicieni, cu prezenţa cel mult în el a reprezentanţilor celor patru partide, ca miniştri fără portofoliu. El este de părere că lucrul acesta trebuia făcut în cursul acestei dimineţi, pentru a pune Moscova în faţa unui fapt împlinit. „E mult mai uşor să obţii aprobarea lor procedând aşa, decât cerându-le aprobarea mai înainte. E suficient să fie pregătiţi fără să se aştepte răspunsul lor", a terminat Maniu.

Dinu Brătianu a recunoscut că Maniu are dreptate, dar că din moment ce Rădescu speră că Titel Petrescu „va putea drege lucrurile", se mai poate aştepta încă 24 de ore, mai ales că azi după masă, la întrunirea lor din Piaţa Romană, fenediştii îşi vor stabili, desigur, atitudinea lor. În concluzie, el este de acord să contramandeze demonstraţia noastră comună de azi. Maniu este nevoit să accepte propunerea, deşi el crede că se face o greşeală. El l-a întrebat pe Rădescu dacă în discuţia lui cu Titel Petrescu s-a fixat vreo oră până la care trebuie să-i dea răspunsul la demersul său. Rădescu spune că el aşteaptă acest rezultat până la prânz.

De la Brătianu m-am dus cu Maniu la Club, unde erau adunaţi toţi fruntaşii noştri din organizaţia Capitalei. Maniu le-a explicat în câteva cuvinte motivele pentru care demonstraţia de azi după masă se contramandează, recomandându-le „vigilenţă deosebită" pentru a fi gata în orice moment să intervină „pentru apărarea libertăţilor noastre".

De la Club ne-am despărţit. Eu m-am întors acasă, iar Maniu s-a dus la Berry, unde trebuia să vadă şi pe Stevenson. Am rămas restul

zilei în casă să pregătesc cursul de mâine cu studenții și să răsfoiesc presa fenedistă. Cu toate complicațiile din ultimele zile, am reușit totuși să notez în *Jurnal* evenimentele mai importante. Astăzi după masă trebuia să se țină ședința delegației economice a guvernului, însă a fost amânată pe mâine din cauza întrunirii fenediste din Piața Romană.

Reproduc în *Jurnalul* meu, după ziarele independente de azi, pasajele mai interesante <din discursul lui Rădescu> care mă privesc și pe mine și pe toți colegii mei din guvern, acuzați de sabotaj și de reacționarism. „Patimele politice au fost totdeauna la noi în mare cinste și nici acum nu sunt altfel. Acum, ca totdeauna, sunt ambiții care nu se pot stăpâni, iar cele care sunt stăpâniți de ele nu-și găsesc astâmpăr, se zvârcolesc și încearcă chiar cu prețul îngenuncherii țării să și le satisfacă. Sunt apoi oameni cărora le convine haosul, fiindcă în haos oricine își găsește loc de uneltit...Negreșit nimeni nu tăgăduiește că totul nu merge așa cum fiecare ar dori, căci sunt lipsuri, că nu se fac greșeli etc. Eu sunt cel dintâi care să recunosc toate acestea. Unde mă despart însă cu totul de cei care-și fac un crez din a găsi numai rău în tot ce face și care aruncă tot felul de învinuiri absurde este acolo unde, cu bună știință, se insinuează că pretutindeni nu-i decât rea voință, sabotaj, rea credință. Că toți cei aflați în locuri de răspundere sunt naziști, fasciști, hitleriști și tot felul de alte lighioane. Cuvinte ajunse de un banal ridicol, la auzul cărora fiecare zâmbește când nu se indignează. N-ar fi mare pagubă dacă de pe urma acestor insinuări josnice n-ar rămâne decât zâmbetul sau indignarea. Din nenorocire ele pricinuiesc un rău adânc, de care, dacă cei în drept și-ar da seama, ar trebui să se cutremure... Aș putea să nu iau în seamă cum latră câinii, dar sufletul meu e copleșit de durere, când mă gândesc la răul care se face țării. Ca să satisfacem cerințele ce decurg din Armistițiu întâmpinăm adeseori greutăți neînchipuite din pricina lipsurilor complete în unele compartimente, ceea ce provoacă uneori neajunsuri în execuție. Dat fiind că turburătorii de-abia așteaptă să arunce totul pe seama sabotajului, hitlerismului etc. nu sunt în drept Aliații să creadă că într-adevăr este rea credință acolo unde în realitate nu este decât lipsă de mijloace? Se vor fi găsind și câțiva mărunți nemernici care să caute să încurce lucrurile, dar de acolo până a face din miniștri sabotori reacționari, îndrăzneala depășește măsura. Cum am mai spus, o astfel de campanie veninoasă,

dusă cu atâta înverşunare, nu este fără înţeles". Rădescu arată în continuare că toată această campanie se răsfrânge asupra ţării şi de aceea el cere încetarea „acestui vătămător sistem de luptă politică, tot aşa cum mă simt dator să protestez împotriva învinuirilor ce se aruncă asupra colaboratorilor mei. Nici unui ministru nu i se poate arunca epitetul de sabotor, reacţionar. Stăruiesc asupra acestui fapt fiindcă ar fi dureros şi păgubitor că aliaţilor noştri să le rămână o îndoială asupra bunelor intenţii ale membrilor guvernului. Ar putea cineva crede că eu, care mi-am făcut un punct de onoare din îndeplinirea riguroasă a condiţiilor Armistiţiului şi un ţel principal al politicii mele din apropierea cât mai strânsă de Rusia Sovietică, mi-aş îngădui să stau alături de colegi asupra cărora ar putea să planeze învonuiri atât de grave".

Rădescu s-a ocupat apoi de chestiunea criminalilor de război şi a vinovaţilor de dezastrul ţării, arătând că s-a lucrat foarte obiectiv în stabilirea listelor către Comisia interministerială, prezidată de fenedistul Groza şi a respins atacurile nedrepte aduse unor miniştri sub motiv că s-ar fi opus la arestarea unora dintre dintre aceşti vinovaţi. El a condamnat în termeni aspri, atitudinea unor lucrători tipografi, care s-au făcut vinovaţi de sabotarea unor ziare pentru consideraţii politice, făcând-o „pe cenzorii scrisului". „Muncitorimea se socoteşte doar democrată, vorbeşte numai în numele democraţiei în orice împrejurare. Şi tocmai ca să suprime atributul cel mai de seamă al democraţiei, libertatea? Cum rămâne atunci cu dictatura şi cu nazismul? Care este atunci deosebirea între ceea ce se făcea sub regimul lui Antonescu, când nu se scria decât din ordin şi ceea ce fac unii scriitori acum? Muncitorii mi-au cerut cu stăruinţă o lege a sindicatelor. Le-a fost dată. Sindicatele sunt însă profesionale şi nu politice. Să se ocupe deci cât mai puţin de politică şi cât mai mult de treburile lor, căci numai aşa vor fi de folos şi ţării şi lor înşile". Rădescu cere încetarea dezordinilor şi restabilirea liniştii şi unirea tuturor pentru a se face faţă grelelor momente prin care trece ţara. La urmă s-a ocupat şi de reforma agrară, susţinând că ea nu se poate face în timp de război, căci poate provoca frământări sociale şi reduce mult producţia agricolă într-o epocă de războ şi când avem de îndeplinit sarcini impuse de Armistiţiu. Dar lucrul şi mai grav din punctul său de vedere este moralul trupelor de pe front. Rădescu a citit raportul Statului Major al armatei, prin care i se cere „ca

problema împroprietăririi, care are repercusiuni asupra moralului trupelor tocmai în momentul când sunt ele chemate să dea cel mai mare efort de război, să fie studiată şi tratată astfel încât să nu constituie pentru ostaşii de pe front o nouă îngrijorare". În ultima parte a discursului său, Rădescu s-a ocupat de problema cobeligeranţei şi a Ardealului de Nord, protestând cu energie în contra pretenţiilor F.N.D.-ului că numai un guvern al său ar putea rezolva în favoarea ţării aceste chestiuni. „Cobeligeranţa va fi acordată fiindcă aportul nostru militar recunoscut, de o deosebită importanţă, şi vitejia armatei noastre vor fi făcut s-o meritäm, iar intrarea în Ardealul de Nord, fiind un drept al nostru, de nimeni contestat, este ridicol să se vorbească de ea ca de o favoare ce s-ar face vreunuia dintre noi".

Trec în *Jurnal* toate aceste lungi pasaje din discursul lui Rădescu, întrucât ele pot explica pentru ce eu n-am mai simţit nevoia să resping în public acuzaţiile stupide ale presei fenediste şi pentru ce toţi prietenii mei, colegi de învăţământ, ca şi colaboratori politici, m-au felicitat într-una de duminică seara şi până azi, declarându-se încântaţi de „apărarea strălucită făcută de Rădescu a tuturor miniştrilor din guvernul său". Eu, fiind cel mai atacat dintre toţi colegii mei, apărarea lui Rădescu se referea la mine în rândul întâi. Iată pentru ce am reprodus în *Jurnal* parajele cele mai caracteristice din discursul său.

Seara pe la 7 trec pe la noi Vasile Spiridon şi Ernest Comănescu, care îmi dau informaţii despre întrunirea fenedistă din Piaţa Naţiunii. După ei sosesc şi fraţii mei Fănică, Neculai şi Mircea, care au asistat şi dânşii la această întrunire împreună cu mai mulţi prieteni de-ai lor. Neputând lua loc în faţa tribunei, unde erau masate numai cadrele lor, n-au putut auzi nimic din declaraţiile vorbitorilor. Publicul a asistat vreo jumătate de oră şi văzând că nu se aude nimic, a părăsit cu încetul Piaţa Naţiunii, făcând aprecieri usturătoare la adresa fenediştilor. Muncitorii din diferite fabrici au fost aduşi, cea mai mare parte dintre ei, cu forţa, încolonaţi de cadrele comuniste, care vegheau ca ei să nu se disperseze pe parcurs. Foarte mulţi dintre ei odată ajunşi în Piaţa Romană, nu ştiau cum să se sustragă vigilenţei supraveghetorilor lor, ca s-o şteargă. „Până la urmă dacă au rămas în jurul tribunei vreo două, maximum trei mii de partizani", zice Comănescu, care împreună cu Spiridon, a stat până la sfârşitul

întrunirii. Rămâne să vedem în ziarele de mâine cine a vorbit şi ce au declarat.

Ascult seara comentarii la Radio Londra despre rezultatul Conferinţei de la Yalta, localitatea din Crimeea unde a avut loc întrevederea celor Trei. După comunicatul publicat la sfârşitul acestei conferinţe istorice, reiese că Aliaţii s-au înţeles perfect asupra tuturor măsurilor militare referitoare la asigurarea înfrângerii totale a Germaniei naziste. Au fost luate măsuri de colaborare strânsă între statele lor majore. Aliaţii cer capitularea fără condiţii, conform Chartei Atlanticului. Poporul german este prevenit că orice prelungire a rezistenţei sale militare nu va face decât să-i înrăutăţească şi mai mult condiţiile de pace. S-au luat măsuri pentru ocuparea Germaniei după capitulare în trei zone: Franţa va fi invitată să participe şi era la această ocupaţie, dacă va dori. Aliaţii au căzut de acord asupra mijloacelor care vor fi publicate după capitulare prin care să se distrugă militarismul şi nazismul german, în aşa fel încât să nu mai fie în stare să tulbure pacea lumii. Se va dizolva armata germană, marele ei stat major, toată industria ei militară. Toţi criminalii de război vor fi judecaţi şi pedepsiţi. Germania va fi supusă la reparaţii în natură pentru distrugerile provocate în cursul războiului. Se va dizolva partidul nazist şi vor fi desfiinţate toate legile naziste. „Nu este în intenţia noastră, continuă Comunicatul, de a distruge poporul german, dar numai după distrugerea nazismului şi militarismului va exista speranţa unei vieţi decente pentru germani şi un loc pentru ei în comunitatea naţiunilor". Comunicatul mai anunţă hotărârea aliaţilor de a înfiinţa curând un organ de justiţie internaţională care să asigure securitatea tuturor naţiunilor. La 25 aprilie viitor aliaţii vor ţine o nouă conferinţă la San Francisco, în Statele Unite, la care vor fi invitate toate naţiunile unite pentru punerea definitivă la punct a organului de justiţie internaţională. În afară de Franţa, va fi invitată şi China.

Comunicatul prevede în partea lui finală hotărârile celor Trei aliaţi privitoare la Europa eliberată. Conform Chartei Atlanticului, se asigură tuturor popoarelor eliberate de sub dominaţia nazismului „dreptul de a-şi alege forma de guvern sub care vor să trăiască, restaurarea drepturilor suverane şi a autoguvernării pentru acele popoare care au fost lipsite cu forţa de ele de către popoarele agresoare". Toate popoarele eliberate, precum şi fostele „satelite" vor

fi ajutate de cei trei aliaţi să se refacă, asigurându-le condiţii de pace şi ajutoare pentru populaţiile în suferinţă. Comunicatul precizează apoi că „autorităţile guvernamentale interimare, care reprezintă în sens larg toate elementele democratice ale populaţiei, trebuie să-şi ia angajamentul să stabilească, la data cea mai apropiată posibilă, alegeri libere prin care să se asigure guverne care să corespundă voinţei poporului. Aliaţii se vor consulta între ei pentru a ajuta ţările unde se pot efectua aceste alegeri". După ce se repetă încă o dată principiul stabilit prin Charta Atlanticului asupra dreptului fiecărui popor de a-şi alege liber forma de guvern care-i convine, Comunicatul cuprinde două capitole deosebite referitoare la Polonia şi Iugoslavia.

Actualul guvern provizoriu din Polonia se va completa cu alţi fruntaşi democraţi din ţară şi din străinătate pentru a deveni „un guvern polon provizoriu al unităţii naţionale". O comisiune formată din ambasadorii Harriman[243], Kerr[244] şi Molotov va pune la punct această chestiune. Acest guvern este obligat să facă, de îndată ce va fi posibil, alegeri generale pe baza votului secret şi universal şi la care vor participa toate partidele democrate şi antinaziste. Aliaţii vor stabili relaţii diplomatice cu acest guvern ieşit din alegeri libere. În privinţa frontierei răsăritene, se aprobă linia Curzon, cu abateri, în unele regiuni, de la 5 la 8 km în favoarea Poloniei. În schimbul teritoriilor rămase sub stăpânirea Sovietelor se vor da compensaţii Poloniei, în nord şi vest, pe spatele Germaniei. Aceste compensaţii teritoriale „substanţiale" se vor acorda Poloniei la pacea generală.

În privinţa Iugoslaviei, aliaţii sunt de acord să fie pus imediat în aplicare acordul intervenit mai de mult dintre Tito şi Subaşici. Noul guvern provizoriu prevăzut de acest acord va completa actuala „Adunare antifascistă a eliberării naţionale", cu foşti membri ai fostului parlament iugoslav, care nu s-au compromis prin cooperarea cu inamicul. Toate actele legislative ale acestei adunări vor trebui supuse ratificării viitoarei Adunări Constituante. Comunicatul repetă încă o dată înţelegerea între cei trei aliaţi de a asigura, pe baza principiului Chartei Atlantuicului, „ca toţi oamenii din toate ţările să poată trăi în deplină libertate şi siguranţă".

Comunicatul sună frumos. Totul depinde de sinceritatea Sovietelor şi de voinţa anglo-americanilor de a impune ruşilor punerea în practică a acestor frumoase principii aşternute pe hârtie.

Pentru moment, în ce ne priveşte pe noi, Comunicatul cuprinde dispoziţii principiale care sunt toate în avantajul nostru, întrucât prevăd un guvern format din toate forţele democrate şi alegeri libere, pe bază de vot universal şi secret de îndată ce va fi posibil. Iată pentru ce Rădescu ar fi făcut mult mai bine să nu precipite criza şi să fi aşteptat sfârşitul Conferinţei din Crimeea. Pe baza Comunicatului publicat, Sovietele nu ne pot sili, sub nici o formă, să dăm satisfacţie pretenţiilor absurde ale fenediştilor. Ele sunt acum prea încorsetate de acordul de la Yalta, care repetă de prea multe ori Pactul Atlanticului, pentru a-şi permite să-l calce dacă noi nu le dăm pretexte. În concluzie, Comunicatul ne dă formal toate asigurările necesare că ne vom putea păstra independenţa ţării. Depinde de noi să ştim s-o apărăm.

Miercuri, 17 februarie 1945

Citesc înainte de a pleca la minister darea de seamă a întrunirii fenediste de ieri, declaraţiile lui Gheorghiu-Dej şi ale lui Pătrăşcanu. Acesta din urmă a vorbit mulţimii în faţa Palatului Regal. Totul este un teatru lamentabil şi grotesc. În afară de Pătrăşcanu, care a urlat câteva lozinci şi a lansat obişnuitele lui atacuri grosolane la adresa lui Rădescu şi a miniştrilor reacţionari, care „sunt în slujba lui Hitler", ceilalţi oratori au citit nişte declaraţii scrise de comitetul de organizare al întrunirii. Mincinoşi ca întotdeauna, afirmă că la întrunire au participat „o jumătate de milion" de oameni, când în realitate n-au fost decât câteva mii şi aceia muncitori aduşi cu forţa din fabricile apropiate de Piaţa Naţiunii. Fotografii lor, pentru a face impresie asupra publicului, au trucat fotografiile, cuprinzând şi publicul de pe trotuare, care priveau cu dispreţ aceşti eroi de carnaval, care strigau întruna: „Jos Rădescu! Jos Hudiţă! Jos partidele istorice! Jos Maniu! Jos legionarii!" etc., etc. Zeci de plancarde purtau inscripţii cu aceleaşi slogane în care nu lipsesc şi acelea privitoare la mine: „Jos Hudiţă! Cerem reintegrarea inginerilor democraţi! Jos sabotorul Hudiţă!" etc. Printre oratorii care au citit discursurile făcute de alţii se află un oarecare Bărbulescu, zis profesor, un lucrător tipograf, Ilie Pârvuţoiu şi în fine marele intelectual cu şcoală primară nesigură Gh. Gheorghiu-Dej. Uitam pe inginerul agronom Vodă, destituit de mine, şi care a debitat acuzaţiile

cunoscute, că înfometez țara și sabotez însămânțările și aplicarea Armistițiului etc. Individul care face darea de seamă scrie că în tot timpul acestor discursuri publicul a strigat „Jos Hudiță! Jos sabotorii din guvern!" etc. Gheorghiu-Dej a citit și el două foi care i s-au dat în mână, înainte de a se urca la tribună. Este atacat grosolan Rădescu; miniștrii reacționari din guvern nu sunt nici ei menajați. Toți fac jocul Germaniei hitleriste! „La adăpostul partidelor istorice, scot din nou capul legionarii, hitleriștii, oamenii lui Antonescu, care după întrunirea de duminică au devastat tipografiile ziarelor fenediste, printre care și „Scânteia" și au bătut pe evrei, ca pe vremea lui Antonescu". În continuare se afirmă că țăranii vor împărți ei singuri moșiile și că este o minciună inventată de Rădescu și de Statul Major că soldații de pe front s-ar opune reformei agrare. La urmă s-a votat o moțiune care cere guvern fenedist pentru a se stabili raporturi de colaborare loială cu Uniunea Sovietică și cu ceilalți aliați.

La manifestația din fața Palatului, Pătrășcanu, pentru a nu fi mai pe jos de șeful lui Gheorghiu-Dej, a declarat și el că este „o minciună grosolană că ostașii noștri nu vor pământ. Ostașii noștri vor pământ, vor acel pământ pentru care-și varsă sângele; vom lupta și-l vom avea". Mulțimea a strigat: „Pământul este al lor, Jos partidele istorice!". Pătrășcanu a strigat apoi o serie de lozinci „Trăiască F.N.D.-ul", „România liberă și democrată", „Armata română care luptă în contra hitlerismului", „Trăiască glorioasa Armată Roșie", „Moarte fasciștilor" etc.

E foarte bine că oamenii aceștia și-au permis toate aceste grosolănii și atacuri nerușinate la adresa tuturor patrioților corecți care apără interesele țării. Acum pot vedea cu toții câtă bază se poate pune pe cuvântul lor și ce-ar însemna să ajungă țara pe mâna acestor nemernici!

La 8^{30} am ajuns la minister. Împreună cu Odobeșteanu am pus la punct Comitetul de însămânțări de pe lângă Direcția producției vegetale, care să lucreze cu generalul Rozin, comisarul pentru însămânțări. Comitetul e format din inginerii: A. Julea, P. Macovescu, V. Botez, D. Teodorescu, M. Popovici. Am lucrat apoi cu Bușniță. La propunerea lui am aprobat ca terenul de 4 ha de la Băneasa, proprietate a ministerului, ocupat pe vremuri de mareșalul Antonescu, să fie cedat Institutului de Cercetări Piscicole, care funcționează într-un local impropriu și pentru care ministerul plătește

o mare chirie. Am semnat apoi planul pus la punct de Odobeşteanu referitor la culturile de orez, bumbac, cânepă, floarea soarelui şi sfeclă de zahăr. În acest plan se prevăd şi organizarea unor centre experimentale pentru astfel de culturi. Mă înţeleg cu Buşniţă să inaugurăm mâine dimineaţă satul pescăresc de la Greaca.

Între 9 şi 10 fac ora de curs la facultate. Mă înţeleg cu studenţii ca ora de mâine s-o fac vineri dimineaţă. Întâlnesc în Cancelarie pe Gh. Brătianu, pe care nu l-am văzut dinainte de Crăciun. Mă felicită pentru „curajul" cu care ţin piept bolşevismului. Fiind grăbit, am intrat direct în subiectul care mă preocupa. I-am explicat pe scurt că viitorul meu ginere, Dan Berindei, care face doctoratul cu el şi activează şi în tineretul liberal, ar dori să-i fie naş, cu soţia lui. Eu aş fi voit să-l cunune Maniu, însă faţă de dorinţa lui Berindei nu mă pot opune. Brătianu s-a angajat imediat, înţelegându-ne să schimbăm un telefon la ora prânzului, după ce va pune în curent şi pe soţia sa.

La 10^{30} şedinţă de birou la care participă şi miniştrii şi subsecretarii de stat, sub preşedinţia lui Maniu. Sunt prezenţi la fel: Lupu, Mihalache şi Mihai Popovici. E prezent şi Ilie Lazăr, care în noua organizare a secretariatului este secretar general adjunct pentru Transilvania. Şedinţa are loc la locuinţa lui Lupu. Se fac la început diferite comentarii referitoare la întrunirea fenedistă de ieri şi la calomniile debitate la adresa noastră şi a liberalilor. Ilie Lazăr e pur şi simplu indignat de acuzaţiile care i se aduc şi arată că n-a participat şi nici n-a pus la cale devastarea localului „Scânteii". Toate acestea au fost acţiuni independente ale unor cetăţeni care şi-au arătat indignarea lor faţă de „aceşti neruşinaţi agenţi ai Moscovei", zice Lazăr. „Lumea de pe stradă, continuă el, este tot aşa de bine informată ca şi noi, că toată obrăznicia acestor trădători se datoreşte sprijinului Moscovei şi nu puterii lor reale căci, dacă nu ne-am gândi la stăpânii lor, în câteva ore n-ar mai rămâne nici urmă de ei, atât e de indignată lumea în contra lor".

Maniu a cerut să se treacă la ordinea de zi, analizarea situaţiei politice şi fixarea atitudinii partidului faţă de criza politică.

Lupu ridică problema Conferinţei de la Yalta, spunând că înainte de a fixa atitudinea partidului e bine să discutăm hotărârile acestei conferinţe pentru a ne da seama şi mai bine de „cadrul extern de care depinde în mare măsură atitudinea noastră faţă de actuala criză politică". Mihalache l-a întrerupt imediat, spunând că „după

câte a înțeles el din comunicatul acestei conferințe, Sovietele au fost silite să înghită toate condițiile puse de anglo-americani, care le-au dat mereu la cap cu Pactul Atlanticului, care împiedică pe orice aliat să facă anexiuni şi care asigură tuturor popoarelor libertatea de a-şi alege prin alegeri libere formele de guvernare care le convin. Aceasta, de altfel, este şi interpretarea pe care o dă şi Vişoianu, continuă Mihalache, pe care l-a văzut în dimineața aceasta. El consideră Yalta drept „un imens succes al anglo-americanilor, care au ştiut să pună frâu veleităților imperialiste ale Moscovei".

„Vă îmbătați amândoi cu apă de ploaie, i-a răspuns Lupu, iritat de întreruperea lui Mihalache. Anglo-americanii au în momentul de față nevoie aşa de mare de concursul militar al Sovietelor, încât le-au lăsat mână liberă în tot spațiul controlat de armatele lor, asigurându-se pe hârtie că ele vor respecta Pactul Atlanticului şi că nu se vor amesteca sub nici o formă în treburile interne ale popoarelor eliberare de trupele lor. Desigur, ruşii au semnat cu uşurință toate aceste condiții întrucât ei ştiu foarte bine că nu le vor respecta şi că anglo-americanii, odată războiul terminat, nu vor mai avea posibilitatea să-i constrângă. Aceasta este părerea mea şi de aceea eu cred că noi trebuie să ținem seama de această situație în fixarea atitudinii partidului față de actuala criză politică şi să fim prudenți față de Soviete". Cuvintele lui Lupu au provocat oarecare nedumerire şi chiar puțină iritare, întrucât aprecierile lui contrastau cu impresia generală bună despre Conferința de la Yalta.

Popovici, Penescu şi Ghiță Pop l-au combătut pe Lupu, susținând cu toții că Yalta reprezintă un eşec pentru Soviete din moment ce au fost obligate să recunoască din nou principiile din Charta Atlanticului şi să se angajeze să se facă alegeri libere în toate țările de sub controlul lor militar. Lupu le-a răspuns că nu se prevede nici un termen precis pentru facerea acestor alegeri, termen care rămâne de fapt la alegerea Moscovei, care îi va permite „să facă harcea-parcea cu regimurile sociale din aceste țări până la data alegerilor libere", iar cât despre respectul Chartei Atlanticului, el a dat exemplul Poloniei, unde ruşii obțin aproape o treime din teritoriul ei, rămânând ca la pacea generală să fie despăgubită cu teritorii germane. „Merci de aşa respect al Chartei Atlanticului, continuă Lupu. Aşteptați apoi să vedeți ce va zice guvernul legal al Poloniei de la Londra despre soluția de la Yalta şi guvernul iugoslav şi regele

Petru, care sunt lăsați la discreția lui Tito, omul Moscovei. Părerea mea este că Yalta, departe de a fi un eşec pentru Soviete, reprezintă un imens succes pentru ele, care se văd stăpâne de fapt pe toată Europa Centrală şi pe Balcani".

Cum toți aşteptau părerea mea, m-am văzut silit să mă execut, deşi nu voiam să-l contrazic pe Lupu. „Eu sunt ceva mai optimist decât dl. dr. Lupu în interpretarea Conferinței de la Yalta, am început eu, întrucât din punct de vedere formal, Comunicatul cuprinde asigurări formale de independență pentru toate popoarele din această parte a Europei. Desigur, totul se reduce la chestiunea dacă Sovietele vor executa sau nu aceste angajamente. Asupra acestui punct, sigur, dl. dr. Lupu are toată dreptatea să se îndoiască de buna lor credință, însă eu mă întreb dacă ele pot totuşi să întindă prea mult coarda, când ele au atâta nevoie de concursul Americii pentru refacerea lor de pe urma războiului şi când dânsele se mai văd şi încadrate în organizația de justiție internațională la care s-au angajat să participe. Dacă popoarele din această parte a Europei sunt hotărâte să reziste presiunilor ruseşti, eu nu văd Moscova ținând piept lumii întregi pentru a le sili să se bolşevizeze. În concluzie, eu cred că principiile cuprinse în Comunicatul de la Yalta ne permit să ne apărăm independența, cu condiția bineînțeles să executăm cu strictețe Armistițiul şi să continuăm loial războiul".

Maniu a fost foarte scurt, raliindu-se complet celor susținute de mine. Şi el a recunoscut că „dl. Lupu are toate motivele să se îndoiască de reaua credință a Sovietelor, însă, că de data asta, aşa cum susține foarte bine dl. profesor Hudiță, ursul mai poate juca şi după cum îi cântă alții când se află la pământ şi leşinat de foame". „Pe baza acestui comunicat, continuă Maniu, noi ne putem apăra foarte bine ordinea noastră socială. Avem nevoie de unire şi de sprijinul regelui. Dacă domnii fenedişti vor să colaboreze cu noi, încetând dezordinile, nu avem nimic contra. Dacă nu, eu voi cere regelui un guvern de militari şi tehnicieni până la sfârşitul războiului, din care şefii celor patru partide pot face parte, dacă doresc, ca miniştri fără portofolii". El propune ca secretariatul partidului să publice un comunicat în care să se sublinieze importanța Conferinței de la Yalta şi să se aducă mulțumiri celor trei aliați pentru măsurile luate în vederea înfrângerii nazismului şi asigurării independenței popoarelor eliberare". Mihalache i-a mulțumit în numele nostru

pentru această soluție, asigurându-l de tot concursul partidului și al țării, întrucât, zice el, „numai așa vom scăpa țara de ticăloșia fenedistă și de bolșevizare"

De la telefonul lui Lupu am vorbit cu Gh. Brătianu. Îmi spune că soția lui „acceptă cu mare plăcere să ne cunune fata" și că s-a înțeles cu ea să ne invite la dejun vinerea viitoare la ora două. Am acceptat cu plăcere.

Pe la unu jumătate am plecat cu toții la „Continental" să luăm dejunul. La intrarea noastră toată lumea de la mesele pe lângă care treceam se ridica în picioare și-l saluta pe Maniu. El continuă să se bucure de un imens prestigiu, lucru pe care-l recunoaște și Lupu. Am luat loc lângă el. M-a întrebat dacă am vorbit cu Maniu în chestiunea de care mă rugase acum câteva zile. I-am răspuns că din cauza evenimentelor din ultimul timp l-am văzut rar și totdeauna nu era singur pentru a putea discuta pe îndelete chestiunea lui, dar că voi vorbi cu el poate chiar mâine dimineață. Lupu nu abandonează ideea de a-și încerca norocul deși eu nu-i văd nici o șansă. La masa noastră s-au adunat și alte persoane, prieteni și gazetari, toți curioși să afle vești despre modul cum evoluează situația politică. Partidul nostru n-a fost poate niciodată atât de popular ca azi. Toată lumea vede în el singura salvare față de dezmățul fenedist.

La 7 seara, ședința Consiliului de Miniștri. Contrar așteptărilor, ședința a fost în general liniștită. Acest lucru s-a datorat lui Rădescu, care a făcut o expunere a situației, pe un ton foarte calm, căutând să explice declarațiile lui de duminică în sensul că el n-a urmărit să polemizeze cu fenediștii, ci să apere în fața țării politica guvernului său, care aplică riguros Armistițiul și continuă loial războiul alături de aliați. „Dacă am apărat pe membrii guvernului atacați pe nedrept de o anumită presă am făcut-o în interesul adevărului și al țării, pentru că d-voastră știți tot așa de bine ca și mine că ei nu sunt nici sabotori, nici reacționari, ci oameni corecți care apără interesele țării. Pe mine nu mă interesează polemica dintre partide, cu condiția ca ea să nu depășească o anumită limită și să nu facă rău țării. Eu nu pot admite ca pentru meschine considerații politice, miniștrii care fac parte din guvernul meu să fie prezentați drept sabotori ai Armistițiului, reacționari și dușmani ai Uniunii Sovietelor, când toată lumea știe că toate aceste acuzații sunt minciuni grosolane. Eu mi-am spus cinstit părerea asupra reformei agrare și nu pot admite ca într-o

țară de ordine, astfel de reforme să fie făcute pe cale de răzvrătire, când știu foarte bine că ele ar reduce producția agricolă, ceea ce nu pot permite, și ar distruge moralul armatei de pe front, lucru pe care, la fel, nu-l pot concepe. Eu fac apel la d-voastră, miniștrii fenediști, să înțelegeți bine toate aceste lucruri și să vă încadrați mai departe în programul stabilit la 6 decembrie pentru binele țării și al nostru, al tuturor".

A răspuns Pătrășcanu pe un ton extrem de moderat, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat de duminică și până azi. El a apărat destul de timid programul fenedist, dovedind că între ei nu există un acord definitiv în privința demisiei lor din guvern. Nu e de mirare că n-au reușit să se înțeleagă cu Titel Petrescu, care nu poate fi de acord cu dezmățul comunist. Rădescu, dacă a venit azi cu ramura de măslin, aceasta se datorește înțelegerii lui cu Titel Petrescu de a se evita o criză de guvern. În timpul cât au vorbit Rădescu și Pătrășcanu, reprezentanții social-democrați, Rădăceanu și Voitec, n-au scos o vorbă, datorită, desigur, înțelegerii Rădescu – Titel Petrescu. Din tot ce a spus Pătrășcanu nu s-a înțeles nimic precis, dacă fenediștii mai rămân sau nu în guvern. În orice caz, după atacurile lor de ieri și din presa de azi ei s-au plasat într-o poziție mai mult decât ridicolă, venind să stea alături de acei batjocoriți și huiduiți pe străzile Capitalei. Noi, țărăniștii și liberalii, pentru a nu jena pe Rădescu, ne-am mulțumit să surâdem fără să intervenim în discuție

Doar a terminat Pătrășcanu și vedem pe Gheorghiu-Dej cerând cuvântul. „În interesul ministerului pe care-l conduc, începe el, eu sunt nevoit să trec peste toate divergențele care sunt între noi și să vă prezint proiectul de reorganizare al căilor ferate, pe care vreau să vi-l citesc". „Să ascultăm", a zis Groza, care de la începutul ședinței ținuse tot timpul capul în jos și nu scosese o vorbă.

Gheorghiu-Dej a citit expunerea de motive, de vreo trei pagini și alte câteva foi cu vreo 5–6 articole. Din modul cum citea se vedea clar că el habar nu avea de proiect, al cărui text, deși bătut la mașină, el îl vedea pentru prima dată. Își împleticea limba și la pronunțarea celor câțiva termeni tehnici. Cum textul proiectului era destul de voluminos și lectura lui ar fi putut dura o oră și ceva, colegul meu Romniceanu a avut plăcuta inspirație să-l întrerupă, întrebându-l dacă știe la ce sumă se ridică proiectul lui de reformizare al Căilor Ferate. „Nu, nu știu", a răspuns el imediat, destul de jenat și surprins de

întrebarea pusă. „Ei bine, să-ți spun eu care cunosc deja de o săptămână cifra care mi-a comunicat-o autorul adevărat al proiectului, secretarul d-tale general Maurer; ea se ridică la cifra aproximativă de 70 de miliarde de lei. D-ta te-ai întrebat înainte de a veni în fața noastră dacă statul poate finanța, în împrejurările de azi, un astfel de proiect?"

Devenind roș ca racul, ruşinat şi furios, Gheorghiu-Dej a încetat brusc lectura proiectului. L-a vârât repede în servietă, declarând spre stupoarea generală: „Dacă este aşa, îi voi învăța eu minte să-mi prezinte ei aşa proiecte de legi imposibile". S-a ridicat furios şi a părăsit şedința, sub privirile ironice ale colegilor. Până şi Pătrăşcanu jubila. Cât despre Groza şi Rădăceanu ei păreau şi mai încântați de ruşinea colegului lor, care din punct de vedere politic le era şef.

Şedința s-a terminat cu înfrângerea fenediştilor, agravată şi de ruşinea incapacității profesionale a şefului Blocului fenedist. După plecarea colegilor, eu şi Ghiță Pop am fost reținuți de Rădescu să ne facă „o comunicare pentru Maniu". Rădescu spune că este „definitiv înțeles cu regele să facă ordine, iar dacă fenediştii continuă anarhia, să-i scoată din guvern". Pentru aceasta el a făcut apel la Titel Petrescu „să medieze o formulă de înțelegere dacă mai este posibilă, însă l-a găsit ezitant". El ne roagă să intervenim şi noi pe lângă Titel Petrescu şi să-l convingem să nu se solidarizeze cu comuniştii, „dușmanii lui ireconciliabili, care sunt hotărâți să-l lichideze ca om politic de îndată ce ar avea ocazia". Rădescu ne dă câteva informații pe care i le-a comunicat Titel Petrescu referitoare la modul cum privesc comuniştii colaborarea cu el şi cu partidul său şi la atmosfera din propriul său partid în privința raporturilor cu comuniştii şi celelalte formațiuni din Bloc, simple camuflaje ale Partidului Comunist. Rădescu are informații precise despre toate aceste lucruri. Comuniştii nu se feresc să afirme în cercurile lor intime că „muncitorimea nu poate fi împărțită în două partide şi că Partidul Socialist trebuie să dispară, întrucât aceasta este şi voința Moscovei". „Aproape toți fruntaşii socialişti, în cap cu Rădăceanu şi Voitec, sunt convinşi de acest lucru, continuă Rădescu şi fac presiuni puternice asupra lui Titel Petrescu să se supună şi el inevitabilului". Partea cea mai importantă a „comunicării" este modul cum Rădescu înțelege să organizeze rezistența noastră militară pentru cazul că Sovietele ar

încerca să ne forțeze la o colaborare cu fenediștii, fără ca aceștia să renunțe la programul lor de anarhizare a țării. El se gândește să aducă în Capitală unități până la efectivul a două divizii, fără să retragă nici o unitate de pe front, unde, zice el, în loc de 12 divizii, cât prevede Armistițiul, noi am trimis 19 divizii. El a discutat această chestiune cu Sănătescu, „care i s-a părut ezitant". Rădescu ne roagă să vorbim și noi cu Sănătescu, fiind convins că numai Maniu îl poate determina să fie de acord. Rădescu este hotărât să restabilească ordinea cu orice preț, chiar cu riscul de a aresta pe toți fruntașii fenediști, care îndeamnă lumea să ia cu asalt prefecturile, primăriile și să împartă moșiile cu forța. Pentru aceasta el va preveni din timp pe delegații celor trei puteri din Comisiunea pentru aplicarea armistițiului. Ghiță Pop și cu mine l-am întrebat dacă are consimțământul regelui în privința rezistenței militare. „Cu regele am discutat pe larg toată această chestiune, ne-a răspuns Rădescu, și el mi-a spus că el n-are nimic contra, dacă domnii Maniu, Dinu Brătianu și generalul Sănătescu sunt de acord. El execută ceea ce vom stabili noi patru". Noi l-am felicitat călduros pentru curajul cu care este hotărât să apere independența țării și s-o salveze de bolșevism.

Fiind aproape ora 11 când am ieșit de la Rădescu m-am înțeles cu Ghiță Pop să ne vedem mâine dimineață la ora opt la Maniu.

Joi, 15 februarie 1945

Aranjez cu Bușniță să plecăm la Greaca la 9^{30}. La opt la Maniu, unde găsesc pe Ghiță Pop vorbind cu Leucuția, care este și el pus în curent, deși Rădescu ne-a rugat să păstrăm cea mai absolută discreție asupra planului său. La 8 și un sfert am intrat în camera lui Maniu. După ce l-am pus în curent cu „comunicarea" lui Rădescu, Maniu a făcut următoarele aprecieri. El își menține părerea că discursul lui Rădescu de duminica trecută a fost o mare greșeală, întrucât deschide o criză de guvern într-un moment foarte nefavorabil pentru noi, întrucât anglo-americanii au mare nevoie de concursul Sovietelor pentru terminarea războiului cu Germania. Desigur, pentru moment fenediștii au fost surprinși și dacă încă nu demisionează din guvern înseamnă că n-au primit instrucțiuni de la Moscova. După Maniu trebuie să ne așteptăm curând la un demers al Moscovei. În ce formă se va prezenta el, nu știu. Dacă va avea o formă amenințătoare,

atunci sigur planul de rezistență conceput de Rădescu devine inevitabil, „bineînțeles dacă regele nu se poticnește din nou". În orice caz, Maniu se angajează să vorbească atât cu Titel Petrescu, cât și cu Sănătescu. Azi la dejun el este invitat de Dinu Brătianu. Va vorbi cu el în dimineața aceasta ca să-l invite și pe Titel Petrescu și dacă se poate și pe Rădescu și pe Sănătescu. Azi la 11 avem în continuare ședință de birou acasă la Lupu. I-am explicat lui Maniu pentru ce voi lipsi, trebuind să inaugurez satul pescăresc de la Greaca. Înainte de a pleca l-am informat pe Maniu despre planul lui Lupu. „Bietul om se înșeală profund, mi-a răspuns el, când își închipuie că fenediștii vor să-l folosească mai mult decât un simplu instrument la discreția lui. Spune-i că eu sunt dispus să-i dau tot concursul dacă se încumetă să facă un guvern cu ei și să restabilească ordinea".

La 9^{30} am ajuns la minister, am semnat câteva hârtii, după care am plecat la Greaca, însoțit de Bușniță și de Odobești eanu. Am ajuns la 11 fără un sfert la locul adunării. Prima dată când am fost aici cu Bușniță pentru a lua măsurile necesare în vederea organizării acestui sat pescăresc am stat de vorbă cu țăranii, explicându-le avantajele unui pescuit modern, cu instrumente potrivite și cu grija necesară pentru hrana și conservarea peștelui. Locuitorii, neobișnuiți cu astfel de „modernisme", au rămas cam sceptici. Azi, după ce au constatat avantajele unui pescuit modern, m-au primit cu brațele deschise și cu ovații nesfârșite. Am asistat la un pescuit de probă, cu năvoade noi și bine întreținute, după care a urmat o masă pescărească pe malul lacului Greaca. Am stat mult de vorbă cu țăranii, atingând și problema agrară. „D-le ministru, mi-a spus primarul comunei, peste tot se află nebuni și derbedei, însă oamenii serioși nu-i iau în seamă și-și văd de treabă. Acestora poți să le dai oricât pământ, căci tot degeaba. Fiind puturoși și bicisnici mintali, nu sunt buni de nici o treabă. Pământul intrat în stăpânirea lor tot pârloagă ar rămâne și populația ar muri de foame. Această pleavă a satelor încearcă acum să ridice capul de când comuniștii le tot bagă în cap că ei sunt proletarii care trebuie să conducă țara. Lumea sănătoasă, cu scaun la cap, se uită la ei, zâmbește, și-și vede de treabă". „Sau cum a spus generalul Rădescu la întrunirea de duminica trecută, am adăugat eu, câinii latră, caravana trece". „Așa e, d-le ministru", au răspuns în cor sătenii. Am ajuns la ora trei în Capitală.

Trec pe la 6 pe la Maniu să văd ce-a aranjat cu Brătianu şi dacă a putut vedea şi pe Rădescu şi pe Titel Petrescu. Am găsit la el pe Ghiţă Pop, Leucuţia şi Solomon. Maniu le povestea discuţia avută cu Brătianu azi la dejun, cu Rădescu şi Titel Petrescu. Problema rezistenţei militare, bineînţeles, n-a fost abordată de faţă cu Titel Petrescu. Convingerea lui Maniu este că Titel Petrescu nu este capabil să reziste comuniştilor şi nici prietenilor săi care vor cu orice preţ o fuzionare cu el. „Brătianu şi Rădescu îşi fac încă iluzii asupra lui, continuă Maniu, întrucât ştiu că în sufletul lui el nu înghite pe comunişti şi că se teme chiar de ei, să nu pună mâna pe conducerea clasei muncitoare cu ajutorul Sovietelor. Sub masca unificării clasei muncitoare, comuniştii urmăresc lichidarea Partidului Social-Democrat. Lucrul acesta îl ştie foarte bine şi Titel Petrescu, însă el e convins că în situaţia de azi comuniştii nu-şi pot permite acest lucru, întrucât n-au încă asigurat sprijinul Moscovei. În acest sens el speră chiar să poată prezida un guvern, dacă noi şi liberalii i-am da concursul". Maniu a fost silit să-l aducă pe pământ, spunându-i că în anarhia de azi, la care a colaborat şi partidul lui, întrucât face parte din F.N.D., nu se poate forma decât un guvern de militari care să restabilească ordinea şi să pună capăt anarhiei. Titel Petrescu a fost până la urmă şi el de acord că numai armata poate restabili ordinea, punând prefecţi militari în toată ţara şi suspendând orice activitate politică până la sfârşitul războiului. Ultimul său cuvânt a fost că el va încerca să-i convingă pe comunişti să susţină mai departe guvernul Rădescu şi să încheie un armistiţiu politic cu partidele Naţional Ţărănesc şi Liberal. Titel a plecat înainte de sfârşitul mesei, întrucât avea la ora trei o consfătuire cu fruntaşii fenedişti.

După plecarea lui, Maniu şi-a spus părerea lui prevenind pe Rădescu să nu pună nici o bază pe promisiunea lui Titel Petrescu, „un om foarte slab şi nepriceput în politică". El l-a sfătuit să vadă imediat pe reprezentanţii aliaţi din Comisia de control şi să le explice pe larg situaţia, prevenindu-i că pentru a putea continua războiul şi a executa Armistiţiul e nevoie de ordine, de linişte, ceea ce poate duce la scoaterea fenedeştilor din guvern, dacă aceştia mai continuă tulburările şi mai îndeamnă lumea la dezordini. Rădescu i-a spus că i-a văzut deja pe toţi şi că le-a predat şi un lung memoriu, bine documentat, asupra activităţii fenedeştilor. Maniu m-a rugat să văd pe

Berry şi pe Stevenson şi să le explic punctul nostru de vedere asupra crizei politice.

Pe la 7^{30}, am trecut pe la Lupu, care nu se simţea bine şi se pregătea de culcare. Era singur. Înainte de sosirea mea, plecase fratele lui, profesorul Lupu, care îi recomandase odihnă şi linişte. I-am comunicat răspunsul lui Maniu şi l-am pus în curent cu discuţia acestuia cu Titel Petrescu de azi de la Brătianu. Lupu este un om de manifestări foarte inegale. Cum se simte prost, devine pesimist, spune că vrea să moară, că s-a agitat o viaţă întreagă degeaba, că oamenii sunt nişte mişei, care nu merită să te zbaţi pentru ei şi că fericiţi sunt acei care nu fac politică şi-şi văd numai de treburile lor. E furios pe Titel Petrescu că nu-i dă sprijinul. „Idiotul, zice el, nu-şi să seama că numai eu l-aş putea salva din mâna comuniştilor, care-l disprețuiesc şi vor să-l lichideze, împreună cu tot partidul lui". Lupu recunoaşte că în situaţia de azi numai un guvern militar ar putea restabili ordinea şi că „momentul lui" nu va sosi decât „după ce comuniştii şi drojdia din jurul lor vor primi o lecţie bună că nu-şi pot lungi nasul, văzându-se buricul pământului". Lupu a rămas încântat de răspunsul lui Maniu, care-i va da tot concursul de îndată ce o preşedinţie de Consiliu ar fi posibilă. „Eu, zice Lupu, recunosc că de multe ori m-am cam supărat pe omul acesta şi am fost chiar nedrept faţă de el. În sufletul meu însă eu totdeauna l-am respectat şi admirat pentru priceperea lui politică, curajul şi linia dreaptă, consecventă a conştiinţei sale politice". Spunând aceste cuvinte, s-a aşezat în pat, aprinzând lumina de pe măsuţa de noapte, punându-şi ochelarii şi luând o carte, *Războiul peloponeziac* de Tucidide[245]. „Oamenii sunt aceiaşi de când lumea, dragă prietene. Toate religiile n-au putut să-i transforme, ambiţioşi, nedrepţi, egoişti, fiare cu chip de om. Noroc însă că printre ei se mai află pe ici, pe colo câte o figură excepţională, care ţine piept sălbaticilor din jurul lor şi te face să nu disperezi cu totul de viitorul omenirii. Te rog, când pleci, stinge lumina din antret şi închide bine uşa". „Noapte bună, d-le doctor". „Sănătate şi bine soţiei tale şi fetelor". Chiar şi atunci când l-am criticat, am recunoscut în Lupu un om excepţional, inteligent, foarte cult şi un mare idealist, un suflet chinuit şi zbuciumat, cu veleităţi de mare om politic, însă lipsit de consecvenţă şi de acel minim de disciplină sufletească, fără care nu poţi inspira încredere completă celor de care vrei să te serveşti.

L-am părăsit la ora 8[30]. Acasă mă aştepta de un sfert de oră Filderman. Nu s-a supărat când i-am spus că am întârziat la Lupu. El este un mare şi sincer admirator al lui Lupu şi ştie cât suntem şi noi de buni prieteni. În anii grei prin care au trecut evreii din ţara noastră, Filderman cunoaşte mai bine ca toţi cât au fost de sprijiniţi de Lupu şi de întreg partidul nostru. El a ţinut să mă vadă azi pentru două motive: mai întâi să-mi spună, ceea ce de altfel ştiam, că „evreii n-au absolut nici un amestec în campania de presă care se duce contra mea şi a colegilor mei de partid, chiar şi acei care sunt comunişti". În al doilea rând, să discute cu mine chestiunea lui Lupu, care, zice el, „face în ultimul timp o evoluţie primejdioasă pentru prestigiul lui de decan al democraţiei româneşti". Aflu de la el unele lucruri neplăcute despre Lupu, care mă întristează, fără să mă surprindă prea mult. El are o singură scuză, aceea că, devenind senil, recurge la şiretenii de care a fost străin toată viaţa, practicând o sinceritate care i-a adus mari prejudicii. De când am devenit secretar general adjunct, el a început să mă considere drept un om care l-a părăsit, devenind „omul lui Maniu". Este adevărat că bănuiala aceasta i-a fost mereu întreţinută de o serie de foşti colegi de partid, fie invidioşi pe ascensiunea mea, ca Serdici, Leon, Scurtopol, fie nemulţumiţi de atitudinea intransigentă ca secretar general, faţă de linia lor puţin ortodoxă faţă de partid, ca Fănel Mihăiescu, Teodorescu-Branişte, Gică Măcărescu[246], Grigore Cazacliu[247], Mazilu[248], Crăciun Şerbănescu[249] şi alţii. Pe lângă aceştia Lupu n-a rupt niciodată complet legăturile cu banda Ralea, Călinescu[250], Ghelmegeanu, Dinu Simian[251] care ne-au trădat, trecând de partea lui Carol al II-lea, de tristă amintire. De când eu am susţinut, alături de Maniu, cu toată convingerea, necesitatea pedepsirii tuturor acelor vinovaţi de dezastrul ţării, toţi cei vizaţi, la care se mai adăugau şi trădătorii lui Titulescu, oameni ca Vişoianu şi Savel Rădulescu, au strâns rândurile, căutând să se apropie de Lupu, Mihalache şi Popovici, care pe această chestiune au fost tot timpul în divergenţă cu Maniu şi cu mine. În *Jurnalul* meu m-am ocupat de mai multe ori despre aceste divergenţe. Lupu a cedat doar de formă. În realitate, el a fost partizanul unei reconcilieri generale, de pe urma căreia spera să-i folosească pe toţi în vederea unei preşedinţii de Consiliu.

Din tot ce mi-a spus în seara aceasta Filderman am înţeles că Lupu nu e sincer faţă de mine. Fiind prevenit că eu sunt „omul lui

Maniu", el se fereşte să-mi spună tot gândul lui şi nici nu mă ţine în curent cu discuţiile sale cu fruntaşii fenedişti. Filderman e foarte jenat. Face un apel la mine „să fac imposibilul" pentru a-l împiedica pe Lupu „de a se compromite acum la bătrâneţe". El are informaţii că „tratativele lui Lupu cu comuniştii şi cu Ralea – Ghelmegeanu sunt foarte avansate şi că în cercurile fenediste se dă ca sigură apropiata aderare a lui Lupu şi a unei mari părţi din Partidul Naţional Ţărănesc la F.N.D.". Filderman este un adversar hotărât al comuniştilor şi duce o luptă teribilă în rândul Uniunii evreieşti pentru a-i convinge pe coreligionarii săi trecuţi la comunism să fie moderaţi şi să nu facă jocul Moscovei. „Nu uitaţi, le spune el evreilor comunişti, că într-o zi apropiată armatele ruseşti vor părăsi ţara şi voi veţi rămâne să daţi socoteală poporului român de politica voastră de azi. Nu uitaţi că dacă mai existaţi, aceasta o datoraţi partidelor Naţional Ţărănesc şi Liberal, partide democrate care au tot concursul anglo-americanilor". Singurul lucru care l-a obţinut de la ei a fost să nu ia parte la campania de denigrări în contra acestor partide. Filderman e sigur că fenediştii nu pot ajunge la putere fără sprijinul lui Lupu, care „e gata să rupă Partidul Naţional Ţărănesc".

I-am mulţumit lui Filderman pentru încrederea care mi-o arată, asigurându-l că Lupu nu va face nimic deoarece nimeni din partid n-ar merge cu el pentru a face jocul Moscovei. La plecare, Filderman îmi spune că Bodnăraş l-ar fi ameninţat indirect pe Lupu prin Adam, omul său de casă, ca să nu se mire dacă într-o zi presa fenedistă nu va începe o campanie violentă în contra profesorului Lupu şi a fratelui său Panait, care au colaborat amândoi cu regimul lui Antonescu, unul ca medic curant al mareşalului Antonescu şi colaboratorul ministrului hitlerist Tomescu[252], iar celălalt a fost prefect la Huşi sub regimul antonescian. „Nu este exclus, i-am răspuns eu, ca Lupu să joace puţin teatru, făcându-i să spere într-o colaborare cu fenediştii tocmai pentru a-i împiedica să-i atace fraţii, aflaţi, desigur, într-o situaţie supărătoare". „Dacă ar fi numai atâta ar fi foarte bine pentru el. Eu mă tem însă, a continuat Filderman, să nu fie mai mult". I-am spus încă o dată să nu-şi facă griji căci Lupu nu va adera la fenedism.

După plecarea lui am scris în *Jurnal* şi am răsfoit presa să văd cum mai sunt atacat de fenedişti. Presa acestora publică un aşa-zis comunicat al funcţionarilor particulari, prin care se protestează contra măsurii luate de mine faţă de „inginerii democraţi" şi declară că „vor

continua lupta" până la scoaterea mea din guvern. „România liberă" din 14 februarie publică cu litere de o şchioapă articolul sub titlul „Dacă ţara va fi înfometată, vinovat e Hudiţă". „Scânteia" din aceeaşi zi scrie că „Hudiţă vrea să împingă ţara la prăpastie", că sunt „omul reacţionarului Maniu" şi că urmăresc „să înfometez poporul". Într-o zi alt număr din „România liberă" mă atacă pe chestiunea Filmului Românesc, susţinând că „el este proprietatea mea" şi că am fost „în cârdăşie" cu hitleristul Nichifor Crainic şi că deci se explică planul meu de a înfometa ţara şi de a sabota Armistiţiul şi continuarea războiului etc., etc. Un oarecare scrib, Costin Murgescu[253], publică un lung articol în „România liberă" din 11 februarie, în care înşiră în mod ridicol toate măsurile luate de mine pentru sabotarea însămânţărilor, a Armistiţiului, a războiului etc., etc. „Ministrul Hudiţă trebuie demis", scrie „România liberă" din 9 februarie „pentru că sabotează însămânţările şi face jocul moşierilor reacţionari". În acelaşi ziar, colegul meu Leucuţia este atacat grosolan, acuzat de afaceri de câteva miliarde. „Scânteia" din 11 februarie publică un comunicat al Federaţiei Generale a Muncii în care sunt acuzat că, suspendând „pe cei 13 ingineri democraţi", am „încălcat libertatea de exprimare a salariaţilor, libertatea de organizare şi manifestare profesională". Văd în „Scânteia" din 8 februarie un lung articol în care Leucuţia este atacat violent pe chestiunea unui import de bumbac din Turcia, în care de fapt el n-are nici o răspundere, punându-i-se în seamă „o scandaloasă afacere de miliarde". În acelaşi ziar se comentează un comunicat al salariaţilor comunali care „înfierează" măsura luată de mine „în contra inginerilor democraţi" şi declară că „actul meu constitue o încercare de asasinare a maselor prin înfometare" etc., etc. În „Scânteia" din 8 februarie, un alt scrib ridicol, Ilie Zaharia, publică un lung articol sub titlul: „Să înceteze sabotajul; să plece Hudiţă". După ce înşiră o serie de inepţii, cere „demiterea imediată a acestui sabotor reeacţionar, a cărui prezenţă la Ministerul Agriculturii pune în primejdie însămânţările de primăvară, existenţa populaţiei". Şi Zaharia continuă: „Locul unui asemenea criminal nu este în fruntea unui minister, ci alături de toţi cei vinovaţi de dezastrul ţării, alături de toţi sabotorii".

Dar cel mai scandalos din atacuri este acela semnat de secătura de Miron Constantinescu, directorul ziarului „Scânteia". Acest haidamac al presei fenediste, care fără ruşine mi-a cerut să-l susţin la

o conferință pe care urma să i-o creeze Voitec, lăsând a înțelege „că-mi va purta recunoștință veșnică", fiind respins de mine pe motiv că nu avea doctoratul, a început imediat o campanie furibundă în contra mea, debitând tot felul de inepții și minciuni grosolane, care mă fac cel mult să surâd și să deplâng pe bieții muncitori naivi, care se lasă păcăliți de astfel de gangsteri. Individul publică în „Scânteia" din 9 februarie un articol intitulat: „Un caz tipic: Hudiță". Repetând și el toate acuzațiile prosteşti care mi se aduc, scrie în concluzie că rostul meu la Ministerul Agriculturii este să sabotez însămânțările, să împiedic țăranii de a fi împroprietăriți, să salvez pe moșieri și să sabotez Armistițiul și continuarea războiului. „Trebuie să terminăm odată cu toți intriganții, sabotorii și speculanții, scrie el, cu toți reprezentanții intereselor marii moșierimi și să cerem cu fermitate un guvern al Frontului Național Democrat. Iar dacă Hudiță nu încetează imediat cu provocările demente, să știe că în România sunt suficiente cămăși de forță pentru el".

La îndemnul lui, care e director, un alt haidamac, Pavel Chirtoacă, publică în același ziar un articol intitulat: „Hudiță contra luminării țăranilor". Acesta, după ce reia toată argumentarea șefului său, Miron Constantinescu, mă atacă și pe chestiunea refuzului meu de a admite ca absolvenții școlilor elementare de agricultură să se prezinte la bacalaureatul agricol, care este desființat încă din 1938. Directorul învățământului agricol din Ministerul Agriculturii, inginerul Paraschivescu, un om serios și foarte bine pregătit, mi-a explicat motivele pentru care a fost desființat acest bacalaureat. Școlile medii de agricultură au un program special pentru formarea agronomilor rurali, departe de a echivala cu liceul teoretic. Elevii se recrutează numai cu școala primară. Pentru misiunea lor, n-au nevoie de studii universitare. Când a fost desființat prin lege acest bacalaureat, în 1938, s-a stabilit ca la facultățile de agronomie să nu se mai primească decât absolvenți de liceu cu bacalaureat. Cum deci pot pretinde azi acești absolvenți de școli medii de agricultură să fie admiși la facultăți numai cu școala primară ca bază? Ei au drept să dea examene de diferență, cine vrea, dar atât. Desigur am găsit logic răspunsul lui Paraschivescu și astfel n-am putut satisface pretenția absurdă a acestor absolvenți. În haosul de azi ei speră să li se aprobe intrarea în facultate fără titlurile de rigoare. S-au prezentat la Voitec, care nici el nu le poate satisface cererea lor absurdă. Le-a promis

totuşi „să-i ajute". Vreu să văd cum îi va ajuta! Deocamdată el îi poartă pe drumuri, în timp ce eu le-am spus clar, de la început, că n-au dreptul şi că cine vrea să ajungă la Universitate trebuie să înveţe şi să îndeplinească condiţiile legii. Presa fenedistă a găsit pretext să mă atace şi pe această chestiune mai mult decât ridicolă. Chirtoacă vede în mine „un duşman al ţărănimii", întrucât nu admit acestor elevi, fără bacalaureat, să intre la universităţi. „Poporul român, scrie acest dobitoc, şi mai cu seamă forţele democratice, unite în sânul F.N.D.-ului, vor grăbi înmormântarea politică a reacţionarului Hudiţă. Copiii ţăranilor vor putea atunci să-şi urmeze studiile şi în facultăţile de agronomie". În „Scânteia" din 14 februarie, Miron Constantinescu scrie chiar că nici n-am voit să primesc la minister delegaţia acestor absolvenţi, când am stat de două ori cu ei de vorbă şi le-am explicat cinstit că n-au dreptate. „Hudiţă nu i-a primit, n-a vrut să stea de vorbă cu fiii ţăranilor. După el aceştia trebuie să rămâie la coarnele plugului şi să lucreze aşa cum au lucrat şi strămoşii. Feciorul învăţătorului din Baia se ridică contra luminării ţăranilor. El vrea să se împotrivească mersului vremii!... Hudiţă apără reacţiunea, evul mediu, întunericul. El va dispare odată cu tot ce este rău în sânul poporului".

Această presă fenedistă şedea pe biroul meu şi eu, din lipsă de timp, n-avusesem timp s-o răsfoiesc. Până la ora două noaptea am răsfoit-o, extrăgând pasajele mai caracteristice pentru a le trece în *Jurnalul* meu, ca o dovadă a nivelului la care ajunsese presa fenedistă, plătită de Soviete, pentru a pregăti bolşevizarea ţării.

La întrunirea de duminică, 11 februarie, Rădescu a răspuns foarte bine acestei bande de ticăloşi, numindu-i indivizi *f*ără *N*eam şi fără *D*umnezeu.

Reproduc în *Jurnalul* meu un pasaj din Apelul publicat pe zidurile Capitalei, prin care F.N.D.-ul invita populaţia la întrunirea din Piaţa Naţiunii, din 13 februarie, ca să protesteze contra întrunirii lui Rădescu şi a celor întâmplate în faţa Palatului Regal. „După ce au ascultat şi au subliniat prin zbierete atacurile (lui Rădescu) împotriva muncitorilor, ţăranilor, ostaşilor şi a intelectualilor democraţi, banda de huligani exaltaţi şi-a continuat îndeplinirea misiunii ei pe străzile Capitalei. Conduşi de Ilie Lazăr, Comaniciu[254], Fărcăşanu[255], fasciştii au trecut la agresiune, sprijiniţi fiind de poliţia care până azi încă nu a fost epurată, au bătut şi rănit grav zeci de cetăţeni. Setoase de sânge,

fiarele fasciste au încercat apoi să devasteze redacția „Scânteii" și să masacreze pe redactorii ei".

Am alcătuit din toată această presă fenedistă un dosar pentru a mă răfui cu acești indivizi de îndată ce voi avea ocazia.

Vineri, 16 februarie 1945

După ora de curs la facultate întâlnesc în Cancelarie pe Constantinescu-Iași și pe Florian, cu care m-am întreținut câteva minute. Întrebându-mă cum văd desfășurarea crizei politice, le-am răspuns că ea evoluează spre o soluție logică, în sensul că F.N.D.-ul „ori renunță la propaganda lui anarhică și atunci guvernul actual poate funcționa mai departe, ori nu renunță și în cazul acesta se va alcătui un guvern de militari și tehnicieni, până la alegerile generale". Constantinescu găsește această soluție „cu totul imposibilă". „Vom vedea, i-am răspuns eu, dacă se mai poate colabora cu oameni ca voi, care faceți imposibilul ca să bolșevizați țara, mințind fără rușine și împroșcând cu noroi pe toți acei care v-au ajutat să supraviețuiți regimurilor de dictatură. Noi, care v-am ajutat și protejat tot timpul, cu riscul libertății și reputației noastre, acum suntem reacționari, sabotori, hitlerişti, dușmani ai poporului etc., etc. Cum credeți că vi se poate ierta astfel de infamii la adresa noastră și a lui Maniu în special?" Constantinescu a început să râdă, spunându-l că-l surprinde supărarea mea, întrucât își închipuie că eu, „ca om politic, înțeleg că așa e în politică, în lupta dintre partide". „Eu n-am înțeles niciodată ca în lupta dintre partide să se folosească calomnia ordinară și grosolăniile de langaj. Este admisibil ca un derbedeu ca Miron Constantinescu, după ce a încercat să obțină sprijinul meu pentru a se face conferențiar fără doctorat, să mă împroaște cu noroi și să mă amenințe cu cămașa de forță, pentru că l-am refuzat, căutând să respect legea?! Nu voi mai colabora niciodată cu astfel de derbedei și de îndată ce se face ordine în țara aceasta pe toți acești nerușinați îi voi da în judecată ca să-i învăț minte. De altfel, mă așteptam din partea ta, ca fost prieten și care știi mai bine ca toți cât am făcut eu pentru voi și pentru apropierea de Rusia Sovietică să intervii public pentru a pune capăt acestei campanii josnice la adresa mea și a prietenilor mei. Văd că m-am înșelat profund, însă aceasta îmi va servi ca lecție pentru viitor". Am dat mâna cu Florian, iar lui

Constantinescu i-am întors spatele. Florian a tăcut tot timpul, fiind convins că în sufletul său îmi dădea dreptate.

Am plecat la minister, unde am rezolvat mai multe chestiuni, iar la ora 11 m-am întors la facultate la şedinţa de consiliu. Prezidează Rosetti, ca decan. Gusti propune, destul de jenat de altfel, ca Vlădescu Răcoasa, fostul lui asistent, să fie ridicat la rangul de conferenţiar, rămânând să-şi treacă doctoratul mai târziu. Ralea, Rosetti, Oprescu, Constantinescu-Iaşi ţineau capul în jos şi nu lua nici unul cuvântul pentru a sprijini propunerea lui Gusti. Văzând această atmosferă, am luat eu cuvântul întrebându-l pe Gusti, ca fost ministru, „dacă în timpuri normale" ar fi putut face el o astfel de propunere „să fie cineva numit conferenţiar fără doctorat". „Aţi spus foarte bine, d-le coleg, că trăim timpuri anormale", mi-a răspuns foarte jenat Gusti. „Eu cred că nu e nevoie de discuţie asupra acestei propuneri. Desigur, trăim vremuri anormale, însă acest lucru nu justifică o ilegalitate din partea noastră. Eu propun să se respingă propunerea d-lui Gusti". Cum nimeni n-a cerut cuvântul, Rosetti a pus chestiunea la vot, întrebând cine este pentru? Cum nimeni n-a ridicat mâna, Gusti declarând că se abţine, propunerea lui a fost respinsă în unanimitate. „Aţi procedat cu multă prudenţă, m-am adresat eu grupului Ralea – Rosetti, căci dacă s-ar fi admis propunerea cu Vlădescu, aţi fi avut încă una şi mai grea din partea marelui cărturar, tot fără doctorat, a lui Miron Constantinescu, care a avut impertinenţa să-mi ceară sprijinul meu întrucât era sigur că se va crea precedentul cu Vlădescu Răcoasa". Cum în ordinea de zi erau chestiuni care nu mă interesau, am plecat de la şedinţă, urmat de Călinescu. Acesta mi-a spus că am avut perfectă dreptate şi că „i-am scos şi pe colegii fenedişti dintr-o mare încurcătură". „;Mi-a povestit Florian, continuă Călinescu, cât de bine l-ai răfuit pe amicul Constantinescu. Eu te rog să mă ierţi că nu pot lua atitudine publică în contra tuturor acelora care te atacă atât de grosolan, însă te asigur că nu aprob de loc campania lor atât de josnică. Ai făcut foarte bine că ai destăinuit motivul pentru care te atacă Miron Constantinescu. În ce priveşte pe Iaşi, ai perfectă dreptate. El trebuie să se desolidarizze public de aceşti ticăloşi pentru tot ce ai făcut d-ta pentru el şi pentru prietenii săi comunişti". Ne-am despărţit la ieşirea din localul facultăţii.

Eu m-am dus direct la Lupu să-l pun în curent cu situația și să-i atrag atenția asupra celor ce am aflat de la Filderman. Când am ajuns la el l-am găsit stând de vorbă cu D. R. Ioanițescu[256], Scurtopol, Leon[257] și avocatul Vlădescu. Am stat câteva minute și am plecat fără să fi putut vorbi cu el. L-am invitat să treacă pe la mine în seara aceasta după ora 7 pentru a putea vorbi în liniște. Am plecat acasă, iar la ora două am ajuns cu Milica la familia Gh. Brătianu.

Față de raporturile mizerabile din trecut dintre mine și Gh. Brătianu, noua întorsătură care au luat-o relațiile mele cu el crează oarecum surprindere și chiar nedumerire în familia mea și în rândul prietenilor mei. Milica a ezitat mult dacă să meargă sau nu. Prietenii mei, Ionescu Tudor, Grigore Popa, Șerban se întreabă dacă fac bine normalizând relațiile, mai ales acum, în plină luptă fenedistă, cu un om care poartă atâta răspundere pentru dezastrul de azi al țării și care „trebuie să figureze printre cei dintâi vinovați de acest dezastru", zice Șerban. Le explic că reluarea relațiilor cu el nu implică nici o obligație de a-l susține să nu fie judecat ca răspunzător de dezastrul țării și apoi, în situația de azi, partidul meu, oricât ar fi de tare și de popular, nu se poate dispensa de colaborarea cu Partidul Liberal și cu Brătienii, în general, nu pentru puterea lor electorală, care nu reprezintă mai nimic, ci pentru reputația de care se bucură în afară această familie. Fără sprijinul nostru Dinu Brătianu și-ar fi pierdut demult partidul, atras de pușlamaua de Tătărescu, care-i oferă posibilitatea de a guverna, adică satisfacerea marii slăbiciuni a liberalilor de a fi mereu la putere. Bineînțeles, în împrejurările de azi liberalii își dau seama de aventura sinistră în care este antrenat Tătărescu, care de îndată ce nu va mai fi de folos comuniștilor, aceștia se vor lepăda de el ca de o ceapă degerată. Am mai spus prietenilor mei că în politică deseori împrejurările te silesc să faci multe concesii mărunte pentru a putea realiza lucruri mai importante și că pe această chestiune Maniu susține pe Gh. Brătianu încă din vremea când bestia de Carol al II-lea voia să distrugă pe Brătieni, folosindu-se de ticălosul de Guță Minciună. „Și la toată urma, le-am spus eu, întrucât pot fi făcut eu răspunzător, dacă ginerele meu ține neapărat să fie cununat de el. N-are decât să se descurce singur". Grigore Popa, care este cel mai obiectiv dintre toți, recunoaște că am dreptate. Alți prieteni, ca Săveanu, Boldur[258], Popescu Telega, Marmeliuc, Narly[259] și alții sunt bucuroși de reluarea relațiilor mele

cu Brătianu. În ce privește pe Victor Papacostea[260], el e superîncântat, considerând că el a jucat un rol în reconcilierea mea cu Brătianu, reconciliere în care vede începutul unei colaborări și mai strânse între partidele noastre.

Aceasta era atmosfera când am păşit cu Milica, pentru prima dată, pragul casei fostului meu inamic. Azi cunosc personal pe soția lui[261], care pe vremuri era prietenă cu Oțetea[262] și dansa cu el pe la diferite festivități. Nici o aluzie la trecut în tot timpul dejunului. Înainte de a ne așeza la masă, am discutat chestiunea pentru care venisem, a căsătoriei fiicei noastre, pe care Brătianu o cunoaște foarte bine, fiind și studenta lui. Le-am explicat că felicitările vor avea loc la biserica Bălașa*, unde are loc căsătoria, ea fiind o ctitorie a Balșilor și Berindeilor** și că din cauza tensiunii dintre mine și fenedişti, nu va avea loc nici o masă de petrecere la noi acasă pentru a nu expune invitații la cine știe ce manifestări ostile din partea acestor derbedei. Pentru a evita astfel de neplăceri, m-am înțeles cu Rădescu să trimită o companie de jandarmi la biserică, pentru asigurarea ordinii. „Ce vremuri", zice d-na Brătianu. Informez că am invitat pe toți colegii mei din guvern, liberali și țărăniști, afară de fenedişti și că vor fi prezenți și Maniu și Dinu Brătianu. La discuția asupra acestui capitol, au luat parte d-na Brătianu și Milica, punând la punct amănuntele formalistice ale căsătoriei. Eu i-am prevenit pe nași că această căsătorire va fi în principiu cât mai simplă posibil din cauza împrejurărilor. Mâine la ora 11 va avea loc căsătoria civilă la Primăria din Piața Amzei.

Cum ne-am așezat la masă d-na Brătianu a deschis discuția politică, întrebându-mă cum văd soluționarea crizei și dacă „este vreo nădejde să scăpăm de oamenii Moscovei". I-am răspuns pe scurt cum privesc eu și partidul meu soluționarea crizei pentru cazul că regele va rămâne ferm pe poziție, așa cum crede Rădescu. Dat fiind rolul care-l joacă în partidul său de vicepreședinte și de viitor președinte nu i-am ascuns nici „rezistența militară, în cazul că Sovietele ar face

---

* În text eronat: Balş (D. B.).

** De fapt, nu era o ctitorie a Balșilor și Berindeilor, dar atât Alexandru Balș, tatăl vitreg al lui Dan Berindei, cât și generalul Grigore Berindei, bunicul acestuia, erau membri ai consiliului de familie al Așezămintelor Brâncovenești, ca descendenți ai domnitorului Constantin Brâncoveanu (D. B.).

presiuni nepermise". Gh. Brătianu crede că o astfel de rezistență „e foarte primejdioasă" și că la fel i-a spus și lui Dinu Brătianu, care era deja pus în curent de Rădescu și de Maniu. „Te înșeli și de data aceasta, dragă Georges, i-a răspuns soția, rezistența militară este singura măsură inteligentă care trebuie luată față de acești porci nerușinați, care-și imaginează acum că dacă americanii și englezii le-au întins mâna pentru a zdrobi pe Hitler, ei le vor permite să bolșevizeze și țările ocupate de acestea. Eu sunt convinsă că Churchill, care reprezintă spiritul conservator al întregii lumi civilizate, nu va permite Moscovei să bolșevizeze Europa. România trebuie să joace această carte cu orice risc". Cum soțul ei tăcea mereu, i-am răspuns eu. „Și eu sunt convins că Churchill nu poate admite cu inimă ușoară bolșevizarea Europei, când Anglia a făcut atâtea sacrificii pentru a doborî dictatura hitleristo-fascistă, însă mă întreb dacă în conjunctura de azi, cu rușii în fața Berlinului și cu hotărârea lui Roosevelt de a susține Sovietele până în pânzele albe, Churchill al nostru, obligat până peste cap față de americani, va fi în stare să se opună planurilor rusești de bolșevizare a Europei. După comunicatul dat de cei trei în urma Conferinței de la Yalta, am impresia că anglo-americanii au acceptat ca Sovietele să ocupe o foarte mare zonă din Germania, după prăbușirea lui Hitler, pentru a-i pedepsi pe nemți cu ajutorul rușilor de toate crimele care le-au făcut în timpul războiului. În aceste condiții vor putea oare englezii lua atitudine categorică în contra Sovietelor dacă acestea ar încerca să facă presiuni asupra noastră? Iată pentru ce și eu sunt de părerea soțului d-voastră că ideea unei rezistențe militare este plină de primejdii și de aceea Rădescu ar fi făcut mult mai bine dacă nu provoca deschiderea crizei politice tocmai acum. Trebuia să mai câștige timp cel puțin până la capitularea Germaniei. El nu ne-a consultat nici pe noi, țărăniștii, și nici pe d-voastră, liberalii. Acum că această criză este deschisă fără voia noastră noi suntem nevoiți să-i facem față și să rezistăm presiunilor rusești cu toate riscurile".

„Eu rămân mai departe optimistă și cred în steaua țării noastre, dragă cuscre, căci de azi înainte așa trebuie să ne spunem, a spus d-na Brătianu și sunt fericită și pentru două motive: mai întâi pentru fericita colaborare dintre unchiul soțului meu cu Maniu și apoi pentru reconcilierea dintre Georges și d-ta, fapt căruia eu îi dau o mare importanță. Încuscrirea noastră de azi sper să fie începutul unei

colaborări rodnice dintre familiile noastre". Știam de mult de altfel că în menajul Brătianu găina ținea locul de cocoș; astăzi am văzut cu ochii mei acest lucru. Gh. Brătianu a continuat să tacă, mulțumindu-se să dea din umeri, din cap, în semn de aprobare. Soția lui a găsit necesar să facă o ușoară aluzie și la trecut: „Dragă cuscre, începe ea, soțul meu este un om foarte corect și de bună credință și de aceea s-a înșelat deseori despre oamenii cu care a venit în contact. Unul dintre aceștia ești d-ta, față de care el s-a înșelat profund, datorită numeroșilor d-tale adversari care l-au înșelat îngrozitor. Azi d-ta te afli în luptă cu aceiași vechi adversari, unii dintre ei foști colaboratori de moment ai soțului meu. D-ta i-ai cunoscut mai bine, căci astăzi ei au trecut cu toții de partea Moscovei. Eu și Georges urmărim cu admirație curajul și spiritul metodic cu care d-ta duci lupta în contra acestor ticăloși, vânzători de țară, și-ți dorim din tot sufletul să-i înfrângi pentru binele țării. De când Maniu a pus ochii pe d-ta și te-a ales în secretariatul partidului, am recunoscut marea greșeală care a făcut-o Georges față de d-ta și ți-am prevăzut atunci un mare rol politic în viața țării. Prin încuscrirea noastră de azi, d-ta ne-ai luat o grea piatră de pe inimă. Iată pentru ce mă bucur din toată inima".

Gh. Brătianu, care a tăcut tot timpul cât a vorbit ea, a găsit că trebuie să spună și el ceva, cel puțin din delicatețe, pentru a nu lăsa impresia că spusele soției nu corespund și părerilor sale. „Soția mea a spus-o mai bine decât aș putut-o face eu, a început el, cât sunt de fericit că raporturile noastre reci s-au terminat, în fine, cu încuscrirea noastră de astăzi. Desigur, m-am înșelat mult, atât în aprecierea evenimentelor politice, cât și a oamenilor, fiind însă de bună credință și crezând în naivitatea mea că numai așa îmi puteam servi țara. Știu însă că pentru un om politic nu-i suficient să fii sincer și de aceea am de gând să mă retrag definitiv din viața politică la prima ocazie care mi s-ar ivi. Unchiul meu și dl. Maniu sunt în curent cu intențiile mele și dacă nu le-am dat încă curs aceastra se datorește numai intențiilor lor care pretind că în împrejurările de azi aș face fără să vreau jocul adversarilor țării".

M-a surprins această confidență, mai ales că Maniu, care știe că azi sunt la dejun la el, nu mi-a spus nimic despre acest lucru. Probabil a pierdut din vedere! Desigur, retragerea lui din viața politică i-ar ușura mult situația față de procesul răspunderilor, deși este de văzut dacă nu e mai bine să ții capul sus și să te lupți cu

fenediştii, ca vicepreşedinte al unui mare partid, decât ca un simplu particular, lipsit de sprijin şi de demnitate. Având în vedere toate aceste consideraţii, i-am răspuns şi eu că în lupta în care ne aflăm cu oamenii Moscovei poate nu e bine să le facem jocul, slăbind poziţia noastră. „Nu se schimbă caii la vad", i-am spus eu. „Deocamdată trebuie să rămânem bloc, în lupta angajată cu trădătorii de neam". În ce priveşte partea cealaltă din răspunsul lui, referitoare la cât s-a înşelat de mult în aprecierea oamenilor, am găsit că n-ar fi fost delicat din partea mea ca tocmai în casa lui şi în ajunul încuscririi să mă ocup de ea. Am preferat să tac, mai ales că vom mai avea de acum înainte şi alte ocazii când va fi mai uşor de discutat această chestiune. Ne-am înţeles să ne vedem mâine la 11 la Primăria din Piaţa Amzei, la căsătoria civilă. Ne-am despărţit la ora 4[30].

La ora 6, după un telefon, mi-a făcut o vizită de o jumătate de oră rabinul Şafran, bun prieten şi colaborator al lui Filderman. Şafran mi-a repetat ca şi Filderman că evreii nu sunt pentru nimic în campania care se duce în presa fenedistă în contra mea şi a prietenilor mei din partid şi că, el, personal „dezaprobă categoric metodele de luptă ale fenediştilor, care după toate aparenţele le sunt dictate de oamenii Moscovei, atei şi lipsiţi de orice scrupule". Şafran e „indignat de minciunile grosolane" publicate în presa fenedistă la adresa partidului nostru, pe care-l acuză de atitudine antisemită sub motiv că după întrunirea lui Rădescu de duminica trecută „bandele ţărăniste ar fi bătut la sânge pe evreii care au fost întâlniţi pe stradă". Şafran spune că după cercetări minuţioase făcute printre „pretinsele victime evreieşti" s-a constatat că nici una n-a fost bătută ca evreu, ci ca fenedist, îndeosebi ca comunist, întrucât făceau parte din aşa-zisele „gărzi muncitoreşti", care ocupaseră sala „Scala" încă din timpul nopţii. În aceste gărzi se găseau şi câţiva evrei, majoritatea fiind lucrători români de la fabrica Malaxa. Şafran precizează că nici un evreu n-a fost bătut pe străzi, afară de acei din gărzile muncitoreşti, care ieşind de la „Scala" în întâmpinarea manifestanţilor de la „Aro" care se îndreptau spre Palat i-au provocat, strigânu-le „huligani, legionari, hitlerişti etc." şi că aceste bătăi n-au avut loc decât pe străzile care duceau la Palat. I-am mulţumit lui Şafran pentru această comunicare, rugându-l să dea şi în presă un comunicat în acest sens. „Acest lucru e ceva mai greu, mi-a răspuns

el, întrucât noi evreii nu dorim să ne amestecăm în aceste polemici publice, însă voi încerca să fac acest lucru".

Discutând apoi cu el situaţia politică, el s-a arătat foarte îngrijorat de atitudinea Sovietelor. După informaţiile lui, ruşii au obţinut câştig de cauză în toate cererile lor şi anglo-americanii s-au mulţumit să ia „pe hârtie" câteva măsuri în favoarea popoarelor eliberate „pe care ştiu foarte bine că Sovietele nu le vor respecta". „Cel puţin aşa vorbesc agenţii lor din Capitală, zice Şafran, că la Yalta anglo-americanii au recunoscut de fapt ruşilor o sferă de influenţă asupra Balcanilor şi Europei Centrale şi Germaniei până dincolo de Berlin". Şafran, ca intelectual subţire ce este şi ca rabin şef, detestă regimul sovietic din adâncul sufletului său şi regretă sincer că anglo-americanii „lasă la discreţia bolşevicilor peste o sută de milioane de suflete". Am combătut, firește, pesimismul său. Însă nu cred că am reuşit. „Eu mă tem, d-le ministru, că d-voastră sunteţi prea optimist", mi-a spus el la despărţire.

La 7^{30} a sosit Lupu, însoţit de Panait. Îl informez despre cele aflate de la Şafran în legătură cu aşa-zisele agresiuni antisemite din partea naţional-ţărăniştilor de duminica trecută. Lupu e absolut sigur că Şafran spune adevărul şi că toate „balivernele care le publică presa fenedistă sunt simple invenţii ridicole". El e supărat azi chiar şi pe evreii comunişti, sub motiv că sunt „lipsiţi de simţul măsurii şi că se fac ridicoli pur şi simplu". După întrunirea fenedistă de marţea trecută, Lupu a fost informat că evreii comunişti, încolonaţi printre ceilalţi manifestanţi, „strigau şi ei de zor noi vrem reforma agrară şi pământ pentru ţărani". „Cum să nu devină lumea antisemită, zice Lupu, când evreii îşi permit astfel de prostii". El i-a atras atenţia lui Filderman şi tuturor prietenilor săi evrei să ia măsuri să nu se mai repete astfel de „prostii ridicole".

Am analizat apoi împreună situaţia politică. Panait ne dă o serie de exemple „de anarhie inadmisibilă" pe care şi-o permit fenediştii „călcând în picioare legile şi luând cu forţa primării şi prefecturi cu ajutorul tuturor haimanalelor pe care le adună cu camioanele din mai multe judeţe pentru a da astfel de lovituri şi pentru a pretinde în acelaşi timp că aceasta e voinţa poporului". „Pe mata, bădie, se adresează el lui Lupu, fratele său mai mare, chiar dacă te-ar ruga în genunchi să le fii prim-ministru tot n-ai trebui să accepţi pentru că te-ai compromite degeaba. Oamenii aceştia au sigur ordin

de la ruşi să anarhizeze ţara pentru a le da pretext să ne ocupe definitiv, ca să asigure liniştea în spatele frontului. Dacă nu se face imediat un guvern militar şi armata nu trage în aceste haimanale, suntem pierduţi, vom fi bolşevizaţi şi Dumnezeu mai ştie ce se va întâmpla şi cu noi, clasa conducătoare". M-a surprins plăcut intervenţia lui Panait, care în afară de felul său este un om potolit, dar ca frate are un respect imens faţă de Lupu. „Mata, bădie, continuă Panait eşti prea idealist şi prea te crezi în oameni. Mata nu-i cunoşti ce fiare au devenit de când ruşii le-au vârât în cap că, procedând aşa, ar putea ajunge la putere. Aceşti golani calcă în picioare orice, tată, mamă, prieteni. N-au nimic sfânt în ei şi nu-i interesează decât perspectiva de a ajunge la putere. Puţin le pasă de ţară, că ea va fi exploatată la sânge de ruşi. E de ajuns să le fie lor bine. Ruşine, patriotism sunt noţiuni necunoscute de aceşti bandiţi, de când sunt îmbrăcaţi, hrăniţi bine şi plimbaţi în camioane să facă propagandă prin ţară. Ce le pasă lor de problema agrară, de împroprietărirea ţăranilor, de scăderea producţiei agricole din moment ce lor le merge bine, au bani, mâncare, se plimbă prin ţară în camioane, provoacă dezordini şi pretind că fac revoluţie. Acum mi-am dat eu seama mai bine ca oricând în postul meu de secretar general la Interne pentru ce bolşevicii au pus mâna pe conducerea Rusiei. Dacă noi nu rezistăm acestui asalt al derbedeilor noştri, susţinuţi din spate de Moscova, vom ajunge curând mai rău decât Rusia, pentru că pe lângă prădăciunile şi fărădelegile bandiţilor noştri, vom avea pe deasupra şi exploatarea la sânge a ruşilor. Sunt fericit, bădie, că ţi-am putut spune aceste lucruri în casa celui mai sincer şi mai cinstit prieten al matale şi al întregii noastre familii". „Bravo, Panait, i-am spus eu. Sunt în întregime de acord cu tot ce ai spus despre bandiţii care sunt gata să dea ţara pe mâna bolşevicilor ruşi şi-ţi sunt recunoscător pentru mărturisirea ta că eu vă sunt un sincer şi adevărat prieten. Şi pentru că discuţia a ajuns la acest punct, sunt fericit să pot explica încă o dată că eu l-am iubit şi respectat pe dl. Lupu pentru imensele lui calităţi şi dacă am ţinut ca el să păstreze cele mai bune raporturi cu Maniu, alt reprezentant de seamă al neamului nostru, aceasta n-a însemnat că l-am părăsit, aşa cum a căutat să insinueze adversarii mei, care azi se află cu toţii de partea anarhiei şi a ruşilor; eu am făcut-o numai datorită conştiinţei mele că aceşti doi oameni de seamă ai neamului nostru au misiunea istorică de a colabora pentru salvarea

lui. Şi azi, în momente aşa de grele pentru ţara noastră, cred acelaşi lucru şi sunt convins că Maniu i-ar da tot concursul său dacă ar şti că un guvern prezidat de Lupu ar putea aduce vreun folos ţării. Din nenorocire, atât el, cât şi noi, toţi prietenii sinceri, ştim precis că fenediştii vor să-l folosească drept simplu instrument în planurile lor şi de aceea noi nu vrem să-l lăsăm să se compromită".

Lupu, vădit impresionat de tot ce a auzit de la Panait şi de la mine, a recunoscut cinstit de la început că şi el şi-a dat seama în ultimul timp „de planurile subversive ale fenediştilor". Şi că dacă a ţinut relaţiile cu ei „şi chiar a negociat posibilitatea unei colaborări", el n-a fost niciodată „naivul care şi-l închipuiau ei, să le facă jocul, servindu-le drept coadă de topor". „În stadiul de azi al situaţiei, a continuat el, şi eu recunosc că numai un guvern de militari mai poate salva ţara de bolşevism şi de ocupaţie rusească", şi adresându-se mie m-a rugat să-l informez pe Maniu de tot ce a încercat el să facă a fost în interesul ţării şi al partidului şi că rămâne mai departe „membru loial al marelui nostru partid".

Panait, aducând vorba despre Yalta şi spunând că în cercurile sovietice din Capitală se crede că ruşii au obţinut de fapt recunoaşterea zonei de influenţă asupra Balcanilor şi Europei Centrale, Lupu a răspuns că el n-a vorbit cu nimeni şi că se bazează numai pe Comunicatul conferinţei pe care l-a citit şi mai ales pe intuiţia lui, care-i spune că „la Yalta ruşii au câştigat complet partida şi că anglo-americanii le-au lăsat de fapt mână liberă în Balcani şi în Europa Centrală, pentru cel puţin 15–20 de ani. Să dea Dumnezeu să mă înşel, dar aşa interpretez eu Conferinţa de la Yalta". Ne-am despărţit pe la ora 11, după ce Milica ne-a servit o gustare.

După plecare lor n-am mai putut deschide nici radio şi nici n-am mai putut răsfoi vreo gazetă. A trecut încă o zi lungă şi extrem de obositoare! De-abia am putut trece în *Jurnal* câteva puncte de orientare pentru a fi dezvoltate mai târziu.

Sâmbătă, 17 februarie 1945

La minister la ora opt. Lucrez cu generalul Rozin şi cu ceilalţi membri ai Comisiunii de însămânţări. S-a trimis deja Camerelor agricole judeţene o primă tranşă de un miliard de lei din fondul de 2 miliarde jumătate puse la dispoziţia ministerului pentru cumpărarea

de semințe. S-au luat o serie de măsuri pentru procurarea carburanților și vite de muncă. Rozin ne informează că „s-a săturat de cât a ros scările Comandamentului sovietic" să vadă dacă ne pot da cu împrumut ceva grâu de primăvară, cum ne-au promis și dacă putem conta pe un număr oarecare de tractoare pentru arături. Ultima dată, acum două zile, un colonel rus de la cabinetul lui Vinogradov i-a râs în nas, lăsându-l să înțeleagă că pierde timpul. Împreună cu cei trei secretari generali am rezolvat cererile diferiților ingineri care au fost scăpați din vedere la înaintările la care au dreptul în Corpul silvic, de stat și particular.

La ora 11 cu Milica, la căsătoria civilă a Ioanei, la Primăria din Piața Amzei. Lume imensă, colegii de facultate a Ioanei și ai lui Berindei, plus membrii familiei mele, ai lui Berindei, Gh. Brătianu și colegi ai mei de facultate. Soția lui Gh. Brătianu n-a putut veni, având o criză de ficat. Pentru cazul că nici mâine n-ar putea veni la biserica Domnița Bălașa, atunci a aranjat cu sora ei, să-i țină locul. Brătianu e foarte vesel că se vede din nou în circulație, înconjurat de stimă și atenție. Într-o oră ceremonia s-a terminat. Milica s-a reîntors acasă cu Rica[263] și tinerii căsătoriți, iar eu am rămas la Ministerul de Interne, la Rădescu, cu care aveam întâlnire.

Rădescu continuă să fie optimist. Este ferm hotărât să desființeze subsecretariatele de la Interne pentru a scăpa de Teohari Georgescu. Acum înțelege și el și mai bine cât e de mare reaua credință a fenediștilor și cât sunt de „mincinoși și de șarlatani". „Acești mișei, care urmăresc să facă jocul bolșevicilor ruși, zice el, trebuie distruși fără milă, căci sunt tot așa de ticăloși ca și cei care voiau înfeudarea țării Reichului german". Rădescu spune că Groza este „o sinistră lichea care pe față îl asigură de sprijinul său, iar pe la spate îi îndeamnă pe comuniști să ducă lupta cu și mai multă energie". El este sigur „de bunăvoința lui Titel Petrescu, se îndoiește de capacitatea lui de a rezista presiunilor comuniste". În fine, ajunge și el la părerea mea veche despre acest caraghios, vanitos ca o curcă și slab ca o mămăligă. Deocamdată nu este vorba de o demisie a guvernului. Impresia lui este că nici Sovietele nu sunt încă dispuse să intervină, fiind prea aproape despărțirea lui Stalin de Roosevelt și Churchill. „Ar fi prea de oaie, zice el, ca rușii să calce înțelegerea de la Yalta, când Roosevelt și Churchill nu s-au întors încă în țările lor". De aceea, Rădescu este hotărât să numească peste tot prefecți militari

şi să dea ordin armatei să reocupe prefecturile şi primăriile luate cu forţa de „haimanalele fenediste".

Când să plec a intrat la Rădescu, congestionat la faţă şi furios la culme, Titel Petrescu, care n-avea oră la el. „Îmi pare bine că te întâlnesc şi pe d-ta pentru a te informa că de azi înainte o rup definitiv cu comuniştii şi cu toţi descreieraţii din jurul lor. M-am convins definitiv că d-voastră ţărăniştii şi liberalii aveţi perfectă dreptate. Oamenii aceştia nu au nimic românesc în ei. Până azi credeam că sunt cel mult naivi, când pretindeau reformele structurale în timp de război, dar azi m-am convins că ticăloşii nu erau naivi, ci pur şi simplu agenţi ai Moscovei, în serviciu comandat să pregătească bolşevizarea ţării". Aşezându-se pe scaun şi aranjându-şi pletele care-i căzeau peste frunte, el a început să ne povestească cele întâmplate la consfătuirea din dimineaţa aceasta cu colegii săi din biroul fenedist. Din expunerea care ne-a făcut-o am înţeles că la consfătuire luaseră parte: Gheorghiu-Dej, Maurer[264], Ana Pauker, Pătrăşcanu, Luca, Rădăceanu, Voitec şi Groza. S-au certat pe mai multe chestiuni. Petrescu le-a reproşat demagogia care o fac comuniştii în propaganda lor prin ţară „că ei au făcut 23 august, că ei au fost singurii care au condus clasa muncitoare şi că muncitorimea are nevoie de un singur partid pentru a reuşi în lupta cu partidele burgheze şi reacţionare". În continuare, Titel Petrescu le-a reproşat că în propaganda lor printre muncitori, agenţii comunişti nu se feresc să spună că Partidul Socialist trebuie să înţeleagă necesitatea fuzionării lui cu Partidul Comunist, singurul care poate obţine sprijinul Sovietelor în privinţa nevoilor ţării" şi că socialiştii „dacă nu vor înţelege de bună voie acest lucru, ei vor trebui să fie siliţi în interesul clasei muncitoare". Titel Petrescu s-a declarat apoi ostil metodelor ilegale de a se ocupa cu forţa primăriile şi prefecturile şi a condamnat în termeni categorici propaganda ca ţăranii să intre cu forţa în moşiile proprietarilor. „Le-am spus că proiectul de reformă agrară propus de naţional-ţărănişti este foarte bun şi că şi eu sunt de părere că dacă expropierea până la 50 ha s-ar putea face acum, în nici un caz împroprietărirea nu se poate face decât după război, pentru ca să participe în rândul întâi ostaşii de pe front".

Rădescu l-a întrebat dacă fruntaşii din partidul său sunt de acord cu vederile lui şi dacă el poate conta într-o luptă eventuală cu comuniştii pe sprijinul lor. „Tocmai acesta este punctul care mă

supără cel mai mult şi pentru care vreau s-o rup cu ei, a răspuns Titel Petrescu. Indivizii aceştia dispun în ultimul timp de fonduri uriaşe puse la dispoziţie de Moscova pentru a corupe pe fruntaşii socialişti cei mai importanţi, promiţându-le câte în lună şi în soare dacă se despart de mine. Acest scandal trebuie să înceteze imediat". La întrebările mele şi ale lui Rădescu pentru a afla mai multe detalii în legătură cu această ceartă, Titel Petrescu a refuzat să ne răspundă, mulţumindu-se să spună că „trădătorii din jurul meu sunt puţini şi că vor fi aspru pedepsiţi la încheierea socotelilor". Rădescu i-a strâns mâna, declarând că „rămânerea lui în guvern dacă comuniştii pleacă va avea o importanţă istorică pentru că numai aşa Sovietele vor înţelege să ne lase în pace şi ţara va fi salvată de bolşevizare". Eu l-am felicitat la fel, atrăgându-i atenţia asupra poziţiei partidului său faţă de comunişti şi de noi, zisele partide istorice. „Eu m-am mirat tot timpul, am început eu, că d-ta n-ai înţeles acest lucru simplu că în ziua în care Partidul Naţional Ţărănesc ar fi învins, partidul d-tale Social Democrat rămâne în vânt, nemaiavând pe ce se sprijini în dreapta lui. Rolul lui de arbitru în democraţia burgheză şi Partidul Comunist ar înceta brusc şi d-voastră, rămaşi singuri în faţa comuniştilor, aţi fi înghiţiţi imediat ca într-o linguriţă de apă. Mă bucur din suflet atât pentru d-ta, cât şi pentru ţară că în fine ai înţeles cât este de strânsă legătura între existenţa partidului d-tale şi a partidului meu, Naţional Ţărănist". „La acest aspect eu nu m-am gândit niciodată, a intervenit Rădescu; argumentul d-lui Hudiţă mi se pare decisiv pentru orientarea partidului d-tale şi eu te felicit încă o dată pentru hotărârea care ai luat-o". Eu am plecat, amintindu-i că nunta fiicei mele are loc mâine la 5 la biserica Domniţa Bălaşa. L-am invitat şi pe Titel Petrescu, spunându-i că este singurul fenedist pe care-l invit, din moment ce ştiu „că el rupt-o cu dezmăţul fenedist".

Am plecat direct la „Capşa", unde ştiam că ia dejunul Maniu şi prietenii lui. Era ora două şi un sfert când am ajuns în separeu unde avea loc masa. Erau prezenţi Romul Pop[265] şi Sachi Boilă. Le-am povestit pe scurt discuţia cu Rădescu şi Titel Petrescu. N-am rămas la masă pentru că eram aşteptat acasă, unde aveam musafiri. Maniu e de părere că hotărârea lui Titel Petrescu de a ieşi din F.N.D. „este un fapt important, care uşurează mult rezolvarea crizei politice. Numai de n-ar reveni, căci este un om slab şi lipsit de voinţă", adaugă el. La ora 5 după masă se vede cu Dinu Brătianu. Îi va telefona imediat să-l

cheme şi pe Titel Petrescu şi dacă se poate şi pe Rădescu. Toţi înţeleg cât este de agitată viaţa mea, dacă nici azi, la căsătoria civilă a fiicei mele, eu nu pot fi prezent la masa de familie.

Când am ajuns acasă, pe la trei şi ceva, dejunul era pe sfârşite. Pe lângă ai mei se mai aflau părinţii şi bunicii ginerelui meu. Am stat până la cinci, discutând problemele la ordinea zilei. S-au bucurat şi ei enorm de ştirea că Titel Petrescu iese din F.N.D., mai ales că erau consternaţi de lovitura primită de Partidul Liberal prin suspendarea ziarului „Viitorul". Liberalii, obişnuiţi să se afle numai la putere, nu pot înţelege cum de partidul lor poate fi persecutat şi încă de străini, pentru că măsura a fost luată de Comisiunea aliată de control, adică de Soviete, care dictează, nevoind să ţină seama de delegaţii englez şi american.

După plecarea musafirilor m-am culcat căci de-abia mă ţineam pe picioare. Aproape de ora 7 am fost trezit dintr-un somn greu de Bodnăraş, care vrea să mă vadă chiar în seara aceasta, dacă e posibil, împreună cu Ana Pauker. Ne-am înţeles să vină la mine la ora 8.

„Trăim vremuri atât de anormale, a început Ana Pauker, încât nu trebuie să vă surprindă nici vizita noastră. Ştiu că sunteţi supăraţi foc pe noi şi ne acuzaţi de rea credinţă şi de lipsă de recunoştinţă. Partidul nostru este însă angajat într-o luptă atât de mare şi de grea, încât aproape nu mai este în stare să-şi aleagă mijloacele de luptă. Eu, prietenul meu Bodnăraş şi alţi prieteni de-ai noştri, care vă cunoaştem foarte bine trecutul şi ştim ce forţă reprezentaţi în partidul d-voastră, regretăm foarte mult campania care suntem nevoiţi s-o ducem în contra d-voastră, care, în împrejurările de azi, ne jenaţi în lupta noastră poate chiar mai mult decât Maniu. Sunt convinsă că d-voastră aţi înţeles acest lucru pentru a nu mai insista. Tocmai pentru rolul important care-l jucaţi în partid, noi am venit să mai facem încă o încercare şi să vedem dacă nu putem ajunge la o înţelegere pe care noi o dorim din tot sufletul. Noi nu vă ascundem că am încercat să ne înţelegem cu Lupu, însă ne-am convins că el nu are nici o şansă să antreneze Partidul Naţional Ţărănesc sau cel puţin o parte importantă din el pentru o colaborare cu noi. Dacă d-voastră i-aţi da concursul, el ar fi persoana cea mai potrivită pentru a prezida guvernul de care are nevoie ţara. Noi am venit să vă repetăm propunerea noastră mai veche, de a merge cu noi, oferindu-vă preşedinţia şi ministerele principale din guvern, detaliile urmând să le discutăm mai târziu".

Bodnăraş s-a declarat întru totul de acord cu tot ce a spus colega lui, adăugând şi argumentul că „după impresia lui şi Sovietele ar fi de acord cu numele meu". Răspunsul meu a fost scurt şi precis. „În anarhia de azi numai un guvern militar ar putea restabili ordinea pentru ca ţara să poată continua războiul şi să execute Armistiţiul. După alegerile generale, pe care le putem face foarte repede, eu sunt gata să colaborez cu d-voastră, bineînţeles pe baza unui program bine stabilit dinainte. De altfel, aşa cum v-am mai spus şi în întrevederile noastre anterioare, colaborarea mea cu d-voastră înţeleg s-o fac cu acordul partidului meu, căci discutând această ipoteză cu Maniu, el s-a declarat în principiu de acord, promiţându-mi tot sprijinul lui".

„Nu înţeleg bine, m-a întrebat Ana Pauker, cum v-ar putea susţine practic Maniu, intrând eventual în guvern ca ministru, cu sau fără portofoliu, sau rămânând în afară, renunţând la preşedinţia partidului?" „Nici una, nici alta, i-am răspuns eu. Maniu rămâne mai departe preşedinte al partidului, se retrage la Bădăcin şi invită partidul să mă ajute în colaborarea cu d-voastră şi cu celelalte forţe democratice". „La această eventualitate noi nu ne-am gândit, a răspuns Ana Pauker. O formulă de colaborare acceptată de Maniu schimbă complet datele problemei. Personal, o găsesc foarte bună şi realistă, însă trebuie să mă înţeleg cu prietenii mei. Eşti de acord, dragă Bodnăraş?", l-a întrebat ea. Acesta, destul de jenat de forma în care se exprimase ea, din care rezulta că ea era *factotum* în partid şi el nu conta mare lucru, a răspuns că „evident trebuie raportat partidului această nouă soluţie". A rămas să ne mai vedem după ce voi discuta cu prietenii lor noua mea formulă de colaborare.

La 9 şi un sfert conversaţia noastră a luat sfârşit.

Ascult apoi Radio Londra şi citesc presa de azi şi de ieri. Londra face lungi comentarii pe marginea căderii Budapestei, scoţând în evidenţă rolul armatei sovietice, ca şi importantul concurs al armatei române. În Filipine, americanii au mari succese în contra trupelor şi flotei japoneze. Pe frontul occidental, anglo-americanii forţează Rinul în mai multe puncte, intrând adânc în faimoasa linie Siegfried. În Germania, ruşii se apropie de Berlin. Ziua catastrofei germane se apropie.

Presa fenedistă continuă atacurile în contra mea, însă într-o formă mai generală, de când cu declaraţiile lui Rădescu. Acum nu mai sunt eu singurul vinovat de ce se întâmplă la Ministerul

Agriculturii. Presa fenedistă mă încadrează între marii reacționari care conduc partidele istorice, Maniu și Brătianu și omul lui Rădescu, pus la conducerea guvernului pentru a sabota Armistițiul, a compromite continuarea războiului alături de Soviete și pentru a împiedica reforma agrară și celelalte reforme prevăzute în Convenția de armistițiu. Eu am fost bine ales când am fost trimis la acest minister cu misiunea de a executa planul lui. Cu același scop a fost trimis și Leucuția la Ministerul Economiei etc., etc. „Scânteia" îi dă înainte că „Hudiță sabotorul care pregătește înfometarea soldaților și a poporului, el apărătorul moșierilor" etc., etc.* „România liberă" mă acuză chiar că „încerc să împiedic mersul anchetei la Ministerul Agriculturii în contra inginerilor democrați". Un individ, Ion Dragomirescu, publică un articol în „Frontul Plugarilor", ieri, în care spune că „Maniu și Dinu Brătianu n-au decât câteva lichele legionare în jurul lor" și că „muncitorii și intelectualii Capitalei au răspuns declarațiilor lui Rădescu, strigând: Jos Hudiță, Vrem pământ pentru ostași! Vrem pământ pentru țărani! Vrem guvern F.N.D.!" Ceea ce e nou și interesant este că încep să adere la F.N.D. diferiți ofițeri de rezervă. Unul dintre ei, locotenent-colonelul Sever Slătineanu, îl atacă pe Rădescu într-un articol publicat în „Frontul Plugarilor" din 16 februarie, pe chestiunea reformei agrare, acuzându-l de rea credință în afirmația lui că soldații de pe front nu văd cu ochi buni împărțirea pământului de către cei care stau acasă.

Duminică, 18 februarie 1945

Acasă la mine mare agitație cu nunta Ioanei. Toată grija o poartă Milica, în ce timp ce eu sunt doar un simplu musafir, care n-am decât rolul de a scoate din buzunar banii necesari pentru toate aceste pregătiri. Tatăl lui Dan[266] i-a cumpărat o garsonieră la etajul 5 într-un bloc din Brezoianu. Eu îi dau Ioanei tot trusoul necesar, plus 500 000 lei. Garsoniera a costat 450 000 lei. A luat-o destul de ieftin față de valoarea de azi a leului!

La ora 8^{30} mă duc la Maniu și-l pun în curent cu vizita de ieri seară a lui Bodnăraș și a Anei Pauker. A fost de față la discuție și Leucuția. Maniu este de acord cu răspunsul meu și-mi repetă din nou

* „Scânteia" din 18 februarie, articol de Pavel Chirtoacă (n.a.).

tot sprijinul lui „dacă Frontul s-ar decide să intre în ordine şi să accepte alegeri generale în maximum două luni". El e convins însă că Moscova, care se află în spatele F.N.D.-ului, nu poate accepta propunerea noastră, întrucât ea urmăreşte distrugerea partidului nostru, singurul care poate permite comuniştilor să pătrundă în masele ţărăneşti. Pentru moment, continuă Maniu, Moscova urmăreşte sfărâmarea partidului nostru, propunând, prin agenţii ei, ba d-tale, ba lui Lupu, roluri importante pentru a vă da cu piciorul odată ce şi-ar realiza scopul". Maniu este de părere să continui discuţiile cu comuniştii pentru a vedea mai bine planurile lor. De altfel, după discuţia avută ieri cu Dinu Brătianu şi cu Rădescu, se pare că actualul guvern va mai rămâne câtva timp datorită neînţelegerilor dintre comunişti şi socialişti. Cel puţin aşa i-a spus Rădescu ieri. Maniu crede că nici Sovietele nu sunt dispuse să precipite lucrurile, acum, când Conferinţa de la Yalta abia s-a terminat. Maniu vede în seara aceasta pe Burton Berry şi pe Stevenson.

La plecare Maniu îmi dă un plic cu 200 000 lei, „un mic cadou pentru Ioana", zice el, iar Leucuţia un altul cu 100 000 lei. Sunt singurele cadouri în bani care le-a primit Ioana cu ocazia nuntei. A primit în schimb foarte multe cadouri de la rudele şi prietenii familiei mele. Maniu e foarte mulţumit de încuscrirea mea cu Gh. Brătianu. Va asista şi el la căsătoria religioasă de azi.

Mă întorc pe la 10 acasă pentru a ajuta şi eu cu ceva la pregătirea bagajului Ioanei, care se instalează de mâine în garsoniera lor din Brezoianu, unde au dus deja mobila mai importantă. Avem la dejun familia, mai mult un picnic, căci Milica n-a avut timp să se ocupe de masă. Fiecare a adus câte ceva pentru a fi împreună, căci pe mine mă văd foarte rar, eu lipsind aproape tot timpul de la dejun.

La 4^{30} am plecat la biserica Domniţa Bălaşa. Lume imensă în biserică, în curtea bisericii şi mult public pe trotoarele din faţa bisericii şi ale Tribunalului. Ordinea este menţinută de un pluton de jandarmi călări. Publicul este format în general din tineretul ţărănist şi liberal, care primeşte cu urale pe membrii guvernului, pe Rădescu şi pe toţi fruntaşii ţărănişti şi liberali, în frunte cu Maniu şi Dinu Brătianu. Din partea partidului nostru lipseşte numai Mihalache, care nu se află în Capitală. Sunt prezenţi până şi soţii Penescu şi Zane, care fac parte din anturajul lui Mihai Popovici. Lupu este şi el înconjurat de mulţi prieteni, printre care observ pe Leon, Serdici,

Vlădescu, Scurtopol, Hoisescu, Crăciun Şerbănescu etc., etc. Maniu este primit cu ovaţii imense de publicul din faţa bisericii. El vine înconjurat de un întreg grup de ardeleni, în frunte cu Ghiţă Pop, Aurel Leucuţia, Ilie Lazăr, Aurel Dobrescu, T. Roxin, Ionel Pop, Sachi Boilă, Coposu[267], Hagea, Răchiţan etc., etc. Familia generalului Negrei este în completul ei. Giosanii sunt însoţiţi de membrii familiilor lor. Mihăileştii[268], Marineştii[269], Tănăseştii şi toate rudele Spiridonilor, în cap cu Ispasiu fac un grup compact. Sunt prezente toate rudele mele şi ale Milicăi, plus membrii familiei Berindei, care sunt tot atât de numeroşi ca şi ai familiei mele. Liberalii sunt şi ei foarte numeroşi. În afară de cei din guvern, Bebe Brătianu, Danielopol, Victor Papacostea, Fotino, Romniceanu, Zamfirescu şi Nistor, se mai află prietenii apropiaţi ai lui Dinu Brătianu: d-rii C. Angelescu, Costinescu, Victor Slăvescu etc. În biserică, Dinu Brătianu a luat loc lângă Maniu, cu care s-a întreţinut foarte amical. Când au coborât din maşină soţii Gh. Brătianu au fost şi ei cald ovaţionaţi de publicul din faţa bisericii. De-abia au putut străbate în biserică, însoţiţi de Ioana şi Dan, în timp ce corul bisericii intona marşul din *Lohengrin*.

Serviciul divin a fost îndeplinit de patru preoţi, dintre care preotul bisericii a ţinut şi un scurt discurs de felicitare al tinerilor căsătoriţi, pomenind şi faptul că Berindeii se află printre ctitorii acestui aşezământ. Soţia lui Gh. Brătianu a făcut un mare efort să-şi poată îndeplini rolul de naşă, fiind bolnavă. Ea venise şi cu sora ei, să-i ţină locul în cazul că n-ar fi putut rezista. Când au început felicitările, ea i-a spus lui Maniu că „dacă a putut rezista să stea în picioare şi să oficieze rolul de naşă, aceasta s-a datorat şi dorinţei de a-l vedea pe omul care reprezintă în ochii ei pe şeful rezistenţei noastre naţionale". Apropiindu-mă de ei, Maniu mi-a spus râzând că după câte vede el, „această nuntă este mai mult liberală decât ţărănistă". „Ginerele meu, am spus eu, face parte din tineretul liberal şi este un mare admirator al d-lui Gh. Brătianu, profesorul şi astăzi naşul lui". „Mă bucur din suflet să asist la această încuscrire între George Brătianu şi Hudiţă, a spus d-rul Angelescu, pentru că, de când am asistat la doctoratul său, la Paris, am pus ochii pe el să-l aduc în Partidul Liberal şi poate totuşi aş fi reuşit dacă dl. George Brătianu nu mi-ar fi pus atunci bețe în roate. Sunt fericit că împrejurările ne-au ajutat să mergem astăzi pe acelaşi drum în apărarea ţării". D-rul

Lupu, care era prezent la această scenă, i-a spus lui Angelescu, tot râzând, că „nici el n-a avut parte de mine până la sfârşit, întrucât m-a furat Maniu". S-a făcut mult haz pe această glumă. „Azi nu mai contează ce-a fost, a intervenit Dinu Brătianu din moment ce dl. Hudiță se află alături de toți bunii români care apără cu dârzenie interesele țării". Gh. Brătianu şi soția lui au asistat la toate aceste scene, zâmbind şi arătând prin gesturi din cap cât erau de mulțumiți de încuscrirea cu familia mea. În timpul acesta publicul din biserică a plecat, rămânând numai noi, liberalii şi țărăniştii, care am părăsit biserica ultimii, împreună cu Dan şi Ioana.

De la biserică, Milica, eu şi tinerii căsătoriți, cu Rica ne-am întors acasă. Deja de la ieşirea din biserică începuse să cadă fulgi mari de zăpadă. Când am ajuns acasă strada şi trotuoarele erau albe, ningea liniştit, o splendidă seară de iarnă.

Am ciocnit câte un pahar de şampanie, le-am urat cele de cuviință tinerilor căsătoriți care, împreună cu Rica au plecat la familia Mateescu[270], prietenii lor, să petreacă cu colegii lor de facultate. Monica Mateescu, fiica lui Bünger, le-a pus casa la dispoziție pentru această seară. Bineînțeles, tot bufetul le-a fost pus la dispoziție de noi, gustări, prăjituri, icre negre, vinuri, zece sticle de şampanie. Pe la ora unu s-a întors Rica. Sindrofia a ținut până la ora două noaptea. Ioana ne-a telefonat cum merge petrecerea.

Noi am petrecut seara cu prietenii noştri şi vecinii noştri, soții Culcer, Hanciu şi Vasile Spiridon. După întoarcerea Ricăi ne-am culcat şi noi.

Nuntă originală, tinerii într-o parte, părinții lor în alta! Este şi aceasta o caracteristică a vremurilor în care trăim, dacă mai pui la socoteală lumea care a participat la cununia religioasă şi într-o biserică păzită de jandarmi. Ieşind din biserică, Lupu mi-a şoptit să nu audă cei din jur că de azi înainte trebuie să mă aştept la un nou capitol de calomnii din încuscrirea cu Gh. Brătianu. „Cine te va mai putea apăra, continuă el râzând, că n-ai trecut de azi înainte definitiv în tabăra reacționară".

Luni, 19 februarie 1945

Înainte de a mă duce la minister, am trecut pe la garajele Mihăiescu să-mi iau rămas bun de la personal şi să felicit pe

Domocos, noul proprietar al întreprinderii, şi pe Ilie Lazăr, noul preşedinte al Consiliului de administraţie. La solemnitatea de săptămâna trecută, când s-a sărbătorit evenimentul, eu n-am putut lua parte, ocupat cu nunta Ioanei şi cu treburile ministerului. Sunt fericit că întreprinderea poate să asigure din nou un loc de muncă bine retribuit funcţionarilor şi lucrătorilor din atelierele ei. Domocos îmi face impresia unui om energic şi priceput în problemele economice. L-am felicitat că a făcut apel la Ilie Lazăr, un om întreprinzător şi el şi foarte curajos totodată, lucru indispensabil în vremurile de azi.

La minister stau doar o oră ca să rezolv câteva chestiuni referitoare la însămânţări, iar la 11 însoţesc pe Maniu la Dinu Brătianu, unde găsim şi pe Rădescu. Am convocat încă de vinerea trecută Comisiunea pentru reforma agrară azi la ora 5 p.m. M-am înţeles cu Maniu să mai facem o încercare pe lângă Dinu Brătianu şi Rădescu pentru a-i convinge să accepte şi ei reforma agrară, acum, cât nu e prea târziu, ca să luăm fenediştilor din mână acest mijloc de a agita masele ţărăneşti. Reforma se poate face în două rate, mai întâi exproprierea, iar după terminarea războiului împroprietărirea, ca să poată participa şi ostaşii de pe front. Maniu ţine cu orice preţ să-l menajăm pe Brătianu, dar înţelege totodată că pe chestiunea reformei agrare noi nu ne putem solidariza la infinit cu liberalii, cărora puţin le pasă de programul nostru agrar.

Prima chestiune discutată a fost criza politică. Rădescu ne-a făcut o scurtă expunere asupra situaţiei politice. Regele, pe care l-a văzut la ora 9 dimineaţa, se menţine ferm pe poziţie şi este de acord ca armata să intervină peste tot pentru restabilirea ordinii şi garantarea libertăţii presei. Pe Titel Petrescu nu l-a văzut de două zile, însă are informaţii că acesta se află acum „în grave divergenţe cu comuniştii şi că discuţiile dintre socialişti şi comunişti continuă fără şanse de reuşită". Rădescu spune în continuare că „a observat în ultimele două zile şi o mare răceală între Groza şi comunişti". Acesta i-a spus chiar lui Rădescu că el „nu admite dezordinile provocate de comunişti şi că e dispus să accepte şi el sancţionarea lui Teohari Georgescu, a cărui scrisoare publică el o dezaprobă şi o consideră o obrăznicie". „Nu vă potriviţi, d-le general, i-a spus Maniu. Groza este prea legat de comunişti ca să-şi poată permite astfel de atitudini independente faţă de ei. La mijloc trebuie să fie un joc, în sensul că vrea să vă împingă la măsuri care să adâncească şi mai mult

conflictul. Individul e prea mare aventurier pentru a se pune vreo bază pe cuvântul lui".

Trecem la a doua chestiune. Maniu îi pune în curent cu hotărârea lui de a face declarații presei, respingând pretinsul program de guvernare al fenediștilor și demascându-i drept provocatori ai tuturor dezordinilor din țară. În caz că aceste declarații nu vor putea fi publicate în presă din cauza opoziției tipografilor comuniști, Maniu le va răspândi în toată țara prin foi volante, bătute la mașină. Dinu Brătianu și Rădescu sunt furioși la culme pe chestiunea acestui sabotaj scandalos în privința libertății presei. Rădescu se arată dispus să garanteze libertatea presei cu ajutorul armatei, rechiziționând pe lucrătorii tipografi care s-ar opune. Maniu și Brătianu găsesc indispensabilă această măsură.

Trecem apoi la chestiunea reformei agrare. Arăt că azi la 5 după masă am convocat comisiunea care se ocupă de ea și aș vrea să cunosc punctul de vedere al d-lor Brătianu și Rădescu, pentru a ști ce declarații pot face în legătură cu atitudinea noastră, țărăniștii și liberalii, față de această problemă. Le-am spus că, după informațiile mele, Titel Petrescu vede problema agrară exact ca și partidul meu și că în discuțiile care le are cu comuniștii el le-a spus categoric că proiectul național țărănist este acceptabil, în sensul că expropierea se poate face acum, iar împroprietărirea după război, rămânând ca până atunci pământul expropriat să fie trecut comunelor care-l pot exploata cu țăranii și cu foștii proprietari care vor. „Dacă noi ne gândim serios la o despărțire de comuniști și de asociații lor, am continuat eu, și vrem să ajungem la o colaborare de guvern cu socialiștii lui Titel Petrescu trebuie neapărat să-i ușurăm și lui situația, acceptând să realizăm acum reforma agrară în felul în care am vorbit". Maniu a sprijinit propunerea mea, adăugând și argumentul că „un guvern chiar de militari ar trebui să cuprindă pe șefii celor patru partide din blocul de la 23 august, bineînțeles fără portofolii. Dacă comuniștii refuză, prezența în guvern a socialiștilor devine atunci și mai necesară. Eu găsesc foarte bună propunerea d-lui Hudiță". Rădescu s-a declarat de acord imediat, găsind și el propunerea mea foarte bună, „întrucât în felul acesta putem fi siguri de colaborarea lui Titel Petrescu". „Eu rămân neclintit la vechea noastră hotărâre, a spus Brătianu, că în timp de război nu se pot face reforme de structură, mai ales când avem de făcut față războiului și executării Armistițiului. Recunosc însă că față

de haosul în care ne aflăm şi de amestecul Sovietelor în acest dezmăţ, dacă făcând câteva concesii pentru a obţine colaborarea socialiştilor, atunci propunerea d-lui Hudiţă ar putea fi luată în consideraţie, dar numai cu condiţia aceasta". Rădescu s-a declarat imediat încântat de concesiunea lui Brătianu şi a propus ca eu să iau imediat contact cu Titel Petrescu pentru a vedea în ce fază se află discuţiile lui cu comuniştii şi dacă acceptând să facem acum reforma agrară, în condiţiile cunoscute, putem obţine colaborarea lui, despărţindu-se de comunişti, în cazul în care aceştia rămân intransigenţi şi nu încetează dezordinile. Maniu l-a felicitat pe Brătianu, arătându-i şi el că în caz că ne putem înţelege cu socialiştii atunci comuniştii ar rămâne atât de izolaţi încât nici Sovietele nu i-ar mai putea susţine şi astfel am scăpa de presiunile lor şi am mai câştiga timp. Eu m-am retras, întrucât trebuia să pun la punct declaraţiile de făcut în faţa comisiunii agrare şi presei. Maniu şi Rădescu au rămas la dejun la Brătianu.

Am ajuns acasă pe la ora unu. Cu o jumătate de oră înainte trecuseră pe la noi Ioana cu Dan pentru a lua ceva mâncare şi diferite lucruri de-ale lor.

După un dejun frugal, am schiţat punctele principale ale declaraţiilor mele de azi şi m-am culcat. De câteva zile mi-am pierdut şi somnul cu atâta alergătură şi agitaţie.

La 5 am deschis şedinţa Comisiunii agrare. Sunt prezenţi toţi membrii Comisiunii, afară de fenedişti. Delegatul Academiei de Agricultură, Capri, declară că nu poate participa la discuţia proiectului de lege depus de Partidul Naţional Ţărănesc întrucât el are numai rolul de a colabora la adunarea materialului documentar necesar reformei agrare. Gh. Cipăianu, delegatul Partidului Liberal, declară că nici el nu poate lua parte la discuţia proiectului naţional ţărănesc deoarece lipsesc din el problemele componente ale reformei agrare: producţia, finanţarea, problema muncitorilor agricoli, asigurările sociale, împroprietărirea şi organizarea agriculturii.

Al. Garoflid, reprezentant al Uniunii sindicatelor agricole, a declarat că trebuie înlăturate soluţiile pripite deoarece ţara are nevoie de proiecte practice, care să fie bine studiate şi înfăptuite în ordine şi disciplină, condiţiuni care lipsesc în momentul de faţă. În faţa acestei situaţii, eu am declarat că proiectul depus de mine nu are pretenţia de a fi complet, el trebuind să constituie doar o bază de discuţie pentru ca ministerul să poată dispune de un proiect de reformă agrară pentru

cazul că guvernul s-ar decide s-o înfăptuiască acum, în timp de război. Având în vedere însă discursul ținut la „Aro" de dl. general Rădescu în care el s-a declarat pentru amânarea reformei agrare, țin să declar că Partidul Național Țărănesc, element component al guvernului, apreciind dificultățile prin care trece țara, înțelege să nu facă dificultăți d-lui prim-ministru și acceptă și el această amânare, deși părerea lui și a mea este că reforma agrară se poate face și acum, realizând mai întâi exproprierea și lăsând după război împroprietărirea. „De altfel, trebuie să vă aduc la cunoștință că în momentul de față, am continuat eu, se află în curs ample discuții între partidele care fac parte din guvern referitoare la această reformă și la data când ea ar trebui înfăptuită". Ședința a fost ridicată, rămânând ca cea viitoare să fie fixată de îndată ce guvernul va ajunge la o înțelegere în această privință.

Delegaților presei le-am repetat aceleași declarații, precizându-le că noi, național-țărăniștii, înțelegem să colaborăm loial cu liberalii, indiferent de divergențele care ar exista între noi, întrucât ambele partide apără cu aceeași pasiune ordinea și interesele țării.

După un telefon schimbat cu Titel Petrescu din biroul meu de la minister, m-am dus la el acasă la ora 7 seara. L-am găsit vesel și foarte bine dispus. Îl pun în curent cu rostul vizitei mele și cu discuția avută la prânz cu Maniu, Rădescu și Dinu Brătianu referitor la reforma agrară. I-am făcut și un scurt rezumat al declarațiilor mele la ședința Comisiunii agrare, precizându-i că eu personal și partidul meu nu găsim imposibilă realizarea ei chiar și azi, bineînțeles în două etape, exproprierea acum, iar împroprietărirea după război. Am terminat scurta mea expunere, arătându-i ce mare rol are el de jucat în această criză politică, în care de fapt el apare ca un arbitru între „comuniști, oamenii Moscovei și partidele istorice". „Dacă noi ne putem înțelege, țara ar fi salvată și de anarhia de azi, ca și de dezastrul de mâine al unui guvern zis fenedist, dar în realitate pur comunist, am continuat eu. D-ta ești acum destul de bine informat ce te așteaptă dacă comuniștii, ajutați de ruși, ar pune mâna pe putere". „Eu n-am fost niciodată apreciat de Moscova, a început Titel Petrescu. De altfel, atitudinea ei este la fel față de toate partidele socialiste din lume, pe care le consideră trădătoare la cauza proletariatului. Eu dacă am acceptat în aprilie anul trecut să închei Frontul Unic Muncitoresc, am făcut-o datorită războiului, însă n-am

înțeles niciodată dizolvarea partidului meu în folosul Partidului Comunist. Lupta surdă pe care o duce acest partid în contra mea și a partidului meu, la instigația Moscovei, a atins în momentul de față un punct care mă obligă să iau măsuri. Ca să nu mai lungesc vorba, declar că nu sunt de loc de acord cu metodele folosite de colegii mei comuniști, metode pe care ei le prezintă în numele F.N.D.-ului, deci și a partidului meu. De aceea, în discuțiile care au loc în momentul de față între ei și delegații mei eu le-am precizat câteva condiții fără care noi nu mai putem colabora cu ei și ne reluăm libertatea noastră de activitate".

După această precizare, Titel Petrescu s-a plâns de manevrele inadmisibile ale comuniștilor, „cari cu bună știință pregătesc haosul necesar pentru a permite Moscovei să se amestece în treburile noastre, sub pretext că restabilește ordinea. Eu nu sunt așa de naiv cum mă cred ei ca să nu-mi dau seama de planurile lor. De altfel, continuă el, în provincie, la manifestațiile care le organizează în numele F.N.D.-ului, ei își permit să ne angajeze și pe noi, prezentând pancarde în numele partidului nostru fără să ne întrebe, considerându-ne deja o cantitate neglijabilă. Cât despre fabricile din Capitală, cadrele noastre sunt privite cu mai multă ură decât cele ale partidelor istorice. Știu foarte bine că se duce o luptă aproape pe față pentru izolarea mea, de aceea le-am spus-o verde ieri că această acțiune trebuie să înceteze și ca să nu mai avem discuții inutile le-am precizat punctul meu de vedere în patru puncte principale, pe care, dacă ei nu le admit, i-am părăsit imediat". Aceste puncte Titel Petrescu le-a rezumat în felul următor. 1. Încetarea dezordinilor prin îndemnarea populației să ocupe cu forța prefecturi, primării și pe țărani să împartă moșiile fără nici o noimă; 2. Garantarea libertății presei fără excepții, pentru că noi nu suntem dictatori ca Hitler și Mussolini. «N-am voit să citez și numele lui Stalin, pentru a menaja Sovietele», a spus Titel Petrescu. 3. Încetarea imediată a atacurilor inadmisibile în contra partidelor istorice cu care ne găsim în colaborare de guvern și care reprezintă țara în mult mai mare măsură decât noi; 4. Acceptarea proiectului național-țărănesc pentru reforma agrară, făcând acum expropierea și lăsând împroprietărirea după război. „Fără aceste patru condiții, zice Titel Petrescu, colaborarea noastră cu comuniștii nu mai poate continua".

L-am felicitat călduros, asigurându-l de tot concursul nostru pentru restabilirea ordinii în țară și pentru salvarea independenței noastre. Discutând în continuare formula de guvern care ar trebui să urmeze pentru realizarea acestui program de ordine, Titel Petrescu s-a declarat de acord cu menținerea actualului guvern, până la alegeri, bineînțeles dacă Partidul Comunist acceptă cele patru condiții de mai sus. Altfel, un guvern militar ca cel de la 23 august este inevitabil, cu prezența șefilor de partide ca miniștri fără portofolii. Comuniștilor li se rezervă și lor un loc, dacă acceptă cele patru puncte ale socialiștilor. I-am urat sănătate și fermitate în impunerea celor patru puncte, asigurându-l încă o dată că, procedând așa, face cel mai mare serviciu țării și își poatre salva și propriul său partid. „Cu mine nu se mai joacă de azi înainte", mi-a spus el, conducându-mă spre ușă.

De la el m-am dus întins la Maniu, la 8 jumătate. L-am găsit acasă cu Leucuția și familia Mănuilă. Le-am povestit pe scurt discuția cu Titel Petrescu. „Dacă el va apăra cu fermitate aceste puncte, a spus Maniu, atunci putem fi siguri că Sovietele nu vor risca să-i ajute pe comuniști, ele știind foarte bine că aceștia nu dispun de nici o forță politică". Am discutat apoi chestiunea declarațiilor făcute de Maniu presei în seara aceasta. Până la această oră prietenii noștri au bătut deja la mașină peste 500 de exemplare care vor fi trimise organizațiilor noastre județene prin curieri speciali. Textul declarațiilor a fost trimis și la cenzură pentru aprobare. Vom vedea dacă Sindicatul tipografilor va admite publicarea lor în ziare. Maniu a dispus ca tineretul nostru să ia toate măsurile necesare pentru a sili pe tipografii de la ziarul nostru „Dreptatea" să publice aceste declarații.

Am ajuns acasă pe la 10^{30}, atât de obosit încât am lăsat pe mâine dimineață lectura acestor declarații. N-am mai putut asculta nici Radio Londra. Milica mi-a spus în timp ce mă spălam că acest post de radio a transmis în cursul zilei „cifre fantastice" despre prada de război făcută de Soviete cu ocazia ocupării Budapestei de acum câteva zile. Vai de capul ungurilor ce pățesc ei cu ocazia „eliberării lor" de către trupele sovietice.

Marți, 20 februarie 1945

Înainte de a pleca la minister citesc declarațiile lui Maniu. Ele pun la punct toate problemele la ordinea zilei. Maniu respinge

calomniile şi injuriile adversarilor noştri din F.N.D. şi arată absurditatea pretinsului lor program de guvernare, scoţând în evidenţă totala lor rea credinţă şi dorinţa lor de a crea ape tulburi în care să poată pescui. Cum aceste declaraţii se ocupă pe larg de problema sabotajului şi de cea a reformei agrare, nu le mai rezum, publicându-le în întregime în Anexa *Jurnalului* meu pe acest an, aşa cum au apărut în ziarul nostru „Dreptatea".

Ajung la minister la 8^{30} dimineaţa. Lucrez cu Comisiunea de însămânţări. S-au format mai multe echipe de câte 50 de ingineri agronomi care să plece pe teren pentru a supraveghea executarea însămânţărilor. S-au luat şi ultimele măsuri în legătură cu modificarea planului de culturi agricole în funcţie de seminţe şi mersul arăturilor. Generalul Rozin, care a fost şi el prezent la această şedinţă, a declarat că trebuie să renunţăm definitiv la orice iluzie că Sovietele ne-ar putea ajuta cu ceva în această campanie de însămânţări. „Dimpotrivă, zice el, agenţii lor fac tot ce pot pentru a ne pune bețe în roate". Cum lucrul acesta îl ştie toată lumea, nimeni nu se mai miră şi remarca lui Rozin trece fără a mai provoca vreo discuţie. Buşniţă îmi dă să citesc un foarte bun articol publicat de el în ziarul „Argus" din 19 februarie cu titlul „Satul pescăresc de pe malul lacului Greaca". Cu această ocazie el mi-a prezentat un nou memoriu pentru a fi predat Ministerului de Externe referitor la vasele de pescuit în Marea Neagră pe care noi ar trebui să le cerem Germaniei în contul datoriei ei de război. Îl voi preda lui Vişoianu.

La 11 am văzut pe Rădescu, la Interne. Îl pun în curent cu discuţia avută cu Titel Petrescu şi cu aranjamentul la care am ajuns. I-am recomandat lui Rădescu să-l vadă şi el şi să bată fierul cât e cald. Poate n-ar fi rău să-i sugereze lui Negel să-l cheme şi regele pentru a-l încuraja să persevereze în atitudinea lui. Astăzi îl va vedea şi Maniu, căci acesta, ca şi mine, ne cam îndoim de tăria lui de caracter. Discutăm apoi chestiunea campaniei de calomnii pe care presa comunistă o duce în contra lui şi a noastră, membrii mai energici din guvern. Rădescu este prezentat acum drept „călăul Rădescu, marele reacţionar în slujba moşierilor şi a hitleriştilor". Rădescu e furios la culme pe comunişti. El a semnat decretul pentru desfiinţarea celor trei subsecretariate de la Interne, vizând în principal pe Teohari Georgescu. Lucru foarte interesant, Groza a semnat şi el acest decret. Rădescu speră să-l câştige de partea lui. El i-a promis menţinerea lui

ca vicepreşedinte în noul guvern „dacă se desparte de comunişti". Groza l-a asigurat de tot concursul său, „mai ales dacă şi Titel Petrescu iese şi el din F.N.D.". I-am răspuns că nu cred posibil aşa ceva, întrucât chiar dacă ar vrea, Groza nu se poate despărţi de comunişti care-l au la mână cu fondurile primite prin el, ani de-a rândul, din partea Moscovei. „Afară de cazul că permit ei, am spus eu, pentru a avea un spion în sânul noului guvern". „Chiar aşa, zice Rădescu, această puşlama trebuie folosită pentru a produce şi mai mare dezordine în rândurile comuniste". La despărţire l-am rugat încă o dată să fie foarte atent cu regele şi să nu piardă un moment legătura cu el. Cu această ocazie Rădescu mi-a făcut un mare compliment. „În cazul că eu m-aş retrage, zice el, neputând domina situaţia, d-ta eşti cel mai indicat să-mi iei succesiunea. Am spus lucrul acesta atât lui Maniu, cât şi lui Brătianu şi ei s-au declarat de acord. Eşti un vechi democrat, mână forte şi curajos". I-am mulţumit pentru bunele păreri care le are faţă de mine, însă i-am spus că n-am decât un ideal, să mă retrag din politica militantă şi să-mi văd de lucrările mele de istorie şi de meseria mea de profesor. „Cred că împrejurările nu-ţi vor permite să te retragi", mi-a replicat el.

La ora 12^{30} şedinţă la Filmul Românesc. Lipseşte numai Dragoş Protopopescu, care, în ultimul timp, de frica fenediştilor, nu mai dă nici pe la facultate. În campania pe care F.N.D.-ul o duce în contra mea pe chestiunea Filmului Românesc, reproşul principal care mi se face este colaborarea mea cu Crainic şi cu Dragoş Protopopescu. Presa fenedistă nu vrea să ţină seama că Filmul Românesc este o simplă cooperativă, în care eu am fost ales, ca şi Crainic şi Dragoş Protopopescu membru în comitetul de administraţie şi că la acea dată Crainic şi Protopopescu erau raliaţi lui Antonescu după rebeliunea legionară. Emil Socor, care a acceptat să fie cooptat membru în Consiliul de administraţie, la propunerea mea, este şi pur şi simplu indignat de campania calomnioasă care se duce în contra mea. El mi-a spus astăzi că l-a întâlnit acum trei zile pe Miron Constantinescu, care face şi el parte din comisiunea pentru epurarea presei, alături de el, Branişte, Bercovici[271] şi Ion Pas[272] şi că în faţa acestora „l-a executat ca pe un hoţ de cai, reproşându-i atacurile mincinoase şi inadmisibile în contra mea, vechi democrat şi care a sprijinit cu cel mai mare dezinteresat devotament pe comunişti în anii de prigoană". Cum Miron Constantinescu încerca să se apere,

Socor i-a dat ca exemplu afirmația lui mincinoasă că eu aș fi „proprietarul societății Filmul Românesc". Strâns cu ușa și pus la zid, individul a trebuit să recunoască erorile care mi le-a făcut în atacurile în contra mea, promițându-le celor de față, care și ei au susținut cele spuse de Socor, că va publica rectificările necesare. L-am informat pe Socor pentru ce acest haidamac e supărat pe mine, ca și secătura de Vlădescu Răcoasa că n-am admis să se facă profesori universitari fără doctorat și lucrări. În ședința de azi i-am prevenit pe colegii din consiliu că vor trebui să se gândească de pe acum la alegerea unui nou președinte, întrucât eu realmente nu mai am timp să mă ocup de administrația societății. I-am asigurat că rămân mai departe membru al cooperativei și consultant tehnic al filmelor românești cu subiecte istorice. Colegii mei, în cap cu Socor și Săndulescu (liberal), nici nu vor să audă. A rămas ca această chestiune să fie rezolvată la o ședință viitoare.

După masă lucrez la *Jurnal* și citesc presa, în special cea fenedistă, plină de atacuri în contra mea, a prietenilor mei, a lui Maniu, Rădescu și Dinu Brătianu. Citesc în ziar o butadă bună a lui Bebe Brătianu. „În acest guvern, zice el, n-a fost niciodată înțelegere perfectă în toate domeniile. Am stat totdeauna cu un picior pe pământ și cu altul în aer. În momentul de față, guvernul stă cu amândouă picioarele în aer". Agenția română de presă publică în numărul de azi un rezumat destul de exact al divergențelor dintre social-democrați și comuniști, așa cum mi le-a explicat ieri Titel Petrescu. Chestiunea devine astfel publică. La fel, aceeași agenție publică știrea diferitelor divergențe dintre Groza și comuniști pe chestiunea agrară și altele. Presa fenedistă face mare caz de incidentele de la fabrica Malaxa[273], unde muncitorii comuniști, ajutați de indivizi de la alte fabrici, voind să pună mâna pe conducerea fabricii, au fost bătuți măr, iar șeful lui Gh. Apostol[274], care se intitulează cu de la sine putere președinte al Confederației Generale a Muncii, s-a ales și cu câteva gloanțe în burtă. Acest incident este caracteristic pentru toate fabricile din Capitală și din țară și scoate în evidență metodele scandaloase care le folosesc comuniștii pentru a pune mâna pe conducerea fabricilor. Ei aduc în camioane lucrători de la alte fabrici, care încearcă să ia cu asalt conducerea fabricilor, știind foarte bine că ei se află peste tot în minoritate. Așa au pățit la uzinele Malaxa, unde au adus lucrători de la C.F.R., de la uzinele Vulcan și întreprinderea Fichet. Lucrătorii

țărăniști și socialiști de la Malaxa, fiind preveniți de acest atac au luat măsuri din timp și i-au pus pe fugă, bineînțeles după o bătaie în toată regula. Aceste incidente agravează și mai mult raporturile dintre comuniști și socialiști.

„Aripul" de azi publică și declarațiile lui Maniu. Aflu din ziare că ieri, sub președinția lui Lupu, a fost inaugurat Cercul de studii al organizației Capitalei, pus sub direcția lui Fănel Mihăiescu, secretar general fiind N. N. Stoica. Nu înțeleg cum de se expune Lupu cu două persoane care au exercitat funcțiuni sub regimul Antonescu. La ședința de inaugurare văd că a vorbit Ella Negruzzi[275] despre drepturile femeii.

Citesc în „Scânteia" din 19 februarie, în afară de un articol insultător la adresa mea (Pavel Chirtoacă), și un interviu dat ziarului de Stoilov[276], rectorul Universității, de la care Sauciuc Săveanu, care l-a făcut pe vremuri profesor la Cernăuți, are scrisori în care-l asigură „de recunoștință veșnică". Individul, care acum trei luni își curba șira spinării până la pământ în fața mea și nu mai găsea termeni de laudă la adresa lui Maniu și al partidului nostru din care făcea parte, în urma faptului că F.N.D.-ul l-a ajutat să fie rector, devenind omul lui Voitec, ministrul Învățământului, a uitat de toate angajamentele și de recunoștință și, gros de obraz, a trecut de parte trădătorilor de țară. De altfel, ce-l leagă pe acest bulgar, care nici azi nu știe bine românește, de țara care l-a urcat până la funcțiunea de profesor universitar. La fel ca și ceilalți bulgari, ca Iordan, Constantinescu-Iași, Ralea etc. Astfel de trădători mă fac uneori să mă îndoiesc de principiile democrației. Stoilov spune printre altele că „în partidele istorice sunt și elemente cinstite, care pot veni alături de noi și trebuie s-o facă dacă au înțeles nevoile imediate ale poporului; strângându-se într-un tot puternic, continuă el, intelectualii vor reuși să fie un factor important în evoluția țării". Deșteptul de el, n-a aflat nici azi ce rol au intelectualii în regimul sovietic, pe care el și noii săi colaboratori îl pregătesc pentru țara noastră. Individul care în ziua când s-a publicat lista guvernului Sănătescu, din care făceam și eu parte și mă aflam cu el la dejun la familia colegului nostru Popescu Telega, îmi spunea cu o voce emoționantă că „țara va avea de azi înainte în mine un vajnic apărător al democrației", astăzi tace chitic în fața atacurilor grosolane ale ticăloșilor săi din F.N.D. Bietul Șerban a căzut și el victimă a regimului. Sub influența lui Iordan, Ralea, Rosetti și Oprescu,

ministrul Voitec a anulat, călcând în picioare legea învățământului superior, transferarea lui de la Iași la București, trimițându-l înapoi la catedra lui de acolo. Așa scandal n-am văzut până azi în învățământ!

Seara la 7^{30} la Burton Berry, unde au mai fost invitați Stevenson, Schuyler și Le Rougetel. Bănuiam de mult că delegații anglo-americani din Comisiunea de control au un serviciu de informații destul de răspândit în țara noastră. Astăzi m-am convins definitiv că serviciul de informații este foarte bine organizat. Toate știrile aduse de mine erau deja cunoscute de ei în cele mai mici amănunte, ba și cu unele detalii, cu totul noi și pentru mine. Aflu de la Stevenson că Groza s-a certat acum două zile la cuțite cu Titel Petrescu și cu Tătărescu și că substratul certei o formează viitoarea președințe a „unui guvern fenedist, pe care o vânează toți trei". Berry adaugă informația că Gheorghiu-Dej susține că cel mai potrivit ar fi Tătărescu, „întrucât, ca fost președinte de Consiliu, oferă Moscovei un candidat cu mai multă suprafață politică decât Groza. Cât despre Titel Petrescu, zice Berry, comuniștii îl urăsc de moarte". Ei cunoșteau și textul declarațiilor lui Maniu, care le-au făcut o excelentă impresie. În privința declarațiilor făcute de Rădescu la întrunirea de la „Aro", ei au unele rezerve, nu pentru că n-ar fi și ei de acord cu ele, ci pentru simplul motiv că, luând poziție în contra comuniștilor, a provocat o criză de guvern care trebuia evitată. „În situația de azi, când armatele sovietice sunt angajate într-o luptă atât de grea cu trupele germane, nimeni nu li se poate opune Sovietelor dacă ele s-ar găsi nevoite să-și asigure liniștea în spatele frontului, a spus Berry. Eu i-am atras atenția d-lui general Rădescu în acest sens, acum o săptămână și știu că la fel i-au vorbit și colegii mei Stevenson și Le Rougetel". După părerea lor, cea mai bună soluție ar fi continuarea actualei formule și alegerile generale cât mai repede cu putință, singurul mijloc de a ieși din confuzia de azi.

Din dosarul cu care venisem la Berry le-am citit câteva pasaje mai caracteristice din atacurile stupide ale presei fenediste la adresa mea, a lui Maniu, Rădescu și ceilalți membri din guvern. Ei au făcut haz, nepunând absolut nici o bază pe aceste atacuri. „Trebuie să cunoști procedeele Sovietelor în Polonia, zice Stevenson, pentru a nu te mai mira de metodele lor în România. Aici nu este încă nimic comparabil cu ce se petrece acolo. Trebuie însă să așteptați până la sfârșitul războiului și să evitați cu grijă orice conflict cu Moscova".

Trecând la situația militară de pe diferitele fronturi, am observat o ușoară deosebire de vederi între Berry și Stevenson în privința rezistenței germane. Primul crede că ea „este pe sfârșite, într-o săptămână, două", în timp ce Stevenson e convinsă că „rezistența disperată a nemților ar putea ține chiar până la toamnă". Berry spune că în acest caz Roosevelt ar avea mari dificultăți din partea opiniei publice, „care dă deja semne de nemulțumire că armata americană se ocupă prea mult de Europa și neglijează Japonia". Am plecat de la Berry pe la ora 11, destul de îngrijorat de tot ce am aflat în seara aceasta despre raporturile anglo-americanilor cu Sovietele.

Miercuri, 21 februarie 1945

După ora de curs trec pe la minister, unde lucrez cu Comisiunea de însămânțări și iau mai multe măsuri. Mă duc apoi la Maniu, pe care-l pun în curent cu cele discutate ieri seară cu delegații anglo-americani. Maniu e convins ca și mine că în împrejurările de azi nu putem conta pe nici un sprijin din partea lor, în cazul că rușii ar voi să se amestece în treburile noastre interne, afară de cazul unei rezistențe militare din partea noastră. Maniu va vedea azi din nou pe Rădescu la dejun la Dinu Brătianu și-i va cere din nou să se asigure de concursul regelui, de care depinde toată situația. „Faptul că comuniștii comit atâtea dezordini în țară, zice Maniu, este o dovadă precisă că ei sunt înțeleși cu Sovietele să le creeze pretextul unei intervenții pentru stabilirea ordinii. Rădescu nu trebuie să-și mai facă iluzii asupra posibilității de a mai colabora cu comuniștii. El trebuie să se asigure de sprijinul regelui și dacă se poate și al socialiștilor în vederea unui nou guvern, de militari, care trebuie să declare starea de asediu și să arate rușilor dacă vor să-i susțină pe comuniști că țara își va apăra cu armele independența ei". Maniu găsește cu totul inutilă ședința Consiliului de Miniștri din seara aceasta, „întrucât comuniștii sunt în serviciu comandat, ei nefăcând nimic decât la ordinul Moscovei. Rădescu ar face mai bine să-și prezinte demisia regelui și să fie imediat însărcinat cu formarea guvernului de militari, sprijinit de noi, de liberali și de socialiști".

Dejun la Gh. Brătianu. Prezenți: Ioana, Dan, Milica și eu. Înainte de a ne așeza la masă am discutat cu Gh. Brătianu situația politică. Observ de la început că Dinu Brătianu îl ține în curent cu

mersul crizei şi cu formula noastră în privinţa viitorului guvern. El, care a fost tot timpul un mare naiv şi nu înţelege nimic în politică, se arată şi azi destul de optimist. E convins că Titel Petrescu se va despărţi de comunişti şi în cazul acesta ruşii nu se pot expune să-i susţină, ştiind că ei nu reprezintă nici o forţă politică şi că „înşişi muncitorii din fabrici, cum s-a dovedit la Malaxa nu sunt comunişti şi au oroare de bolşevicii ruşi". Brătianu e convins că în faţa unei eventuale rezistenţe militare „Sovietele nu-şi pot lua o aşa mare răspundere, când nemţii mai stăpânesc zone întregi în Balcani şi în Ungaria". La sfârşitul discuţiei am avut o mare satisfacţie auzindu-l în ce termeni tari şi violenţi îşi aprecia el foştii săi prieteni şi colaboratori din învăţământ: Ralea, Rosetti-Bălănescu, Oprescu şi grupul de la Iaşi, Iordan, Oţetea, Balmuş[277] etc., care s-au înscris cu toţii în F.N.D., luând poziţie printr-o scrisoare publică în contra lui Rădescu şi declarându-se de acord cu platforma fenedistă. Din „ticăloşi, mişei şi trădători de ţară" nu-i mai scotea. „M-am înşelat amar asupra multor oameni", mi-a mărturisit el. Cum printre ei se aflau aproape toţi adversarii mei, în cap cu Iordan şi Oţetea, am găsit de cuviinţă să tac. El m-a întrebat dacă este adevărat că Ralea şi Constantinescu-Iaşi sunt bulgari de origine, căci aşa i-a spus Victor Papacostea. Despre Iordan era sigur, căci ştia acest lucru din gura lui. I-am răspuns că Ralea până în clasa a IV-a de liceu purta numele de Ralev, aparţinând unei familii de bulgari care cultivau grădini de zarzavat în Vaslui şi Bârlad. Din clasa a V-a el a lăsat pe *v* din coadă şi se numeşte Ralea până azi. Tatăl său, având oarecare stare materială, s-a căsătorit cu o evreică nevoiaşă din Huşi, din familia Braustein, veche prietenă cu d-rul Lupu, de la care cunosc aceste amănunte. Cât despre Constantinescu-Iaşi, i-am spus că tatăl lui fusese factor poştal, trimis ca pedeapsă în Dobrogea, unde s-a căsătorit cu o bulgară. Când eram studenţi la Iaşi, mama lui Constantinescu am cunoscut-o şi eu, vorbea numai bulgăreşte cu fiul ei, tatăl lui Constantinescu murise de tânăr.

„Deci aceşti neruşinaţi străini vor să ne conducă astăzi ţara", a oftat Brătianu. I-am completat informaţiile, spunându-i că printre semnatarii scrisorii de aderare la F.N.D. mai sunt şi alţi indivizi în aceeaşi situaţie, străini în întregime sau numai pe jumătate, ca Stoilov, bulgar, Emil Petrovici[278] de la Cluj, sârb din Banat, Parhon[279], evreu după tată, A. Myller[280] din Iaşi, neamţ după tată şi

evreu după mamă, căsătorit cu o rusoaică, profesoară şi ea de matematică, Traian Săvulescu[281], căsătorit cu o evreică[282], C. Daicoviciu[283] de la Cluj, ţigan de primă generaţie, dr. Khernbach[284], după mamă evreu, toţi Sanielevicii din Iaşi, evrei curaţi, plus Mezinceştii, evrei pur sânge. Printre ei se mai află şi alţii, asistenţi sau şefi de lucrări, a căror origine n-o cunosc. Nu m-ar mira ca şi printre aceştia să se afle indivizi care n-au motive să fie români, dacă-şi pot face o situaţie cu ajutorul ocupaţiei străine. Pe Oţetea, adversarul meu şi ocrotitul de Gh. Brătianu, l-am lăsat la urmă, originea lui ţărănească fiind obscură după tată; mama lui era sigur unguroaică, după propriile lui mărturisiri. „Un mare număr dintre aceşti trădători, am spus eu, sunt ori nulităţi totale în învăţământ, ca Ralea, Rosetti, Oprescu, Oţetea, Balmuş, Iordan, Petrovici, Daicoviciu, Mezincescu etc., etc., ori indivizi ajunşi profesori în condiţii ilegale şi le teamă să nu fie revizuiţi. Lângă ei aşteaptă în anticamera F.N.D.-ului, Arlusul, regele oportuniştilor, Mihail Sadoveanu, lipovean de origine din ţinutul Paşcanilor, unde populaţia e formată în mare majoriate din lipoveni. „Sadoveanu, am continuat eu, aşteaptă de la F.N.D. o ofertă grasă, căci el nu se vinde fără preţ". „Încep să înţeleg acum multe lucruri care se petrec în ţara noastră", a declarat Brătianu în timp ce eram chemaţi la masă.

În timpul dejunului s-a vorbit multă politică internă şi externă. Gh. Brătianu, sub influenţa celor aflate de la mine, i-a comunicat soţiei sale impresiile despre diferite persoane pe care le cunoştea, pomenind numele lui Ralea, Constantinescu-Iaşi, Rosetti-Bălănescu, Oprescu, Oţetea etc. „Nu mă miră că toţi aceştia sunt azi nişte trădători, zice soţia lui. Pe cei de origine străină nu mă interesează, iar cât pe cei care sunt români, trebuie văzut dacă în ascendenţa lor nu se află ceva sânge străin, care le poate explica atitudinea lor de azi". Îndreptându-se spre mine, ea mi-a spus că soţul ei „nu cunoaşte de loc oamenii" şi că ea l-a prevenit în mai multe rânduri să se ferească de acei care-şi pleacă prea mult capul în faţa lui, fiind nişte lichele slugarnice. Nu ştiu ce mă făcea să stau în rezervă ori de câte ori îl vedeam pe Georges stând amical de vorbă cu secăturile de Ralea, Rosetti, Oprescu. Niciodată aceşti oameni nu mi-au inspirat încredere, ca şi Giurescu, de altfel, şi mulţi alţii. A trebuit să trăim vremurile de azi pentru a putea cunoaşte oamenii".

I-am spus lui Brătianu infamia pe care grupul Oprescu, Ralea, Bălănescu au făcut-o cu Şerban, anulându-i în mod scandalos transferarea şi trimiţându-l la Iaşi. „Începe să-mi devină simpatic omul acesta pe care nu l-am putut suferi niciodată", a răspuns Brătianu. „Şerban are, desigur, defecte, i-am răspuns eu, însă comparat cu adversarii săi, el este înger". Brătianu m-a rugat să-i comunic dacă-l văd că faţă de nedreptatea care i se face el i-a devenit simpatic şi că „dacă va mai ajunge ceva în ţara aceasta îl va numi rector al Universităţii din Bucureşti şi preşedinte al comisiei de epurare a Universităţii". S-a făcut mult haz pe această chestiune.

Venind vorba de Rădescu, atât Brătianu cât şi soţia lui şi-au exprimat toată admiraţia lor faţă de curajul cu care a demascat „pe cei fără neam şi fără Dumnezeu" şi de energia cu care „striveşte rebeliunile comuniste cu atacul prefecturilor". La ora 3^{30} masa a luat sfârşit, întrucât la 6 trebuie să mă duc la şedinţa Consiliului de Miniştri. „Vă urez succes şi să isprăviţi pentru totdeauna colaborarea cu comuniştii", mi-a spus d-na Brătianu la plecare. „De ei despărţirea nu e deloc grea, i-am răspuns eu, dacă n-ar avea în spate pe ruşi, căci nu de câine ţi-i teamă, ci de stăpânul lui".

La ora 6^{30} Rădescu deschide şedinţa. Sunt prezenţi toţi membrii guvernului, fără subsecretarii de stat. Atmosferă încărcată ca niciodată. Rădescu e nervos şi pus pe ceartă. Îşi începe expunerea calm, dar pe măsură ce avansează şi intră în fondul chestiunilor pe care vrea să se aducă în discuţia Consiliului el se enervează şi face vădite eforturi pentru a se stăpâni. Arată mai întâi condiţiile în care a acceptat să formeze guvernul la 6 decembrie anul trecut şi promisiunea celor patru partide de a urmări în linişte aplicarea Armistiţiului şi continuarea războiului. Constată „cu regret" că partidele din F.N.D. nu-şi respectă aceste angajamente, creind dezordine în ţară, agitând ţărănimea să intre cu forţa în moşiile proprietarilor şi căutând să ocupe cu forţa primării şi prefecturi. Acuză apoi aceste partide de lipsă de loialitate în propaganda care o fac în ţară faţă de partidele celelalte din guvern etc., etc. Subliniază apoi faptul cu totul neobişnuit ca un subsecretar de stat să polemizeze public cu preşedintele Consiliului, „folosindu-se de neadevăruri sfruntate", lucru care l-a determinat să desfiinţeze cele trei subsecretariate de la ministerul său, fără să mai pomenească de celelalte cazuri de la ministerele Economiei şi Agriculturii. „Această

stare de lucruri trebuie să înceteze. Dacă partidele vizate nu se angajează să pună capăt anarhiei şi să colaboreze loial cu partidele istorice, conform înţelegerii din 6 decembrie, a terminat Rădescu expunerea sa, atunci eu mă voi vedea silit să demisionez, lăsând Majestăţii Sale regelui posibilitatea de a forma un alt guvern. Cât timp voi mai rămâne prim-ministru, eu voi menţine ordinea cu ajutorul armatei şi voi aresta pe toţi tulburătorii ordinii publice". Miniştrii ţărănişti şi liberali l-am aplaudat zomotos, spunând: „foarte bine, ordinea mai presus de toate".

A răspuns Pătrăşcanu, încercând să dea răspunderea pe partidele istorice, care se opun reformelor democratice prevăzute în Convenţia de armistiţiu şi sabotează epurarea serviciilor publice de elementele fasciste şi legionare. „Poporul, indignat de toate aceste lucruri, nu mai poate aştepta, continuă el, şi caută să-şi facă singur dreptate, punând mâna pe prefecturi, pe primării şi pe moşiile proprietarilor. Oamenii s-au săturat de minciuni şi de amânări la calendele greceşti pentru a li se face dreptate". Enervat la culme, Rădescu nu s-a mai putut abţine şi mai mult strigând decât vorbind, i-a răspuns că „tot răspunsul d-tale este o minciună sfruntată, întrucât poporul habar n-are de toate aceste chestiuni, fiind îndemnat să facă dezordini de către partidele din F.N.D., prin şefii lor şi prin tot felul de agenţi instruiţi special pentru a crea haos în ţară". „Nu este adevărat" au strigat Groza şi Gheorghiu-Dej. Interesant că miniştrii socialişti, Rădăceanu şi Voitec n-au scos o vorbă, părând indiferenţi la discuţie. Rădescu a început să citească din dosarul care-l avea în faţă declaraţiile diferiţilor miniştri şi fruntaşi fenedişti făcute la întrunirile din ţară prin care poporul este îndemnat să se răzvrătască şi să pună mâna pe prefecturi, pe primării şi pe moşii. El a citat apoi cazurile de la Constanţa, Craiova, Turnu Măgurele, unde „aşa-zisul popor se reducea la câteva haimanale, ajutate de derbedei aduşi cu camioanele din alte localităţi". Alte proteste ale miniştrilor fenedişti, afară de cei doi socialişti. Rădescu a continuat să citească din dosarul său alte cazuri, oprindu-se la incidentele de la fabrica Malaxa, unde comuniştii, fiind foarte slabi, partidul a trimis în ajutorul lor muncitori de la Căile Ferate şi alte fabrici, „care au primit lecţia meritată din partea acelora care vor să-şi apere libertatea sindicală". Rădescu a citat apoi îndemnurile fruntaşilor fenedişti pentru ca lucrătorii tipografi să cenzureze ei presa partidelor. „Cine a mai văzut

aşa nerușinare din partea unor partide care se pretind democrate şi care au curajul să acuze partidele istorice de reacționarism?" Gheorghiu-Dej l-a întrerupt, spuându-i în față că la întrunirea de la „Aro" „ți-ai dat arama pe față dovedindu-te şi d-ta un reacționar ca şi cei din partidele istorice. D-ta n-ai drept să ne acuzi pe noi de abuzuri, d-ta care acum câteva zile ai dat ordin jandarmilor să oprească două camioane cu muncitori să intre în Ploieşti".

Această acuzație cu totul nefericită pentru Dej i-a dat lui Rădescu ocazia să înregistreze un mare succes. Iată ce-a spus el. Prefectul de la Prahova îl anunțase în dimineața zilei cu pricina, pe la ora 9, că în două puncte din marginea Ploieştilor, dinspre Câmpina şi Bucureşti, se adună un număr de derbedei înarmați cu bâte şi revolvere în vederea ocupării cu forța a Prefecturii, şi că în total ambele grupe nu însumează mai mult de o sută de indivizi. După informațiile prefectului, acest grup aşteaptă întăriri de la Braşov, Câmpina şi mai ales din Capitală. Pentru a salva ordinea şi a evita eventuale ciocniri sângeroase, Rădescu a dat ordin legiunii de jandarmi Prahova să ia măsuri pentru asigurarea liniştii, oprind intrarea în oraş a acestor camioane, ceea ce s-a şi făcut. Cele trei camioane cu lucrători şi tot felul de haimanale, care veneau dinspre Câmpina şi Braşov au fost oprite de jandarmi, care, după ce le-au luat numele şi tot armamentul care-l aveau asupra lor i-a pus în libertate, trimițându-i înapoi. Erau în total 142 de indivizi. La ora 10 au sosit şi dinspre Bucureşti alte două camioane cu lucrători de la C.F.R. şi alte fabrici, în total 86. Au fost opriți de jandarmi la intrarea în Ploieşti. „Spre marea lor surprindere, când i-am dat jos din camioane şi i-am dezarmat, au dat peste Ana Pauker, zice Rădescu, care conducea această trupă de şoc. Întrebată de ofițerul de jandarmi ce căuta în Ploieşti, a avut nerușinarea să pretindă că plecau într-o plimbare pe Valea Prahovei. Dar bâtele şi armele care le-au găsit asupra derbedeilor din aceste camioane la ce vă serveau dacă mergeați la plimbare? D-na Pauker a pus capul în jos şi n-a mai scos o vorbă. După ce li s-au luat declarațiile de rigoare şi li s-a confiscat armamentul au fost puşi în libertate şi expediați în Capitală". Rădescu a continuat aşa: „Cu o sută de haimanale din Ploieşti şi cu alți 268 de derbedei din alte localități, deci 368 indivizi, încercau să ia cu asalt Prefectura din Ploieşti în numele poporului din Prahova. Iată metoda d-voastră de lucru peste tot, unde pretindeți că poporul

nu mai poate aştepta şi-şi face singur dreptate". „Ruşine, ruşine acestor neruşinaţi" s-a strigat din partea noastră şi a liberalilor. „Bravo d-le general că i-aţi demascat definitiv" a strigat Bebe Brătianu. Groza şi miniştrii comunişti au părăsit şedinţa, afară de Voitec şi Rădăceanu.

Eu l-am rugat pe Groza să mai rămână un moment ca să-i arăt ce declară în întrunirile publice noul său prieten Ralea, vicepreşedinte al marelui partid Frontul Plugarilor. Nevoind să rămână m-am adresat lui Rădescu şi celor doi miniştri socialişti, citindu-le câteva pasaje din ultima declaraţie a lui Ralea, de duminica trecută de la Piteşti. Citesc după ziarul „Frontul Plugarilor", cu data de 22 februarie. După ce atacă în mod neruşinat Partidul Naţional Ţărănesc din care a fost dat afară pentru a fi trecut de partea dictaturii lui Carol, individul declară că „toate partidele ţărăneşti care au fost până azi au neglijat definitiv pe ţărani. Noi, Frontul Plugarilor, ne deosebim de aceste partide întrucât noi nu venim cu nici un fel de promisiuni. Noi vă spunem doar atât: luaţi-vă pământul". În continuare, Ralea arată că partidul său va duce lupta pentru intrarea ţăranilor în stăpânirea pământului cuvenit, „oricât s-ar zvârcoli reacţiunea, mai ales că în Moldova ţăranii au înfăptuit deja reforma agrară şi n-au mai aşteptat să se facă legi". „Iată deci cine îndeamnă ţăranii la anarhie, am spus eu, şi apoi au neruşinarea să pretindă în presa lor că poporul e sătul de minciuni şi nu mai poate aştepta". Am predat ziarul respectiv lui Rădescu pentru a-l adăuga la dosarul său.

Înainte de a ridica şedinţa, Rădescu a întrebat pe Rădăceanu şi Voitec dacă au vreun rezultat la discuţiile lor cu comuniştii pentru a şti dacă e cazul sau nu să prezinte regelui demisia guvernului. Aceştia i-au răspuns că „într-o zi, două maximum vor şti precis dacă mai rămân sau nu în F.N.D.". „În orice caz, această situaţia nu mai poate continua, a spus Voitec. Atitudinea tovarăşilor noştri comunişti este mai mult decât scandaloasă. Ceea ce fac ei cu prefecturile şi cu ţăranii este inadmisibil şi cu atât mai grav cu cât caută să ne amestece şi pe noi, fără măcar să ne întrebe". „Aşa cum au procedat la Ploieşti, unde nu le-a reuşit atacul, a adăugat Rădăceanu, au procedat şi în alte părţi unde au izbutit, neîntâmpinând rezistenţă suficientă".

De faţă cu Rădescu şi cu Romniceanu i-am reproşat lui Voitec scandalul cu anularea transferării lui Şerban. Voitec a dat vina pe comisia de epurare, condusă de Rosetti şi Iordan, care i-au trimis o

adresă în acest sens. I-am explicat că Iordan şi Rosetti sunt vechi adversari ai lui Şerban, care i-a atacat prin presă şi acum ei au ocazia să se răzbune. În orice caz, Ministerul Învăţământului nu poate aproba hotărâri ale comisiei de epurare când constată că ele nu sunt întemeiate, fiind simple cazuri de răzbunări personale. Voitec a recunoscut că am dreptate. Rădescu şi Romniceanu m-au susţinut şi ei. Mi-a promis să studieze cazul şi să-i facă dreptate lui Şerban după ce acesta îl va sesiza printr-un memoriu în care să-i arate motivele pentru care este persecutat de membrii Comisiunii. „Am avut, de altfel, mai multe plângeri contra lui Iordan şi Rosetti, mi-a spus Voitec, pentru lipsa lor de obiectivitate, aşa că vreau să le dau acum o lecţie cu cazul Şerban". „D-ta ai făcut o mare greşeală, i-am răspuns eu, numind în comisiunea de epurare pe doi indivizi compromişi, Rosetti în dictatura lui Carol şi Iordan în cea a lui Antonescu. Ei ar trebui epuraţi, nu Şerban". Voitec s-a apărat, invocând presiunea exercitată asupra lui de Titel Petrescu pentru Iordan şi a lui Groza, Ralea şi Pătrăşcanu pentru Rosetti. Am ieşit cu Romniceanu, care mi-a spus că Voitec „tremură de frică să nu-şi piardă locul, întrucât Titel Petrescu vrea să-l înlocuiască printr-un profesor universitar".

Am ajuns acasă pe la 11 noaptea. Citesc în „Scânteia" din 20 februarie un articol publicat pe pagina întâia foarte violent şi scandalos la adresa lui Rădescu, acuzat de reacţionarism şi de duşmănie faţă de popor. Articolul e semnat de Iosif Ardeleanu, probabil nume fictiv. În acelaşi număr se publică o lungă dare de seamă a întrunirii Sindicatului funcţionarilor publici, la care am fost atacat grosolan, împreună cu Rădescu, Leucuţia şi alţi colegi ţărănişti şi liberali din guvern, de evreul Oeriu[285], profesorul Profiri de la Politehnică şi de excrocul Virgil Economu. Evreul Oeriu nu mă scoate din bandit şi a cerut darea mea în judecată pentru abuz de putere în chestiunea suspendării lui Economu şi a celorlalţi pungaşi. Darea de seamă a acestei întruniri de pomină se va reproduce în întregime în Anexa *Jurnalului* meu pe anul 1945, drept document al nivelului politic al presei comuniste din acest timp.

Un lucru destul de neplăcut în politica externă îl constituie comentariile presei engleze şi americane în legătură cu „marea solidaritate de interese" care trebuie să subziste şi după război între cei Trei Mari. La plecarea din Moscova, Churchill ar fi spus că în lupta pentru distrugerea hitlerismului „armatele sovietice s-au

acoperit de o glorie nepieritoare şi că ne-am angajat cu toţii să lucrăm în comun după terminarea actualului război pentru a crea un viitor mai fericit, pentru a spori buna stare în fiecare ţară a maselor poporului" etc., etc. Toate aceste declaraţii frumoase Sovieticii nici nu se gândesc să le aplice, dovadă ce fac ei în Polonia şi la noi, unde minoritatea ridicolă, comunistă, care ieri cerşea ajutorul Partidului Naţional Ţărănesc are azi neobrăzarea să ceară puterea. Cum ar îndrăzni să ceară aşa ceva, dacă n-ar fi împinşi de Soviete. Desigur, anglo-americanii cunosc lipsa lor de sinceritate şi dacă totuşi se fac că nu pricep în declaraţiile lor acest lucru înseamnă că realmente au nevoie de concursul lor militar şi pentru aceasta sunt gata să ne lase la discreţia lor. Încep să mă tem şi eu!

De-abia în seara aceasta am aflat că vărul meu I. Spiridon a fost înlocuit cu forţa de către fenedişti la Fălticeni şi că în locul lui a fost instalat învăţătorul suplinitor Focşa[286], fost membru în organizaţia mea din Baia, trecut acum, probabil, la fenedişti. Aştept sosirea vărului meu pentru a vedea ce s-a întâmplat exact. „Scânteia" publică cu litere de-o şchioapă, după şablonul mincinos cunoscut, că „Nepotul lui Hudiţă, prefectul de Baia, fiind înlocuit de popor, a fugit din prefectură".

În Pacific, americanii înregistrează noi succese în Filipine în timp ce aviaţia lor scufundă mereu vase japoneze şi bombardează centrele industriale. Ruşii se apropie de Berlin, în timp ce anglo-americanii au dat peste cap, în mai multe puncte, linia Siegfried.

Joi, 22 februarie 1945

La 8 la minister. Lucrez cu secretarii generali şi le rezolv chestiunile la ordinea zilei, printre care problema însămânţărilor, de care mă ocup cu toată atenţia, deşi presa fenedistă, de totală rea credinţă, mă acuză că o sabotez, căutând să înfometez lumea şi că împiedic continuarea războiului. Odobeşteanu îmi semnalează mai multe atacuri publice din partea lui Zăroni, care în realitate sunt redactate de Virgil Economu, care se foloseşte de numele lui şi mă întreabă de ce nu desfiinţez subsecretariatul lui, aşa cum a făcut şi Rădescu cu Teohari Georgescu. I-am răspuns că nu e tot una şi că Zăroni, fiind ridiculizat de toată lumea, nu mă jeneză de loc şi nici

nu vreau să-l fac erou. De altfel, zilele acestui guvern fiind numărate, el şi aşa îşi va pierde postul.

După ora de curs la Facultate, stau de vorbă în Cancelarie cu Sauciuc-Săveanu, Marmeliuc, Grecu[287] şi Popescu-Telega, care sunt indignaţi de chestiunea Şerban. I-am informat că am vorbit cu Voitec şi sper că se va reveni asupra hotărârii tranferării sale. În dimineaţa aceasta, înainte de a pleca la minister, i-am telefonat lui Şerban să ceară audienţă la Voitec şi să-i prezinte un memoriu referitor la cazul său. Toţi s-au bucurat de această veste, întrucât ei l-au susţinut la transferare şi-l apreciază foarte mult ca profesor şi intelectual. Îi pun apoi în curent cu situaţia, fără să le ascund primejdia pentru cazul că Sovietele ar vrea să se amestece, susţinând pe comunişti. Marmeliuc şi Telega sunt de părere că ar trebui rezistat cu armele în mână „şi chemată la nevoie armata de pe front". Săveanu găseşte primejdioasă o astfel de rezistenţă. Eu evit de a mă pronunţa, de teamă să nu se ebruiteze chestiunea rezistenţei militare, care este singura soluţie. Dacă o spun alţii, n-are importanţă, însă dacă o spun eu, ştirea s-ar răspândi foarte repede, căpătând un început de autoritate oficială. Mă mulţumesc să declar că „soluţia crizei aparţine regelui, lui Maniu şi lui Brătianu".

La 11 mă duc la Maniu să văd dacă merge azi la Legaţia sovietică, unde suntem invitaţi cu ocazia sărbătoririi armatei ruseşti. Aflu de la el că nici n-a fost invitat. Ruşii continuă deci ostilitatea lor faţă de Maniu, lucru care explică complet campania pe care o duce presa comunistă în contra lui. Sunt prezenţi la discuţia noastră Ghiţă Pop, Leucuţia, Solomon şi Ilie Lazăr. Maniu a fost pus în curent cu şedinţa Consiliului de Miniştri de ieri de Leucuţia şi Solomon. El crede că Rădescu trebuie să demisioneze imediat şi să formeze un guvern fără comunişti, lăsându-le la dispoziţie un loc de ministru fără portofoliu, exact ca primul guvern Sănătescu de la 23 august. Maniu l-a văzut pe Rădescu la 9 dimineaţa şi l-a sfătuit să nu mai aştepte hotărârea socialiştilor până mâine şi să ceară regelui ca noul guvern să se formeze cel mai târziu până mâine, înainte de a interveni Sovietele. „Chiar şi pentru rege, i-a spus el lui Rădescu, este mult mai uşor să soluţioneze criza acum, înainte de a interveni Sovietele decât mai târziu, când ele ar putea formula unele pretenţii. Trebuie puse în faţa unui fapt împlinit, mult mai uşor de apărat decât dacă se întârzie". Rădescu i-a răspuns că înainte de a se prezenta la rege, ar

vrea să aibă răspunsul definitiv al lui Titel Petrescu. Maniu i-a obiectat că şi acesta e mai bine să fie pus în faţa unui fapt împlinit, care i-ar uşura mult despărţirea de comunişti, căci este un om slab şi uşor influenţabil. „Rădescu, continuă Maniu, este un om încăpăţânat şi vrea să facă după capul lui, fiind convins că planul lui nu va da greş. Impresia este că el n-a pierdut complet nădejdea unei înţelegeri cu comuniştii. Pe ce se bazează el, nu ştiu, însă eu sunt convins că o convieţuire cu ei în guvern nu mai este posibilă şi el pierde timpul în detrimentul său". Maniu va încerca să vadă pe rege şi să lămurească situaţia peste capul lui Rădescu. Se va înţelege în acest sens, azi la prânz, cu Dinu Brătianu. Maniu ne-a sfătuit să mergem la recepţia de la Ambasada sovietică toţi miniştrii ţărănişti şi să căutăm să explicăm sovieticilor, dacă va fi posibil, poziţia partidului nostru faţă de actuala criză.

După masă scriu la *Jurnal* şi citesc presa. Sunt astăzi persoana cea mai atacată din guvern. În spatele întregii campanii se află Ralea şi Tătărescu, care speră astfel să scape de procesul răspunderilor, lovind în adversarul lor cel mai primejdios. Comuniştii se folosesc de atacurile lor neroade în speranţa că m-ar putea forţa să merg cu ei. Ce puţin cunosc ei oamenii când îşi închipuie că toţi pot fi trădători ca ei, dacă li se dă un preţ bun.

Văd din ziarele de azi că Oţetea şi Oprescu fac unele rezerve în ce priveşte textul scrisorii de adeziune la F.N.D., ceea ce înseamnă că au fost trecuţi pe listă fără ştirea lor, probabil de către Ralea şi Rosetti-Bălănescu. Observ că acesta din urmă, de un timp încoace, a renunţat la numele de Bălănescu, care nu sună bine, folosind numai pe cel de Rosetti, cu rezonanţă mai ciocoiască. Ce gunoaie morale au putut comuniştii să ridice la suprafaţă, profitând de concursul ruşilor!

Citesc apoi în „Arip" din 20 februarie, comunicatul Partidului Liberal privitor la hotărârile Conferinţei de la Yalta, în care el vede o garanţie pentru dezvoltarea ţării noastre în deplină linişte şi libertate, din moment ce ne vom îndeplini loial angajamentele luate prin Convenţia de armistiţiu. Partidul Liberal critică sever politica de violenţe pe care o fac formaţiile din F.N.D., care calcă legile în picioare, împiedică libertatea presei şi provoacă peste tot tulburări şi anarhie. În aceste condiţii, zice comunicatul, cum se pot realiza alegeri libere pentru ca să se poată ajunge la guverne conform cu voinţa poporului, aşa cum a prevăzut Conferinţa de la Yalta? Partidul

Liberal se declară de acord şi el să se facă reforma agrară, „dar nu prin metodele revoluţionare ce vor distruge producţia agricolă, în plin război şi ale căror rezultate n-ar putea fi decât înfometarea muncitorimii de la oraşe şi de la sate".

În acelaşi număr din „Arip" citesc darea de seamă a adunării generale a acţionarilor Băncii Naţionale, din 1 februarie. Din expunerile făcute se poate vedea starea actuală a finanţelor noastre. Reţin câteva date pentru *Jurnalul* meu. Datorită războiului, emisiunea de bilete a sporit în anul trecut de la 160 la 355 miliarde lei, adică cu 123%. În ce priveşte aurul, la sfârşitul anului 1944 aveam 237, 641 kg aur fin, ceea ce face ca rezerva metalică a ţării să fie încă destul de bună în comparaţie cu alte ţări. Această cantitate importantă de aur constituie o bază serioasă pentru viitoarea aşezare monetară a ţării, când împrejurările ar permite-o. Tot atunci se vor putea normaliza şi raporturile dintre tezaurul ţării şi Banca Naţională. Se constată apoi că medaliile împrumutului refacerii naţionale s-au negociat la data de 18 februarie, la preţul de 47 500 lei bucata.

În privinţa poziţiei Partidului Socialist faţă de actuala criză, acelaşi număr din „Arip" publică o declaraţie făcută presei de Titel Petrescu. „Şedinţa biroului politic al Partidului Social-Democrat nu s-a terminat încă, a spus el. În privinţa crizei politice, noi avem un punct de vedere diferit de ceilalţi componenţi ai F.N.D.-ului, pe care dorim să-l impunem. În seara aceasta vom continua şedinţa pentru a concretiza diferitele chestiuni care conduc la acest punct diferit, pe care îl vom supune apoi şi celorlalţi factori ai F.N.D.-ului în cursul zilei de mâine. Cred totuşi că diseară (20 februarie) criza politică va atinge punctul culminant şi nu este exclus ca ea să ducă la o criză de guvern".

Seara la 8 la Ambasada soivietică. Lume multă. Toţi membrii guvernului în cap cu Rădescu. Mai sunt prezenţi prinţul Ştirbei[288], Titel Petrescu, conducătorii Arlus-ului Parhon, Sadoveanu, Stoilov, Constantinescu-Iaşi, Ralea, Rosetti-Bălănescu, Guţă Tătărescu. Văd până şi pe Auşnit[289]. Din partea Sovietelor: Vinogradov, Kirsanov[290], amiral Bogdnenko[291], Dangulov, A. Pavlov[292] etc., etc. Mai sunt prezenţi delegaţii americani şi englezi: Berry, Schuyler, Stevenson şi Le Rougetel.

Mă înţeleg cu Ghiţă Pop şi cu Leucuţia să ne împărţim rolurile, fiecare cu care vorbim, pentru a ne informa asupra situaţiei. Eu voi

vorbi cu delegații anglo-americani și cu ruși, iar colegii mei cu Titel Petrescu și cu ceilalți. Vom evita toți pe Tătărescu și pe cei din Arlus, întorcându-le spatele. Cum Rădescu se întreținea cu Titel Petrescu, mă duc și eu să văd ce spune acesta și dacă a rupt-o sau nu cu fenediștii. Merge cu mine și Ghiță Pop. Titel Petrescu pare foarte bine dispus. Când am ajuns noi, el spunea lui Rădescu că mâine va avea răspunsul definitiv din partea comuniștilor dacă acceptă „programul lui, căci altfel el va rupe-o definitiv cu ei". N-am mai rămas, îndreptându-mă spre anglo-americani. În drum spre Berry îmi iese înainte Vinogradov, care-mi întinde mâna amical și-mi spune că „pare foarte bine că mă vede pentru că ar vrea să stea puțin de vorbă cu mine". „Cu cea mai mare plăcere, i-am răspuns eu, pentru că și eu voiam să vă văd, însă nu știu dacă aici vom putea vorbi în liniște. N-ar fi mai bine să vin eu la d-voastră mâine dimineață, la o oră care vă convine?" „Foarte bine, mi-a răspuns el, vă aștept mâine dimineață la 10". Doar m-am despărțit de el și m-a luat în primire consilierul politic Pavlov, care m-a invitat să ciocnim un pahar de șampanie la bufetul aranjat într-o sală alăturată. Mă mai întreținusem cu el la o altă recepție la Ambasada Sovietică și rămăsese să-mi dea un telefon pentru a ne vedea la un dejun. Mi-a explicat că între timp a fost nevoit să plece din București în interes de serviciu și s-a reîntors de câteva zile, aducându-și de data aceasta și soția și fetița pe care nu le văzuse de mai bine de un an. I-am propus să vină la un dejun la mine cu familia, ceea ce el a acceptat imediat, fixând data, sâmbătă, 24 februarie, ora două. El nu cunoaște nici o limbă străină și are pe lângă el un interpret cu gradul de căpitan, Kahane, evreu din Chișinău. Știam încă de data trecută că deși avea gradul de colonel și era încadrat la Ambasada Sovietică în calitate de consilier politic, în realitate el era șeful Serviciului de informații pe lângă Vinogradov. E un om foarte vorbăreț, plin de sine și mare amator de băutură. Cât am stat vreo 10 minute de vorbă la bufet a băut patru cupe de șampanie, una după alta. L-am invitat, bineînțeles, la dejun și pe interpretul său, un om rezervat și foarte respectuos față de șeful lui.

Am văzut apoi pe Berry și pe Schuyler, cu care ne-am așezat la o măsuță lângă bufet unde ni s-au servit prăjituri, tartine cu icre negre și șampanie rusească, destul de bună. „Nu știu, a remarcat Berry, de unde au rușii vii, pentru câtă șampanie fabrică ei, pentru că viile lor din Crimeea nu pot produce atâta vin". L-am lămurit spunându-i că

toată Rusia se aprovizionează cu vinurile din Basarabia, pe care le folosesc şi pentru şampania lor, zisă de Crimeea. Am explicat apoi ce bogăţie reprezintă Basarabia pentru ei, sub raportul podgoriilor, livezilor de fructe şi al icrelor negre din bălţile şi lacurile din sudul acestei provincii. Stevenson m-a prevenit pe scurt de primejdia prin care trece ţara, datorită tulburărilor politice care pot permite Sovietelor să intervină pentru a restabili ordinea. Schuyler i-a răspuns în locul meu că „toate dezordinile din ţară le provoacă numai comuniştii la ordinul Moscovei, care are nevoie de haos pentru a avea motiv să intervină". L-am felicitat pentru perspicacitatea lui şi pentru cât este de bine informat. „Noi cunoaştem foarte bine aceste lucruri, însă eu vă previn, mi-a spus Berry, să nu contaţi pe sprijinul nostru în caz că Sovietele ar interveni, căci, repet, nimeni nu le poate supăra în stadiul de azi al războiului". „Chiar în cazul că noi ne-am apăra cu armele independenţa", l-am întrebat eu. „Desigur că într-un astfel de caz guvernele noastre ar interveni ca mediatoare, dar nu sunt sigur că v-ar folosi prea mult, dată fiind situaţia militară pe frontul german", mi-a răspuns Stevenson. Din toată conversaţia cu ei din seara aceasta, ca şi din cele trecute, eu am înţeles foarte bine poziţia lor faţă de noi în împrejurările de azi. Ei au toată simpatia pentru ţara noastră, cunosc foarte bine planurile ruseşti, dar nu pot lua poziţie în contra lor cât timp durează încă războiul. Le Rougetel, care a băut în acest timp vreo cinci cupe de şampanie şi părea bine pus, a făcut o observaţie interesantă, care l-a silit pe Stevenson să-l contrazică. „Stalin şi Hitler, pentru a da foc întregii Europe, nu este de loc exclus să se mai înţeleagă o dată, acum când trupele sovietice sunt la câţiva kilometri de Berlin", a spus el. „Nu cred să facă Stalin aşa prostie, pentru că în cazul acesta războiul ar mai dura poate încă un an, i-a răspuns Stevenson, şi noi i-am zdrobi pe toţi până la urmă". „Omul, la disperare, i-a explicat Le Rougetel, nu se gândeşte la viitor dacă are posibilitatea să rezolve prezentul". „O colaborare sovieto-germană în împrejurările de azi eu o consider cu totul exclusă", a spus Schuyler. Berry s-a declarat şi el de acord cu colegul său.

Am discutat cu ei incidentele de la Malaxa, scoţând în evidenţă faptul că până şi muncitorimea noastră detestă pe comunişti, întrucât ştie că sunt agenţii Moscovei. Le-am povestit istoria povestită de Rădescu privitoare la modul cum comuniştii, în cap cu Ana Pauker, pregătiseră un atac asupra Prefecturii din Ploieşti. Spre surprinderea

mea, Berry şi Stevenson erau deja în curent cu această manevră comunistă. „Să punem capăt acestei discuţii, zice Stevenson, că prea se uită urât la noi sovieticii, care-şi pot închipui că noi conspirăm în contra lor". A rămas să ne vedem într-o zi, două pentru a-i pune în curent cu mersul crizei politice.

Am stat apoi de vorbă cu Titel Petrescu, care se întreţinea cu Leucuţia. Acesta îi explica pentru ce a fost silit să ia măsurile cunoscute în contra lui Tudor Ionescu. Titel Petrescu nu părea de loc supărat. Eu l-am informat dacă este bine informat de cele petrecute la Malaxa, unde muncitorii socialişti au luptat alături de ai noştri pentru expulzarea din fabrică a grupului lui Apostol. „Cunosc foarte bine toate aceste lucruri, mi-a răspuns Titel Petrescu, pentru că ceea ce s-a întâmplat la Malaxa nu e ceva nou. Oamenii mei sunt peste tot consideraţi de comunişti drept agenţi ai partidelor istorice". „În cazul acesta, i-am replicat eu, pentru ce nu le dai cu piciorul, arătând şi stăpânilor lor că aceşti trădători nu sunt decât o infimă minoritate obraznică, aşa cum le-am spus eu într-o şedinţă a Consiliului de Miniştri". „Chestiunea ruperii de ei, mi-a spus Titel Petrescu, nu este chiar atât de uşoară, întrucât mulţi dintre prietenii mei, chiar şi unii foarte apropiaţi, îmi fac încă dificultăţi în comitetul meu, cerându-mi să nu fac acest pas". „Timpul trece, i-am răspuns eu, şi să nu ne trezim cu o intervenţie rusească, care ar complica şi mai mult lucrurile". Titel Petrescu a spus că el a aşteptat să treacă recepţia din seara aceasta pentru a sonda pe sovietici şi că „până sâmbătă el va clarifica definitiv raporturile cu F.N.D.-ul". În momentul când mă despărţeam de el şi de Leucuţia, mi-a făcut semn Rădescu, care vorbea cu Negel, să mă duc la el. De faţă cu Negel, el mi-a dat o ştire cu totul neaşteptată. „Acum zece minute m-a prevenit şeful Siguranţei că sovieticii se pregătesc să ne ridice pe mine şi pe d-ta la ieşirea de la Ambasada Sovietică. Te rog să ieşi odată cu mine, căci vom avea la dispoziţie un camion de jandarmi pentru pază". El mi-a spus apoi că, locuind la marginea oraşului, ar fi foarte bine să accept pentru câteva zile un post de 5–6 jandarmi pentru paza casei. Negel nu ştia ce să creadă! Până la urmă a fost silit să recunoască şi el drept posibilă o astfel de lovitură. „Paza bună trece primejdia rea", a spus el. Le-am răspuns că mâine dimineaţă la 10 m-am înţeles cu Vinogradov să fiu la el, iar sâmbătă la dejun am invitat pe Pavlov cu soţia. „Au încercat să te adoarmă pentru a te putea captura mai uşor

în noaptea aceasta", mi-a spus Rădescu. Negel găseşte că în adevăr trăim vremuri excepţionale când un prim-ministru şi un membru al guvernului nu mai pot circula noaptea decât păziţi de jandarmi.

Rădescu a oprit pe Titel Petrescu, care trecea pe lângă noi, probabil să-l informeze şi pe el de ceea ce pregătesc sovieticii. Eu am rămas cu Negel pentru a discuta situaţia politică. El este de acord cu mine că s-a făcut o mare greşeală prelungindu-se în mod inutil rezolvarea crizei politice. Faptul că comuniştii continuă agitaţiile şi mai ales apelul lor scandalos la adresa lui Rădescu şi a partidelor istorice în vederea întrunirii lor de sâmbăta viitoare, toate acestea dovedesc că planul lor este bine pus la punct de ruşi şi că şi-l urmăresc metodic. În cazul acesta e şi el de acord că nu mai trebuie pierdut timp, fiind chiar pentru rege mult mai uşor să rezolve criza de guvern aşa cum cer interesele ţării decât mai târziu, după ce ar interveni Sovietele, formulând anumite pretenţii. I-am spus lui Negel că Maniu i-a atras atenţia lui Rădescu asupra acestei primejdii şi că l-a rugat să-l informeze şi pe rege despre acest lucru. Negel mi-a promis că va vorbi cu regele chiar mâine la prânz, fiind invitat la dejun la Sinaia. I-am sugerat lui Negel ideea că poate ar fi bine să sfătuiască pe rege să vină în Capitală, unde ar putea mai uşor vedea pe Maniu şi pe Brătianu. El s-a declarat de acord. Negel e furios şi el la culme pe comunişti şi pe Soviete, „care protejează astfel pe nemernici".

Am plecat cu Rădescu la ora 12 şi un sfert, însoţiţi de câţiva ofiţeri din cabinetul său. Am luat loc în maşina lui, însoţindu-l până la Ministerul de Interne, unde locuieşte el de când e prim-ministru. Acolo am trecut în maşina mea, în care au luat loc doi ofiţeri, care m-au condus acasă. De la Ambasada sovietică şi până la Interne, maşinile noastre au fost însoţite de un camion de jandarmi. După despărţirea de Rădescu, maşina mea a fost însoţită până acasă de o camionetă cu cinci jandarmi înarmaţi, care au şi rămas peste noapte acasă la mine. De jenă să nu vadă vecinii în ce hal ne aflăm, miniştri păziţi de jandarmi, i-am rugat să stea în subsolul casei restul nopţii, punându-le la dispoziţie aşternuturi şi hrană. Familia mea a fost dată peste cap când a văzut că vin acasă cu jandarmi, care rămân în casă peste noapte. Până şi servitoarea noastră Floarea[293] a rămas consternată, văzând că stăpânul ei, ministru, a ajuns să fie păzit de jandarmi.

Vineri, 23 februarie 1945

Pe la ora 7, înainte de a se lumina de ziuă, am dat drumul jandarmilor să plece la unitatea lor. Am telefonat apoi lui Rădescu, rugându-l să-mi fixeze în locul lor un post de sergent înarmat, post pe care l-am refuzat până azi ca ministru. El a hotărât să fixeze unul în fața casei şi un al doilea în colțul străzii.

Am plecat la opt la Maniu, pe care l-am pus în curent cu situația şi cu cele discutate ieri seară la Ambasada sovietică. S-a mirat mult de chestiunea cu planul de răpire al lui Rădescu şi a mea Se întreabă dacă informația lui Rădescu n-a fost falsă. Leucuția, care e prezent la discuție, o găseşte verosimilă. Maniu aşteaptă cu mare curiozitate să vadă ce-mi va spune Vinogradov. El bănuieşte că va încerca să mă rupă de partid, promițându-mi locul lui Rădescu. Leucuția crede că Vinogradov, ca militar, nu va merge atât de departe, mulțumindu-se doar să mă sondeze. El crede că Pavlov, în calitatea lui politică, ar putea să-mi facă propuneri mai concrete la dejunul de mâine. În orice caz, eu ştiu ce am să le răspund la orice propunere care mi s-ar face. Maniu îmi spune din nou că el e dispus să-mi dea tot concursul partidului, dacă Sovietele s-ar angaja să-i oblige pe comunişti „să accepte un guvern de ordine care să facă alegeri generale libere în maximum 40 de zile". Maniu e furios pe Rădescu pentru întârzierea care o pune în prezentarea demisiei. I-am spus că am vorbit cu Negel în acest sens şi el va căuta să convingă pe rege azi la dejun să rezolve criza cât mai repede, înainte de intervenția Sovietelor.

Am trecut apoi pe la minister, unde am rezolvat lucrări curente şi m-am informat asupra stadiului însămânțărilor. Comitetul alcătuit de mine îşi face din plin datoria. Din nenorocire stăm prost cu arăturile, neavând animale suficiente de tracțiune şi nici tractoare de ajuns. Ne lipsesc şi semințele, fiind nevoiți să schimbăm planul de culturi din această cauză.

La 10 precis am intrat la Vinogradov, care mă aştepta singur, cu interpretul lui, un căpitan evreu, Nicolski[294], originar şi el din Basarabia, ca şi Kahane, interpretul lui Pavlov. Primire caldă! Mi-a oferit o cafea, invitându-mă să iau loc lângă el pe o canapea de piele, lângă biroul său. „Am informații, începe el, că lucrurile nu merg prea

bine, că însămânțările merg prost, că reforma agrară se tot amână şi că dezordinile în țară se țin lanț, ceea ce reduce potențialul de război al trupelor de pe front şi crează şi pentru spatele armatelor noastre motive de îngrijorare. Sunt informat că eşti unul din susținătorii calzi ai primului ministru şi un important membru în partidul d-tale. De aceea am dorit să stăm de vorbă şi să vedem împreună cum s-ar putea remedia situația". Interpretul Nicolski îmi face impresia unui om inteligent şi cu studii superioare, după vocabularul care-l foloseşte. Cred că nici nu traduce cuvânt cu cuvânt ceea ce spune în ruseşte şeful lui, întrucât n-are nici o foaie în fața lui şi nici creion pentru a-şi nota ceva. El aşteaptă ca şeful să termine fraza şi apoi o traduce liber. În orice caz, vorbeşte bine limba română, exact ca un intelectual şi se comportă destul de degajat față de el. Probabil e un politruc care-l controlează şi pe general. I-am răspuns punct cu punct la întrebările puse şi n-am trecut la alta până ce nu i-a fost tradusă. M-a urmărit cu multă atenție şi cu creionul în mână şi-a notat într-un carnet ceea ce i s-a părut mai interesant de reținut. După ce i-am explicat punctul meu de vedere şi al partidului meu în problema reformei agrare şi incovenientele care decurg din rezolvarea ei în timp de război, am trecut la chestiunea dezordinilor şi anarhiei pe care o provoacă în țară Partidul Comunist, „care-şi permite îndrăzneala să lase a înțelege că are pentru aceasta sprijinul autorităților sovietice". Când i-a tradus Nicolski acest pasaj, Vinogradov a discutat cu el pe un ton enervat şi eu am avut impresia că interpretul i-a confirmat afirmația mea. Vinogradov mi-a răspuns că „dacă comuniştii fac o astfel de propagandă, ei abuzează grav şi că el le va atrage atenția în acest sens". Văzându-l bine dispus să mă asculte, eu i-am explicat poziția exactă a Partidului Comunist față de celelalte partide politice, cerându-i permisiunea de a fi sincer şi asigurându-l că ceea ce-i voi spune eu acum i-am spus şi lui Vîşinski înainte de Crăciun. M-a ascultat cu mai mult interes şi chiar Nicolski şi-a scos un carnețel şi şi-a notat tot ce am spus eu. După ce i-am explicat lupta partidului nostru în contra dictaturii lui Carol şi a lui Antonescu, alianței lor cu nemții şi politica externă de colaborare cu democrațiile occidentale şi de înțelegere cu Rusia Sovietică, m-am ocupat de poziția Partidului Comunist, arătând că el n-a putut juca nici un rol, fiind scos din legalitate, fruntaşii lui fiind ori arestați, ori fugiți în Rusia. În tot acest timp, puținii partizani care-i avea au votat mereu cu Partidul Național

Țărănesc la alegerile comunale sau parlamentare, întrucât el le ajuta cu bani familiile celor arestați sau fugiți în afară. „Astăzi, am continuat eu, bazându-se pe sprijinul Sovietelor, au grupat în jurul lor toate gunoaiele vieții noastre publice, în special pe cei care au sprijinit dictaturile lui Carol și Antonescu, care temându-se de procesul pe care partidul meu avea de gând să li-l facă, speră să scape, aruncându-se cu disperare în brațele comuniștilor". I-am citat printre aceștia pe Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu, pe care „de altfel i-am văzut ieri seară invitați la recepția d-voastră". Vinogradov mi-a răspuns că aceștia au fost invitați în calitate de membri ai Arlusului. I-am răspuns că toți acei care se arată azi „mai calzi prieteni ai Sovietelor" au grele păcate de ispășit în calitatea lor de oportuniști și de sprijinitori ai dictaturilor lui Carol și Antonescu. Când Nicolski i-a tradus aceste lucruri, Vinogradov a râs cu poftă, spunând ceva interpretului său, făcându-l și pe acesta să râdă în hohote. Conversația cu mine părea că-i amuză pe amândoi pentru că Vinogradov a insistat să-i spun tot ce știu despre acești fruntași. Le-am făcut la toți câte o scurtă biografie lui Parhon, Stoilov, Sadoveanu, Ralea, Rosetti-Bălănescu, Iordan, Constantinescu-Iași și Tătărescu. Pe măsură ce Nicolski traducea, Vinogradov își lua note în carnetul său.

Am trecut la politica externă a partidului meu și la lupta lui constantă pentru o apropiere cu Sovietele și pentru o colaborare strânsă cu Mica Înțelegere, cu Franța și cu Anglia. Când am ajuns la Titulescu și la pactul lui cu Litvinov, din iulie 1936, Vinogradov m-a oprit spunându-mi că această chestiune îl interesează foarte mult și mă roagă să întrerup expunerea pentru câteva minute pentru că are de contramandat câteva întâlniri prevăzute pentru dimineața aceasta. A ieșit din birou pentru 10 minute. Era ora 11^{25}. Am rămas numai cu Nicolski, care mi-a făcut un frumos compliment, spunându-mi că „apreciază foarte mult curajul meu și indignarea legitimă față de atâtea secături oportuniste". Exprimându-mi mirarea față de această declarație, el mi-a răspuns că de mult timp se ocupă de situația politică din țara noastră și că este în curent cu politica mea și a lui Maniu, că este fericit că mă cunoaște și speră să ne mai vedem. Intrând Vinogradov, conversația cu Nicolski s-a întrerupt. Vinogradov m-a întrebat „ce este cu pactul Litvinov-Titulescu, de care ați pomenit mai înainte, pentru că acum aud pentru prima dată de el".

I-am explicat situația din vara lui 1936, lupta lui Carol pentru apropierea de Hitler, guvernul Blum, în Franța, misiunea mea și a lui Lupu în Franța și Anglia în cursul lunilor iunie și iulie, politica de colaborare cu Sovietele a lui Titulescu, care avea consimțământul partidului nostru, în care a sfârșit în a se înscrie după alungarea lui din guvern de către Carol și Tătărescu și, în fine, întrevederea mea și a lui Lupu cu Litvinov, în prezența lui Titulescu, la Geneva, din 19 iulie 1936. I-am explicat cum s-a ajuns la protocolul Litvinov-Titulescu în chestiunea Basarabiei și cum a fost refuzat de Carol, lucru care a dus la scoaterea lui Titulescu din guvern, la 31 august 1936. „Toți indivizii care l-au ajutat pe Carol să întoarcă spatele Sovietelor și să caute o înțelegere cu Hitler, în cap cu Tătărescu, sunt astăzi aliații Partidului Comunist. Spuneți d-voastră, d-le general, am terminat eu, cum să nu fim indignați și îngrijorați totodată de soarta țării noastre". După ce Nicolski i-a tradus ultima parte a declarației mele, Vinogradov, sincer mișcat, mi-a mulțumit „pentru informațiile foarte interesante" care i le-am dat și m-a rugat să-i procur o copie a protocolului Litvinov-Titulescu, dacă e posibil. I-am promis să-i trimit o copie prin colonelul Pavlov, cu care mă voi vedea mâine la dejun, și pentru documentarea lui asupra politicii interne din țara noastră i-am spus că-i voi trimite și o copie a memoriului pe care eu și Lupu l-am trimis regelui Carol după întoarcerea noastră în țară, după întrevederea noastră cu Litvinov. Vinogradov mi-a răspuns că-l așteaptă cu mare plăcere. „Veți putea vedea din acest memoriu, d-le general, i-am spus eu, care era politica externă a partidului meu în acel moment și ce politică slugarnică și filogermană făcea Carol și sluga lui credincioasă Tătărescu, individul care azi vă arată atâta dragoste". Vinogradov a râs cu poftă, ca și Nicolski. Când ne-am despărțit era 12 și 15; audiența ținuse două ore și un sfert. La despărțire el mi-a strâns foarte călduros mâna, ca și cum ar fi dorit să spună că dacă nu s-ar teme de politrucul de lângă el mi-ar spune mai multe. „Sper să ne mai vedem, a spus el, căci conversația d-voastră e foarte instructivă pentru mine".

Am plecat direct la Maniu, unde am ajuns la unu fără un sfert. Împreună cu el și cu Leucuția am plecat la Buftea, la prințul Știrbei, care-i invitase la dejun. Știrbei m-a reținut și pe mine. Înainte de a ne așeza la masă le-am făcut un rezumat al discuției avută cu Vinogradov. La întrebarea lui Maniu dacă mi s-a făcut vreo

propunere de colaborare cu F.N.D.-ul, i-am răspuns că n-a fost de loc vorba de aşa ceva şi că Vinogradov s-a mulţumit să se documenteze asupra situaţiei noastre politice, dovedind un interes real pentru acest lucru. Le-am spus că eu am rămas cu impresia că Vinogradov, ca militar, nu prea admite metodele comuniştilor, căci numai aşa mi-am explicat pentru ce m-a ascultat cu atâta interes, când m-am ocupat despre ei şi despre aliaţii lor de azi. Ştirbei a confirmat impresia mea, spunând că în cele 4–5 discuţii care le-a avut cu el şi dânsul a rămas cu convingerea că Vinogradov este un om de treabă şi care nu admite dezordinile provocate de comunişti. Trecem la analizarea situaţiei interne.

Leucuţia arată, cu lecturi din presa fenedistă, tonul inadmisibil în contra campaniei lui Rădescu, a lui Maniu şi a celorlalţi fruntaşi ai partidului nostru. În apelul prin care Frontul Naţional Democrat cheamă populaţia Capitalei la întrunirea de mâine, sâmbătă, se scrie textual: „Generalul Rădescu, Maniu, Ilie Lazăr, în cârdăşie cu resturile fasciste, împing patria noastră spre un nou dezastru. Aceşti duşmani ai poporului vor să reintroducă un regim dictatorial după chipul regimului nefast şi sângeros al călăului de Antonescu". Din manifestul sindicatului din Capitală, Leucuţia citeşte pasajul următor privitor la incidentele de la Malaxa: „Reacţiunea, în frunte cu Rădescu şi Maniu, a trecut la atac împotriva forţelor care luptă pentru democratizarea ţării. Legionarii şi fasciştii au terorizat pe muncitorii de la Malaxa pentru a-i sili să lase lucrul şi să facă grevă în scopul sabotării producţiei. Bandele lui Maniu, înarmate cu revolvere şi arme automate, au trecut la asasinarea muncitorilor şi conducătorilor lor". „Dar lucrul cel mai grav, zice Leucuţia, este însuşirea acestor calomnii de către presa şi radioul sovietic, care se amestecă direct în treburile noastre interne, dovedind acum pe faţă că tot ce fac comuniştii la noi este pur şi simplu la ordinele Moscovei". El citează din „Scânteia" din 22 februarie un articol din ziarul sovietic „Războiul şi clasa muncitoare", transmis la postul de Radio Moscova, în care, fără ruşine, ziarul rus ia atitudine pe faţă în contra Partidului Naţional Ţărănesc şi a preşedintelui său. După ce arată că partidul nostru concentrează azi în jurul lui „toate forţele reacţionare ale ţării", spune că „Maniu s-a arătat totdeauna un mare admirator al dictaturii lui Hitler şi Mussolini". „Clica naţional-ţărănistă, continuă ziarul rus, s-a pus în fruntea complotului moşierilor împotriva

reformei agrare şi se sileşte să înmormânteze această problemă şi să înalţe un monument ministrului Hudiţă". În continuare, ziarul rus susţine pe faţă programul fenedist ca singura cale de urmat, „dacă România vrea să intre în marea familie a popoarelor democrate" etc., etc. Din acelaşi număr din „Scânteia", Leucuţia citeşte câteva pasaje în care sunt atacaţi în mod trivial Maniu, Brătianu şi Rădescu, prezentaţi drept „mari intriganţi, criminali şi susţinători ai legionarilor". „Poporul român, continuă „Scânteia", este ferm decis că treacă peste caricatura dictatorială a lui Rădescu şi peste figura blestemată a lui Maniu, ca şi peste fericitul încasator de dividende stoarse din vlaga poporului român Dinu Brătianu"*. Autorul acestui articol din „Scânteia", Silviu Brucan[295], nu se sfieşte să-i considere pe toţi trei drept „criminali de război". Leucuţia şi-a terminat expunerea lui citind din acelaşi ziar declaraţiile lui Kazacov, preşedintele delegaţiei sindicale sovietice, făcute presei fenediste în care recunoaşte fără înconjur că se află în ţară de o lună de zile şi că a participat la o sumedenie de întruniri sindicale şi congrese, în care a făcut propagandă pentru regimul sovietic. „Cum este posibil, termină Leucuţia expunerea lui, ca noi să tolerăm mai departe astfel de lucruri fără ne ne facem responsabili de a vedea ţara căzută sub un regim bolşevic?!"

Ştirbei, care nu citeşte presa, află pentru prima dată astfel de atacuri grosolane şi se întreabă cum de Rădescu a putut permite aşa ceva şi n-a suspendat imediat apariţia acestor ziare, arestându-i „pe aceşti ziarişti nerușinaţi". Şi el îşi dă seama că lucrul cel mai primejdios din toată această campanie „josnică" este amestecul presei sovietice în astfel de polemici, care este cu atât mai grav cu cât el dovedeşte că autorităţile sovietice sunt amestecate direct, dată fiind cenzura rusească, care controlează sever orice se publică în ziare. Ştirbei e de părere că Rădescu ar trebui să înainteze un protest în scris Ambasadei sovietice contra ziarelor care au publicat „astfel de grosolănii la adresa ţării noastre".

Văzând că timpul trece şi noi n-am ajuns încă să discutăm chestiunea crizei politice, Maniu a cerut lui Ştirbei să-şi dea părerea asupra modului cum crede el că ar putea fi soluţionată criza politică.

---

* Aluzie la faptul că el şi alţi fruntaşi liberali sunt mari acţionari la Banca Naţională (n.a.).

„Pentru mine, soluția e foarte simplă, a spus Ştirbei. Rădescu trebuie să rămână mai departe şi să restabilească ordinea cu ajutorul armatei. Dacă comuniştii nu renunță la dezordini, să-i scoată imediat din guvern, iar cenzura să oprească imediat campania de minciuni şi provocări scandaloase. El trebuie să anunțe pe delegații din Comisiunea de aplicare a armistițiului că România este hotărâtă să aplice riguros Armistițiul şi să continue loial războiul. Pentru aceasta țara are nevoie de ordine absolută în spatele frontului". Ştirbei e convinsă că Sovietele, oricât ar ține de mult să-i ajute pe comuniştii noştri, nu se pot amesteca în treburile noastre, „căci sunt legate de mâini şi de picioare de către aliații occidentali". Mi-am permis să-l contrazic, spunându-i că „tare mă tem că el apreciază prea optimist situația". I-am spus discuția avută acum câteva zile cu Berry, Schuyler, Stevenson şi Le Rougetel, care mi-au declarat cât se poate de clar că în situația de azi a războiului guvernele lor n-ar putea pentru nimic în lume să-i supere pe ruşi, cu atât mai mult cu cât unul dintre ei, Le Rougetel, nu exclude nici azi posibilitatea unei înțelegeri de ultimă oră între Hitler şi Stalin. Ştirbei rămâne la părerea lui şi-mi spune că Le Rougetel „este un beţiv care nu-şi dă seama ce spune" şi pe care el îl cunoaşte foarte bine. „Şi dacă totuşi Sovietele se amestecă şi cer regelui, contrar oricărei logici, să aducă la guvern pe fenedişti, intervine Maniu, cum credeți că ne-am putea apăra", s-a adresat el lui Ştirbei. „Regele este în dreptul lui, ca apărător al independenței țării, să respingă intervenția Sovietelor, a spus Ştirbei, iar dacă ele ar insista, să le amenințe cu rezistența militară. Eu sunt convins că ele ar da înapoi îngrozite de ceea ce s-ar putea întâmpla în spațiul dunărean". „Şi dacă regele se lasă intimidat şi cedează?", l-am întrebat eu pe Ştirbei. „El trebuie sfătuit şi împiedicat să cedeze, pentru că este în joc nu numai soarta țării, dar şi a lui personal, pentru că, odată stăpâni la Bucureşti, ruşii l-ar îndepărta de la tron ca pe-o măsea stricată". Ştirbei ne spune că el l-a sfătuit pe Rădescu să nu demisioneze şi că a vorbit şi cu regele în acest sens. Discuția s-a oprit aici pentru că s-a trecut la masă, care n-a durat decât o jumătate de oră.

Pentru cafea ne-am întors în salon, unde Maniu i-a pus lui Ştirbei o ultimăîntrebare. „Dac ă totuşi pentru motive necunoscute încă, a spus Maniu, generalul Rădescu nu se mai poate menține mult timp la conducerea guvernului, d-voastră ați fi dispus să acceptați

misiunea de a forma un guvern politic, pentru o lună, două, cât e necesar să se facă alegeri generale?" „Depinde de mai multe lucruri, i-a răspuns Ştirbei; mai întâi de atitudinea Sovietelor şi a anglo-americanilor, apoi de a partidelor din F.N.D., dacă ar accepta programul meu de restabilirea ordinei şi de intrarea în legalitate, fără care eu nu mă pot angaja să-mi iau răspunderea". Mergând spre ieşire, în timp ce ne luam rămas bun, Ştirbei l-a rugat pe Maniu să vadă pe rege, dacă se poate împreună cu Brătianu, întrucât impresia lui este că „regele e cam şovăitor din cauza unui anturaj cam neserios".

La ora 5 ne-am întors în Capitală. Citesc comunicatul Confederaţiei Generale a Muncii referitor la incidentele de la Malaxa. Aceleaşi atacuri groteşti la adresa lui Maniu şi Rădescu. „Prezenţa lui Rădescu şi a tuturor elementelor reacţionare în guvern prezintă un mare pericol pentru ţara noastră, pentru poporul nostru. Generalul Rădescu şi toate elementele reacţionare să plece din guvern" etc., etc. Am ajuns să nu mă mai surprindă nimic dacă până şi membrii corpului didactic îşi pot permite, unii dintre ei, să urle ca lupul. La adunarea Corpului didactic de duminica trecută, inginerul Profiri, profesor la Politehnică, prieten cu Iordan şi înscris ca şi acesta la social-democraţi, a cerut condamnarea mea pentru a fi suspensdat „grupul celor 18 agronomi democraţi" şi aceasta în faţa lui C. Motaş, Constantinescu-Iaşi şi P. P. Stănescu, care au tăcut chitic, deşi ştiau foarte bine că totul era o simplă calomnie. Ce nu fac însă unii oameni pentru o bucată de pâine mai bună! Personal, îi deplâng sincer!

Seara la opt ne-am dus la familia Giosanu să petrecem de ziua lui, căci astăzi e Sfântul Haralamb pe stil vechi, aşa cum i-am promis la 10 februarie, când nu ne-am putut duce. Am găsit numai familia Dimitriu şi Popazu şi pe văduva lui Gavrilă Marinescu, veche prietenă a d-nei Giosanu. Am stat până la ora 11^{30}. S-a vorbit tot timpul politică internă şi externă. Toţi sunt indignaţi la culme pe fenedişti şi sunt convinşi că Sovietele îi îndeamnă să fie atât de obraznici. „Nemţii n-ar fi procedat aşa", zice văduva lui Gavrilă Marinescu. Am fost nevoit s-o pun la punct, explicându-i destul de delicat şi menajând-o că dacă am ajuns aici răspunderea o poartă nenorocitul de Carol şi cei care l-au ajutat care, în loc să facă apropiere de Soviete, aşa cum ceream noi şi Titulescu, s-a aruncat în braţele alianţei germane, care ne-a adus unde ne aflăm azi. Giosanu a

fost nevoit să recunoască adevărul spuselor mele, declarând că azi vede şi el că „politica lui Carol a fost o nenorocire pentru ţară şi că Maniu merită respectul unanim al poporului român pentru clarviziunea lui politică". Discutând chestiunea desfiinţării celor trei subsecretariate de stat de la Interne, aflu de la Giosanu că-l cunoaşte bine pe generalul Stănescu, fost subsecretar de stat la Ordinea publică, că acesta este de mult timp omul de casă al lui Groza de pe când comanda o unitate la Deva. Gurile rele, spune el, pretind că Groza era de mulţi ani amantul soţiei lui şi că datorită acestui fapt i s-a dat soţului, drept compensaţie, subsecretariatul de la Interne. În felul acesta a putut fi adus cu soţia în Capitală „pentru ca menajul în trei să poată continua", zice Giosanu. Toată lumea cunoaşte de altfel reputaţia lui Groza în acest domeniu.

D-na Giosanu mă întreabă ce cred despre politica lui de Gaulle faţă de anglo-americani şi de ruşi. I-am răspuns că n-am păreri bune despre acest militar ambiţios, care face o politică nefastă pentru ţara lui. În loc să fie modest şi să înţeleagă că Franţa nu se mai poate ridica şi nu poate scăpa de comunism decât cu ajutorul anglo-americanilor, în special al acestora din urmă, el caută o apropiere tocmai de Rusia, protectoarea anarhiei franceze. Cu cât va îndepărta Franţa de o colaborare loială cu Statele Unite, cu atât va fi mai rău pentru ea şi procesul ei de refacere va întârzia. De Gaulle, ca un zevzec ce este, se inspiră din politica tradiţională a Franţei, de alianţă cu Rusia, uitând că azi datele vechi ale problemei s-au schimbat, în sensul că primejdia germană nu mai priveşte de azi înainte numai Franţa, ci şi pe anglo-americani şi pe toţi vecinii Reichului german. Faptul că la Conferinţa din Crimeea Aliaţii au acceptat să asocieze şi Franţa la ocuparea Germaniei, după terminarea războiului, ar trebui să-l satisfacă complet pe de Gaulle, dacă ar fi un om serios şi n-ar urmări satisfacerea unor ranchiune personale. Gestul lui de a refuza o întâlnire cu Roosevelt, la Alexandria, acum după Conferinţa de la Yalta, îl găsesc o curată prostie şi o impertinenţă faţă de preşedintele american. Rezultatul acestei politici stupide nu poate fi decât o serie de incoveniente pentru Franţa. Dacă acest lucru îl urmăreşte de Gaulle, atunci, sigur, politica lui e bună că a reuşit. D-na Giosanu este complet de acord că „de Gaulle este o pacoste pentru biata Franţă".

Sâmbătă, 24 februarie 1945

La ora opt la minister. Lucrez mai întâi cu Comisiunea de însămânțări și apoi cu Bușniță, cu care am pus la punct ultimele măsuri în legătură cu organizarea satului pescăresc de pe marginea lacului Greaca. Bușniță mi-a propus și eu am acceptat ca satul pescăresc să se numească „Turtucaia nouă". Am rezolvat azi și chestiunea creditului deschis pe seama ministerului pentru construirea de locuințe pentru pescari și pentru clădirea unui cămin pentru ucenicii pescari.

La ora 10 am făcut declarații presei cu privire la reforma agrară. Am repetat punctul meu de vedere și al partidului meu în această chestiune, ținând să precizez că proiectul depus de mine poate fi transformat imediat în decret-lege dacă guvernul este de acord. Am subliniat reaua credință a fenediștilor, care dacă realmente ar dori să se înfăptuiască această reformă, ei nu numai nu s-ar fi retras din Comisiunea agrară, dar s-ar fi raliat nouă, țărăniștilor, care, împreună cu ei, dispunând de mare majoritate în guvern, am fi realizat această reformă încă de acum două săptămâni. „Refuzul fenediștilor de a colabora cu noi pentru înfăptuirea reformei agrare este cea mai bună dovadă a relei lor credințe și a interesului demagogic de a se prezenta în fața țăranilor drept singurii lor sprijinitori. Cred oare ei pe țărani atât de proști ca să nu înțeleagă jocul lor?". Toți ziariștii prezenți au recunoscut, prin aplauze prelungite, justețea observațiilor mele. Unul din ei a remarcat foarte bine deosebirea dintre mine și fenediști, că eu vreau ca reforma să se facă în ordine, pe cale legală, pentru a se asigura ordinea în care trebuie să se împartă pământurile, începând cu luptătorii de pe front, în timp ce adversarii mei vor s-o facă țăranii din capul lor, fără lege și fără ordine. Am răspuns apoi diferitelor întrebări, explicând rostul satului pescăresc, problema pescuitului în Dunăre și Mare, precum și în apele dulci și bălțile naturale. Am răspuns apoi întrebărilor referitoare la însămânțări, dovedindu-se cu cifre absurditatea atacurilor care mi se aduc atât mie, cât și organelor ministerului și Comitetului de însămânțări, care ne facem cu toții datoria. „Câinii latră, caravana trece și noi avem grijă cu toții ca economia țării să ajungă cât mai prosperă, iar agronomii excroci, în cap cu Economu, să depună banii furați cu ocazia pretinselor lor însămânțări de toamna trecută. Eu aștept cu încredere hotărârea

Justiției în cazul acestor excroci nerușinați, care o fac astăzi pe victimele politice", am terminat eu lămuririle care mi s-au cerut.

La ora 11 m-am dus la Rădescu, unde am găsit pe Ghiță Pop, pe Leucuția și pe Romniceanu. Ei discutau chestiunea întrunirii fenediste de azi după masă și măsurile care trebuie luate pentru a împiedica dezordinile eventuale. Rădescu le-a spus că „are el grijă să nu se mai întâmple nimic". „De altfel, a spus el, fenediștii vor lăsa-o astăzi mult mai moale, întrucât socialiștii lui Titel Petrescu refuză să participe la demonstrație, cât timp comuniștii nu răspund dacă acceptă programul lor de guvernare". Rădescu e convins că Titel Petrescu va denunța colaborarea lui cu celelalte formațiuni din F.N.D. și atunci numai va vedea el ce are de făcut. „M-am înțeles cu Titel Petrescu, continuă Rădescu, să nu demisionez înainte de a mă înțelege cu el". Romniceanu e de acord cu Rădescu, considerând și el că dacă social-democrații se desolidarizează de anarhiștii din F.N.D., guvernul actual ar mai putea dura chiar fără ei, înlocuindu-i cu social-democrați. „Aceasta este și intenția mea", i-a răspuns Rădescu.

Leucuția îi atrage atenția asupra articolului din ziarul sovietic „Războiul și clasa muncitoare", precum și a declarațiilor sindicalistului sovietic Kazacov, care cutreieră țara de luni de zile și face propagandă bolșevică. El îi spune că atât Maniu, cât și Știrbei sunt de părere că față de acest amestec în treburile noastre interne, el, ca șef de guvern, ar trebui să protesteze energic în scris. Rădescu răspunde că în seara aceasta, după întrunirea fenedistă, el va căuta să vadă pe Vinogradov, pentru a discuta cu el această chestiune. „Cred, am intervenit eu, că acest protest să fie făcut în scris și predat în același timp Sovieticilor, americanilor și englezilor". Colegii mei sunt de aceeași părere, dar Rădescu se teme că un astfel de protest, adus și la cunoștința anglo-americanilor ar putea da prea mari proporții cazului și i-ar supăra prea tare pe ruși. „Din contra, am spus eu, aliații trebuie să știe de la început că noi ne îndeplinim conștiincios obligațiile care decurg din Armistițiu, dar ne apărăm tot așa de conștiincios și independența noastră". Rădescu a cedat. Va prezenta chiar în după amiaza zilei de azi un protest scris celor trei aliați.

Ghiță Pop a ridicat problema întrunirii partidului nostru pe care Maniu vrea s-o anunțe pentru duminică sau luni în Capitală și pe care Rădescu o găsește primejdioasă pentru că ar putea degenera la mari

tulburări, datorită provocărilor comuniste. Ghiță Pop i-a arătat că partidul își ia răspunderea menținerii ordinii de către propriile noastre gărzi de tineret, dar nu poate garanta că n-ar răspunde la provocări. În orice caz, armata poate fi scoasă pentru a garanta sediile partidelor din F.N.D. și tipografiile lor. A rămas decis ca întrunirea noastră să aibă loc pentru a arăta încă o dată, dacă mai este nevoie, cu cine este poporul român și ce crede el despre comuniști și asociații lor.

Leucuția mă întreabă de față cu toți dacă am citit un articol publicat în „Scânteia" din 23 februarie, de către un oarecare David, care, ocupându-se de reforma agrară, se întreabă ce rost mai are comisiunea întocmită de mine din moment ce fenediștii s-au retras din ea. I-am răspuns că n-am avut timp să-l citesc. Leucuția scoate ziarul din servietă și ne citește sfârșitul articolului. „Până se va trezi guvernul să vină cu legea, țărănimea își face singură reforma agrară, iar moara de vânt a comisiunii lui Hudiță continuă să facă zgomot, măcinând întrebări de babă surdă". Au făcut haz cu toții! Eu le-am făcut un scurt rezumat al declarațiilor făcute presei în dimineața aceasta. Toți le-au aprobat. Înainte de a ne despărți, eu le-am atras atenția asupra unor declarații făcute de Churchill în Camera Comunelor, de curând, cu privire la aplicarea Chartei Atlanticului țărilor eliberate în cursul acestui război de sub dominația hitleristă. Un deputat conservator, Petherick, l-a întrebat dacă articolul doi din Charta Atlanticului, care prevede aprobarea popoarelor respective a oricărei schimbări teritoriale, se va aplica Letoniei, Lituaniei, Estoniei și Poloniei. Churchill s-a mulțumit să-i răspundă că „această Chartă este un principiu călăuzitor și nu o lege". Din acest răspuns se poate vedea și mai bine cât de mult menajează Churchill Uniunea Sovietică din moment ce o lasă să pună mâna pe toate aceste țări. Aviz celor ce cred că ne putem baza pe anglo-americani într-un conflict cu rușii! Eu am început să mă îndoiesc despre cele ce am văzut cum s-au spălat ei pe mâini la Yalta în chestiunea Poloniei și țărilor baltice. Am cam terminat-o cu optimismul meu exagerat în privința politicii lui Churchill și a lui Roosevelt, mai ales, față de națiunile căzute în robia lui Hitler și acum pe punctul de a o schimba pe a lui Stalin. Eu am plecat mai înainte, lăsându-i pe toți să continue discuția.

La ora două trebuia să fiu acasă, căci venea la dejun familia Pavlov și interpretul Kahane. Zece minute după sosirea mea au sosit

şi musafirii. Soţii Pavlov ne-au adus un buchet de garoafe şi au venit şi cu fetiţa lor, în vârstă de 10 ani. Soţia lui Pavlov e îmbrăcată destul de simplu, iar fetiţa la fel. Pavlov a venit în uniforma lui militară. Aflu în cursul mesei că el are şi titlul de ministru şi că soţia lui este un fel de soră medicală. El a venit în România odată cu Vinogradov, însă soţia lui a sosit de câteva zile şi vine pentru prima dată. Pavlov cunoaşte foarte bine ţara şi oraşele ei principale. O găseşte foarte frumoasă şi mai ales bogată. Vorbind de Transilvania, pe care el o cunoaşte binişor – spune că a stat mai multe zile la Cluj, Sibiu, Arad, Timişoara, Târgu Mureş etc. – lasă a înţelege că datorită lui Stalin ni s-a recunoscut dreptul de a reocupa Ardealul de Nord. Îi explic în câteva cuvinte cum s-a ajuns la dictatul de la Viena din 1940 şi cum aliaţii s-au angajat prin Charta Atlanticului să anuleze toate actele samavolnice ale dictatorilor Hitler şi Mussolini. „Desigur, prin Convenţia de armistiţiu cu noi, am spus eu, aliaţii s-au angajat să considere nul Dictatul de la Viena şi noi suntem foarte mulţumiţi că ei au reconfirmat şi la Yalta acest lucru. Noi contăm foarte mult pe loialitatea Uniunii Sovietice şi a preşedintelui ei, mareşalul Stalin". Când i-am pronunţat numele, Pavlov s-a ridicat în picioare împreună cu interpretul lui şi au închinat un pahar de vin, strigând „trăiască mareşalul Stalin". Eu şi familia mea am făcut la fel, în picioare am spus şi noi „trăiască mareşalul Stalin". Milica şi Rica, cu capul în jos, se stăpâneau să nu pufnească în râs. Noroc însă că musafirii n-au observat nimic. Pavlov a început să laude pe Stalin, considerându-l „un om genial, salvatorul Rusiei, tot aşa de mare strateg ca şi om politic" şi că până şi Churchill şi Roosevelt au rămas înmărmuriţi la Yalta „de profunzimea gândirii sale politice şi de vastele lui cunoştinţe militare". Mi-a făcut impresia că aceste lucruri le-a spus el de mai multe ori, căci prea repede le-a pronunţat şi tot aşa de repede mi-au fost traduse. Şi deodată brusc m-a întrebat: „pentru ce politicianul Maniu este contra Uniunii Sovietice şi a mareşalului Stalin personal". M-am uitat la el lung, Milica i-a mai servit o porţie de plăcintă cu brânză, pentru că nu intrasem încă în fondul meniului, eu i-am mai umplut odată paharul şi după ce l-am rugat să continue masa, i-am răspuns la întrebarea lui, rugând pe Kahane să traducă cât mai exact posibil explicaţiile mele. I-am făcut un scurt rezumat al politicii externe a partidului nostru şi a lui Maniu personal, lupta noastră contra dictaturilor lui Carol şi Antonescu şi toată strădania

noastră de a ajunge la o înțelegere cu Uniunea Sovietică și la rezolvarea tuturor litigiilor teritoriale referitoare la Basarabia și Bucovina. I-am amintit de politica lui Titulescu și de pactul încheiat de acesta cu Litvinov în vara lui 1936, de modul cum a fost înlocuit el din guvern de către regele Carol și de toată lupta dusă de noi, în frunte cu Maniu, pentru a împiedica pe acest rege ticălos să vâre țara în alianța cu Hitler și Mussolini. I-am arătat apoi cum toți acești ticăloși, în cap cu Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu, care au fost colaboratorii acestui rege nemernic, ca să scape azi de procesul pe care partidul nostru și Maniu vor să li-l facă, din disperare de cauză, s-au așezat sub protecția Partidului Comunist și ne împroașcă cu noroi pe noi, fruntașii partidului și în special pe Maniu. „D-voastră, sovieticii, sunteți cu totul rău informați de toți acești ticăloși, care ieri erau cu nemții și cu dictatura, iar azi se bat cu pumnii în piept de dragul d-voastră și al revoluției sociale".

„Este pentru prima dată când aud așa ceva; la noi la Moscova nu se știe nimic despre tot ce ne spuneți d-voastră", mi-a răspuns Pavlov, sincer surprins și foarte mirat. „La ministerul d-voastră de Externe, în corespondența lui Litvinov din 1936 și anii următori, precum și în corespondența lui Ostrovschi, fostul d-voastră ministru în țara noastră, în acel timp, trebuie să fie lungi dări de seamă asupra acestor lucruri. În orice caz, când am discutat aceste chestiuni cu dl. Vîșinski, în noiembrie trecut, el avea cunoștință de ele", i-am spus eu. Și ca dovadă de tot ce-i spusesem eu era adevărat, i-am pus la dispoziție o copie după protocolul Litvinov-Titulescu din iulie 1936, precum și o copie de pe memoriul, semnat de mine și de Lupu, și predat la Palat după întoarcerea mea din străinătate. Pavlov, ca și interpretul său, au rămas foarte mirați. Pentru lămurirea lor le-am spus că toate aceste lucruri fiind secrete de stat, probabil că puțină lume le cunoaște la Moscova, afară bineînțeles de persoanele importante din Ministerul de Externe. „Probabil că așa este, a recunoscut Pavlov. Noi, cei din Securitatea de stat, n-avem de unde să le cunoaștem". El m-a întrebat încă o dată dacă aceste lucruri le cunoștea Vîșinski. S-a liniștit definitiv când i-am spus că sigur le cunoaște din moment ce face parte din Ministerul de Externe.

Capitolul de politică internă s-a oprit aici, fie că Pavlov și-a dat seama de realitate, în sensul că Kremlinul are politica lui față de România, cu care el nu este în curent, fie că era obosit, ca și Kahane,

de câte îngurgitase şi mai ales de cât băuseră amândoi. Când ajunsesem eu cu povestirea la întrevederea mea cu Litvinov, Pavlov şi Kahane îşi turnau singuri în pahare, fiecare având câte o sticlă de vin excelent în faţa lor. După ce li s-a servit la începutul mesei icre negre, la discreţie, şi apoi o plăcintă moldovenească cu brânză de oi, li s-a servit două feluri de vin, un Odobeşti sec şi un Petroşiţa, ceva mai dulceag. Musafirii s-au oprit la acesta din urmă. Când ajunsesem cu discuţia la raporturile lui Maniu cu Sovietele, Pavlov şi Kahane începuseră fiecare a doua sticlă. Când am ajuns la friptură, le-am oferit un cabernet de Nicoreşti, Pavlov era făcut bine, iar Kahane de-abia mai putea pronunţa complet cuvintele. În schimb, soţia lui Pavlov a băut cu măsură, iar fetiţa lor numai apă minerală. Discuţia n-a mai putut continua. Pavlov de câte ori îşi umplea paharul şi-l ducea spre gură repeta mereu „straşnic vin, rar în viaţă am băut aşa ceva". Kahane nu vorbea şi el la fel de mult ca şi şeful său, însă tăcea şi nu făcea nici o apreciere. Milica şi Rica evitau să mă privească, de teamă să nu pufnim în râs. La desert s-a servit numai soţia şi fetiţa lui Pavlov. Văzând într-un colţ al sufrageriei pianul, Pavlov a întrebat cine cântă, ducându-se el să încerce. Pentru a schimba atmosfera, Rica a cântat câteva bucăţi, după care Pavlov şi soţia lui au cântat câteva romanţe vechi ruseşti.

Era ora patru. Mă gândeam că în acest moment, în Piaţa Naţiunii, haimanalele fenediste urlă şi strigă „Jos sabotorul Hudiţă, Moarte lui Hudiţă, lui Maniu" etc., etc. Pavlov de-abia se mai ţinea pe picioare. Soţia i-a şoptit ceva la ureche şi el a ascultat-o, ridicându-se cu greu din fotoliul în care se aşezase cât timp se făcuse muzică. Sprijinindu-se cu o mână pe masă, iar cu cealaltă mai umplându-şi încă o dată paharul, înainte de a-l duce la gură, s-a forţat să-şi clarifice vocea şi în semn de mulţumire pentru masă şi de rămas bun a strigat, pronunţând rar cuvintele: „Beau acest pahar pentru sănătatea familiei d-voastră şi pentru a 17-a republică sovietică, România". În timp ce el bea paharul dintr-o răsuflare, eu i-am răspuns strigând tare, ca să mă audă „niet, niet, niet" şi adresându-mă lui Kahane, tot aşa de ameţit de băutură ca şi şeful lui, i-am strigat şi lui ca să mă înţeleagă bine: „spune-i d-lui ministru Pavlov că aşa ceva nu se va întâmpla niciodată şi că poporul român vrea cele mai bune raporturi cu poporul rus, dar nu va accepta niciodată să devină o republică sovietică". Kahane i-a tradus ceva din răspunsul meu, însă

sunt convins că nici el n-a reținut exact ce i-am spus eu, fiind la fel de amețit de băutură ca și șeful lui și desigur și mai puțin Pavlov, care de-abia ținându-se pe picioare, ținut la braț de soția lui, căuta drumul spre ieșire, plecând fără să-și mai ia rămas bun de la gazdă. Soția lui, jenată, a încercat să-l scuze: „așa e soțul meu când ia un pahar mai mult decât trebuie". Milica și cu mine i-am condus până la mașină, rugând pe Kahane să le traducă mulțumirea noastră pentru vizită și dorința de a ne mai vedea.

După plecarea musafirilor am comentat cu Milica și cu Rica „obrăznicia lui Pavlov" înainte de plecare. Ele sunt pur și simplu indignate de îndrăzneala lui de a spune așa ceva în casa unui român, mai ales când acesta e și ministru și are deci un rol oficial. Formal, n-am dreptul să mă supăr, căci era beat criță, ca și interpretul său. În fond, tocmai pentru că era beat nu s-a putut stăpâni și a dat pe față gândul lui intim, adică al Moscovei, care urmărește anexarea României sub forma deghizată a unei republici sovietice, a 17-a la rând. *In vino veritas*! Cred că în situația de azi trebuie să păstrez mare discreție asupra acestei întâmplări. Îl voi informa numai pe Maniu.

Renunț să mai ies în oraș. Mă fac comod, citesc presa fenedistă și scriu la *Jurnal*. Rica are dispoziție să răspundă la telefon că în seara aceasta lipsesc de acasă. Churchill felicită foarte călduros pe Stalin cu ocazia aniversării armatei sovietice, scoțând în evidență importanța rolului ei în distrugerea militarismului german. „Generațiile viitoare, continuă Churchill, vor recunoaște datoria lor față de Armata Roșie ca fiind nelimitată, așa cum facem noi, cei care am trăit ca martori ai acestor mândre fapte de arme". Cu astfel de complimente exagerate cum să nu li se ridice în cap celor din Kremlin și să nu abuzeze de bietele națiuni căzute în spațiul lor militar! Văd din ziare că de Gaulle a trimis la Moscova, ca ambasador, pe omul lui de încredere, generalul Catroux[296]. El continuă politica lui de apropiere de Moscova în speranța că ar putea intriga cu Sovietele în contra anglo-americanilor. Nenorocitul de el!

Citesc apoi articolul plin de minciuni și de atacuri grosolane al nemernicului de scrib Chirtoacă în „Scânteia" de ieri, intitulat „Dușmanul poporului", în care e vizat în rândul întâi Rădescu, apoi Maniu și cu mine. Noi facem tot ce putem pentru a sabota Armistițiul, războiul contra lui Hitler și bineînțeles și pentru a înfometa țara. Și acest articol se va publica în întregime în Anexa

Jurnalului meu pe anul în curs, pentru a vedea toată lumea ce mascarale pretindeau să conducă ţara în februarie 1945.

Reproduc după „Arip"-ul de azi cele trei puncte din scrisoarea trimisă conducerii fenediste de către consiliul Partidului Social-Democrat, referitoare la divergenţele dintre ei. După ce se arată că gruparea F.N.D. nu este un partid, în nici un caz un suprapartid, se precizează că Partidul Social-Democrat şi-a păstrat şi-şi va păstra şi în viitor individualitatea sa, atât ca doctrină, cât şi ca program şi metodă. „Alianţa cu celelalte grupări din F.N.D. constituie doar un simplu cartel", continuă scrisoarea şi arată că Partidul Social-Democrat nu este de acord cu celelalte grupări din F.N.D. pe trei mari chestiuni. 1. Nu admite o cenzură anonimă şi fără o răspundere a ziarelor şi proclamă libertatea presei; 2. Preconizează reforma agrară, dar nu admite împărţirea pământurilor fără o lege agrară; 3. Susţine că administraţia trebuie încadrată în organismul de stat, iar prefecţii şi primarii trebuie numiţi de organele competente şi cu asentimentul tuturor partidelor din guvern, considerând că înscăunările cu forţa de prefecţi şi primari duc ţara la anarhie. Exact ce spuneam noi, ţărăniştii şi liberalii. Numai dacă Titel Petrescu s-ar ţine ferm pe poziţie!

Pe la 7 seara a venit fratele meu Neculai şi Vasile Spiridon[297] să mă informeze despre modul cum s-a desfăşurat întrunirea fenedistă de azi după masă, din Piaţa Naţiunii. Aceeaşi adunătură de haimanale din Capitală, cu lucrători aduşi cu forţa din fabrici şi din Atelierele „Griviţa", plus alţi derbedei aduşi cu trenul sau cu camioanele din oraşele vecine. Dacă la aceştia se mai adaugă şi toţi gură cască de pe trotuar, atunci e uşor de înţeles uşurinţa cu care fotografii ziarelor fenediste truchează fotografiile pentru a înşela lumea. Informatorii mei, stând departe de tribună, n-au putut auzi discursurile şi nici nu ştiu cine au fost oratorii. Acest lucru îl vom vedea din ziarele fenediste de mâine, din care nu vor lipsi, desigur, exagerările şi grosolăniile lor obişnuite. Mulţimea purta în jurul tribunei diferite pancarde cu „Moarte lui Maniu, lui Rădescu, lui Hudiţă" şi cu „Trăiască Armata Roşie", „Jos Hitler" etc., etc. „Lumea mai serioasă, spune Spiridon, este dezgustată de aceste mascarade comuniste şi nu aşteaptă decât alegerile generale pentru a-şi arăta tot dispreţul lor faţă de aceşti trădători în slujba Moscovei". Neculai e furios pe Rădescu, pe care-l consideră prea moale. După el, „dacă Rădescu proceda de la

început la arestarea tuturor provocatorilor de dezordini şi interzicea destrăbălarea din presa fenedistă, lucrurile n-ar fi ajuns aici". El se teme „că anarhia şi gălăgia care o fac aceşti banditi nu va mai putea fi stăpânită de Rădescu, care poate ar fi mai bine să demisioneze şi să lase puterea unui general mai tânăr, care să restabilească ordinea cu ajutorul armatei". Îi răspund că foarte multă lume gândeşte ca el, dar că şi Rădescu are motivele lui să creadă că va putea continua guvernarea, datorită divergenţelor dintre social-democraţi şi comunişti.

Pe la opt a sosit şi Nicuşor Spiridon, fratele lui Vasile şi vărul meu. El ne-a explicat ce s-a petrecut la Fălticeni cu ocazia înlocuirii sale ca prefect cu învăţătorul suplinitor Focşa. Sunt supărat pe el pentru că s-a dovedit un fricos. Pe oricine altul din partid, dacă-l numeam în locul lui s-ar fi purtat mult mai bine şi n-ar fi cedat în faţa câtorva borfaşi şi ovreiaşi trăsniţi. El se apără cu argumentul că a voit să evite o vărsare de sânge, întrucât „cu cei care au năvălit asupra Prefecturii nici nu erau localnici, ci haidamale din Suceava şi Rădăuţi, vreo 200 în total, aduşi în patru camioane, înarmaţi cu revolvere, puşti şi două mitraliere". Cum au ajuns în faţa Prefecturii, spune Spiridon, au început să tragă în aer pentru intimidarea armatei care făcea de gardă. Comandantul gărzii, un căpitan, i-a cerut să-i dea ordin în scris dacă să tragă în mulţime. Lui i-a fost frică şi a preferat să cedeze locul învăţătorului Focşa, pe care-l cunoştea şi care l-a asigurat că va fi linişte. La el s-a prezentat odată cu Focşa şi ţăranul Radu din Paşcani, preşedintele Frontului Plugarilor din judeţul lui, evreii Fuchs, şeful Siguranţei şi Ştrul Haimovici, fost căruţaş şi care în timpul ocupaţiei ruseşti ocupase funcţia de subprefect, adevăratul stăpân al judeţului. „În realitate, Focşa şi Radu sunt simple instrumente în mâinile acestor doi evrei, zice Spiridon, care terorizează şi pe coreligionarii lor, care nu sunt comunişti, de exemplu pe farmacistul Ghelberg, pe Schip, d-rul Schwartz etc., membri importanţi în organizaţia noastră". Nu era nevoie să tragă în mulţime pentru a se retrage, căci erau suficiente câteva salve în aer pentru ca s-o intimideze; trebuia să identifice imediat pe conducătorii locali, răspunzători de rebeliune şi să procedeze la arestarea lor; cu aceasta ar fi salvat ordinea şi prestigiul autorităţii de stat.

După plecarea lor am lucrat mai departe la *Jurnal* şi am ascultat posturile străine de radio. Anglo-americanii se apropie de

Polonia, în timp ce americanii au succese mari în Filipine. Ruşii au ocupat Danzing-ul şi au trecut Oderul în mai multe puncte.

Duminică, 25 februarie 1945

La 8^{30} mă duc la Maniu, unde găsesc deja pe Ghiţă Pop, Leucuţia, Solomon şi Sachi Boilă, discutând evenimentele de ieri, întrunirea fenedistă şi manifestaţia din faţa Palatului. Aflu de la Leucuţia că la manifestaţia fenedistă de ieri ar fi participat şi câţiva naţional-ţărănişti în frunte cu Anton Alexandrescu[298], altă descoperire a lui Mihalache, care l-a bombardat, după recomandarea lui Madgearu, profesorul lui, la Academia de Comerţ în Consiliul tineretului ţărănist din Capitală. Secătura a aderat la F.N.D. şi a luat cuvântul la întrunirea fenedistă, atacând partidul din care a făcut parte până ieri. Individul, împroşcând cu noroi pe vechii lui colaboratori, a fost primit în triumf, cum era de aşteptat, de haimanalele fenediste. Interesant că individul, fiind cu totul necunoscut în partid. Maniu, Ghiţă Pop şi Sachi Boilă azi au auzit de numele lui, întrebându-ne pe noi dacă „individul există ori este o invenţie fenedistă". Le-am răspuns eu că pe vremea lui Vaida, când îmi făceam campania electorală, ca lupist, l-am întâlnit pe acest individ, cu alţi trei, toţi studenţi la Academia Comercială din Capitală, trimişi de Mihalache şi Madgearu să susţină lista naţional-ţărănistă, în cap cu Traian Bratu[299]. I-am găsit morţi-beţi, mergând pe jos de la Fălticeni la Fântâna Mare, unde Bratu anunţase o mare întrunire. Aceeaşi echipă am întâlnit-o şi în toamna lui 1933, pe timpul alegerilor prezidate de guvernul Duca[300], sosită în judeţul Baia să facă propagandă pentru naţional-ţărănişti. După ce am dat toate aceste informaţii, Maniu a întrebat pe Boilă, care povestise cum s-a desfăşurat întrunirea fenedistă de ieri. „Şi mă rog acest Alfred Alexandrescu ce a spus în esenţă?" L-am corectat, spunându-i că nu-l cheamă Alfred ci Anton. Au râs cu toţii de cât e de cunoscut individul în partid. Fenediştii l-au primit însă cu aşa tapaj, încât puteai crede că el este un fruntaş de seamă care a rupt partidul.

Discursurile lor nu le vom cunoaşte decât din ziarele de mâine. Pentru un moment se ştie doar atât că după întrunirea din Piaţa Naţiunii, fenediştii au făcut o manifestaţie în faţa Palatului, însă trăgându-se mai multe focuri de armă din diferite case din Calea

Victoriei, vitejii de fenedişti, cuprinşi de panică, au fugit în toate părţile şi numai după o jumătate de oră s-au regrupat, văzând că era linişte şi s-au masat în faţa Palatului Regal. Nu mai erau decât doar 3–4000. Au vorbit Pătrăşcanu, Gheorghiu-Dej şi alţii. Tot în ziarele de mâine vom afla ce au vorbit şi aceştia. Neputând rămâne numai cu Maniu, renunţ de a-l mai pune în curent cu cele discutate cu Pavlov şi cu incidentul cu el privitor la cea de a 17-a republică sovietică. Nu vreau ca acest incident să se ebruiteze pentru a nu-i crea neplăceri chiar lui, care nu are decât scuza că era beat. Realitatea însă rămâne că el n-a spus decât ce gândesc Sovietele şi ce planuri au ele faţă de ţara noastră. Maniu e supărat foc pe Rădescu, pentru interzicerea întrunirii partidului nostru de ieri după masă. „Omul acesta nu înţelege, zice Maniu, că întrunirea noastră îi putea servi şi lui, deoarece ea avea rostul să neutralizeze efectul celei fenediste, dovedind că ţara nici nu vrea să ştie de haimanalele comuniste. Rădescu îşi închipuie în naivitatea lui că fenediştii vor aprecia gestul lui de independenţă faţă de mine şi că astfel nu-l vor mai acuza că se lasă condus de mine. Este un mare naiv care nu-şi dă seama că orice ar face, după declaraţiile de la „Aro", comuniştii nu-l mai pot ierta. Acum totul depinde de atitudinea lui Titel Petrescu dacă nu va ceda presiunilor Moscovei. Rădescu se joacă în prezent cu focul şi nu vrea să rezolve criza politică înainte de a interveni Moscova". Maniu găseşte foarte primejdioasă atitudinea Sovietelor din ultimul timp, care nu se mai jeneză să participe direct la polemicile dintre fenedişti şi noi. El are îndoieli şi despre rege, care continuă să se lase influenţat „de un anturaj nenorocit, în cap cu mama lui, care păstrează încă legături secrete cu cercurile din jurul lui Tătărescu". Maniu mă roagă la despărţire să văd neapărat pe Negel şi să-i atrag atenţia asupra primejdiei de a se amâna rezolvarea crizei.

Trec pe la 10 şi ceva pe la Lupu. Pleca la dejun la fratele său, profesorul Lupu. L-am însoţit până la locuinţa acestuia din bulevardul Dacia şi am putut astfel sta de vorbă în linişte o oră şi mai bine. Lupu e neschimbat, ambiţios, nehotărât, inconsecvent şi cu capul în nori. Scleroza lui face progrese şi-i slăbeşte tot mai mult spiritul critic. Îmi spune fără jenă că e dispus să se înţeleagă cu fenediştii, „întrucât e sigur că Maniu nu e sincer cu el" şi că are informaţii „precise" că Maniu „se gândeşte să susţină pe oricare altul din partid la succesiunea lui Rădescu afară de el". Îl întreb dacă are

propuneri precise şi de la persoane demne de încredere. „De la Bodnăraş, Ana Pauker, Tătărescu, Ralea şi chiar Groza, răspunde el. Singurul care se poartă măgăreşte cu mine de la ei este dobitorul de Titel, care-şi imaginează că ar putea fi el omul providenţial să rezolve actuala criză". La discuţia noastră asistă şi fratele său, profesorul. Îi spun părerea mea cunoscută că toţi aceştia nu urmăresc decât slăbirea partidului nostru şi folosirea tuturor nemulţumiţilor pentru reducerea popularităţii sale. Îi citez exemplul lui Anton Alexandrescu, despre care el aude azi că face parte din tineretul nostru şi de primirea care i s-a făcut ieri când a participat şi el la întrunirea fenedistă, urmat de câţiva indivizi care-şi ziceau naţional-ţărănişti. „D-le doctor, i-am spus eu, oamenii Moscovei au interesul să spargă partidul nostru, nu <au nevoie> de colaborarea d-tale sau a altor fruntaşi ţărănişti. Odată ce-şi vor face treaba, se vor lepăda de ei ca de o ceapă degerată. Eu sunt dator, ca prieten ce-ţi sunt, să-ţi spun sincer ce gândesc". I-am explicat apoi că toţi banditii care au sprijinit pe Carol şi pe Antonescu, cu Tătărescu şi Ralea în frunte, urăsc de moarte pe Maniu şi pe colaboratorii lui apropiaţi pentru că numai aşa pot scăpa de procesul răspunderilor.

Profesorul Lupu intervine în discuţie, dându-mi dreptate. „Bădie, i-a spus el, eu cred că prietenul nostru Hudiţă are perfectă dreptate şi de aceea eu cred că ai face o mare greşeală să te rupi de Maniu în împrejurările de azi, când toată ţara e cu el în lupta cu oamenii Moscovei". „Voi nu pricepeţi nimic din rostul frământărilor de azi, ne-a răspuns la amândoi Lupu. Sovietele, cu voia sau fără voia noastră şi a anglo-americanilor, sunt hotărâte să pună mâna pe România. Aliaţii noştri occidentali nu vor face război de dragul nostru cu ruşii, cel puţin 10–15 ani şi până atunci, vă întreb eu, e mai bine pentru ţară s-o lăsăm pe seama brutelor comuniste, ori s-o conducem noi, patrioţii şi oamenii rezonabili, făcându-le doar câteva concesii de formă?" „Pusă aşa problema, teoretic, d-ta ai dreptate. Chestiunea este dacă ruşii sunt atât de naivi ca să se lase prostiţi şi să nu profite de faptul că le înlesnim noi jocul pentru a pune stăpânire definitivă pe ţară, bolşevizând-o şi punând în fruntea ei gunoaiele noastre, în care pot avea mai multă încredere decât în câţiva patrioţi raliaţi lor în ultimul moment. Eu, d-le doctor, n-aş risca să-mi iau o răspundere atât de mare faţă de poporul nostru". „Voi să nu vă închipuiţi că eu sunt atât de naiv să nu le bănuiesc jocul, ne-a răspuns

Lupu, însă am şi eu ac pentru cojocul lor". „Ce fel de ac mai poţi avea după ce veţi distruge partidul, singura forţă politică susceptibilă să li se opună, dovadă lupta disperată care o duce contra noastră pentru a ne slăbi. Moscova, care-i dirijează pe comunişti şi le pune la dispoziţie fondurile uriaşe pentru propaganda lor, ştie foarte bine că planul ei nu se poate realiza fără slăbirea partidului nostru, condiţiune *sine qua non*", a fost răspunsul meu. Profesorul Lupu s-a declarat complet de acord cu răspunsul meu. Lupu a rămas pe gânduri, renunţând să mai continue discuţia. N-am rămas la dejun la familia Lupu pentru că aveam musafiri acasă pe soţii Bujor, pe Buşniţă şi pe Liza[301] cu vărul meu Mihai Băcescu.

Când am ajuns acasă musafirii noştri erau deja sosiţi de o jumătate de oră. Înainte de a ne aşeza la masă am discutat o serie de măsuri în legătură cu activitatea Consiliului de administraţie al Pescăriilor Statului (Paridul). Buşniţă ne-a expus în câteva cuvinte ceea ce s-a realizat până acum şi ce mai rămâne de făcut. Bujor, pe care eu l-am numit preşedinte al acestui Consiliu de administraţie, are toată bunăvoinţa să activeze, însă nu prea cunoaşte problemele sub raportul lor practic. Nici Motaş nu se prea pricepe. Pe acesta l-am numit pentru că este înscris la social-democraţi şi trebuia să numesc pe cineva din partea F.N.D.-ului, însă m-am înşelat, pentru că am constatat că omul acesta n-are nici pricepere în acest domeniu şi nici caracter. E un oportunist pur şi simplu! Al treilea membru este vărul meu Mihai Băcescu, specialist, cu lucrări în acest domeniu şi care, împreună cu Buşniţă, reprezintă baza acestui consiliu. Bujor şi Motaş sunt mai mult decorativi. Ne-am înţeles ca în cursul săptămâniui viitoare să ţinem o şedinţă specială în legătură cu activitatea Paridului şi să dăm şi presei câteva explicaţii referitoare la importanţa pescuitului în ţara noastră. Această şedinţă va avea loc miercuri, 28 februarie, la ora 11.

În timpul mesei am discutat politică. Bujor, ca om cinstit de ce este şi care cunoaşte corectitudinea şi patriotismul nostru, n-are cuvinte pentru a-şi exprima indignarea lui faţă de „campania de murdării", cum zice el a „secăturilor fenediste". El spune că l-a chemat la dânsul pe Motaş şi i-a reproşat cum de nu ia atitudine şi să lămurească public pe colegii lui de partid asupra atitudinii imposibile a presei fenediste şi la rigoare chiar să demisioneze din partid în semn de desolidarizare. Motaş i-a răspuns că el a vorbit cu Titel

Petrescu şi cu Voitec şi că aceştia l-au asigurat că foarte curând se va termina cu acest dezmăţ. Bujor nu s-a mulţumit numai cu atât. A văzut şi el pe Voitec şi pe Titel Petrescu, cărora le-a exprimat indignarea lui că aceştia pot tolera o campanie „atât de odioasă faţă de oameni ca Maniu, Hudiţă şi ceilalţi fruntaşi ai partidului". Aceştia i-au dat acelaşi răspuns ca şi lui Motaş. Bujor e sigur că social-democraţii vor ieşi din F.N.D. „zilele acestea", deoarece „sunt şi ei indignaţi de metodele şi planurile comuniştilor". Titel Petrescu i s-a plâns lui Bujor că are dificultăţi în propriul său partid cu „indivizi care au fost câştigaţi de comunişti cu tot felul de promisiuni deşarte, dar că toţi aceştia vor regreta amar foarte curând trădarea lor". El crede că noi ar trebui „să-l cultivăm pe Titel Petrescu, acum cât el e furios la culme pe comunişti". I-am lămurit pe toţi asupra situaţiei politice cum o vedem noi, lucru care i-a bucurat pe toţi. Buşniţă este ceva mai sceptic. El ascultă regulat postul de Radio Moscova, în limba rusă, pe care el o cunoaşte perfect, ca basarabean. După dânsul, „ruşii sunt hotărâţi să bolşevizeze toate ţările căzute sub controlul lor militar şi că toate angajamentele luate de ei la Yalta le vor călca în picioare dacă anglo-americanii nu li se vor opune cu forţa". I-am răspuns că nu cred că aceştia au făcut atâtea sacrificii pentru a înlocui hitlerismul cu dictatura bolşevismului rusesc. Bujor e de acord cu mine. Evit să le spun că noi suntem hotărâţi să ne apărăm cu armele în mână independenţa, pentru a nu se ebruita acest lucru.

După plecarea musafirilor, pe la ora 4, m-am odihnit o oră şi ceva. Începusem să scriu la *Jurnal* când m-am trezit, pe la ora 6 cu Maniu şi Leucuţia. Leucuţia mă pune în curent cu rostul vizitei lor neanunţate. Trebuie să văd neapărat pe Negel, cel mai târziu mâine dimineaţă, deoarece veştile care le au ei despre atitudinea regelui nu sunt deloc bune. Se pare că în ultimul timp Tătărescu exercită o anumită influenţă asupra lui, folosind pentru aceasta anturajul din jurul regelui şi pe Ioaniţiu. Astăzi la ora unu Rădescu l-a văzut pe Maniu şi l-a informat că discuţia avută cu regele în cursul dimineţii nu i-a plăcut de loc şi că l-a găsit „alarmat de situaţie" în urma întrunirii fenediste de ieri după masă. Rădescu a recunoscut greşeala făcută interzicând întrunirea noastră, care ar fi putut foarte bine neutraliza efectul celei fenediste. Rădescu bănuieşte că Tătărescu a dat asigurări regelui că într-un eventual guvern al F.N.D.-ului, el ar juca un rol decisiv şi că el rămâne un slujitor credincios al Coroanei,

cu condiția ca ea să rămână deasupra partidelor şi să se elibereze de sub tutela compromițătoare a partidelor istorice, în special a lui Maniu. Tătărescu i-ar mai fi comunicat regelui şi informația că ruşii sunt hotărâți să nu mai admită nici un guvern în care Maniu să dispună de o majoritate, deoarece ei îl consideră un inamic primejdios. Tătărescu i-a mai comunicat că pentru ruşi cine se solidarizează cu Maniu este şi duşmanul lor.

Maniu l-a întrebat pe Rădescu de unde are aceste informații pe care el le consideră atât de sigure. Acesta i-a răspuns că are şi el informatorii lui la Palat şi că toate aceste argumente le ştie de altfel din gura lui Tătărescu, cu care s-a întâlnit ieri seară. Acesta l-a sfătuit şi pe dânsul să demisioneze şi să faciliteze formarea unui guvern fenedist, promițându-i că nu i se va întâmpla nimic şi că va fi liniştea cea mai completă a doua zi după constituirea lui. Tătărescu i-a mai spus că Dinu Brătianu nu are în jurul lui decât câteva fosile bătrâne, toți trei ambițioşi şi pe Gh. Brătianu, „un balast incomod", în timp ce întreg partidul merge cu el. „Singura primejdie o constituie Maniu şi echipa din jurul lui. Odată aceştia înlăturați, liniştea şi ordinea va fi restabilită în toată țara", i-a mai spus Tătărescu. El i-a declarat că la întrunirea de azi a partidului său, la Ploieşti, el nu va participa, pentru ca toată lumea să poată vedea unde este Partidul Liberal lângă el sau lângă „ramolitul de Dinu Brătianu, care a ajuns un simplu instrument în mâinile lui Maniu". Maniu a rămas cu impresia că Rădescu a rămas impresionat şi el de tot ce i-a spus acest şarlatan al vieții noastre politice. Maniu a căutat să-l convingă să continue lupta curajos şi să nu se potrivească acestui saltimbanc politic. Discutând cu el chestiunea rezistenței militare pentru cazul că ruşii ar face presiuni, Maniu a constatat că Rădescu pare ezitant, declarându-i că militarii consultați de el, printre care Sănătescu, Negulescu, Aldea[302] şi alții s-au arătat foarte sceptici, considerând acțiunea drept foarte riscantă. Maniu i-a atras atenția că dacă regele îl va vedea şi pe el ezitant, atunci e aproape sigur că şi el va ceda acestor amenințări prosteşti. „Lupta în care suntem angajați, i-a spus el, nu se poate câştiga decât cu oameni hotărâți să riște şi viața pentru apărarea țării". Rădescu i-a promis la plecare că el e dispus să continue lupta „fără şovăire", dar că el a fost nevoit să-l previe pentru a-şi lua măsurile de rigoare. În adevăr, situația este destul de gravă!

Maniu îl are pe Leucuția, în al cărui apartament locuiește și cu mașina căruia merge peste tot, drept cel mai sincer confident. Pe mine mă are drept colaboratorul lui principal, față de care el n-are nici un secret și mă găsește singurul succesor la șefia partidului în situația de azi. Aflu de la el că în cazul că Rădescu ar șovăi și nu și-ar lua răspunderea unei rezistențe militare, el are de gând să propună regelui, de acord cu Dinu Brătianu, înlocuirea lui printr-un alt general, Racoviță, Aldea sau Niculescu[303] de la Palat. Pe Sănătescu și pe actualul ministru de Război Negulescu el îi socoate prea slabi pentru aceste timpuri. În realitate, Maniu este pentru un guvern neutru, dacă social-democrații ies din F.N.D., prezidat eventual de președintele Casației. Discutăm apoi formula unui astfel de guvern, revenind la persoanele care trebuiau să facă parte din el, înainte de formarea celui de azi, sub Rădescu. Ne împărțim rolurile cu Leucuția în privința persoanelor pe care trebuie să le prevenim despre intențiile noastre.

Caut la telefon pe Negel și aflu că e plecat la Sinaia și că se va întoarce în cursul nopții. Rămâne deci să-l caut mâine dimineață. Pe la 7 îmi telefonează Rădescu că mâine după masă la 6 a hotărât să convoace o ședință a Consiliului de Miniștri. Maniu și Leucuția cred că el s-a înțeles probabil cu Titel Petrescu și caută o soluție de compromis. Decidem ca noi să-l sprijinim pe Rădescu.

Trecem apoi la analizarea situației din partid. Eu îi pun în curent cu discuția avută cu Lupu și apoi cu incidentul de ieri la dejun cu Pavlov. În ce privește Lupu, Maniu este convins că nu are absolut nici o șansă, dar că pentru a-l împiedica să facă vreo prostie e bine să știe că partidul nu se opune să-i dea concursul dacă obține sprijinul F.N.D.-ului. Maniu acceptă că printre persoanele pe care le va propune el regelui să figureze și Lupu. Urarea lui Pavlov ca România să devină a 17-a republică sovietică nu surprinde nici pe Maniu, nici pe Leucuția, deoarece ei sunt convinși că acesta e planul Moscovei. Ei sunt de acord cu mine că nu ebruităm acest acest lucru pentru a evita un conflict cu Sovietele, însă să informez pe Berry și pe Stevenson, cu rugămintea să păstreze știrea numai pentru ei.

Trecând la reforma agrară, Maniu mă felicită pentru „buna inspirație" care am avut-o silind pe Mihalache să prezinte proiectul partidului ca bază de discuție în comisia agrară, creindu-se astfel o platformă puternică în concurența cu fenediștii. „Acum, zice Maniu,

toată lumea în partid este de acord că inițiativa noastră a fost foarte bună. Până și Mihalache, care la început s-a opus din răsputeri, crezând că noi ne pripim degeaba". Maniu e convins că dată fiind anarhia provocată de fenediști, cu împărțirea forțată a moșiilor, noul guvern care se va forma, fie cu Rădescu sau un alt general sau tehnician va trebui s-o realizeze conform proiectului nostru, adică să se realizeze exproprierea, iar împărțirea pământului să fie lăsată pe mai târziu, când vor putea participa la ea și ostașii de pe front. „Acesta este deja punctul de vedere al social-democraților și dacă e vorba să colaborăm cu ei, trebuie să-i silim și pe liberali să nu se mai opună", am spus eu. Maniu și Leucuția sunt de acord cu mine, fiind convinși că și Dinu Brătianu va fi destul de rezonabil ca să cedeze. Ne înțelegem la urmă ca mâine dimineață la ora 10 să ținem o ședință de birou la Mihai Popovici, în vederea publicării unui comunicat privitor la poziția partidului față de actuala criză politică. Maniu are deja pregătit un text pe care-l va propune biroului spre aprobare. Ne-am despărțit pe la 9 seara, după ce Milica le-a servit o gustare și prăjituri.

După plecarea musafirilor, am scris la *Jurnal*, am răsfoit presa și am ascultat Radio Londra.

„Arip"-ul de astăzi, analizând situația politică, e de părere că Rădescu nu mai poate evita demisia guvernului și că F.N.D.-ul este dispus să continue colaborarea cu Partidul Național-Țărănesc, însă nu „cu actuala echipă reacționară, ci numai cu cea sincer democrată din acest partid". După aceasta el prezintă un rezumat al întrunirii fenediste de ieri după masă. Megafoanele au difuzat în timpul întrunirii următoarele lozinci: „Jos guvernul! Vrem guvern F.N.D.! Jos sabotorii Armistițiului! Trăiască frăția de arme româno-sovietică! Trăiască regele, șeful armatei! Trăiască armata română! Trăiască armata sovietică! Trăiască presa sincer democratică! Vrem învățământ democratic!" etc. „S-a anunțat prin megafoane, continuă darea de seamă din „Arip", sosirea unei coloane alcătuită din gruparea național-țărănistă în frunte cu Anton Alexandrescu, care a aderat la F.N.D. Mulțimea a făcut o impresionantă manifestație de simpatie noilor aderenți". La tribună asistau: prof. Nicolau[304], ministrul Asigurărilor Sociale, Teohari Georgescu, R. Zăroni, Mihai Ralea, Constantinescu-Iași, Agiu, reprezentantul Uniunii Patrioților, Octav Livezeanu[305], directorul ziarului „Frontul Plugarilor",

profesorul secundar Bărbulescu, preotul Popescu-Moşoaia etc., etc. Adunarea a fost prezidată de profesorul secundar Pârvulescu, care a declarat printre altele că „ţara merge la prăpastie din cauza elementelor reacţionare în cap cu Rădescu" şi că trebuie venit un „guvern sincer democratic, care să îndeplinească cu hotărâre angajamentele luate faţă de Aliaţi". Anton Alexandrescu a explicat pentru ce a aderat la F.N.D. împreună cu prietenii lui, pentru că „ţărănimea nu mai vrea să fie instrument de batjocură a elementelor reacţionare care îndeamnă la ură"*. Ceilalţi vorbitori au repetat sloganele F.N.D.-ului, ca nişte mameluci. Teohari Georgescu a fost cel mai obraznic dintre toţi. După ce a repetat şi el că Rădescu e complice cu miniştrii reacţionari din guvern, reprezentanţi ai partidelor istorice, a declarat mereu, după „Arip", că „Rădescu este o nulitate şi că toate actele lui sunt inspirate de Iuliu Maniu". El a declarat că „F.N.D.-ul respinge ideea unor alegeri cu jandarmi şi cu armată şi că va demonstra că ştie să-şi impună voinţa" („Arip", p. 4). În moţiunea votată la sfârşitul adunării, se spune că poporul va duce lupta mai departe „până la doborârea lui Rădescu şi a clicii reacţionare în frunte cu Iuliu Maniu". „Salutăm reforma agrară pe care o fac azi ţăranii, continuă Moţiunea şi cerem îngheţarea preţurilor. Trimitem salutul nostru ostaşilor de pe front. Jos Rădescu. Moarte fasciştilor" („Arip", p. 4). „Arip"-ul povesteşte în continuare cum s-a desfăşurat demonstraţia din faţa Palatului şi face un rezumat al discursurilor ţinute de Gheorghiu-Dej şi Pătrăşcanu. La toată această întrunire din Piaţa Naţiunii, ca şi la demonstraţia din faţa Palatului, Partidul Social-Democrat a fost complet absent.

Ruşii au anunţat de vreo zece zile că au cucerit oraşul Breslau, pentru ca azi să spună că trupele lor luptă încă în centrul oraşului. Londra anunţă „bombardamente îngrozitoare" asupra oraşelor principale germane în ultimele zile, printre care Berlinul şi Münchenul. În fine, Churchill a convins Turcia să declare şi ea război Germaniei, azi, la spartul târgului. Cred că Sovietelor nu le convine acest lucru, deoarece, intrând în război, acestea nu-i mai pot pretinde revizuirea Convenţiei Strâmtorilor şi alte concesii pe care altfel

---

* Adică eu, care sunt reacţionar şi îndemn ţărănimea la ură! De unde a aflat secătura aceste lucruri?! (n.a.).

anglo-americanii ar fi fost siliți să le accepte. Sunt convins că acest lucru l-a urmărit Churchill.

Aviația americană a bombardat ieri orașul Tokyo cu 200 suprafortărețe, în timp ce alte sute de bombardiere au atacat instalațiile militare și aerodromurile din împrejurimi. Hotărât, războiul se apropie de sfârșit, iar noi avem de luptat din greu să scăpăm de bolșevizare.

Luni, 26 februarie 1945

La minister la ora opt. Rezolv chestiuni curente. L-am chemat pe Grigore Popa la minister la ora 8^{30} și l-am prevenit să fie gata pentru cazul că s-ar forma un guvern de tehnicieni să ia Ministerul Învățământului. A acceptat bucuros! La fel, Odobești eanu, pentru Ministerul Agriculturii. Grigore Popa e sincer scandalizat de „propaganda neruşinată" a comuniștilor și agenților lor. El e de părere că toți gazetarii care semnează astfel de articole calomnioase ar trebui dați în judecată și condamnați la maximum de pedeapsă. La fel, directorii de ziare unde se publică „astfel de murdării". El e de părere că ar trebui modificată legea presei în sensul că statul are dreptul să controleze de unde vin banii necesari pentru apariția unui ziar. Popa, ca și Odobești eanu sunt indignați că indivizi ca Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu și toți colaboratorii lui Carol și Antonescu nu sunt încă arestați și judecați. „Dacă erau arestați și judecați la timp, nu i-am mai vedea azi participând la întruniri și acuzând tocmai ei pe aceia care au rămas statornici în slujba țării. Sfântă este zicala, termină el, că pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești". Grigore Popa e furios pe toți colegii noștri care au aderat la F.N.D. și se gândește serios cum ar trebui sancționați „la încheierea socotelilor". E indignat în special pe Hulubei[306] și pe C. Bordeianu, care au trecut cu arme și bagaje de partea lui Stoilov, „împuternicitul comuniștilor pentru a face prozelitism în Universitate". Bietul Hulubei, speră să i se ierte astfel colaborarea lui cu regimul Antonescu, iar Bordeianu aceea de a fi făcut parte, împreună cu Parhon, din Consiliul de administrație al Societății germane de import de articole de

farmacie*. Când îl frecventam în timpul lui Antonescu, eu şi Grigore Popa nu cunoaşteam aceste lucruri.

La ora 10^{30} am ajuns la Mihai Popovici, la şedinţa de birou. Când am ajuns eu, şedinţa începuse. Erau prezenţi toţi membrii biroului, plus miniştrii titulari. Penescu făcea o dare de seamă a întrunirii de ieri, la Ploieşti, a prietenilor lui Tătărescu şi a proiectului de reformă agrară pe care acesta l-a anunţat printr-o scrisoare trimisă lui Bejan. Penescu se întreabă pentru ce Tătărescu n-a participat la această întrunire, care a fost prezidată de prietenul lui, Bejan. Îi răspunde Leucuţia. „Licheaua îşi dă aere de şef al Partidului Liberal, zice el, şi pentru a-şi încânta cei câţiva partizani, îi ia de sus, spunând în scrisoarea către Bejan că „grave evenimente mă împiedică să fiu azi în mijlocul d-voastră, ca şi cum ar fi deja buric al pământului". S-a făcut haz şi s-a închis discuţia asupra acestui gangster al politicii noastre.

A vorbit apoi Mihalache, care l-a întrebat pe Maniu. „Ce ne facem, d-le preşedinte. Ţara este în plină anarhie; cum ieşim din haosul de azi, căci aşa nu mai putem merge". Drept răspuns, Maniu a citit textul unui comunicat, rugând biroul să-l aprobe pentru a fi publicat în ziare. Comunicatul constată cu regret interzicerea întrunirii noastre de către Rădescu, căci ar fi arătat ţării şi lumii întregi „un prilej de comparaţie justă între calitatea şi puterea partidului nostru, chiar şi în masele muncitoreşti şi între tumultul de oameni terorizaţi, pe care-i manevrează F.N.D.-ul". După ce condamnă manevrele F.N.D.-ului, anarhia şi dezordinea pe care le provoacă în ţară, Comunicatul subliniază asemănarea între procedeele gardiste de pe vremuri, când şi aceştia, ca şi fenediştii de azi, încearcă să facă revoluţie, în timp ce reprezentanţii lor fac parte din guvern. Partidul protestează „în contra acţiunii inconştiente a elementelor care au produs tristele întâmplări din ziua de 24 curent. El protestează împotriva scoaterii muncitorilor prin teroare la manifestaţiunile politice ale F.N.D.-ului. Partidul protestează în contra încercării condamnabile de a determina armata la acte de indisciplină". În continuare, „Partidul Naţional Ţărănesc constată că totalitatea poporului românesc, cu excepţia câtorva persoane care nu pot în alt mod să ajungă la suprafaţă, este iubitoare de ordine, de

---

* Romigefa (n.a.).

muncă şi de progres social paşnic". Se atrage atenţia tuturor cetăţenilor „să-şi păstreze calmul, patriotismul curat şi iubirea de ordine şi să nu se lase terorizată ori împinsă în aventuri şi nici să intre în organizaţiuni improvizate, menite să camufleze tendinţe cu totul străine de interesele superioare ale naţiunii române". Aplauzele noastre unanime au ţinut loc de discuţii. Comunicatul va fi publicat chiar azi de ziarul nostru „Dreptatea", într-o ediţie specială.

Interesant că şi Lupu l-a aprobat fără rezerve. Cel mai încântat însă a fost Mihalache, care a ţinut să blameze acţiunea „neroadă" a lui Anton Alexandrescu şi a celor câţiva „caraghioşi" din jurul lui. El a propus să se publice o notiţă scurtă în „Dreptatea", în care să se arate că „mediocritatea acestor indivizi, nesatisfăcută în partidul nostru, ar putea fi răsplătită acum de către F.N.D., în căutare de secături politice". Printre aceştia Mihalache a pomenit pe Tiberiu Tomescu, Ion D. Ion şi Ion Simion. Ceilalţi şapte au fost eliminaţi din partid încă de pe vremea lui Carol. Lupu, care şedea lângă mine, îmi şopteşte: „şi aceştia au fost ridicaţi în partid tot de Mihalache". „N-a avut niciodată mână bună la oameni", i-am răspuns eu tot în şoaptă.

Lupu întreabă pe Maniu dacă Rădescu mai are vreo şansă să rămână prim-ministru. Înainte de a-i răspunde el a intervenit Mihalache, spunând că, desigur, „lepădăturile comuniste ar vrea să demisioneze, însă noi trebuie să-l susţinem până în pânzele albe". „Noi şi liberalii i-am promis tot concursul nostru, a spus Maniu, însă e de văzut dacă în situaţia de azi el mai poate conta pe sprijinul regelui şi eventual al social-democraţilor, pentru a lua măsurile militare drastice în vederea restabilirii ordinii. Situaţia în ţară se deteriorează pe zi ce trece şi trebuie luate măsuri urgente pentru ca să se pună capăt anarhiei înainte de o eventuală intervenţie a Sovietelor". „Asta ne-ar mai lipsi", îl întrerupe Mihalache. „Noi nu trebuie să ne îndoim o clipă de scopul pe care îl urmăreşte Moscova de a crea în ţară acel climat de anarhie care să-i permită o intervenţie sub pretext că restabileşte liniştea în spatele frontului. Cine pierde din vedere acest lucru înseamnă că nu înţelege nimic din tot ce face şi tot ce scrie adunătura de gunoaie politice strânse de comunişti în jurul partidului lor! Credeţi d-voastră că nenorociţii aceştia de comunişti, continuă Maniu, sunt chiar atât de lipsiţi de inteligenţă şi simţ politic ca să nu înţeleagă monstruozitatea pentru ei de a colabora cu

sprijinitorii lui Carol şi Antonescu dacă nu i-ar forța stăpânii lor de la Moscova? Indivizi ca Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu reprezintă un balast moral şi politic atât de grav pentru Partidul Comunist, încât numai dependența lui totală față de Soviete îl sileşte să înghită aşa şopârle. Moscova i-a susținut, le-a dat bani, le pune şi azi la dispoziție toate fondurile de care are nevoie în propaganda lor şi ei sunt obligați să facă ceea ce li se comandă. Moscova are nevoie de zgomot, de anarhie, de un număr cât mai mare de farsori politici pentru a se apăra în fața lui Roosevelt şi Churchill că Partidul Comunist are în jurul său lume multă, foşti miniştri, foşti deputați, până şi un prim-ministru, pe Ghiță Minciună. Sovietele ştiu foarte bine că toți aceştia sunt nişte şarlatani politici şi că nu reprezintă nici o putere politică. Tocmai de aceea îi susțin, căci cu cât sunt mai compromişi cu atât vor fi mai slugarnici şi mai uşor de dirijat de guvernul sovietic. Aceasta este realitatea şi noi trebuie să strângem rândurile mai mult ca oricând pentru a face față acestei mari primejdii care ne aşteaptă. Țara este cu noi. Singurul lucru care contează este să fim uniți, căci în felul acesta suntem siguri de biruință". Prin ultimele sale cuvinte sunt convins că Maniu se gândea la Lupu, de care e mereu îngrijorat să nu se lase ademenit de fenedişti.

În timp ce vorbea Ghiță Pop despre situația presei noastre de partid, am fost chemat la telefon de Milica să-mi comunice că m-a căutat Negel, care i-a spus că mă aşteaptă la biroul lui de la Palat la ora 12. Informându-l pe Maniu că plec să-l văd pe Negel, el mi-a repetat ceea ce-mi mai spusese, să caut neapărat să aflu ce gândeşte regele despre criza politică şi să-l întreb pe Negel când l-ar putea vedea pe suveran.

La ora 12 precis am ajuns la Negel. Stau la el o oră. S-a întors şi regele în dimineața aceasta de la Sinaia. Negel se arată foarte îngrijorat de situație. El crede că Rădescu nu se mai poate menține decât numai în cazul că social-democrații o rup cu F.N.D.-ul, lucru de care el se îndoieşte, întrucât Titel Petrescu „este foarte slab şi ezitant şi nu mai este nici el stăpân pe partidul său". Negel are informații că mai toți prietenii lui Titel Petrescu l-au părăsit, trecând de partea comuniştilor. El este apoi alarmat de acțiunea lui Tătărescu, „care a reuşit să stabilească unele contacte cu anturajul regelui prin oamenii mamei sale şi prin Ioanițiu, care e trup şi suflet pentru o înțelegere cu F.N.D.-ul". Negel spune că a discutat pe larg cu regele ieri după masă

toate aspectele crizei actuale şi că impresia lui este că suveranul este ezitant şi că ar dori să evite complicaţiile cu Sovietele. La ultimul dejun de la Palat, la care au fost invitaţi Vinogradov şi colaboratorii apropiaţi, aceştia şi-au arătat „îngrijorarea lor faţă de agitaţiile din ţară în legătură cu aplicarea Armistiţiului". „Regele a avut totuşi curajul să spună lui Vinogradov, zice Negel, că agitaţia e superficială şi că este opera unor elemente iresponsabile". „Totuşi trebuie luate măsuri pentru restabilirea ordinei peste tot, i-a replicat Vinogradov şi am impresia că generalul Rădescu a cam pierdut frânele din mână". Regele l-a apărat pe Rădescu, spunând ruşilor că cei care l-au susţinut mai mult la desemnarea lui ca prim-ministru au fost tocmai comuniştii şi aliaţii lor. Vinogradov n-a mai insistat. „Regele, mama lui şi câţiva intriganţi mărunţi ca Ioaniţiu, Stârcea etc. se arată foarte sensibili la argumentul folosit de Tătărescu, continuă Negel, că monarhia trebuie să fie deasupra partidelor şi nu prizonierul lor. În felul acesta perfid, Tătărescu se prezintă ca susţinătorul acestei concepţii şi drept garant al unei colaborări loiale a F.N.D.-ului cu monarhia. Din discuţiile avute de mai multe ori cu regele şi cu mama lui am înţeles, continuă Negel, că ei sunt foarte sensibili acestui argument". Negel spune că el a căutat tot timpul să le atragă atenţia atât regelui Mihai cât şi mamei sale că Tătărescu este un şnapan politic, un simplu aventurier politic, iar comuniştii, dacă ar ajunge vreodată stăpâni pe situaţie, ar înlătura monarhia care nu le inspiră încredere nici lor şi nici mai ales stăpânilor lor, Sovietele. Negel mă roagă să atrag atenţia lui Maniu asupra „acestei primejdii" şi să vadă mai des pe rege şi pe mama lui. Ne-am înţeles să aranjeze pentru mâine dimineaţă o audienţă a lui Maniu la rege.

La ora unu şi jumătate am ajuns la Dinu Brătianu, unde era invitat la dejun şi Maniu. Era prezent şi Rădescu. Când am intrat eu, Rădescu făcea o expunere asupra situaţiei politice şi a măsurilor luate pentru a repune în funcţiune pe prefecţii şi primarii înlocuiţi cu forţa de fenedişti. Acolo unde prefecţii şi primarii s-au dovedit slabi sau laşi, ei vor fi înlocuiţi cu militari energici dintre cei care nu sunt în activitate. Trecând la criza politică, el a povestit discuţiile din cursul zilei de ieri şi din dimineaţa aceasta cu Titel Petrescu, spunând în concluzie că el pune mare nădejde pe înţelegerea cu acesta, deşi ştie foarte bine că marea majoritate a social-democraţilor îi fac dificultăţi şi nu vor să se desprindă de comunişti. Titel Petrescu i-a spus în

dimineața aceasta că trei dintre prietenii lui, în care avea atâta încredere, au luat poziție în contra lui, anunțându-l că ei sunt decişi să rupă partidul dacă el hotărăşte ieşirea din F.N.D. Aceştia sunt: Rădăceanu, Tudor Ionescu şi slovacul de Voitec, creatura şi omul de casă al lui Titel Petrescu. Rădescu a văzut în dimineața aceasta şi pe rege şi a rămas cu impresia că el n-ar dori o schimbare de guvern „o săptămână, două" şi că ar prefera ca guvernul actual să poată ajunge la un *modus vivendi* cu fenediştii. „Aceasta este şi părerea lui Titel Petrescu", a spus Rădescu.

I-a răspuns Dinu Brătianu. El a insistat asupra necesității de a se pune capăt anarhiei „cât mai repede cu putință pentru a evita o intervenție sovietică". Prelungirea acestui guvern cu încă o săptămână, două, Brătianu o găseşte „primejdioasă", afară „dacă comuniştii, presați de social-democrați, ar înceta dezordinile". „În orice caz, armata trebuie să restabilească ordinea imediat, căci altfel mergem la dezastru", a declarat Brătianu.

Eu am rugat pe Maniu ca înainte de a-şi spune cuvântul să-mi permită să le povestesc discuția avută cu Negel cu o oră mai înainte. Le-am repetat cât mai exact posibil argumentele lui Negel şi răspunsul meu. Au rămas toți impresionați. Primul a vorbit Rădescu. „Tot ce a spus Negel este perfect exact, a început el, pentru că licheaua de Tătărescu mi-a vorbit şi mie în acelaşi sens, de mai multe ori, căutând să mă câştige şi pe mine la ideea că regele trebuie scos de sub influența partidelor istorice şi că el trebuie să găsească o posibilitate de colaborare şi cu F.N.D.-ul. Ştiu, continuă Rădescu, că puşlamaua aceasta se face forte să-i garanteze regelui cea mai completă supunere din partea comuniştilor, crezându-l atât de naiv ca să nu ştie că ei urmăresc înlăturarea monarhiei, aşa cum le porunceşte Moscova". Rădescu spune că el a discutat de două ori cu regele această teză a „şarlatanului de Guță" şi că i-a servit acelaşi argument ca şi mine, că numai partidele istorice, constituționale şi monarhice, îi pot garanta tronul şi existența monarhiei.

Dinu Brătianu l-a atacat violent pe Tătărescu, întrebându-se cum „un astfel de şarlatan, nelipsit din casa d-nei Lupescu[307] şi din biroul lui Urdăreanu[308] mai poate fi luat în serios de regele Mihai şi de mama lui, care au avut atât de suferit de pe urma politicii lui Carol şi a acestui aventurier slugarnic şi fără un pic de conştiință". El se arată hotărât să-i vorbească „răspicat" regelui la prima audiență

despre „ruşinea că acest nemernic să nu fie încă în închisoare şi de a mai găsi până şi uşi deschise la Palat". Brătianu susţine în continuare că „toată banda de nemernici din jurul lui Bejan", adunată duminică la Ploieşti, nu reprezintă decât „pleava morală a Partidului Liberal, indivizi care au prădat ţara ani de-a rândul, alături de Carol şi de Tătărescu".

„Când eu am propus în Consiliul de Miniştri arestarea acestui bandit, reprezentanţii d-voastră, d-le Brătianu s-au abţinut de la vot, iar dl. general Rădescu a făcut la fel", i-am replicat eu. „Ştiu, a fost o greşeală, o mare greşeală din partea noastră, care va trebui reparată cât mai repede cu putinţă", a recunoscut Brătianu.

Maniu a vorbit la urmă, susţinând şi el că ordinea trebuie restabilită imediat, iar dacă Titel Petrescu ezită să iasă din F.N.D., guvernul să fie remaniat, înlocuindu-se miniştrii fenedişti prin socialişti, independenţi sau tehnicieni şi că „regele trebuie forţat să accepte această soluţie". Brătianu şi Rădescu se declară de acord cu această formulă. Rădescu spune că la şedinţa de la ora 6 de azi el va vedea ce spun comuniştii şi dacă social-democraţii mai rămân în F.N.D., mâine dimineaţă el va raporta regelui care-i situaţia şi va cere înlocuirea miniştrilor fenedişti care refuză colaborarea cu el pentru restabilirea ordinii.

În timpul dejunului, care n-a durat decât trei sferturi de oră, mi s-a telefonat de acasă să-l caut pe Negel între 2 şi 3, la numărul său de acasă. Telefonându-i pe la 2[40], el mi-a spus că audienţa lui Maniu e fixată pentru ora 11 mâine dimineaţă. Brătianu i-a telefonat după mine, cerând şi el audienţă după Maniu. Negel îi va comunica rezultatul după ora 6, după ce va vorbi cu regele.

La urmă s-a discutat situaţia militară de pe fronturi. Brătianu e mirat de încetineala cu care înaintează anglo-americanii pe frontul occidental şi pe cel din Italia. Rădescu îi răspunde că armata germană, cu toate dezastrele suferite, „îşi păstrează încă moralul şi superioritatea netă faţă de Aliaţi, care au repurtat toate victoriile de până acum, numai datorită superiorităţii lor tehnice şi mai ales aviaţiei care le-a distrus industria şi le-a dat peste cap toată economia. Cât timp această armată mai are hrană şi muniţii, continuă Rădescu, ea continuă să fie primejdioasă pentru Aliaţi. De aceea aceştia avansează cu mare prudenţă". Rădescu nu exclude posibilitatea ca războiul din Europa să mai dureze până la toamnă şi „poate chiar cu

surprinze". El ca şi Sănătescu şi marea majoritate a militarilor noştri nu exclud cu totul o înţelegere de ultimă oră cu nemţii pentru a nu lăsa Germania pe mâna Sovietelor. Maniu şi cu mine am căutat să-l aducem cu picioarele pe pământ. Nu ştiu dacă l-am convins, căci el a tăcut, iar Brătianu la fel. Ne-am despărţit pe la 3[30].

Şedinţa Consiliului de Miniştri la ora 6. Suntem prezenţi ţărăniştii, liberalii, iar de la fenedişti numai Groza şi Gheorghiu-Dej. Pătrăşcanu se zice că-i bolnav. Vişoianu evită şedinţele grele pentru a nu fi silit să ia atitudine „ca om al regelui", cum pretinde el. E suspectă absenţa social-democraţilor. Rădescu deschide şedinţa la 6 şi un sfert. Explică măsurile care le-a luat pentru asigurarea ordinei, aruncând toată vina pe Partidul Comunist, care „speră să pună mâna pe putere prin violenţă, el care, în afară de sprijinul Sovietelor, nu dispune de nici o forţă în ţară, fiind detestat de toată lumea". „Totuşi, în interesul menţinerii bunelor raporturi cu Sovietele, continuă Rădescu, eu sunt dispus să colaborez mai departe cu toate cele patru partide din actualul guvern, cu condiţia, bineînţeles, ca ele să se angajeze să menţină ordinea legală în stat, să aplice Armistiţiul şi să continue loial războiul. Altfel, eu voi cere regelui înlăturarea din guvern a partidelor care nu-şi pot lua aceste angajamente".

I-a răspuns Groza, care a căutat să explice poziţia partidelor din F.N.D. faţă de problemele la ordinea zilei: reforma agrară, epurarea administraţiei de elementele hitleriste şi fasciste, arestarea criminalilor de război, sabotarea însămânţărilor, a Armistiţiului şi a războiului. „Partidele din F.N.D., a precizat Groza, nu fac altceva decât să sprijine nemulţumirea generală a populaţiei, pe care o găsesc justificată faţă de întârzierea şi reaua credinţă, în unele cazuri, cu care se rezolvă toate aceste probleme". Rădescu l-a întrerupt, reproşându-i „lipsa totală de sinceritate şi de acel minimum de loialitate al unor miniştri fenedişti faţă de colegii lor din guvern". „D-ta, a continuat Rădescu, chiar în cele câteva cuvinte pe care le-ai pronunţat, ai spus un neadevăr, înglobând printre autorii tuturor dezordinilor din ţară şi pe reprezentanţii Partidului Social Democrat care, în realitate, este singurul partid din F.N.D. ce reprezintă ceva printre muncitori şi care sunt în divergenţă totală cu metodele comuniştilor. Cât despre nemulţumirea poporului, toată lumea ştie cine este în fruntea celor pretinşi nemulţumiţi, cine-i îndeamnă şi cine le pune la dispoziţie

bani şi arme pentru a crea astfel de dezordini". Groza n-a mai răspuns.

A vorbit apoi Gheorghiu-Dej. „Noi nu ne mai înţelegem, a început el, o colaborare cu d-voastră nu mai este posibilă şi de aceea în interesul ţării d-voastră trebuie să demisionaţi imediat". I-am răspuns eu, spunându-i că s-a făcut o imensă greşeală încă de la început când, la cererea lui Sănătescu, noi şi liberalii am acceptat ca F.N.D.-ul să ocupe şase locuri în guvern, ba şi vicepreşedinţia guvernului, când în realitate el nu avea drept decât la maximum două locuri, câte unul pentru comunişti şi social-democraţi. Frontul Plugarilor era o simplă organizaţie pe hârtie, el dispunând doar de 2–300 de membri, în timp ce comuniştii doar 100, 150 mai mult. Groza a încercat să conteste afirmaţia mea, declarând că la alegerile din Hunedoara din 1935, Ghiţă Pop, care a fost ales, a putut să constate „forţa electorală a partidului său". „Dacă 2–300 de voturi ale Frontului Plugarilor în acea alegere reprezintă o forţă electorală faţă de cele 30 000 de voturi cât mi le-a dat partidul meu, i-a răspuns Ghiţă Pop în hohotele de râs ale celor prezenţi, atunci desigur, partidul tău, dragă Petre, este o mare forţă". Gheorghiu-Dej mi-a răspuns şi el că dacă Partidul Comunist avea puţini membri înscrişi regulat, în realitate el avea mai mulţi partizani în masele muncitoreşti, care nu îndrăzneau să se afişeze pe faţă de teama persecuţiilor. I-am răspuns că a doua zi după 21 iunie, după încheierea Blocului Democrat, i-am cerut lui Constantinescu-Iaşi să-mi dea lista persoanelor din Partidul Comunist care să intre în comitetele cetăţeneşti cu reprezentanţii celorlalte trei partide. El n-a putut să-mi aducă decât o listă de vreo 17 nume, dintre care numai patru pentru Capitală şi restul de 13 pentru Ploieşti, Arad, Timişoara etc., explicându-mi că partidul dispune şi de alte cadre, dar nu e complet sigur de ele dacă nu sunt agenţii Siguranţei. „Şi astăzi, d-voastră, i-am spus eu, aveţi îndrăzneala să cereţi puterea când sunteţi şi în divergenţă totală cu colegii social-democraţi. Pe cine credeţi d-voastră că puteţi prosti?". Adresându-mă generalului Rădescu i-am spus că noi, naţional ţărăniştii, îl susţinem mai departe şi întrucât sunt sigur că şi liberalii vor face la fel, el poate foarte bine proceda la o remaniere, scoţând elementele de dezordine din guvern. Bebe Brătianu a luat ultimul cuvântul, declarând, în numele Partidului Liberal, că „dacă comuniştii şi asociaţii lor nu renunţă la metodele

lor, atunci şi el se declară de acord cu propunerea colegului Hudiţă". Aplauzele miniştrilor ţărănişti şi liberali au pus capăt discuţiei. Rădescu a suspendat şedinţa.

Am trecut apoi în biroul lui Rădescu, eu, Ghiţă Pop şi Bebe Brătianu, unde am continuat discuţia aproape o oră. Rădescu ne-a mulţumit pentru sprijinul nostru, spunându-ne că mâine dimineaţă la ora 9 va vedea pe rege şi-i va propune remanierea guvernului. În seara aceasta el speră să aibă şi răspunsul definitiv al lui Titel Petrescu. În discuţia care a urmat, Bebe Brătianu a încercat să-l convingă pe Rădescu să mai amâne cu 24 de ore remanierea, în speranţa că totuşi s-ar putea evita o ruptură definitivă cu comuniştii, şi aceasta numai pentru a menaja Sovietele. El crede că „după răfuiala de astăzi", mai ales dacă social-democraţii părăsesc F.N.D.-ul, comuniştii, rămânând izolaţi, ar putea reveni asupra atitudinii lor. Ghiţă Pop şi Rădescu s-au declarat contra oricărei amânări. Eu am fost de părerea lor, declarând că deja s-a pierdut prea mult timp pentru a mai risca vreo amânare, întrucât Sovietele pot interveni, lucru care ar complica şi mai mult soluţionarea crizei. „În cazul acesta, zice Rădescu, noi vom rezista la nevoie cu armele". „Desigur, aşa trebuie făcut, am spus eu, însă repet că e mult mai uşor să punem Sovietele în faţa unui fapt împlinit, decât să le refuzăm după ce vor interveni, mai ales că trebuie avut în vedere situaţia regelui, care trebuie menajat. Până la urmă ne-am înţeles ca problema remanierii să fie definitiv tranşată mâine dimineaţă, după audienţele lui Maniu şi Brătianu.

Am ajuns acasă pe la 9 noaptea. Am trecut în *Jurnal* punctele principale ale activităţii din cursul zilei, după care am răsfoit presa şi am ascultat Radio Londra. În ziarul nostru „Dreptatea" de azi a apărut Comunicatul partidului, pe care-l anexez *Jurnalului* zilei de azi. În el a apărut şi comunicatul privitor la grupul Anton Alexandrescu, eliminat din partid. În acelaşi număr al ziarului a apărut şi un articol despre trecutul scandalos al excrocului Virgil Economu, sub titlul „Cine este conducătorul inginerilor agronomi democraţi". Articolul nu e semnat, el fiind scris de Julea, directorul Producţiei vegetale din Ministerul Agriculturii, care-i cunoaşte foarte bine trecutul lui de şnapan şi excroc. Julea l-a trimis fără să mă consulte administraţiei ziarului „Dreptatea". Acest articol va fi şi el publicat în Anexa *Jurnalului* meu pe anul 1945, ca şi articolul lui

Chirtoacă din „Scânteia" de azi, intitulat „Poporul hotărăşte". Individul continuă să-l atace pe Rădescu şi „pe colaboratorii lui apropiaţi, Hudiţă şi Leucuţia". Chirtoacă îi dă înainte cu acuzaţia lui „că oameni ca mine, ca Leucuţia, Negel sau Penescu nu ne deosebim în fond de generalul Antonescu, care a folosit aceleaşi metode antidemocratice de guvernare". Individul are neruşinarea să-l acuze pe Maniu că el l-a îndemnat pe Rădescu să ţină discursul celebru de la „Aro", când în realitate nici unul dintre noi n-am ştiut absolut nimic despre intenţiile generalului. Reaua credinţă a acestor oameni depăşeşte orice închipuire. Să te mai miri că pentru ei Rădescu nu mai este astăzi decât „un simplu călău", care a asasinat manifestaţiile fenediste din faţa Palatului?!

În ziarul „Drapelul" al lui Tătărescu citesc şi atacul grosolan al iorghistului Petre Ţopa[309] în contra „reacţionarului Maniu, care a fost aliatul legionarilor". Acesta a participat la întrunirea de la Ploieşti, unde a declarat că partidul iorghist aderă şi el la acţiunea grupării lui Tătărescu. Să vedem ce spun ceilalţi iorghişti, care nu sunt toţi secături oportuniste cu acest neruşinat. Zilnic se adevereşte tot mai mult că apele tulburi ridică totdeauna la suprafaţă gunoaiele cele mai ordinare.

Marţi, 27 februarie 1945

La 8 la minister. Rezolv chestiunile curente, iar la 9 la Maniu, unde găsesc pe Lupu şi pe Mihalache, plus Ghiţă Pop şi Leucuţia. Toţi discutau evenimentele la ordinea zilei, iar Mihalache şi Lupu doar nu se certau deabinelea pe chestiunea dacă Rădescu mai trebuie sprijinit sau nu. Lupu consideră imposibilă menţinerea lui la putere, „deoarece, zicea el, cum comuniştii, susţinuţi de ruşi, nu cedează restabilirea ordinii, aşa cum o vrea Rădescu, înseamnă război civil, şi apoi, continuă el, un guvern fără ei este imposibil în condiţiile de azi, iar un guvern de militari şi tehnicieni este şi mai imposibil. Numai un guvern politic, format din toate forţele democrate şi pe baza unui program acceptat de toată lumea poate salva ordinea şi liniştea fără care mergem la dezastru". Era vizibil că tot ce susţinea Lupu se învârtea în jurul ideii că el ar fi cel indicat să prezideze acest guvern. Mihalache, care nici nu voia să audă de aşa ceva, îl combătea furios, aproape fără să-şi mai supravegheze expresiile, susţinând că Rădescu

„trebuie susținut cu orice preț, lăsându-i și libertatea în cadrul remanierii care va face-o, să-și aleagă singur persoanele din partidul nostru, cu care vrea el să colaboreze". Cum Lupu insista că Rădescu nu se mai poate menține la guvern, Mihalache îl susținea și mai mult, combătând energic argumentul lui, spunându-i la un moment dat că „d-ta ai avut toată viața slăbiciunea pentru bolșevici". „Dacă eu aș fi fost ascultat la timp n-am fi ajuns la situația de azi, i-a răspuns Lupu. D-ta, d-le Mihalache, nu vezi nici azi realitatea. Noi ne jucăm cu focul și nu vrem să judecăm situația cu ochii deschiși, riscând astfel să ne trezim sub ocupație rusească definitivă". „Mai bine ocupația rusească decât guvernarea guvernelor noastre", i-a răspuns Mihalache. „Aceasta-i părerea d-tale, însă eu cred că nu este și a partidului", i-a replicat Lupu.

Discuția amenințând să degenereze în ceartă, a intervenit Maniu, punându-i capăt. El a spus că la audiența de la azi la rege a lui și a lui Brătianu „probabil se va ajunge la o soluție rezonabilă, care să pună capăt crizei politice".

Ședința a fost suspendată, întrucât Maniu trebuia să plece la Palat. În timp ce Lupu se întreținea cu Ghiță Pop și cu Leucuția, s-a apropiat de mine Mihalache pentru a mă ruga „să am grijă de Lupu, să nu facă vreo prostie". L-am asigurat că noi ne-am angajat în ședința Consiliului de Miniștri de ieri seară să-l susținem categoric pe Rădescu și de aceea discuția lui de azi cu Lupu nu mai avea nici un rost. Mihalache a rămas liniștit, asigurându-mă din nou de toată stima lui pentru „curajul și competența cu care reprezint partidul în guvernul Rădescu".

Am schimbat apoi câteva vorbe cu Maniu, care m-a rugat și el să am grijă de Lupu. L-am condus pe Lupu până acasă la el. N-am intrat, căci la ora 10^{30} aveam ședință la Filmul Românesc. De cum am plecat de la Maniu, el mi s-a plâns de Mihalache. „M-a dușmănit toată viața și s-a purtat cum nu se poate de fals față de mine, zice el. Azi, la fel, moare de ciudă la gândul că aș ajunge prim-ministru înaintea lui și de aceea susține cu atâta încăpățânare pe Rădescu. Din stimă numai față de Maniu nu i-am răspuns azi, așa cum ar fi meritat, dar răfuiala dintre noi nu mai poate întârzia prea mult". Ajungând în fața locuinței lui, n-am mai avut timp să-i răspund pe larg la tot ce spusese el, mulțumindu-mă să-i spun că a făcut foarte bine amânând

răfuiala, întrucât trăim clipe prea grele pentru astfel de lucruri. Lui Lupu îi trece repede supărarea.

Şedinţa Consiliului de administraţie la Filmul Românesc a durat aproape două ore. După ce am rezolvat chestiunile de administraţie, dând delegaţie de director lui Gănescu pe timpul cât va fi arestat C. Damian, am ascultat un lung raport al avocatului Porsena, lucrat în colaborare cu d-rul Florescu, referitor la situaţia cooperativei noastre. După ce face un istoric destul de obiectiv al condiţiilor în care s-a organizat cooperativa Filmul Românesc, raportul constată primejdia la care este supusă ea datorită revendicărilor cu totul nejustificate a cinematografelor noastre de către vechii proprietari evrei. Problema aceasta, de altfel, nu se pune numai pentru cinematografele noastre, ci şi pentru toate proprietăţile evreieşti, care au fost vândute pe timpul regimului lui Antonescu şi Carol. Deşi actele de vânzare s-au îndeplinit în toate formele legale, mulţi evrei invocă acum aşa-zisa „atmosferă morală de constrângere" pentru a cere anularea acelor vânzări. Socor recunoaşte că în adevăr acest lucru constituie un abuz pe care justiţia ar trebui să nu-l admită. Consiliul de administraţie decide ca societatea să-şi vadă mai departe de activitatea ei şi să-şi apere drepturile în justiţie, dacă va fi nevoie.

La ora unu jumătate mă duc la Dinu Brătianu, unde aveam întâlnire cu Maniu, să văd ce s-a aranjat la audienţa lui la rege. L-am găsit discutând cu Ştirbei, care venise şi el pentru acelaşi lucru. Câteva minute după mine a sosit şi Rădescu, radios şi optimist. Am înţeles după mina lui că totul mersese bine la audienţa de la Palat. Rădescu povesteşte discuţia lui cu regele şi diferitele ipoteze care le anvizajează împreună El a obţinut remanierea cu atât mai uşor cu cât avea şi acceptarea lui Titel Petrescu, care-i promisese ieri noapte că partidul său e gata să accepte cele două locuri ale comuniştilor, în cazul că aceştia refuză colaborarea lor. „Regele, spune Rădescu, a fost încântat faţă de perspectiva de a scăpa de comunişti". Maniu şi Brătianu confirmă şi ei optimismul lui Rădescu, spunând că regele este foarte bine informat asupra situaţiei şi că este indignat şi el de atitudinea comuniştilor, care „cu siguranţă provoacă toate aceste dezordini, la ordinul Sovietelor", a spus regele lui Maniu. Acesta, găsindu-l în aşa bune dispoziţii, a atins şi chestiunea rezistenţei militare pentru cazul că Sovietele ar încerca să-i susţină pe comunişti. „Regele, continuă Maniu, e hotărât să reziste cu orice preţ, chiar cu

riscul de a-şi pierde tronul, dacă Moscova urmăreşte să bolşevizeze ţara. El mi-a spus, continuă Maniu, că dacă şi-a riscat odată tronul arestând pe Antonescu, el va repeta gestul, apărând ţara de bolşevism. Eu l-am felicitat, asigurându-l de recunoştinţa şi dragostea nețărmurită a poporului român față de această hotărâre". Brătianu spune că şi lui i-a făcut aceeaşi declaraţie.

Ştirbei a ridicat chestiunea rezistenţei militare, spunând că şi el o vede „inevitabilă, deşi e plină de riscuri". După el „ar trebui încercat totul pentru a o evita, întrucât el e convins că anglo-americanii nu ne-ar putea ajuta în nici un fel azi, când trupele sovietice se află la periferia Berlinului". Maniu şi Brătianu sunt însă de părere că rezistenţa noastră militară le-ar da posibilitatea să arbitreze între noi şi Soviete, obligându-le să respecte Armistiţiul şi înţelegerea de la Yalta. Aceasta este şi părerea mea pe care am susţinut-o bazat pe toate declaraţiile făcute de Churchill, Eden şi Roosevelt, după reîntoarcerea lor din Crimeea. „Eu sunt absolut convins, am spus eu, că în împrejurările de azi, Sovietele nu-şi pot permite să-i braveze pe anglo-americani pe chestiuni pe care ele s-ar face vinovate. Deja în presa britanică şi americană se schiţează critici serioase la adresa lui Churchill şi Roosevelt, acuzaţi că au făcut concesii primejdioase Sovietelor în mai multe chestiuni. Atât le-ar mai trebui, să încerce cu forţa impunerea comuniştilor la conducerea ţării noastre. Dacă noi rezistăm, n-am nici o grijă din partea Moscovei". Maniu, Brătianu şi Rădescu s-au declarat complet de acord cu argumentarea mea. Nici Ştirbei n-a mai insistat.

Am trecut la masă. Brătianu a insistat să rămân şi eu şi Rădescu, care venisem neinvitaţi. În timpul mesei Rădescu ne-a făcut un scurt rezumat despre situaţia militară pe frontul trupelor noastre şi a celor sovietice, dându-ne mai multe exemple despre jafurile îngrozitoare pe care le fac trupele sovietice în Ungaria şi Slovacia. Aplicându-le legea aspră a războiului, oraşele şi satele ungureşti şi slovace ocupate prin lupte sunt devastate în întregime, iar elementele valide, sub pretext că au luptat ca partizani, sunt duşi ca prizonieri de război în Rusia. Trupe speciale din spatele celor care luptă se ocupă cu ridicarea lucrurilor, mobilelor mai de preţ şi a alimentelor pe care le transportă în Rusia. „Este o jale de nedescris în satele şi oraşele pe unde trec ruşii, o adevărată batjocură față de populaţia fără apărare, spune Rădescu. Ofiţerii noştri, care văd toate aceste lucruri, sunt

îngroziți de această sălbăticie". El ne povestește ce s-a întâmplat la Budapesta. Lucruri îngrozitoare! Mai întâi ce s-a întâmplat cu trupele noastre, divizia generalului Șova, care a intrat prima în Budapesta, unde rușii i-au repartizat frontul cel mai primejdios. După ocuparea orașului, toți prizonierii și materialul capturat de trupele noastre ne-a fost luat de sovietici, care nu ne-au lăsat nici măcar un revolver. Prizonierii germani și unguri au fost dirijați spre Rusia, iar Șova a fost invitat să plece cu divizia lui în urmărirea inamicului, într-un alt sector.

Sovietele, ca să poată prăda în liniște și metodic orașul, a dat ordin populației din Pesta să treacă în Buda și să lase casele intacte cu tot ce au în ele, mobilă, covoare, îmbrăcăminte, alimente, fiecare neavând dreptul să ia cu el maximum un geamantan. După trei zile de jaf, populația din Pesta a avut dreptul să se reîntoarcă înapoi, însoțită de cea din Buda, care a pățit la fel. Zi și noapte trenurile și camioanele au cărat spre Rusia toată prada de război din Budapesta. Armamentul și munițiile sunt depozitate și puse sub pază severă pentru a fi transportate pe măsură ce vor avea trenuri și camioane disponibile. Halal barbari! Rădescu nu știe nici până azi ce s-a întâmplat cu grupul de ofițeri superiori, în frunte cu generalii Avramescu și Dragomir[310], duși cu forța în Rusia la ordinul lui Malinovski.

Maniu a sfătuit pe Rădescu, ca pentru orice eventualitate, să transfere printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, fondul de 10 milioane franci elvețieni din Banca din Geneva de pe numele Ministerului de Externe Român, pe numele lui Crețeanu[311], fostul nostru ambasador din Ankara și care în prezent se află în Elveția. Acest fond a fost depus de mareșalul Antonescu în scopul de a servi grupului de basarabeni și bucovineni care trebuia să plece pentru a nu fi deportați de ruși. Rădescu a fost cu atât mai bucuros de sugestia lui Maniu, cu cât el personal n-are de loc păreri bune despre Vișoianu, lucru de care s-a plâns regelui, constatând că și acesta era profund decepționat „de acest individ lipsit de caracter" și care la toate ședințele Consiliului de Miniștri este de partea F.N.D.-ului. Ne-am despărțit pe la 3[30].

La ora 7 seara Rădescu a invitat în biroul lui de la Interne pe Titel Petrescu, pentru a discuta cu el schimbările din guvern, dacă până mâine dimineață comuniștii își mențin refuzul lor de a mai

colabora cu noi. Maniu mă desemnează pe mine, iar Dinu Brătianu pe Bebe Brătianu să participăm la această şedinţă pentru a reprezenta interesele partidelor noastre. Maniu cere şi obţine în principiu ca în noul guvern remaniat nouă să ni se atribuie un al cincilea loc, aşa cum era pe timpul generalului Sănătescu, loc pierdut prin înlocuirea lui Penescu de la Interne cu Rădescu. M-am înţeles cu Maniu ca al cincilea loc în guvern să fie ocupat de avocatul Nicolau din Bacău, la Ministerul de Justiţie, în locul lui Pătrăşcanu, iar în locul lui Teohari Georgescu, subsecretar la Interne, să fie numit Mihai Borcea.

Ajung acasă pe la ora 4. Mă odihnesc puţin, răsfoiesc presa, scriu la *Jurnal*, iar la 7 mă duc la Rădescu. Titel Petrescu sosise cu câteva minute înaintea mea şi a lui Bebe Brătianu. Când am intrat eu, Rădescu îl punea în curent cu audienţa lui la rege şi cu cele hotărâte referitor la remaniere. Titel Petrescu ne informează că în cursul zilei de azi a sosit Vîşinski, care „cu siguranţă vine cu un anumit mandat din partea guvernului său". Acum regretă şi el, ca şi Rădescu, că remanierea nu s-a făcut până acum. Eu i-am cântat lui Rădescu de câteva zile acest lucru, dar n-a voit să mă asculte. Toată teama mea este să nu-şi schimbe atitudinea regele.

Continuăm discuţia pentru care ne-am întrunit într-o atmosferă de nelinişte, de nesiguranţă. Rădescu şi Titel Petrescu sunt cei mai îngrijoraţi. Am impresia că Titel Petrescu se lasă mai mult târât de noi decât convins că face bine. El se teme de atacurile violente ale comuniştilor, „care, zice el, astăzi sunt mult mai primejdioşi, căci au pe Soviete în spatele lor, chiar la noi în ţară şi au reuşit să acrediteze într-o oarecare măsură convingerea că ei nu mai pot fi învinşi deoarece Moscova îi susţine din răsputeri". El se îngrozeşte la ideea că va trebui să dea lupta cu ei. Îl asigurăm, eu şi Rădescu, că n-are de ce se teme, deoarece suntem noi în spate şi că la rigoare putem conta şi pe sprijinul armatei. Nu-i putem spune mai mult, întrucât nu suntem chiar siguri că el va avea curajul să fie ferm până la urmă. Despre planul nostru de rezistenţă militară nu-i vorbim încă nimic. El acceptă fără multă discuţie propunerile noastre referitoare la remaniere. El vrea să scape cu orice preţ de Voitec şi de Rădăceanu, „două vipere pe care le-am încălzit la sânul meu". În locul lui Gheorghiu-Dej şi a lui Pătrăşcanu, el ţine să plaseze pe Flueraş[312] şi pe Jumanca[313], propunere cu care suntem şi noi de acord, însă cu o modificare în privinţa ministerelor la care ar fi repartizaţi. Titel

Petrescu ar lua Învățământul, în locul lui Voitec, având și vicepreședința guvernului. În locul lui Rădăceanu va fi numit Flueraș, însă cum Jumanca nu poate fi numit la Justiție, minister atribuit național-țărăniștilor și la care va fi numit avocatul Nicolau de la Bacău, el rămâne să treacă la Lucrări Publice în locul lui Gheorghiu-Dej. Social-democraților rămâne să li se atribuie și un subsecretariat de stat la Ministerul Agriculturii, în persoana lui Iordăchescu, în locul lui Zăroni. Locul lui Teohari Georgescu eu am reușit să-l conving pe Rădescu să fie ocupat de Mihai Borcea, care ne-a dat un mare concurs în pregătirea lui 23 august. Toți ceilalți miniștri și subsecretari de stat, liberali și țărăniști, rămân la posturile lor. Bebe Brătianu e și el de acord cu toate aceste propuneri. El nu se arată prea încântat de atitudinea colegului său Danielopol, pe care ar vrea să-l scoată din noul guvern, sub motiv că „și-a permis să afișeze în timpul din urmă oarecare simpatii pentru fenediști". Rădescu și cu mine îl sfătuim să-l lăsăm pe Danielopol mai departe, urmând să-l scoatem mai târziu, după trecerea crizei, atunci când va decide Dinu Brătianu. În ce privește programul noului guvern, ne punem repede de acord: aplicarea strictă a Armistițiului, continuarea războiului, restabilirea ordinii și reforma agrară prin adoptarea proiectului național-țărănist. Bebe Brătianu își dă și el consimțământul, întrucât Titel Petrescu ține neapărat ca exproprierea să se realizeze acum, iar împroprietărirea după război.

Plecăm de la Rădescu pe la ora 9. Mă duc întins acasă. Telefonez lui Maniu, însă nu-l găsesc. Scriu la *Jurnal* și răsfoiesc presa. Pe la 10^{30} seara îmi telefonează Negel să trec pe la el la ora 9 mâine dimineață. Bănuiesc că s-a întâmplat ceva neplăcut la Palat, după tonul cu care mi-a vorbit Negel. Nu e de mirare dacă a sosit Vîșinski.

Miercuri, 28 februarie 1945

La 8 dimineața la Maniu. Îl informez despre cele aranjate ieri seară cu Rădescu privitor la remanierea de astăzi. Maniu a fost ieri seară la Buftea, la Știrbei, împreună cu Dinu Brătianu și cu Leucuția, de unde s-au întors pe la 10^{30} noaptea. De aceea nu l-am găsit acasă. Știrbei e dispus să prezideze noul guvern pentru cazul că Rădescu nu s-ar putea menține. Aflând că acesta se consideră stăpân pe situație,

Maniu găseşte că menţinerea lui e cu atât mai bună, întrucât „un militar ar putea mult mai uşor restabili ordinea cu ajutorul armatei decât un civil; plus că un guvern Rădescu fără comunişti reprezintă un avantaj în plus", zice el. Maniu ştie că Vîşinski se află de ieri în Capitală. El s-a înţeles definitiv cu Ştirbei şi Dinu Brătianu să-l susţină pe Rădescu şi numai într-un caz extrem să fie înlocuit cu Ştirbei. La discuţia cu Maniu au luat parte şi Ghiţă Pop şi Leucuţia, sosiţi câteva minute după mine. Maniu ne mărturiseşte că după el ar fi de dorit să rămână mai departe Rădescu, „care cu toată încăpăţânarea şi lipsa lui de tact, este totuşi cea mai bună soluţie". Trecem apoi în revistă diferitele ipoteze care se pot prezenta în urma sosirii lui Vîşinski, ţinând seama de faptul că în ultinul timp presa rusă în frunte cu „Pravda" comentează evenimentele de la noi, condamnând fără rezervă pe Rădescu şi susţinând pe faţă revendicările fenediştilor. Desigur, Vîşinski găseşte situaţia cu totul schimbată faţă de defecţiunea lui Titel Petrescu din F.N.D. şi dacă acesta rămâne ferm pe poziţie, Moscova nu mai poate pretinde formarea unui guvern fenedist, plan cu care a venit Vîşinski. Îi informez că după tonul cu care m-a invitat Negel, am impresia că la Palat situaţia începe a se complica. „Dacă Titel Petrescu, zice Maniu, îşi ţine cuvântul, nu este nici o primejdie. Regele trebuie ajutat să reziste presiunilor ruseşti şi asigurat că ne are pe noi toţi în spatele lui". Ne înţelegem ca după întrevederea cu Negel să mă reîntorc la Maniu pentru a-l informa despre cele discutate.

La ora 9 l-am văzut pe Negel la Palat. El mă informează că ieri seară, între 8^{30} şi 10 Vîşinski a fost primit de rege şi că audienţa s-a desfăşurat în condiţii normale „ministrul rus fiind foarte politicos în formă, dar destul de ferm în ce priveşte modul cum vede el situaţia politică de la noi". El s-a arătat „foarte îngrijorat de situaţia internă, acuzând pe Rădescu că şi-ar fi încălcat angajamentul luat faţă de partidele din F.N.D. de a colabora sincer cu ele şi că în ultimul timp el a ajuns un instrument al partidelor istorice", care „nu vor o colaborare sinceră cu Uniunea Sovietică". Regele l-a apărat pe Rădescu, explicându-i lui Vîşinski că el este atacat pe nedrept de o parte a presei fenediste şi că toate acuzaţiile care i se aduc de a fi reacţionar, călău etc. sunt neîntemeiate, el fiind hotărât, ca şi partidele istorice, să execute Armistiţiul şi să continue războiul cu toată loialitatea. Regele i-a mai spus că dezordinile din ţară le

provoacă „numai anumite elemente extremiste din F.N.D.", dezordini cu care nici Partidul Social-Democrat din F.N.D. nu este de loc de acord. Vîşinski i-a răspuns că după informaţiile lui „numai câţiva membri ai acestui partid, reprezentând ramura reacţionară", dezaprobă acţiunea tovarăşilor lor şi că marea majoritate a social-democraţilor rămâne credincioasă programului fenedist. Regele l-a rugat să se informeze mai bine. În discuţia care a urmat, Vîşinski i-a lăsat a înţelege că „Rădescu nu mai este agreat de guvernul sovietic", care se arată dispus să ne facă mari facilităţi, printre care şi „reintegrarea Ardealului de Nord în administraţia ţării dacă s-ar forma un guvern care să poată inspira destulă încredere Uniunii Sovietice". „Regele a rămas să chibzuiască asupra celor spuse de ministrul rus", mi-a spus Negel.

După plecarea lui Vîşinski, a urmat o lungă discuţie între rege şi Negel. „Regele, mi-a spus el, se întreabă dacă nu e cazul de a accepta propunerea sovietică, sacrificând pe Rădescu pentru reîntregirea Ardealului". Negel i-a spus că în cazul că ruşii şi-ar ţine cuvântul, el e sigur că Rădescu n-ar ezita nici un moment să demisioneze în schimbul acestui avantaj pentru ţară. Nu s-a hotărât nimic. În cursul dimineţii acesteia regele îl va vedea pe Rădescu şi va discuta cu el întreaga situaţie. De acord cu regele, Negel a ţinut să mă vadă pentru a preveni pe Maniu despre toate aceste lucruri. Când am ieşit eu, intra la el Bebe Brătianu, chemat în acelaşi scop. Înainte de a părăsi biroul său, l-am informat pe Negel de tot ce am aranjat ieri seară cu Rădescu, Titel Petrescu şi Bebe Brătianu, referitor la remaniere. „Dacă se acceptă propunerea lui Vîşinski, mi-a răspuns Negel, atunci remanierea cade, întrucât noul guvern trebuie să includă şi pe comunişti, sub un alt prim-ministru. Întreabă-l pe dl. Maniu dacă ar agrea în acest caz candidatura mea la acest post?". Am rămas tablou în faţa acestei propuneri. I-am răspuns că noi avem foarte bune păreri despre el şi cred că Maniu n-ar putea avea nimic contra candidaturii sale.

La 10 şi un sfert am ajuns la Maniu. Mă aştepta cu Leucuţia. Când ajunsesem cu povestitul discuţiei cu Negel pe la jumătate, Maniu m-a întrerupt, spunând lui Leucuţia să scoată maşina pentru a pleca imediat la Dinu Brătianu. Am plecat toţi trei, ajungând la 11 fără un sfert la acesta. Câteva minute după sosirea noastră a venit şi Bebe Brătianu, care n-a stat de vorbă cu Negel decât un sfert de oră,

deoarece a fost nevoit să întrerupă conversația pentru a însoți pe Rădescu la rege, la ora 10 și 10 minute.

Am repetat și față de Dinu și Bebe Brătianu ceea ce vorbisem cu Negel, punându-i în curent și cu întrebarea lui dacă Maniu ar susține candidatura lui la succesiunea lui Rădescu. Dinu Brătianu a sărit în sus când a aflat de pretenția lui Negel. „Omului acestuia i s-a urcat la cap de-a binelea. După ce a încurcat ca ministru la Domenii și Agricultură, creind un haos nemaipomenit și va sfârși prin a încurca la fel și pe rege în privința administrației bunurilor Coroanei, zice Brătianu, acum nu-i lipsește decât șefia de guvern pentru a generaliza haosul în toată țara. E un caraghios și sunt sigur că nici regele nu va îndrăzni să-l propună". Maniu i-a răspuns că dacă în adevăr Rădescu va demisiona pe chestiunea Ardealului, atunci locul lui nu poate fi ocupat decât de un general energic ori de un om politic cu mare suprafață, „cum ar fi Știrbei". Dinu Brătianu e de acord cu această candidatură, dacă Știrbei poate obține concursul comuniștilor, însă se îndoiește de aprobarea Sovietelor. Cu aceasta se intră în fondul chestiunii. Se poate pune vreo bază pe cuvântul lui Vîșinski în privința reîntregirii Ardealului?

Vorbește primul Bebe Brătianu. El crede că din moment ce Sovietele sunt dispuse să ne reîntregească Ardealul, Rădescu va demisiona el singur, fără să-i mai ceară regele acest gest. „Într-o chestiune atât de importantă pentru țară, zice el, nu contează sacrificarea unui om, mai ales că și el a făcut multe greșeli și a dovedit o totală lipsă de tact ca prim-ministru". El se întreabă totuși dacă Sovietele sunt sincere și dacă după sacrificarea lui Rădescu ele nu-și vor respecta promisiunea, ba să vie și cu alte pretenții și mai grave. I-a răspuns Dinu Brătianu, în sensul că regele n-are nevoie să înlocuiască pe Rădescu până nu-și va lua toate garanțiile de la Soviete, nu numai de la Vîșinski, dar și de la Vinogradov și ceilalți membri ai Comandamentului sovietic din Capitală, luând garanți la nevoie pe reprezentanții englezi și americani din Comisiunea de control al armistițiului. Maniu lămurește definitiv chestiunea, precizând că „față de propunerea Sovietelor privitoare la Ardeal și celelalte ușurințe pe care ni le oferă, regele nu va lua nici o dispoziție înainte de a se consulta cu partidele noastre. La audiența care va avea loc și la care va participa desigur și Rădescu, continuă Maniu, noi vom lămuri împreună toate aceste chestiuni".

Eu am plecat la minister, unde aveam convocată pentru ora 12^{30} Comisiunea Paridului, prezidată de profesorul Paul Bujor. Maniu şi ceilalţi au rămas să aştepte pe Rădescu pentru a vedea ce a aranjat cu regele.

Cum toată presa vorbeşte numai de criza politică, iar ziarele fenediste dau ca sigură demisia guvernului Rădescu, sosirea mea la minister a produs o adevărată înviorare la colaboratorii mei. Prezenţa mea era o garanţie că guvernul rămâne pe poziţie mai ales când au văzut că deschid şedinţa bine dispus, dând cuvântul lui Buşniţă să ne citească raportul său referitor la activitatea Paridului şi la programul său de viitor. Înainte de deschiderea şedinţei, mi-a telefonat d-na Bujor că soţul ei nu se simte bine şi mă roagă să-i scuz absenţa. El a început prin a omagia pe d-rul Antipa[314], de la a cărui dispariţie sunt acum 9 luni*, unul dintre primii organizatori în ţara noastră a pescuitului. „Scopul actualului comitet de direcţie este unul sigur, a spus Buşniţă, să producem cât mai mult peşte pentru nevoile populaţiei". El a precizat în continuare, ca şi directorul general al Paridului, Ştefan Lascăr, că domeniul asupra căruia îşi exercită activitatea Partidul are o suprafaţă de 2 milioane de hectare, afară de suprafaţa Dunării şi a râurilor ţării, deci a opta parte din suprafaţa cultivabilă a ţării. Acest domeniu este desigur şi mai mare dacă la el se mai adaugă şi suprafaţa mării teritoriale şi dacă la el se mai adaugă şi partea extrateritorială din Marea Neagră, atunci domeniul Paridului capătă o suprafaţă mai mare chiar decât toată suprafaţa ţării. „Dezvoltarea pescuitului maritim ne va permite să mărim patrimoniul ţării fără războaie şi conflicte, însă pentru aceasta, zice el, este nevoie de o politică de stat în domeniul pescăriilor şi eu sunt fericit că dl. ministru Hudiţă este hotărât să ne dea tot sprijinul pentru a rezolva cu bine tot ce mai este necesar de făcut în legătură cu organizarea Paridului. Dacă azi pescuitul marin de coastă şi cel din lacurile litorale sărate aduce anual 8 milioane kg peşte, prin dezvoltarea pescuitului maritim motorizat, atât în marea teritorială, cât şi în cea extrateritorială, cantitatea arătată poate fi chiar triplată. Modificarea legii pescuitului, făcută în ultimul timp, mulţumită d-lui ministru profesor Hudiţă, deschide perspective largi dezvoltării pescuitului nostru maritim". Buşniţă a arătat în continuare dificultăţile care mai

* În text eronat *ani* (D.B.).

sunt de învins în privința pescuitului în bălțile și lacurile de pe terenurile inundabile și acelea referitoare la pescuitul în eleșteie și iazuri de pe toată suprafața piscicolă a țării.

După el a vorbit prof. C. Motaș, care a scuzat lipsa prof. Bujor, declarând că toți membrii din consiliul Paridului sunt de acord cu programul indicat de Bușniță, cu atât mai mult cu cât problema pescărească este de natură economică și socială. „Este o fericire pentru Ministerul Agriculturii că în împrejurările extrem de grele prin care trecem, el are în fruntea sa un sincer democrat și un mare și vechi luptător pentru apărarea celor oropsiți de soartă. Țin cu această ocazie să protestez de aici, așa cum voi face-o și în alte foruri, contra campaniei nedrepte și calomnioase care se duce contra profesorului Hudiță, unul dintre autorii principali ai actului de la 23 august și adversar constant al hitlerismului și fascismului și militant de seamă pentru apropierea de Uniunea Sovietică. Mulți dintre cei care se îndeasă azi pe scările Arlusului și-l atacă fără rușine pe prof. Hudiță se aflau ieri de cealaltă parte a baricadei, fiind colaboratori și beneficiari ai regimurilor de dictatură carlistă și antonesciană".

A luat apoi cuvântul directorul Institutului Piscicol, d-rul Dinulescu, care s-a ocupat de problema pregătirii cadrelor tehnice pentru organizarea producției piscicole. Și el a adus omagiu „ministrului, care pune tot sufletul și priceperea lui în găsirea celor mai bune soluții pentru ca Ministerul să satisfacă la maximum nevoile populației. În privința atacurilor la care este expus dl. ministru Hudiță toată lumea serioasă din ministerul nostru nu le dă nici o importanță, considerându-le simple calomnii din partea unor funcționari incorecți, prinși cu mâța în sac și pe care anumite grupări politice, dornice de scandal, i-au luat în brațe pentru necesitățile lor propagandistice. Toți acești excroci, mai curând sau mai târziu, vor înfunda pușcăria și atunci va vedea toată lumea cine a avut dreptate".

Eu am încheiat discuțiile, precizând de la început că de la venirea mea în fruntea acestui minister am urmărit în mod constant să mă înconjor de specialiști, buni cunoscători ai problemelor acestui departament, fără să-i întreb ce politică fac și necerându-le nici să se înscrie în partidul meu. Lucrul acesta n-a fost ușor pentru mine, însă am găsit toată înțelegerea la șeful partidului meu, care mi-a lăsat mână liberă. Așa se explică pentru ce ministerul și-a putut rezolva cu bine grelele probleme ale prezentului, având ca secretari generali la

cele trei secțiuni oameni unanim apreciați pentru competența și corectitudinea lor. Tot așa am procedat și cu numirile în consiliul Paridului, făcând apel la savanți cu reputație universală, fără să țin seama de apartenența lor politică și de aceea sunt siguri că prietenii mei Bușniță și Dinulescu vor găsi în savanții Bujor, Motaș și Băcescu cei mai calzi și hotărâți colaboratori pentru realizarea programului lor. „Cu astfel de specialiști în fruntea Paridului, am continuat eu, n-am nici o îndoială că domeniul pescăriilor își va găsi în curând politica ei de stat, pentru binele țării și al populației". „Cât despre calomniile la adresa mea, pot declara că ele mă lasă rece. M-ar fi supărat dacă cineva dintre acești nemernici s-ar fi atins de cinstea mea; cât despre acuzațiile că sunt reacționar, sabotor, fascist și hitlerist, vă pot spune un singur lucru: degeaba își bat capul adversarii mei, toată lumea știe că sunt simple aiureli de oameni deranjați la minte. O știu aceasta și Sovietele, care cunosc mai bine decât își închipuiesc ei trecutul meu politic. O hărmălaie de câini, care latră în speranța că cineva le va arunca un ciolan potrivit cu foamea lor". Am mulțumit apoi lui Motaș și lui Dinulescu pentru bunele lor aprecieri la adresa mea. Ședința a fost ridicată la ora 2^{30} p.m.

Am plecat întins la Brătianu, unde am găsit pe Maniu și pe Leucuția la sfârșitul dejunului. Era trei fără 10. Rădescu venise între timp, îi pusese în curent cu audiența lui la rege și plecase pe la ora două, ca să-și scrie demisia pentru a o prezenta regelui la ora patru. Mi s-a servit și mie dejunul, în timp ce Leucuția mi-a făcut un rezumat al situației, rămânând să-mi dea detalii la el acasă, unde ne vom duce curând cu Maniu. Rădescu a venit nemulțumit de la rege, pe care l-a găsit schimbat. De unde cu două zile înainte îi lăsase mână liberă completă și-l îndemna să grăbească scoaterea comuniștilor din guvern, acum se arăta îngrijorat de posibilitatea ca rușii să nu se supere și să ne facă mari mizerii. Rădescu i-a răspuns enervat că el nu înțelege această schimbare de atitudine și că dacă n-ar fi îngrijorat de soarta țării s-ar trage imediat liniștit la treburile lui, însă el îl previne că dacă Moscova câștigă primul pas, îi va veni și lui rândul cât de curând. Se pare că aceste cuvinte au indispus pe rege, care i-a răspuns că el este dator să caute toate soluțiile posibile ca să reducă tensiunea cu Sovietele. „În cazul acesta demisia mea vă stă la dispoziție", i-a spus Rădescu. „Poate ar fi mai bine", i-a răspuns regele pe un ton enervat. A rămas ca la ora 4 să-i prezinte demisia.

Noi am plecat de la Brătianu la ora 4 fără un sfert, ajungând la Leucuția, împreună cu Maniu, pe la ora 4. Ne așteptau Ghiță Pop, Solomon, Ilie Lazăr, Ghilezan și Răutu. Toți erau alarmați de știrile care circulau în oraș cu privire la „demisia iminentă a guvernului". Maniu, obosit, s-a retras în camera lui să se odihnească, iar Leucuția ne-a dat informațiile necesare referitoare la cursul crizei. Deocamdată nu este încă nimic grav. Dacă Rădescu prezintă la această oră demisia cabinetului, aceasta nu înseamnă că regele va aduce un guvern fenedist la putere. El vrea numai să dovedească Sovietelor bunăvoință, sacrificând la rigoare pe Rădescu „pentru a câștiga partida, plus reunificarea Ardealului". Leucuția a explicat apoi că regele i-a arătat lui Rădescu tot planul său, însă că acesta a fost lipsit de tact și s-a enervat când a constatat că i se cerea demisia. Regele nu vrea să schimbe actuala echipă ministerială, care cunoaște problemele, ci ține neapărat să reducă numărul ministerelor deținute de fenedișți. Pentru aceasta el are nevoie de un alt prim-ministru, Știrbei sau un general tânăr și energic. În timp ce Leucuția povestea aceste lucruri, am fost chemat la telefon de casa mea. Milica îmi telefonează că la ora 6 mă va suna Kahane, interpretul lui Pavlov, pentru a-mi face o comunicare. Mi-am luat rămas bun de la Leucuția și ceilalți prieteni și am plecat acasă. M-am înțeles să-i telefonez despre ce comunicare este vorba, bănuind că trebuie să fie ceva cu Ambasada sovietică. Am ajuns acasă pe la 5 și m-am întins pe pat, îmbrăcat cum eram.

La 6 am fost trezit de telefonul lui Kahane. E bucuros că a dat peste mine. „Dl. Vîșinski ține neapărat să vă vadă în seara aceasta aici, la Ambasada Sovietică, la ora 9". „Voi fi prezent cu cea mai mare plăcere", i-am răspuns eu. Am vorbit apoi la telefon cu Leucuția, înțelegându-mă că mâine la 8^{30} voi fi la el și să previnâ și pe Maniu.

De abia acum am pus în curent pe ai mei că de la ora 4 nu mai sunt ministru, rămânând doar interimar până la constituirea noului guvern, din care, probabil, voi face parte și eu. Milica și Rica, precum și frații mei Neculai și Fănică, aflați și ei la noi în seara aceasta, ar fi încântați să nu mai fac parte din nici un guvern și să-mi văd de sănătate și Universitate. Le povestesc cum s-a ajuns la criza de azi și la demisia guvernului nostru. Iau ceva în gură și mă odihnesc apoi o oră și ceva, ca la 9 să ajung la Vîșinski. Neculai se teme să nu fiu dus

cu forţa în Rusia. „Mata, bădie, încă nu cunoşti pe bolşevici, ce mari bandiţi sunt şi cât sunt de perfizi" zice el, care o ţine pe a lui, de când a fost pretor în Basarabia şi nordul Bucovinei.

La 9 precis am intrat în cabinetul lui Vîşinski, fiind primit cu multă căldură şi cu un bufet bogat, aşezat în dreapta biroului. Pavlov şi Kahane şi-au făcut apariţia un moment, după care au plecat, eu rămânând numai cu Vîşinski şi interpretul său cunoscut. Cum ne-am aşezat pe scaun, Vîşinski a început: „N-aş fi crezut niciodată că guvernul Rădescu să nu poată atinge nici trei luni de existenţă; mărturisesc că eu personal m-am înşelat amar asupra acestui om. Îmi făcuse aşa bună impresie, de om cumsecade şi de sincer democrat, încât nici azi nu-mi vine să cred că omul acesta era de fapt un ticălos sincer". Pe măsură ce el vorbea, eu mă gândeam ce tactică să adopt, să fac pe diplomatul şi să evit eventual un conflict cu el ori să-i spun pe şleau tot ce am pe suflet ca să vadă şi el că există şi români demni, care nu-şi pleacă capul după cum bate vântul. Cum de-abia aştept să mă las de politica militantă, neavând astfel nici un interes să-mi cultiv bune relaţii cu puternicul nostru vecin, m-am decis repede să-i răspund cu o sinceritate brutală, respectând bineînţeles regulile politeţei. „D-le Vîşinski, am început eu, din discuţiile avute cu d-voastră înainte de Crăciun, am înţeles că d-voastră cunoaşteţi foarte bine trecutul meu, politica mea antigermană, antifascistă şi lupta dusă alături de partidul meu, de Maniu şi de Titulescu pentru a ajunge la o apropiere cu ţara d-voastră. N-am reuşit din cauza politicii criminale a fostului rege Carol, ajutat şi de un grup de politicieni ordinari şi slugarnici pe care-i văd astăzi îngroşând rândurile membrilor Arlusului şi care, în loc să fie arestaţi, au neruşinarea să ne atace tocmai pe noi, care am luptat dârz, ani întregi, în contra politicii lor nefaste. Oamenii aceştia, în frunte cu Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu, membri în guvernele ticălosului Carol au curajul, la adăpostul Partidului Comunist, să ne atace tocmai pe noi şi să ne prezinte ţării drept hitlerişti, sabotori şi adversari ai Sovietelor. Tot ce aţi spus d-voastră despre Rădescu poate foarte bine să ni se aplice şi nouă, naţional-ţărăniştilor, întrucât presa fenedistă ne aşează pe toţi în aceeaşi oală, Rădescu, Maniu, Hudiţă, Leucuţia etc. Şi ceea ce este şi mai grav constat că şi presa d-voastră a luat poziţie în contra noastră, începând cu „Pravda" şi terminând cu „Graiul Nou"! „Cu d-ta personal este altceva, mi-a răspuns Vîşinski, surâzând. În toiul luptei

nu se prea face distincție între cei atacați. Eu personal n-am aprobat atacurile contra d-voastră și le-am reproșat această greșeală. Ei au o singură scuză, care totuși nu-i absolvă în ochii mei, aceea că în naivitatea lor ei au crezut că prin metoda intimidării v-ar putea decide să colaborați cu ei. Noi cunoaștem cu toții democratismul d-voastră sincer și prietenia d-voastră tot atât de sinceră pentru țara mea și revoluția pe care o conduce. Pentru aceasta v-am chemat în seara aceasta să discutăm împreună situația politică din țara d-voastră și să vedem dacă putem ajunge la o înțelegere".

„Îmi permiteți, i-am răspuns eu, să fiu tot atât de sincer și în continuare și să vă spun că Rădescu este atacat pe nedrept. El nu este hitlerist, nu este antisovietic. El este un militar corect, care vrea ordine, vrea să aplice Armistițiul și să continue războiul până la zdrobirea lui Hitler. Dacă a folosit armata pentru restabilirea ordinei, el a făcut-o cu aprobarea regelui, a partidelor istorice și a Partidului Social-Democrat. Astăzi presa comunistă îl prezintă drept sabotor, călău, antisovietic. Cui pot servi astfel de calomnii ordinare? Eu vă spun d-voastră toate aceste lucruri pentru a înțelege durerea și profunda noastră decepție când vedem guvernul d-voastră luând în brațe pe toți acești colaboratori ordinari și ne dați la o parte tocmai pe noi, care am luptat 14 ani contra regimurilor de dictatură și pentru apropierea de țara d-voastră. Eu v-am mai spus și vă repet și în seara aceasta că Partidul Comunist, mai ales acum, după ce s-a asociat cu toți foștii colaboratori ai regimurilor de dictatură, dacă s-ar prezenta la alegeri libere, n-ar obține nici 2% din voturile țării. Eu găsesc în calitatea mea de sincer prieten al Sovietelor, că guvernul d-voastră ar face o imensă greșeală luând în brațe Partidul Comunist și îndepărtându-ne pe noi, care reprezentăm aproape toată țara. Permiteți-mi să vă mai spun și alte lucruri, nu pentru a vă critica, ci numai pentru a vă permite să ne înțelegeți mai bine. Soldații noștri s-au întors de pe frontul d-voastră, îngroziți de regimul d-voastră pe care l-au văzut pe o mare întindere a teritoriului d-voastră, până la Volga și până în Caucaz. Ei nu vor ca acest regim să se stabilească și la noi. Poporul nostru vrea să fie liber și de aceea el nu va vota niciodată cu Partidul Comunist și cu aliații săi. Dacă d-voastră urmăriți sincer o înțelegere reală cu poporul nostru, acest lucru nu se poate realiza decât cu concursul partidului meu, care se bucură de încrederea lui completă. Această politică ar fi folositoare și nouă și d-

voastră, pentru că ea ne-ar putea scuti de o serie de neplăceri. Îmi permiteți să vă mai spun încă un lucru pentru a vedea cât sunt de sincer şi de fericit totodată că am ocazia să vă dau toate aceste lămuriri. În ultimul timp, față de atacurile calomniatoare ale presei fenediste, susținute şi de presa sovietică, s-a pus problema în anumite cercuri politice şi militare dacă nu e necesară rechemarea de pe front a câtorva divizii pentru a aresta pe tulburători şi a restabili ordinea în țară, singurul mijloc real de a executa Armistițiul şi de a continua războiul. Partidul meu, cu Maniu în frunte, se opune categoric unor astfel de aventuri. Nu ştiu însă ce va face mâine dacă dezordinile continuă şi dacă d-voastră mai continuați să-i sprijiniți pe comunişti". Ultimul argument l-a impresionat profund pe Vîşinski, care i-a cerut interpretului să-i traducă rar argumentarea mea, pe care şi-a notat-o în agenda ce-o avea în față şi în care îşi notase tot ce-l interesase în cursul conservației.

Ridicându-se de la birou puțin nervos, a făcut câțiva paşi până la bufet şi s-a întors cu două pahare de şampanie rusească, pentru a ciocni împreună. M-am ridicat şi eu în picioare, bând paharul până la fund. În cameră era foarte cald şi mie îmi era foarte sete. Vîşinski m-a întrebat dacă vreau să gust ceva. I-am spus că prefer să continuăm discuția. „Am ascultat cu toată atenția argumentarea d-voastră şi am apreciat mult sinceritatea cu care mi-ați vorbit. Problemele puse de d-voastră sper să avem ocazia în viitor să le discutăm pe larg. Ele sunt complexe şi necesită lungi discuții. Numai atunci veți înțelege d-voastră punctul nostru de vedere al relațiilor cu țara d-voastră, relații pe care noi le vrem sincere şi durabile. Pentru moment noi ne găsim la o răspântie. Mergem aşa mai departe, cu guverne nesigure şi şubrede sau ne înțelegem să ne punem pe treabă serioasă şi să formăm un guvern serios, în care să avem şi noi încredere completă, să-l ajutăm, înlesnindu-i activitatea, uşurându-şi îndeplinirea Armistițiului şi acordându-i şi reîntregirea Ardealului, aşa cum i-am spus şi regelui alaltăieri noapte. Înainte de a pleca din Moscova am vorbit cu Litvinov, colegul meu la Externe, care-şi amintește de întrevederea de la Geneva din iulie 1936 cu Titulescu, Lupu şi d-ta. Am citit mai multe pasaje din raportele lui Ostrovschi în care este vorba de întâlnirile cu d-ta şi cu Lupu, din care m-am convins definitiv de sinceritatea d-voastră privitoare la apropierea țării de Uniunea Sovietică. De aceea prima persoană la care m-am gândit,

plecând spre Bucureşti, să-i propun să colaboreze cu noi aţi fost d-voastră. Eu sunt convins că d-voastră puteţi prezida guvernul de care avem noi nevoie a ne inspira încrederea necesară, ca să-i putem face concesiile de care am vorbit mai înainte. Singura greutate pentru d-voastră este aceea că trebuie să vă despărţiţi de dl. Maniu, în care noi nu avem absolut nici o încredere". Spunând aceasta, el se uita atent la mine, ca să vadă cum voi reacţiona, pe măsură ce mi se traducea de interpret.

Luând o mină veselă şi aproape zâmbind, i-am spus că după o vorbă românească, propunerea care mi s-a făcut echivalează cu „ceea ce mi se dă cu o mână, mi se ia cu amândouă". „Condiţia de a mă despărţi de Maniu, am continuat eu, dovedeşte, vă rog să nu vă supăraţi, că d-voastră sunteţi foarte greşit informat asupra acestui om care, în momentul de faţă, are imensa majoritate a ţării în spatele lui, drept recunoştinţă pentru dârzenia cu care a luptat în contra dictaturilor carliste, legionare şi antonesciene. Cine părăseşte partidul în acest moment, în care el este angajat într-o mare luptă cu dezordinea unei părţi a F.N.D.-ului, este considerat un om sfârşit din punct de vedere politic, un trădător de ţară. Acum câteva zile, la o întrunire a F.N.D.-ului, s-a făcut un mare caz de adeziunea unui aşa-zis grup Anton Alexandrescu. Au fost imediat excluşi din partid şi existenţa lor politică a încetat. Ei rămân un balast pentru F.N.D., întrucât nu-i aduc nici un vot decât cel mult pe-al lor. Eu cred că d-voastră, d-le Vîşinski, nu doriţi să mă distrugeţi din punct de vedere politic. Să vă dau încă un exemplu, cazul d-rului Lupu, om cu suprafaţă şi trecut politic mult mai mare decât mine. În ziua care ar face pasul de a colabora cu F.N.D.-ul ar fi dat afară imediat din partid şi nu l-ar urma nimeni, decât doar câţiva oameni din casa lui şi ceva rude. Ar păţi poate mai rău decât nenorocitul de Alexandrescu. Eu vă fac o altă propunere, care e singura realistă şi care vă scapă şi pe d-voastră şi pe prietenii d-voastră din Partidul Comunist Român de orice neplăcere, aceea ca guvernul care l-aş forma să se facă şi cu aprobarea lui Maniu. Eu am discutat cu el de mai multe ori o astfel de eventualitate şi el s-a declarat complet de acord. Bineînţeles, el n-ar face parte din guvern, s-ar retrage de bună voie la Bădăcin şi ar invita partidul să-mi dea tot concursul pentru a forma un guvern al celor patru partide, conform înţelegerii intervenite între ele, la 21 iunie anul trecut, când s-a încheiat Blocul Democratic. Maniu ţine cu orice

preț să se aplice Armistițiul și să se continue războiul în contra lui Hitler până la doborârea lui. Nu înțeleg pentru ce d-voastră ați refuza concursul acestui om, când el vi-l oferă cu toată bunăvoința și nici nu cere să facă parte din noul guvern. Procedând așa, ne înlesniți și nouă, d-le Vîșinski, posibilitatea de a izbuti în politica de apropiere a poporului nostru de marele nostru vecin de la Răsărit, de care el se teme foarte mult. Sub garanția lui Maniu, în care românii au toată încrederea, ei se vor sili să accepte politica noastră de apropiere. Altfel ei vor considera drept trădători la cauza națională pe toți acei care ar adera la politica Partidului Comunist Român. În aceste condițiuni, dacă d-voastră le acceptați, eu vă stau la dispoziție cu toată loialitatea".

Vîșinski s-a ridicat din nou de la locul său, după ce și-a notat câteva minute ultimele mele cuvinte și m-a invitat să bem ceva la bufet. Căldura ne făcuse sete la amândoi. Întors la biroul său, el mi-a spus: „Atunci e foarte bine. Eu nu știam că dl. Maniu e dispus să-ți dea sprijinul și el să stea liniștit în bârlogul său din Transilvania. Vă voi trimite chiar mâine pe Gheorghiu-Dej și pe Bodnăraș să vă înțelegeți asupra condițiilor de colaborare și acum să mergem să mâncăm ceva". „Vă rog să-mi mai îngăduiți o chestiune, i-am spus eu. Vă rog să mă ajutați în problema reformei agrare. Sunt gata să procedez imediat, conform proiectului deja depus de mine, la exproprierea moșiilor, însă distribuirea să se facă țăranilor numai după întorcerea soldaților de pe front, pentru că numai așa e logic și putem asigura producția agricolă necesară". „Nu e nici o dificultate din acest punct de vedere, dacă este sinceritate în rezolvarea acestei probleme", mi-a răspuns ministrul rus.

La masă eu am servit numai o bucățică de șvaițer cu un măr și o bucată de tort cu nucă. Am băut vreo trei pahare de șampanie și o ceașcă mare de cafea. Vîșinski și interpretul lui au servit din plin de toate, absolut ca la un dejun. În timpul cât mâncam, el m-a întrebat dacă mă gândesc să-l iau pe Lupu în guvern, eventual ca vicepreședinte. I-am răspuns că Lupu s-ar simți jignit de o astfel de propunere, întrucât el ar merita o șefie de guvern, dacă vârsta lui i-ar permite. Vîșinski e de acord cu mine și se miră că arată atât de îmbătrânit, la o vârstă încă nu prea înaintată. Mă întreabă dacă el a abuzat de băutură în viață. I-am răspuns că de când îl cunosc, nu l-am văzut niciodată bând peste măsură și că după mine unul el are o

cherestea slabă şi o fire extrem de nervoasă, care l-a uzat înainte de vreme. „Nu tot aşa e cu Maniu, mai în vârstă ca Lupu, dar sobrietatea personificată şi mintea ca la 30 de ani". „Văd că aveţi o mare admiraţie faţă de acest om", mi-a răspuns Vîşinski puţin ironic. „Este un mare om politic, demn să conducă o mare putere mondială, nu o ţară mică cum este a noastră, i-am răspuns eu. Eu îl judec nu ca membru de partid, ci ca istoric, care-l observ cum se comportă în politica ţării noastre din decembrie 1918 şi până azi. El i-a dominat de la mare înălţime pe toţi contemporanii săi. Dacă era ceva mai ambiţios şi ar fi avut şi puţin spirit revoluţionar, ar fi ajuns de mult preşedintele republicii noastre, lucru care ne-ar fi scutit de războiul nenorocit pe care l-am dus alături de nemţi în contra d-voastră. De un lucru sunt sigur, că dacă el ar fi fost în locul blestematului de Carol, Mica Înţelegere ar fi rămas în picioare şi Hitler nu ştiu dacă ar fi înglobat Austria şi distrus Cehoslovacia. Multe s-ar fi întâmplat în Europa şi cine ştie dacă Hitler, având în Mica Înţelegere o rezistenţă militară de 2 milioane de soldaţi, n-ar fi fost mai prudent, evitându-se actualul război mondial". Fiind ora unu şi 10 minute am încercat să mă ridic de la masă. Gazda m-a reţinut, spunându-mi că ei sunt obişnuiţi să lucreze noaptea, până la 4–5 din ziuă şi că în noaptea aceasta el mai are câteva telefoane cu Moscova, cu frontul şi că mai are şi lume de primit. Am insistat totuşi să plec, întrucât programul meu de lucru începe la opt dimineaţa. Ne-am despărţit cât se poate de cordial, rămânând să ţinem legătura prin telefon şi să ne vedem după discuţia cu şefii comunişti. Am ajuns acasă la ora două fără zece. Milica nu se culcase. Era îmbrăcată şi nu ştia ce să facă. Se temea să nu-mi fi întins Vîşinski o cursă. „În fond, i-am spus eu, tot un fel de cursă mi-a întins, întrucât mi-a propus şefia viitorului guvern. Iată unde am ajuns cu independenţa ţării. Şefiile de guvern se decid la Ambasada sovietică şi nu la Palatul Regal"! Am discutat încă o jumătat de oră cu Milica această chestiune şi în fine pe la trei m-am culcat.

Joi, 1 martie 1945

La 7^{30} vorbesc la telefon cu Leucuția și-i propun să vină cu Maniu la mine pentru a putea discuta în liniște informațiile foarte importante pe care le dețin. El e de acord întrucât în dimineața aceasta este anunțată lume multă la el din cauza demisiei lui Rădescu. Au sosit la 8^{20}. I-am pus în curent de la început cu propunerea lui Vîșinski de a ocupa locul lui Rădescu, povestindu-le apoi în detaliu cum s-a desfășurat discuția cu el timp de peste 4 ore. Am terminat expunerea cu constatarea dureroasă privitoare la situația jalnică în care ne aflăm sub raportul independenței țării și declarându-le că în aceste împrejurări eu refuz categoric să servesc rușilor drept instrument pentru bolșevizarea țării. După o oră de discuții, în care s-au cântărit avantajele și incovenientele propunerii lui Vîșinski, s-au hotărât două lucruri: întâi să se păstreze secretul absolut față de toată lumea, inclusiv prietenii noștri din partid; în al doilea rând, eu trebuie să continui discuțiile cu Vîșinski și cu comuniștii noștri pentru a vedea mai bine ce urmăresc ei. În acest timp, regele va continua discuțiile cu reprezentanții celor patru partide din Bloc și vom vedea dacă nu reușește să ajungă el la o formulă agreată de toată lumea. Maniu pune mare nădejde pe Știrbei și, la rigoare, chiar pe un general care să consacre și de data aceasta respectul suveranității noastre. „Numai la urmă, după ce toate aceste soluții ar eșua și-o rezistență militară n-am putea-o opune, zice Maniu, numai atunci soluția cu d-ta devine posibilă, ca o capitulație dintre cele mai puțin grave în fața Moscovei. Să așteptăm deci desfășurarea evenimentelor".

Azi la ora 10 regele primește în audiență pe Maniu, iar la 12 pe Dinu Brătianu. În dimineața aceasta el primește pe reprezentanții partidelor din F.N.D. Înainte de a ne despărți, am discutat și cazul Lupu. Maniu are informații de ultimă oră că Lupu începe să se agite din nou, sperând să fie susținut de Vîșinski și de întregul F.N.D., inclusiv social-democrații. „Dacă Vîșinski a fost sincer cu mine ieri noapte, am spus eu, atunci Lupu n-are nici o șansă, afară dacă nu aderă la F.N.D. și se desparte de partid". Leucuția a fost informat de un ziarist de la „Semnalul", prieten cu el, că Lupu a dat un interviu presei în care batjocorește guvernele de după 23 august și se arată gata să colaboreze cu F.N.D.-ul. Acest interviu apare în ziarele de azi sau de mâine. Pentru moment n-am timp să-l văd, întrucât am de pus la punct mai multe chestiuni la minister și apoi trebuie să-mi rezerv o

parte din timp pentru discuțiile cu comuniștii, așa cum mi-a spus Vîșinski.

Am ajuns la minister la 10^{30}. Tot ministerul alarmat de demisia lui Rădescu. Secretarii mei generali sunt la pământ, fiind convins că eu voi pleca din acest minister. Caut să-i liniștesc, spunându-le că pentru moment este vorba numai de înlocuirea lui Rădescu printr-o persoană care să poată restabili colaborarea între cele patru partide din guvern, nefiind vorba de un nou guvern. Asigurările mele nu-i liniștesc decât în parte. Lucrez cu toți trei, rezolvând tot ce mai aveam ca hârtii nepuse la punct și controlez cu multă atenție gestiunea financiară pentru cazul că aș părăsi acest departament. Lucrul a fost ușor, întrucât eu am căutat tot timpul să țin la zi lucrările departamentului, iar cât despre gestiunea financiară nu cred că au fost mulți titulari la acest minister mai scrupuloși decât mine. Pe la 12^{30} mi-a telefonat Constantinescu-Iași, rugându-mă să stabilesc pentru mâine dimineață o oră „când sunt dispus să stau de vorbă cu câțiva fruntași ai Partidului Comunist, printre care Gheorghiu-Dej, Bodnăraș și alții". „Cum avem mai multe chestiuni de vorbit, i-am răspuns eu, întreabă-i dacă nu sunt dispuși să vină mâine la ora 12 la mine acasă și să rămână apoi la dejun". Mi-a răspuns imediat că „s-a făcut" și că mâine la 12 vor fi prezenți la mine acasă. Am înțeles că cei în cauză erau prezenți, din moment ce Constantinescu mi-a răspuns atât de repede în numele lor.

La ora două m-am dus la Dinu Brătianu, unde se afla și Maniu, însoțit de Leucuția. Peste câteva minute au sosit și Bebe Brătianu, împreună cu Știrbei. Maniu face un scurt rezumat al audienței sale. Impresia lui este că regele se menține ferm pe poziție și că singura concesie care înțelege s-o facă rușilor este înlocuirea lui Rădescu și aceasta bineînțeles numai cu condiția de a ni se asigura reîntoarcerea Ardealului de Nord sub administrația noastră. Regele s-a arătat furios la culme pe comuniști și pe aliații lor pentru dezordinile care le provoacă în toată țara. El are de gând să ceară lui Vîșinski, când îl va anunța decizia lui de a-l înlocui pe Rădescu, să înceteze sprijinul care-l acordă comuniștilor, care numai datorită acestui concurs depășesc orice limită în propaganda lor inadmisibilă.

Dinu Brătianu a confirmat în totul cele spuse de Maniu. El a căutat să-l convingă pe rege să renunțe pentru moment la ideea înlocuirii lui Rădescu tot cu un general, arătându-i că formula Știrbei

este cea mai bună, întrucât acesta poate inspira încredere atât Moscovei, cât şi anglo-americanilor. Brătianu, ca şi Maniu au rămas cu impresia că regele nu se arată prea încântat de formula Ştirbei, preferând un general. În cursul zilei de azi el a văzut câţiva fruntaşi fenedişti după care, terminând consultaţiile, va însărcina probabil pe Ştirbei cu formarea guvernului.

Ştirbei ia cuvântul pentru a preciza că pe el nu-l încântă de loc această perspectivă. Mai întâi, el nu se simte prea bine cu sănătatea, apoi ştie că nu este prea agreat la Palat şi în al treilea rând nu crede că se va putea înţelege prea uşor cu comuniştii. Convingerea lui adâncă este că Sovietele sunt hotărâte să bolşevizeze ţara şi acest lucru acum, foarte repede, înainte de capitularea lui Hitler, întrucât după acest eveniment, care pune capăt războiului, anglo-americanii nu mai au interesul să-i cultive, acceptându-le toate moşturile. Ştirbei spune în continuare că dacă rezistenţa noastră militară n-ar fi plină de riscuri, ea ar fi cea mai bună soluţie pentru a împiedica de la început reuşita planului sovietic. Personal însă, el nu-şi poate lua răspunderea de a o propune regelui. „Această soluţie este numai de competenţa d-voastră, a şefilor celor două mari partide, care aveţi ţara în spate, şi în special a d-tale, d-le Maniu, fiind vorba de recuperarea Ardealului de Nord", a terminat Ştirbei.

Am cerut cuvântul pentru a face o precizare, fără să intru în amănunte şi fără să dau nume în legătură cu planurile Moscovei. „Din informaţiile pe care le am eu, din surse demne de toată încrederea, am spus eu, cred că pentru moment Moscova nu e decisă să bruscheze lucrurile, de teamă să nu-i supere prea devreme pe anglo-americani şi că de aceea, dacă li se dă satisfacţia cu Rădescu şi se rezistă ferm pe toate celelalte chestiuni, Sovietele vor ceda, rămânând să aştepte o conjunctură mai favorabilă pe mai târziu".

Maniu, reluând ideea mea, susţine cu fermitate ideea că noi putem rezista foarte bine presiunilor ruseşti şi folosi la rigoare şi ameninţarea cu rezistenţa militară, deoarece în împrejurările de azi, ruşii nu pot risca o încurcătură militară la Dunărea de Jos, „chit că ar rămâne foc de supăraţi pe noi şi ar căuta să se răzbune la prima ocazie; totul, continuă el, e să câştigăm timp, căci războiul nu mai poate dura mult şi anglo-americanii pot astfel sili Moscova să-şi respecte angajamentele luate". Adresându-se lui Ştirbei, Maniu i-a recomandat să fie foarte ferm faţă de rege, când va fi însărcinat mâine

cu alcătuirea guvernului, pentru a-l feri de influențele nefaste care se exercită asupra lui. Lui Maniu nu-i place de loc anturajul reginei Elena și nici câteva persoane din apropierea regelui, legate strâns de Tătărescu. Ştirbei se declară complet de acord cu Maniu. Brătianu se întreabă, plin de indignare, cum e posibil ca „secătura de Tătărescu, omul de casă al Lupeştii, poate să fie primit de regina Elena și de fiul ei, care au avut atât de mult de suferit de pe urma acestui monstru. Astfel de slăbiciuni sapă tronurile și sfârșesc prin a le prăbuși!". Ni s-a servit apoi o masă frugală, cu supă, șuncă și brânză caşcaval. La ora 4 ne-am despărțit. M-am înțeles cu Maniu să ne vedem mâine dimineață la 8^{30} pentru a pune la punct punctul nostru de vedere în discuțiile de la prânz cu comuniștii.

Seara stau acasă. Scriu la *Jurnal*, răsfoiesc presa și ascult Radio Londra. După intrarea în război în contra Germaniei a Turciei și Egiptului, aceste țări au semnat și ele declarația Națiunilor Unite referitoare la obiectivele actualului război. După presa suedeză și elvețiană, în Germania domnește deja haosul. Țara e plină de dezertori, iar criza economică face ravagii. Aviația anglo-americană face ravagii, bombardând zi și noapte orașele și centrele industriale din Germania și țările în care se află trupele ei. În presa engleză s-au publicat declarațiile făcute de Roosevelt cu ocazia întoarcerii lui la Washington, după Conferința de la Yalta și discuțiile sale cu turcii și egiptenii, la Alexandria. Ceea ce mă miră și mă neliniștește chiar în aceste declarații este recunoașterea din partea lui Roosevelt că la Yalta cei Trei Mari au semnat și o serie de acorduri secrete asupra cărora el va da explicații în fața Congresului. Să fie printre acestea și vreun acord privitor la libertatea acordată Sovietelor de a folosi țările unde pătrund armatele lor drept zonă de influență? În cazul acesta situația țării noastre ar fi foarte gravă și e de văzut dacă, rezistând militar, am mai avea vreo șansă de reușită. Să sperăm că acordurile secrete nu privesc țara noastră.

Pe plan intern, câteva evenimente triste, de ordin politic. Mai întâi interviul lui Lupu, care va provoca o furtună de proteste în rândul prietenilor mei. După ce se ocupă de trecutul său politic și arată că adversarii săi l-au considerat tot timpul „bolșevic" și „vândut Moscovei", declară că el „a fost și rămâne omul ideilor înaintate" și că guvernele de după 23 august, în loc să fie formate „din oameni cu experiență, cu tact și cu convingeri democratice, fără prihană etc., ele

au fost construite din elemente tinere, dacă nu fără prestigiu, cel puțin fără experiență și le-am pus la încercare ca în timpuri normale, când noi trăim perioada cea mai agitată din istoria țării românești". În continuare Lupu face apologia realizărilor rusești, afirmând că „noi trrebuie să ne acomodăm acestor schimbări, căci aceasta este lumea în care vom trăi de aici înainte".

Ziarele publică o scrisoare a fostului iorghist Munteanu-Râmnic[315] în care protestează în contra afirmației d-rului Țopa făcută la întrunirea liberalilor tătărescieni la Ploiești de adeziune al partidului iorghist la această grupare. Munteanu-Râmnic arată că atât el, cât și profesorul D. Pompeiu[316], ambii vicepreședinți ai partidului, n-au fost consultați și ca atare declarația d-rului Țopa e cu totul neavenită.

Al treilea eveniment destul de trist este folosirea de către fenediști a unei scrisori a fiului degenerat al generalului Rădescu, cunoscut de toată lumea drept un copil dezaxat și care ia atitudine publică în contra tatălui său. Lumea e convinsă că, dat fiind dezechilibrul său mintal, scrisoarea lui a fost scrisă de cineva din redacția ziarului comunist „Scânteia". Scrisoarea pune în gura acestui nenorocit toate acuzațiile pe care comuniștii le aduc lui Rădescu în ultimele două săptămâni. În ce hal de disperare au ajuns acești indivizi dacă sunt siliți să recurgă la astfel de procedee josnice! E și acesta un element caracteristic al vremurilor pe care le trăim!

Vineri, 2 martie 1945

După un telefon a venit Maniu la mine pe la 8 și un sfert, însoțit de Leucuția. Maniu crede că Știrbei va fi însărcinat cu formarea cabinetului chiar în dimineața aceasta. Analizăm rapid situația și decidem că noi trebuie să așteptăm terminarea consultărilor de către Știrbei, convinși că, dacă el eșuează, singura formulă posibilă este un guvern de militari, care să restabilească ordinea cu ajutorul armatei. Maniu e convins că Sovietele nu vor întinde coarda, tocmai acum când bătălia Berlinului e gata să înceapă. În cursul dimineții acesteia el are o întrevedere cu Titel Petrescu acasă la Dinu Brătianu, la ora 11, iar după ora 12 se va vedea și cu Știrbei. În ce privește discuțiile cu comuniștii, Maniu aprobă planul meu de a condiționa orice colaborare de guvern de acceptarea din partea lor a

unei declarații în care noul guvern își arată speranța că poporul român nădăjduiește o înțelegere dreaptă cu poporul rus în privința Basarabiei și Bucovinei de Nord. Leucuția ridică și problema dacă aceste discuții nu ascund o cursă, pusă la cale de ruși, pentru a ne strica cu regele în sensul că în timp ce el se străduiește să formeze un guvern de colaborare cu cele patru partide din Blocul Democrat, un fruntaș al partidului nostru îi torpilează acțiunea, tratând în secret o colaborare cu comuniștii. L-am asigurat că așa ceva nu se poate întâmpla, întrucât inițiativa pleacă de la Vîșinski și că s-a produs înainte ca regele să fi început consultările și apoi discuțiile mele cu ei n-au decât un scop limitat, la o simplă explorare, eu neavând de gând să accept propunerile lor în nici un chip. Intenția mea este să mă conving definitiv de situația de instrument pe care Partidul nostru Comunist îl joacă față de Moscova. Maniu e totuși de părere că dacă formula Știrbei sau a unui general eșuează și rezistența militară devine imposibilă, formula cu mine „este soluția cea mai bună dintre soluțiile proaste". Ne despărțim pe la 9 și 10.

Ajung la ora de curs cu 20 minute întârziere, lucru care mi se întâmplă pentru prima dată în viață. Studenții totuși m-au așteptat. M-am scuzat, explicând întârzierea cu „vremurile excepționale pe care le trăim". După curs am stat de vorbă câteva minute cu Săveanu, Popescu-Telega, Bacinschi[317] și Marmeliuc în biroul meu de la seminar, veniți să afle vești despre mersul crizei politice. Le spun că la această oră probabil a fost însărcinat Știrbei cu formarea noului guvern, care rămâne în principiu în aceeași comnpoziție. Ei sunt alarmați de știrile răspândite de adversarii noștri că țara merge spre un guvern pur fenedist. „Vrabia mălai visează și calicul praznic", le-am spus eu râzând și plecând în fugă la minister, unde mă așteaptă Comisiunea de însămânțări și generalul Rozin.

Inginerul Julea a făcut un scurt raport asupra stadiului însămânțărilor, făcând diferite propuneri care au fost aprobate aproape fără discuție. Generalul Rozin se arată foarte optimist în privința modului cum se realizează planul de însămânțări, deși avem dificultăți imense cu arăturile în Moldova și Bucovina, unde n-avem decât foarte puține tractoare, iar vitele și caii lipsesc în mare număr datorită războiului și aplicării Armistițiului. „Rușii, zice Rozin, ne-au jefuit la sânge, iar comandamentul lor doar nu ne-a râs în nas de câte ori nu i-am cerut să ne împrumute ceva tractoare și sămânță de grâu

de primăvară. În Moldova, continuă el, camioane cu soldați ruși cutreieră satele și ridică tot ce găsesc ca vite, porci, oi și cai, fără să țină cont că nouă ne lipsește în mare măsură tracțiunea animală pentru arături". Părerea unanimă a Comisiunii este că Sovietele fac tot ce pot pentru a zădărnici eforturile noastre privitoare la însămânțări în scopul de a-și crea pretexte pentru a se amesteca în treburile noastre. „Acestea sunt consecințele unui război pierdut pe care noi nu trebuia să-l facem", le-am spus eu.

La ora unu am ajuns acasă în vederea dejunului cu delegații comuniști. Aceștia au sosit după câteva minute: Constantinescu-Iași, Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș, Teohari Georgescu și I. Agiu. Constantinescu-Iași m-a rugat să-i telefonez eu lui Pătrășcanu și să-l invit, întrucât el are impresia că nu vreau să stau de vorbă cu el. M-am executat în fața lor, telefonându-i la Ministerul de Justiție unde prezida o comisiune de magistrați. I-am spus că prietenii săi sunt deja la mine și că mi-ar face mare plăcere dacă ar veni și el. Mi-a mulțumit pentru invitație, dar s-a scuzat că nu se simte încă complet restabilit după boala care l-a necăjit de câteva săptămâni și că totuși „va încerca să vină de îndată ce termină ședința". Până la urmă Pătrășcanu n-a mai venit. Eu îmi făcusem însă datoria de față cu amicii săi. Discuția a avut loc în biroul meu. Primul a vorbit Constantinescu-Iași, care a început prin a-mi reproșa amical că la deschiderea cursului său la facultate de săptămâna aceasta eu n-am voit să asist. I-am răspuns că mai întâi n-am știut data exactă și apoi, chiar dacă o știam, totuși n-aș fi asistat dată fiind atitudinea lui și a presei partidului său față de mine. El a început să râdă și să spună că el personal nu m-a atacat niciodată și că din contra a încercat să explice tuturor celor din jurul lui că „este o mare greșeală pe care o fac acei gazetari care atacă pe unul din cei mai sinceri democrați din aripa de stânga a Partidului Național Țărănesc". „Din nenorocire ocupi un loc prea important pe lângă Maniu, a continuat el, și prea mult ești susținut de Rădescu pentru ca ai noștri să te poată feri de unele atacuri. De altfel, ei n-au făcut decât să reproducă în ziarele noastre atacurile din Frontul Plugarilor, pe care le dirijează foștii tăi prieteni, Ralea și Livezeanu".

„Eu, intervine Teohari Georgescu, nu v-am atacat în nici una din declarațiile mele și vă mărturisesc acum că totdeauna n-am luat în

serios atacurile inginerilor agronomi suspendați de d-voastră, mai ales că eu știu multe lucruri despre faimosul Virgil Economu".

„Să terminăm cu toate chestiunile acestea, a spus Gheorghiu-Dej, și să intrăm în problema pentru care am venit. La război ca la război, nu se poate face deosebire între buni și răi cât timp nu se termină lupta. Noi am venit să vedem dacă în toiul acestei lupte dintre noi mai este posibilă o înțelegere, o colaborare între partidele noastre". „Eu aș vrea să fac o precizare de la început, l-a întrerupt Bodnăraș, pentru a înlătura pe viitor orice suspiciuni în legătură cu prezența delegației noastre în casa d-voastră. Sugestia acestei întrevederi vine din partea d-lui Vîșinski, care, după câte am înțeles noi, a stat de vorbă cu d-voastră și că el găsește posibilă o colaborare cu Partidul Național Țărănesc".

După această întrerupere, Gheorghiu-Dej și-a continuat scurta lui expunere, arătând că el și toți membrii din biroul politic al Partidului Comunist n-au negat niciodată meritele Partidului Național Țărănesc în apărarea democrației și în lupta cu regimurile de dictatură. „Nu neg nici azi marele rol jucat de partidul d-voastră și în special de Iuliu Maniu în toți acești ani de lupte și îndeosebi în evenimentele de la 23 august. De când însă s-au înscris în partidul d-voastră un mare număr de legionari și mai ales de când toți reacționarii din țară se așează sub aripa ocrotitoare a d-lui Maniu, noi am fost siliți să ne revizuim poziția noastră față de el. N-am pierdut însă niciodată din vedere că în partidul d-voastră este o puternică aripă de stânga, în frunte cu d-voastră și cu d-rul Lupu și cu care noi suntem oricând gata să colaborăm, cu toată loialitatea. Lucrurile s-au schimbat mult prin victoria Aliaților și ele se vor schimba și mai mult de îndată ce fiara hitleristă va fi distrusă definitiv. De acest lucru eu vă rog să țineți seamă și să înțelegeți că pe viitor partidul nostru, care a fost tot timpul scos din legalitate; nu se mai poate mulțumi cu o situație inferioară, de partid tolerat, și că el are dreptul la o viață proprie, de sine stătătoare, de programul, ideologia și metodele lui de lucru, de care el n-are de dat socoteală nimănui. Noi ne urmăm drumul nostru cu încredere în viitorul nostru. Desigur, ne dăm perfect seama că suntem încă slabi și incapabili să guvernăm singuri și de aceea suntem bucuroși să colaborăm cu forțele democrate ale partidului d-voastră, bineînțeles fiecare păstrându-și ființa lui, mulțumindu-ne cu un program minimal politic și social asupra căruia

am putea cădea de acord. Iată pentru ce partidul meu a găsit necesar să discutăm împreună această bază de acord şi dacă ne înţelegem noi, cele două partide, restul aproape nu mai contează în ce priveşte pe liberali şi pe social-democraţi. Noi suntem bucuroşi să putem lucra într-un guvern condus de d-voastră decât cu Rădescu, Ştirbei sau oricare general". Adresându-se prietenilor săi, Gheorghiu-Dej le-a spus: „cred că am expus corect punctul nostru de vedere. Dacă am scăpat ceva, vă rog să mă completaţi".

I-a răspuns Bodnăraş, care a spus că rostul prezenţei lor la această întrevedere este să caute o înţelegere principială asupra problemelor principale la ordinea zilei, cum ar fi aplicarea Armistiţiului, continuarea războiului, problema reformei agrare şi a epurărilor din administraţia de stat. Constantinescu-Iaşi, Agiu şi Teohari Georgescu n-au scos o vorbă, înţelegând din tăcerea lor că ei se află în totală subordine faţă de Bodnăraş şi Gheorghiu-Dej.

Le-am răspuns eu. În privinţa programului schiţat de Bodnăraş, am arătat că nu este nici o dificultate pentru o colaborare între noi. Chestiunea aplicării Armistiţiului şi continuării războiului nici nu se pun, întrucât toată lumea este de acord. Cât despre reforma agrară, este uşor de realizat din moment ce şi social-democraţii sunt de acord ca exproprierea să se facă după proiectul depus de mine, iar împroprietărirea după terminarea războiului. Rămâne numai să obţinem şi aprobarea Partidului Liberal, lucru care nu mi se pare greu din moment ce trei partide din patru sunt de acord. Cât despre epurarea administraţiei de elementele fasciste şi hitleriste, acordul este uşor de realizat dacă este bună credinţă din partea tuturor. Am precizat că dacă partidul nostru, ca şi cel liberal au primit câţiva foşti legionari, acest lucru nu schimbă cu nimic situaţia, deoarece prezenţa lor nu are nici o influenţă asupra programelor noastre, tot aşa cum dacă unii dintre ei s-ar înscrie la comunişti sau social-democraţi n-ar schimba cu nimic doctrina sau programul acestor partide. „De altfel, am continuat eu, dacă privim cu obiectivitate această problemă, trebuie să înţelegem că în afară de fruntaşii legionari care s-au făcut vinovaţi în cursul guvernării lor de abateri grave, furturi sau crime şi care vor fi judecaţi, toţi ceilalalţi, dintre care mulţi erau studenţi sau chiar elevi de liceu, trebuie să li se deschidă posibilitatea de a intra în partidele de guvernământ pentru a-şi forma educaţia lor politică. Nici o problemă nu este grea dacă este bunăvoinţă şi mai ales bună

credință. În ce mă privește pe mine și pe prietenii mei, vă asigur că ne vom da toată osteneala pentru a ajunge la o colaborare loială în interesul tuturora și al țării". „Mai rămâne acum de pus la punct o problemă ceva mai delicată, care nu poate lipsi din declarația noastră ministerială, chestiunea raporturilor viitoare ale țării noastre cu Uniunea Sovietică privitoare la Basarabia și Bucovina de Nord. Desigur, noi suntem realiști și ne dăm seama perfect că această problemă este rezolvată pentru moment prin Convenția de armistițiu și noi n-o putem schimba. Este vorba însă de viitor, căci Armistițiul, date fiind condițiile în care a fost semnat, nu soluționează pentru totdeauna acest litigiu teritorial dintre țările noastre. În declarația noastră ministerială trebuie trecută ideea că poporul român speră să ajungă într-o zi, pe cale pașnică, la o înțelegere cu poporul rus în privința drepturilor noastre asupra acestor teritorii. Rămâne ca această idee s-o formulăm în termenii cei mai moderați cu putință, însă ea trebuie neapărat să facă parte din declarația noastră. În momentul când noi suntem pe cale să reunificăm Ardealul și să pășim la o colaborare loială cu marele nostru vecin de la Răsărit, nu e posibil să dăm uitării milioanele de frați care rămân în afara frontierelor noastre sub o dominație străină. D-voastră cunoașteți forța partidului nostru prea bine pentru a ne înțelege de ce noi trebuie să dăm un minimum de asigurări fraților noștri rămași în restriște. De altfel, dacă ajungem la o înțelegere între noi, eu voi căuta să lămuresc cu reprezentanții sovietici din Capitală toată această chestiune, luându-mi toată răspunderea. Pe d-voastră am ținut numai să vă previn".

Rând pe rând, Gheorghiu-Dej, Bodnăraș și Constantinescu-Iași au făcut rezerve categorice asupra ultimei mele propuneri, declarând că asupra acestei chestiuni ei nu au nici o dezlegare din partea partidului lor și că de aceea nici n-o pot discuta. În privința celorlalte puncte, „ei găsesc acordul foarte posibil". „Noi, a declarat Bodnăraș, găsim formula unei colaborări cu d-voastră, ca președinte al viitorului guvern, dintre cele mai bune din punctul nostru de vedere și de aceea nu vrem s-o vedem compromisă prin chestiunea raporturilor noastre de viitor cu Uniunea Sovietică". „Eu nu înțeleg pentru ce d-voastră, ca partid comunist, vă este teamă să ridicați această problemă din moment ce sunteți partid românesc, care trebuie să aibă soluții în toate problemele de interes național. Vor veni curând alegerile

comunale şi ceva mai târziu cele generale pentru Parlament. D-voastră veţi fi întrebaţi de toată lumea ce atitudine are partidul d-voastră în problema Basarabiei şi Bucovinei şi veţi fi siliţi să răspundeţi. Şi atunci pentru ce să nu clarificaţi atitudinea însă de azi, pentru a spulbera orice echivoc. Noi, Partidul Naţional Ţărănesc, tocmai pentru că voim o politică de înţelegere loială şi definitivă cu Uniunea Sovietică, suntem hotărâţi să fim sinceri şi să nu ne ascundem după deget. Iată pentru ce v-am vorbit atât de deschis şi fără s-o fac pe şiretul".

„Noi vom referi tovarăşilor noştri din conducere tot ce am discutat cu d-voastră privitoare la colaborarea dintre partidele noastre, a spus Gheorghiu-Dej, şi sper să putem ajunge la o înţelegere". Continuarea discuţiei nemaiavând rost, i-am invitat să trecem în sufragerie pentru a lua dejunul, spunându-le că soţia mea le-a pregătit o masă cu mâncăruri moldoveneşti. Milica n-a luat parte la masă, dirijând de la bucătărie pe Floarea, servitoarea noastră, bine instruită pentru astfel de dejunuri. În locul Milicăi, a luat locul în capul mesei, vis-à-vis de mine, Rica, elevă în clasa 6-a de liceu. În dreapta şi stânga mea am avut pe Bodnăraş şi pe Gheorghiu-Dej; ceilalţi au luat loc după ei. Dejunul a ţinut până la ora 5, desfăşurându-se într-o atmosferă de bună înţelegere şi voioşie. Mâncărurile au fost mult apreciate, iar băuturile la fel. S-a discutat numai politică externă şi în special situaţia militară de pe diferite fronturi. Constantinescu-Iaşi mă întreabă dacă anglo-americanii n-au de gând să se înţeleagă cu Hitler pentru a împiedica Sovietele să ocupe Berlinul. El îşi întemeiază temerea sa pe faptul că, după el, anglo-americanii „bat piciorul pe loc cam de prea mult timp în regiunea Rinului şi evită angajamente militare cu nemţii, mulţumindu-se cu simple hărţuieli". „Anglo-americanii, i-am răspuns eu, nu uită că sunt ţări profund democratice, care nu practică felonia politică, aşa cum se întâmplă în regimurile de dictatură. Mai întâi nu este adevărat că anglo-americanii se mulţumesc numai cu hărţuieli. Eu ştiu că ei sunt angajaţi în lupte foarte grele în tot lungul liniei Siegfried, pe care au străpuns-o în mai multe locuri, trecând Rinul în diferite puncte. Pe frontul de Răsărit ruşii pot avansa uşor, pentru că ei n-au de luptat cu linii Siegfried şi unde războiul de manevră este complet liber, odată ce au trecut Oderul. Eu sunt convins că anglo-americanii vor rămâne loiali faţă de Soviete şi că la Yalta ei s-au

înțeles perfect în toate chestiunile, precum și asupra zonelor de ocupație militară a Germaniei". Bodnăraș s-a declarat complet de acord cu mine, afirmând cu tărie că Sovietele sunt și ele decise să rămână loiale față de aliații lor occidentali, „deși probabil nu lipsesc propuneri din partea lui Hitler pentru o înțelegere de ultimă oră". „Rușii sunt mult mai cinstiți decât se crede, spune Gheorghiu-Dej; eu sunt sigur că Hitler ar fi gata pentru o nouă înțelegere cu Moscova, lăsându-i la rigoare la dispoziție toată Europa Centrală și balcanică, însă rușii nu pot accepta acest târg, pentru că sunt cinstiți". „Eu cred că sunt mai mult prudenți, decât cinstiți, i-am răspuns eu, pentru că în stadiul de azi al lucrurilor, o înțelegere Hitler-Stalin n-ar face decât să prelungească războiul cu încă un an, doi, și până la urmă ar fi zdrobiți amândoi de anglo-americani și aliații lor. Rușii nu vor face această greșeală, care i-ar putea costa distrugerea întregului lor imperiu, plus prăbușirea regimului". „Cred că aveți păreri prea bune despre politica militară a anglo-americanilor, a intervenit Bodnăraș. Nu uitați că ei au încă de făcut mari eforturi în Pacific pentru a-i învinge pe japonezi și o înțelegere ruso-germană ar putea fi o catastrofă pentru Londra și Washington". „În Pacific americanii se află de aproape un an în plină ofensivă, deși efortul lor principal are loc în Europa pentru doborârea lui Hitler, i-am răspuns eu. Odată Germania scoasă din luptă, americanii redevin liberi cu toate forțele lor pentru a-i sili și pe japonezi să capituleze".

Către sfârșitul mesei, vinurile bune au dezlegat limbile. Gheorghiu-Dej a început să devină sentimental. Adresându-se Ricăi, el a rugat-o să se împrietenească cu fetele lui. „D-voastră, ca fete tinere, i-a spus el, vă puteți înțelege mult mai ușor decât eu cu tatăl d-tale, care este un om dur și care nu vrea să cedeze cu nimic din principiile sale". Rica i-a răspuns râzând: „Tatăl meu ține seama de opinia publică, care este cu totul ostilă oricărei colaborări cu Partidul Comunist. Eu spun aceasta ținând seama de opinia colegelor mele de clasă, care sunt convinsă că ar rupe orice raporturi cu mine dacă ar afla că tata colaborează cu comuniștii". „Aceasta-i din nenorocire atmosfera din țară, am intervenit eu pentru a pune capăt unei discuții în care Rica se putea ambala și deveni chiar nepoliticoasă. Lumea e foarte pornită în contra F.N.D.-ului, am continuat eu din cauza atacurilor nedreptate care le aduce în contra fruntașilor politici ale celor mari partide". „Toată această campanie va înceta din moment

ce mergem spre o înțelegere", a spus Bodnăraș. „Așa sper și eu din tot sufletul", am spus eu, ridicând un ultim pahar de șampanie „pentru succesul înțelegerii noastre". Masa a luat sfârșit la ora 5, musafirii plecând bine dispuși și mulțumiți de cele discutate.

La 7^{30} m-am dus la Maniu, care, pentru a scăpa de lume, coborâse de la Leucuția, un etaj mai jos, la familia Mănuilă. I-am găsit discutând situația politică așa cum se prezintă ea în seara aceasta. Pe la 6 trecuse pe la Maniu, direct după audiența la rege, d-rul Lupu, care l-a pus în curent cu cele discutate, rugându-l să-i dea sprijinul pentru a fi desemnat el ca succesor al lui Rădescu. „Bietul Lupu, zice Maniu, mi-a făcut o impresie penibilă prin lipsa lui de înțelegere a realității. El își închipuie că depinde de mine desemnarea lui ca viitor prim-ministru și nu înțelege că nu are absolut nici o șansă, chiar dacă eu l-aș susține cu toată puterea. Nimeni nu vrea de el, iar cât despre rege acesta nici nu vrea să audă de așa ceva. Eu i-am promis să-l recomand regelui dacă eșuează Știrbei, însă l-am prevenit că nu are șanse, întrucât regele știu că preferă un general curajos, care să restabilească ordinea. Bietul Lupu a plecat foarte abătut de la mine și-mi pare foarte rău că se zbate degeaba". Ghiță Pop, Leucuția și Mănuilă îl atacă pe Lupu fără menajamente, explicând lui Maniu că, ajungând șef de guvern, în situația de azi, ar însemna un dezastru pentru țară, el nefiind în stare să reziste comuniștilor, care ar pune mâna pe conducerea întregii administrații și l-ar înlătura după o lună, două, ca pe o măsea stricată. Eu am fost de părere că Maniu a procedat foarte cuminte cu el, menajându-l atât cât e nevoie pentru a-l ține în partid, căci față de noul său anturaj format din tot felul de indivizi neserioși ca D. R. Ioanițescu, Vlădescu, Adam, Sachi Botez etc., Lupu este în stare de a face prostia de a se separa de partid, crezând că în felul acesta Sovietele l-ar putea agreia ca șef al F.N.D.-ului. „Deja presa fenedistă face atâta caz de așa-zisa grupare Anton Alexandrescu, pe care o prezintă drept o spărtură în partidul nostru. O plecare a lui Lupu ar constitui o dificultate serioasă, am spus eu, întrucât lumea nu știe că el a început să fie senil și apoi el ar fi urmat de o serie de indivizi, foști lupiști, care nu fac parte din partidul nostru, lucru suficient pentru presa fenedistă ca să facă mare tămbălău în jurul aderării lui la programul fenedist. Acest lucru trebuie împiedicat, atât în interesul lui Lupu, de a nu se compromite acum la bătrânețe, cât și în interesul partidului și al țării". Maniu e de

acord cu mine că Lupu „trebuie ajutat să nu se compromită". Ghiță Pop și Leucuția recunosc și ei că așa e bine, cu toată supărarea lor pe Lupu pentru interviul lui de ieri.

Eu le povestesc discuția avută cu delegații comuniști de azi la prânz. Toți, cu Maniu în frunte, sunt de acord cu modul cum le-am formulat condițiile mele de colaborare. Maniu găsește „foarte bine pusă problema raporturilor noastre cu rușii cu privire la Basarabia și Bucovina", lucru care ne va permite în campania electorală viitoare să-i demascăm pe comuniștii noștri drept agenți nerușinați ai Moscovei. Aceasta bineînțeles dacă nu putem ajunge la o colaborare loială cu ei. Maniu este de acord să continui discuțiile cu comuniștii pentru a dovedi și Sovietelor că noi suntem gata oricând să colaborăm cu Partidul Comunist dacă încetează dezordinile și acceptă un program rezonabil de guvernare. Nu le-am ascuns impresia mea că fruntașii comuniști care au venit la mine nu prea agrează o înțelegere cu mine însă n-au avut ce face, fiind siliți de Vîșinski. Ei știu foarte bine că toate caracudele politice care s-au pus sub protecția lor, în cazul unui acord cu mine, nu vor mai putea juca nici un rol în viața noastră politică. De aceea sunt convins că toți aceștia, în cap cu Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu etc. se vor da peste cap ca să torpileze orice înțelegere cu mine. Cum însă eu nici nu mă gândesc să fac jocul rușilor, puțin îmi pasă de strădaniile lor. În realitate, dacă toți am putea ajunge la vreo înțelegere, acest lucru se va tranșa în ultimă instanță numai la Ambasada sovietică, comuniștii noștri nefiind decât niște instrumente oarbe la discreția ei. Ne despărțim pe la 9 seara toți fiind obosiți de activitatea zilei. Maniu s-a arătat sceptic în privința lui Știrbei de a se înțelege cu comuniștii. Impresia lui este că nici Știrbei nu prea ține să fie prim-ministru în împrejurările de azi. În cazul acesta, după el, soluția cea mai bună rămâne tot un general, care la rigoare poate amenința și cu o rezistență militară, în cazul că Sovietele vor să ne impună cu forța formula lor. „Numai dacă Moscova e rezonabilă și renunță la orice amestec în treburile noastre, îmi spune Maniu, formula cu d-ta ca președinte devine posibilă". Leucuția și ceilalți sunt toți de părere că formula cu mine este cea mai bună soluție în împrejurările de azi. Aceste lucruri le-am discutat în picioare, îndreptându-ne spre ușă. Maniu ne roagă pe toți să păstrăm toată discreția față de discuțiile mele cu Vîșinski și cu comuniștii.

Ajung acasă pe la 10 atât de obosit, încât abia m-am putut dezbrăca, spăla şi aşeza în pat. Am dormit buştean!

Sâmbătă, 3 martie 1945

În timpul cât mă bărbeream, Milica mi-a povestit o scenă hazlie de la dejunul de ieri. În timp ce servitoarea noastră servea la aperitiv o tavă cu chifteluţe bine usturoiate, distinşii noştri musafiri s-au servit, trăgându-le cu furculiţa din platou în farfuriile lor. Teohari Georgescu, neîndemânatec, a scăpat câteva pe jos. Fără jenă s-a aplecat de la scaun, le-a cules de pe jos şi le-a mâncat fără să-i pese de ceilalţi. Servitoarea, văzând scena aceasta, i-a spus Milicăi când s-a întors în bucătărie. „Vai, duduie, ce oameni nespălaţi a invitat domnul la dejun" şi i-a povestit scena cu Teohari Georgescu. „De-ar avea suflet şi conştiinţă aceşti oameni, i-am răspuns eu, pentru că bunele maniere nu contează la aceşti indivizi simpli".

La opt dimineaţa vine să mă vadă Leucuţia, care mă informează că ieri seară, după despărţirea noastră, i-a făcut o vizită Groza, pe la ora 10, spunându-i că regele l-a însărcinat cu câteva ore mai înainte cu formarea unui guvern al celor patru partide din Bloc. Groza i-a oferit un loc în guvernul său, întrebându-l şi de alţi prieteni ai lui care l-ar putea convinge pe Maniu să-i dea sprijinul. Groza i-a vorbit de mine, de Ghiţă Pop şi de Aurel Dobrescu. Leucuţia i-a răspuns că el n-are de dat nici un răspuns şi l-a sfătuit să se adreseze lui Maniu. Fiind prea târziu – Maniu se culcase deja de la ora 9^{30} – a rămas ca el să-l vadă în cursul zilei de mâine spre prânz. La opt dimineaţă se va duce la Lupu pe care ţine neapărat să-l aibă în guvern, ca vicepreşedinte. Leucuţia l-a pus în curent pe Maniu la 7 dimineaţa şi acesta l-a trimis la mine cu rugămintea de a-l vedea imediat pe Negel pentru a afla ce s-a întâmplat ieri după masă la Palat pentru ca regele să-l însărcineze pe Groza cu formarea guvernului. Am pus mâna pe telefon în faţa lui Leucuţia şi m-am înţeles să mă văd cu Negel la ora 9. Ne-am înţeles cu Leucuţia că după întrevederea cu Negel să mă duc la Maniu, iar dacă nu-l voi găsi să-l caut la Dinu Brătianu, unde se va duce să-l vadă şi Ştirbei.

Negel m-a întâmpinat cu zâmbetul pe buze. „V-aţi alarmat degeaba cu toţii de însărcinarea dată lui Groza ieri după masă, a început Negel. Fiţi pe pace, regele face şi el puţină diplomaţie din

moment ce fruntaşii din F.N.D., în frunte cu Pătrăşcanu şi Titel Petrescu, i-au recomandat desemnarea lui Groza. El trebuie să facă acest gest pentru a dovedi imparţialitatea lui, însă mandatul care l-a dat implică un guvern al celor patru partide din Blocul Democrat. În condiţiile acestea, de d-voastră ţărăniştii şi liberalii depinde dacă Groza va reuşi". L-am întrebat ce s-a întâmplat cu Ştirbei. „Prinţul s-a simţit pur şi simplu ofensat de condiţiile pe care voiau să i le impună partidele din F.N.D., a răspus Negel, şi cum el nu voia în fond să fie prim-ministru, a profitat de aceste condiţii imposibile pentru a-şi depune mandatul, ieri la ora două după masă, plecând furios la Buftea". Negel e de părere că Ştirbei nu e omul indicat să domine situaţia în împrejurările de azi. „Cât despre Lupu, care doar nu l-a implorat pe rege să-i dea lui însărcinarea, afirmând că el are posibilitatea de a obţine colaborarea cu F.N.D.-ul, a Sovietelor şi chiar a lui Maniu, continuă Negel, regele nici n-a voit să audă, având foarte proaste păreri despre el". „De altfel, a precizat Negel, regele şi cu mine suntem absolut siguri că Groza va eşua lamentabil şi că până la urmă tot un guvern de tehnicieni şi militari vom avea, pentru asigurarea ordinei şi continuarea războiului. Un singur lucru nu ştiu încă până la această oră, cine va prezida acest guvern: un militar sau o persoană de încredere a regelui". Am înţeles perfect aluzia şi l-am asigurat de sprijinul nostru în caz că regele îl alege pe el. I-a surâs perspectiva şi m-a condus până la uşa biroului său, ţinându-mă la braţ.

La 10 şi un sfert l-am găsit pe Maniu gata de plecare la Dinu Brătianu, unde va veni pe la 11 şi Ştirbei. L-am însoţit, povestindu-i pe scurt discuţia cu Negel în maşină. La 10^{40} am ajuns la Dinu Brătianu cu maşina lui Leucuţia.

Am găsit pe Bebe Brătianu şi pe Romniceanu, care povesteau cum a fost întâlnirea din dimineaţa aceasta dintre Dinu Brătianu şi Groza, care i-a făcut o vizită la ora 9. „Foarte jenat, zice Bebe Brătianu, care a asistat la întrevederea lor, Groza i-a cerut concursul Partidului Liberal, asigurându-l că el e hotărât să restabilească ordinea şi să introducă un regim de legalitate în toată ţara". Dinu Brătianu i-a răspuns că „el se îndoieşte că un guvern fenedist ar fi indicat pentru împrejurările de azi şi că, în orice caz, el nu-i poate da un răspuns definitiv înainte de a se înţelege cu Maniu". Conversaţia

n-a durat mai mult de 10 minute, pentru că Groza, înțelegând situația, s-a sculat și a plecat „cu coada între picioare", zice Bebe Brătianu.

Eu le-am povestit pe larg discuția cu Negel, informându-i că după toate probabilitățile, vom avea un guvern cu Negel. Dinu Brătianu a sărit în sus, declarând că „Negel reprezintă cea mai proastă formulă în situația de azi, fiind un om fără autoritate, fără pricepere și un fricos pe de-asupra". Romniceanu și Bebe Brătianu au susținut pe Dinu Brătianu, spunând și ei că „Negel este exclus să fie prim-ministru și că regele trebuie sfătuit să renunțe la candidatura acestuia". Liberalii sunt pentru un guvern „de mână forte", prezidat de un general curajos, care să restabilească ordinea cu ajutorul armatei.

Înainte de a se pronunța Maniu, a sosit Lupu, cu o falcă în cer și alta în pământ. El aflase că Maniu se dusese la Dinu Brătianu și a venit aici să se plângă de rege „pentru insulta adusă țării prin desemnarea unui ticălos de aventurier ca viitor prim-ministru". „Eu știu foarte bine că acest trădător mizerabil, zice Lupu, nu va reuși să formeze guvernul, însă faptul că regele l-a desemnat pentru acest post este o greșeală de neiertat. E regretabl că Antonescu, când l-a detronat pe Carol, n-a avut curajul să lichideze monarhia și această ramură putredă a Hohenzollernilor, afaceriști și impostori. D-ta, d-le Maniu, ai o mare răspundere în această privință, căci totdeauna ai susținut monarhia noastră, deși știai că este putredă. Eu i-am spus regelui că sunt gata să fac un guvern cu concursul tuturor părților în cauză, inclusiv Sovietele. El, ca un nătărău ce este, a preferat pe Groza, ridicându-l astfel la rangul de prim-ministru posibil. E de ajuns acum ca rușii să-i bată din picior, pentru ca el să cedeze și să ne trezim cu un guvern de bandiți, prezidat de un trădător de țară și un aventurier sinistru. D-le Brătianu și d-le Maniu să nu vă mirați dacă mâine nu vom avea un astfel de guvern. Eu vă previm că personal n-am nici o încredere în capacitatea acestui rege, care nu s-a eliberat de sub fusta mamei lui, o grecoaică stricată și lacomă de bani. Fiți atenți, că numai d-voastră amândoi mai puteți împiedica pe rege să se compromită iremediabil și să arunce țara în mâinile bolșevismului rusesc".

Filipica lui Lupu ne-a impresionat pe toți, cu atât mai mult cu cât fiecare dintre noi aveam îndoielile noastre despre ceea ce se petrece la Palat. În tot timpul cât a vorbit el, Maniu și-a șters fața cu o

bastistă pe care a udat-o complet, semn de emoție care o simțea în fața celor ce declara Lupu, vicepreşedinte al partidului, în casa şefului Partidului Liberal, partid cu care noi ne-am războit atâția ani şi cu care nu era exclus să ne mai ciocnim încă şi în viitor. Pentru a atenua atmosfera, am intervenit eu, punându-l pe Lupu în curent cu câteva informații pe care le aveam de la Negel referitor la însărcinarea lui Groza. Lupu a rămas la părerea lui, că regele nu trebuia să-l însărcineze pe Groza „în nici un caz pentru că, ridicându-i acțiunile, facilitează ruşilor acțiunea lor de a ne impune un guvern fenedist".

În fine, i-a răspuns Maniu, căutând să-l liniştească, spunându-i că el l-a recomandat printre alții şi pe el regelui pentru rolul de şef de guvern şi că dacă lucrul acesta nu s-a realizat, timpul nu este încă pierdut, întrucât şi el este convins că Groza îşi va depune mandatul, „din moment ce nu are aprobarea mea şi a d-lui Brătianu". „Cât despre supărarea d-tale pe rege, a continuat Maniu, nu ai dreptate, d-le Lupu. El este obligat să rămână deasupra partidelor pentru a putea arbitra neînțelegerile dintre ele. Recunosc că d-ta ai dreptate că prin desemnarea lui Groza ca prim-ministru i s-a creat o autoritate de care se pot folosi ruşii, însă regele nu putea proceda altfel pentru a dovedi imparțialitatea lui față de toată lumea, inclusiv față de Soviete. Cât despre monarhie, d-ta ştii că eu am fost totdeauna pentru menținerea ei, întrucât eu am considerat-o totdeauna drept regimul cel mai bun pentru țara noastră şi un simbol ideal pentru menținerea unității noastre naționale".

Lupu n-a mai răspuns, calmat probabil de spusele lui Maniu că Groza nu va reuşi şi că timpul nu este încă pierdut nici pentru el. La întrebarea lui Dinu Brătianu dacă a fost vizitat de Groza, el a răspuns aşa: „mi-a dat Dumnezeu să văd şi ruşinea aceasta, un om pe care l-am oploşit o viață întreagă şi l-am ajutat numai din milă să vină în dimineața aceasta să-mi propună, cu aerul unei slugi răzvrătite, să accept o vicepreşedinție în guvernul său şi încă pur onorifică, fără un portofoliu. M-am uitat lung la el să-l dau sau să nu-l dau afară, pe urmă m-am gândit că am văzut în viață atâtea lucruri ridicole şi anormale încât unul în plus nu mai contează. I-am răspuns, uitându-mă lung la el, că el uită că eu fac parte dintr-un mare partid şi câtă vreme nu se înțelege cu şeful meu eu nu pot discuta astfel de chestiuni. Groza a înțeles şi a dat să plece. Când a ajuns la uşă i-am

recomandat să fie foarte prudent când va vorbi cu Maniu şi cu Brătianu, pentru că dacă nu va fi dat afară cu un picior în spate să se considere un om fericit". Toată lumea a făcut haz, în timp ce Maniu şi Dinu Brătianu râdeau în hohote.

Pe la 12 a sosit Ştirbei, cam obosit şi nervos. Spune că-l încearcă o gripă şi nu poate dormi de vreo două nopţi. Din modul cum se prezintă şi vorbeşte, înţeleg foarte bine pentru ce el nu e indicat pentru o şefie de guvern. El explică pentru ce şi-a depus mandatul şi ne informează că în discuţia avută cu regele el l-a sfătuit să nu însărcineze în nici un caz pe Groza pentru că „toată lumea trebuie să ştie de la început că nu poate fi vorba niciodată de un guvern de trădători". Ştirbei spune în continuare că în discuţiile avute cu fruntaşii fenedişti el a înţeles că „oamenii aceştia n-au nici un pic de patriotism şi că urmăresc bolşevizarea ţării". Cât despre Titel Petrescu, cu care el a stat mult de vorbă, Ştirbei spune că „i-a făcut impresia unui zevzec care nu ştie ce vrea şi care, în plus, este un fricos care se teme şi de umbra lui, un om de nimic, pe al cărui cuvânt nu se poate pune nici o bază". Ştirbei l-a sfătuit pe rege să numească în fruntea guvernului un general tânăr şi curajos, care să restabilească ordinea cu ajutorul armatei.

Dinu Brătianu ne-a invitat pe toţi la dejun. Ştirbei n-a putut rămâne, invocând starea sănătăţii lui şi a plecat la Buftea. Eu am mulţumit, dar n-am putut rămâne, trebuind să trec pe la minister, unde am ajuns pe la 1 fără un sfert. Toţi secretarii generali mă aşteptau cu veşti, căci hârtii nu mai aveam de semnat. După ce m-am pus în curent cu starea însămânţărilor pe ziua de azi, i-am informat că până la ora aceasta, guvernul Groza este născut mort şi că într-o zi, două, situaţia se va clarifica prin formarea unui guvern de ordine şi legalitate. La ora unu şi jumătate am ajuns acasă.

Pe la ora două, când şedeam la masă, mi-a telefonat Ripoşanu[318], prietenul lui Groza, că „şeful său ar dori să treacă pe la mine într-o jumătate de oră". Am acceptat bucuros. În loc de-o jumătate de oră, el a sosit după un sfert de ceas, cu un mare buchet de trandafiri pentru Milica şi cu o cutie de bomboane pentru Rica. A venit împreună cu Ripoşanu, care se pare că-i va deveni ginere. Aşa se explică faptul că el are o totală încredere în el. Vorbeşte deschis faţă de dânsul. Groza intră direct în subiect, spunând că toate persoanele de la ţărănişti şi liberali pe care l-au văzut l-au trimis la

Maniu, pe care el nu vrea să-l vadă înainte de a vorbi cu mine. El mă previne că dacă nici cu mine nu se poate înțelege, el renunță de a-l vedea pe Maniu, întrucât știe dinainte că va fi refuzat. „Ieșind de la d-ta mă duc întins la rege și-i depun mandatul, cerându-i să mă însărcineze cu formarea unui guvern pur fenedist", zice Groza. După această introducere, Groza m-a rugat „să fiu înțelegător și să-mi dau seama că Sovietele sunt hotărâte să ceară un guvern fenedist, dacă partidele istorice îi refuză concursul". În continuare, el îmi spune că a făcut apel la Leucuția și Dobrescu „mai mult de formă", știindu-i foarte apropiați de Maniu, dar că n-a crezut niciodată că ar putea ajunge la o înțelegere cu ei. La Lupu a făcut apel „iar de formă", știind dinainte că va fi refuzat, întrucât el vrea să fie prim-ministru, „fără să-și dea seama că e complet ramolit". „Cu d-ta este altă socoteală, a spus Groza, și eu îți voi vorbi foarte deschis. Cu toate că ești atacat de presa noastră cu rară violență, să știi că noi, cei mai mulți dintre fenediști, te apreciem foarte mult, considerându-te omul cel mai de seamă din Partidul Național Țărănesc după Maniu și probabil și succesorul lui la șefia partidului. D-ta te bucuri, după câte știu eu, și de foarte bune aprecieri la Soviete, îndeosebi la Vîșinski. Dacă mă înțeleg cu d-ta sunt sigur că și Maniu va ceda de teama unei sciziuni în partid. Lupu nu contează pentru că e ramolit, iar Mihalache este ca și inexistent, dată fiind dușmănia Sovietelor față de el. D-ta ești singurul care-l poți determina pe Maniu să cedeze. Eu am să-ți spun d-tale un lucru, cu tot riscul de a supăra pe colaboratorii mei. Eu nu sunt chiar atât de legat la ochi ca să nu înțeleg ce urmăresc Sovietele și agenții lor comuniștii, în cap cu Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Bodnăraș, Luca și tot neamul lor. Aceștia dacă mă susțin la președinție, o fac pentru că n-au pe altul mai potrivit ca mine. De îndată ce și-ar urca sacii în căruță, ei sunt gata să mă arunce ca o măsea stricată. Spune d-lui Maniu că eu vreau o înțelegere secretă cu el. Acum este momentul meu. De îndată ce voi unifica Ardealul și voi vedea războiul terminat, înainte de alegerile generale eu îi voi ceda locul și mă voi pune la dispoziția lui, cu toți prietenii mei. Până atunci d-ta, ca vicepreședinte al Consiliului și ministru la Agricultură, unde îți poți realiza programul d-tale de reformă agrară, vei putea păstra unitatea partidului d-tale pentru a-i trece locul lui Maniu în cele mai bune condițiuni. Eu nu pot să-ți spun azi mai mult decât ți-am spus. Dacă ne înțelegem, noi doi vom colabora în cele

mai perfecte condiţiuni şi bazându-mă pe sprijinul puternic al partidului d-tale eu voi putea rezista cu cea mai mare uşurinţă presiunilor Moscovei şi agenţilor ei. Atunci vei avea ocazia să constaţi că Groza este un bun român care-şi iubeşte ţara şi n-o vrea o republică sovietică. Spune toate aceste lucruri d-lui Maniu şi caută să-l convingi să fie înţelegător".

Ardelenii care-l cunosc mai bine decât mine au cele mai proaste păreri despre el. Nu-l scot din „secătură, aventurier, imoral şi fără cuvânt". Ştiind toate aceste lucruri despre el, l-am ascultat din politeţe fără să-l întrerup, însă convins că nu se poate pune nici o bază pe cuvântul lui. Pentru cazul însă că măcar ceva era sincer din tot ce-mi spusese, i-am răspuns politicos, arătându-i pentru ce o colaborare a partidului nostru cu el este „aproape imposibilă". „Atmosfera de dezordine creată în ţară de F.N.D. şi violenţa atacurilor personale la adresa noastră, fără să mai vorbesc de atacurile scandalos de nedrepte la adresa mea, de presa în special a partidului d-tale, am continuat eu, au creat o tensiune între noi atât de mare încât aproape nu văd cum am mai putea colabora. În orice caz, fiind în joc interesele ţării, eu sunt obligat să trec peste toate aceste ofense şi să-l pun în curent pe Maniu cu discuţiunea noastră. Nu cred să reuşesc mare lucru, însă având în vedere propunerea d-tale pentru o eventuală colaborare în viitorul apropiat, eu voi căuta să-l conving să stea de vorbă cu d-ta. Părerea mea este că trebuie neapărat să cauţi să-l vezi şi să-i repeţi ceea ce mi-ai spus mie". I-am spus că la ora 6 mă voi duce la Maniu şi că el îi poate telefona pe la 6^{30}–7. „Am mare încredere în d-ta, mi-a răspuns Groza. Îi voi telefona pe la ora 7 şi-i voi cere să ne vedem chiar în seara aceasta". Groza a plecat vesel, ca şi cum ar fi câştigat partida. În schimb Ripoşanu mi-a făcut impresia că e mult mai pe pământ ca „şeful său" şi nu-şi face nici o iluzie asupra rezultatului.

La 6 m-am dus la Maniu, unde am găsit pe Mihalache, Ionel Pop, Ghiţă Pop, Leucuţia şi d-rul Solomon. Le-am povestit cum a decurs întrevederea mea cu Groza şi propunerea lui de colaborare în viitor cu Maniu şi cu partidul nostru. Pe măsură ce povesteam, cei de faţă se tot enervau, aşteptând să termin mai repede pentru a-şi da fiecare părerea.

Primul a sărit ca ars Mihalache. „Cum îndrăzneşte acest porc de trădător să ceară concursul unui partid ca al nostru, care dacă am

face azi alegeri libere F.N.D.-ul n-ar întruni nici 2% din voturile alegătorilor. Astfel de neruşinare n-am mai văzut de când fac eu politică. Eu sunt de părere d-le Maniu că ar trebui dat afară cu un picior în spate să se înveţe minte acest ticălos de a mai face jocul ocupaţiei ruseşti. Are dreptate d-rul Lupu, când îl face răspunzător pe rege de această ofensă adusă ţării întregi prin desemnarea unui excroc pe care toată lumea îl ştie drept un slugoi neruşinat al Sovietelor". Ghiţă Pop nu e de părerea lui Mihalache. El crede că regele nu putea proceda altfel fără să se expună grav faţă de Soviete. „Desigur, Groza este un ministru aventurier, însă atâta timp cât are un mandat din partea regelui să formeze un guvern, partidele politice nu pot refuza să stea de vorbă cu el. Eu cred că ar fi o greşeală dacă n-am sta de vorbă cu el, arătându-i deschis pentru ce nu putem accepta un guvern de colaborare prezidat de el", a spus Ghiţă Pop. De aceeaşi părere a fost şi Ionel Pop. Ceilalţi n-au mai luat cuvântul, întrucât Maniu s-a grăbit să pună el la punct toată chestiunea. „Ar fi o ofensă faţă de rege dacă noi am refuza să stăm de vorbă cu persoana desemnată de el pentru a încerca formarea unui guvern. A sta de vorbă cu el nu înseamnă că trebuie să-i şi acceptăm colaborarea cu el. Eu îl cunosc mai bine ca toţi, continuă Maniu, cât el este de nepotrivit pentru postul de prim-ministru în împrejurările de azi. Orice fruntaş fenedist, în locul lui, n-ar putea obţine concursul nostru, oricare ar fi el, chiar şi Titel Petrescu, pentru că în situaţia de azi nu e vorba de consideraţii personale, ci de un Bloc care cuprinde în el toţi naufragiaţii vieţii noastre politice şi care vine cu un program cu totul nepotrivit pentru interesele ţării. Partidul nostru nu poate colabora cu dl. Groza pentru că are păreri proaste despre el, ci pentru motivul că el reprezintă un bloc şi un program cu care noi nu putem fi de acord. De aceea, eu găsesc inutilă continuarea discuţiei în jurul acestei chestiuni, întrucât eu voi sta de vorbă cu el dacă cere să mă vadă".

S-a trecut apoi la analizarea situaţiei politice. „Când mâine Groza îşi va depune mandatul, ce atitudine va lua partidul nostru referitoare la soluţionarea crizei de guvern", întreabă Mihalache. Se angajează o discuţie lungă, care nu duce la nici un rezultat, întrucât soluţiile noastre depind de rege, adică de capacitatea lui de a rezista presiunilor ruseşti. Mihalache este preocupat de „formula Lupu". El reproşează lui Maniu de a-l fi propus printre candidaţii posibili la succesiunea lui Rădescu. „Nici în glumă nu vă era permis, d-le

Maniu, zice el, să-i pomeniți numele unui om care-și schimbă părerile de 10 ori pe zi și care dacă ar ajunge șef de guvern ar duce țara de râpă, lăsând-o pe mâna tuturor neisprăviților din jurul său, care-l lingușesc, cultivându-i vanitatea senilă". I-a răspuns Ghiță Pop, că desemnarea lui Lupu este o simplă politețe, întrucât regele nici nu vrea să audă de el și că în felul acesta i s-a făcut un serviciu împiedicându-l să facă prostia de a părăsi partidul, făcând jocul rușilor. Maniu a pus capăt discuțiilor, întrucât i se anunțase între timp vizita lui Groza, la ora 7^{30}. „În ce privește întrebarea d-lui Mihalache, a spus el, țin să-l asigur că eu și dl. Brătianu vom căuta să-i sugerăm regelui cea mai bună soluție pentru interesele țării".

Am ieșit cu Mihalache, pe care l-am condus la nepotul soției sale, Nestor Badea, la care stă când vine în Capitală. Mihalache îmi face un frumos compliment. „Dragă d-le Hudiță, i-am spus și azi lui Maniu că din toată echipa noastră din actualul guvern, d-ta ai fost cel mai bun, sub toate raporturile, corectitudine, pricepere și curaj. Atacurile la care ești expus din partea F.N.D.-ului sunt cea mai bună dovadă că i-ai lovit bine. D-ta ai fi cel mai indicat să prezidezi un guvern de colaborare cu oamenii Moscovei, întrucât sunt sigur că știi să-i pui la punct". I-am mulțuimit pentru bunele aprecieri, însă i-am repetat pentru a nu știu câta oară că eu n-am decât un singur gând, să mă întorc la catedră și la lucrările mele de istorie. „Eu nu cred că vei reuși, întrucât ai prea multă conștiință ca să te sustragi unor obligații cărora numai d-ta le-ai putea face față", a răspuns Mihalache. Ajunsesem în fața locuinței sale. „Toți oamenii, d-le Mihalache, i-am răspuns eu, sunt necesari, dar nimeni nu-i indispensabil. Eu rămân atașat acestui principiu, pe care sper să-l respect". „Această lipsă de ambiție îți face cinste", a spus el, înainte de a coborî din mașină.

Am ajuns acasă pe la opt și ceva. Frații, sora, verii mei mă așteptau cu toții curioși să afle vești privitoare la mersul crizei. Le-am făcut un scurt rezumat al situației, spunându-le printre altele că numele meu circulă printre cei doi, trei succesori posibili ai lui Rădescu și că dacă nu mi-aș face prea multe scrupule și m-ar tenta această perspectivă, aș fi deja însărcinat cu formarea noului guvern. Vestea aceasta i-a bucurat pe toți. Bietul Neculai a sărit în sus de bucurie la gândul „că le-aș putea veni de hac comuniștilor și tuturor trădătorilor de țară". El a rămas foarte decepționat când i-am răspuns că atâta timp cât trupele sovietice se află în țară speranțele lui nu se

pot îndeplini. Ceilalți însă, în frunte cu Fănică și cu Milica, sunt de părere să-mi văd de treabă și să nu mă amestec „în vâltoarea de azi în care ușor îți poți rupe capul".

Pe la 10^{30} primesc un telefon de la Pavlov. Îmi comunică dorința lui Vîșinski de a mă vedea mâine dimineață la ora 10 la Ambasada sovietică. I-am răspuns că voi fi prezent cu multă plăcere.

Am informat pe musafiri că numai de mine depinde mâine dimineață dacă voi fi sau nu prim-ministru. Toți au fost însă fericiți, când le-am spus că nu sunt omul care-mi umilesc țara, acceptând un astfel de post din partea unui guvern străin, care vrea să mă folosească drept instrument pentru bolșevizarea țării. Pe la 11 m-am așezat în pat, fără să mă mai uit prin ziare sau să ascult posturile străine de radio. Vreau să mă odihnesc pentru a fi mâine cu capul limpede la ceea ce voi avea de vorbit cu Vîșinski.

Duminică, 4 martie 1945

Trec pe la minister între 8 și 9, unde mă informez asupra mersului însămânțărilor. Trec apoi pe la Maniu, unde găsesc pe Ghiță Pop și pe Leucuția. Ei cred că în dimineața aceasta Groza își va depune mandatul și regele va reîncepe consultările. Maniu povestește întrevederea lui cu Groza de ieri noapte. Ea s-a desfășurat normal. Maniu i-a explicat, așa cum ne spusese și nouă ieri seară, pentru ce partidul nostru nu-i poate da concursul, repetându-i că F.N.D.-ul, până nu-și va face dovada forței sale electorale prin alegeri libere, rămâne o infimă minoritate, care nu poate pretinde să guverneze în contra voinței țării, reprezentată de partidele istorice. Maniu i-a propus formarea unui guvern neutru care să facă alegeri generale într-o lună de zile, angajându-se să colaboreze cu toate partidele din Bloc, pe baza rezultatelor alegerilor. „Nu cred că Sovietele vor admite această soluție", i-a răspuns Groza. „Ele n-au a se amesteca în treburile noastre interne, angajament care și l-au luat prin semnarea Convenței de armistițiu și prin înțelegerea cu anglo-americanii, la Yalta", i-a explicat Maniu. Groza n-a mai insistat și a plecat decis să-și depună mandatul.

Eu le-am explicat că la ora 10 sunt invitat de Vîșinski și că bănuiesc pentru ce mă cheamă. Maniu e de părere să văd ce păreri are el în privința soluționării crizei, să le discut cu el dacă mi se par

rezonabile, dar să cer un răgaz de 24 de ore pentru a putea discuta cu prietenii înainte de a-i da răspunsul definitiv. Aşa mă gândisem şi eu! L-am întrebat pe Maniu dacă în întrevederea cu Groza s-a discutat ceva despre amestecul Sovietelor şi despre problema Basarabiei şi Bucovinei. „Această chestiune din urmă n-a fost pomenită de loc, iar despre Soviete n-a venit decât o singură dată vorba, când i-am spus lui Groza că ele n-au nici un drept să se amestece în chestiunile noastre interne", mi-a răspuns Maniu. L-am întrebat acest lucru întrucât bănuiesc că atât delegaţii fenedişti, care au vorbit cu mine, cât şi Groza, fiind de rea credinţă au putut da informaţii cu totul tendenţioase despre planurile noastre faţă de Soviete. Maniu e de părere să-i repet încă o dată lui Vîşinski cât a dorit partidul nostru o înţelegere loială cu Uniunea Sovietică. Ne-am despărţit la ora 10 fără un sfert. Maniu se duce la 11 la Dinu Brătianu, unde va lua dejunul, unde este invitat şi Ştirbei. După întrevederea cu Vîşinski mă voi duce şi eu la Brătianu.

La 10 fără cinci am ajuns la Ambasada sovietică. M-a întâmpinat la uşa din interior Pavlov, care cu faţa încruntată şi puţin speriat m-a întrebat „ce s-a întâmplat de şeful lui este atât de supărat şi de furios?" „Nu ştiu absolut nimic, n-am nici o idee pentru ce ar putea fi supărat", i-am răspuns eu. Kahane, interpretul lui, cred că i-a tradus foarte exact. La 10 şi 5 am intrat în biroul lui Vîşinski, care, ridicându-se nervos de pe scaunul lui, s-a îndreptat spre mine cu o faţă încruntată, de om pus pe ceartă. Aşa cel puţin a fost impresia mea! Doar a avut timp să mă invite să mă aşez că a şi început cu reproşurile. „Va să zică dl. Maniu e pus pe ceartă cu guvernul meu. Nici nu s-a uscat bine cerneala de pe Convenţia de armistiţiu şi dumnealui şi revendică Basarabia şi Bucovina. Omul acesta a îmbătrânit de-a binelea şi nu-şi mai dă seama de realitate. Cu începere de azi, eu nu mai vreau să ştiu de el. Cine vrea să ne fie prieten trebuie să se despartă de el. Noi îl considerăm pe acest om un simplu senil, căci altfel ne-am supăra pe el şi am cere sancţiuni în contra lui". Profitând de faptul că el îşi turna apă într-un pahar, i-am răspuns că el se înşeală complet asupra lui Maniu, fiind greşit informat, întrucât acesta nu este de loc senil şi după câte ştiu eu niciodată el nu s-a gândit să revendice aceste provincii. „Maniu este un om prea realist şi bine informat ca să comită o astfel de greşeală, am început eu. Lui nici prin minte nu-i trece să facă aşa ceva. Când a

voit să vadă, în noiembrie trecut, el a dorit să aibă numai un schimb de păreri cu d-voastră referitor la aceste provincii şi nicidecum să le revendice. La întrevederea care am avut-o recent cu delegaţii comunişti, în urma intervenţei d-voastră, eu am ridicat chestiunea acestor provincii în sensul că dacă ajungem la o colaborare cinstită de guvern în declaraţia ministerială ar fi bine să introducem o frază care să exprime speranţa noastră de a ne putea înţelege într-o bună zi cu poporul rus în privinţa acestor provincii, atât şi nimic mai mult. Dacă d-voastră aţi fost altfel informaţi, atunci aţi fost complet înşelat de nişte indivizi intriganţi şi fără scrupule". „Exact ori inexact, mi-a răspuns Vîşinski, eu n-am timp să descurc toate aceste lucruri. Vă repet că Maniu nouă nu ne inspiră nici o încredere şi noi nu mai vrem să avem relaţii cu el. Eu v-am chemat pentru a lămuri definitiv chestiunea colaborării d-voastră cu partidele din F.N.D., aşa cum v-am propus la ultima noastră întrevedere. Între timp s-a produs o mică schimbare în compunerea viitorului guvern. Eu şi partidele din F.N.D. am dori foarte mult să facă parte din el şi dl. Tătărescu, cu doi, trei reprezentanţi ai partidului său. Un guvern prezidat de d-voastră, cu dl. Tătărescu ca vicepreşedinte, înseamnă un guvern suficient de tare şi de reprezentativ pentru a ne dispensa de concursul d-lor Maniu şi Brătianu. Dacă d-voastră acceptaţi, eu voi cere regelui să accepte acest guvern. Pentru rest, dacă vreţi d-voastră să luaţi şi pe Lupu, noi nu avem nimic contra".

L-am lăsat să termine în linişte expunerea sa, căci pe măsură ce-şi dezvăluia planul, situaţia mea devenea tot mai uşoară, iar când a pomenit de Tătărescu de-abia m-am abţinut să nu sar în sus de bucurie. I-am amintit în câteva cuvinte poziţia partidului meu faţă de Carol şi Antonescu, referitor la relaţiile cu Uniunea Sovietică, pentru a ajunge la evenimentele din vara trecută, când Partidul Comunist ne-a cerut să primim în Blocul Democrat şi gruparea lui Tătărescu. „Noi, care eram deja aliaţi cu Partidul Liberal condus de Dinu Brătianu, am continuat eu, am refuzat categoric propunerea Partidului Comunist, amintindu-i că cele două mari partide, zise azi istorice, sunt angajate încă demult să tragă la răspundere pe toţi ticăloşii – cu Tătărescu în frunte– care au colaborat cu regimurile de dictatură şi poartă răspunderea războiului nenorocit dus în contra Sovietelor şi aliaţilor noştri fireşti. D-voastră veniţi astăzi să-mi cereţi mie să colaborez cu aceşti oameni care au făcut crima de a fi contribuit într-o măsură atât

de mare la dezastrul țării. Propunerea d-voastră nu numai că mă îndurerează, dar mă și neliniștește pentru viitorul relațiilor țării mele cu Uniunea Sovietică, întrucât văd că d-voastră, în loc să întindeți mâna unor prieteni vechi și sinceri și care sunt reprezentanți autentici ai poporului nostru, ne dați de o parte, luând în brațe toate gunoaiele noastre politice, pe care țara vrea să-i sancționeze pentru toate ticăloșiile lor". Vîșinski m-a întrerupt, șocat de cuvântul „gunoaie", când i-a fost tradus de interpret, spunându-mi cu o voce răstită că „nu-l interesează trecutul și că față de vremurile grele în care trăim, guvernul meu este dispus să întindă mâna oricui se arată dispus să colaboreze cu țara care arată prietenie României. Concesiile pe care guvernul meu este hotărât să le facă, atât în privința aplicării Armistițiului, cât și a unificării Transilvaniei nu se pot acorda decât unui guvern puternic și nu acelora care complotează pe la spate în contra noastră".

„D-le Vîșinski, i-am răspuns eu, sculându-mă în picioare, eu nu știu la cine vă referiți. În ce ne privește pe noi, vă repet, noi vă suntem prieteni și când d-voastră veți înțelege eroarea politică pe care o faceți astăzi vă rog să vă gândiți că noi vă rămânem prieteni mai departe, dornici de o înțelegere loială, cinstită cu țara d-voastră, care a făcut și face atâtea jertfe pentru zdrobirea hitlerismului". „Eu regret sincer că n-am reușit să obțin colaborarea d-voastră", mi-a răspuns el, sculându-se de pe scaun și întinzându-mi mâna peste birou. De data aceasta nu m-a mai condus până la ușă! În schimb, interpretul său m-a condus până la ieșirea din Ambasadă, spunându-mi la despărțire, în limba franceză, că lui personal „îi pare foarte rău că nu m-am putut înțelege cu dl. ministru Vîșinski, care vă apreciază foarte mult". „Regretul meu e și mai mare, însă e imposibil să înghit șopârla cu Tătărescu", i-am răspuns eu. Audiența durase o oră și 25 de minute.

La 12 fără douăzeci am ajuns la Dinu Brătianu, unde se aflau: Maniu, Leucuția, Dinu Brătianu, Bebe Brătianu, Rădescu și Sănătescu. Bebe Brătianu mă informează că a vorbit la telefon cu Negel la ora 10^{30} și că acesta l-a informat că, din ordinul regelui, l-a convocat pe Groza la ora trei pentru a-i retrage mandatul de a forma guvernul. Anunțându-i că vin direct de la Vîșinski, toți s-au arătat nerăbdători să afle veștile cu care veneam, știind deja de la Maniu cam pentru ce m-a invitat ministrul rus. Le-am povestit cât mai exact posibil această tristă și memorabilă întrevedere. Când am terminat eu,

toți se uitau unul la altul, dar nimeni nu se grăbea să ia cuvântul. Profitând de tăcerea lor, eu am tras câteva concluzii din ceea ce povestisem eu. „Pentru mine, din tot ce am observat din atitudinea Sovietelor și a instrumentelor lor din țară, reiese ca un adevăr matematic că rușii sunt pregătiți demult să bolșevizeze țara noastră. Acum e clar ca lumina zilei, am continuat eu, că încă din primăvara anului trecut, de când trupele lor au atins frontiera noastră, ei și-au pus la punct planul de a pune mâna pe România, nu printr-o ocupație militară, ci printr-o lovitură din interior, asemănătoare celei din Polonia, creind tot felul de formațiuni politice, dirijate de agenți comuniști care, la rândul lor, erau instruiți și conduși direct de Moscova. Așa a apărut Madosz-ul, Apărarea Patriotică, Partidul Țărănesc Socialist, grupările zise democratice a diferitelor categorii de funcționari. Paralel cu toate aceste ciupercării, Moscova a pus pe picioare Frontul Plugarilor lui Groza, fracțiunea liberală a lui Tătărescu, silind pe comuniști să intre în legătură cu aceste formații în vederea unui mare front, botezat mai târziu cu numele de Frontul Național Democrat, exact ca în Polonia. În felul acesta, acest front va cere puterea atunci când Moscova va găsi momentul pregătit. Între timp, toate aceste ciuperci politice au fost ajutate de Moscova cu banii noștri, luați în contul Armistițiului să-și organizeze propaganda lor deșănțată, agitând orice problemă susceptibilă să creeze tulburări, haos pentru a le da rușilor pretextul de a reclama restabilirea ordinei. În vederea acestui moment, Moscova a deschis conflictul în privința Ardealului de Nord, acuzându-ne în mod grosolan de dezordinile pe care le fac așa-zisele gărzi Iuliu Maniu, conflict din care Sovietele înțeleg să tragă folos acum, promițându-ne reunificarea Ardealului, dacă le aprobăm planul lor de guvern fenedist. Făcând apel și la gruparea lui Tătărescu, Moscova își închipuie că în felul acesta ea are toată acoperirea necesară față de anglo-americani, pentru a nu i se reproșa amestecul ei în treburile noastre interne. Totul e cusut cu ață albă pentru a arunca praf în ochii anglo-anericanilor. Așa stând lucrurile, eu propun ca șefii celor două mari partide să ia imediat contact cu reprezentanții englezi și americani din București și să le aducă la cunoștință toate aceste planuri ale Moscovei, care, începând de azi, au devenit publice. Eventual să fie preveniți printr-un memoriu în sensul celor spuse de mine, bine documentat. În timpul cât a durat întrevederea mea cu Vîșinski eu i-aș fi spus și multe alte

adevăruri dacă o elementară prudență și reținere diplomatică nu m-ar fi reținut. M-am abținut tot timpul la gândul să nu rup definitiv orice legături cu trimisul oficial al guvernului sovietic, deși știam foarte bine că oamenii aceștia n-au știut niciodată decât de forță".

A vorbit după mine Bebe Brătianu. Îmi mulțumește pentru „interesanta expunere" care am făcut-o, se declară de acord cu concluziile mele și propune ca eu să fiu însărcinat cu redactarea memoriului pentru anglo-americani, care va fi semnat de șefii celor două partide. „În ce privește pe Tătărescu, spune el, eu am informații sigure că individul acesta dispune de relații solide la Palat, în jurul reginei Elena și chiar a regelui și că depune mari stăruințe să convingă pe suveran pentru o colaborare strânsă cu Sovietele, el făcându-se garant că nu i se va întâmpla nimic rău. Eu cred că cei doi șefi de partide trebuie să lămurească această problemă cu regele cât mai curând posibil, întrucât de ea depinde soluționarea crizei"

Rădescu cere cuvântul, pentru a confirma spusele lui Bebe Brătianu, declarând că Tătărescu are ușă deschisă la Palat și că a încercat de mai multe ori să-l convingă și pe el de „necesitatea de a elibera Coroana de sub influența celor doi bătrâni, care vor s-o exploateze în interesul partidelor lor". Rădescu spune în continuare că Tătărescu i-a trimis vorbă în dimineața aceasta că „un guvern fenedist este inevitabil, întrucât Sovietele sunt decise să ne facă mari înlesniri în privința aplicării Armistițiului și sunt gata să accepte și unificarea Ardealului, însă toate acestea dacă se formează un guvern fenedist. Tătărescu, continuă Rădescu, m-a rugat să-l sfătuiesc și eu pe rege să nu se potrivească lui Maniu și Brătianu pentru a nu ne strica cu Moscova, tocmai acum, când ea se arată dispusă să ne facă concesii atât de mari. Delegatul lui, care a fost la mine în dimineața aceasta, inginerul Bejan, a lăsat a înțelege că dacă sunt rezonabil pot fi sigur că nu voi avea neplăceri de nici un fel, deoarece șeful său se poartă garant. Rădescu spune că „doar nu l-a dat afară pe Bejan" și că dacă l-a lăsat să vorbească a făcut-o numai pentru a vedea „până unde merge neruşinarea acestor oameni". Rădescu ne-a dat apoi câteva informații foarte grave referitoare la atitudinea Sovietelor. Acestea concentrează discret câteva unități militare din orașele vecine pe care le camuflează în diferite cazărmi, ocupate de trupele lor; printre aceste unități se află și unele cu tancuri aduse din Ploiești și Buzău. Chiar în dimineața aceasta i s-au semnalat de către organele

Siguranței plecarea din Moldova a mai multor trenuri militare spre Ploiești, poate București; două trenuri sunt încărcate cu trupe de artilerie de câmp. Nu se știe dacă aceste trenuri merg spre front sau spre București. Rădescu e convins că Sovietele vor căuta să impună cu forța un guvern fenedist, iar dacă regele se opune, ar încerca chiar să-l detroneze. El crede că față de aceste pregătiri militare, noi nu trebuie să stăm cu mâinile în sân. El ne informează că a luat deja dispoziții pentru concentrarea în Capitală a unor unități din orașele vecine și că până la ora aceasta noi dispunem de suficiente forțe pentru a putea rezista unui eventual atac rusesc. „Totul, zice el, depinde de hotărârea regelui dacă e hotărât să reziste ori nu și acest lucru este numai de competența d-voastră, d-le Maniu și d-le Brătianu. Regele trebuie silit să înțeleagă că se joacă cu focul. Dacă el cedează Moscovei, formând un guvern din slugile ei, acesta îl vor detrona într-un viitor apropiat, atunci când vor aprecia Sovietele momentul potrivit". În continuare, Rădescu se arată foarte pesimist. După el, „regele e un copil fără pricepere politică", iar mama lui „o grecoaică lacomă de bani și oportunistă care, dacă i se oferă câteva milioane, e gata să sacrifice totul, chiar și tronul fiului ei". „Să dea Dumnezeu să mă înșel, însă aceasta este părerea mea, ca unul care, trăind atâția ani în atmosfera Palatului, îi cunosc pe toți foarte bine", a terminat Rădescu.

După el a vorbit Sănătescu, care a confirmat toate informațiile lui Rădescu referitoare la concentrarea trupelor rusești în Capitală și la prezența forțelor noastre. El e de aceeași părere cu Rădescu că noi dispunem de trupe suficiente pentru a face față unui eventual atac rusesc asupra Palatului și Ministerului de Interne. „Pentru mine, însă, continuă Sănătescu, ce ne facem noi a doua zi după ce respingem atacul rusesc din Capitală? Retragem câteva divizii de pe front pentru a face față unui eventual atac sovietic cu forțe mult mai mari sau rămânem mai departe cu forțele de care dispunem în Capitală și în acest caz expuși la un eventual atac, ceva mai târziu? Pentru că, odată puși pe ocuparea României, rușii nu pot înghite înfrângerea politicii lor. De aceea, mă raliez și eu părerii d-lui general Rădescu că totul depinde de rege dacă este hotărât să meargă atât de departe. Ca militar, eu sunt convins că ne putem apăra independența cu trupele de care dispunem. D-voastră, oamenii politici, trebuie să decideți asupra aspectului politic, dacă e bine să rezistăm rușilor, în situația de azi a

războiului, ori să cedăm pentru a nu avea mai târziu şi neplăceri mult mai mari".

Dinu Brătianu, invitându-l pe Maniu să ia cuvântul, acesta i-a răspuns că el ar dori să vorbească la sfârşit, după ce va cunoaşte părerile tuturor celor prezenţi. Dinu Brătianu s-a executat după cum urmează. „Situaţia este foarte gravă, începe el, oricât însă ar fi de complicată sub aspectele ei, pentru mine unul noi nu avem de ales între mai multe căi. Una singură mi se pare indicată, dacă suntem români şi vrem să salvăm independenţa ţării, aceea a rezistenţei cu armele, dacă ruşii încearcă să ne bolşevizeze. Cât timp executăm Armistiţiul şi continuăm loial războiul, nu văd cum şi pentru ce ni s-ar reproşa că ne apărăm independenţa garantată atât prin Convenţia de armistiţiu, cât şi prin Conferinţa de la Yalta. Noi stăm pe baza acestor angajamente luate de Aliaţi şi le apărăm cu armele în mână". Brătianu spune în continuare că problema rezistenţei militare este factorul decisiv şi că din moment ce generalii Rădescu şi Sănătescu afirmă că el este în favoarea noastră, nu mai rămâne de rezolvat decât chestiunea înţelegerii cu regele. „Acesta, zice el, oricâte influenţe s-ar putea exercita asupra lui, nu poate fi atât de naiv să nu-şi dea seama unde este interesul lui, al Coroanei şi propriei sale dinastii. Eu cred că ne putem baza fără grijă pe întreg concursul său, cu care sigur noi trebuie să luăm imediat legătura".

Maniu a început prin a spune că situaţia lui este mult uşurată „de toate propunerile înţelepte" care s-au făcut şi cu care el e complet de acord. „Din moment ce suntem siguri că Sovietele se pregătesc să ne impună cu forţa un guvern fenedist, mijlocul prin care ele vor să pună mâna pe România, noi, vorba d-lui Brătianu, nu mai avea de ales mijloacele prin care să ne apărăm independenţa. Noi trebuie, a continuat Maniu, să oferim regelui cea mai bună soluţie cu care el se poate apăra faţă de presiunile ruseşti. Personal eu nu văd alta mai bună decât revenind la formula de la 23 august, prezidată de dl. general Sănătescu, cu participarea şefilor celor patru partide din Bloc. Este singura formulă care-i poate supăra cel mai puţin pe ruşi şi care, salvându-ne independenţa, nu ne strică nici cu ceilalţi doi semnatari ai Convenţiei de armistiţiu, anglo-americanii. În cazul că d-nii Titel Petrescu şi Pătrăşcanu refuză, ei vor fi înlocuiţi fie prin doi tehnicieni, fie prin doi generali. Numai oferind Sovietelor un astfel de guvern, regele poate organiza o rezistenţă militară faţă de ele, cu cea

mai mare şansă de reuşită. Noi trebuie să vedem chiar în seara aceasta pe rege şi să-i propunem această soluţie. Între timp trebuie pregătit memoriul pentru anglo-americani, de care însă nu ne putem servi decât după ce Sovietele îşi vor descoperi jocul faţă de suveran. În acelaşi timp trebuie luate măsurile militare necesare pentru a putea face faţă unui atac rusesc prin surprindere şi să ne informăm şi asupra forţelor de care dispun Sovietele în Capitală şi în împrejurimi".

Dinu Brătianu s-a declarat complet de acord. El a rugat pe Bebe Brătianu să telefoneze imediat lui Negel şi să ceară audienţă pentru el şi Maniu în cursul serii de azi.

S-a discutat apoi chestiunea lui Titel Petrescu, ridicată de Rădescu. Acesta spune că l-a văzut acum două zile, că a discutat cu el o oră şi mai bine şi că l-a găsit tot atât de nehotărât ca şi mai înainte. „Ceea ce e mai surprinzător la acest om, continuă Rădescu, este faptul că el se plânge de comunişti, ştie precis că aceştia vor să-l lichideze la prima ocazie şi cu toate acestea el n-are curajul s-o rupă cu ei. El e terorizat pur şi simplu de către mai mulţi dintre foştii săi colaboratori şi prieteni şi se teme să nu fie pus în minoritate în comitetul lor de conducere. După mine, rar am întâlnit în viaţă un om mai nehotărât şi mai incapabil pentru locul pe care-l ocupă". „Individul acesta este o cârpă, un om de nimic", adaugă Bebe Brătianu. La ora două jumătate Dinu Brătianu ne-a invitat să luăm dejunul. Eu m-am scuzat sub motiv că nu sunt liber, lucru de altfel adevărat. Când am plecat eu, încă nu aveau răspunsul lui Negel referitor la audienţa la rege a celor doi şefi.

Am ajuns acasă la 2^{30}. Milica începuse să servească masa musafirilor: familia Bujor, Ionescu Tudor şi Grigore Popa care, ca de obicei, a venit fără soţie. Toţi sunt îngrijoraţi de zvonurile care circulă în oraş privitoare la criza politică. Fenediştii dau ca sigur un guvern al lor, prezidat de Tătărescu, Groza ori Titel Petrescu. Toată lumea ştie că ruşii sunt dispuşi să admită unificarea Ardealului şi să ne facă mari concesii în privinţa aplicării Armistiţiului. Gălăgia care o fac toţi aceşti indivizi în oraş de câteva zile a sfârşit prin a zdruncina convingerile până şi a unor oameni serioşi, ca Bujor, Gr. Popa şi chiar Ionescu Tudor. Bujor se întreabă chiar dacă n-ar fi cazul să se accepte un guvern fenedist, dacă e vorba de unificarea Ardealului. Grigore Popa şi Ionescu Tudor l-au combătut energic, arătându-i că, odată instaurat un guvern fenedist, „anarhia va fi

generalizată în toată țara, iar comuniștii, având concursul Sovietelor, vor bolșeviza țara, conform cu dorința Moscovei". După ei, unificarea Ardealului mai poate aștepta, cu atât mai mult cu cât ea este prevăzută în Convenția de armistițiu. Grigore Popa este de părere că trebuie opusă „chiar o rezistență militară dacă Sovietele vor să se amestece în treburile noastre interne". Ionescu e de aceeași părere. El spune că generalul Șteflea[319], naşul lui, e convins că dacă noi am amenința numai pe ruşi că suntem hotărâți să rezistăm ei ar fi siliți să renunțe la planurile lor, întrucât în situația lor militară de azi le-ar încurca grav socotelile în Balcani şi Europa Centrală. Îi asigur că la fel vede şi Maniu situația şi că atât cât depinde de partidul nostru noi ne vom face datoria. Nu intru în amănunte, pentru a nu ebruita hotărârile noastre.

Ionescu Tudor ridică chestiunea Sadoveanu, pe care îl acuză grav de „oportunism, de lipsă de patriotism şi de ruşine". „Omul acesta, zice el, a depăşit orice limită. După ce ieri era gata să se înscrie la legionari, acum o face pe comunistul şi ține conferințe în cadrul Arlusului de o nemaipomenită slugărnicie față de ruşi. Vocea sângelui, ca lipovean ce este, îl împinge în brațele Moscovei". Grigore Popa povesteşte că joia trecută a asistat şi el la conferința lui Sadoveanu de la Fundația „Carol", intitulată „Lumina vine de la Răsărit" şi care l-a dezgustat profund. „Spunea atâtea prostii şi era atât de plat față de ruşi, zice Popa, încât a indignat aproape toată sala. Pe la jumătatea conferinței n-am mai putut răbda şi am părăsit sala, urmat de foarte multă lume". „Sadoveanu a fost toată viața un oportunist fără pereche, zice Bujor. Pentru bani s-a umilit pe la bănci, pe la Banca Națională, pe la Ministerul Învățământului, Casa Şcoalelor. Numai Primăria din Iaşi ştie câte ajutoare a ciupit el de la ea. Până şi din organizarea masoneriei, aşa-zisa Lojă a Rotarienilor, el a făcut tot o afacere bănească, întrucât şi-a luat singur gradul 33, proclamându-se şef, lucru care-i dă dreptul să încaseze lunar o sumă importantă". „Acesta şi toți ceilalți şarlatani care au aderat la F.N.D., zice Ionescu Tudor, trebuie pedepsiți exemplar când va sosi ziua socotelilor".

Pe la 4^{30}, când musafirii mei plecau, mi-a telefonat Leucuția că Groza, deşi invitat de rege să depună mandatul în după masa aceasta, încă nu s-a prezentat la Palat până la această oră. Audiența comună a lui Maniu şi Brătianu a fost fixată pentru ora 6^{30} în seara aceasta.

Leucuția îmi spune că de la Palat, Maniu şi cu el se vor duce la Dinu Brătianu, unde vor întâlni pe Rădescu şi pe Sănătescu. El e de părere să mă duc şi eu pe la 8–8[30].

Citesc presa, pe care n-am mai răsfoit-o de vreo două-trei zile din lipsă de timp. „Arip"-ul de ieri, 3 martie, dă ca sigură intrarea în guvernul Groza a grupării Tătărescu şi că acestuia i se va da Ministerul de Externe şi vicepreşedinția Consiliului de Miniştri. Deci ceea ce mi-a spus în dimineața aceasta Vîşinski se ştia în oraş încă de ieri. Presa fenedistă continuă atacurile în contra mea şi a lui Rădescu pe chestiunea sabotajului însămânțărilor şi a reformei agrare. Pavel Chirtoacă, scribul dela „Scânteia", îi dă mereu înainte cu prostiile lui propagandistice. „Datorită sabotajului lui Hudiță, scrie el în „Scânteia" din 4 martie, şi al moşierilor, anumite suprafețe vor rămâne neînsămânțate...; astfel ne ameninţă foametea, ceea ce şi urmăresc fasciştii şi tot soiul de reacționari. Dacă până acum împotriva aplicării reformei agrare s-au ridicat Aldea, Negel, Penescu, Hudiță, Rădescu, care trimiteau jandarmii împotriva țărănimii, azi aceştia nu mai sunt la putere. Fiecare dintre ei va trebui să răspundă în fața poporului pentru actele sale antipopulare, antidemocratice" şi aşa mai departe. Deci în timp ce fruntaşii comunişti, Groza şi şeful lor Vîşinski, caută să mă câştige de partea lor, promițându-mi marea cu sarea, scribii din ziarele lor continuă să mă atace cu neruşinare. Iată cu ce oameni ar trebui să colaborez, dacă aş fi o secătură oportunistă şi un trădător de țară!

Într-un articol de fond din ziarul „Scânteia", cu data de 5 martie, un oarecare Ilie Zaharia se dă cu neruşinare la Maniu, pe care-l consideră deja lichidat din punct de vedere politic. „Sfinxul de la Bădăcin, scrie el, a fost timp îndelungat o legendă de mare circulație". Pe tema aceasta scribul de la „Scânteia" brodează o serie de poveşti pentru a dovedi că Maniu a fost de fapt un „reacționar, un adept al lui Hitler şi al regimurilor de dictatură", un apărător al moşierilor şi un duşman al poporului etc. Fiind în contra reformei agrare, „Maniu a delegat în fruntea Ministerului Agriculturii pe sabotorul însămânțărilor, pe provocatorul foametei, pe criminalul Hudiță". La Economia Națională, Maniu a pus pe Leucuția, „care a întronat o politică de speculă, susținându-i toate afacerile de miliarde de lei" etc. „Scânteia" publică în josul acestui articol abject o caricatură a lui Maniu intitulată „Cloşca istorică". Se va reproduce în

Anexa *Jurnalului* pe anul în curs. Imensa popularitate a lui Maniu nu-i lasă să doarmă pe aceşti ticăloşi în slujba Moscovei.

În ce priveşte situaţia militară în Europa, se constată că armata germană este încă puternică şi nu şi-a slăbit capacitatea de luptă. Ruşii anunţă cucerirea oraşului Köslin din Pomerania, centru important de comunicaţii pe şoseaua Danzig-Sttetin, atingând astfel litoralul Mării Baltice. În fine, Finlanda a declarat şi ea război Germaniei pe data de ieri. Pe frontul occidental se anunţă distrugerea a două armate germane în regiunea Düsseldorf. În Renania, aliaţii au făcut 50 000 de prizonieri germani. În fine, după lupte crâncene, aliaţii au pătruns în Polonia. E de mirare că după atâtea înfrângeri trupele germane mai sunt capabile de rezistenţă.

La ora opt jumătate seara m-am dus la Dinu Brătianu, unde am găsit pe Maniu, Leucuţia, Bebe Brătianu, generalii Rădescu şi Sănătescu. După mine, la câteva minute a sosit şi Romniceanu. Când am ajuns eu, vorbea Dinu Brătianu. El povestea discuţia avută cu regele. Am înţeles repede că totul decursese bine şi că suveranul este hotărât să reziste cu orice preţ. După Brătianu a vorbit Maniu, care a început prin a omagia pe rege „pentru perspicacitatea lui politică şi hotărârea lui fermă de a apăra independenţa ţării". „După ce dl. Brătianu şi cu mine i-am explicat punctul nostru de vedere în privinţa soluţionării crizei, zice Maniu, n-a mai fost nevoie să stăruim pentru că suveranul, în răspunsul său, s-a arătat tot atât de convins ca şi noi că trebuie împiedicat cu orice preţ un guvern fenedist, care n-ar fi decât prefaţa bolşevizării ţării", Maniu spune în continuare că şi regele e de acord cu formula Sănătescu, propusă de el şi Brătianu. Mâine dimineaţă Sănătescu, însoţit de Rădescu, îi vor prezenta regelui lista noului guvern.

Se trece la discutarea acestei chestiuni. La propunerea lui Maniu, se admite ca şefii celor patru partide din Bloc să fie miniştri fără portofoliu, iar la Interne, generalul Aldea. La Învăţământ se propune Grigore Popa. Îl prezint drept un profesor foarte corect şi foarte independent, deşi face parte din Arlus, ca unul care, ca şi mine, făcea parte mai demult din societatea „Amicii Rusiei Sovietice". „Dacă se admite Gr. Popa, nu văd, am continuat eu, pentru ce n-ar rămâne la Sănătate prof. Danielopol, care şi el face parte din Arlus şi păstrează foarte bune raporturi cu F.N.D.-ul". Dinu Brătianu se declară de acord cu propunerile mele. Pentru Ministerul Justiţiei,

ocupat acum de Pătrăşcanu, care a dat peste cap justiţia, căutând s-o înfeudeze Partidului Comunist, Dinu Brătianu propune să fie numit preşedintele Casaţiei, pentru restabilirea ordinei în magistratură. Toată lumea se declară de acord cu această propunere. Mai rămâne Ministerul Agriculturii, la care eu recomand ca tehnician pe Romulus Odobeşteanu ori dacă regele acceptă pe omul lui de încredere, mareşalul Negel, care a mai ocupat acest minister şi-i cunoaşte bine problemele. Sănătescu se declară de acord şi cu această propunere. El e de părere ca la Ministerul de Război să fie numit generalul Racoviţă[320], iar la şefia Statului Major generalul Rădescu. Maniu crede că şi la Economia Naţională ar fi bine de numit tot un tehnician, pe inginerul Rică Georgescu[321], care a mai ocupat acest minister şi care are foarte bune relaţii cu cercurile anglo-americane. Sănătescu aprobă şi această recomandare. La celelalte ministere, unde nu poate pune tehnicieni, Sănătescu este autorizat să pună generali.

Înainte de a ridica şedinţa, Rădescu ne mai dă câteva informaţii privitoare la concentrarea de trupe sovietice în Capitală. Lui i se par mai mult decât suspecte întrunirile zgomotoase pe care feneştiştii le-au făcut în cursul zilei de azi în cele patru culori din Capitală şi faptul că ei se pregătesc să ţină o mare întrunire marţea viitoare în Piaţa Naţiunii. El se întreabă dacă ei nu pregătesc o lovitură, căutând să ocupe puterea cu forţa, ajutaţi în ultimă instanţă şi de trupele sovietice. Maniu îi răspunde că el a luat deja măsuri în vederea acestei lovituri posibile şi că toate cadrele noastre din Capitală sunt avertizate să fie gata pentru o contrademonstraţie din partea populaţiei oraşului, în caz de nevoie. Dinu Brătianu îl asigură de tot concursul partidului său. „În faţa celor două mari întruniri, zice Maniu, guvernul are cea mai bună ocazie să le interzică orice manifestaţie în Piaţa Palatului Regal". Ne-am despărţit pe la ora 10 noaptea. Am ajuns acasă la 10^{30}, frânt de oboseală, dar încântat de înţelegerea dintre noi şi liberali şi de modul cum va fi alcătuit viitorul guvern.

Luni, 5 martie 1945

Aşa cum mă înţelesesem cu Maniu ieri seară, plecând de la Brătianu, am telefonat azi la opt lui Berry şi Stevenson, înţelegându-ne să ne vedem la ora 10 la Berry. Am plecat apoi la minister, unde

am lucrat cu Comisia de însămânțări și cu generalul Rozin. Terenurile unde nu avem grâu de primăvară vor fi cultivate cu alte cereale. Sper să ieșim bine, dacă și timpul ne va ajuta. Lucrez apoi cu Odobeșteanu, cu Bușniță și Neculai Ion, semnându-le ultimele hârtii, după care îi pun în curent cu situația politică, arătându-le că se merge spre un guvern Sănătescu, format din tehnicieni și militari. Rămânând numai cu Odobeșteanu, l-am prevenit că are șanse să vie în locul meu, dacă Negel nu va accepta postul.

Trec pe la Maniu la ora 9 și mă înțeleg cu el asupra celor ce voi spune lui Berry și Stevenson. Maniu insistă în special asupra nevoii ca și ei să intervină pe lângă Vîșinski, sfătuindu-l să fie moderat și să nu arunce țara în cine știe ce complicații militare. Totodată, ei trebuie să-l vadă și pe rege pentru a-l încuraja să nu se lase intimidat de Soviete. Maniu e de părere că nu trebuie să le ascund nimic din tot ce pun la cale Sovietele și de propunerile care mi le-a făcut Vîșinski pentru a colabora cu oamenii lui. „Ei trebuie să știe chiar de azi, zice Maniu, că Sovietele pregătesc o lovitură de stat cu ajutorul fenediștilor și al trupelor rusești din Capitală și deci să nu pretindă mai târziu că n-au fost puși în curent la timp". Maniu este informat că ieri seară, când noi ne aflam la Dinu Brătianu, regele a primit într-o audiență de o oră pe ticălosul de Tătărescu. Nu știe însă nimic din ceea ce au discutat, deși nu e greu de imaginat cam ceea ce i-a spus această canalie în slujba rușilor.

La 10 precis am ajuns la Berry, unde se aflau Stevenson și Le Rougetel. Timp de aproape o oră ei au ascultat atent expunerea mea asupra amestecului rușilor în treburile noastre interne, începând cu cele două întrevederi dintre mine și Vîșinski și trimiterea delegaților comuniști să continue discuțiile cu mine și terminând cu informațiile referitoare la concentrarea de trupe rusești în Capitală în vederea unei intervenții militare pentru a-și impune guvernul lor. Le-am arătat apoi cum agenții lor forfotesc prin țară, participând la tot felul de întruniri fenediste, zise democratice, la care iau chiar cuvântul, acuzând guvernul țării că nu face reforme democratice și că protejează pe fasciști și pe hitleriști. Le-am arătat apoi campania de minciuni grosolane pe care presa fenedistă o duce în contra guvernului și a partidelor de ordine precum și sprijinul pe față pe care presa sovietică îl acordă ziarelor fenediste. Le-am citit câteva pasaje din ziarul sovietic „Pravda", în care Rădescu este prezentat drept „dictator care

se bazează pe o clică fascistă din cadrele armatei şi pe rămăşiţele bandelor legionare". Într-un alt pasaj, „Pravda" pretinde că „Rădescu n-a pregătit singur acţiunea sa şi că în spatele lui se află instigatorii Maniu şi Brătianu. În special Partidul Naţional Ţărănesc, care a fost transformat de Maniu într-un cuib de legionari...". „Vă întreb pe d-voastră, reprezentanţi ai celor două mari puteri care au semnat Convenţia de armistiţiu, cu ce drept se amestecă Sovietele în treburile noastre interne, punând la cale guverne marionetă şi criticând în mod nerușinat partidele şi pe oamenii noştri politici?! Noi am luat măsuri să rezistăm cu armele în mână dacă Moscova înţelege să-şi bată joc de semnătura pusă pe Convenţia de armistiţiu. Eu sunt delegat de cele două partide istorice să vă informez despre toate aceste lucruri, în speranţa că d-voastră, înţelegând gravitatea situaţiei, veţi avea bunătatea să interveniţi pe lângă Soviete să renunţe la aceste metode dacă vor să aibă linişte la Dunăre. Noi aplicăm cu strictețe Armistiţiul şi le dăm tot ce ne cer, deşi după cât au furat trupele sovietice, noi am plătit deja cu vârf şi îndesat cele 300 milioane de dolari impuse prin Armistiţiu, iar în ce priveşte războiul, noi îl continuăm cu toate forţele noastre, în condiţii de perfectă loialitate". Le-am spus apoi că Rădescu pregăteşte un memoriu detaliat asupra tuturor acestor manevre sovietice, care le va fi prezentat într-o zi, două.

A răspuns Berry, recunoscând „că în adevăr situaţia e foarte gravă şi că Sovietele calcă în picioare nu numai Armistiţiul, dar şi înţelegerea de la Moscova" şi că în aceste condiţiuni el va informa de urgenţă guvernul său, precum şi pe Harriman, la Moscova.

Stevenson şi Le Rougetel au găsit şi ei că „în adevăr Sovietele îşi fac de cap şi că astfel de lucruri nu mai pot fi tolerate". „Dacă în problema poloneză, zice Stevenson, noi le-am fi arătat de la început hotărârea noastră de a le împiedica jocul, azi am avea o situaţie clară şi n-am mai avea atâta bătaie de cap". Ei promit, ca şi Berry, să informeze imediat guvernul englez şi pe ambasadorul lor Kerr, la Moscova. În afară de Le Rougetel, care e mai rezervat şi evită de a se angaja prea mult, ceilalţi doi sunt mult mai deschişi şi blamează fără rezerve pe ruşi pentru comportarea lor „inadmisibilă în chestiunea poloneză şi română". Ei nu ascund decepţia lor faţă de atitudinea guvernelor lor „prea îngăduitoare" faţă de nişte aliaţi „şireţi şi fără cuvânt". Berry crede că răspunderea acestei atitudini „prea cu mănuşi faţă de Moscova" se datoreşte mai mult lui Roosevelt, care „face

greşeala de a considera pe Stalin tot aşa de cinstit ca şi el, când acesta e plin de sânge din cap până în picioare şi poartă o mare parte din răspunderea acestui măcel universal". „Numai teama ca Stalin să nu se înţeleagă încă o dată cu Hitler, continuă Berry, ar putea explica delicateţea lui Roosevelt faţă de el". Ne-am despărţit în termeni foarte amicali, rămânând ca să primească memoriul lui Rădescu, dacă se poate chiar în cursul zilei de azi.

La 12 fără un sfert ajung la Dinu Brătianu, unde găsesc pe Maniu şi pe Rădescu. Ei aşteptau pe Sănătescu, care avusese audienţă la rege, la ora 10. Îi pun în curent cu cele discutate cu Berry, Stevenson şi Le Rougetel. Mă înţeleg cu Rădescu în privinţa memoriului pe care aceştia îl aşteaptă în cursul zilei. Sper să-l pot termina până la ora 5, când îl voi aduce pentru a fi bătut la maşină şi predat de el personal. Rădescu e de părere să-l trimită prin cineva de încredere de la Interne. Maniu îl sfătuieşte să se ducă el personal, pentru a da mai multă autoritate memoriului şi pentru a-l susţine şi verbal în punctele cele mai importante privitoare la amestecul nepermis al Sovietelor în treburile noastre interne. Stăruind şi Brătianu în acest sens, Rădescu a acceptat să se ducă personal, după ora 7.

În acest timp a sosit Sănătescu, zâmbitor şi bine dispus. Am răsuflat uşurat, înţelegând că el e mulţumit de discuţia avută cu regele. „M-am înţeles complet cu regele, începe el. A aprobat lista noului guvern, aşa cum i-am prezentat-o, cu excepţia lui Negel, care refuză să facă parte din noul guvern. Impresia mea este că el se aşteaptă să i se ofere preşedinţia şi acum o face pe supăratul". Sănătescu povesteşte apoi discuţia avută cu regele în legătură cu tot ce i-a spus Tătărescu la audienţa de ieri noapte. „Regele e pur şi simplu indignat de atitudinea acestui şarlatan politic, trădător ordinar, trecut în slujba ruşilor cu toţi banditii din gruparea lui, zice Sănătescu. Individul a avut îndrăzneala să-l ameninţe pe rege cu răsturnarea monarhiei şi cu internarea lui şi a mamei sale într-un lagăr din Siberia dacă se opune unui guvern fenedist, prezidat de Groza, aşa cum vor Sovietele. Regele s-a abţinut să nu-l dea afară pentru a afla tot ce au de gând ruşii. Tătărescu i-a spus că Sovietele au ajuns la limita răbdării lor şi că pe chestiunea românească, de care depinde toată situaţia lor în Balcani şi Europa Centrală ele sunt dispuse să oprească ofensiva Berlinului, ocupând România, cu riscul

de a se supăra aliații lor anglo-americani. Tătărescu a lăsat a înțelege că Sovietele pun așa mare preț pe rezolvarea problemei românești conform cu interesele lor, încât se pot chiar înțelege din nou cu Hitler, ca în 1939. Excrocul l-a asigurat apoi pe rege că atât timp cât va face el parte din guvern nu se va întâmpla nimic nici regelui și nici instituțiilor de bază ale țării. El s-a declarat destul de tare pentru a împiedica bolșevizarea țării, așa cum vor rușii și a avut nerușinarea să pretindă că el și prietenii lui se sacrifică pentru salvarea țării și reunificarea Ardealului. După ce a terminat cu toate aceste amenințări, regele s-a ridicat în picioare, semn că audiența era terminată, spunându-i că n-a crezut niciodată că un fost prim-ministru al țării să se poată face instrumentul unei puteri străine. Ticălosul de Tătărescu a părăsit cabinetul regelui, fără ca acesta să-i întindă mâna". Regele i-a spus că Rădescu a făcut o mare greșeală de a nu fi arestat la timp pe acest excroc răspunzător principal al războiului contra Sovietelor pentru că acestea n-ar fi avut acum curajul să-l mai folosească, scoțându-l din închisoare. Sănătescu termină expunerea lui, spunând că „totuși a rămas cu impresia că regele se cam teme de răzbunarea rușilor, întrucât l-a întrebat la urmă dacă forțele noastre sunt suficiente pentru a rezista unui atac rusesc". Sănătescu a căutat să-l încurajeze, arătându-i că toate acestea sunt simple amenințări pentru a-l intimida și că el exclude o intervenție militară a Moscovei, dacă noi suntem hotărâți să ne apărăm independența.

După audiența la rege, Sănătescu a trecut pe la cabinetul lui Negel pentru a-l pune în curent cu cele discutate cu regele și pentru a-l ruga să vegheze pe lângă el, ferindu-l de influențe nefavorabile. Sănătescu a rămas decepționat de Negel, care i-a spus pe față că el, în calitatea de mareșal al Palatului și deci de om de încredere al regelui, este dator să vegheze asupra intereselor lui și să-l ferească de un conflict cu Sovietele, „care-i poate fi fatal și lui și țării". Sănătescu a rămas surprins de această ieșire și l-a sfătuit să se gândească bine „la primejdia care ne amenință pe toți, rege, țară și monarhie, dacă n-avem curajul să punem piciorul în prag și să arătăm rușilor că noi ne apărăm independența cu orice risc". În concluzie, Sănătescu e de părere ca Maniu și Brătianu să vadă din nou pe rege, chiar în după amiaza aceasta, pentru a-l încuraja și feri de influența lui Negel.

A vorbit după el Dinu Brătianu, care a confirmat în întregime amenințările lui Tătărescu, recunoscând că el poartă răspunderea

greşelii de a se fi opus arestării lui Tătărescu. „N-am putut rezista presiunii prietenilor mei politici, care au tăbărât pe mine ca să mă convingă că un proces în contra acestui şarlatan ar pune în discuţie întreaga politică a partidului. Azi recunosc că am făcut o mare greşeală, opunându-mă arestării lui. Azi acest excroc umblă cu aceleaşi ameninţări pe lângă prietenii mei, ameninţându-i cu arestarea şi cu confiscarea averilor dacă partidul meu nu aprobă un guvern fenedist. Singur eu nu mai ştiu ce să fac. Din acest punct de vedere totdeauna am invidiat pe dl. Maniu că are în jurul său un stat major liber de orice obligaţii faţă de instituţiile şi băncile ţării, care paralizează libertatea de acţiune a prietenilor mei. Totuşi cu riscul de a se supăra, eu sunt hotărât să apăr interesele ţării şi de aceea mă pronunţ pentru respingerea oricărui guvern fenedist". Leucuţia s-a dus la telefon şi a vorbit cu Negel pentru a aranja audienţa lui Maniu şi Brătianu, în după masa aceasta, la rege.

A vorbit apoi Rădescu, care recunoaşte şi el greşeala de a se fi opus arestării lui Tătărescu. El spune că în cursul nopţii trecute, ruşii au adus noi forţe în Capitală, printre care tancuri şi artilerie de câmp. Sănătescu îi răspunde că astăzi spre seară sosesc în Capitală mai multe unităţi de la Piteşti, Târgovişte şi Ploieşti. Sosind cu trenul, el a luat măsuri ca trupele să vină în ţinută de război, ca şi cum ar face un popas în vederea plecării lor pe front. „Aviz ruşilor, zice el, dacă se gândesc să întreprindă ceva".

Ultimul vorbeşte Maniu, care felicită pe Sănătescu pentru hotărârea lui de a-şi lua răspunderea unui guvern „în împrejurări atât de grele". Maniu susţine în continuare că, după părerea lui, Sovietele nu pot face ceea ce ameninţă Tătărescu pentru că ele nu se pot strica tocmai acum cu anglo-americanii, care sunt stăpâni pe situaţie atât în Europa, cât şi în Pacific. După el, toate acestea sunt simple ameninţări pentru a-şi atinge scopul „fără ouă stricate". „Acest lucru trebuie spus regelui în mod răspicat pentru a-l susţine ferm pe poziţie şi avertizaţi anglo-americanii, în mod oficial, de îndată ce-şi va formula ameninţările. Atâta timp cât aplicăm Armistiţiul şi continuăm loial războiul n-avem a ne teme de nici o ameninţare a Moscovei", a terminat Maniu.

Ei au rămas să mai continue discuţia în privinţa lui Titel Petrescu, dacă merge sau nu cu noi în această luptă cu Sovietele. Eu am plecat acasă să pun la punct memoriul pentru anglo-americani.

El a fost gata la ora 4^{30}. La 5 l-am predat lui Rădescu, la Interne. I l-am citit şi el l-a găsit foarte bun. Am aflat de la el că după plecarea mea de la Brătianu a telefonat Negel că audienţa la rege a lui Maniu şi Brătianu a fost fixată pentru ora 5^{30}. Rădescu îmi spune că „totdeauna el a avut o mare stimă faţă de Maniu, mare om de stat, figură europeană, patriot luminat şi de o onestitate cu totul excepţională. Stimează şi pe Dinu Brătianu care, personal este un om foarte corect, însă se lasă influenţat de prietenii lui apropiaţi, d-rul Costinescu, d-rul Angelescu şi alţi bătrâni ai partidului, dornici să-şi salveze averile. Rădescu îmi spune că la ora 3 şi ceva, când el pleca de la Brătianu, i-a văzut pe toţi aceştia, plus Gh. Brătianu în holul de la intrare, aşteptându-şi şeful. El se teme ca Dinu Brătianu să nu cedeze faţă de presiunea prietenilor săi „la care se adaugă de data aceasta şi aceea a nepotului său, Gheorghe, care speră să fie salvat tocmai de Tătărescu". Rădescu are îndoielile lui despre liberali. El mă roagă să previn pe Maniu să-şi ia măsurile necesare din timp. „Pe liberali, zice el, eu îi cunosc foarte bine; nu te poţi baza pe ei într-o luptă prea grea, căci au prea multe interese materiale de apărat".

M-am întors acasă la ora 6, hotărât să mă duc la Maniu pe la 7–8, după audienţa lui la rege. Aştept telefonul lui Leucuţia. Până atunci răsfoiesc presa fenedistă de ieri şi de azi, rămasă necitită. Arlusul dispune acum de un comitet, din care văd că fac parte Danielopol, marele caracter D. Gusti, d-rul Mezincescu[322], Stoilov, iar printre membrii activi prof. Sanielevici[323], Rosetti-Bălănescu şi secătura de Potop[324] de la Iaşi, fost asistent al lui Procopiu. Casier al comitetului este asistentul universitar Stihi, ginerele lui Sadoveanu, iar bibliotecar prof. Traian Săvulescu, acela care mă îndesa cu prietenia lui şi a soţiei sale când mă ştia tare şi mare la Ministerul Agriculturii. Este îngrozitor cât de uşor apar la suprafaţă oamenii lipsiţi de caracter în vremuri tulburi şi îndeosebi acei care nu sunt de origine românească sau sunt căsătoriţi cu evreice! În ziarul „Era Nouă" de azi, un scrib oarecare mă prezintă „reacţionar şi antisemit". Acelaşi ziar ridică în slavă pe Sadoveanu pentru conferinţa lui recentă în cadrul Arlusului, „Lumina vine de la Răsărit", în care a vorbit de fericirea ţărănimii ruse pe care a găsit-o în revoluţia bolşevică. Halal lichea!

După un telefon al lui Leucuţia, ajung la el la 7^{30}. Cobor cu dânsul la familia Mănuilă, unde găsesc pe Maniu, pe Ghiţă Pop şi pe

Sabin Mănuilă discutând despre criza politică. Maniu e supărat pe Dinu Brătianu, care, de față cu el, la audiența la rege azi după masă și-a dat adeziunea pentru un guvern Groza. Brătianu a motivat schimbarea atitudinii lui în ultimul moment pe faptul că regele s-a arătat în cursul audienței foarte îngrijorat în urma amenințărilor lui Vinogradov. Acesta îl văzuse pe rege la ora 5 și aproape îi dăduse un ultimat în sensul că „până la miezul nopții să i se dea asigurări că trupele venite în Capitală, în ultimele zile, vor pleca pe front, căci altfel Comandamentul sovietic este silit să ia măsuri de siguranță". Odată cu această amenințare, Vinogradov și-a exprimat îngrijorarea față de tulburările politice din țară „care amenință spatele frontului". Regele s-a apărat energic, răspunzându-i că „toate dezordinile din țară sunt opera partidelor din F.N.D. care, deși reprezintă o infimă minoritate, pretind să li se încredințeze lor puterea, lucru pe care el n-o poate face ca suveran constituțional". Regele i-a mai spus că aceste partide din F.N.D. refuză alegeri libere, tocmai pentru a nu-și descoperi slăbiciunea și că „dacă n-ar fi încurajate de presa sovietică ele n-ar face atâta gălăgie". Vinogradov a refuzat să discute acest aspect al lucrurilor, spunând regelui că pe el îl interesează numai cel militar, fiind vorba de război și de siguranța liniilor de aprovizionare și de mișcare din spatele frontului. „Chestiunea politică o veți discuta cu tovarășul Vîșinski, trimisul oficial al guvernului nostru, poate chiar în seara aceasta", i-a replicat Vinogradov, care a plecat, salutând doar din cap, fără să mai aștepte ca regele să-i întindă mâna.

După ce regele a povestit această scenă, el a întrebat pe Maniu și pe Brătianu ce cred ei despre amenințarea lui Vinogradov, „rezistăm cum am hotărât ori acceptăm condițiile rușilor. D-voastră doi decideți și eu mă supun hotărârii d-voastră. Înainte de a-mi da răspunsul d-voastră, țin să vă informez că dl. Titel Petrescu, care a fost întrebat de Negel în cursul dimineții dacă acceptă să facă parte din guvernul d-lui general Sănătescu, i-a răspuns că el nu se poate despărți din tovarășii lui din F.N.D., deși are mari divergențe cu unii dintre ei".

Primul i-a răspuns Dinu Brătianu, care „destul de jenat", zice Maniu, a trebuit să recunoască „situația extrem de grea în care se află el personal față de prietenii săi principali de partid, care se opun categoric unei rezistențe militare, cât timp nu avem o dezlegare cel puțin din partea anglo-americanilor. În aceste condițiuni, a continuat

Brătianu, şi faţă de ultimatul lui Vinogradov, având de ales într-un război catastrofal cu Sovietele şi un guvern Groza, între aceste două rele, e preferabil ultimul. Mă doare din suflet să fac această alegere, însă partidul meu nu-mi permite alta mai bună".

„Am rămas perplex, zice Maniu. Mă uitam la rege, apoi la Brătianu, aliatul meu de atâţia ani şi amândoi ţineau capul în jos. Mi-a fost milă de el, deoarece eram convins că acest om profund onest a capitulat copleşit de teroarea prietenilor săi, care, în naivitatea lor, speră să-şi poată salva situaţiile lor cu ajutorul nenorocitului Tătărescu". „Adresându-mă regelui, l-am rugat să-mi permită să dau un scurt răspuns d-lui Brătianu înainte de a explica punctul meu de vedere faţă de ameninţările ruseşti. Eu cunosc situaţia din partidul d-voastră foarte bine şi rolul pe care d-voastră îl jucaţi în conducerea lui. Amândoi am avut de mai multe ori ocazia să facem aprecieri asupra colaboratorilor noştri principali şi am fost de acord că d-voastră aveţi o situaţie mult mai grea faţă de ei decât mine. D-voastră, d-le Brătianu, prin onestitatea d-voastră cunoscută şi mai ales prin numele strălucit care-l purtaţi, aţi reprezentat în toţi aceşti ani grei de lupte cu regimurile de dictatură, cum nu se poate mai demn şi mai frumos, interesele marelui Partid Liberal, cu un trecut aşa de glorios. Ştiu că d-voastră aveţi ca şi mine puteri discreţionare din partea partidului şi, ca atare, nu văd pentru ce n-aţi face azi uz de ele când în joc se află interesele ţării şi d-voastră ştiţi tot atât de bine ca şi mine că un guvern fenedist azi reprezintă o catastrofă pentru ţară şi o simplă amânare, de un an, doi, poate chiar numai de câteva luni pentru lichidarea tuturor intereselor materiale ale prietenilor d-voastră. Eu nu înţeleg pentru ce d-voastră, dacă sunteţi convins că eu am dreptate, nu faceţi uz de puterile d-voastră discreţionare de şef de partid pentru a vă ralia partidului meu, care nu poate accepta cu nici un preţ capitularea ruşinoasă şi plină de primejdii pentru viitorul ţării noastre". „Brătianu mi-a răspuns, continuă Maniu, că el are toată admiraţia faţă de mine şi de partidul meu şi că dacă ar fi mai tânăr poate ar merge alături de mine până la capăt, cu orice risc, însă în situaţia de azi el este prea izolat în partidul său pentru a face uz de puterile sale discreţionare şi că îndată ce va ajunge acasă chiar în seara aceasta el îşi va depune demisia din preşedinţia partidului". „M-am întors spre rege să-i dau răspunsul meu. Era ora 7 fără un sfert. În momentul acesta a intrat Negel, care i-a şoptit ceva regelui la ureche.

Acesta i-a răspuns că este de acord pentru ora 9. După plecarea lui Negel regele ne-a spus că Vîşinski va veni la Palat la ora 9 în seara aceasta. „Acum e acum" a spus regele zâmbind".

Maniu a fost scurt. Punctul său de vedere era deja cunoscut din ceea ce-i spusese lui Dinu Brătianu. El s-a pronunţat pentru rezistenţă categorică şi chiar militară, dacă ea este inevitabilă. „A ceda de bună voie Sovietelor, i-a spus el regelui, înseamnă să ne privăm şi de concursul anglo-americanilor, căci cum ar putea ei interveni silindu-i pe ruşi să-şi respecte cuvântul dacă noi acceptăm să ne supunem. Eu nu cred că Sovietele pot brusca relaţiile lor cu anglo-americanii, tocmai acum, când Germania poate capitula din clipă în clipă. Ele vor să câştige partida prin simple ameninţări. Eu sunt de părere să convocaţi de urgenţă pe Sănătescu şi pe Rădescu, pe primul să-l însărcinaţi cu formarea guvernului chiar în cursul acestei nopţi, iar pe al doilea să-l numiţi şef al Statului Major, pentru ca împreună să ia măsurile de rigoare pentru respingerea ultimatului lui Vinogradov". În timp ce Maniu vorbea, Dinu Brătianu a cerut voie regelui să se retragă, declarând încă o dată că el îşi menţine punctul de vedere anunţat.

După plecarea lui Brătianu, lui Maniu i-a fost mult mai uşor să continue argumentarea lui pentru respingerea presiunilor ruseşti. „Majestatea Voastră trebuie să înţeleagă, a continuat Maniu, că odată fenediştii ajunşi la putere, nimeni nu-i mai poate înlătura de la conducerea ţării, întrucât ei vor fi susţinuţi pe faţă de Moscova, nimeni nu-i poate obliga să ţină alegeri libere, între timp vor bolşeviza ţara dând peste cap instituţiile noastre democratice, inclusiv monarhia, întrucât Sovietele nu pot tolera în coasta lor existenţa unei instituţii populare în ţară şi puternic sprijinită în afară, îndeosebi de Anglia. Cât despre defecţiunea d-lui Brătianu, ea nu are prea mare importanţă, întrucât toată lumea cunoaşte slăbiciunea politică a Partidului Liberal, care nu şi-a menţinut prestigiul în ţară decât datorită numelui de Brătianu şi alianţei cu Partidul Naţional Ţărănesc. La fel, nu contează prea mult nici neparticiparea la noul guvern a lui Titel Petrescu, om dezorientat şi care, până la urmă, nu se ştie dacă nu va adera şi el, după ce va vedea că ruşii au pierdut partida". În această pledoarie, pe care sper că am reprodus-o cât mai exact posibil regele s-a declarat în întregime de acord şi chiar în faţa lui a chemat pe Negel pe care l-a rugat să cheme imediat la Palat pe

Sănătescu şi pe Rădescu. „Poate ar fi bine, i-a spus Maniu la plecare, ca însărcinarea lui Sănătescu cu formarea guvernului să se facă înainte de sosirea lui Vîşinski, pentru a fi pus în faţa unui fapt împlinit, poziţie mult mai uşor de apărat în discuţia cu dânsul. Dacă încearcă să vă întrebe pentru ce aţi procedat aşa, Majestatea Voastră se poate apăra foarte bine cu argumentul că nu puteaţi face altfel faţă de caracterul ameninţător al d-lui general Vinogradov". Regele, fiind de acord şi cu această ultimă recomandare, Maniu a părăsit Palatul la ora 7 şi un sfert.

După ce a terminat de povestit cum s-a terminat această audienţă istorică, Maniu ne-a spus părerea lui intimă. „Trăim momente extrem de grave şi de dureroase totodată. N-am crezut niciodată ca un om de talia lui Brătianu să poată capitula într-un mod atât de ruşinos. În schimb, nu mi-am făcut niciodată iluzii în privinţa lui Titel Petrescu, personaj ridicol, fricos şi total dezorientat. Rădescu arată obosit şi nu ştie cum să scape mai repede de răspundere. Sănătescu e pentru soluţiile uşoare, având oroare de atitudinile tari, primejdioase. Toată rezistenţa noastră dârză e rămasă acum pe seama regelui, tânăr fără experienţă, uşor influenţabil şi care n-are în spatele lui decât pe mine şi partidul nostru. Va rezista el în noaptea aceasta lui Vîşinski, aşa cum a rezistat lui Vinogradov? Iată întrebarea care mă preocupă şi la al cărui răspuns mi-e teamă să mă gândesc".

A urmat o discuţie de o oră şi ceva, la care au participat toţi cei prezenţi. Ghiţă Pop spune că zilele acestea a vorbit cu Romniceanu, la care s-a dus pentru deschiderea unor credite pentru ministerul său. Au discutat împreună criza politică, atitudinea partidelor istorice şi obrăznicia fenediştilor de a cere puterea, când ştiu foarte bine că ţara îi detestă în calitatea lor de instrumente în mâinile Moscovei. Cu această ocazie, Romniceanu i-a spus că punctul grav care-l nelinişteşte pe el, în partidul său liberal, este „călcâiul lui Ahile", adică Gheorghe Brătianu, care în loc să plece în străinătate până se vor limpezi lucrurile, se lasă dus de nas de agenţii lui Tătărescu şi de alţi mameluci, ca Ralea, Rosetti-Bălănescu şi alţii, în speranţa că ei îl vor apăra să nu i se facă proces pentru atitudinea lui ostilă faţă de Soviete şi prietenia lui cu Antonescu şi cu Hitler. „Aceştia, ajungând la putere prin F.N.D., zice Ghiţă Pop, desigur vor avea grijă să înmormânteze chestiunea răspunderilor politice pentru dezastrul ţării, lucru care-i convine perfect şi lui Gh. Brătianu". Romniceanu i s-a

plâns lui Ghiță Pop că în ultimul timp el a observat la Dinu Brătianu o oarecare schimbare de atitudine față de fenedişti şi se întreabă dacă acest lucru nu trebuie pus în legătură cu preocuparea lui de a-şi salva nepotul. Leucuția crede că Gh. Brătianu nu este chiar atât de naiv să-şi închipuie că se poate baza pe promisiunea acestor şarlatani care odată trecut hopul sunt în stare să-l distrugă. „Ce nu face un om la disperare pentru a-şi salva pielea, zice Maniu, în speranța că salvând prezentul îşi poate salva şi viața. De altfel, tot ce spune Ghiță este adevărat pentru că Romniceanu a spus exact aceleaşi lucruri şi lui Ghilezan, acum două, trei zile". În concluzie, Maniu crede că la presiunea amicilor trebuie adăugată desigur şi preocuparea de a-şi salva nepotul, lucruri care au silit pe şeful liberalilor să-şi frângă linia atât de urât. „În adevăr, situația este foarte grea şi ne putem aştepta la orice", zice Sabin Mănuilă.

Maniu se retrage la culcare, fiind extrem de obosit. În timp ce el se urca sus, la Leucuția, am plecat şi eu acasă, îngrijorat cum n-am fost niciodată în viață. Era 9 şi un sfert. La această oră Vîşinski terorizează sigur pe rege, după ce cu câteva ore mai înainte îl amenințase prin Vinogradov. Rezistă regele? Sunt destul de curajoşi Sănătescu şi Rădescu? Iată întrebări care mi le-am pus câteva ceasuri cât m-am zvârcolit în pat, ca să adorm.

Marți, 6 martie 1945

La 7^{30} îmi telefonează Leucuția că regele a cedat în cursul nopții amenințărilor lui Vîşinski şi că vom avea astfel un guvern fenedist, prezidat de Groza. Mă cheamă la Maniu, la 8^{30}, unde se adună toți prietenii noştri. Deci toate planurile noastre de rezistență s-au prăbuşit. Mă întreb cum a fost posibil ca regele, atât de hotărât să reziste, să cedeze până la urmă. Ce-au făcut Rădescu şi Sănătescu, atât de hotărâți să cedeze? Cum a fost posibil să se ajungă cu atâta inconştiență la un guvern detestat de toată opinia publică românească şi care, după cum ştie şi regele şi toată lumea, n-are alt rost decât să pregătească bolşevizarea țării? În timp ce mă spăl şi mă bărbieresc, numai la aceste lucruri mă gândesc. În orice caz, nenorocitul de rege şi-a semnat, odată cu acceptarea guvernului Groza, şi decapitarea lui şi a monarhiei, care vor urma inevitabil, atunci când vor găsi Sovietele momentul potrivit. Praful s-a ales de angajamentele

Aliaților luate prin Convenția de armistițiu și prin hotărârile de la Yalta. Europa Orientală și Centrală, plus Balcanii, rămân astfel în zona de influență sovietică. Vor acest lucru anglo-americanii ori sunt prea slabi pentru a rezista Sovietelor tocmai acum, când Germania hitleristă e pe cale să-și dea sufletul? Oricare ar fi răspunsul, eu am impresia că de azi înainte s-a sfârșit cu independența țării și că monarhia noastră este pe drojdie.

Cu aceste gânduri, care-mi frământă sufletul, am ajuns la Maniu la 8^{30}, unde se aflau adunați toși prietenii noștri, în sufrageria lui Leucuția. Maniu încă nu-și făcuse apariția, vorbind la telefon din camera sa de culcare. În locul lui iese Leucuția, care ne spune că la ora 10 Maniu va fi la Clubul din Clemenceau, întrucât acum nu poate vedea pe nimeni, deoarece în câteva minute sosesc Rădescu și Sănătescu, iar la 9 și un sfert și Dinu Brătianu. Leucuția a informat pe Lupu, Mihalache și Popovici să fie și ei la Club la ora 10. Leucuția îmi face semn să rămân cu Ghiță Pop. După ce am rămas singuri, el ne pune în curent cu anumite nemulțumiri ale lui Mihalache și Lupu în contra noastră și a lui Solomon, pe care ne acuză că nu ne-am străduit de ajuns pentru a împiedica guvernul Groza. „Acuzația aceasta este atât de stupidă, încât nici nu merită răspuns din partea noastră", îi răspund eu. „Atacându-ne pe noi, zice Leucuția, ei vor să critice indirect pe Maniu, ceea ce noi nu putem permite". „Să vedem cine va avea curajul să formuleze în plină ședință astfel de stupidități, i-am spus eu. Veți vedea ce replică le voi da eu". Între timp a sosit Sănătescu, iar după câteva minute și Rădescu.

Maniu ne roagă pe toți trei să rămânem la întrevederea lui cu Sănătescu și Rădescu, pentru a afla și noi ce s-a petrecut la Palat în noaptea trecută, de pomină.

Când a sosit Vîșinski la Palat, Sănătescu și Rădescu se aflau în cabinetul lui Negel, unde așteptau rezultatul audienței. Maniu l-a întrebat pe Sănătescu pentru ce regele nu-l însărcinase cu alcătuirea noului guvern înainte de audiență, așa cum era stabilit? Sănătescu i-a răspuns că pe la 8^{30} l-a chemat regele să-i spună că s-a răzgândit și că socoate mai bine să-l însărcineze după audiența ministrului sovietic. El bănuiește că Ioanițiu și Stârcea, care l-au văzut pe la 8 și ceva, i-au comunicat unele informații care explică hotărârea regelui. Rădescu e convins că aceștia i-au transmis regelui un mesaj din partea lui Tătărescu, însă este o simplă presupunere, care rămâne de verificat.

Sănătescu continuă povestirea celor întâmplate. Vîşinski a stat aproape o oră la rege. Când a ieşit din biroul regelui, a trântit uşa atât de tare, încât a căzut o bucată de mortar din jurul ei. L-a întâmpinat Negel, care l-a condus până la ieşirea din Palat. Vîşinski era congestionat la faţă şi furios la culme. N-a scos o vorbă până la ieşirea din Palat şi nici n-a întins mâna lui Negel. „Era pur şi simplu turbat", i-a spus Negel lui Sănătescu când s-a reîntors în cabinetul său. Toţi trei au trecut apoi la rege, care le-a povestit cum s-a petrecut audienţa cu Vîşinski. Acesta i-a repetat pe un ton calm şi politicos teza cunoscută, dezordinile din interior, care reprezintă o primejdie pentru spatele frontului; neîncrederea în partidele istorice, care împreună cu o mare parte dintre conducătorii armatei continuă să simpatizeze cu fascismul şi hitlerismul şi necesitatea deci de a fi constituit un guvern fenedist, susceptibil să inspire încredere guvernului sovietic. În schimbul acestui act de bunăvoinţă din partea regelui, guvernul sovietic se angajează să facă o serie de concesiuni în privinţa executării Armistiţiului şi să aprobe imediat reunificarea Ardealului de Nord cu restul ţării. Vîşinski a terminat expunerea sa, cerând regelui „să-l însărcineze pe Groza chiar în noaptea aceasta" cu formarea noului guvern, care va restabili ordinea, va cere colaborarea elementelor democrate din partidele istorice şi nu se va atinge sub nici o formă de adversarii săi politici, inclusiv Rădescu şi colaboratorii lui. Expunerea lui Vîşinski a durat doar douăzeci de minute. Regele nu l-a întrerupt tot timpul cât a vorbit. După ce Vîşinski a terminat şi-şi tot ştergea transpiraţia pe care n-o putea domina de nervos ce era, i-a răspuns regele pe un ton foarte calm şi hotărât totodată.

El a respins punct cu punct acuzaţiile lui Vîşinski, arătându-i că informaţiile lui sunt „cu totul inexacte", deoarece partidele din F.N.D. întreţin atmosfera de dezordine din ţară şi care sunt încurajate de presa sovietică, „lucru contrar Convenţiei de armistiţiu şi Conferinţei de la Yalta". În privinţa Armistiţiului, regele i-a spus că guvernele noastre s-au străduit din toate puterile să-l aplice cu toată loialitatea şi vor proceda la fel şi pe viitor. Cât despre reintrarea Ardealului de Nord sub administraţia ţării, el crede că din moment ce noi aplicăm corect Armistiţiul şi continuăm loial războiul, cu toate forţele de care dispunem, acest lucru „este în dreptul nostru să-l obţinem". Regele a terminat, spunându-i că „în calitatea sa de

suveran obiectiv el nu poate chema la putere partide care nu reprezintă decât o infimă minoritate din voința țării, în timp ce partidele istorice au în spatele lor majoritatea covârșitoare a voturilor națiunii. După alegerile generale, libere, eu sunt gata, a continuat regele, să aduc la putere orice partide care pot avea o majoritate în noul Parlament. Până atunci însă îmi este cu neputință să aduc la conducerea țării un Bloc care se ține numai de agitații și care vine cu un program pe care națiunea, sunt sigur, nu-l dorește". „Observ că d-voastră* ați trecut deja cu arme și bagaje, i-a răspuns Vîșinski, în lagărul inamicilor Uniunii Sovietice. Nu credeam să ajungem aici. Eu am venit la d-voastră cu cele mai bune intenții pentru a putea ajunge la o înțelegere *à l'amiable***. Văd că m-am înșelat și în cazul acesta. Dacă până mâine dimineață țara nu va avea guvernul cerut de mine, noi vom lua măsuri impuse de împrejurări". Regele, indignat de această amenințare, s-a sculat în picioare însă înainte de a-i spune ceva, Vîșinski s-a ridicat și el brusc și s-a îndreptat spre ușă, trântind-o din răsputeri. „Am voit să-i spun că voi protesta pe lângă Comisia de Control contra atitudinii sale ofensatoare și provocatoare", a spus regele celor trei, însă n-a mai avut timp, preopinentul lui îndreptându-se cu pași repezi spre ușă. „Vă rog să-mi răspundeți acum, după ce cunoașteți situația, li s-a adresat regele ce credeți că putem face?"

Înainte ca Sănătescu și Rădescu să-i răspundă, regele a fost chemat de mama lui, care i-a vorbit în patru ochi, cam un sfert de oră. Când a reintrat în birou, după impresia lui Sănătescu și Rădescu, el era foarte abătut și nervos. Din explicațiile date de aceștia, deseori contradictorii asupra unor amănunte, reies următoarele chestiuni care lămuresc hotărârea regelui de a ceda presiunii rusești. Mai întâi informațiile date de Rădescu, confirmate în cea mai mare parte și de Sănătescu, că în cursul serii se observă o mare mișcare în rândul trupelor rusești din Capitală, care se adună spre anumite puncte ale orașului. Din provincie au sosit în tot cursul zilei trupe de infanterie rusești, înarmate ca pentru front. De câteva zile se află deja mai multe tancuri și care blindate. Mai multe unități rusești din diferite garnizoane din Ardeal se îndreaptă spre Capitală. Rădescu se întreabă

---

* Conform uzanțelor, Vîșinski, obraznic, nu i-a mai spus „Majestatea Voastră sau Sire", lucru pe care și regele l-a observat (n. a.).

** Prin bună înțelegere (D. B.).

dacă în adevăr Sovietele pregătesc ceva serios sau fac toate acestea în scopul de a ne intimida ca să cedăm. Sănătescu şi Negel sunt ezitanţi în răspunsurile lor. „Dacă totuşi Sovietele pregătesc o lovitură, întreabă regele, noi avem trupe suficiente în Capitală pentru a rezista?" Sănătescu şi Rădescu răspund afirmativ, însă ei ridică amândoi chestiunea dacă e bine să întreprindem ceva înainte de a se cere şi părerea delegaţilor anglo-americani din Comisia de Control. Regele e de acord să fie chemaţi imediat la Palat. Negel se însărcinează să-i cheme şi pleacă în cabinetul său să le telefoneze. Regele continuă discuţia în acest timp cu Sănătescu şi Rădescu „într-o atmosferă de mare deprimare şi îngrijorare", povesteşte Sănătescu. E deja ora 10 şi 40 minute. Intră Negel, care spune că într-o jumătate de oră vor sosi Stevenson şi Berry. Până la sosirea acestora regele le spune celor trei că după informaţiile primite de el în cursul serii, Groza şi Tătărescu îşi iau toate angajamentele că va fi linişte completă şi că în afară de reforma agrară, care se va înfăptui cât de curând şi în strictă legalitate se va restabili ordinea în întreaga administraţie şi că în 3–4 zile vom putea sărbători la Cluj reîntregirea Ardealului. Regele pare convins să cedeze. Aşteaptă doar aprobarea celor trei, care însă rămân pe poziţia rezistenţei, în aşteptarea delegaţiei anglo-americane, care sosesc pe la 11^{20}.

La audienţa la rege, care a început la 11^{30} noaptea, au asistat şi cei trei. După ce Negel şi Rădescu i-au pus în curent cu audienţa lui Vîşinski şi cu pretenţiile acestuia de a se numi un guvern fenedist, prezidat de Groza, a luat cuvântul Stevenson care, după ce şi-a exprimat pe faţă „indignarea lui faţă de amestecul nepermis al Sovietelor în treburile noastre interne" şi a declarat că înţelege foarte bine supărarea noastră pentru acest amestec, s-a pronunţat totuşi pentru a ceda pentru a nu provoca o tulburare în spatele frontului, care nu se ştie unde poate să ajungă. „Eu vă rog, Majestate, s-a adresat el regelui, faceţi şi această concesie, lăsând guvernului meu şi probabil şi celui american sarcina de a lămuri cu Moscova acest grav incident. De altfel, eu şi colegul meu Berry am ţinut regulat în curent guvernele noastre şi pe ambasadorii noştri din Moscova despre tot ce se întâmplă în România şi la toate rapoartele noastre noi am primit mereu acelaşi răspuns, aceeaşi recomandare să facem tot ce ne stă în putinţă pentru a evita un conflict între ţara d-voastră şi aliatul nostru sovietic. Acelaşi lucru îl fac şi de data aceasta".

Berry s-a pronunțat întrutotul de acord cu Stevenson, adăugând că „amestecul grosolan al Sovietelor" în treburile noastre interne și manevrele lor lipsite de orice scrupul în afacerile poloneze „vor sfârși desigur să deschidă ochii președintelui Roosevelt pentru a le da peste bot". „Cu cât veți ceda mai mult și mai ușor, a continuat el, cu atât veți provoca mai mare indignare la Washington și la Londra". Aceste declarații au reprezentat picătura care a revărsat paharul. „Regele, zice Sănătescu, nu aștepta decât atât pentru a avea acoperirea de care avea nevoie. Ridicându-se de pe scaunul său, a mulțumit celor doi, declarându-le că în urma propunerilor lor și față de încrederea totală pe care o are în cuvântul Angliei și Statelor Unite, el va ceda, deși știe că țara întreagă îl va condamna aspru pentru acest act de trădare".

După plecarea lui Stevenson și Berry, regele a rugat pe Negel să comunice lui Vîșinski hotărârea sa de a însărcina pe Groza cu formarea unui cabinet de largă concentrare națională.

Sănătescu și Rădescu au părăsit Palatul la 12 și un sfert noaptea. Ce a urmat, răspunsul lui Vîșinski, sosirea lui Groza la Palat și însărcinarea lui de a forma guvernul ei nu cunosc nici un amănunt. Toate acestea rămâne să le cunoaștem mai târziu, când vom putea vorbi cu Negel.

Din modul cum au povestit ei discuțiile lor cu regele și ale acestuia cu Stevenson și Berry, reiese clar că ambii n-au insistat pentru rezistență. Singurul mai hotărât în acest sens era regele, însă și el a fost convins că cedeze, în ultimul moment, de mama lui. Avizul lui Stevenson și Berry a contat doar ca o acoperire de ultimă oră a regelui. Factorii decisivi care au dus la capitularea regelui au fost mama lui și Negel. Sănătescu s-a speriat în ultimul moment de amenințările lui Vîșinski, iar Rădescu, obosit și tracasat de proporțiile atacurilor în contra sa, a fost bucuros să se evite o luptă cu rușii și un război civil, mai ales că avea asigurări că în caz că regele cedează, el nu va păți nimic, putând chiar să părăsească și țara. Desigur, vor mai fi fost și alte motive care pot explica cedarea regelui, însă eu nu le cunosc până în acest moment. Viitorul ne va lămuri însă și asupra lor.

În timp ce Maniu continua să pună diferite întrebări lui Sănătescu și Rădescu în legătură cu defecțiunea de ultimă oră a lui Titel Petrescu, a sosit Dinu Brătianu, însoțit de secretarul general al partidului său, Bebe Brătianu. „În fine, aveți guvernul pe care l-ați propus d-voastră regelui", i-a spus Rădescu în momentul când Dinu

Brătianu îi întindea mâna. „Toți oamenii sunt supuși greșelii, i-a replicat Brătianu și eu sunt cel dintâi care să regret acest fapt, făcut sub presiunea disperată a prietenilor mei". Maniu, jenat de situația lui Brătianu, a intervenit cu un aer protector, spunând că „ce-a fost aparține acum trecutului, iar azi, față de întorsătura gravă care au luat-o evenimentele, trebuie să ne gândim cum le facem față pentru a salva ceea ce se mai putea salva din interesele țării pentru a-i asigura independența". Dinu Brătianu se adresează lui Maniu și-i spune: „față de catastrofa care s-a abătut asupra țării", el s-a hotărât să rămână mai departe la șefia partidului și că e decis să meargă alături de Maniu și de Partidul Național Țărănesc, „orice ar zice prietenii săi" și să ducă lupta „până în pânzele albe" pentru a salva independența țării. Maniu îl felicită pentru această hotărâre și-l roagă să pregătească și el, cât mai repede cu putință, un memoriu pentru a fi predat semnatarilor Convenției de armistițiu, în care să se protesteze vehement în contra amestecului nepermis al Sovietelor în treburile noastre interne. Sănătescu pleacă cu Dinu Brătianu pentru a-l informa despre cele întâmplate ieri noapte la Palat, iar Maniu, Ghiță Pop, eu și Leucuția plecăm la Club, unde ajungem la 11 fără 10 minute, cu o întârziere de trei sferturi de oră.

În mașină, mergând spre Club, Maniu ne-a spus că nici unul dintre noi, miniștrii țărăniști, să nu ne prezentăm la predarea ministerelor și să însărcinăm cu această treabă pe câte unul dintre secretarii generali. Când am sosit la Club, sala noastră mare de ședință era plină de lume. În afară de cei care făceau parte din guvernul demisionat, se mai aflau membrii biroului, în cap cu Mihalache, Lupu și Mihai Popovici, plus membrii delegației permanente, șefii de organizații județene aflați în Capitală și un mare număr dintre fruntașii din organizația Capitalei, șefii de culori și numeroși șefi de circumscripții. În aceste condiții nu se putea discuta nimic referitor la condițiile în care a fost silit regele să cedeze și nici despre măsurile pe care partidul le are de luat față de lovitura de teatru petrecută în cursul nopții. Maniu a fost primit cu lungi aplauze și ovații de către toți cei prezenți, în picioare.

După ce s-a făcut liniște, a cerut cuvântul d-rul Lupu. „Nu mai înțeleg nimic, începe el. Oameni care au sprijinit ani de-a rândul dictaturile lui Carol și Antonescu și care poartă o mare parte din răspundere în catastrofa care s-a abătut asupra țării îi vedem azi

chemați la conducerea treburilor publice în loc să fie trimiși în închisori pentru a-și ispăși păcatele. Cine poartă răspunderea acestor răsturnări de situație din care țara nu pricepe nimic vor trebui să răspundă într-o zi de această ofensă adusă neamului nostru? Nu mă interesează programul d-lui Petru Groza care n-are nici o valoare în ochii mei, întrucât el nu este al țării, ci al unei minorități îndrăznețe, care urmărește să impună cu forța un gen de viață de import și pe care națiunea noastră îl respinge din toate puterile sale". Sala în picioare aplaudă frenetic. Lupu continuă, încurajat de aceste ovații: „Toată lumea știe că eu nu m-am temut niciodată de reforme, oricât de îndrăznețe erau ele. Nu degeaba am fost considerat o viață întreagă vândut evreilor și mai târziu și Moscovei. Am fost considerat un revoluționar, nepotrivit pentru contemporanii mei. Și cu toate acestea mie nu mi-a trecut niciodată prin cap ca reformele preconizate de mine să fie impuse cu forța națiunii mele, dacă ea nu le aprobă liber consultată. Astăzi, oamenii care au pus mâna pe putere cu sprijin străin* vor să ne impună samavolnic un regim de teroare mai teribil și mai nefast decât toate dictaturile lui Carol și Antonescu. Eu am detestat o viață întreagă orice dictatură, fie de dreapta, de stânga ori de oriunde mama dracului vine ea. Același lucru îl voi face și azi, cu atât mai mult cu cât dictatura care vrea să ni se impună nu e nici măcar românească**. Adresându-se lui Maniu, el îi cere să rămână mai departe la conducerea partidului „pentru a-l duce la victoria contra obscurantismului și a trădării de neam". Sala îl aplaudă îndelung.

„D-le președinte, i se adresează Mihalache, subscriu cuvânt cu cuvânt la tot ce a spus și a declarat dl. doctor Lupu, pe care-l felicit din toată inima pentru sinceritatea și curajul cu care a dat expresie gândurilor și sentimentelor noastre și ale tuturor bunilor români. Așa cum v-am mai spus și în trecut, în lupta noastră cu regimurile de dictatură, când am demisionat de la șefia partidului, vă repet și azi, eu, Ion Mihalache membru credincios al Partidului Național Țărănesc, vă cer să sunați mobilizarea generală a partidului nostru și a tuturor românilor conștienți de îndatoririle lor pentru a rămâne de

* Sala, în picioare, îl aplaudă frenetic câteva minute, Mihalache strigă de mai multe ori: „așa este, așa este" (n.a.).

** Alte aplauze furtunoase subliniază acest pasaj câteva minute (n.a.).

strajă în greaua luptă pe care o pornim în apărarea independenței țării, a instituțiilor ei democratice și a libertăților noastre". Sala în picioare îl aplaudă îndelungat.

Maniu ia cuvântul în ovațiile lungi ale sălii. El a mulțumit călduros lui Lupu și Mihalache pentru devotamentul lor pentru partid și interesele țării și recomandă membrilor partidului precum și tuturor bunilor români să rămână strânși uniți în lupta grea pe care țara trebuie s-o ducă în apărarea independenței sale și a libertăților publice. „De îndată ce vom cunoaște exact, continuă el, împrejurările în care s-a produs lovitura de teatru din noaptea trecută, biroul partidului va pune la punct planul nostru de luptă pentru restabilirea suveranității noastre și a libertăților publice". Odată cu trecerea partidului în opoziție, Maniu îndeamnă pe toți membrii săi să refuze orice colaborare cu actualul regim, „care pentru un moment are toate aparențele că ne-a fost impus cu forța din afară, în disprețul tuturor tratatelor care ne garantează independența și suveranitatea națională". Maniu arată apoi lupta dusă de el după 23 august pentru a se ajunge la alegeri generale care singurele ar fi putut clarifica raportul real de forțe dintre partide și ar fi împiedicat nenorocirea de a vedea astăzi la putere un partid care acum câteva luni nu dispunea decât de maximum de o mie de oameni „în cârdășie cu toate gunoaiele politice care găsesc în trădarea intereselor țării singurul mijloc de a scăpa să nu fie judecați ca răspunzători de dezastrul țării. Țara nu va uita niciodată acest lucru și de îndată ce-și va recăpăta îndependența, ea va face fără milă întregul proces al răspunderilor politice. Acesta este un angajament solemn pe care l-am luat cu mult înainte de 23 august și la care partidul nostru nu va renunța niciodată". Nesfârșite aplauze au subliniat ultimele cuvinte ale președintelui. „Trăiască Maniu. Trăiască Sfântul neamului" n-au mai contenit până la plecarea lui din sală.

El a plecat la Dinu Brătianu, unde avea întâlnire cu Știrbei, Sănătescu și Rădescu. Mihalache, Lupu și Mihai Popovici m-au însoțit acasă la mine pentru a-i pune în curent cu cele întâmplate în cursul nopții la Palat. Milica i-a oprit la dejun. Ajuns acasă, i-am telefonat lui Odobești eanu, lui Neculai Ion și lui Bușniță, secretarii mei generali, că eu nu voi fi prezent mâine la predarea ministerului și-l însărcinez pe Bușniță să facă el acest lucru în locul meu.

Înainte de a ne aşeza la masă eu i-am pus în curent pe toţi trei cu tot ce aflasem şi eu în cursul dimineţii despre aducerea la putere a guvernului Groza şi despre condiţiile în care a fost silit regele să capituleze. După ce am terminat expunerea, i-am rugat să păstreze toată discreţia asupra acestor lucruri, pentru a menaja pe rege şi a nu stânjeni planul de luptă al partidului nostru.

În tot timpul cât am povestit aceste lucruri, Mihalache a oftat din greu, de-abia putându-şi menţine indignarea. Lupu, cu temperamentul lui nervos, a strigat de câteva ori „extraordinar" „de neconceput", „cum au putut să fie bandiţii atât de neruşinaţi" etc.*. S-au comentat apoi toate aceste evenimente. Am căzut cu toţii de acord că partidul trebuie să ducă o luptă vajnică pentru răsturnarea acestui guvern impus cu forţa de Soviete. Pentru aceasta el trebuie să fie pregătit de alegeri generale, baza pe care se va fixa lupta noastră. De altfel, şi Conferinţa de la Yalta a stabilit acest lucru, drept o condiţie *sine qua non* pentru normalizarea situaţiei interne în toate ţările care au participat la război. Mihalache şi Lupu se angajează să se ocupe cu tot devotamentul de organizarea partidului. Popovici arată că Ardealul românesc este aproape unanim în spatele lui Maniu, deci şi al partidului. El susţine că, în ipoteza că Sovietele îşi respectă promisiunea de a permite unificarea Ardealului, guvernul Groza nu va obţine nici un vot în plus, întrucât populaţia ştie ce urmăresc Sovietele şi, ca atare, are oroare de programul fenedist. Cu această ocazie, îi anunţ că eu sunt hotărât să pun în aplicare, începând de mâine, dorinţa mea veche de a mă retrage din politica militantă a partidului, rămânând simplu şef de organizaţie în judeţul meu de naştere, Baia, şi să nu accept nici un post în biroul sau delegaţia permanentă a partidului, fiind decis să mă reîntorc la catedra şi lucrările mele istorice. Lupu, Mihalache şi Popovici cred că nu voi putea pune în practică această hotărâre, date fiind greutăţile luptei pe care trebuie s-o ducem pentru salvarea ţării. Le-am răspuns că voi participa la această luptă, cu tot devotamentul, în calitatea mea de şef de organizaţie, dar atât. Nu voi mai participa la şedinţele conducerii partidului şi nici la fixarea politicii interne şi externe a partidului. De câte ori voi fi întrebat de membrii biroului în vreo chestiune de partid, îmi voi da părerea cu plăcere, însă nu voi mai asista decât la

---

* Prin bandiţi el se referea la ruşi (n.a.).

şedinţele Comitetului executiv, din care fac parte ca şef de organizaţie. Adresându-mă lui Mihalache şi lui Popovici le-am spus să-şi informeze prietenii lor care ţin să se aleagă secretari generali că eu nu sunt candidat la aşa ceva. Mihalache pare dispus până la urmă să accepte hotărârea mea, însă Lupu nici nu vrea să audă, considerând-o drept „o dezertare de la datorie în aceste vremuri atât de grele". I-am răspuns că el ştie mai bine ca oricare altul pentru ce am intrat în politica militantă în 1930, ca să mă apăr în contra răutăţii lui Iorga, când l-am văzut devenind prim-ministru al ţării. De atunci, caut în şir o ocazie potrivită pentru a mă reîntoarce la meseria mea de istoric, căreia i-am închinat toată tinereţea mea.

Revenind la împrejurările în care s-a ajuns la guvernul Groza, eram gata să mă cert grav de tot cu Mihalache, care, în naivitatea lui şi poate şi din cauza unor vechi resentimente faţă de Maniu, a avut imprudenţa să spună „că poate n-am fi ajuns aici dacă Maniu nu s-ar fi grăbit să-l convingă pe rege să-l aresteze pe Antonescu, deoarece acesta era hotărât să facă el singur desprinderea de nemţi într-un moment potrivit şi că în fruntea armatei el ar fi obţinut condiţii mai favorabile din partea Sovietelor fără să le permită intrarea trupelor lor pe teritoriul nostru". Am sărit în sus când l-am auzit susţinând astfel de prostii, întrebându-l dacă mai există vreo persoană în ţara noastră care să creadă în astfel de bazaconii. Mihalache mi-a răspuns cu un aer candid că foarte multă lume gândeşte ca el, citindu-mi printre alţii pe Vişoianu, Savel Rădulescu, Ion Răducanu, Zane, Penescu „şi chiar şi Mihai Popovici, fără să mai vorbească de o mulţime de generali ca Sichitiu, Rujinschi[325], Gh. Mihail[326], Arhip[327] şi Ţenescu[328]". I-am amintit lui Mihalache că la 19 august Sovietele ocupaseră deja Iaşul, iar în după masa de 23 august trupele lor ajunseseră deja la Tecuci. Bucovina şi o parte din nordul erau deja ocupate însă din luna martie. „Cum se poate pretinde de către aceşti deştepţi că Antonescu ar fi împiedicat intrarea trupelor ruseşti pe teritoriul ţării, când în ziua de 22 august el dăduse ordin armatei să se retragă pe linia Nămoloasa-Focşani-Galaţi. Când mai putea Antonescu face desprinderea de nemţi, pentru a împiedica pătrunderea trupelor ruseşti în Muntenia şi stabilirea unui eventual front pe Carpaţi. Toţi deştepţii aceştia, care şi-au permis să te informeze atât de greşit, am continuat eu să-i spun lui Mihalache, se gândesc oare la ce s-ar fi întâmplat în acest caz, un front de rezistenţă pe Carpaţi, Muntenia, transformată şi ea în teatru

de război, iar blindajul şi aviaţia sovietică, plus aviaţia anglo-americană făcând harcea parcea din Bucureşti şi restul Munteniei şi Olteniei. Cum este posibil ca d-ta, om politic şi fost şef de partid, să crezi în aşa bazaconii şi să nu vezi în caraghioşii d-tale de informatori cât sunt ei de pătimaşi şi de rea credinţă ca să susţină astfel de absurdităţi?!".

Lupu a sărit în sprijinul meu, spunându-i lui Mihalache că Antonescu nu era sincer, când afirma că şi el se gândeşte la o despărţire de nemţi. „În realitate, continuă Lupu, el nu putea face această desprindere şi toate sondajele pe care le făcea Mihai Antonescu, cu aprobarea lui, n-aveau alt scop decât să împiedice pe Maniu şi pe rege să nu încerce o lovitură de stat în contra lui. Dacă nu se făcea 23 august, nu se ştie dacă noi am fi azi în viaţă şi ne-am mai putea întruni în această Capitală pe care bucuroşi ruşii ar fi şters-o de pe faţa pământului". Mihalache n-a mai insistat, continuând să mănânce, fără să-mi pot da seama dacă l-am convins.

După plecarea musafirilor m-am odihnit o oră şi apoi m-am pus pe scris la *Jurnal*, trecând ultimele evenimente de ieri şi de azi. Fraţii mei îmi telefonează că în Piaţa Naţiunii are loc în după masa aceasta o mare întrunire fenedistă pentru sărbătorirea victoriei şi că printre placardele manifestanţilor se află la loc de frunte acelea cu mine şi cu Rădescu „moarte nouă, jos sabotorul însămânţărilor" etc., etc. *Je m'en fous, comme de ma première chemise*[*].

Seara târziu ascult Londra. Trupele ruseşti au atins Marea Baltică, în Pomerania, ocupând mai multe oraşe, în timp ce alte armate sovietice se apropie de Berlin. Înţeleg deci pentru ce Sovietele au riscat să joace cartea atât de tare la Bucureşti, fiind sigure că anglo-americanii nu vor îndrăzni să le reproşeze ceva tocmai acum. De altfel, în ultimele zile, aviaţia anglo-americană bombardează zi şi noapte tot ceea ce a mai rămas din oraşele şi centrele industriale germane. Trupele lor au ocupat azi Colonia, în timp ce nemţii se retrag în debandadă. Marele pod peste Rin, zis podul Adolf Hitler, de la nord-vest de Düsseldorf a fost dat în aer de trupele americane. În Pacific, trupele japoneze se află peste tot în defensivă, în timp ce aviaţia americană, pornind de la bazele lor, de pe teritoriul Chinei, bombardează centrele industriale din Japonia. După toate aparenţele,

---

[*] Nu-mi pasă, ca de prima mea cămaşă (D.B.).

războiul pare că se apropie de sfârşit. Atunci se va vedea exact dacă anglo-americanii sunt dispuşi să impună Sovietelor respectul tratatelor sau le-au lăsat Europa Centrală şi Balcanii în sfera lor de influenţă? Personal nu cred posibil aşa ceva, deşi foarte mulţi dintre prietenii mei, printre care şi Lupu, sunt siguri de acest lucru. Lupu mi-a spus de mai multe ori că „deşi n-are documente pe care să-şi sprijine convingerea lui, intuiţia lui îi spune că anglo-americanii ne-au lăsat la discreţia ruşilor pentru cel puţin 10–15 ani". Eu i-am răspuns atât lui, cât şi celorlalţi prieteni că atât timp cât n-am documente pe baza cărora să mă conving de acest lucru eu rămân la teza arhicunoscută până acum că anglo-americanii, în special americanii, nu pot admite în ruptul capului împărţirea globului în sfere de influenţă, întrucât aşa ceva este cu totul contrar cu bazele politicii lor externe. Dacă în timpul războiului, Aliaţii au putut conveni între ei ca pentru anumite consideraţii militare să se lase fiecăruia dintre ei o anumită libertate militară, pentru bunul mers al războiului, acest lucru nu înseamnă că, odată războiul terminat, aceste suprafeţe geografice să fie transformate în zone de influenţă politică. Până nu voi vedea documente convingătoare în acest sens, eu rămân la datele clasice ale problemei. În orice caz, după terminarea războiului vom avea ocazia să verificăm toate aceste lucruri. Pentru moment toţi foştii germanofili, ca şi amatorii de dictatură susţin în gura mare că anglo-americanii ne-au lăsat pe seama Sovietelor nu numai pe noi, ci şi toată Europa Centrală, jumătate din Germania şi Balcanii. De câte ori am atins această discuţie cu Berry şi cu Stevenson, ei au protestat energic, susţinând că aşa ceva „e pură calomnie la adresa ţărilor lor".

NOTE

1 Gheorghe (Ghiță) Pop (1893–1969), membru al biroului de conducere al Partidului Național Țărănesc, ministru în cel de-al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu (1944–1945).
2 Iuliu Maniu (1873–1953), bărbat de stat, președinte al Consiliului Dirigent (1918–1920), prim-ministru (1928–1930, 1932–1933), președinte al Partidului Național Țărănesc, ministru fără portofoliu în cel dintâi guvern Sănătescu (1944), arestat, condamnat și întemnițat (1947), decedat în detenție la Sighet.
3 Generalul Nicolae Rădescu (1874–1953), șef al Statului Major în toamna 1944, prim-ministru între 6 decembrie 1944 și 28 februarie 1945; în iunie 1946 a părăsit România și a condus din exil Comitetul Național Român.
4 George Călinescu (1899–1965), critic și istoric literar, scriitor, profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, membru al Academiei Române din 1948.
5 Theofil Sauciuc-Săveanu (1884–1971), profesor la Universitatea din Cernăuți, iar apoi la cea din București, deputat și senator național-țărănist în perioada interbelică, membru corespondent al Academiei Române.
6 Dragoș Protopopescu (1892–1948), profesor de limba și civilizația engleză la Universitatea din București, scriitor.
7 Carol al II-lea (1893–1953), rege al României (1930–1940).
8 Doctorul Nicolae Lupu (1876–1946), om politic, președinte al Partidului Țărănesc Democrat, apoi vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc.
9 Profesorul Nicolae Lupu (1894–1966), medic, fratele omului politic Nicolae Lupu, profesor la Facultatea de Medicină din București, membru titular al Academiei Române din 1948.
10 Panait Lupu, frate cu doctorul Nicolae Lupu și cu profesorul Nicolae Lupu.
11 Generalul Constantin Sănătescu (1885–1947), șef al Casei Regale, apoi prim-ministru, formând două guverne între 23 august și 5 decembrie 1944, apoi șef al Marelui Stat Major.
12 Petru Groza (1884–1958), om politic, președinte al Frontului Plugarilor, viceprim-ministru în al doilea guvern Sănătescu (1944) și în guvernul Rădescu (1944–1945), prim-ministru între 1945 și 1952.

13 Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965), fruntaş comunist, secretar general al Partidului Comunist din România, minstru, începând din 1944, prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1948–1952), prim-ministru (1952–1955), preşedinte al Consiliului de Stat (1961–1965).

14 Constantin Titel Petrescu (1888–1957), fruntaş şi preşedinte al Partidului Social-Democrat, ministru de stat în primul guvern Sănătescu (1944).

15 Lucreţiu Pătrăşcanu (1900–1954), jurist, istoric social, fruntaş comunist, ministru de stat în primul minister Sănătescu şi ministru al Justiţiei, în ambele guverne Sănătescu; înlăturat în februarie 1948, arestat, condamnat şi executat după şase ani.

16 Andrei Ianuarievici Vîşinski (1883–1954), fruntaş bolşevic, procuror, diplomat şi ministru adjunct de Externe al U.R.S.S.

17 Constantin (Dinu) Brătianu (1866–1950), de mai multe ori ministru în perioada interbelică, preşedinte al Partidului Naţional Liberal (1931–1947); decedat în detenţie la Sighet.

18 Romulus Odobeşteanu (1897–1972), inginer agronom, bun prieten cu Ioan Hudiţă.

19 Romulus Zăroni (1906–1982), subsecretar de stat în cel de-al doilea guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu şi ministru al Agriculturii în guvernul Petre Groza în 1945–1946, apoi ministru al Cooperaţiei (1946–1947).

20 Theodor Buşniţă (1900–1977), hidrobiolog, ihtiolog, cadru didactic universitar, director adjunct al Institutului de Biologie al Academiei, membru corespondent al Academiei Române din 1955.

21 Ilie Lazăr (1895–1976), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.

22 Aurel Leucuţia (1895–1964), avocat, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, deputat în mai multe legislaturi în perioada interbelică, ministru al Economiei Naţionale, în cel de-al doilea guvern Sănătescu (1944) şi în guvernul Rădescu (1944–1945).

23 Virgil (Gigi) Solomon (1893–1977), jurist, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, ministru în cel de-al doilea guvern Sănătescu (1944) şi în guvernul Rădescu (1944–1945).

24 Sabin Mănuilă (1894–1964). statistician, director general al Statisticii, căsătorit cu sora lui Aurel Leucuţia, subsecretar de stat în

cel de-al doilea guvern Sănătescu (1944) şi în guvernul Rădescu (1944–1945).

25 Adolf Hitler (1889–1945), cancelar al Germaniei şi Führer (1933–1945), având pe conştiinţă milioane de vieţi omeneşti; înfrânt în cel de-al doilea război mondial, s-a sinucis.

26 Mihai Popovici (1897–1966), om politic, în mai multe rânduri ministru, vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc.

27 Ion Mihalache (1882–1963), om politic, preşedinte (1933–1937) al Partidului Naţional Ţărănesc, apoi vicepreşedinte; arestat şi condamnat în 1947, a decedat în detenţie.

28 Charles de Gaulle (1890–1970), general, bărbat de stat, conducător al Franţei libere, şef al guvernului provizoriu după eliberarea Franţei (1944–1946), prim-ministru (1958–1959) şi preşedinte al Franţei (1959–1969); a instaurat cea de-a V-a Republică în Franţa.

29 De fapt este Roman C. Stere (1893–1970), inginer agronom, fiu al lui Constantin Stere, şi nu fratele său Gheorghe Stere, magistrat, care avea să devină, în primăvara 1948, secretar al Prezidului R.P.R. şi în acelaşi an, procuror general şi apoi vicepreşedinte al Curţii Supreme.

30 Ion E. Costinescu (1871–1951), medic, fruntaş liberal, primar al Bucureştilor, ministru în repetate rânduri în perioada interbelică, decedat în detenţie.

31 Constantin Angelescu (1869–1948), medic, fruntaş al Partidului Naţional Liberal, ministru al Instrucţiunii Publice şi al Educaţiei Naţionale de mai multe ori în perioada interbelică, pentru o scurtă vreme prim-ministru, consilier regal în timpul dictaturii regale, membru de onoare al Academiei Române din 1934.

32 Gheorghe Tătărescu (1886–1957), om politic liberal, prim-ministru în timpul domniei lui Carol al II-lea (1934–1937,1939–1940), preşedinte al Partidului Naţional Liberal, opus liniei partidului condus de Dinu Brătianu; vicepreşedinte şi ministru de Externe în guvernul Petru Groza (1945–1947).

33 Mihai Romniceanu (1891–1960), ministru de Finanţe în cel de-al doilea guvern Sănătescu (1944) şi în guvernul Rădescu (1944–1945), ministru delegat în guvernul Petru Groza de Partidul Naţional Liberal (7 ianuarie–26 noiembrie 1946).

34 Daniel Danielopol (1884–1955), medic, fiziolog, membru marcant al Partidului Naţional Liberal, ministru al Sănătăţii în cel de-al doilea

guvern Sănătescu (1944) şi în guvernul Rădescu (1944–1945), membru al Academiei Române din 1938.
35 Gheorghe (George) Fotino (1896–1969), jurist şi istoric, profesor la Universitatea din Bucureşti. membru marcant al Partidului Naţional Liberal, ministru în cel de-al doilea guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu (1944–1945), membru corespondent al Academiei Române din 1945.
36 Lucian Stănculescu (1893–1950), medic, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
37 Cezar Simionescu (1886–1956), fruntaş al organizaţiei de Bucureşti al Partidului Naţional Ţărănesc.
38 Karl Marx (1818–1883), filosof şi economist german, fondator al „comunismului ştiinţific".
39 Ana Pauker (1893–1960), fruntaşă comunistă, membru al Biroului politic şi secretar al C.C. al Partidului Comunist (1945–1952), ministru de Externe (1947–1952) şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1949–1952).
40 Moş Ion Codreanu (1879–1949), luptător basarabean pentru unitatea naţională, deputat în Sfatul Ţării, membru al Partidului Naţional Ţărănesc.
41 Emil Bodnăraş (1904–1976), fruntaş comunist; în perioada de pregătire a răsturnării din vara 1944 purta numele conspirativ de „inginerul Ceauşu"; subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri între 1946 şi 1947, ministru al Apărării între 1947 şi 1957, vicepreşedinte al guvernului între anii 1954 şi 1965 şi prim-vicepreşedinte între 1965 şi 1967.
42 Joachim von Ribbentrop (1893–1946), ministru de Externe al celui de-al Treilea Reich; condamnat de Tribunalul din Nürnberg şi executat.
43 Benito Mussolini (1883–1945), fondator şi duce al Partidului fascist italian, între 1922 şi 1943 a condus dictatorial Italia, iar între 1943 şi 1945, o republică neofascistă în nordul Italiei; a fost executat.
44 Maximilian von Weichs (1881–1954), mareşal german.
45 Iosip Broz Tito (1892–1980), din 1937 secretar general al Partidului Comunist iugoslav, conducător al mişcării iugoslave de rezistenţă (1941–1944), din 1945 conducător al Iugoslavei până la moartea sa.

46 Generalul Nicolae Şova (1885–1966), general de corp de armată, subsecretar de stat în timpul regimului Antonescu, în 1946 a fost condamnat la zece ani temniţă grea, a stat în detenţie între 1946 şi 1956.
47 Aurelian Bentoiu (1892–1963), jurist, fruntaş liberal, deputat, subsecretar de stat şi ministru în perioada interbelică.
48 Petre P. Bejan (1896–?), inginer, fruntaş al grupării liberale a lui Gheorghe Tătărescu, în mai multe rânduri deputat, subsecretar de stat şi ministru.
49 Ion Gh.Vântu (1901–?), jurist, specialist în drept constituţional.
50 Tiberiu Moşoiu (1898–1953), jurist, profesor de drept roman la Universitatea din Cluj, subsecretar de stat în 1936–1937.
51 Gheorghe I. Brătianu (1898–1953), istoric, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti; om politic, preşedinte al Partidului Naţional Liberal dizident în perioada interbelică, apoi vicepreşdinte al partidului reunificat; membru al Academiei Române, corespondent din 1923 şi titular din 1942; decedat în detenţie la Sighet.
52 Ioan (Ionel) Mocioni Stârcea (1909–1992), mareşal al Palatului în timpul domniei regelui Mihai I.
53 Mircea Ioaniţiu (1921–1990), coleg de clasă şi apoi secretar al regelui Mihai I.
54 Grigore Popa (1892–1948), medic, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române din 1936.
55 Tudor V. Ionescu (1899–1998), fizician, profesor la Universitatea din Iaşi, transferat în 1941 la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1955 şi titular din 1963.
56 Nicolae Şerban (1886–1972), profesor la Universitatea din Iaşi, bun prieten al lui Ioan Hudiţă.
57 Gheorghe (Iorgu) Iordan (1888–1986), filolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române, corespondent din 1937 şi titular din 1945.
58 Alexandru Rosetti-Bălănescu (1895–1990), lingvist, profesor la Universitatea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1948.
59 Mihai Ralea (1896–1974), filosof, psiholog şi estetician, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru al

Muncii în timpul dictaturii regale, ministru plenipotențiar acreditat în Statele Unite, membru titular al Academiei Române din 1948.
60 Ștefan Voitec (1900–1985), secretar general al Partidului Social Democrat Român (1944–1948) și membru al biroului politic al Partidului Muncitoresc Român (1948–1952), membru al comitetului politic executiv al Partidului Comunist Român (1955–1985), subsecretar de stat în cel de-al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu (1944–1945); din 1945 ministru și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar între 1961 și 1974 președinte al Marii Adunări Naționale și – între 1961–1965 și 1974–1985 – vicepreședinte al Consiliului de Stat.
61 Gheorghe Zane (1897–1979), istoric al economiei, profesor de economie politică la Universitatea din Iași, membru al Academiei Române – corespondent din 1965 și titular din 1974.
62 Ion Antonescu (1882–1946), general și apoi mareșal, conducător al statului între 1940 și 1944, condamnat și executat în iunie 1946.
63 Iosif Visarionovici Stalin (Djugașvili) (1879–1953), secretar general al Partidului Comunist (bolșevic) rus din 1922, dictator al Uniunii Sovietice.
64 Generalul sovietic V. N. Vinogradov, vicepreședinte al Comisiei Aliate de Control din România (1944–1945).
65 Mihai (Ică) Antonescu (1904–1946), jurist, profesor la Universitatea din București, principalul colaborator al generalului și apoi mareșalului Ion Antonescu, ministru al Justiției și apoi de Externe (1940–1944) și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1941–1944); condamnat și executat în iunie 1946.
66 P.P.Panaitescu (1900–1967), istoric, slavist, conferențiar, din 1927, apoi profesor, din 1932 până în 1941, membru marcant al mișcării legionare, membru corespondent al Academiei Române din 1934.
67 Nichifor Crainic (Ion Dobre) (1889–1972), scriitor, om politic de dreapta, profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău și apoi la cea din București, membru titular al Academiei Române din 1940.
68 Ion Petrovici (1882–1970), profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, membru al Academei Române – corespondent din 1918 și titular din 1919, ministru în timpul regimului Antonescu.

69 Petre Tomescu (1890–1977), medic, ministrul Sănătății și Ocrotirilor Sociale în timpul regimului Antonescu.
70 Alexandru Marcu (1894–1955), profesor de limbă și literatură italiană la Universitatea din București din 1933, subsecretar la Propaganda Națională din decembrie 1941 până în august 1944; membru corespondent al Academiei Române din 1940; decedat în detenție.
71 Gheorghe (George) Alexianu (1897–1946), jurist, profesor universitar, guvernator al Transnistriei în timpul regimului Antonescu; condamnat și executat în iunie 1946.
72 Ovidiu Vlădescu (1911–?), secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri în timpul regimului Antonescu.
73 Probabil este vorba de Virgil Nitzulescu (1896–1989), profesor la Facultatea de Medicină.
74 Patriarhul Nicodim Munteanu (1864–1948), mitropolit al Moldovei și apoi – din 1939 – patriarh al României.
75 Alexandru Popescu-Telega (1889–1943), profesor, hispanist, scriitor.
76 Dimitrie Marmeliuc (1886–1970), profesor de greacă veche la Universitatea din Cernăuți și apoi la cea din București.
77 Marius Sturza (1876–1954), medic, profesor la Universitatea din Cluj-Sibiu, membru de onoare al Academiei Române din 1938.
78 De fapt, Dimitrie Nistor, subsecretar de stat din partea Partidului Național Liberal în cel de-al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu (1944–1945).
79 Vasile Serdici (1893–1958), membru marcant al Partidului Național Țărănesc.
80 Cezar Spineanu, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, apropiat al lui Ion Mihalache.
81 Gheorghe Cipăianu (1878–1957), deputat și senator liberal în perioada interbelică, subsecretar de stat în mai multe rânduri și – în 1934 – minstru al Agriculturii și Domeniilor.
82 Valeriu Bulgaru (1898–1978), jurist și doctor în științe economice și sociale, profesor la Universitatea din Iași.
83 Teodor Iordăchescu (1884–1958), funcționar și ziarist, subsecretar de stat la Ministerul de Interne (1947), ministru al Lucrărilor Publice (1947–1948) și apoi al Construcțiilor (1949).

84 Nicolae Cornățeanu (1889–1975), agronom, profesor la Academia de Înalte Studii Agronomice din București, ministru al Agriculturii și Domeniilor (1939).
85 Dimitrie Gusti (1880–1955), filosof și sociolog, profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, fondator al Școlii Sociologice de la București, membru al Academiei Române din 1919.
86 Nicolae Mareș, ministrul Agriculturii în timpul regimului legionar (14 septembrie 1940–21 ianuarie 1941).
87 Vasile Luca (1898–1965), fruntaș comunist, membru al biroului politic și secretar al C.C. (1945–1952), ministru al Finanțelor (1947–1952) și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1949–1952); decedat în detenție.
88 Burton Y. Berry (1901–1985), diplomat american, consul general la Istanbul, apoi, din toamna anului 1944, reprezentant al Statelor Unite în România.
89 Donald F. Stevenson, viceamiral al Aerului, din toamna 1944 reprezentantul Marei Britanii în Comisia Aliată de Control din România.
90 Mihai I (n.1921), rege al României (1927–1930, 1940–1947).
91 J. Le Rougetel, din toamna 1944 reprezentant diplomatic al Marii Britanii în România.
92 Winston Churchill (1874–1965), bărbat de stat britanic, prim-ministru între 1940–1945 și 1951–1955.
93 Franklin Delano Roosevelt (1882–1945), bărbat de stat american, președinte al Statelor Unite (1933–1945).
94 Generalul Ilie I. Crețulescu (1892–1971), subsecretar de stat la Ministerul de Război în cel de-al doilea guvern Sănătescu.
95 Gheorghe Vlădescu Răcoasa (1895–1989), sociolog, cadru universitar, conducător al Uniunii Patrioților, grupare satelit comunistă.
96 Mihai Răutu, avocat, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, subsecretar de stat la Ministerul Comunicațiilor în cel de-al doilea guvern Sănătescu.
97 Zaharia (Sachi) Boilă (1892–1976), membru marcant al Partidului Național Țărănesc, nepot al lui Iuliu Maniu.
98 Emil Ghilezan (1911–2001), fruntaș al Partidului Național Țărănesc, subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe în timpul celui

de-al doilea guvern Sănătescu şi a guvernului Rădescu (1944–1945); cea mai mare parte a vieţii a petrecut-o în exil.
99 Vasile Hudiţă (1872–946), învăţător, tatăl lui Ioan Hudiţă.
100 Gheorghe (Ghiţă) Hudiţă (1897–1965), învăţător, frate cu Ioan Hudiţă.
101 Gheorghe (Ghiţă) T. Kirileanu (1872–1960), folclorist, literat, colecţionar, membru de onoare al Academiei Române şi membru titular onorific al Academiei Române (1948).
102 Nicolae Penescu (1889–1982), fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc, ministru de Interne în cel de-al doilea guvern Sănătescu (1944), secretar general al partidului în ultima sa fază de existenţă înaintea instaurării regimului comunist.
103 Mircea Hudiţă (n.1914), inginer agronom, frate cu Ioan Hudiţă.
104 Niculae (Neculai) Hudiţă (1910–1974), avocat, pretor, unul din fraţii mai mici ai lui Ioan Hudiţă.
105 Dimitrie D. Negel, ministru al Agriculturii şi ad-interim la Justiţie în primul guvern Sănătescu (1944), mareşal al Palatului, administrator al Domeniilor Coroanei (1944–1947).
106 Nicolae (Nicuşor) Graur (1898–?), avocat, deputat naţional ţărănist în mai multe legislaturi interbelice.
107 Hagic Boos, profesor, prefect al judeţului Putna (1944–iunie 1945).
108 Dionisie Ionescu, avocat, prefect al judeţului Bacău (1944–1948), apoi diplomat.
109 Saul Herşcovici, avocat, prefect al judeţului Roman (1944–1946).
110 Constantin Hoisescu (1879–?), inginer, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
111 Alexandru C. Cuza (1857–1947), profesor universitar şi om politic de dreapta; în 1935 a creat – împreună cu Octavian Goga – Partidul Naţional Creştin; membru corespondent al Academiei Române din 1903 şi titular din 1936.
112 Ion Creangă (1837–1889), unul din marii scriitori români.
113 Dimitrie (Mitiţă) A. Sturdza (1833–1914), om politic şi istoric; preşedinte al Partidului Naţional Liberal între 1892 şi 1908, prim-ministru în mai multe rânduri între 1895 şi 1908; membru titular al Societăţii Academice Române din 1871, vicepreşedinte (1879–1882),

preşedinte (1882–1884) şi lungă vreme – 1885–1914 – secretar general al Academiei Române.
114 Elena (Luţica) Lupescu, născută Cârlănescu, sora mai mare a soţiei lui Vasile Hudiţă.
115 Ion (Nicuşor!) Spiridon (1891–1968), învăţător, văr primar cu Ioan Hudiţă, prefect al judeţului Baia (1944–1945).
116 Corina Hudiţă (n.1909), sora lui Ioan Hudiţă.
117 Petre Constantinescu-Iaşi (1892–1977), profesor de istoria artei la Facultatea de Teologie din Chişinău în perioada interbelică, fruntaş comunist, iar din 1948 membru titular al Academiei Române.
118 Lotar (Lothar) Rădăceanu (1899–1955), iniţial fruntaş social-democrat, membru în biroul politic şi secretar al C.C. al Partidului Muncitoresc Român (1948–1952), ministru între 1945 şi 1952.
119 Generalul Constantin Pantazi (1888–1958), ministru de Război în timpul regimului Antonescu.
120 Alexandru Vaida-Voevod (1872–1950), om politic, înainte de Unire deputat în Camera de la Budapesta, membru al Consiliului Dirigent, membru al Parlamentului, ministru şi de două ori prim-ministru în perioada interbelică, consilier regal şi ministru de stat în perioada dictaturii regale.
121 Vasile Mârza (1902–1995), medic, biolog, profesor la Universitatea din Iaşi, ministru al Sănătăţii (1948–1952), deputat de Iaşi (1946–1957), membru al Academiei Române din 1948.
122 Victor Iamandi (1891–1940), membru marcant al Partidului Naţional Liberal, ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică, ministru al Educaţiei Naţionale şi apoi al Justiţiei în timpul dictaturii regale (1938–1939), consilier regal; asasinat la Jilava.
123 Mihai Borcea (1888–1956), avocat şi ziarist.
124 Paul Bujor (1862–1952), zoolog, profesor la Universitatea din Iaşi, membru titular al Academiei Române din 1926.
125 Emilia (Milica) Hudiţă (1900–1989), născută Popa, soţia lui Ioan Hudiţă.
126 Mareşalul german Karl Rudolf Gerd von Rundstedt (1875–1953).
127 Edward Railly Stettinus junior (1900–1949), subsecretar de stat al Statelor Unite în perioada celui de-al doilea război mondial.

128 Anthony Eden (1897–1977), om politic britanic, conservator, ministru pentru Dominioane, apoi de Război, ulterior al Afacerilor Externe, în timpul celui de-al doilea război mondial; prim-ministru între 1955 şi 1957.
129 Wilhelm Filderman (1882–1963), avocat, conducător al Comunităţii evreeşti din România; ultima parte a vieţii a trăit-o în exil.
130 Dwight David (Ike) Eisenhower (1890–1969), general şi om politic, comandant suprem al armatelor aliate între 1943–1945, comandant suprem al NATO şi preşedinte al Statelor Unite (1953–1961).
131 Generalul american George Smith Patton (1885–1945)
132 Generalul american William Hood Simpson (1888–1980).
133 Romulus Odobeşteanu (1897–1972) şi soţia sa Raymonde.
134 Generalul Ion Ilcuş (1882–1977) cu soţia sa Maria (Marioara).
135 Generalul C.V. Schuyler (1900–1993), din toamna 1944, reprezentant al Statelor Unite în Comisia Aliată de Control din România.
136 Ştefan (Fănică) Hudiţă (1905–1986), medic, frate cu Ioan Hudiţă.
137 Ernest Comănescu şi soţia sa Maria, buni prieteni ai familei Hudiţă.
138 Ion Lugosianu (1893–1957), om politic, ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică, director al ziarului „Universul".
139 Teohari Georgescu (1908–1976), membru al Biroului politic al Partidului Comunist din România şi apoi al Partidului Muncitoresc Român (1945–1952), subsecretar de stat (1944–1945) şi apoi ministru de Interne (1945–1952).
140 Constantin Agiu (1891–1961), membru al Partidului Comunist, negociator al pactului dintre partide în iunie 1944, secretar general al Uniunii Patrioţilor (1944), subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii între 1945 şi 1948.
141 Chivu Stoica (1908–1975), fruntaş comunist, membru al Biroului politic al Partidului Comunist (1945–1969), ministru în mai multe rânduri, începând cu 1948, prim-ministru (1952–1955), preşedinte al Consilului de Stat (1961–1965).
142 Ion (Ionel) Pop (1889–1985), fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc, deputat în perioada interbelică, nepot al lui Iuliu Maniu.

143 Ioan Cămărăşescu (1882–1953), conservator, ministru de Interne în 1922; decedat în detenţie la Sighet.
144 Constantin Pârvulescu (1896–1992), fruntaş comunist.
145 Ernst Gamillscheg (1887–1957), filolog german, romanist, membru corespondent al Academiei Române din 1929.
146 Nicolae Carandino (1905–1996), ziarist şi publicist.
147 Ion Jovin (1889–1994), medic, apropiat al lui Iuliu Maniu şi al lui Ioan Hudiţă şi soţia sa Lia, născută Vidrighin.
148 Regina-mamă Elena (1896–1982), fiica regelui Constantin al Greciei, căsătorită în 1921 cu principele Carol – ulterior Carol al II-lea –, mama regelui Mihai I.
149 Viaceslav Mihailovici Molotov (1890–1986), fruntaş al Partidului Comunist (bolşevic), a ocupat diferite funcţii înalte timp de decenii în Uniunea Sovietică, de la prim-ministru la ministru de Externe, până în 1957, când a fost exclus din conducerea partidului şi apoi, din 1962, chiar din partid.
150 Alexandru Şafran (1910–2006), şef rabin al Cultului Mozaic din România, expulzat în 1947, apoi rabin şef la Geneva peste o jumătate de secol, membru de onoare al Academiei Române din 1997.
151 Aristide Blank (1883–1960), bancher.
152 Generalul Gabriel Negrei (1872–1951) şi soţia sa Elena, buni prieteni ai familiei Hudiţă.
153 George Oprescu (1881–1969), istoric al artei, profesor la Universitatea din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române din 1938 şi din 1948 membru titular.
154 Jean Paul Boncour (1898–1976), diplomat, ambasador al Franţei în România (1945–1948).
155 Savel Rădulescu (1895–1970), diplomat, subsecretar de stat în perioada interbelică, ministru de Externe în al doilea guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu (1944–1945); deţinut politic între 1949 şi 1950.
156 Victor Slăvescu (1891–1977), economist şi om politic, membru al Academiei Române, corespondent din 1936 şi membru titular din 1939.
157 Mihai Ghelmegeanu (1886–1984), jurist şi om politc, sub secretar de stat şi apoi ministru în perioada interbelică şi mai ales în timpul dictaturii regale, când a fost ministru al Lucrărilor Publice

(1938–1939) şi ministru de Interne (1939–1940); după 23 august 1944, membru al conducerii Frontului Plugarilor.
158 Constantin (Bebe) Brătianu (1887–1955), fruntaş al Partidului Naţional Liberal, secretar general al partidului între 1938 şi 1947.
159 Constantin Zamfirescu (1895–1963), membru marcant al Partidului Naţional Liberal, deputat de Argeş între anii 1933 şi 1937, subsecretar de stat în cel de-al doilea, guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu (1944–1945).
160 Boleslav Bierut (1892–1956), preşedinte al Republicii Polone între 1947 şi 1952 şi prim-ministru între 1952 şi 1954.
161 Edward Osóbka-Morawski (1909–1997), prim-ministru al Poloniei (1944–1947).
162 Léon Blum (1872–1950), om politic francez, socialist, prim-ministru al Franţei (1936–1939).
163 James Ramsay MacDonald (1866–1937), om politic britanic, prim-ministru în 1924, 1929 şi 1931.
164 David Lloyd George (1863–1945), om politic britanic, liberal, prim-ministru al Marii Britanii în timpul primului război mondial şi în perioada imediat următoare.
165 Francisco Franco (1892–1975), general, dictator al Spaniei sub denumirea de Caudillo (1936–1975).
166 Nicolae Titulescu (1882–1941), jurist, diplomat, om poltitic, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru de Externe între 1927–1928 şi 1931–1936, membru al Academiei Române, de onoare în 1930, titular din 1935.
167 Maxim Maximovici Litvinov (1876–1951), diplomat sovietic, adjunct al comisarului poporului pentru Afacerile Externe al Uniunii Sovietice; ulterior „retrogradat".
168 Victor Antonescu (1871–1947), magistrat, avocat, om politic liberal, ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică, în anii 1936–1937, el înlocuind pe Titulescu la conducerea Ministerul de Externe.
169 Virgil Madgearu (1887–1940), economist, profesor la Academia de Studii Comerciale, secretar general al Partidului Naţional Ţărănesc, membru post-mortem al Academiei Române (din 1990); asasinat de o echipă legionară.
170 Mihai Ispasiu, înalt funcţionar la Ministerul de Externe şi soţia sa.

171 Nicolae Petrescu şi soţia sa, soră a Ilenuţei Spiridon, deci cumnat cu Vasile Spiridon, vărul primar al lui Ioan Hudiţă.
172 Florea Panaitescu (1885–1959) şi soţia sa Sevastiţa, Panaitescu fiind cumnat cu Vasile Spiridon, vărul lui Ioan Hudiţă.
173 Grigore Georgescu (1890–1974), cumnat cu Vasile Spirdon – vărul primar al lui Ioan Hudiţă – şi soţia sa Maria.
174 Generalul Haralambie Giosanu (1880–?) şi soţia sa Roza (?–1974).
175 Teodor – membru al Curţii de Casaţie – şi Marieta Tănăsescu
176 Profesorul Nicolae Şerban şi soţia sa Genoveva.
177Arhitectul Ion Hanciu şi soţia sa, vecini de casă ai familiei Hudiţă.
178 Inginerul Gabriel Culcer şi soţia sa.
179 Sir Bernard Law Montgomery (1887–1976), mareşal britanic în timpul celui de-al doilea război mondial, care a comandat armata engleză în Africa de Nord (1942–1943) şi un grup de armate în Europa de Vest (1944–1945); comandant al zonei britanice în Germania ocupată (1945–1946).
180 Constantin Vişoianu (1897–1993), diplomat, unul din secretarii lui Nicolae Titulescu, iar ulterior a secundat pe Barbu Ştirbei în timpul misiunii sale de la Cairo; ministru de Externe în timpul celui de-al doilea guvern Sănătescu şi a guvernului Rădescu (1944–1945); a trăit ultima parte a vieţii în exil, fiind unul dintre fruntaşii emigraţiei.
181 Ştefan Ciobanu (1883–1950), fruntaş basarabean, profesor de liceu, apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău şi din 1938 la Universitatea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1918.
182 Alfred Juvara (1875–1963), diplomat.
183 Georges N. Mavrocordat (1893–?), avocat.
184 Generalul american Douglas MacArthur (1880–1964).
185 Petru al II-lea (1923–1970), rege al Iugoslaviei (1934–1945), din 1941 a trebuit să părăsească Iugoslavia din cauza ocupării ţării sale de Germania nazistă.
186 Ivan Subasić, prim-ministru al Iugoslaviei (1944–1945).
187 Mareşalul Rodion Iakovlevici Malinovski (1898–1967); a comandat Frontul 3 ucrainian şi apoi Frontul 2 ucrainean, în timpul

celui de-al doilea război mondial; a fost ministru al Apărării Uniunii Sovietice.

188 Generalul Gheorghe Avramescu (1884–1945), în timp ce comanda pe front Armata a 4-a, a fost chemat al postul de comandă al Frontului 2 ucrainean pentru a nu se mai reîntoarce vreodată, fiind, după toate probabilitățile, executat de sovietici.

189 Gheorghe Ionescu-Sișești (1885–1967), agronom, conferențiar la Universitatea din Iași și profesor la Academia de Studii Comerciale din București, ministru al Agriculturii și Domeniilor în mai multe rânduri, în perioada interbelică, membru corespondent al Academiei Române din 1925 și titular din 1936.

190 Aurel Dobrescu (1885–1951), fruntaș al Partidului Național Țărănesc.

191 Teodor Roxin (1886–?), membru marcant al Partidului Național Țărănesc.

192 Anton Crihan (1893–1993), deputat în Sfatul Țării, membru marcant al Partidului Național Țărănesc; și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în exil.

193 Constantin Marinescu (1891–1982), profesor la Universitatea din Cluj și apoi la cea din București; a fost membru corespondent al Academiei Române (din 1928); ultima parte a vieții a trăit-o în exil, în Franța.

194 Ion D. Ștefănescu (1886–1981), istoric de artă, succesiv profesor de istoria artei la Universitățile din Iași, Cernăuți și București.

195 Tudor Vianu (1897–1964), estetician și istoric literar, profesor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, membru al Academiei Române – corespondent din 1935 și titular din 1955.

196 Miron Constantinescu (1917–1974), sociolog și istoric, fruntaș comunist, membru al Academiei Române în 1974, timp de câteva luni, înaintea decesului.

197 Constantin C. Giurescu (1901–1977), istoric, profesor la Universitatea din București, om politic, rezident regal și ministru în timpul dictaturii regale, membru titular al Academiei Române din 1974.

198 Constantin Motaș (Motăș) (1891–1980), biolog, membru al Academiei Române, corespondent din 1937 și titular din 1948.

199 Mihai Băcescu (1908–1999), biolog, oceanolog, director timp de câteva decenii al Muzeului de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa", membru corespondent al Academiei Române din 1963 şi titular din 1990; văr primar cu Ioan Hudiţă.
200 Mircea Florian (1888–1960), filosof, profesor la Universitatea din Cernăuţi şi apoi la cea din Bucureşti, membru titular post-mortem al Academiei Române.
201 Generalul Gheorghe Rozin (?–1961).
202 Tudor Arghezi (pseudonim al lui Ion N. Theodorescu) (1880–1967), scriitor, ziarist şi mai ales poet, membru titular al Academiei Române din 1955.
203 Fiul lui Constantin Garoflid (1872–1942), agronom, economist şi om politic român, de mai multe ori ministru al Agriculturii şi Domeniilor în perioada interbelică.
204 Este vorba de generalul Traian Grigorescu (1887–1969), fiu al generalului Eremia Grigorescu.
205 Ion Gigurtu (1886–1959), inginer, industriaş şi om politic, ministru şi apoi prim-ministru în timpul dictaturii regale (1940).
206 Nicolae Iorga (1871–1940), istoric, om politic, profesor la Universitatea din Bucureşti, prim-ministru în 1931–1932, membru al Academiei Române, corespondent din 1897 şi titular din 1910.
207 Isidor Karmitz, proprietarul firmei de medicamente „Standard", prieten cu Ioan Hudiţă.
208 Parizianu, chestor în poliţia Capitalei.
209 Colonelul Alexandru Mădârjac, fost director al Ordinii publice în timpul regimului Antonescu.
210 Constantin (Costache) Lupu (?–1944), fratele omului politic Nicolae Lupu şi al profesorului Nicolae Lupu, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
211 Traian Komorovschi, medic.
212 Ştefan (Fănel) Mihăiescu (1888–1969), inginer, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
213 Nicolae Profiri (1886–1967), inginer, profesor la Institutul de Construcţii din Bucureşti, ministru al Comunicaţiilor în 1946–1952, membru al Academiei Române, corespondent din 1948 şi titular peste câteva luni.
214 Mihai Răutu, avocat, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.

215 Eduard Beneş (1884–1948), om politic, ministru de Externe şi apoi preşedinte al Republicii Cehoslovace (1935–1938, 1945–1948).
216 Mihail Ostrovski, diplomat rus, ministru plenipotenţiar al Uniunii Sovietice la Bucureşti în anii '30 ai secolului XX.
217 N. D. Cocea (1880–1949), scriitor şi gazetar, cu orientări de stânga.
218 Scarlat Calimachi (1896–1975), scriitor, ziarist, cu orientări de stânga, antifascist, între 1948 şi 1963 director al Muzeului Româno-Rus.
219 Vasile Spiridon (1893–1952), inginer agronom, văr primar al lui Ioan Hudiţă.
220 Ioana (n. 1922) şi Teodora Hudiţă (n. 1928).
221 Adina (Dina) Balş (1903–1998), mama lui Dan Berindei şi inginerul de mine Alexandru Balş (1898–1959), cel de-al doilea soţ al ei, arestat şi condamnat în 1948, mort în detenţie la Piteşti.
222 Dan Berindei (n. 1923), istoric, cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „N. Iorga" (1948–1990, cu o întrerupere), profesor asociat la Universitatea din Bucureşti din 1990, membru al Academiei Române, corespondent din 1991 şi titular din 1992.
223 Generalul Grigore Berindei (1867–1952) şi soţia sa Ioana (1876–1959), fiica lui Emil Costinescu.
224 Generalul Ion Sichitiu (1878–1952), ministru al Agriculturii în 1941–1942; decedat în detenţie la Aiud.
225 Mihail Sadoveanu (1888–1961), scriitor, membru al Academiei Române – corespondent din 1916 şi titular din 1921.
226 Constantin (Costache) Popa (1905–1987), frate cu Emilia Hudiţă şi ginere al lui Mihail Sadoveanu.
227 Emil Serghie (1897–1977), ziarist şi publicist.
228 Tudor Teodorescu-Branişte (1899–1969), ziarist şi publicist.
229 Vintilă (Vintilică) V. Brătianu (1914–1994), inginer, fiu al lui Vintilă Brătianu; şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în exil.
230 Victor Eftimiu (1889–1972), scriitor, dramaturg, membru titular al Academiei Române din 1948.
231 Alexandru O. (Păstorel) Teodoreanu (1894–1964), scriitor.
232 Tudor D. Ionescu (1898–1990), chimist, subsecretar de stat (1944–1945) şi ministru al Minelor şi Petrolului (1945–1948), membru corespondent al Academei Române din 1963.

233 Dumitru Căpățineanu, membru al Partidului Național Țărănesc, apropiat al lui Ion Mihalache, subsecretar de stat în al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu (1944–1945).
234 Generalul Ion Negulescu (1887–1949), ministru de Război în cel de-al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu; decedat în detenție.
235 Mihail Berceanu (1882–1958), avocat, liberal, deputat în perioada interbelică și subsecretar de stat în 1936–1937.
236 Ioan (Iancu) Botez (1871–1947), anglist și eseist și fiul său Sachi Botez.
237 Achile Șaraga (1882–?), agent de bursă, deputat al Partidului Național Țărănesc Democrat și în 1948 secretar general al acestui partid până când în a doua jumătate a anului această formațiune și-a încetat activitatea.
238 Nestor Badea (1898–?), avocat, deputat național țărănist în perioada interbelică.
239 Mielu Mihăiescu, patron al Garajelor Mihăiescu, frate cu Constantin (Costică), prieten al lui Ioan Hudiță.
240 Matei Socor; de fapt, este Emil Socor (1881–1951), ziarist; probabil o eroare de transcriere, care a aparținut lui Ioan Hudiță.
241 Nicolae Porsena (1892–1971), ziarist și avocat, pseudonim al lui N.G. Ionescu.
242 Jan Hus (1369–1415), reformator religios; ars pe rug.
243 William Averell Harriman (1891–1986), om politic, diplomat, ambasador al Statelor Unite la Moscova în timpul celui de-al doilea război mondial.
244 Archibald Clark Kerr (1882–1951), lord, ambasadorul Marii Britanii la Moscova (1942–1946).
245 Tucidide (460–396 î.Chr.), istoric și om politic atenian.
246 Gheorghe (Gică) Măcărescu (1884–1953), membru marcant al Partidului Național Țărănesc.
247 Grigore Cazacliu (1893–1959), avocat, deputat în Sfatul Țării, membru al Partidului Național Țărănesc; a trecut în tabăra regelui Carol al II-lea, în timpul dictaturii regale, devenind și rezident regal.
248 Bică Mazilu (1911–?), scriitor și ziarist.
249 Crăciun Șerbănescu, membru al Partidului Național Țărănesc, trecut în tabăra regelui Carol al II-lea în perioada dictaturii regale.

250 Armand Călinescu (1893–1939), om politic, în repetate rânduri deputat în perioada interbelică, subsecretar de stat şi ministru naţional-ţărănist, ministru şi apoi prim-ministru în perioada dictaturii regale; asasinat de o echipă legionară.
251 Constantin (Dinu) Simian (1887–1955), avocat, deputat naţional-ţărănist, subsecretar de stat naţional-creştin (1937–1938) şi rezident regal în timpul dictaturii regale.
252 Petre Tomescu (1890–1977), medic, ministru al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale în timpul regimului Antonescu.

253 Costin Murgescu (1919–1989), economist şi publicist, membru corespondent al Academiei Române din 1963.
254 Horaţiu Comaniciu (1910–1992), jurist, comandant în mişcarea legionară, după rebeliune a încercat să se apropie de regimul antonescian, iar în 1942 de Iuliu Maniu, care l-a acceptat în 1944; a trăit ultima parte a vieţii în exil.
255 Mihai Fărcăşanu (1907–1987), liberal, ginerele poetului Ion Pillat; a trăit în exil după preluarea puterii în România de către regimul totalitar.
256 D.R. Ioaniţescu (1885–1969), profesor la Academia de Studii Comerciale, om politic, deputat în mai multe legislaturi şi ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică.
257 Ioan M. Leon (1895–?), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
258 Alexandru Boldur (1886–1982), istoric, profesor la Universitatea din Sankt Petersburg şi apoi la cea din Iaşi.
259 Constantin Narly (1896–1956), profesor la Universitatea din Cernăuţi şi apoi la cea din Bucureşti.
260 Victor Papacostea (1900–1962), profesor de balcanologie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, membru marcant al Partidului Naţional Liberal, subsecretar de stat în guvernul al doilea Sănătescu şi în guvernul Rădescu (1944–1945).
261 Elena Brătianu, soţia lui Gheorghe Brătianu, născută Sturdza.
262 Andrei Oţetea (1894–1977), istoric, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, director al Insitutului de Istorie „Nicolae Iorga", membru al Academiei Române – corespondent din 1948 şi titular din 1955.
263 Teodora Hudiţă.

264 Ion Gh. Maurer (1902–2000), fruntaş comunist, ministru în perioada 1945–1948, ministru de Externe între 1957–1958, preşedinte al prezidiului Marii Adunări Naţionale între 1958 şi 1961 şi preşedinte al Consiliului de Miniştri între 1961 şi 1974; membru titular al Academiei Române din 1955.
265 Romul Pop (1899–?), avocat, deputat naţional-ţărănist între 1932 şi 1933.
266 Alexandru I. Berindei (1899–1975), avocat, tatăl lui Dan Berindei.
267 Corneliu Coposu (1916–1995), membru marcant al tineretului Partidului Naţional Ţărănesc şi secretar al lui Iuliu Maniu; după decembrie 1989, preşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc.
268 Maiorul Petre (Petrică) Mihăilescu, prieten apropiat al lui Ioan Hudiţă şi soţia sa Maria (Marioara).
269 Colonelul Mihai (Mişu) Marinescu, ofiţer de jandarmi, cumnat al maiorului Petrică Mihăilescu, bunul prieten din tinereţe al lui Ioan Hudiţă.
270 Avocatul Nicolae Mateescu (n. 1913) – Nicolae Mateescu Matte – şi soţia sa Monica, fiica proprietarului magazinului de articole medicale Bünger; jurist reputat, specializat în dreptul aerian şi spaţial.
271 Asra Berkovitz (1885–?), publicist şi ziarist.
272 Ion Pas (pseudonimul lui Ion Pascu) (1895–1974), scriitor, ministru al Artelor (1946–1947).
273 Nicolae Malaxa (1884–1966), mare industriaş.
274 Gheorghe Apostol (n. 1913), fruntaş comunist.
275 Ella Negruzzi (1880–1948), prima femeie avocat din România, publicistă, membră a Partidului Naţional Ţărănesc.
276 Simion Stoilov (1887–1961), matematician, profesor universitar, membru al Academiei Române – corespondent din 1936, titular din 1945.
277 Constantin Balmuş (1898–1957), filolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1948.
278 Emil Petrovici (1899–1968), lingvist, profesor la Universitatea din Cluj, membru al Academiei Române, corespondent din 1945, titular din 1948.
279 Constantin I. Parhon (1874–1969), medic endocrinolog, profesor universitar, preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale în

1947–1952, membru al Academiei Române, corespondent din 1928 şi titular din 1948, preşedinte de onoare al Academiei între 1948 şi 1969.

280 Alexandru Myller (1879–1965), matematician, conferenţiar la Universitatea din Bucureşti, apoi profesor la Universitatea din Iaşi, membru de onoare al Academiei Române din 1938.

281 Traian Săvulescu (1889–1963), botanist, profesor universitar, ministru al Agriculturii şi Domeniilor (1946–1948) şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1948–1949), membru corespondent al Academiei Române din 1932, iar titular din 1936, preşedinte al Academiei Române între 1948 şi 1959.

282 Alice Săvulescu (1905–1970), botanistă, membru corespondent al Academiei Române din 1952 şi titular din 1963.

283 Constantin Daicoviciu (1898–1973), istoric şi arheolog, profesor şi rector la Universitatea din Cluj, membru al Academiei Române, corespondent din 1948 şi titular din 1955.

284 Mihai Kernbach (1895–1976), medic legist, profesor la Universitatea din Iaşi.

285 Probabil Simion Oeriu (1902–1976), biochimist, deputat (noiembrie 1946–martie 1948), comisar general pentru aplicarea Armistiţiului cu rang de subsecretar de stat (1945–1946), apoi pentru aplicarea Tratatului de Pace, membru corespondent al Academiei Române din 1948.

286 Este vorba de Ştefan Focşa, prefect al judeţului Baia până la 30 decembrie 1946.

287 Vasile Grecu (1885–1972), bizantinolog, profesor la Universitatea din Cernăuţi şi apoi la cea din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române din 1936.

288 Barbu Ştirbei (1872–1946), nepot al domnitorului cu acelaşi nume, întreprinzător şi om politic, prim-ministru în perioada interbelică, negociator la Cairo şi la Moscova în 1944.

289 Max Auschnitt (1889–1959), mare industriaş.

290 Ştefan Pavlovici Kirsanov, consilier sovietic.

291 Contra-amiralul Bogdenko, reprezentant sovietic în Comisia Aliată de Control.

292 Alexei Pavlovici Pavlov, diplomat sovietic.

293 Floarea Leţ, femeia de serviciu a familiei Hudiţă, originară din Bogdăneşti, satul natal al lui Ioan Hudiţă.

294 Ar putea fi Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg), militant comunist, născut în Transnistria, activând din 1945 în Poliție și apoi în Securitate, până în 1961 când a fost trecut în rezervă ?
295 Silviu Brucan (1916–2006), ziarist și politolog, în anii 1944–1956 redactor-șef adjunct la „Scânteia", apoi diplomat; critic al regimului totalitar, în ultimul deceniu de ființare a acestuia, este unul din autorii „scrisorii celor șase", a avut un rol important în etapa imediat următoare a revoluției din decembrie.
296 Generalul Georges Catroux (1877–1969), general francez.
297 Vasile Spiridon (1898–1952), inginer silvic, văr primar cu Ioan Hudiță.
298 Anton Alexandrescu (1905–?), național-țărănist, a creat disidența, care a aderat la regimul instaurat la 6 martie 1945, ulterior a trecut la Frontul Plugarilor.
299 Traian Bratu (1875–1940), profesor la Universitatea din Iași și rector între 1921–1922 și 1932–1938.
300 Ion Gh. Duca (1879–1933), jurist și om politic, fruntaș liberal, de mai multe ori ministru, prim-ministru în 1933; a fost asasinat de o echipă legionară.
301 Elisabeta (Liza) Băcescu (1909–1996), soția lui Mihai Băcescu.
302 Generalul Aurel Aldea (1878–1949), comandantul corpului de jandarmi, ministru de Interne în primul guvern Sănătescu (1944).
303 Generalul Constantin Niculescu (1887–1972); în detenție în anii 1948–1955.
304 Gheorghe Nicolau (1886–1950), ministrul Asistenței și Asigurărilor Sociale în cel de-al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu (1944–1945), ca și în guvernul Petru Groza (1945–1946).
305 Octav Livezeanu (1902–1975), om politic, publicist, ministru al Informațiilor (1946–1948), ministru al Artelor și Informațiilor (1948–1949).
306 Horia Hulubei (1896–1972), profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, rector al Universității din București între 1941 și 1944, membru al Academiei Române, corespondent din 1937 și titular din 1946.
307 Elena Lupescu (Lupeasca, Duduia) (1899–1977), amanta, iar apoi – din 1947 – soția regelui Carol al II-lea; i s-a acordat titlul de prințesă de Hohenzollern-Sigmaringen.

308 Ernest Urdăreanu (1893–1967), favorit al regelui Carol al II-lea, mareşal al Palatului, apoi mare şambelan, între 1938 şi 1940, ministru al Casei Regale; în 1940 a fost şeful de Stat Major al Partidului Naţiunii şi ministru de stat; la abdicarea regelui, l-a însoţit pe acesta, murind şi el tot în exil.
309 Petre T. Ţopa (1889–?), medic, deputat în perioada interbelică.
310 Generalul Nicolae Dragomir (1898–1981); în martie 1945 a fost ridicat de sovietici pe front, împreună cu generalul Avramescu; din Uniunea Sovietică nu s-a putut întoarce decât în 1956, pentru a fi apoi deţinut în România între 1957 şi 1964.
311 Alexandru Cretzianu (1895–1979), diplomat, ambasador al României la Ankara (1943–1945), a trăit ultimul sfert de viaţă în exil, jucând un rol însemnat în cadrul emigraţiei române; autor al mai multor volume, el editând corespondenţa lui Dimitrie Brătianu şi în 1956 făcând bilanţul situaţiei României în *România captivă*.
312 Ioan Flueraş (1891–1953), fruntaş socialist.
313 Iosif Jumanca (1893–1949), fruntaş socialist.
314 Grigore Antipa (1867–1944), biolog şi mai ales hidro- şi ihtiolog, organizator al Muzeului de Istorie Naturală din Bucureşti. Membru al Academiei Române, corespondent din 1907, titular din 1910 şi vicepreşedinte în anii 1921–1924 şi 1935–1938.
315 Dumitru Munteanu-Râmnic (1877–1952), profesor de istorie şi română, publicist şi ziarist, deputat şi senator şi în perioada interbelică, vicepreşedinte al Partidului Naţional-Democrat al lui N. Iorga.
316 Dimitrie Pompeiu (1873–1954), matematician, membru al Academiei Române, corespondent din 1916, titular din 1934.
317 Ilie Bacinschi (1882–1953), profesor la Universitatea din Cernăuţi şi apoi la cea din Bucureşti.
318 Pamfil Ripoşanu (1913–1998), avocat, secretar general pe lângă vicepreşedintele Petru Groza în timpul celui de-al doilea guvern Sănătescu, consilier de legaţie în Statele Unite, unde s-a stabilit în 1947.
319 Generalul Ilie Şteflea (1888–1954), şef al Marelui Stat Major în timpul celui de-al doilea război mondial şi al campaniei din Răsărit.
320 Generalul Mihail Racoviţă Cehan (1889–1954), ministru al Apărării Naţionale în primul guvern Sănătescu (1944); arestat în 1950, a fost trimis la Sighet, unde a decedat în detenţie.

321 Valeriu (Rică) Georgescu, inginer; a avut în grijă unul din posturile de radio-emisie şi recepţie utilizate de Iuliu Maniu în timpul celui de-al doilea război mondial.
322 Eduard Mezincescu (1909–?), medic, subsecretar de stat în guvernul Petru Groza (1945–1946), diplomat, secretar general al Ministerului Afacerilor Externe (1948), preşedintele Comitetului pentru Artă (mai 1949–septembrie 1952), secretar general (1955–1956) şi adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1956–1966), ambasador (1966–1976).
323 Probabil Simion S. Sanielevici (1870–1953), matematician, profesor la Universitatea din Iaşi, membru de onoare al Academiei Române sau fiul său Alexandru S. Sanielevici (1899–1969), fizician, membru corespondent al Academiei Române din 1955.
324 Aurel Potop (1903–1960), inginer şi profesor, subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale (1945–1946), vicepreşedinte al Adunării Naţionale (1946–1948).
325 Generalul Gheorghe Rujinschi (1874–1945).
326 Generalul Gheorghe Mihail (1887–1982), apropiat al regelui Carol al II-lea, subsecretar de stat în timpul dictaturii regale, şef al Marelui Stat Major după 23 august 1944 până la 12 octombrie 1944; în detenţie între 1948 şi 1957.
327 Generalul Ion Arhip (1890–1980).
328 Generalul Constantin E. Ţenescu (1893–1951).

INDICE

A

Aachen, oraş, 119.
Academia de Agricultură, 36, 297, 365.
Academia de Comerţ (de Studii Comerciale), 181, 307, 408, 519, 521, 525.
Academia de Înalte Studii Agronomice din Bucureşti, 514.
Academia Română, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 518, 519, 520, 522, 523, 525, 526, 527, 528, 529, 530.
Adam, cunoştinţă a doctorului Lupu, 307, 340, 459.
Adam, învăţător în judeţul Fălciu, 225.
Administraţia Pădurilor Statului, 36.
Adunarea Naţională, 530.
Africa de Nord, 520.
Agiu, Constantin, 27, 125, 415, 453, 455, 517.
Ahile, 492.
Aiud, oraş, 523.
Aix-la-Chapelle, vezi Aachen.
Albania, 145.
Aldea, Aurel, general, 24, 413, 414, 480, 481, 528.
Alexandrescu, Alfred, vezi Alexandrescu, Anton.
Alexandrescu, Anton, 24, 408, 410, 415, 416, 419, 426, 444, 459, 528.
Alexandria, oraş în Egipt, 398, 450.
Alexianu, Gheorghe, 55, 91, 513.
Alexiuc, Gh., 97, 98, 99, 100, 101, 102.
Algeria, 165.
Aliaţii (Marea Britanie şi Statele Unite !), 34, 39, 41, 73, 114, 115, 117, 119, 122, 153, 154, 161, 210, 213, 230, 240, 252, 281, 303, 306, 310, 321, 322, 323, 325, 326, 396, 398, 403, 416, 423, 454, 477, 494, 505.
America, vezi Statele Unite.
Amicii Rusiei Sovietice, societate, 481,

Voitec, Ştefan, 25, 53, 60, 91, 168, 169, 177, 178, 179, 190, 199, 212, 272, 333, 334, 342, 355, 372, 373, 378, 380, 381, 412, 422, 432, 433, 512.
Volga, fluviu, 442.
Vulcan, uzinele, 371.
"Vulturul german", ordin german, 235.

W

Washington, oraş, 37, 69, 74, 113, 119, 120, 121, 126, 133, 148, 200, 229, 270, 450, 458, 498.
Weichs, Maximilian von, mareşal, 47, 510.
Weiselberg, primar la Bârlad, 104.

Y

Yalta, 20, 22, 325, 327, 329, 330, 331, 348, 351, 353, 354, 360, 384, 398, 401, 402, 412, 430, 450, 457, 470, 477, 494, 495, 502.
Yendrikovschi, Ştefan, 116.

Z

Zaharescu, Iacob, 88.
Zaharia, Ilie, 341, 480.
Zamfirescu, Constantin, 146, 147, 151, 292, 361, 519.
Zane, Gheorghe, 20, 53, 57, 61, 63, 67, 167, 182, 248, 288, 293, 298, 300, 301, 360, 503, 512.
Zăroni, Romulus, 12, 36, 39, 60, 61, 63, 95, 111, 112, 114, 118, 122, 159, 188, 203, 206, 209, 215, 217, 218, 230, 234, 240, 250, 259, 264, 265, 271, 277, 278, 280, 283, 296, 298, 299, 315, 382, 415, 433, 508.

CUPRINS

Studiu introductiv (acad. Dan Berindei) 7
Jurnal politic (7 decembrie 1944 – 6 martie 1945) 31
Note 507
Indice 531